

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 876.386

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Ճամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք

Samedi 1 Décembre 1945 Շաբաթ 1 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4472-Նոր շրջանի թիւ 201 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

« Նիւ Եորք Հէրըլտ » կը շարունակէ ամէն օր արտատպել 25 եւ 50 տարի առաջ հրատարակած քաղաքական կարեւոր դէպքերը, օրը օրին:

Վերջին թիւերուն մէջ, ամէն օր արձանագրութիւն մը՝ հայկական հարցի մասին,— 25 կամ 50 տարի առաջ:

Արձանագրենք մենք ալ, մեր կարգին: Իբրեւ պիտանի գիտելիք անոնց համար որ շուտ կը մոռնան երէկուան պատմութիւնը, կամ տղու մը պէս կ'ոգեւորուին աննշան դէպքերէ:

Նախ՝ 25 տարի առաջ պատահած դէպքեր.—

1920 Նոյեմբեր 24.— Իբրեւ առաջին փորձ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութեան, Ռընէ Վիվիանի, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, պահանջեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել, դադրեցնելու համար Քէմալականներու եւ Հայերու միջեւ ծագած թշնամութիւնները: Ա. Պալֆըր (Անգլիոյ ներկայացուցիչը) առարկեց թէ Ազգաժողովին ուխտը չի տրամադրեր զբաղիլ Հայաստանով, «որ պետութիւն մը չէ»:

1920 Նոյ. 25.— Նկատելով որ Մեծն Բրիտանիա չուզեր որ եւ է ձեւով ճանչնալ Քէմալ փաշան, թուրք ազգայնականներուն առաջնորդը, շատ քիչ հաւանականութիւն կայ որ Հայաստան օգնութիւն ստանայ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Հայկական հարցը երեւան կը հանէ ֆրանսական եւ անգլիական մրցակցութիւնը Ազգաժողովին տիրապետութեան համար:

1920 Նոյ. 27.— Բռնուած ըլլալով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հակամարտ շահերուն միջեւ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը նախագահ Ուիլսընի կը դիմէ, որպէսզի Հայաստանը փրկէ Մուսթաֆա Քէմալի թուրք ազգայնական ուժերուն կործանումէն:

1920 Նոյ. 28.— Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ մասնախումբը կը թելադրէ **20.000.000** տոլար գտնել անմիջապէս, զօր. Վրանգէլի պարտուած բանակը սպառազինելով Մ. Քէմալի զօրքին դէմ ղրկելու եւ այսպէս Հայաստանը փրկելու համար:

1920 Նոյեմբեր 29ին ամերիկեան թերթը կը ծանուցանէր թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէկ չարքուան աշխատանքէն վերջ, « փոքր ազգերը կը սկսին կորսնցնել իրենց վստահութիւնը, վախնալով որ Ազգաժողովը կը դառնայ գործիք մը Մեծ Պետութեանց, յառաջ քշելու համար իրենց սեփական շահերը»:

Բուն Հայոց պատմութիւնը չէ այս, ճակատագրական շրջանի մը մէջ: Բայց, ո՛րքան պերճախօս են այս քանի մը դրուագները, բացատրելու համար 25 տարի առաջուան ողբերգութիւնը:

Պատկերազարդ խայտառակութեան այս տարեգրութիւնը կրնաք լրացնել, երբ կարդաք յիսուն տարի առաջուան անցուդարձը, յաջորդով:

Բան մը փոխուա՞ծ է այսօր,— յիսուն կամ 25 տարի վերջը, երբ նորէն կ'արծարծուի Հայկական Հարցը :

Տակաւին ո եւ է պետութիւն պաշտօնապէս յանձնառութիւն մը ստանձնած չէ այս մասին:

Միայն Խ. Միութիւնն է որ, իբրեւ անմիջական շահակից, կը խրախուսէ շարժումը, զանազան ձեւերով: Եւ միայն հայ ժողովուրդը ինքն է որ արդարութիւն կը պահանջէ հրապարակաւ, Արտասահմանի թէ Հայաստանի մէջ:

Բայց, մեր բարձրաձայն եւ քիչ մը ճռռմաբան կանչերուն դիմաց խորհրդաւոր, չարաշուք լռութիւն մըն է որ կը տիրէ, միջազգային հրապարակին վրայ: Լռութիւն մը որ կը մատնէ ոչ միայն չկամութիւն կարգ մը շրջանակներու մէջ, այլեւ տեսակ մը զարմանք:

— « Մինչեւ հիմա անկախութիւն կը պահանջէիք. հիմա կ'ուզէք որ Խ. Միութեան սահմաններն ընդարձակուի՞ն, ի վնաս մեր շահերուն...»:

Անշուշտ ամէնքն ալ գիտեն, շատ լաւ գիտեն թէ ի՛նչ է մեր ուզածը,— ամբողջացնել Ներկայ Հայաստանը, համաձայն Նախագահ Ուիլսընի շափաւոր իրաւարարութեան:

Եւ սակայն, անգիտանալ կը ձեւացնեն: Ուրիշ խօսքով, նորէն կը գտնուինք աշխարհակալութեան տենչերու, քաղաքական եւ տնտեսական մրցակցութեանց ահաւոր ցանցի մը առջեւ: Ինչպէս 50 կամ 25 տարի առաջ:

Եւ նորէն յաղթականներն են որ կը հիւսեն այդ ցանցը, հակառակ երկու Մեծ պատերազմներու ընթացքին հռչակուած նշանախօսքերուն:

Շ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Պրազիլիոյ հայ գաղութը

Որքան զարմանալի ըլլայ, սակայն եւ այնպէս իրողութիւնը այն է, որ ամբողջ պատերազմի տեւողութեան ընթացքին Պրազիլիոյ Սան-Փաւլոյի հայ գաղութը կտրուեցաւ ոչ միայն հեռաւոր գաղութներէն, այլ նոյնիսկ մօտաւոր Հարաւային Ամերիկայի շրջաններէն:

Պետական դրաքննութիւնը եւ այլ պարտադիր օրէնքները այնքան խիստ էին, որ անկարելի եղաւ անմիջական հաղորդակցութիւն մը այս փոքր սակայն կենսունակ կեդրոնին հետ, ուր բուռ մը հայութիւն յարատեւութեամբ կը շարունակէ վառ պահել հայրենասիրութեան ոգին ու հայրենի ազատագրութեան գաղափարը:

Նամակային կամ թղթատարական այլ արգելքներէ ետք, Պրազիլիոյ հայութիւնը զրկուեցաւ նաեւ մամուլէն, որով տարիներ շարունակ անկարելի եղաւ հայ թերթ մը ղրկել, իսկ Պուէնոս Այրէս հրատարակուող «Արմենիա»ի մուտքը արգիլուեցաւ բոլոր օտար թերթերու հետ:

Կը մնար միայն անհատական երթեւեկը, որու շնորհիւ երբեմն կարելի կ'ըլլար իրազեկ մնալ նոյն շրջանի ազգային եւ կրթական գործունէութեան:

Հիմա է, որ բարենպաստ պայմաններ կը վերստեղծուին յիշեալ շրջանի հայութեան համար, եւ կարելի է կապ պահել ոչ միայն մօտաւոր Արժանթինի, Ուրուկուայի եւ Միացեալ Նահանգներու, այլեւ անդրովկիանեան երկիրներու հետ:

Հակառակ վերոյիշեալ պարտադիր պայմաններուն, Պրազիլիոյ հայ գաղութը դնահատելի գործեր կատարած է:

Երբեմնի տնտեսական աննպաստ պայմաններէն ազատելով, այժմ հոս ալ նիւթական լաւագոյն վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Ցատկապէս Սան Փաւլոյի մեր հայրենակիցները կրցած են լաւագոյն դիրքեր շահել, որու շնորհիւ նաեւ ազգային կեանքն ալ մեծապէս օգտուած է:

Մեծահարուստ հայրենակիցի մը բացառիկ նուիրատուութեամբ հայ գաղութը յաջողած է սեփական եկեղեցի մը ապահովել, որմէ վերջ պիտի կառուցուի նաեւ սեփական ազգային վարժարան մը: Դպրոցաշինութեան համար շուրջ յիսուն հազար տոլարի նախագիծ մը մշակուած է, որուն անխտիր մասնակից կ'ըլլան գաղութի բոլոր անդամները, առանց կուսակցական եւ այլ տեսակէտներու տարբերութեան, որովհետեւ Հարաւային Ամերիկայի ամէն գաղութներէն աւելի Պրազիլիոյ մէջ է որ ուծացման վտանգը սպառնական է: Հակառակ տարէցներու եւ ծնողներու ջանքերուն, նոր սերունդը զահավէժ արագութեամբ դէպի օտարացում կ'երթայ: Նոյնիսկ երիտասարդական կազմակերպութիւնները հակառակ վերին հրահանգութեան, այլեւս տեղական լեզուով կը խօսին ու կը գրեն, որով կը կազմեն նաեւ իրենց պաշտօնական ատենագրութիւններն ու զեկուցումները: Թէեւ միւս կողմէ այս նոյն երիտասարդներն են, որ տարիներէ ի վեր հայկական ձայնասփիւռի միջոցով կը սատարեն հայ երգն ու գրականութիւնը տարածելու:

Գիտակից ու ազգային ոգիով ուռճացած երիտասարդական խմբակ մըն ալ կեանք ու շունչ կուտայ Սան Փաւլոյի Արմ. Երիտասարդաց Միութեան, որու շուրջ կեդրոնացած են շրջանի լաւագոյն ուժերը, զօրավիգ հանդիսանալով թէ հայկական ձայնասփիւռին, թէ՛ երգչախումբին եւ թէ ուրիշ ամէն տեսակի ազգային, կրթական ձեռնարկներու յաջողութեան:

Նոյն թափով ու եռանդով տարիներէ ի վեր կը շարունակէ մեղուաջան գործունէութեամբ կենդանի գործ մը կատարել Հ. Կ. Խաչը: Եւ այժմ որ հնարաւորութիւններ ստեղծուած են վերահաստատելու խզուած կապերը, անկասկած Հայուհիներու այս Միութիւնն ալ իր կոչումին արժէքով իր բոլոր միւս մասնաճիւղերու նման չնաշխար նոր գործունէութեան ասպարէզ մը պիտի թեւակոխէ: Մանաւանդ որ շրջանը նիւթապէս բարուոք ըլլալով, սպեղանի կրնայ ըլլալ հեռաւոր հայրենակիցներու կսկծացող վէրքերուն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, անցնող ժամանակին հետ պահ մը իսկ դադրած չէ գործելէ: Ոչ պետական արգելքներ եւ ոչ ալ դժբախտաբար մեր իսկ հայրենակիցներու կողմէ եղած տխուր չարախօսութիւններ եւ այլ քսու ելոյթներ խոչընդոտ մը եղան անոր երթին: Ազգային կեանքի արահետնե-

րէն քալելով, Դաշնակցութիւնը Ամազոնի այս հեռաւոր ափերուն վրայ շատ աւելին ըրած է: Ոչ միայն զուտ կուսակցական, այլեւ կրթական, մշակութային, ազգապահպանման հայպ եւ եկեղեցաշինութեան գործին մէջ թէ կուսակցութիւնը եւ թէ շրջանի բոլոր ընկերները իրենց նիւթական եւ բարոյական զոհաբերութեամբ օրինակելի հանդիսացած են: Եւ շնորհիւ համազգային տեսակէտներու գաղութը պահած են իր ազգային արժէքին վրայ: Ներդաշնակ ու համերաշխ համագործակցութեամբ Դաշնակցութիւնը սիրայօժար ընդառաջ գացած է բոլոր հանրօգուտ ձեռնարկներուն:

Համագործակցելով բոլոր ազգային, կրթական, եկեղեցական կամ հայրենակցական ուժերու հետ, կարելի եղած է համազգային լաւագոյն ճակատ մը ստեղծել որու շնորհիւ Պրազիլիոյ գաղութը պիտի ապահովէ լաւագոյն ապագայ մը:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԻՐԱՆԻ

Ապստամբներ դէպի Թեհրան

Լոնտոնի իրանեան դեսպանատունը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Խորհրդային կառավարութիւնը պատասխանելով իրանեան կառավարութեան հինգ ծանուցագիրներուն կը մերժէ անոր առաջարկը՝ օգնական զօրք ղրկելու հիւսիսային Իրանի խռովեալ շրջանները (Ատրպատական). միեւնոյն ատեն կը սպառնայ որ եթէ օգնական զօրք ճամբայ ելլէ դէպի այդ շրջանները, խորհրդային կառավարութիւնը պիտի աւելցնէ իր պահակազօրքը Ատրպատականի մէջ:

Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան շրջանակներուն մէջ ալ կը հաստատեն թէ Խ. Միութիւնը որոշած է աւելցնել իր ուժերը Իրանի գրաւեալ շրջանին մէջ, եթէ իրանեան զօրքը յառաջ խաղայ :

Իրանեան կառավարութեան վերջին զեկոյցին համաձայն, ապստամբներու փոքր խումբ մը Ռաշտի վրայ կը քալէ (15մղոն հեռու Կասպից ծովէն): Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ ապստամբները դէպի հիւսիս - արեւելք դարձած են, փոխանակ շարունակելու իրենց յառաջխաղացութիւնը դէպի Ղազուին: Կը նշանակէ թէ հիւսիս-արեւմտեան երրորդ շրջան մըն ալ պիտի մատնուի խռովութեանց:

Իրանի կառավարական զինուորները կը շարունակեն զօրացնել մայրաքաղաքին պաշտպանութիւնը: Ուրիշ զօրամասեր ալ ճամբայ ելած են դէպի հիւսիս, բայց չեն կրնար յառաջանալ, Ռուսիոյ բռնած դիրքին պատճառով: Օրէ օր կը սպասուի կառավարական զօրքի եւ ապստամբներու ընդհարման, Թէհրանի առջեւ:

Թաւրիզէն կը հեռագրեն թէ ձեռնարկուած է Ազգ. խորհուրդ մը կազմելու, հովանաւորութեամբ «դեմոկրատ»ներու:

Եուկոսլաւիա հանրապետութիւն

Եուկոսլաւիոյ Ազգ. ժողովը հանդիսաւորապէս հանրապետութիւն հռչակեց Նոյեմբեր 29ին, գահընկէց ընելով 22 տարեկան թագաւորը որ Լոնտոն կը գտնուի երկար ատենէ ի վեր: Տրուած որոշման համաձայն, արքայական դերդաստանը կը կորսնցնէ ամէն իրաւունք: Ուրեմն վերջնապէս ջնջուած կ'ըլլայ միապետութիւնը: Թագաւորը որ նաեւ թօշակ պիտի չստանայ: Մինչեւ հիմա Լոնտոնի մէջ ի պահ դրուած գումարներով կը հոգային թագաւորին ծախքերը: Այժմ այդ գումարները կը գտնուին Նորահաստատ Հանրապետութեան հրամանին տակ:

Պելկրատի անթենը հաղորդելով ազգ. ժողովին որոշումը, յայտարարեց թէ ազգ. քայլերգն ալ պիտի փոխուի եւ պիտի յօրինուի նոր երգ մը որ արտայայտէ ազատ ժողովուրդին կամքը, եւ ոչ թէ օտար արքայական եղանակ մը:

Պաշտօնական յայտարարութիւնը հաղորդելով միապետութեան ջնջումը եւ թագաւորին գահընկէցութիւնը, կը շարունակէ.— «Այս որոշման ուժով, համաձայն Եուկոսլաւիոյ բոլոր ժողովուրդներուն ազատօրէն յայտնուած կամքին, Սահմանադիր ժողովը Դաշնակցային ժողովին եւ Ազգութեանց ժողովին միացեալ նիստին մէջ որոշեց, յանուն ժողովուրդին եւ երկու ժողովներու տուած օրինական վճիռին հիման վրայ.— Ժողովրդավար Դաշնակցային Եուկոսլաւիան կը հռչակուի ժողովուրդի հանրապետութիւն: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ բոլոր ժողովուրդները միանալով մէկ պետութեան մէջ, պիտի վայելեն հաւասար իրաւունքներ: Մարէշալ Թիթօ կը մնայ վարչապետ:

Փեթր թագաւորը անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակելով, բողոքեց տրուած որոշումներուն դէմ: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ,— « Դաշնակիցներու մեծ յաղթանակին անարժան բռնակալութիւն մը կը տիրէ Եուկոսլաւիոյ մէջ. միահեծան իշխանութիւն մը՝ խոտելի Եուկոսլաւիոյ ժողովուրդին բարոյական բարձրութեան եւ քրիստոնէական աւանդութեանց համար: Միջճն կը սարսի երբ աչքի առջեւ կը բերեմ ժողովուրդին տառապանքները. ժողովուրդ մը ենթարկուած անողորմ բռնութեան, զրկուած ազատութենէ եւ արդարութենէ» եւն.:

Ածուխի եւ հոսանքի տագնապը

Կառավարութիւնը ծանր մտահոգութեան մատնուած է, ածուխի տագնապին հետեւանքով եւ պիտի հարկադրուի աւելի խիստ կրճատումներ կատարել, ելեկտրական հոսանքը խնայելու համար: Արտադրութեանց նախարարը յայտարարեց թէ գրեթէ տրամադրելի ածուխ չէ մնացած ամբարանոցներուն մէջ եւ ամենախիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին յառաջիկայ չարթուան սկիզբը: Ելեկտրականութիւնը նորէն պիտի կրճատուի թէ առնին գործածութեան, թէ մեթրոյին եւ թէ գործարաններու համար:

Պատճա՞ռը,— 150 տարիէ ի վեր չտեսնուած երաշտ մը: Յետոյ, ամերիկեան գործադուլները կը խափանեն խոստացուած ածուխին առաքումը, իսկ Ռուրէն շատ քիչ ածուխ ստացուած է այս ամիս: Անցեալ հոկտեմբերին 1.700.000 թոն ածուխ արտադրուած է Ռուրի մէջ, Ֆրանսա ստացած է միայն 300.000 թոն: Իսկ հոկտեմբերի 1.900.000 արտադրութենէն ստացած է միայն 200 հազար թոն: Այս նուազումը հետեւանք չէ փոխադրական միջոցներու պակասին, քանի որ Ֆրանսա կրնայ օրական 22 վակոն տրամադրել, որուն շնորհիւ կարելի է 600.000 թոն ածուխ փոխադրել ամէն ամիս: Ստուգուած է որ 6.500.000 թոն պատրաստ ածուխ կայ Ռուրի մէջ: Կառավարութիւնը դիմումներ պիտի կատարէ, որպէսզի Ֆրանսա անարգել ստանայ իր բաժինը:

Ելեկտրական հոսանքի նոր կրճատումը պիտի կատարուի երեքշաբթի օր:

╳ Երկուշաբթի օր հոսանքը դադրեցաւ առտուան ժամը 8—9.30, կէս օրէն վերջ՝ 2—3.20, յետոյ 3.40—6.10, որով թերթին տպագրութեան եւ առաքման մեծ մասը մնաց յաջորդ օրուան: Ահա թէ ինչու սովորականէն ուշ հասած են «Յառաջ»ները, կարգ մը վայրերու մէջ: Եթէ այսպէս շարունակուի, աւելի խստանալով...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ սպարապետ Սթալին որոշած է երկարաձգել իր արձակուրդը եւ երկար հանգիստ մը վայելել, մայրաքաղաք վերադառնալէ առաջ: Այս առթիւ կը հերքուին սպարապետին հիւանդութեան եւ իր յաջորդներու մասին շրջած զրոյցները:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ այլեւս աւելորդ կը գտնէ Երեք Մեծերու ժողովը, ինչպէս յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ: Այս առթիւ բսաւ թէ կը վերաքննուի Փոցտամի մէջ տրուած որոշումը Գերմանիոյ հսկողութեան մասին եւ թէ ինք համաձայն չէ այն մարդոց որ կը կարծեն թէ ռուսական քաղաքականութիւնը պատերազմի պիտի առաջնորդէ: Նախագահը մէկդի դնելով դիւանագիտական նրբութիւնները, բացէ ի բաց յայտարարեց թէ ինք համաձայն չէ մեծ պետութեանց մասնաւոր խորհրդաժողովներու, եւ կը յուսայ թէ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը յառաջիկայ 90 օրերու ընթացքին պիտի ստանձնէ լուծել այն բոլոր խնդիրները որ նախապէս կը քննուէին Երեք Մեծերուն կողմէ:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատավարութեան հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, քսան ամբաստանեալներուն առջեւ ցուցադրուեցան շարք մը շարժանկարներ, որ կը ներկայացնէին գերմանական արգելարաններու ահուսարսափները: Թերթերը կը գրեն թէ Կէօրինկ հառաչեց առաջին անգամ ըլլալով, մանէջալ Քայթէլ բերանը սրբեց ճերմակ թաշկինակով մը, Ֆրանք՝ Լեհաստանի նախկին կուսակալը չկրցաւ գլուխը վերցնել ամբողջ տասը վայրկեան, Տոքթ. Շախթ՝ Ռայսպանքի տնօրէնը, մերժեց դիտել որ եւ է շարժանկար՝ Տախաուի, Պուխընվալտի կամ Պէլզէնի դժոխքներէն: Իր փաստաբանը յայտարարեց թէ Տոքթ. Շախթ ինքն ալ բանտարկուած ըլլալով Տախաուի մէջ, ինքզինքը զոհ մը կը նկատէ եւ թէ ինչ քաղաքական սրխալներ ալ գործած ըլլայ, մարդկօրէն պատասխանատու չէ այսպիսի ոճիրներու:

700.000 ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ բանուորներ որոշեցին գործադուլ հռչակել Մ. Նահանգներուն մէջ, օրական երկու տոլար յաւելում պահանջելով:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ Հօչքիս գործարանին վարիչները պիտի դատուին, հաստատուած ըլլալով թէ Գերմանիոյ համար կը բանէին:

UNRRAի պաշտօնեաներէն աւելի քան 600 հոգի ձերբակալուեցան Գերմանիոյ մէջ: Սեւ շուկայով կը ծախէին կազմակերպութեան ապրանքները: Հետապնդումներ կը շարունակուին:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ գերման Կ. Խաչին նախագահը, Սաքս-Քոպուրկ Կոթայի դուքսը որ Վիքթորիա թագուհիին թոռն է:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ սահմանադրութեան նախագիծ մը ներկայացուց Սահմանադիր ժողովին, հիմնուած իր տեսակէտներուն վրայ: Այդ ծրագրին համաձայն, օրէնսդիր իշխանութիւնը կը գործադրուի Ազգ. ժողովին կողմէ որ կ'ընտրուի չորս տարուան համար (ուրեմն մէկ ժողով), գործադիր իշխանութիւնը կը յանձնուի հանրապետութեան նախագահի մը, ընտրուած՝ վեց տարուան համար եւն.:

ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲԻ չինութիւնը կը շարունակուի Մ. Նահանգներուն մէջ, «որպէսզի բաւարար պաշար ունենան, մինչեւ որ գործադրուի միջազգային հակակշիռը»:

Թուրքերը սպառնագ

«Թանին»ի խմբագրապետ երեսփոխան Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, 27 հոկտեմբերի իր թերթին մէջ, կ'անդրադառնայ Պալքաններու մէջ սովիէթներու զինուորական գործունէութեան, ու կը խորհրդածէ.

— «Թուրքեւպուլկար, հելլէն եւ եուկոսլաւ սահմաններու վրայ, սովիէթները զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնեն: Մոսկուա հերքեց թէեւ այս առիթով շրջող զրոյցները, եւ սակայն՝ այդ հերքումը բաւական չեղաւ վերջ տալու շշուկներուն: Արդարեւ, զօրաւոր կը նկատուին այն հաւանականութիւնները, որոնց համաձայն սովիէթ ուժեր կը համախմբուին պուլկարեւթուրք սահմաններու վրայ, եւ պուլկար զօրաբաժիններ դիրք կը յարդարեն ռուս ուժերու կողքին, սովիէթ սպաներու հրամանատարութեան տակ: Պէտք չէ մոռնալ, թէ Մոսկուա որոշած է չվերանորոգել բարեկամութեան եւ ոչ - յարձակողական իր դաշինքը՝ Թուրքիոյ հետ: Մինչեւ Նոյեմբերի տասը, կ'աւարտի պայմանաժամը հին դաշնագրին, ու զօրութիւն ունենալէ կը դադրին անոր բոլոր տրամադրութիւնները: Թուրքեւպուլկար սահմաններու վրայ սովիէթ ուժերու համախմբումը կապ ունի՞ այդ դաշնագրի պայմանաժամի աւարտումին հետ: Ոչինչ պիտի ըսենք այս մասին: Կ'ուզենք յիշեցնել միայն, որ ո եւ է դէպք անակնկալ մը պիտի չըլլայ մեզի համար, ու մենք պատրաստ պիտի ըլլանք միշտ ո եւ է քայլ դիմաւորելու: Բոլշեւիկները յարմար կը նկատեն զօրք դիզել մեր սահմաններուն վրայ, ճնշում բանեցնելու, եւ Նեղուցներու հարցին մէջ զիջողութիւններ ձեռք ձգելու համար: Իրենց դիտնայիք բանն է: Վստահ կրնան ըլլալ սակայն, որ այդ փորձէն ո՛ եւ է բան դուրս չի գար: Հարիւր հազարաւոր զինուորներու ներկայութիւնը այդտեղ, Թուրք սահմաններու վրայ, նախ բաւարար չէ ճնշում բանեցնելու համար մեզի դէմ: Անոնք որ լաւ կը ճանչնան մեզ, գիտեն թէ միլիոններ անհրաժեշտ են մեզի դէմ: Իսկ այդ միլիոնները, դարձեալ, եթէ գան իսկ, մեզ պիտի գտնեն իրենց դէմ, որովհետեւ կենսական հարց է մեզի համար Նեղուցներու խնդիրը:

Չենք ուզեր հաւատալ, թէ Սովիէթները պիտի տամսի երրորդ պատերազմի մը վտանգը ընդունելու: Կ'ուզենք հաւատալ, թէ Պալքաններու մէջ սովիէթ բանակներու գործունէութիւնը կապ ունի առաւելապէս համաշխարհային հարցերու հետ»:

Մ.

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Պատերազմի վեց չարաշուք տարիներու ընթացքին Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը շատ տուժեց իր լայն եւ ազատ գործունէութեան համար: Առաջին տարիէն իսկ օգտուելով, մասնաճիւղը նոր շրջանի բացումը կատարեց դասախօսութիւնով մը: Պ. Շաւարշ Նարդունի իրեն յատուկ ժողովրդական եւ հաճելի ոճով խօսեցաւ թէ, «Ինչպէս պէտք է խնամել երախաներ»ը, բացատրեց զանազան հիւանդութիւններու պատճառները:

Երկրորդ դասախօսութիւնը, նոյնքան շահեկան, նիւթ ունէր «Մօր կաթը»: Դասախօսն էր Պ. Ս. Սիսլեան որ իր մասնագիտութիւնը արժեցուց բացատրելով արուեստական դիեցման եւ մօր կաթին տարբերութիւնը երախաներու առողջութեան տեսակէտով:

Մեր երրորդ ձեռնարկն եղաւ թէյասեղան մը 18 նոյեմբերին կիրակին: Հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Տիկին Սիսլեան, օրուան նախագահուհին, պարզելով թէյասեղանին նպատակը, լայն կերպով բացատրեց Մեր Միութեան ազգօգուտ գործունէութիւնը եւ կոչ ուղղեց բոլոր Տիկիններու եւ Օրիորդներու որ մտնեն Կապոյտ Խաչի մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին մը պատրաստուած էր,— երգ, արտասանութիւն, նուագ մասնակցութեամբ Տիկիններ Կիւմիւշեանի, Մուրատեանի, Թորոսեանի, Օրիորդներ՝ Թորոսեանի, Ավաւեանի, Տէր Կոմսեանի, Մարտիրոսեանի եւ Պ. Պ. Նահապետեանի, Աբրահամեանի, Քիւրէճեանի, Անտոնեանի, Տօղիկեանի, Մարաշլեանի, եւայլն: Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով եւ կարկանդակներով, փոքրիկները՝ թարմ կաթով:

Պ. Ղարիպեանի առաջարկով Վիէնէն Պ. Պէդճեան նուիրեց 1000 Ֆր., օրինակ տալով ներկաներուն որոնք քանի մը վայրկեանի մէջ գումարը բարձրացուցին 17.000 ֆրանքի: Զարդանիշներու հասոյթով Ֆ. Կ. Խաչը նոյն օրը ունեցաւ 20.000 ֆրանքի գումար մը, որ ցոյց կու տար մեր Միութեան վայելած համակրութիւնը գաղութին մէջ:

╳ Վերջերս մասնաճիւղս ընդունեց նաեւ այցելութիւնը Շրջ. Վարչութեան անդամ ընկ. Է. Բիւզանդի, որ ստեղծեց խանդավառութեան եւ նոր գործունէութեան համար ոգեւորութիւն:

╳ Բոլոր նուիրատուներուն անունները հրատարակել կարելի չըլլալով, հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք: — Լիւսի

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — «Նոր Սերունդ»ի Ե. դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ ընկերվարականներու սրահին մէջ, որ լեցուած էր բազմութեամբ:

Ժիրայր Ոսկեան, Նոր Սերունդի վարչութեան կողմէ բացման խօսքն առնելով, շեշտեց. «Երիտասարդութիւնը գործի անցած է, կամք ունի աշխատելու ու երեւան պիտի հանէ նոր ուժեր»: Յետոյ բեմ հրաւիրեց Պ. Շ. Միսաքեանը, որ բուռն ծափերու մէջ յայտնեց թէ քանի մը օրուան համար եկած ըլլալով, պիտի չկրնայ դասախօսութեանց շարք մը տալ: Իր նիւթն էր՝ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարը եւ մանաւանդ երիտասարդութեան դերը: Վիճակագրական թիւերով պարզեց իւրաքանչիւր գաղութի կացութիւնը, կատարուած աշխատանքները: Պատմեց թէ ի՛նչպէս տեղի ունեցաւ առաջին արտագաղթը 1895ին, եւ այնուհետեւ պատահած դէպքերը մինչեւ այսօր:

Մէկուկէս ժամ խօսելէ վերջ, դասախօսը յորդորեց երիտասարդութիւնը գործել եղբայրաբար, չմնալ վիզը ծուռ՝ իբրեւ փոքր ժողովուրդի մը զաւակը, այլ դիտակից եւ հպարտ: Այս առթիւ յիշեց հայկական տաղանդներու աճումը երկիրէ երկիր, գրական, գիտական թէ զինուորական ասպարէզին մէջ, — բազմաթիւ մասնագէտներ ամերիկեան բանակին մէջ, զօրավարներ կարմիր բանակին մէջ են.:

Պ. Հրանտ Սամուէլ եւս ներկայ ըլլալով, հարեւանցի խօսեցաւ Հայկ. Դատի մասին եւ խոստացաւ առանձին դասախօսութիւն մը կատարել երկու օր վերջը:

Ասուլիսը վերջացաւ ջերմ ծափերու մէջ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ամեակը Փարիզի մէջ

Կը տօնուի այսօր, շաբաթ, ժամը 2.30ին, 252 rue du Fbg. St. Honoré, Սալ Փլէյէլի մէջ, ներկայութեամբ խորհրդային դեսպան Պ. ՊՈԿՈՄՈԼՈՎի եւ նախագահութեամբ Պ. ՄԱՐՄԱՐԵԱՆի: Պիտի խօսին Պ. Պ. Մ. Ասատուրեան, Գ. Ֆէնէրճեան, Պրոֆ. Տիկին Արէշեան, գրականութեան դասախօս Հայաստանի համալսարանի եւ Mr. Billiet, ancien Directuer des Beaux Arts:

Հրաւիրատոմսեր կարելի է ճարել Ազգ. Միութեան կեդրոնէն եւ սրահին մէջ:

ԼԻՈՆԻ մէջ պիտի տօնուի 1 Դեկտեմբեր 1945, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆրանսուա Քօփէի սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտարարութեամբ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ պաշտօն կը կատարուի վաղը, կիրակի, 2 Դեկտեմբեր, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՆԷ ՄԷՐԱՄԷԹՃԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Շավիլի պատարագը, քահանային հիւանդութեան պատճառով:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք.

Dimanche 2 Décembre 1945 Կիրակի 2 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année No 4473-Նոր շրջան թիւ 202 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ խնայելու համար, արտադրութեանց նախարարը պիտի առաջարկէ, երեքշաբթի օր,— 1. Շաբաթը երեք օր փակել այն գործարանները որ նախապատուութիւն չեն վայելեր,— 2. Ելեկտրական հոսանքը ջնջել տուներու մէջ ժամը 8—12 եւ 13—17.— 3. Արգիլել ապակեփեղկերու լուսավառութիւնը եւ կրճատել փողոցներու լուսաւորութիւնը.— 4. Խանութները փակել ժամը 18ին,— 5. Մեթրոյի երթեւեկը դադրեցնել գիշերուան ժամը 12.45ին: Թերթերը կը գրեն թէ ծագիւ քանի մը օրուան ածուխ մնացած է: Կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, բաւարար ածուխ ճարելու համար Ռուրի ածխահանքերէն:

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԱԶԱՏ

Քսանեւհինգամեակ Խ. Հայաստանի (1920 — 1945 Դեկտեմբեր 2): Տօնակատարութիւն եւ ցնծութիւն ամէն կողմ, սկսելով Փարիզէն:

Ո՞վ պիտի կրնար անտարբեր մնալ կամ բացասական դիրք բռնել:

Տարեդարձը կը ներկայացնէ խտացումը 25 տարուան տքնութեանց, այնքան դժնդակ պայմաններու մէջ: Վերելք մը անժխտելի, լեռնակուտակ աւերակներու վերեւ: Այնքան մռայլ, արկածալի սկզբնաւորութենէ մը վերջ:

Անհրաժեշտ չէ շռայլաբան կանչեր արձակել, ողջունելու համար այս կազդուրիչ, խոստմնալից իրականութիւնը:

Տարրական արդարամտութիւնը կը պահանջէ դէպքերը վերլուծել եւ դատել այնպէս ինչպէս որ տեղի ունեցան: Առանց ոտքերը գետնէն կտրելու: Առանց երէկն ու այսօրը շփոթելու:

Ցնծութեան օր է, եւ մենք պատմութիւն չէ որ պիտի պատմենք, օրուան այս ժամուն:

Ճակատագրական շրջանի մը մէջ, բոլորովին իր բախտին ձգուած ժողովուրդ մը՝ օրհասական պայքարի մատնուած: Մաքառում անլուր զրկանքներով: Ցուսահատական կռիւ կազմակերպուած բանակի մը դէմ: Հայրենի հողը ճանկռտուած՝ եղունգներով: Եւ իբրեւ արդիւնք՝ փոքր կղզի մը արինազանգ:

Յետոյ քառսէն ծնած իշխանութիւն մը՝ ամեհի երկունքի մը բռնուած, ամբողջ երեսուն ամիս: Դաւեր ներսէն, դաւեր դուրսէն:

Յեղափոխական Ռուսաստանը իր կարգին մատնուած ահաւոր ճգնաժամի մը, պաշարուած եւ աչքի փուշ, նոր կը մօտենար Կովկասի: Բանակցութիւններ: Ապա հայեւթուրք պատերազմ եւ պարտութիւն:

Նոր մարդիկ իշխանութեան գլուխ անցան այն պահուն երբ երկիրը ուժասպառ կ՚իյնար, իրենց իսկ դաշնակիցներուն ոտքերին տակ: Իրենց տիրապետութեան առաջին շրջանը փայլեցաւ անլուր մոլեռանդութեամբ: Այն աստիճան որ, Լէնինն անգամ ըմբոստացաւ եւ կարդի հրաւիրեց, Միասնիկեանի ուղղուած նամակով մը:

Այնուհետեւ պարբերական ահուղող եւ «մաքրագործումներ», մինչեւ 1937—38. (ո՞ւր են Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան հիմնադիրները, բոլշեւիկեան արեւին տակ ծաղկած գրագէտները եւ ուրիշ այլազան արժէքներ):

... Բայց թողունք վէրքերը եւ անցնինք երգերուն:

Քսանըհինգ տարի խաղաղութիւն վայելելով ամուր մականի մը տակ, մեր հայրենիքն ալ նուիրուեցաւ շինարար գործունէութեան,— ամէն ճակատի վրայ, բացի քաղաքականէն: Ծաղկեցան գիւղատնտեսութիւնը, ճարտարարուեստները, հայկական մշակոյթը,— գրականութիւն, թատրոն, երաժշտութիւն եւն.: Լարուած, շողեպինդ (ըսէք՝ ստախանովեան) աշխատանք վերէն վար: Եւ, ամէնէն վերջը, ռազմադաշտին վրայ, ուր հայկական արիւնը հոսեցաւ անհաշիւ,— թերեւս շատ աւելի քան կովկասեան որ եւ է ժողովուրդի արիւնը: (Կը վախնանք հարցնել թէ ի՛նչ է մնացած երկրին մէջ, իբրեւ երիտասարդութիւն):

Շատ բան փոխուեցաւ 25 տարուան մէջ: Երկիրը երիտասարդացաւ: Նոր գաղափարներ խոր հետքեր ձգեցին ընկերային կարգուսարքին մէջ: Աշխատանքը — ընկերվարութեան յղութեննը դարձաւ աւետարան, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

Պատերազմի սաթիւ, տեղի ունեցան ուրիշ փոփոխութիւններ: Բակուեցան կարգ մը պիրկ օղակներ, եւ մարդիկ արտօնուեցան շօշափելու եւ մշակելու այնպիսի նիւթեր որոնք հակայեղափոխական կը համարուէին առաջ: Յետոյ եկեղց. համագումար, կաթողիկոս եւայլն:

Եւ հիմա, ջերմապէս ծափահարելով 25ամեակը, տարագիր բազմութիւնները կը սպասեն նուաղագոյն հատուցումին:—

1. Ամբողջացում հայրենիքի սահմաններու, համաձայն միջազգային յանձնառութեանց:

2. Ընդարձակում ներքին ինքնավարութեան: Տեսակ մը վերահաստատում «հանրապետական ազատութեանց», առանց խտրութեան:

3. Ազատութեան երթեւեկի, մինչեւ ներգաղթի կազմակերպումը:

Շ.

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՂԱՆԵՐԸ

Սիրով իրկէզ, սիրել եմ ես Հայաստանի դաշտերը խաս,
Զեփիւռիդ պէս փարուել եմ քեզ, ծիրանաւոր իմ Ալագեազ,
Սէր եմ տուել Արփաչային, որ կարկաչով ծովը տանի,
Բայց սիրտըս հեզ պահել եմ ես տղաներին Հայաստանի:

Տղաներին թխագանգուր, տղաներին մեքրոցաչուի,
Որոնց ձեռքին կայծակէ թուր ու թռիչքը՝ թռիչք արծուի,
Լեռներից վեր, ամպերից վեր ու երկնքից երկինք տարած
Հպարտութիւնը քո անմեռ, քո լոյս անունն, իմ Հայաստան:

Իմ Հայաստան, նրանք են քո աղբիւրներին տուել կարկաչ՝
Ժպիտ տուել քո կոյսերին ու դաշտերիդ վարդ ու կակաչ,
Նրանց փառքի փայլն է առել Գեղամ ծովի ջինջ հայելին,
Ի՞նչպէս, հապա, ես էլ սիրտն իմ չտամ՝ քո սէգ տղաներին:

Տղաներին կռուից եկող, սիրտըս դալար ճամբայ անեմ,
Հայաստանի վարդ - մանուշակ ու մեխակը ճամբին ցանեմ,
Ու երբ Հայոց հողը մտնեն կտրիճներըս վեհ ու վսեմ,
Ես էլ հազար - հազարի հետ նրանց բարի գալուստ ասեմ:

Ասեմ յաւէտ, աստղերի հետ պիտի շողա անունը ձեր,
Հայաստանը միշտ անառիկ, ձեր օրօրոցն ու տունը ձեր,
Երկնից - երկինք պիտի խնկէ անուշ ծուխը ձեր հայրենի,—
Երբ որ կանգուն էք աշխարհում, դուք, տղանե՛ր Հայաստանի:

ԱՂԱՒՆԻ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ համագումարը պահանջեց յարաբերութիւնները խզել Սպանիոյ հետ: Յետոյ խօսք առաւ ամերիկեան պատուիրակութեան մէկ անդամը, տիկին մը, որ յայտարարեց,— «Մենք Ամերիկացիներս հիւլէական շրջանին մէջ նետեցինք աշխարհը: Ես իմացած եմ թէ հիւլէական ռումբ մը միայն վեց վայրկեանի մէջ կրնայ 14.000.000 մարդ սպաննել: Պէտք է ազգային եւ միջազգային հակակշռի տակ առնել հիւլէական ուժը, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

ՊԵՐԼԻՆԻ պարենաւորումը ապահովուած է մինչեւ 1946 Ապրիլ, չորս պետութեանց միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ:

Շահին հաւատարիմները ապստամբներուն դէմ

Վերջին լուրերու համաձայն, կառավարական կարեւոր ուժեր համախմբուած են Թէհրանի շրջանին մէջ եւ Շահին հաւատարիմ ցեղախումբերը կը գործեն ապստամբներուն դէմ: Այդ հաւատարիմներուն գլուխը կը գտնուի Շահսէվէն ցեղախումբը, որ կը հաշուէ իբր 200.000 ապստամբ զինուորներ: Այս ցեղախումբերը կուգան Ատրպատականի հիւսիս-արեւելքէն, դժուարամատչելի շրջան մը եւ բաւական արժէք ունին զինուորական տեսակէտով: Իրենց պետերը, Ամիր Ասլան եւ Հաթամ, որոնք Ռուսերուն կողմէ ձերբակալուած էին անցեալ Յունիսին եւ ազատ արձակուած երկու ամիս առաջ, ծանօթ են իբրեւ բարեկամ Թէհրանի կառավարութեան:

Իրաքեան թերթեր կը գրեն թէ մինչեւ հիմա ըմբոստները կր գործեն առ առաւելն 300 հոգինոց խումբերով, բայց խորհրդային զօրքի ներկայութիւնը գործելու ամենամեծ ազատութիւն կ՚ընծայէ իրենց: Կարգ մը լուրերու համաձայն, 60.000 խորհրդային զինուորներ կր գտնուին հիւս. Իրան եւ իբր 1500 ալ Թէհրանի մէջ:

Իրանեան մամուլը Թէհրանի զօրքին թիւը կը հաշուէ երկու հետեւակ եւ մէկ հեծեալ զօրաբաժին, հրետաձիգ եւ մեքենաշարժ ուժերով:

Մոսկուայի անթէլը կը հերքէ այն լուրերը թէ Ատրպատականի շարժումը անջատողական հանգամանք ունի:

Ամերիկեան զօրծակալութիւնը կը հաստատէ թէ կատաղի կռիւներ տեղի կ՚ունենան հաւատարիմ ցեղախումբերուն եւ ապստամբներուն միջեւ: Զրոյցի մը համաձայն ապստամբները դրաւած են Սարապը, որ կը գտնուի, Թաւրիզի եւ Աստարայի միջեւ:

× Ուաշինկթընի իրանեան նոր դեսպանը նախագահ Թրումընի ներկայացած ատեն պատմեր է թէ Ատրպատականի նոր նահանգապետը Թաւրիզ գնաց խորհրդային օդանաւով մը: Այս պարագան նպաստաւոր կը համարուի Խ. Միութեան եւ Իրանի յարաբերութեանց բարւոքման տեսակէտով:

× Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թէհրանի դեսպանատան պաշտօնեաներէն երեք հոգի Ատրպատական ղրկուած են, քննութիւն մը կատարելու համար:

× Կ՚ըսուի թէ Իրանի դահլիճը պիտի հրաժարի եւ վարչապետ Հաքիմի պիտի յաջորդէ նախկին վարչապետ Ղավանի որ համարում կը վայելէ Ռուսերուն եւ Ամերիկացիներուն մօտ:

Ամբաստանեալի մը խաղերը

Ուրբաթ օր տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Նիւրընպէրկի ատեանին առջեւ: Ռուտոլֆ Հէս, Հիթլէրի Բ. «դահաժառանգը» որ 1941ին Լոնտոն դացած եւ արգելափակուած էր եւ որ դատավարութեան ընթացքին անտարբեր կ՚երեւար,

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ժողովուրդի մը կեանքին մէջ, տարեդարձները ա՛յն չափով կարեւոր են որ չափով որ նոր թուական կը բանան անոր պատմութեան մէջ, կը հանդիսանան անկիւնադարձ մը, կռուան մը՝ ուրկէ կը ծնի այդ ժողովուրդի սեփական եւ մշտնջենական խտէալներուն իրականացման ձգտող՝ նո՛ր ոյժ մը:

Հայաստանի խորհրդայնացման այս տօնակատարութիւնը այսօր, քսանեւհինգ տարի վերջ, ի՞նչ արժէք եւ ի՞նչ իմաստ ունի մեզի, Սփիւռքի հայութեան համար:

Կը կարծեմ թէ լաւագոյն առիթն է եւ ժամանակը, հանդարտ եւ անկեղծ բացատրութիւն մը ունենալու «մրրկաւ» իրարմէ բաժնուած այս երկու եզերայրներուն, Երեւանի շուրջ հաւաքուած հայութեան եւ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած, առաւելապէս Թրքահայերէ բաղկացած հատուածին միջեւ:

Ո եւ է վէճ յարուցանելու ո՛չ միտք եւ ո՛չ այ տրամադրութիւն ունիմ:

Շնորհակալ եմ «Յառաջ»ի խմբագրութենէն, որ ինծի կ՚ընծայէ այս ազատ բեմը, ըսելու ի՛նչ որ կը խորհիմ:

Այս վայրկեանիս ես ինքզինքս կը նկատեմ, առանց յաւակնութեան, կուսակցութիւններէն դուրս: Անանուն մէկ զաւակը այն բազմութեան որ Թրքահայ կը կոչուի: Անպիտան մակդիր մը որ սակայն ամէն յորջորջումէ աւելի մեզ կը յատկանշէ ճշգրտօրէն: Այդ հողէն ծնած, օտար երկինքներու տակ հասակ նետած, հակառակ բոլոր լոյսերուն, ճշմարիտ թէ խաբուսիկ, խորապէս հայ մնացած, ամուր կառչած՝ կորուսեալ հայրենիքը վերագտնելու եւ վերականգնելու անշէջ յոյսին եւ հաւատքին, ես ձեզի կը խօսիմ հազարաւոր եղբայրներուս անունով, ձեզի, հեռաւոր եղբայրներ, որոնց ոտքերուն տակ հայրենի հողը կայ, եւ գլուխներուն վերեւ նորէն հայկական երկինքը:

Ամէն բանէ առաջ հայրենասէրներ ենք մենք ո՛չ թէ խօսքով, ցուցարարական աժան ծափերով եւ ժպիտներով, այլ հոգիով:

Գաղափարապաշտ անհաշիւ նուիրումով, անկաշառ սիրով, հպարտութեամբ եւ գեղեցկութեամբ աւլցուն, ճակատաբաց հայրենասէրներ ենք: Հայրնասէրներ ենք ո՛չ միայն դրամի եւ ստամոքսի, այլեւ արեան չափով, կեանքը մահուամբ պսակող հզօր, գերագոյն չափով:

Մենք այսպէս ենք, լաւ գիտցէք, եւ այսպէս ալ կը մնանք: Այդպէս պէտք է ընդունիք մեզ: Այժմ եկէք խօսինք աւելի մտերմօրէն, ուրիշ լուրջ հարցերու մասին,—ի՞նչ ունինք կատարելիք, ի՞նչ բանն է մեզ բաժնողը եւ ի՛նչն է մեզ միացնողը:

Գետի մը երկու ճիւղերն ենք, բխած նոյն ակէն: Բաժնուած ենք իրարմէ այնքա՜ն երկար ժամանակ եւ այնպիսի տարածութիւններով որ յաճախ իրարու լեզու չենք հասկնար: Մենք հոսած դէպի արեւմուտք, մեր հոգին բացած արեւմտեան եւ միջերկրականեան քաղաքակրթութեան, դուք հիւսիս ուղղած ձեր աչքերը, դուք արեւելեան գետը, ստեղծած ենք, նոյն հունով, բայց տարբեր արտայայտութեամբ եւ տարբեր սահանքով մշակոյթներ:

Այս երկու տարբեր ուղղութեամբ հոսող նոյն գետին բազուկները, եթէ չունին նոյն ափերը եւ իրենց վրայ ձգուած նոյն կամուրջները, եթէ իրենց կրած աւազն ու սիլը նոյն բաղադրութիւնը չեն պարունակեր, ունին սակայն նոյն ջուրը, մէկ ակէ բխած եւ նոյն պաշտօնը,—ոռոգել հայկական դաշտերը, բերք հասցնելու համար:

Ահա՛ թէ ուր բաժնուած ենք իրարմէ եւ ո՛ւր պէտք է միանանք:

Այս երկու գետակներու միացումով է որ պիտի ստեղծուի այն խորութեամբ եւ լայն ափերով գետը որ նաւարկելի պիտի դառնայ, ուրկէ մարդկային ազնուագոյն մտածումներով բեռցուած նաւերը պիտի կրնան անցնիլ անարգել:

Ի՞նչ պիտի բեռցնենք այդ նաւերուն: Ի՞նչ է մեր ազգային դիմագիծն ու կոչումը: Հաւաքական ի՞նչ իտէալ ունինք, ինքնատիպ եւ վաւերական: Խօսքը մեր մէջ,— ո՛չ մեծ բան: Հայ ազգը մինչեւ այսօր, հակառակ բոլոր ըսուածներուն եւ բոլոր եղածներուն, կը մնայ մեծ խոստում մը: Եւ միայն այդ: Մեր պատմութեան ընթացքին, առաւել կամ նուազ չափով աշխատած ենք մարմին տալ այդ խոստումին, սակայն երբեք, նոյնիսկ մեր ամէնէն փառահեղ շրջաններուն ան իրականութիւն չէ դարձած, չօշափելի եւ տեւական կեանք մը չէ ունեցած, որպէսզի կարենայինք անոր բոլոր մասնայատկութիւնները քննել եւ ճանչնալ:

Մեր գոյդ գրականութիւնները, հին թէ նոր, մեր արուեստները, մեր թաղաւորական պետութիւնը, մեր հերոսամարտները, նոյնիսկ մեր վերջին 25 տարիներու նոր կեանքը, ցոլքեր են միայն որ մեզ կը մղեն ենթադրելու թէ ջահ մը կայ պահուած մեր ժողովուրդի հոգիին մէջ զոր պէտք է երեւան բերել ամբողջովին: Հայոց պատմութի՞ւնը, փառահեղ խոստում մը: Եւ այս կը բաւէ որ յուսանք եւ հաւատանք:

Կեանքը խոստում մըն է արդէն: Սերմը որ հողին մէջ կ՚իյնայ, խոստում մըն է, խոստումը ծիլին, թուփին, ծառին, ծաղիկին եւ պտուղին: Մանուկը խոստումն է ապագայ մարդուն, անոր ֆիզիքական եւ մտային բարձրացումին եւ արդասաւորութեան, ինչպէս ծիրանի կուտը խոստումն է ծիրանի պտուղին: Քիչ մը աւելի բարդ ձեւով, սակայն գրեթէ նոյնն է երեւոյթը ժողովուրդներու համար: Յոյն, Հռոմայեցի կամ ուրիշ հին ազգեր, իրենց խոստումը յարդած են, փաստօրէն իրականացուցած, տուած են ինչ որ ունէին, պարպած իրենց հոգին: Իտալացին կամ Ֆրանսացին տուած են իրենց ունեցածը, ուրիշներ տալու վրայ են:

Հայ ազգը 3000 տարիէ ի վեր դեռ կը մնայ խոստում մը:

Պատճառները չփնտռենք, այնքա՜ն բարդ են անոնք եւ հասկնալի:

Հողին յանձնուած հունտր բարձրացեր է, կանանչցեր, չար քամիներ չարունակ հողմածեծ են ըրած զայն եւ չորցուցած անոր ծաղիկները ամէն գարնան: Բայց ի՞նչ է պտուղը որ պիտի հասուննայ վերջ ի վերջոյ անոր ճիւղերուն վրայ, խնձո՞ր, դե՞ղձ թէ ծիրան: Յստակօրէն չենք գիտեր: Ահա՛ թէ ինչու չենք գիտեր ճշգրտօրէն մեր խոստումին թաքուն ծալքերը եւ մեր միտքերը յաճախ շփոթութեան մէջ են եւ հակասական: Աստուածը զոր կը պահենք մեր հոգիներու ամպհովանիին տակ, չենք գիտեր թէ ի՞նչ անուն կը կրէ, Անահի՞տ, Աստղիկ թէ Վահագն:

Արդ, ամէն դէպք որ կը պարզէ մեր շփոթը, եւ մանաւանդ ամէն դէպք,— եւ այս է էականը, որ կը ստեղծէ լաւագոյն պայմաններ ազգային ինքնորոշման, կը նպաստէ մեր ազգային ծառին ուռճացումին եւ պտղաբերութեան, արժանի է մեր սիրոյն եւ յարգանքին:

Կուսակցութիւննե՞ր, Փէտայինե՞ր, Անդրանի՞կ, Խրիմեա՞ն, Զէյթո՞ւն, Վա՞ն, Քրիստափո՞ր, Միասնիկեա՞ն,— բոլոր անունները անձերուն եւ քաղաքներուն:

Ահա՛ թէ ինչ ձեւով կը մօտենանք մենք այս օրուան տօնին: Ահա թէ ինչ մտահոգութիւններով եւ յոյսերով կը մօտեանք այս տարեդարձին:

Եթէ քսանեւհինգ տարի առաջ մեր ժողովուրդի մէկ մասը համակերպելով խորհրդային կարգուսարքին, նպաստած է կամ պիտի նպաստէ մեր դարաւոր յոյսերը իրականացնելու, թող օրհնուա՜ծ ըլլայ այդ օրը: Եթէ ան պիտի միացնէ մայր գետին երկու անջատ բազուկները եւ ծնունդ պիտի տայ միացեալ ներդաշնակ կեանքի մը, բոցավառ ողջո՜յն:

Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ԱՄԵԱԿԸ

Խ. Հայաստանի քսանըհինգամեայ տարեդարձը բացառիկ եւ յատկանշական իմաստ մը կը ստանայ այս տարի, որովհետեւ կը զուգադիպի մեծ յաղթանակի մը, որուն համար մեր հայրենիքը ամբողջ չորս դժնդակ տարիներ պայքարեցաւ անկարելի զոհողութիւններով:

Որքան որ հայ ժողովուրդի ստեղծագործ հանճարին եւ շինարար ոգիին կը պարտինք Խ. Հայաստանի բարգաւաճ եւ ծաւալուն յառաջդիմութիւնները, այլ սակայն անոր ներկայ բացառիկ վերելքը ունի ուրիշ կարեւոր ազդակներ ալ, քաղաքական ընկերային եւ տնտեսական:

Խ. Հայաստան քսանըհինգ տարիէ ի վեր կը վայելէ ռուս մեծ ազգին բարեկամութիւնն ու օժանդակութիւնը, որոնց շնորհիւ ունեցաւ, յարաբերաբար, հանդարտ շրջան մը, լծուելու համար ներքին շինարարական աշխատանքներու:

Ոչ մէկ դրացի ազգ չհամարձակեցաւ ծունկ չոքիլ իրեն: Ընդհակառակն, իր նման փոքր ազգեր, խելացի եւ խոհեմ դրացնութեամբ փոխադարձաբար օգտուեցան եւ հայ ժողովուրդը այդ խաղաղութենէն նպաստաւորուելով կերտեց, թերեւս տարապայմանօրէն նեղ միջոցներով, իր պատմութեան ամենամեծ վերելքներէն մին:

Ան շինեց իր քայքայուած հայրենի բոյնը, եւ նուիրուեցաւ մշակութային, տնտեսական, ճարտարարուեստական, հողագործային, շինարարական եւ զինուորական աշխատանքներու:

Յետոյ՝ ընկերային նոր կարգուսարքը եւ խիստ կարգապահութիւնը բարեխառնեցին նաեւ հայ ժողովուրդին բնականէն կրքոտ եւ վիճող տրամադրութիւնները եւ կապեցին իր ըմբոստ նկարագիրը հաւաքական պարտադիր աշխատանքի: Այսպէս ստեղծուեցաւ Խ. Հայաստանի մէջ աննախնթաց նուիրումի մթնոլորտ մը ուր երեւան եկան մեր ժողովուրդին բոլոր դրական գիծերը, աւելի քան երբեք չեշտուած:

Հրաշալի երեւոյթ մըն է այս եւ այդ հրաշքը պիտի շարունակուի անկասկած, որքան ատեն որ տիրէ խաղաղութեան շրջանը հայ ժողովուրդին համար:

Սփիւռքի հայութիւնը մեծ յոյսեր դրած է Խ. Հայաստանի վրայ եւ կը հաւատայ որ այսօրուան մեր յաղթական հայրենիքը պիտի չմոռնայ իր հարազատ զաւակները, երբ վաղը կարելի ըլլայ իրականացնել մեր դարաւոր յոյսերն ու երազները:

Կ՚ողջունենք քսանըհինգամեայ տարեդարձը Խ. Հայաստանի, որովհետեւ ան հաստատուն կորիզն է մեր աւանդական հայրենիքին որուն շուրջ պիտի հաւաքուին բոլոր կամքերն ու բարի կամեցողութիւնները:

Կ՚ողջունենք քսանըհինգամեայ տարեդարձը Խ. Հայաստանի, որովհետեւ ան կենդանի ժառանգըն է մեր պապենական փառքին եւ հարստութեան եւ մենք անոր միջոցաւ կը յուսանք կրկին տիրանալ մեր բոլոր կորսուած իրաւունքներուն:

Կ՚ողջունենք քսանըհինգամեայ տարեդարձը Խ. Հայաստանի, որովհետեւ ան անընդհատ աշխատեցաւ, լուռ ու մունջ եւ յամառօրէն ճգնեցաւ կերտելու համար այսօրուան մեր սիրելի հայրենիքը որ տիրական դիրք մը գրաւած է պատմութեան առջեւ, իբրեւ օրրանը հերոսական ժողովուրդի մը:

Խ. Հայաստանը իբրեւ յաղթական եւ պետական իրականութիւն՝ ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր մըն է բոլոր այլասերելու ենթակայ հայութեան համար, որ զրկուած է իր հայրենիքի բարոյական եւ հոգեկան բարիքներէն, եւ երբ ընդարձակուին մեր երկրին սահմանները, հայրենաբաղձ գաղթահայութիւնը, որ կը հիւծի եւ կը սպառի օտարութեան մէջ, հոն իր հողին վրայ է որ պիտի վերածընի եւ խելայեղ խանդավառութեամբ պիտի տօնէ յաջորդ տարեդարձները մեր կարօտալի հայրենիքին:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

Նոր սերունդին փրկութեան համար

Մեր նոր սերունդը հայ պահելու խնդիրը գաղութները գրաղեցնող գլխաւոր հարցերէն մին կը կազմէ:

Այս հարցը իր զանազան ձեւերուն տակ քըննուած է եւ բազմաթիւ միջոցներ առաջարկուած են: Իրականին մէջ, չկայ դերբնական միջոց մը, որ կարենայ ձուլումէ փրկել նորահաս սերունդը: Շատ մը միջոցներու համախմբումով է որ կարելի պիտի ըլլայ իրապէս պաշտպանել մեր նոր սերունդը:

Ցարդ, այս կարեւոր հարցին քննութիւնը, ընդհանրապէս եղած է «արտաքին» տուեալներէ մեկնելով, ինչ որ մեզ կը տանի, շրջանակը քառակուսելու նման, անլուծելի կացութեան մը:

Խնդրոյն մօտենանք ուրեմն «ներքին» տուեալներով եւ թերեւս կարենանք լուծում մը գտնել:

Միջնադարեան նշանաւոր գիտուն մը, Փարասէլ, ըսած է թէ «Մարդը եւ իր սնունդը պէտք է միեւնոյն հողէն գան»: Այսինքն՝ ամէն անհատ պարտի իր ցեղին օրրանին, հայրենի հողին վրայ ապրիլ: Այլապէս՝ հեռու իր հայրենի հողէն, ուշ կանուխ կ՚ուծանայ ու կը ձուլուի:

Եթէ ժողովուրդներու պատմութիւնները քըննենք, պիտի տեսնենք թէ միեւնոյն ցեղին պատկանող երկու հատուածներ, երբ գացած բնակած են տարբեր կլիմաներու եւ երկիրներու մէջ, անոնք փոխուած եւ կազմած են իրարմէ բոլորովին տարբեր ժողովուրդներ:

Ուրեմն, կլիման որուն տակ կ՚ապրինք, երկիրը՝ ուր կը բնակինք, այդ երկրին օդը, ջուրը եւ արտադրած սնունդները, հողը, մեր վրայ յատկանշական ազդեցութիւն մը ի գործ կը դնեն ժամանակի ընթացքին եւ առանց շրջապատող բնիկներուն օրէնքները, լեզուն ու վարքն ու բարքը իւրացնելու, քանի մը սերունդ վերջ մեր յաջորդները արդէն իսկ պիտի տարբերին ցեղին հայրենի երկրին բնակիչներէն:

Եթէ այս «ներքին» ազդեցութիւններուն վրայ աւելցնենք «արտաքին» ազդեցութիւնները, որպիսին են մեր բնակած երկրին բնակիչներուն լեզուն, վարք ու բարքերը, օրէնքները, դիւրաւ հասկնալի կ՚ըլլայ թէ ինչպէս ձուլումը անխուսափելի կը դառնայ:

Ներկայ սերունդի Հայերս, տակաւին մեր մէջ ունինք մեր հայրենի երկրին, Հայաստանի մեր մէջ ամբարած ցեղային ոյժերը, որոնց շնորհիւ տակաւին կրնանք մնալ Հայ: Բայց պարագան նոյնը չէ օտար հողի վրայ ծնած ու մեծցած նոր սերունդին եւ ալ աւելի վերջը գալիք սերունդներուն համար:

Հայաստանի հողէն փարսախներով հեռու, տարբեր կլիմայի, ուրիշ սնունդի, կենցաղի տակ ծնած եւ մեծցած մեր զաւակները, սերունդէ սերունդ պիտի ուծանան ու վերջապէս ձուլուին անվրէպ: Հայերէնի դասընթացքները, տունը հայերէն խօսիլ, Հայոց պատմութիւն եւ դրականութիւն սորվիլ եւ կամ «ազգային հպարտութիւն» ներշնչել,— ասոնք արտաքին միջոցներ են որոնք թերեւս քիչ մը հեռացնեն անխուսափելի վախճանը, բայց երբեք պիտի չկարենան ջնջել ձուլումի վտանգը որ կը սպառնայ գալիք սերունդներուն:

ՊՈՒՏ'Մ ՏԻՏԱՂ

Հայրենազինո՞վ...

— Հայրենակի՛ց, գացէք տեսէք Խոր. Հայաստանը, շիներ, չէնցուցեր են: Գործարաններ, ջրանցքներ, աւաններ, պալատներ, մատենադարաններ, դպրոցներ, Թատրոններ եւ Օփերա, որոնց քով «հիւղակներ» են Ամերիկայի եւ Եւրոպայիններ...

— Բարեկա՛մ, կը ծիծաղին մեր վրայ՝ նոյնիսկ Հայաստանցիները «... Եթէ Երեւանի Օփերան բաղդատենք Փարիզի, Նիւ Եորքի Օփերային կամ Մոսկուայի Մեծ Թատրոնին հետ, եւ Ստալինեան պողոտան՝ Շան զ'Էլիզէի կամ Ավընիւ Ֆօշի հետ (նախապատուութիւն տալով, անելորդ է ըսել, Ստալինեան պողոտային), ծիծաղելի կը դառնանք: Շատ բարձր գաղափար մը չենք տար մեր լրջութեան մասին՝ Հայաստանի ժողովուրդին եւ ղեկավարներուն: Պէտք չէ որ Հայաստանը պատրուակ դառնայ հռետորական գերաճուրդի», ինչպէս կը գրէ պատգամաւոր մը:

— Կ'ուզէք որ չըսե՞նք իրականութիւնը: Նախանձի արդիւնք են այդ ըսածներդ: Ձե՞ս հաւատար, գնա՛ աչքովդ տես, այն ատեն կը տեսնուինք քեզի հետ:

— Զհաւատա՞լ, քաւ լիցի, կը հաւատամ եթէ ոչ քեզմէ աւելի, գոնէ քեզի չափ թէ՝ հայ ժողովուրդը երբ քաղաքական նպաստաւոր մթնոլորտի մէջ գտնուի, մանաւանդ իր սեփական կառավարութեան ձեռքին տակ, կը շէնցնէ, կը շինէ, կը մշակէ, կը ցանէ: Տե՛ս, այս օտար հողին վրայ իսկ գիւղեր, աշխատանոցներ, տուներ, եկեղեցիներ, դպրոցներ եւ նոյնիսկ գոլէժ հիմնած է...

«Կ'երեւի դուք քիչ մը սխալ գաղափար կազմած էք այս ժողովուրդին վրայ: Օտարի մը կամ Հայը նոր ճանչցողի մը պէս, զարմացած էք Հայաստանի մէջ ձեր տեսածներուն վրայ: Իրաւունք ունիք, բայց քիչ մը վիրաւորական չէ՞ք գտներ Հայաստանի ժողովուրդին եւ կառավարութեան համար՝ այսքան իրարանցում: Տեսակ մը «ապրի՛ս, Յակոբիկ, ի՛նչ աղուոր գծած ես այդ նկարը, քեզմէ չէի սպասեր»ի պէս բան մը...

— Ինչ կ'ուզես ըսէ՛, ես հիացած եմ: Քու ըսածներդ քիչ մը կասկածի եւ մաս մըն ալ նախանձի կը վերագրեմ ես: Պէտք է մեր ժողովուրդին տրամադրութիւնը բարձրացնել: Հայաստանը սիրցնել անոր եւ...

— Կեցի՛ր, «Հայաստանը սիրցնե՞լ» ըսիր, որո՞ւ, Հայերո՞ւն... Կը նշանակէ որ Հայաստանը ատող Հայ ալ գոյութիւն ունի... Վիրաւորական է այս վերագրումը: Հայաստան խորթ զաւակներ չունի...

— Հապա սա «վայող բուե՞ր»ը, ինչպէս կ'անուանէ սուրիահայ թերթը, անոնք ալ կը սիրե՞ն Հայաստանը...

— Ես, Գամառ - Քաթիպային հետ «թքել եմ» այն Հայուն ճակտին, որ չլանալով միայն խօսուած — գրուածներէն պիտի սիրէ իր հայրենիքը եւ վայելքի համար պիտի երթայ հոն...

— Հայրենակի՛ց, դուն նիւթէն շեղեցար: Ծարպիկութիւնով կ'ուզես զիս լռեցնել: Ան որ կը քննադատէ Հայաստանը՝ դէմ է Անոր: Վերջացա՛ւ... Ժողովուրդը պէտք ունի Հայաստանով դինովնալու: Կրնա՞ս հերքել այս կէտը...

— Ըսել է թէ՝ հայրենադինով ժողովուրդ մը պիտի տանինք Հայաստան: Հապա եթէ հոն, կարդ մը բաներ, իրենց լսածներէն տարբեր գտնեն դաղթողները... ե՞տ պիտի բերենք զիրենք հոս... ո՞ր երկիրը չունի իր դժուարութիւններն ու անյարմարութիւնները: Պէտք չէ չափէն աւելի գինովցնել ժողովուրդը...

— Պէտք է ընդունիս որ քննադատելը չարամտութեան արդիւնք է: Մարդ իր ծնողքը կը քննադատէ՞...

— Ինչո՞ւ չէ, կրնաս ծնողքիդ կարդ մը սըխալներուն դիտողութիւն ընել, երբեք չարամտութեան նշան չէ այդ բանը: Ընտանիքներու մէջ ալ, տարբեր խառնուածքով եւ ըմբռնումով զաւակներ կան: Կան հլու - հնազանդ զաւակներ եւ կան՝ որ քիչ մը ըմբոստ են եւ դժուարահաճ, սակայն բոլորն ալ կը սիրեն իրենց ծնողքը:

— Ծնողքը ուրի՛շ, հայրենիքը ուրիշ բան է: Պէտք չէ քննադատել...

— Տե՛ս, հոս Եւրոպայի մէջ, թերթեր կան որ դժգոհ են շատ մը օրէնքներէ կամ վարչաձեւէ. կը քննադատեն եւ նոյնիսկ ծանր դիտողութիւններ կ'ընեն, սակայն ոչ ոք զանոնք թշնամի կը նկատէ հայրենիքին: Քիչ մըն ալ առաջ երթալով, կրնամ ըսել որ ասոնք ալ նոյնքան օգտակար են երկրին՝ որքան մինչեւ վերջ ովսաննա երգողները... Կ'ընդունի՞ք...

— Կեցի՛ր, քիչ մը մտածեմ այդ մասին...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Լաւագոյն պարագային պիտի ունենանք հայերէն խօսող Ֆրանսացիներ, Յոյներ եւ կամ Ամերիկացիներ:

Առանց ժխտելու տոհմային կրթութեան, հայերէնի ուսուցման, ազգային հպարտութեան դերը սերունդին փրկութեան գործին մէջ, պիտի ուզէի մատնանշել ուրիշ կէտ մը որուն կատարելիք դերը անհամեմատօրէն աւելի ազդու պիտի ըլլայ նոր սերունդի պահպանութեան ջանքերուն մէջ:

Աշխարհաւասան պատերազմէն ի վեր ներկայ կ'ըլլանք հազարաւոր մանուկներու տեղափոխութիւններուն: Հոս, Զուիցերիոյ մէջ տեսանք հազարաւորներ որոնք, պատերազմէն աւերուած երկիրներէ կուգան, քանի մը ամսուան համար իրենց առողջութիւնը վերահաստատելու:

Ինչո՞ւ մենք ալ մեր մանուկները չղրկենք Հայաստան, քանի մը տարուան բնակութեան համար: Անոնք Հայաստանի օդը ծծելով, ջուրը խմելով եւ հողին հոտը առնելով պիտի ներշնչուին, պիտի ամբարեն հայրենիքին ու ցեղինոյթը, տոկալու համար՝ իրենց վերադարձին՝ օտար միջավայրերու ուծացնող մթնոլորտին:

Երկու եւ կամ երեք տարին անգամ մը վերադարձողները փոխարինել նորերով, կազմելու համար յարատեւ հոսանք մը որ միշտ պիտի նորոգէ, պանթահայութեան մէջ հայրենիքի շունչը:

Ինչո՞ւ մեր ուսանողութիւնը չենք ղրկեր Հայաստանի համալսարանները: Այդ համալսարանները ինչո՞վ պակաս են օտար հաստատութիւններէն ուր դիտութեան հետ կը ներմուծուի ձուլումի թոյնը:

Երբ Արեւելք կը գտնուէինք, դրամական բոլոր զոհողութիւնները կ'ընէինք մեր տղաքը եւրոպական ոստանները ղրկելու համար: Հիմա՞ է որ պիտի զլանանք զանոնք մեր համալսարանները ղրկելու:

Չեմ ուզեր այս հարցին բոլոր մանրամասնութեանց մէջ մտնել: Տեղս չափուած է: Բայց ամէն անոնք որ լրջօրէն կը խորհին այս մասին, պիտի տեսնեն թէ շատ դիւրին է անոր իրականացումը, մանաւանդ հիմայ:

Ամէն բան կարելի է, պայմանաւ որ չպակսին կամք ու կազմակերպութիւն:

ՊԵՐՃ

ԽՈՒՄԲ ՄԸ եւրոպացի գիտնականներ եւ դիւանագէտներ կոչ մը ուղղեցին պետութեանց, առաջարկելով բարեփոխել ազգ. գերիշխանութիւնները, «եթէ կ'ուզեն ապահովել աշխարհի խաղաղութիւնը»: Միեւնոյն ատեն կը պահանջեն միջազգային յանձնախումբ մը կազմել գիտուններէ, պրպտելու համար հիւլէական ուժով:

ԱՐԱՔՍ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ԵՐԿԻՑ)

Արա՛քս, ըմբոստ գետ, իմ օրր երկրի մայր դու յաւերժական,
Արմէնեան ցեղի վեհութեան, փառքի դարաւոր վկայ,
Դու առոյգ ես միշտ, դու չե՛ս ծերանար, կայտառ պարմանի,
Ձայնդ յար հուժկու, հարազատ յանգ ու արձագանգ ունի:

Տեսել ես շուրջդ արցունք ու արիւն, աւեր ամենուր՝
Քո սուրբ օրօրան Բիւրակնից մինչեւ ծովերը լազուր,
Մերթ յոխորտացել՝ ծառս - ծառս ելնելով ցասումըդ զսպած,
Մերթ ասպարէզ ես կարդացել չարին արնով յղփացած:

Բիւրեղ ջրերիդ արտասուք խառնած յոյլ գետակներով,
Ափերիդ փարուած հօսում ես յաւէտ խռոված հեւքով,
Անխռով ուսերդ իմ ժողովրդի հոգերը վաղուան,
Հաստատ ընթացքով վարում ես դէպի պայծառ ապագան:

Իսկ ես նահատակ այդ ժողովրդի բեկորը չնչին,
Հմայքով եմ նայում խօլ կայլակներիդ փրփուր ջրերին,
Եւ ձուլուել ուզում քո ժայռեր փշրող բիւրեղ զանգուածին,
Հասնելու համար հայրենի ազատ ծովերը անծիր:

Գթոտ մօր նման ինձ էլ ընդունիր գիրկդ հարազատ,
Քո գուրգուրանքով սփոփիր սիրտս սրերից որոգայթ,
Տա՛ր ինձ դիւթական աշխարհին այն լուսեղ երկնքի ներքոյ,
Տա՛ր ինձ այս ահեղ աշնան ցրտերից, դէպ գարունը քո:

ԳՈՐԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ իր նպատակովը միայն կրնայ բարոյական կամ անբարոյական համարուիլ. նկարագրութիւնները արուեստական խընդիրներ են որոնք չեն կրնար երբեք անբարոյականութեան իբրեւ փաստ յառաջ բերուիլ:—

Գ. Զօհրապ

Վիճակագրական պատկեր մը Խ. Հայաստանի մասին

ԽՄԲ.— Խորհրդային աղբիւրներէ հաղորդուած զեկոյցէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Հայաստանի 25ամեակին առթիւ.—

Շինանիւթ.— Արդիւնաբերութեան վերելքին մեծ չափով նպաստեցին նաեւ երկրի բնական հարստութիւնները: Բոլորովին նոր ստեղծուեցաւ եւ մեծ չափերով զարգացաւ շինանիւթերու արտադրութիւնը: Արթիկի հռչակաւոր վարդագոյն տուֆը, իբրեւ աժան, դիմացկուն եւ գեղեցիկ շինանիւթ յայտնի դարձաւ հեռաւոր վայրերու մէջ, — Մոսկուա, Դնեպրոպետրովսկ, Ռոստով եւ Սթալինկրատ: Մեծ հռչակ ստացան նաեւ Հայաստանի մարմարները, օնիքսը (եղնդաքար), կիրը, ցեմենտը (կրաղիւս), կրանիթը եւն.: Անսպառ հնարաւորութիւններ կան շինանիւթերու արտադրութեան զարգացման մէջ եւ տարուէ տարի կ'աճի գործարաններու թիւը: Այժմ կը գործեն շինանիւթերու 12 գործարաններ:

Սննդի արդիւնաբերութիւնն ալ մեծապէս զարգացած է: 1939ին սննդի արտադրութիւնը կը կազմէր հանրապետութեան ամբողջ արտադրութեան 49 առ հարիւրը: Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ յայտնի են Արարատ գործարաններու ընտիր քոնեակն ու գինիները, պահածոյի չորս մեծ գործարաններու պահեստները, Զէթ - օճառի գործարանին արտադրութիւնը, Երեւանի ծխախոտի գործարանին գլանիկները եւ ծխախոտը: Այս գետնին վրայ այժմ կը բանին 27 հաստատութիւններ:

Արհեստագործական ճիւղին մէջ կը գործեն տասը հաստատութիւններ, արտադրելով փուրկոններ, սայլեր, ելեկտրական սարքեր, գիւղատնտեսական մեքենաներ եւ գործիքներ, ապակեայ իրեր եւն.: Ուրիշ 47 արհեստանոցներ կը շինեն 100 տեսակէ աւելի իրեր,— աղիւս, կղմինտր, գամ, մահճակալ, պայտ, ամանեղէն, կտորեղէն եւն.: Այժմ կը շինուի յախճապակիի գործարանը եւ գուլթաններու մեծ գործարան մը որ պիտի արտադրէ տարեկան 3000 գութան:

Արտածումները կարեւոր տեղ մը կը բռնեն Հայաստանի արտադրութեանց մէջ: Խ. Միութեան միւս վայրերը կ'արտածուին պղինձ, պղնձարջասպ, տուֆ, պէմզա, կարբիտ, քաուչու, պղնձաթթու, ծխախոտ եւն.: Ասոնց փոխարէն միւս հանրապետութիւններէն կը ստանան մեքենաներ, անտառանիւթ, ներկեր, ընտիր բրդեղէն, թուղթ, անուշահոտութիւն, երկաթ, պողպատ եւայլն:

Պատերազմի ընթացքին, հակառակ ծանր պայմաններուն, մեծ զարկ տրուած է ռազմական արտադրութեանց: Բացուած են 30 նոր գործարաններ,— ժամացոյցի, օդանաւորդութեան, շարժիչ մեքենաներու, ծծմբաթթուի եւն.: Անկէ զատ, հին գործարաններու կից բացուած են 110 նոր ճիւղեր:

Հայ գիւղը վերածնաւ 25 տարուան ընթացքին: Նախապէս գիւղացիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը բոլորովին հողազուրկ էր կամ չնչին հողաբաժիններ ունէր: Հողը կը մշակուէր յետամնաց եղանակով եւ նախնական գործիքներով: Կը տիրապետէր նահապետական արօրը եւ կը ցանուէին գլխաւորապէս հացահատիկներ:

Խորհրդային իշխանութիւնը հողը ամբողջովին եւ ընդ միշտ յանձնեց գիւղացի աշխատաւորութեան: Պապենական արօրին, գութանին եւ մանգաղին յաջորդեցին մեքենաշարժ արօրը (տրակտոր), շարքացանը, կալսիչ մեքենան: Ցեռոյ անհատական տնտեսութեանց տեղ հաստատուեցան հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ), որոնք սովետական տնտեսութեանց հետ իրենց տրամադրութեան տակ ունին հողային տարածութեան 99 առ հարիւրը: Խ. Հայաստանի գիւղացիներուն 98 առ հարիւրը կը գտնուին հաւաքական տնտեսութեանց մէջ:

Հողագործութիւնը մեծ զարկ ստացաւ մանաւանդ նոր ջրանցքներու շնորհիւ: Ոռոգուած հողերու տարածութիւնը, որ 63.000 հէքթար էր 1919ին, 1940ին հասած էր 180.000, իսկ 1945ին 200.000 հէքթարի: Քսան տարուան ընթացքին (մինչեւ պատերազմը) շինուած են Սթալինի մեծ ջրանցքը 60 քիլ. երկայնութեամբ, որուն ջուրը կ'ոռոգէ 22000 հէքթար հող, Շիրակի ջրանցքը (1000 հէքթար), Այղըր լճի ջրանցքը եւն.: Միայն 1940ին Հայաստանի կոլտնտեսականներու սեփական ուժերով եւ միջոցներով շինուեցան Սպիտակ շրջանի Միկոյեան ջրանցքը, 47 քիլ. երկայնութեամբ, որ կ'ոռոգէ 2650 հէքթար, Սիսիանի ջրանցքը (40 քիլ. եւ 5000 հէքթար), Ղամարլուի եւ Զանգիբասարի ջրուղիները (10000 հէքթար): Կը շինուին Թալինի ջրանցքը, որ պիտի ոռոգէ 30.000 հէքթար տարածութիւն, Արագածոտնի մէջ՝ Էջմիածնի ջրանցքը, որ կ'աւարտի այս տարի եւ պիտի ոռոգէ 6—7 հազար հէքթար առաւելանդ հողեր: Յիշենք նաեւ Նորքի ջրանցքը, որ շինուեցաւ պատերազմի ընթացքին, Երեւանի աշխատաւորներու ջանքերով, Աշտարակի, Ալլահվերդիի, Քանաքեռի, Գառնիի, Համբերդի եւն. ջրանցքները: Այս տարուընէ ձեռ-

նարկուած է Արագածայանի ազատու եւ ճահճային հողերու մշակման, Արաքսի ափերուն վրայ։

Առողջապահական ճակատին վրայ, մեծ աշխատանքներ կատարուած են համաճարակներու վերացման համար։ Հայաստանը փրկուած է ժանտախտէն, քոլերայէն, ծաղկախտէն։ Պակսած է երախաներու մահացութեան համեմատութիւնը։ Ճահճատենդն ալ մեծապէս կրճատուած է։ Հանրապետութեան հիւանդանոցներու մահճակալներուն թիւը 1945ին հասած էր 4885ի։ Բոլոր շրջանային կեդրոններուն մէջ հաստատուած են հիւանդանոցներ անհրաժեշտ գործիքներով։ Մտային հիւանդութեանց համար հաստատուած է դարմանատուն մը 225 մահճակալներով։ Մեծ խնամք կը տարուի մօր եւ երախային առողջապահութեան։

Պատերազմի ճակատին վրայ հայ ժողովուրդին զաւակները փայլեցան իրենց քաջութեամբ եւ խիզախութեամբ։ Աւելի քան 30.000 հայ ռազմիկներ վարձատրուեցան շքանշաններով. 70է աւելի ռազմիկներ արժանացան Խ. Միութեան հերոսի բարձր կոչումին։ Հայ ժողովուրդը կարմիր բանակին տուաւ 50է աւելի զօրավարներ։ Ամբողջ աշխարհին ծանօթ են ծովակալ Իսահակովի, զօրավարներ Բաղրամեանի, Մարտիրոսեանի, Կարապետեանի, Աղաջանեանի, Սէֆէրեանի, Խ. Միութեան կրկնակի հերոս Նելսոն Ստեփանեանի, Ղուկաս Մադոյեանի, Լեւոն Դարբինեանի եւ ուրիշներու անունները։ Ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուեցաւ զօր. Նուէր Սէֆէրեանի 89րդ հայկական հրաձիգ զօրաբաժնի՝ Թամանեան - Պերլինեան զօրաբաժնի համբաւը։ (Այս զօրաբաժինը մէկն էր այն զօրամասերէն որ առաջին անգամ Պերլին մտաւ)։

«ՍԱԼՎՈՒ ՋԻՆԱՐ ԷՋՄԻԱԾԻՆ»

(ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՏԱՂ)

Կիտուինք գնանք երկնեայ ծովին,
Վարդ կու քաղինք յերկուայ հովին,
Թամամ աշխարի քեզ կը գովին,
Սալվու ջինար էջմիածին։

Էջմիածին բարձր սար ա,
Աղբրըներըդ կարմիր քար ա,
Քո մատաղըդ կապուտ գառ ա,
Սալվու ջինար էջմիածին։

Էջմիածին, դու հեռու՝ զօրքըդ մօտիկ,
Մէջքըդ կապեր կարմիր գօտիք,
Ըխտաւորըդ գայ գլուխ, ոտ բոպիկ,
Սալվու ջինար էջմիածին։

Էջմիածին՝ ալա դաքի,
Թամամ աշխարհիք ոտքըդ թափի,
Քո մեռոնըդ անկրակ կ'եփի,
Սալվու ջինար էջմիածին։

Էջմիածին ուջար դուշ ա,
Ըխտուորըդ գայ դօշա դօշա,
Խնդրում եմ ընծի տաս փէշա,
Սալվու ջինար էջմիածին։

Ես եմ Ակոբ Ախաւանցի,
Ազգատակով Երեւանցի,
Ես արժանի չի, քեզ գովեցի,
Սալվու ջինար էջմիածին։

ԱԼԱՀՎԵՐԴԻԻ ՊՂԻՆՁԻ ՀԱՆՔԸ

վէպ մը կարդալով, նախագահին հրաւէրին վրայ սկսաւ կարդալ նամակի պահարանի մը ետին գրըուած յայտարարութիւնը։ Մինչեւ այն ատեն ինչ որ կը հարցնէին, կ'ըսէր թէ յիշողութիւնը կորսնցուցած է։ Այս անգամ խոստովանեցաւ թէ «յիշողութիւնը չտկուած է» եւ թէ կրնայ հետեւիլ դատավարութեան։ «Կը յայտարարեմ թէ կը ստանձնեմ ամբողջ պատասխանատուութիւնը ամէն բանի որ ըրած կամ ստորագրած եմ»։ Այս առթիւ բացատրեց թէ նոյնիսկ փաստաբանին հետ խօսած ատեն կը պնդէր թէ յիշողութիւնը կորսնցուցած է եւ ան հաւատացած էր ուղղամտօրէն։

Յայտարարութեան ընթերցումէն վերջ, Հէսի փաստաբանը քրքիջ մը արձակեց, յետոյ միւսներն ալ սկսան խնդալ։ Նիստը յետաձգուեցաւ առանց որոշում տրուելու։

Х Գերման հակալրտեսական վարչութեան օգնական տնօրէնը պատմեց թէ Զօր. Քանարիս, որ 1944 Յուլիս 20ին մասնակցած էր Հիթլէրի դէմ սարքուած մահափորձին եւ գնդակահարուած, կը պայքարէր նացի ահաբեկիչներուն դէմ։ Վկային յայտարարութեան համաձայն, 1940 Նոյեմբերին Զօր. Քայթըլ հրամայած էր «մաքրել», այսինքն սպաննել զօր. Ժիռօն եւ զօր. Վէկանը։

ՌՈՒՍ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ

Յետոյ պատմեց թէ ռուս գերիներու բնաջնջումը կազմակերպուած եւ գործադրուած էր համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը։ «Բոլոր անոնք որ ֆիզիքապէս հրէական դիմագիծ մը կը ներկայացնէին կամ «ստորին» ցեղի մը կը պատկանէին, անմիջապէս կը գնդակահարուէին։ Գերիներու կայանները հաստատուած էին ճակատին ետեւը, ամայի տարածութեանց վրայ։ Ոչ պատսպարան կար, ոչ հագուստ, ոչ դեղ, ոչ սնունդ։ Անհելլի համաճարակներ կը հնձէին զինուորները հարիւր հազարներով։ Մինչեւ անգամ մարդակերութեան տարսափելի դէպքեր պատահեցան։ Պահնորդները խարազաններ եւ զաւազաններ կը գործածէին։ Մահերու թիւը այնպիսի համեմատութիւններ առաւ որ խորհեցան դէպի արեւմուտք փոխադրել կայանները, ուր յարմարութիւններ կային տեղաւորելու, բայց Հիթլէր ընդդիմացաւ»։

Վարկի ազգայնացումը

Սահմանադիր ժողովը այսօր ալ, կիրակի, նիստ պիտի գումարէ, քննելու համար վարկի ազգայնացման ծրագիրը, որ կը հետապնդուէր 1936-էն ի վեր։ Օրինագծին տրամադրութեամբ, 1946 Յունուար 1էն սկսեալ ազգային սեփականութիւն պիտի դառնան Պանք տը Ֆրանսը, Քրէտի Լիոնէն, Սօսիէթէ Ժէնէրալը, Քոնթուառ Նասիոնալ տ'Էսքոնթը եւ B. N. C. I.ը։ Միւս դրամատուններն ալ պետական հակակշռի տակ պիտի առնուին։ Մէկ խօսքով, լայն ճեղք մը կը բացուի դրամատիրութեան ճակատին վրայ։ Պանք տը Ֆրանսի բոլոր բաժնեթուղթերը պետութեան պիտի փոխանցուին անմիջապէս։ Բաժնետէրերը հատուցում պիտի ստանան 3 առ հարիւր պետական պարտաթուղթերով, որոնք 50 տարի պայմանաժամ ունին։ Եթէ այս կէտը քուէարկուի, յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ չափաւորներուն համար, որովհետեւ ընկերվարականները եւ համայնավարները կ'առաջարկէին որ Պանք տը Ֆրանսի բաժնետէրերը իբրեւ հատուցում ստանան տարեվճարներ, որոնք պիտի դադրին սեփականատիրոջ մահէն տասը տարի վերջը կամ երբ իր զաւակները չափահաս ըլլան։

Միւս չորս դրամատուններու բաժնետէրերուն ըլլալիք հատուցումը տարբեր պիտի ըլլայ, — անոնք պիտի պահեն իրենց բաժնեթուղթերը եւ պետութիւնը պիտի ապահովէ նուազագոյն շահաբաժին մը որ հաւասար պիտի ըլլայ 1944ին վճարուած շահաբաժինին։

Վարկի ազգ. խորհուրդ մը պիտի վարէ ազ-

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ եւ Օր. ԱՆՆԱ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Ամուսնացած։
27 Նոյ. 1945 Pont d'Aubenas (Ardèche)

դայնացուած հաստատութիւնները, որոնց վարչական խորհուրդները պիտի դադրին յունուար 1ին։ Զորս մեծ դրամատուններուն համար պիտի նշանակուին նոր վարչական խորհուրդներ, իւրաքանչիւրը 12 անդամէ բաղկացած։ Ազգ. վարկի խորհուրդը պիտի բաղկանայ 35 անդամներէ, նախագահութեամբ ելմտական նախարարին։ Այս մարմինը կրնայ ուրիշ դրամատուններու ազգայնացումն ալ յանձնարարել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ նոր դահլիճը պիտի կազմէ Պ. Կասպերի, մասնակցութեամբ վեց կուսակցութեանց։

2000 ԲԺԻՇԿՆԵՐ ցոյց մը կատարեցին, բողոքելով իրենց սահմանուած վարձանիւթի (էսանս) անբաւականութեան դէմ։— Ուսանողներն ալ կ'ուզեն գործադուլ հռչակել, որովհետեւ կրթական նախարարը կը խորհի դաւառ վերադարձնել 200 բժշկական ուսանողներ, բնակարանի չգոյութեան հետեւանքով։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Նոյեմբեր 4ին Գահիրէի մէջ մեռած է Պ. Վահան Զարդարեան, Պոլսոյ ծանօթ գրավաճառ որ Եգիպտոս փոխադրուեցաւ 1922ի արտագաղթէն վերջ։ 72 տարեկան էր։ Հրատարակած է բազմաթիւ հին եւ նոր գիրքեր։ Ծանօթ են իր Յիշատակարանները, հին դէմքերու կենսագրականներով եւ պատմական գիտելիքներով։ Հին հնչակեան էր, բանտարկուած՝ Համիտեան շրջանին, յետոյ եղաւ ռամկավար, բայց լաւ յարաբերութիւններ կը պահէր ամէնուն հետ։

ԳԱՎԱԼԱՅԷՆ (Յունաստան) կը գրեն թէ անպարտ արձակուած են Թաղ. խորհուրդի նախկին ատենապետ Պ. Տիգրան Պլէճեան, Ներսէս Զուլեան եւ զաւակը, Վարդան Թէրզեան, Գրիգոր Տէլայեան, ատամնաբոյժ Կարապետ։ Բանտարկուած կը մնան հինգ հոգի, որոնց մէկը՝ Բժ. Խ. Գայըլեան։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ կը տօնուի Սարսէյլի մէջ, նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ «Վարդան» ենթակոմիտէին, Դեկտեմբեր 23ի կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Ընկերահամակրական հանդէս խնջոյք։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Լիոնէն Պ. Դաւիթ Մուրատեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր հօրեղբօրը՝ Պ. Յ. Մուրատեանի, Տիթրոյթ, (Մ. Նահանգներ)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Այրի Տիկին Բերուզ Ճնկըտրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ճնկտրեան, Պ. Զօհրապ Ճնկտրեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Թէրզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Յովհաննէսեան եւ զաւակները, Պ. Նազար Ուզունեան եւ զաւակները, Պ. Կարապետ Քէլէկեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ՏԻԱՐ ՄԱՄԱՍ ՃՆԿՏՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ (Լիոն)։

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Aéro Clubի սրահին մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadero։ Նուագ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, պիւֆէ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պոմոնի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ բոլոր երիտասարդները եւ հայրենակիցները իր կազմակերպած դասախօսութեանց, ամէն հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Ազգ. Ընդհ. Միութեան սրահին մէջ, 10, Bld. des Marguerites, Beaumont։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme · 13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 276.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք։

Mardi 4 Décembre 1945 Երեքշաբթի 4 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4474-Նոր շրջան թիւ 203 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՐՁԱՆԱԳՐԵՆՔ ԱՅՍ ԱԼ

Ակնարկ մըն ալ յիսուն տարի առաջ արձանագրուած դէպքերու վրայ, հետեւողութեամբ «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի.—

1895 *Նոյ.* 22.— Եւրոպական պետութիւնները կատարելապէս համաձայնեցան նորէն, հաքթելով իրենց վէճերը թրքական քաղաքականութեան մասին։ Ոչ մէկը առանձին գործողութիւն պիտի կատարէ։

1895 *Նոյ.* 23.— Կ'ըսուի թէ հայկական կոմիտէները կը ջանան նոր ջարդեր յառաջ բերել, որպէս զի պետութիւնները ստիպուին զինեալ միջամտութիւն կատարել Թուրքիոյ մէջ։ Հակառակ իտալական լուրերու, Վիէննայի մէջ կը հաւաստեն թէ եւրոպական պետութիւնները տոգորուած են ամենակատարեալ համաձայնութեամբ։

1895 *Նոյ.* 25.— Մեծ եպարքոսը հաղորդեց իտալական դեսպանին թէ երեք ամիս պէտք է, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու եւ պետութեանց պահանջած բարենորոգումները գործադրելու համար։

1895 *Նոյ.* 27.— Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Ռուսիա դաշնագիր մը կը ստորագրեն, միասնաբար գործելու համար Թուրքիոյ մէջ, «առանց խանգարելու Եւրոպայի խաղաղութիւնը»։

1895 *Նոյ.* 29.— Պոլսոյ ռուսական դեսպանը ազդարարեց Սուլթանին որ եթէ որ եւ է խռովութիւն ծագի Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ, միացեալ տորմիղները պիտի անցնին Տարտանէլէն։ Լոնտոնէն կը հաղորդեն թէ նոր ջարդեր պատահած են թրքական զանազան քաղաքներու մէջ։ (Նոյն ազդարարութիւնը կը ծանուցուի Նոյեմբեր 30ին ալ)։

1895 *Դեկտ.* 1.— Թուրքիոյ մասին ծագած [illegible] նորէն, որովհետեւ Սուլթանը կը մերժէ արտօնել որ պետութեանց պահականաւերը անցնին Տարտանէլէն։ Ապտիւլ Համիտ երկու սուրի մէջ մնացած է. եթէ տեղի տայ պետութեանց պահանջին առջեւ, յեղափոխութիւն պիտի ծագի Թուրքիոյ մէջ. եթէ դիմադրէ՝ իրեն դէմ պիտի ունենայ եւրոպական խմբաւորումը։

Այս լրագրական, օրը օրին տպուած լուրերն անգամ ամբողջ պատմութիւն մը կ'արժեն։ Պատկերը յիսուն տարի առաջ սարքուած խաղերու։

Երեւութապէս՝ պահանջ բարենորոգումներու, պղատոնական սպառնալիքներով։ Իրականին մէջ՝ Տարտանէլի, ազդեցութեան շրջաններու խնդիր։ Մրցակցութիւն քաղաքական եւ տնտեսական, ի խնդիր նոր դիրքերու։

Համի՞տն էր այն միամիտը որ պիտի խաբուէր այդ խաղերէն, ջարդերը դադրեցնելու կամ բարենորոգումները գործադրելու համար։

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ ջարդերը անարգել շարունակուեցան Պոլսոյ թէ գաւառի մէջ, եւ մէկ հատիկ մարտանաւի ծխնելոյզը չերեւցաւ Թրքական ափերուն վրայ։

Քսանըհինգ տարի վերջը, 1920ին, յաղթական տորմիղներ սիգապանծ կը յածէին Պոլսոյ ջուրերուն մէջ։ Եւ ամբողջ բանակներ տեղաւորուած էին Փոքր Ասիայէն մինչեւ Կիլիկիա։

Գրաւումը տեւեց լման չորս տարի։ Եւ օր մը յաղթականները ետ կը դառնային «խաղաղութեամբ», հրաշքով ազատած Իզմիրը, Հաճընը, Մարաշն ու Եդեսիան եւ ուրիշ քաղաքներ ալ ջարդել տալէ եւ Կիլիկիան պարպելէ վերջ։ Կը դառնային «դէպի տուն», ողջ մնացած հայութեան մէկ մասը արտագաղթի մղելով, մնացեալը ձգելով իր բախտին։

Քսանըհինգ տարի ետք՝ 1920էն ասդին։ Եւ նոյն մօտայ պատկերը,— խուլ պայքար կանանչ սեղաններու բոլորտիքը։ Ցաղթական յաղթականի դէմ, ի խնդիր մուժ շահերու։ Մանաւանդ Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ։ Եւ մանաւանդ երբ խնդիրը կը վերաբերի Թուրքիոյ։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ Մեծն Բրիտանիա ամուր կառչած կը մնայ իր հարիւրամեայ քաղաքականութեան,— խափանել ռուսական յառաջխաղացութիւնը դէպի հարաւ-արեւմուտք։ Դէպի տաք ջուրերը։ Ապա ուրեմն միշտ կանգուն եւ զօրաւոր պահել Թուրքիան,— սուլթանական, իթթիհատական կամ քէմալական։ Իսկ Մոսկուան, թէեւ անհամբեր, կը մնայ միշտ հարցական, հաշուի առնելով երրորդ ուժ մը, Մ. Նահանգները։

1895 — 1920 — 1945,— *վերջապէս օղակ մը պիտի փրթի՞ այս ժանդահար շղթայէն, որ փոքր ժողովուրդներու ոտքերն ու ձեռքերը կը կապէ քարիւղի դարշահոտ հորերուն առջեւ։* Շ.

ԼՈՆՏՈՆԻ ՈՒՍ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ հայ ներկայացուցիչներով

Միջազգային Ուսանողական ժողովի գաղափարը արդէն գոյութիւն ունէր վեց ամիս առաջ, երբ կը պատրաստուէր համաշխարհային երիտասարդական ժողովը։ Այդ ծրագրին իրագործումը յանձնուած էր եօթը ազգերու ներկայացուցիչներէն բաղկացած յանձնախումբի մը, որ հիմնական կանոնագրի մը նախագիծը պատրաստած էր։ Նոր կազմակերպութիւնը պիտի յաջորդէր պատերազմէն առաջ գոյութիւն ունեցող Confédération Internationale des Etudiants (C. I. E.) *որուն գործունէութիւնը Եւրոպայի մէջ դադրած էր Գերմանացիներուն գրաւման առեն։ Բոլոր դիւանաթուղթերը ջնջուած կամ տեղափոխուած եւ գրասենեակները գոցուած էին։*

Ժողովին հրաւիրուած էին 64 ազգերու ներկայացուցիչները, Անգլիոյ «National Union of Students» *Միութեան կողմէ։*

Ֆրանսա, յաւիտենական հայրենիքը ուսանողներու եւ կարեւոր կեդրոն միջազգային մշակոյթի, ոչ միայն հրաւիրուած էր, այլեւ Անգլիոյ հետ հրաւէր կարդացող ազգն էր։ Եւ որովհետեւ Ֆրանսայի Հայ Ուսումնարանը (Institut Arménien) *իր հիմնարկութենէն ի վեր սերտ յարաբերութիւններ ունեցած է Ֆրանսայի Ուսանողական կազմակերպութեանց հետ եւ ճանչցուած կրթական նախարարութենէն, Փարիզի Համալսարանի վերատեսչութենէն եւ արտաքին գործերու նախարարութենէն իբրեւ հայ Երիտասարդական եւ Ուսանողական Միութիւն, հրաւիրուեցաւ ղրկել պատուիրակութիւն մը։ Այս առթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ մեծ դիւրութիւն ընծայեցին, այնպէս որ Ֆրանսական պատուիրակութեան հետ միասին Ուսումնարանի երեք ներկայացուցիչները կրցան մեկնիլ Լոնտոն եւ մասնակցիլ Միջազգային Ուսանողական մեծ ժողովին։*

Երեք հայ երիտասարդներն էին Ն. Սահակեան, Ն. Պօյաճեան եւ Զ. Մեսրոպեան։

Համագումարը, որ տեւեց երեք օր, բացուած էր փափուկ հարցի մը վրայ։ Անգլիոյ Ուս. Ազգ. Միութիւնը շատ մը ազգերու հաւանութեամբ կ'առաջարկէր.— 1. Հին Confédération Internationale des Etudiants*ը բոլորովին ջնջել.— 2. Ուսումնասիրել նոր կանոնագիր մը զոր արդէն եօթը ազգերու ներկայացուցիչները պատրաստած էին և անմիջապէս ենթարկել բոլոր ազգերու ներկայացուցիչներուն վաւերացման։*

Այս երկու առաջարկներուն կ'ընդդիմանային Ֆրանսա, Պելճիքա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Հայերը եւն.։ Ֆրանսական պատուիրակութեան առաջնորդութեամբ հետեւեալ դիտողութիւններն եղան.—

1. Ջնջելով հին կանոնագիրը, ճանչցուած կ'ըլլար Գերմաններու տուած որոշումը որ խափանած է C. I. E. *ամբողջ գործունէութիւնը։*

2. Կարելի չէր C. I. E. *լուծուած նկատել, քանի որ բռնի ուժի տակ չէր կրցած գործել հինգ տարուան ընթացքին։*

3. Անխոհեմութիւն կը համարուէր սպաննել C. I. E.*ը որ 20 տարիէ ի վեր կը գործէր եւ որ իր արդիւնքները տուած էր։*

Ուրեմն Ֆրանսա եւ իր կողմնակիցները կ'առաջարկէին շարունակել, կարգ մը բարեփոխումներ աւելցնելով նախկին կանոնագրին վրայ։

Երկրորդ նիստին մէջ քանի մը Եւրոպացի պատուիրակներ ինչպէս եւ Հարաւ. Ամերիկայի եւ Ափրիկէի ներկայացուցիչներ որոնք հին C. I. E. *երբեք մաս չէին կազմած, միացան անգլիական ծրագրին, պայմանաւ որ ան ալ իր պահանջները մեղմացնէր։ Հին կանոնագրին սկզբունքները քննելով, ամէնքն ալ ընդունեցան թէ պէտք չկար բոլորովին ջնջելով լուծել խնդիրը։*

Ի վերջոյ ընդունուեցաւ միջին բանաձեւ մը։

Երկրորդ օրուան ժողովին մէջ, որոշուեցաւ.

1.— Կազմել առժամեայ վարչութիւն մը, որուն յանձնուեցաւ հիմնական կանոնագրին պատրաստութիւնը.— 2. 1946 Ապրիլին հրաւիրել ընդհ. ժողով Փարիզի մէջ վերջնապէս քուէարկելու համար կանոնագիր - ծրագիրը եւ ընտրելու վարչութիւնը.— 3. Ֆանսացիներու առաջարկին վրայ առժամանակեայ վարչութեան կեդրոնը պիտի հաստատուի Փարիզ։

ԶԱՒԷՆ Գ. ՊՕՏՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Նոր եւ խիստ կրճատում ելեկտրականութեան

Արտադրութեանց Նախարարութեան հրահանգին վրայ, հետեւեալ կրճատումները սկսան գործադրուիլ անմիջապէս, կիրակի օրէն ի վեր.—

1. Բացարձակապէս արգիլուած են ցուցափեղկերու լուսաւորութիւնը եւ լուսաւոր նշանատախտակները։ — 2. Բացի նպարեղէնի խանութներէն եւ դեղարաններէն, արգիլուած է լոյս վառել ժամը 17էն սկսեալ։— 3. Գիշերային բոլոր ֆապարէ*ները գոցուած են։— 4. Սրճարաններու, ճաշարաններու եւ ուրիշ ամէն հանրային վայրերու լուսաւորութիւնը արտօնուած է նուազագոյն չափով. — 5. Փողոցներու և հրապարակներու լուսաւորութիւնը զեղչուած է 1938ի վրայ 25 առ 100, ուրիշ խօսքով՝ կրճատուած 75 առ հարիւր համեմատութեամբ։— 6. Առանին գործածութեան համար պէտք է համակերպիլ 1944 Հոկտեմբերի սահմանափակումներուն։ Անսաստողներուն հոսանքը անմիջապէս պիտի կտրուի, եթէ արտօնուած չափէն աւելին գործածեր են։ Ներկայ սահմանափակումները կը մնան։*

Դեռ աւելի լայն կրճատումներ պիտի կատարուին, ճարտարարգործական, առեւտրական եւ առտնին կեանքի մէջ, համաձայն նախարարական խորհրդակցութեան մը ուր ներկայ էին 15 մասնագէտներ։ Այս կրճատումները պիտի գործադրուին կառավարութեան վաւերացումէն վերջը, այս շաբթու իսկ։ Այսպէս, կ'ըսուի թէ պիտի կրճատուին կառախումբերու եւ մեթրոյի երթեւեկը, շարժանկարներու ցուցադրութիւնը, եւ ցերեկը միայն մէկ - երկու ժամ ելեկտրական լոյս պիտի տրուի։

Թերթերը կը գրեն թէ ածուխի տագնապը այնքան սաստկացած է որ, զօր. տը Կօլ անձամբ ձեռք առած է խնդիրը եւ մասնաւոր նամակ մը պիտի ուղղէ Անգլիոյ վարչապետին, որպէսզի օգնեն, Ռուրէն ածուխ ստանալու համար, ամէն գնով։ Հաւանական է որ արտադրութեանց նախարարը, Մարսէլ Փօլ (համայնավար) Լոնտոն երթայ, այս գործը հետապնդելու համար։

Մոսկուայի պատասխանը Իրանի

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ մայրաքաղաքին մէջ մնացած ռուսական զօրքը հեռացաւ կայարանէն եւ հաղորդակցութեանց կեդրոններէն, տեղաւորուելով քաղաքէն չորս մղոն հեռու։ Այս լուրին հետ միասին, պաշտօնապէս հրատարակուեցաւ Մոսկուայի պատասխանը իրանեան կառավարութեան վերջին ծանուցագրին, որով կը խնդրէր արտօնել իրանեան զօրքին մուտքը Ատրպատականի մէջ։ Ռուսական ծանուցագիրը կը հերքէ այն վերագրումները թէ խորհրդային իշխանութիւնները միջամտած են հիւս. Իրանի մէջ եւ ընդհակառակն կ'ամբաստանէ իրանեան կառավարութիւնը թէ ուժ տուած է այնպիսի պաշտօնեաներու որոնք պատասխանատու են պատահած խռովութեանց։ Յետոյ դիտել կուտայ որ եթէ ուրիշ իրանեան զօրքեր ղրկուին հիւս. շրջանները, խռովութիւններ եւ թերեւս ջարդեր ծագին եւ այն ատեն խորհրդային կառավարութիւնն ալ պիտի հարկադրուի նոր զինուորներ ղրկել, բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ ռուսական պահակազօրքը պաշտպանելու համար։

Թէեւ ծանուցագիրը ուղղակի չըսեր, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ատրպատականի շրջանի խռովութիւնները կրնան դադրիլ, եթէ Խ. Միութիւնը գոհացում ստանայ Իրանի բարեացակամութեան մասին։ Թէհրանի ռուսասէր շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ Ռուսիա գոհացում ստացած պիտի ըլլայ, եթէ քարիւղի մենաշնորհ մը ստանայ կամ բոլորովին փոխուի իրանեան կառավարութիւնը։

Հեռագրի մը համաձայն, Շահին հաւատարիմ ցեղախումբերէն 100.000 զինուորներ կը դրծեն Թաւրիզի եւ Թէհրանի միջեւ եւ ջարդած են Սարեապի պահակազօրքը։ Այս դէպքերուն հետեւանքով, հաւանական է որ խորհրդային իշխանութիւնը միջամտէ, Դեմոկրատները պաշտպանելու եւ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։

Հէս ինչո՞ւ Լոնտոն գնաց

Ինչպէս կը յիշուի, Ռուտոլֆ Հէս, որ Հիթլէրի պիտի յաջորդէր Կէօրինկէն վերջը, 1941 *Մայիս* 10*ին Լոնտոն գնաց օդանաւով մը, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ։ Ամբաստանեալը ինք ամբողջ պատմութիւնը պատմած է ամերիկեան բանակի զինուորական բժշկին։ Այդ պատմութեան համաձայն, Հիթլէր որ եւ է բան չէր գիտեր Հէսի մտադրութեանց մասին, մինչեւ իր նամակին ստացումը։ Երբ Հէս ճամբայ կ'ելլէ գողցուած օդանաւով մը, Հիթլէր վարչապետարան կը կանչէ Կէօրինկը, որ հետեւեալ ձեւով պատմած է հանդիպումը, դաշնակից հարցաքննիչներուն.*

— « Տեսայ որ Հիթլէր նստած էր իր գրասեղանին առջեւ, ձեռքին մէջ բռնած՝ Հէսի նամակը։ Անշարժ էր։ Քանի մը վայրկեան վերջ, նամակը

խնծի տուաւ կարդալու համար։ Յետոյ յանկարծ կատղեցաւ եւ ներս կանչեց ով որ կրնար որ եւ է բան գիտնալ այս մասին։ Հիթլէր, Ռիպպընթրոփ եւ ես այն ատեն անկեղծօրէն հաւատացած էինք թէ Հէս խենդ է եւ անկարելի գործի մը ձեռնարկած։ Ինք Համիլթընի դուքսին կալուածը պիտի երթար, անոր միջոցաւ Անգլիոյ Թագաւորին ներկայանալու եւ հաշտութիւն առաջարկելու համար»։

Հէս անձամբ ալ հաստատեց թէ կը յուսար համոզել Անգլիոյ Թագաւորը որպէսզի միջամտէ, դադրեցնելու համար երկու ժողովուրդներու «եղբայրասպան» պատերազմը։ «Չէի կրնար ըմբռնել սա պարագան թէ աշխարհի երկու ամենամեծ ժողովուրդները կը ճգնին բնաջնջել իրար»։

X Նիւրընպէրկի դատավարութիւնը կը շարունակուի ամէն օր։ Շաբաթ օրուան նիստին մէջ Ֆոն Փափէնի փաստաբանը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց զօր. Լահաուզընի, որ իբրեւ վկայ կանչուած ըլլալով, ծանր մեղադրանքներ ուղղած էր մառէշալ Քայթըլի եւ ուրիշներու դէմ։ Այս առթիւ ամբաստանեալները ուզեցին իրենք ալ ուղղակի հարցումներ ուղղել վկային, բայց դատարանը մերժեց։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն թէ հայերէն ներկայացումները արտօնուած ըլլալով, ծանօթ բեմավար դերասան Պ. Աշոտ Մատաթեանց թատերախումբ մը կազմած է։ Առաջին ներկայացումը պիտի ըլլայ Թուրք հեղինակի մը գործը, «Հրէշ»։

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ ծրագրին քննութիւնը մեծ դժուարութեանց հանդիպեցաւ շաբաթ գիշեր, հարիւրէ աւելի փոփոխութիւններ առաջարկուած ըլլալով Սահմանադիր ժողովին մէջ։ Զօր. տը Կօլ հարկադրուեցաւ գիշերանց խորհրդակցութեան հրաւիրել անպաշտօն նախարարները — երեք յաղթական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, եւ զարմանք յայտնեց որ նախարարական խորհուրդին կողմէ ընդունուած ծրագիր մը կը խեղդուի նոր բանաձեւերու դէզի մը տակ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՆ դաշնակցային հանրապետութեան վերածուեցաւ, վեց պետութիւններով, ինչպէս հաղորդած էինք։ Այս կարգադրութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Թուրքիոյ, որ զայն կը նկատէ առաջին քայլը հարաւային Սլաւներու խմբաւորման, հովանաւորութեամբ Ռուսիոյ։— Նախորդ Թագաւորը, այժմ Պ. Փիէռ Քարաճորճէվիչ, անգլիական գիւղ մը քաշուեցաւ։ — Հանրապետութեան նախագահութիւնը պիտի վարէ նախագահական խորհուրդ մը՝ բաղկացած եօթը անդամներէ, որոնց գլուխը կը գտնուի Պ. Իվան Ռիպար։

76 ԳԵՐՄԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐՆԵՐ ձերբակալուեցան Ռուրի շրջանին մէջ, անգլ. իշխանութեանց կողմէ, մէջն ըլլալով Քրուփի վարչութեան անդամները։ Ձերբակալութիւնները կատարուած են համաձայն Փոցտամի մէջ տրուած որոշումներու։ Կալանաւորները աչազին հարստութիւններ դիզած էին։ Հաւանական է որ ամբաստանեալները դատուին իբրեւ պատերազմի ոճրագործներ, երկրորդ դատավարութեան տակ որ պիտի կոչուի «Դատ Թնդանօթի վաճառականներու»։ Ասոնք Գերմանիոյ պողպատի եւ երկաթի թագաւորներն էին եւ հզօր նեցուկները Նացի կուսակցութեան։ Բռնուած են նաեւ անհամար փաստաթուղթեր։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ գերման զօր. Անտոն Տոսթլըր, որ հրացանի բռնել տուած էր 15 ամերիկացի գերի զինուորներ, Իտալիոյ մէջ, 1944 մարտին։ Մահապարտը, որ 54 տարեկան էր, հագած էր իր ամբողջ համազգեստը, զինուորական շքանշաններով, բայց առանց պատուանշանի։ Երբ հարցուցին թէ ըսելիք մը ունի՞, «ոչ» պատասխանեց։ Յետոյ գլուխը ծածկեցին եւ 12 զինուորներ կրակ բացին։ Խոստովանահայրը կ՚ըսէ թէ երբ գլխուն ծածկոցը կը շտկէր, մահապարտը փսփսաց.— «Կեանքս Գերմանիոյ, հոգիս ալ Աստուծոյ կը յանձնեմ»։

ԱԼՊԱՆԻԱՆ ալ հանրապետութիւն պիտի հռչակէ, հետեւողութեամբ Եուկոսլաւիոյ, որուն սահմանադրութիւնն օրինակած է։ Զօկու Թագաւորը, որ Լոնտոն կը գտնուի, այսպէս պիտի կորսնցնէ նաեւ իր գահը։ Արդէն աչքէ ինկած է, իբրեւ գործիք Իտալիոյ, որուն շատ մը մենաշնորհներ յանձնեց, մեծադումար փոխառութիւններ ստանալով։ Յունաստան հողեր կը պահանջէ Հարաւային Ալպանիայէն (Եպիրոս), բայց Ալպանացիները դիտել կու տան թէ այդ շրջանը օրրանն է դիմադրական շարժումին եւ ռազմագաշտը ամէնէն կատաղի կռիւներու։ Ալպանիոյ կառավարութեան 12 անդամներէն ութը այդ շրջանէն կու գան, եւ մէկը յոյն է, Մանօլ Քոմոնի, դատական նախարար։ Յոյն փոքրամասնութեան թիւն է 35.000։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, Մարսէյլի մէջ, Սիմօն Սապիանի եւ Տիւռանտի, իբրեւ դաւաճան եւ գործակալ Կէսթափոյի։ Երկուքն ալ փախած են։

ՕԹԷԼ ՄԱԺԼՍԹԻՔԻ մէջ բռնուած փաստաթուղթերը, որոնք ահագին դէզ մը կը կազմեն, կը մաղուին եւ կը դասաւորուին վերակացութեամբ երկու Ֆրանսացի սպաններու։ Թերթերը կը գրեն թէ այս փաստաթուղթերով ամբաստանութեան տակ պիտի իյնան 20.000 Ֆրանսացիներ, որոնք շահաւոր գործեր կը կատարէին 1940ի պարտութենէն ի վեր, տնտեսական դետնի վրայ։— Հոչքիս գործարանի տնօրէնին դատը յետաձգուեցաւ, ամբաստանեալին հիւանդութեան պատճառով։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ կը շարունակուին Մ. Նահանգներուն մէջ, հետզհետէ աւելի լայն ծաւալ ստանալով։ Մետաղագործական բանուորներէն զատ, Շիքակոյի սպանդանոցներու եւ պահածոներու 100.000 բանուորներ ալ որոշեցին գործադուլ հռչակել, օրական երկու տոլար յաւելում ստանալու համար։ Նոյն որոշումը տուին հեռագրական ընկերութեան մը պաշտօնեաները։ Միւս կողմէ, աշխատաւորական նախարարը կը հաշուէ թէ գործադուրկներու թիւը եօթը միլիոնի պիտի հասնի 1946ին։

Երիտասարդներու միթինկը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր քաղաքի բոլոր Հայ Երիտասարդական Միութեանց կազմակերպած միթինկը Հայկական Դատին ի նպաստ՝ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 25ին, Rialto սինէմային մէջ։ Կազմակերպող Միութեանց անդամ-անդամուհիներէ բաղկացած հանդիսականներու ստուար բազմութիւն մը փութացած էր հաւաքավայրը՝ լսելու եւ ծափահարելու մեր երիտասարդ սերունդի ներկայացուցիչները, որոնք ընդհանրապէս օտար ափերու վրայ ծնած ըլլալով հանդերձ՝ վերջին ժամանակներս մեծապէս կը հետաքրքրուին ազգային կեանքով եւ Հայկ. Դատով։

« Ալագեազ » երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Հ. Համբարձումեանի բացումը կատարելով՝ երգեց պատշաճ երգեր, Կոմիտաս Վարդապետի եւ Հայաստանի երգահաններու գործերէն։

Յետոյ՝ օրուան նախագահը խօսքը տուաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչ Պ. Աշոտ Վարդանեանի որ գրաւոր ճառով մը պարզեց Հայկ. Դատին էութիւնը եւ զայն հետապնդելու անհրաժեշտութիւնը։ Յոյս յայտնեց թէ արդարութիւնը այս անգամ պիտի յաղթանակէ եւ Թրքահայկական հողերու կցումովը արդի Հայաստանին, մեր ժողովուրդը հնարաւորութիւն պիտի ունենայ երթալ հաստատուելու իր պապենական հողերուն վրայ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ն ալ պիտի կարենայ իրագործել նպատակը, առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ։

Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան կողմէ Պ. Նուպար Քէօթահլեան խօսք առնելով՝ գովքը հիւսեց Հայրենիքի գաղափարին, իմացական եւ հոգեկան այն աշխարհը ուր ժողովուրդները կրնան երջանիկ ապրիլ։ Հայ ժողովուրդն ալ ապրելու համար՝ պէտք է ունենայ իր ամբողջական հայրենիքը. ուրեմն պէտք է Թուրքիոյ հայապատկան նահանգները կցուին Հայաստանին։

» Նորք » մարզականի կողմէ երիտասարդ մը (անունը դժբախտաբար չեմ յիշեր) ըսաւ թէ Հայրենիքի գաղափարին եւ Հայկ. Դատին շուրջ բոլոր երիտասարդութիւնը միացած է եւ տարակարծութիւններ չկան։ Նոյն պահանջը դրաւ՝ — կցել Թուրքիոյ հայկական նահանգները Խ. Հայաստանին։

Ֆրանսահայ Երիտ. Միութեան կողմէ Պ. Աւետիս Եղիաեան ըսաւ թէ մեր դատը զգացումներով, երազներով լուծուելիք դատ մը չէ։

Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին արենուշներէն Օր. Սէրէնկիւլեան եւ ուրիշ մը։ Օր. Մաթիլտ Խաչատուրեան ջութակի ընկերակցութեամբ երգեց Հայաստանեան երգ մը եւ «Ծիրանի ծառ»ը։

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ Յ. Ղազարեան գրաւոր ներկայացուց Հայկ. Դատի զանազան փուլերը եւ այն աշխատանքները զոր Հայ քաղաքական միտքը կատարեց Հայկ. Դատի յաջող լուծման համար։ Հայ ազատագրական պայքարին շնորհիւ է որ 1918ին հիմը դրուեցաւ հայ պետականութեան, որուն շարունակութիւնն է ներկայ Հայաստանը։ Հայ ժողովուրդը կրնայ իր երկրին մէջ ամփոփուիլ միայն հողերու ընդարձակումով — այսինքն միացեալ Հայաստանի իրականացումով։ Վերջացնելէ առաջ գոչեց.— Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ միացեալ Հայաստանը։

Վերջին խօսողն էր Հայ Արիներու կողմէ Պ. Զ. Միլտոնեան որ ակնարկ մը նետելով անցեալին վրայ, յիշատակեց այն դէմքերը որոնք սկսեալ Խորայէլ Օրիէն մինչեւ Խրիմեան, Վարժապետեան եւայլն, աշխատած են թեթեւցնել հայ ժողովուրդի տառապանքները։ Յոյս յայտնեց որ այս անգամ հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքները պիտի ճանչցուին եւ մենք ալ անզուգական Ակնունիի խօսքերով արտասահմանի հայութեան պիտի ըսենք. «Դէպի երկիր, դէպի երկիր»։

Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Թղթակից

ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊԸ

Աշխատակից մը կը գրէ. —

Նորակազմ Ամերիկա - Հայկական Մշակութային Ընկ. հոկտ. 20ի մեծ հանդէսին մէջ, ի Նիւ Եորք, պելճիքացի ակադեմական եւ բիւզանդագէտ փրոֆ. Կրէկուարի ճառի մասին՝ թերթերը կը գրեն. — « Ան առանձնապէս կանգ առաւ Սասունցի Դաւիթ Դիւցազնավէպին վրայ։ Եւ ցաւ յայտնեց որ այդ սքանչելի գործը թարգմանուած չէ եւրոպական լեզուներու։ Ու սրտառուչ կոչ ուղղեց ներկաներուն՝ օգնելու որ այդ գործը լոյս տեսնէ անգլիերէն թարգմանութեամբ »։ (Յառաջ, 22 Նոյ.)։

Մենք Հայերս այսպէս ենք։ Մեր ունեցած գանձերուն արժէքին կ՚անդրադառնանք՝ օտարներուն գնահատանքէն վերջ։

Տարիուկէս է որ լոյս տեսած է Մեր Ազգային Դիւցազնավէպին ամբողջական բնագիրը, ՍԱՍՈՒՆԱԿԱՆԻ պէս հսկայ հատորի մը մէջ։ Եւ մեր Մշակութային Մարմինները կամ թերթերը՝ դեռ համազգային շարժում մը յառաջ չբերին անոր շուրջը։

Իսկ ո՞վ երբեք խորհեցաւ Սասունականի գոնէ ամփոփումը թարգմանել օտար լեզուներու։ Լաւ որ Զիթունին ինքը, իր գործին մեծ արժէքը խորապէս ըմբռնած, գիշերը ցերեկին խառնելով, կը տքնի եւ աւարտելու վրայ է անոր Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։

Անհրաժեշտ է որ անյապաղ ան վերածուի նաեւ անգլերէն, ռուսերէն, իտալերէն, գերմաներէն, սպաներէն լեզուներուն։

Մեր զմայլելի Դիւցազնավէպին՝ Սասունականի՝ եւրոպական լեզուներով երեւումը՝ ազգային նախաձեռնութեամբ է որ պէտք է կատարուի։ Զի ան՝ գերազանցապէս պիտի նպաստէ մեր ցեղին գեղարուեստական արժէքներու ճանաչումին, մեր ազգը դնելով համաշխարհային գրական բարձրութիւններուն վրայ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվառ Օտտոյի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Խատիսեան խումբին ընդհ. ժողովը՝ այս չորեքշաբթի, 5 Դեկտեմբեր, ժամը 8.30ին։ Սովորական հաւաքատեղին։

Այրի Տիկին Արամ Աղապէկեան եւ զաւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ԱՐԱՄ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութեան որ այնքան սրտառուչ կերպով իր յարգանքի բաժինը բերաւ իր ողբացեալ զէնքի ընկերոջ, այս անակնկալ եւ կսկծալի մահուան առթիւ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՍԱԲԵՐ, դրական, գեղարուեստական եւ գիտական բաժին։ Թիւ 4 (1945 Նոյեմբեր)։ Հասցէ B. P. 868, Le Caire (Egypte)։

Հ. Կ. ԽԱՉ, եռամսեայ պարբերաթերթ, Է. տարի, Թիւ 1 (255). Հոկտ. 1945։ Հասցէ՝ 212 Stuart St., Boston, Mass. (U. S. A.)։ Կը գտնուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 1946 Թուականի, պատրաստեց Յով. Վարժապետեան։ Մարսէյլ։

ՏՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհիներ Մէրէնկիւլեանի եւ Սալլանճեանի, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝ Պ. ՍԻՄԷՈՆ ՄԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ բանախօսութիւն Հայկական պատմութեան մասին, Գրիմիբէլի կողմէ, նախագահութեամբ Պ. Անրի Բոշօյի (Ֆր. գրագէտ), 15 դեկտեմբեր (շաբաթ), ժամը 3ին, Salle de Géographie, 184, Bld St-Germain, Paris (մեթրօ՝ Սէն-Ժէրմէն-տէ-Փրէ)։ Մուտքը ազատ է։ Միասին բերէք Ֆրանսացի բարեկամներ։

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ հօրեղբօր որդիներս, Յակոբ եւ Գարեգին Սարպօղոսեան, Կիւրինցի։ Իրարմէ բաժնուած ենք Պէյրութէն։ Կը կարծուի Պոսթոն ըլլալ։ Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Haïganouch Kaloustianի (ծնեալ Սարպօղոսեան), 51 Chemin de St. Trône, St. Loup, Մարսէյլ, (B. du R.)։ Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Aéro Clubի սրահին մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadero։ Նուագ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, պիւֆէ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 5 Décembre 1945 Չորեքշաբթի 5 Դեկտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année No 4475-Նոր շրջան թիւ 204 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՇՏ ՋՈՒՐԻՆ ԵՐԵՍԸ

Փարիզի թերթերը հազիւ քանի մը տողով յիշեցին Թուրքիոյ նախագահին ճառը, Ազգ. Ժողովի բացման առթիւ (1 Նոյ.):

Պոլսոյ թերթերը ամբողջութեամբ հրատարակած են ճառը, որ կը պարունակէ շարք մը նշանակալից կէտեր: Մինչեւ անգամ «գաղտնիքներ», ապացուցանելու համար Թուրքիոյ «պարկեշտութիւնը» պատերազմի ատեն:

Ամփոփենք, իր իսկ բերնով:

1. Տակաւին 1939ի գարնան, երբ հորիզոնը կը մթագնէր, «Թուրքիա միակը եղաւ իրեն նման ազգերու հետ, որ դիրք բռնեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին:

2. 1940ին, երբ Ֆրանսան պարտուեցաւ եւ Անգլիա շարունակեց կռիւը, «մենք միակը եղանք որ փարեցանք Անգլիոյ»:

3. 1941ի սկիզբները, Հալէպէն մինչեւ Թրակիա, սպառազէն կը սպասէինք բոլոր գերման եւ իտալական ուժերուն դէմ: «Ամէն կողմէ պաշարուած էինք եւ Թուրք ազգը մին-մինակ էր Եւրոպան նուաճող զօրոց տարրերուն դէմ»:

4. «Երբ սկսաւ ռուսեւգերման պատերազմը, անմիջապէս հաղորդեցինք երկու կողմերուն թէ չէզոք ենք: 1941ին եւ 1942ին Ռուսիա եւ Անգլիա դժնդակ օրեր կ'ապրէին Առանցքին գրոհին դէմ:

5. 1942 Յունուար 19ին խորհրդային կառավարութիւնը իր դեսպանին միջոցաւ պաշտօնապէս եւ գնահատանքով հաղորդեց թէ Թուրքիոյ բռնած դիրքը խիստ օգտակար եղած է Դաշնակիցներուն: 1941 Դեկտեմբեր 4ին Մ. Նահանգներու նախագահը ինքնաբերաբար յայտարարեց թէ հարկ է զինուորապէս օգնել Թուրքիոյ եւ ստորագրեց փոխ-վարձի օրէնքը: Անգլ. կառավարութիւ[illegible]ը քանի - քանի անգամ գնահատեց մեր ընթացքը [illegible] իր վարչապետը 1943ի սկիզբները անմոռանալի խօսքեր ըրաւ Ատանայի մէջ:

6. Կը քննադատեն մեզ թէ բարեկամական դաշնագիր մը կնքեցինք Գերմանիոյ հետ, ռուսեւգերման պատերազմէն առաջ: Մի մոռնաք թէ Գերմանները, որոնք մինչեւ Իսթամպուլի դուռները հասած էին, աւելի առաջ ոչ-յարձակման դաշնագիր մը կնքած էին Սովետներուն հետ եւ անոնց կապուած էին այդ համաձայնութեամբ: Այդ օրերուն մեր երկիրը մին-մինակ էր ամբողջ Առանցքին ուժերուն դէմ: Ամերիկա պատերազմի չէր մտած, Անգլիա իր ամբողջ ուժերը յատկացուցած էր կղզիներու պաշտպանութեան, իսկ Սովետներն ալ դաշնագրով մը կապուած էին Գերմաններուն: Ի՞նչ իրաւունքով մեզմէ կը պահանջէին որ մերժէինք Գերմաններու ոչ-յարձակման դաշինքը: Դաշնագրէն առաջ եւ վերջը, Գերմանները քանիցս ուզեցին Սուրիա եւ Իրաք անցնիլ Թուրքիոյ ճամբով: Մերժեցինք:

7. Կ'ըսեն թէ երբ Գերմաններ դէպի Վոլկա յառաջացան, մենք ալ մեր ուժերը արեւելեան սահմանները փոխադրելով, նեղութիւն պատճառեցինք Սովետներուն: Իրողութիւնը ճիշդ հակառակն է: Երբ Գերմանները Վոլկա եկան, մենք մեր ճակատը ընդարձակեցինք Հալէպէն մինչեւ Հօփա: Հաւանական էր որ Գերմանները յանկարծ յարձակէին մեր ամբողջ Սեւ Ծովու ճակատին դէմ, ուստի մեր բոլոր ուժերը տարածեր էինք Սեւ Ծովու ափերը, եւ մինչեւ անգամ Անգարան զօրացուցեր էին:

8. Մենք 1942ի ամրան վերջը պաշտօնապէս հաղորդեցինք խորհրդային կառավարութեան թէ հաւանական է որ Գերմանները զինուոր հանեն Հօփայէն եւ Տրապիզոնէն, ճակատը կոնակէն զարնելու համար. ուստի զինուոր համախմբած ենք այդ վայրերուն մէջ: Սովետները գոհունակութիւն յայտնեցին մեզի:

Դեռ ուրիշ մեղրածոր խօսքեր ալ, ապացուցանելու համար թէ պատերազմի սկիզբէն մինչեւ վերջը, Թուրքիա եղած է Գերմանիոյ դէմ, միշտ օգնած է Դաշնակիցներուն, մնալով հաւատարիմ իր յանձնառութեանց: Այն աստիճան որ, բոլորն ալ գոհ մնացած են, իսկ Թուրքիան ալ փրկուած է ահաւոր աղէտէ մը: Այլեւս ի՞նչ կ'ուզեն այսքան «պատուաւոր» ազգէ մը:

Եւ, խիղճը հանգիստ, Իսմէթ Ինէօնիւ կը յայտարարէ սրտառուչ միամտութեամբ.

— «Ոչ ոքի պարտք ունինք թուրք հողերէն եւ իրաւունքներէն: Պիտի ապրինք իբրեւ պատուաւոր մարդիկ, պիտի մեռնինք իբրեւ պատուաւոր մարդիկ»:

Շ.

Պատմութիւնը տարբեր է

Ժէռօմ եւ Ժան Թառօ եղբայրները «Ֆիկառօ»ի նոյեմբեր 27 թիւին մէջ, «յեղափոխական Թաւրիզ»ի մասին խօսելով, ի միջի այլոց, գրած էին նաեւ հետեւեալը.—Մանաւանդ որ Պարսիկները սիրուած չեն այդ շրջանին մէջ: Այս պարագան հաստատուեցաւ նախորդ պատերազմէն վերջը, երբ, ճիշդ այսօրուան պէս, Քիւրտերը եւ Հայերը ապստամբեցան Շահին դէմ եւ մեծ ջարդի մը մատնեցին Իրանցիները, ամբողջ շրջանին մէջ»:

«Ֆիկարօ»ի վերոյիշեալ յայտարարութիւնը բոլորովին չի համապատասխաներ իրողութեան, ինչպէս գիտել տուած էր «Յառաջ»:

1. Նախորդ պատերազմէն վերջ Քիւրտերը չապստամբեցան Շահին դէմ, ընդհակառակն՝ 1917էն 1918 Յուլիսի վերջերը, Ատրպատականի սահմանամերձ շրջաններու Քիւրտերը գերման եւ Թուրք գործակալներու դրդութեամբ, մնայուն սպառնալիք դարձած էին այդ շրջաններու Հայ եւ Ասորի, ինչպէս նաեւ Թաթար խաղաղ բնակչութեանց համար, աւերելով ու թալանելով անզէն բնակիչները: Ի վերջոյ, անոնք միանալով, Երզնկայէն - Վան - Ատրպատական արշաւող Ալի Իհսան փաշայի բազմահազար զինուորներուն, կոտորեցին Խոյի Հայերը, հրդեհելով հայկական գիւղերը, ապա յարձակեցան Սալմաստի վրայ, դաւադրութեամբ սպաննեցին Ասորիներու պատրիարք Մար Շիմօնը եւ իրեն ուղեկցող 150 Ասորիները: Սալմաստի հայկական գիւղերու վրայ կատարած իրենց յարձակումները ուժգնօրէն ետ մղուեցան Սալմաստի Հայերու եւ Ասորիներու կողմէ:

Ի վերջոյ Քիւրտերու ղեկավար, Աւտօիներու պետ Սմկօ (Իսմայէլ աղան) իր բերդին մէջ պաշարուելով, փախաւ Թանասոր եւ յետոյ Մակու:

Նոյն Սմկօն, Թուրքերու կողմէ նորէն զէնք ստանալով եւ կազմակերպուելով, յարձակում գործեց Վանի վերջին նահանջին դէպի Ատրպատական դիմող Հայերուն մէջ, Կօթուրի ձորը (1918 Մարտ 27) եւ բաւական թիւով անզէն Հայեր կոտորելէ վերջ, հարկադրուեցաւ փախչիլ Թուրքիա, մինչեւ Ալի Իհսան փաշայի երկրորդ յարձակումը:

2. Ատրպատականի Հայերը երբեք չեն ապստամբած Շահին դէմ, եւ ինչո՞ւ ապստամբէին, քանի որ կը վայելէին Շահերու եւ պարսիկ ժողովուրդին բարեացակամութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ, որ նախորդ պատերազմին վերջաւորութեան Ատրպատականի Խոյ գաւառի մէջ կը բնակէին ընդամէնը 2000 անզէն Հայեր (որոնք կոտորուեցան Քիւրտերէն), Սալմաստի մէջ՝ 10.000, իսկ Ուրմիոյ՝ հազիւ 2500 Հայեր: Այսպիսի խեղճուկ թիւ մը կազմող Հայերը ի՞նչպէս կրնային ապստամբիլ Շահին դէմ, եթէ նոյնիսկ դժգոհ ըլլային: Անոնք եւ Ասորիները հազիւ կրցան ինքնապաշտպանութեան դիմել զիրենք բնաջնջելու եկած Քիւրտերու եւ Ալի Իհսան փաշայի բանակին դէմ, եւ, 1918 Մայիսին, լքելով իրենց հայրենական տուները եւ հարստութիւնը, նահանջեցին դէպի Իրանի խորերը ու տեղաւորուեցան Համատան (Էկբատան) քաղաքն եւ շրջակաները, օրուան Շահին պաշտպանութեան տակ:

3. Եւ նոյն Հայերէն էին որ իբրեւ կամաւորներ, պարսիկ զօրքերուն միանալով կռուեցան Սալմաստի շրջանի Իրանցիներու եւ Թաթար խաղաղ գիւղացիներու գլխուն դարձեալ պատուհաս դարձած քիւրտ Սմկոյի դէմ:

Այդ կռուին մէջ Սմկօն սպաննուելով շրջանը բոլորովին խաղաղեցաւ:

Ա. ՏԱՐԱԳԻՐ

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ սպաննուեցաւ ծանօթ հրատարակիչ Ռոպէռ Տընօէլ (Պելժիացի), երբ կնոջ մը հետ թատրոն կ'երթար կիրակի գիշեր: Կառքը խանգարուած ըլլալով, կինը պահականոց գացած էր, իսկ Տընօէլ նորոգութեամբ կը զբաղէր, երբ խոշոր գնդակ մը ծակեց կռնակը: Ոչ մէկ վկայ: Տընօէլ վարկաբեկուած էր գրաւման շրջանին, բազմաթիւ գերմանաշունչ եւ հակահրէական գիրքեր հրատարակուած ըլլալով: Սպանութեան գաղտնիքը չէ լուսաբանուած տակաւին:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ երեսփ. ընտրութեանց մասնակցեցան քուէարկուներու 82 առ հարիւրը, եւ ջախջախիչ յաղթանակ մը շահեցաւ Էնվէր Հօճայի ժողովրդավար ճակատը: Այլեւս տարակոյս չկայ թէ Ալպանիան ալ հանրապետութիւն պիտի հռչակէ:

ՄԱՐՈՔԻ պարենաւորումը աղէտի մը հանգամանքն առած է եւ ամէն օր բազմաթիւ քաղաքացիներ կը մեռնին անօթութենէ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

կը պահանջէ Խ. Հայաստանի կցել Թրքական Հայաստանը

Le Monde եւ ուրիշ թերթեր հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակեն Մոսկուայէն, Դեկտ. 2 թուականով.—

Մոսկուայի ռատիոն կը ծանուցանէ, թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը պահանջած է Խ. Միութեան կցել այն հայկական շրջանները որ այժմ կը գտնուին թրքական գերիշխանութեան տակ: Կաթողիկոսը յայտարարած է Երեւանի մէկ թերթին.— «Արտասահմանի բնակող Հայերէ մեզի հասած անհամար հեռագիրները եւ նամակները մեզ մղեցին դիմել Երեք Մեծերուն, խնդրելով դարմանել այն պատմական մեծ անիրաւութիւնը որ գործուեցաւ հայ ժողովուրդին հանդէպ: Այդ գրով մենք կը պահանջենք Թուրքիայէն անջատել հայկական շրջանները եւ զանոնք վերադարձնել իրենց բուն տէրերուն, կցելով Խ. Հայաստանի, որպէսզի մեր ժողովուրդը կարենայ հաւաքաբար ապրիլ իր հայրենիքին մէջ»:

Ծանր վիճակ Իրանի մէջ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ ԹԷՀՐԱՆԷՆ

Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, Սարատի պահակազօրքին ջարդը Շահսէվէն ցեղախումբերու կողմէ՝ կրնայ պատճառ դառնալ Ռուսիոյ միջամտութեան, պաշտպանելու համար խորհրդային շրջանի (Ատրպատական) ժողովրդավար տարրերը: Միւս կողմէ, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Թէհրանի մէջ, նկատելով որ բազմաթիւ օտարականներ կը գտնուին մայրաքաղաքը, ուր մթնոլորտը ծայր աստիճան լարուած է: Միայն Պազան Թաղին մէջ 10.000 օտար «այցելուներ» կը գտնուին: Ժողովուրդը չի լսեր կառավարութեան հանդարտութեան կոչերը: Առեւտրականները կը հեռանան քաղաքէն: Կացութիւնը մեղմացնելու համար, կ'ըսուի թէ վարչապետը համաձայն է որ ձախակողմեան տարրերը աւելի լայնօրէն մասնակցին կառավարութեան: Վարչապետ Հաքիմի պատրաստ է հրաժարելու:

X Իրանի կառավարութիւնը մեծ զգուշութեամբ պատասխանեց Խ. Միութեան վերջին ծանուցագրին, հետեւեալ առաջարկները դնելով.

1.— Իրան կ'ուզէ որ բոլոր դաշնակից զօրամասերը հեռանան արագօրէն եւ ամբողջովին: 2.— [illegible]ութիւնները պէտք աւելնան հիւսիսային նահանգներուն մէջ, եթէ իրանեան զօրքը չկարենայ հոն մտնել 3.— Օգնական զօրքի հաւանական առաքումը դէպ ի Ատրպատական՝ չի կրնար մտահոգութեան պատճառ մը ըլլալ Խ. Միութեան համար եւ «որ եւ է կերպով պէտք չէ տեղի տայ խորհրդային նոր զօրքի գալուստին»:

Եզրակացնելով, իրանեան կառավարութիւնը կը հաւաստէ թէ այն զօրամասերը զոր կ'ուզէ դէպի հիւսիս ղրկել սահմանուած են միայն եւ միայն բարեկարգութիւնը վերահաստատելու եւ կը պնդէ որ իրանեան զօրքը կարենայ ազատօրէն շարունակել իր ճամբան:

Իրանի խորհրդարանին մեծամասնութիւնը կ'ուզէ որ ուղղակի բանակցութիւնները շարունակուին Խ. Միութեան հետ, համաձայնութեան մը յանգելու համար: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը տրամադիր է գոհացնելու Ատրպատականի ժողովրդավար հոսանքին պահանջները համաձայն երկրին սահմանադրութեան որ կը նախատեսէ նահանգային խորհուրդներու հաստատումը, սակայն բացարձակապէս կը մերժէ պահանջուած «ազգային ինքնավարութիւնը»:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Իրանեան կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որուն համաձայն քրտական հրոսախումբեր զէնք ու ռազմանիւթ կը հաւաքեն և կազմակերպուած ջոկատներու կը վերածուին, ապստամբութիւն մը սարքելու համար իրանեան Քիւրտիստանի մէջ:

X Մարաղայի (80 քիլոմեթր հեռու Թաւրիզէն) կառավարիչը սպաննուեցաւ ապստամբներուն կողմէ: Ըմբոստական շարժումէն ի վեր (26 Նոյ.) առաջին անգամ է որ Թէհրանի կառավարութեան մէկ պաշտօնատարը կը սպաննուի անջատողականներու կողմէ: Ամերիկեան լուրի մը համաձայն, իրանեան կառավարութիւնը կը մեղադրէ թէ Ռուսերը կը զինեն Քիւրտերը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Խ. Միութիւնը պատասխանելով անգլիական ծանուցագրին, Ատրպատականի խռովութեանց պատասխանատու կը հռչակէ Իրանի զինուորական եւ ոստիկանական իշխանութիւնը եւ կը կրկնէ թէ իր զօրքը Իրանէն պիտի քաշէ 1946 Մարտ 2ին: Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ կ'ըսեն թէ ռուսական պատասխանը ղրկուած էր երկու շաբաթ առաջ եւ կ'ուսումնասիրուի նախարարին կողմէ: Նոյնիմաստ ծանուցագիր մըն ալ Մ. Նահանգներուն ղրկուած է: Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ 6000 իրանեան զինուորներ եւ ոստիկաններ միջամտեցին Ատրպատականի ժողովուրդին ինքնավա-

րութեան ցոյցերուն։ Իրանի կառավարութիւնը փորձեց 1000 նոր զինուոր ղրկել, բայց խորհրդային զինուորական իշխանութիւններ թոյլ չտըւին, որովհետեւ հետեւանքը պիտի ըլլար աւելի ծանրացնել կացութիւնը եւ ռուսական նոր զօրք ղրկել։ (Ռուսերը 30.000 զինուոր ունին Ատրպատականի շրջանին մէջ)։

Ի՞ՆՉ ՈՒԺ ՈՒՆԻՆ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ

Թէհրանի ամերիկեան դեսպանատունը երեք պաշտօնեաներ ղրկած էր Թաւրիզ, քննութիւն մը կատարելու համար տեղին վրայ։ Անոնք վերադառնալով յայտարարեցին թէ ինքնավարութեան կուսակիցները ունին 4000 զինեալ ռազմիկներ որոնք ձեռք անցուցած են Ատրպատականի կառավարական եւ ոստիկանական պաշտօնատուները։ Երեք պաշտօնեաները կ'ըսեն թէ կացութիւնը երեւութապէս հանդարտ է Թաւրիզի մէջ, բայց Ղազուինի եւ Թաւրիզի միջեւ կան բազմաթիւ պահականոցներ ուր ապստամբները կը քննեն բոլոր ճամբորդներուն թուղթերը, բացի խորհրդային զինուորական կառքերէն։ Կ'ըսեն նաեւ թէ ռուսերէն խօսողները ազատ կ'անցնին առանց երկար բարակ հարցաքննուելու։

× Երկու հազար (ուրիշներ կ'ըսեն 4000) ամերիկեան զինուորներ հասան Իրան, արձակուած զինուորներուն տեղը բռնելու համար։— Մարաղայի կառավարիչէն զատ, որ սպաննուած է, ծանրապէս վիրաւորուած են դնդ. Մուրին Ազատ եւ Թիկնապահը։— Կ'ըսուի թէ Շահը գործօն դեր կը կատարէ, խրախուսելով ընդդիմութիւնը հաշտարար քաղաքականութեան դէմ։— Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Թէհրանի մէջ խորհրդային զինուոր չկար որ ետ քաշէին, այլ զինուորական գրասենեակներն են որ կը պարպուին։

Սեւ Ծովէն մինչեւ Ատանա Քիւրտիստան...

Եւրոպական թերթերը երբ Արեւելքի մասին խօսին, կարծես լուսնկայէն կուգան։ Նորագոյն ապացոյց՝ կիսապաշտօնական Le Mondeը, որ Գահիրէէն թղթակցութիւն մը հրատարակած էր երէկ, «Քիւրտիստանի զարթօնքը» խորագրով, եւ Մորիս Ֆէրրօ ստորագրութեամբ։ Ոչ մէկ տարակոյս որ եթէ ոչ Քիւրտ մը, գոնէ Քիւրտերու կողմէ ներշնչուած բանդէտ մըն է թղթակիցը, որ սարէն ձորէն պատմութիւններ կը պատմէ, մեծ մասով հէքեաթ։

Այսպէս, թղթակիցը Քիւրտիստանը կը տարածէ Սեւ Ծովէն մինչեւ Պարսից ծոց եւ մինչեւ Ատանա, բաժնուած Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ, փոքր մաս մըն ալ հաստատուած Ռուսիոյ մէջ։ Թիւը կը հաշուէ մօտ 8—9 միլիոն,— աւելի քան չորս միլիոնը Թուրքիոյ մէջ, մօտ երեք միլիոն Իրանի մէջ, աւելի քան մէկ միլիոն՝ Իրաքի մէջ, 250.000 Սուրիոյ իսկ 100.000 ալ Խ. Միութեան մէջ,— մէկը միւսէն վիճելի թիւեր։ (Պիտի խօսինք առանձին)։ Ապա կը պատմէ ապստամբական շարժումները,— Շէյխ Սաիտի ապստամբութիւնը 1925ին, որ արժեց 800 կախաղան, Իրաքի պարբերական ապստամբութիւնները եւն.։

Պատկերը քիչ շատ վաւերական է, երբ կը խօսի Կովկասի Քիւրտերու մասին, որոնք լայն իրաւունքներ ստացած են։

— «Անոնք նախապէս հանրապետութիւն մը հաստատեցին Նախիջեւանի մէջ, որ յետոյ կցուեցաւ Խ. Հայաստանի, առանց սակայն վնասելու անոր մշակութային եւ վարչական ինքնավարութեան։ (ՅԱՌԱՋ.— Թղթակիցը կը շփոթէ Քիւրտկրայը բուն Նախիջեւանի հետ (Նախկրայ)։ Յետոյ, չի գիտեր որ Նախիջեւանը մինչեւ այսօր ալ կապուած կը մնայ հեռաւոր Ատրբէջանի, ոչ թէ Հայաստանի, հակառակ տարրական արդարութեան)։ Երեւան այժմ քրտական մշակոյթի ամէնէն կարեւոր կեդրոններէն մէկն է։ Ամէն տարի բազմաթիւ հրատարակութիւններ կ'ըլլան լատիներէն տառերով։ Պէ՞տք է հետեւցնել թէ Ռուսերը, որոնց կը վերագրուի Ատրպատականի ապստամբութեան հայրութիւնը, յետագային պիտի օգտագործեն Քիւրտերը, դրոհ տալու համար դէպի Միջերկրական եւ Պարսից ծոց... Ով որ տէր է Քիւրտիստանի, տէր է Միջին Արեւելքի եւ անոր քարիւղներուն»։

Վարկի ազգայնացում

Պանք տը Ֆրանսի եւ ուրիշ չորս մեծ դրամատուններու ազգայնացման օրինագիծը քուէարկուեցաւ Սահմանադիր Ժողովին կողմէ, կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալու գիշերը, 35ի դէմ 521 ձայնով եւ անմիջապէս հրատարակուելով պաշտօնաթերթին մէջ, օրէնքի կարգ անցաւ։ Ձեռնպահ մնացին 27 հոգի։ Այս առթիւ բաւական բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան եւ զօր. տը Կօլ ստիպուեցաւ միջամտել երկու անգամ։ Աջակողմեան փոքրամասնութիւնը ի զուր փորձեց բացատրել ազգայնացման անպատեհութիւնները։ Միջադէպ մըն ալ պատահեցաւ, եւ Նախագահը հարկադրուեցաւ ընդհատել նիստը։ Համայնավար պատգամաւոր, Ժաք Տիւքլօ, չափաւոր լեզու մը գործածելով, յայտարարեց թէ «Ազգայնացումները ոչ 'ընկերվարութիւն են, ոչ ալ յեղափոխութիւն օրէնքով»։ Ժողովը առայժմ մերժեց ազգայնացնել Banque de Paris et des Pays Basն եւ Banque de l'Union Parisienneը, որոնց իւրաքանչիւրին վարչութեան մէջ ներկայացուցիչ մը պիտի նշանակուի կառավարութեան կողմէ։

Ելմտական նախարարին որոշումով, սակարանին մէջ գործառնութիւններ պիտի չկատարուին ազգայնացուած դրամատուններու բաժնեթուղթերուն վրայ, ցնոր տնօրինութիւն։ Այժմ կը քննուին կազի եւ ելեկտրականութեան ազգայնացման ծրագիրները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՅԾԱԿԷՆ ԶԱՐՆՈՒԵՑԱՒ անգլ. օդանաւ մը, Լա Ռօշէլի մէջ, երբ Մալթա կ'երթար։ 27 անգլիացի օդաչուներ սպաննուեցան, մէկը՝ գնդապետ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարչապետը, Ճէլալ Պայար, նոր կուսակցութիւն մը կազմեց որուն կ'անդամակցի նաեւ արտաքին գործերու նախորդ նախարարը, Րիւշտի Արաս։ Ուրեմն ընդդիմադիրները կը կազմակերպուին։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՈՒՍ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ հայ ներկայացուցիչներով

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ եղաւ հայ ներկայացուցիչներու դերը այս ժողովի ընթացքին։ Հայ պատուիրակութիւնը մասնակցեցաւ բոլոր խնդիրներուն, վայելելով նոյն իրաւունքները ինչ որ ուրիշները։

Մենք Լոնտոն երթալով կ'ուզէինք բարեկամական կապեր հաստատել զանազան երկիրներու երիտասարդութեանց եւ թերեւս հայրենակիցներու հետ, ինչպէս եւ Անգլիոյ հայ գաղութին հետ։ Եւ յուսախաբ չեղանք։

Լոնտոնի հայ գաղութը ջերմապէս ընդունեց մեզ իր եկեղեցիով ու հիւրասէր ընտանիքներով, եւ հանդիսացաւ բարոյական զօրաւոր նեցուկ մը։ Խոստացան նիւթապէս ալ օգտակար ըլլալ։

Քանի մը բարեկամներու եւ մասնաւորապէս Պ. Ժ. Միսաքեանի եւ մեր դիմումներուն միջոցաւ, կրցանք յօդուածներ տալ Agence Reuterի, United Press եւ Ass. Pressի, անգլերէն և ամերիկեան թերթերուն, Timesի եւայլն եւ վերջապէս մեր ներկայացուցիչներէն երկուքը, Ն. Փօյաճեան եւ Զ. Մեսրոպեան կրցան անգլ. անթելին (B. B. C.) մէջ խօսիլ։ Խօսքերը արձանագրուեցան պնակներու (disque) վրայ եւ երեքշաբթի 4 Դեկտեմբեր ժամը իրիկուան 9էն 10, 267 մեթր կարճ ալիքի վրայ պիտի լսուին, ուղղուած բոլոր աշխարհի։

Նոյեմբեր 17ին տօնուեցաւ, ի ներկայութեան Մեծն Բրիտանիոյ կրթական նախարարի (Տիկին Helen Wilkinson) «Ուսանողի Օր»ը, առաջին անգամ ըլլալով պատերազմի դադարումէն ի վեր։

Հայկ. պատուիրակութիւնը կրցաւ այդ օր անգլերէն ուղերձ մը ներկայացնել, որ ուղղուած էր ամբողջ աշխարհի ուսանողութեան եւ զոր կարդաց Անգլ. Ուսանողներու Ազգ. Միութեան նախագահը, Պ. Tony James։ Ահաւասիկ բովանդակութիւնը.— «Ֆրանսայի հայ ուսանողութեան ներկայացուցիչներս պարտականութիւն կը համարինք արտայայտել մեր Միութեան ինչպէս եւ բոլոր հայ գաղութներու մեր ցրուած ընկերներու կողմէ խորին շնորհակալութիւնը այն հրաւէրին համար որուն շնորհիւ կրցանք մասնակցիլ այս ժողովին։ Հրաժեշտ կ'առնենք համաժողովէն այն հաստատ համոզումով թէ ի սփիւռս աշխարհի ուսանողներու կազմակերպութեանց այս շփումը հետզհետէ աւելի պիտի զօրացնէ եղբայրական կապերը Միացեալ Ազգերու նորահաս սերունդներուն մէջ։

«Մենք կը ներկայացնենք հերոս ժողովուրդ մը որ իր պատմութեան ընթացքին կրած է աննախընթաց ողբերգութիւն մը։ Մենք, աւելի քան ոեւէ ազգ, կ'ըմբռնենք թէ խաղաղութեան պահպանումը կախում ունի, մեծ չափով, ազգերու փոխադարձհասկացողութենէն եւ գործակցութենէն։ Համոզուած ենք թէ ժողովը մեծ նպաստ մը եղաւ այդ նպատակին հասնելու համար»։

Ուղերձը ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով։

Ծառայել հայկ. մշակոյթին եւ ներկայ ըլլալ մանաւանդ միջազգային հաւաքոյթներուն, կը նշանակէ պաշտպանել մեր պատմական, աշխարհագրական, կրօնական, մշակութային արժէքները։ Այս ուղեգծին հետեւեցան հայ ներկայացուցիչները Լոնտոնի մէջ։

Այլեւս Փարիզի ՀայՈւսումնարանի համալսարանական կապերը հաստատուած են։ Ան պաշտօնապէս մաս կը կազմէ Ուսանողներու ապագայ միջազգային կազմակերպութեան։ Տարիներու յարատեւ աշխատանքներէն վերջ, պտուղները սկսած են հասուննալ։ Քանի մը օրէն՝ զեկուցում մը պիտի կազմակերպենք։ Օրը, ժամը եւ վայրը՝ լրագիրներով եւ հրաւէրներով։

ԶԱՒԷՆ Գ. ՊՈՏՈՄԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բացման հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 25ին, Սալ Մադընոյի մէջ, մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց։

Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր, խափանելով անցուդարձը։

Հանդէսը բացաւ Ժիրայր Ոսկեան, յանուն Շրջ. վարչութեան եւ կարճ յայտարարութեամբ մը բացատրեց ՆորՍերունդի կատարած աշխատանքները։ Ընկեր Գ. Քրմոյեան ֆրանսերէն ճառեց, խրախուսիչ ծափեր խլելով։ Ընկեր Ծառուկեանի յաջող արտասանութեան յաջորդեց Beaumontի գեղարուեստական խումբէն՝ զաւեշտ մը, Մօլիէրի «Երկու Խուլերը», ուր ամէնէն աւելի փայլեցաւ Վարդգէս Տէրտէրեան։ Շարք մը արտասանութիւններ Աշոտ Յակոբեանէ ու Սարգիսեանէ ու ապա Bd. Oddoի խումբը ներկայացուց Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը։

Ներկայ էին Ֆրանս. ընկերվարականներու ներկայացուցիչներ՝ որոնցմէ Շրջ. վարչութեան անդամ Boggi Marius բեմ հրաւիրուելով, իր սրտագին համակրանքը յայտնեց։ Յովիկ Եղիազարեան (Փարիզէն) ֆրանսերէն ճառով մը լարեց ներկաներուն ուշադրութիւնը ու պատմականփաստերով հաստատեց թէ Հայը միշտ հայրենասէր է եղած։ Ընկեր Հրանտ Սամուէլ պարզեց այն յարաբերութիւնը զոր երիտասարդութիւնը պէտք է ունենայ չափահասներու հետ։ St. Loupի կողմէ չորս ջութակահարներ հայկական ժողովրդական երգեր նուագեցին։ Gardanneի խումբին զաւեշտը քրքիջներով թնդացուց սրահը, վերջին անգամ եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տրամադրութեամբ ու խոստացան ամէն աջակցութիւն ընծայել մեզի։

Հանդէսը վերջացած չէր Նոր Սերունդի անդամներուն համար։ Դէպի ընկերվարականներու սրահը ուղղուեցանք, ուր ամէն ինչ պատրաստուած էր ու մինչեւ առտու զուարճացանք երգերով, պարերով, արտասանութիւններով։ Այս առթիւ Եղիշէ քահանայ խրատական մը խօսեցաւ եւ քաջալերեց մեզ։ Արտասանողներու մէջ փայլեցաւ Օր. Մառի Գասպարեան։ Երեկոյթը վերջ գտաւ հայրենասիրական երգերով։— Անդրանիկ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ մէջ վեց շաբաթ քննական պտոյտ մը կատարելէ վերջ Ուաշինկթըն վերադար նախագահին մասնաւոր ներկայացուցիչը։ Կ'ըսուի թէ տեղեկագիրը աննպաստ է եւ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պիտի մերժէ ճանչնալ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ ներկայ իշխանութիւնները։

ՕԹԷԼ ՄԱԺԷՍԹԻՔԻ գերմանական թղթածրարներու մասին կարգ մը թերթեր գրած էին թէ փաստաթուղթերը Փարիզ հասած են արդէն եւ հազարաւոր Ֆրանսացիներ պիտի ձերբակալուին։ Դատական նախարարութիւնը կը հերքէ այս լուրերը, յայտնելով թէ թղթածրարները կը գտնուին Գերմանիոյ անգլիական շրջանին մէջ եւ տակաւին յանձնուած չեն ֆրանսական իշխանութեանց։

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատավարութեան երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ ամերիկեան դատախազը փաստերով հաստատեց թէ Հիթլէր Միւնիխի ժողովէն մէկ տարի առաջ որոշած էր յարձակիլ Չեխոսլովաքիոյ վրայ։ Ուրիշ փաստաթուղթերու համաձայն, կազ պիտի գործածուէր Չեխերուն դէմ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՁԱԽԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ Խրիմեան սրահին մէջ։ Ընտրութիւն կոմիտէի։

Մերենկիւլեան եւ Սայլանճեան ընտանիքները սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն ՍԻՄՈՆ ՄԵՐԵՆԿԻՒԼԵԱՆի մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյ. 15ին։ Թաղումը կատարուեցաւ Նոյ. 19ին։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (Institut Arménien) 7 rue Phalsbourg, métro Villier կը կազմակերպէ պարանցիկ ցերեկոյթ մը իր անդամներուն եւ համակիրներուն համար, Կիրակի 9 Դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3էն սկսեալ։ Նուագախումբ, պիւֆէ եւ անակնկալներ։

ՓԱՐԻԶԷՆ Պ. Մկրտիչ Աչճեան 1000 ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կապոյտ Խաչին փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ ՍԻՄՈՆ ՄԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆի մահուան առթիւ, ի նպաստ Պրէվանի հիւանդներուն։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 6 Décembre 1945 Հինգշաբթի 6 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4476-Նոր շրջան թիւ 205 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱՊԱՏՈՒՄ

Ոչ մէկ տրամադրութիւն՝ հեգնելու ո եւ է ժողովուրդ որ կը ձգտի ազատութեան:

Քիւրտերն ալ զոհերն են զանազան բռնակալութեանց, եւ դարաւոր ադխտութեան: Խօսելով միայն Թուրքիոյ մասին, իրողութիւն է որ քիւրտ գիւղացին ալ նոյնքան կը հարստահարուէր ոչ միայն Թուրք փաշաներէն եւ պէյերէն, այլեւ իր իսկ մեծաւորներէն,— պէկ, թոռուն, սէյիտ եւն.:

Հայ յեղափոխականները, Դաշնակցական եւ Հնչակեան, ի զուր փորձեցին արթնցնել Թուրք բայց, սորուկ ժողովուրդը, որպէսզի գործիք չդառնայ արիւնարբու բռնապետութեան: Ո՛րքան թանկագին զոհեր տուած ենք միայն մենք, այս ճակատին վրայ:

Ի վերջոյ Քիւրտն ալ արթնցաւ, շնորհիւ ափ մը լուսամիտ առաջնորդներու: Բայց շատ ուշ էր:

1915ին, անլուր գազանութեամբ ոչնչացնելով Հայ ժողովուրդը, մասամբ ջարդելով եւ յետոյ աքսորելով կամ փոխանակելով Յոյները, Թրքական իշխանութիւնը իր դիմացը գտաւ միայն մէկ ստուարաթիւ փոքրամասնութիւն,— Քիւրտերը, ինչպէս եւ Չերքէզներ, Լազեր եւն.:

Հաւատարիմ ժառանգորդ սուլթանական եւ իթթիհատական աւանդութեանց, այս անգամ ալ քէմալական իշխանութիւնը իր կատաղութիւնը թափեց քիւրտ ժողովուրդին վրայ, իբրեւ պատասխան 1925ի ապստամբութեան: Հարիւրաւոր կախաղաններ բարձրացան: Հարիւր հազարաւոր բազմութիւններ կոտորուեցան, ուրիշներ ալ աքսորուեցան դէպի արեւմտեան նահանգները: Անտէր ժողովուրդը գլխատուեցաւ նոյն բարբարոսութեամբ, ծրագրեալ հետեւողականութեամբ, մինչեւ 1938, երբ քաջարի Տէրսիմն ալ խեղդուեցաւ արեան մէջ:

Ի՞նչ մնացած է, այսօր, Թուրքիոյ քիւրտ բնակչութենէն,— դժուար է ճշդել: Գիտենք որ Թրքական կառավարութիւնը այդ օրերէն ի վեր ձեռնարկած է Թրքացնելու քիւրտ նոր սերունդը, համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը: Թուրք ուսուցիչներ նշանակուած են, հրապուրիչ պայմաններով: Եւ անճիտումը կը շարունակուի յամառօրէն:

« Քրտապատում » ըսինք անոր համար որ, Le Mondeի թղթակիցը տարօրինակ բաներ կը պատմէ Քիւրտերու աշխարհագրական սահմաններուն, թիւին եւ ուրիշ խնդիրներու մասին:

Ճիշդ է որ քիւրտ ղեկավարներն ալ վարակուած են մեծամոլութեան ախտէն, եւ Քիւրտիստան ըսելով կը հասկնան անսահման տարածութիւն մը Սեւ Ծովէն մինչեւ Միջերկրական (խօսքը Թուրքիոյ մասին է): Եւ «Լը Մոնտ»ի թղթակիցն ալ թութակաբար կը կրկնէ իրեն հաղորդուած տեղեկութիւնները:

Այսպէս, Քիւրտիստան են Ուրֆան, Մալաթիան, Խարբերդը, Կարինը, Վանը, Բաղէշը, Տիգրանակերտը, Հէքեարին եւն.: Փարիզեան թերթին միամիտ աշխատակիցն ալ կը յայտարարէ անոնց վերապահութեան, դոց եղած դասի մը պէս.

— «Քիւրտիստանը, որ կը կոթնի կովկասի լեռնաշղթաներուն եւ Սեւ Ծովու ափերուն, արդարեւ Միջերկրականի կը հասնի Ատանայի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ եւ մինչեւ Պարսից ծոց»:

Այս տեղեկութիւններն եւ բնակչութեան վերաբերեալ թիւերը ապահովաբար առնուած են քրտական յայտարարութենէ մը, որ հրատարակուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին առթիւ:

Քիւրտիստանի «պատմական» տարածութեան չափ առասպելական է նաեւ համրանքը,— (8—9 միլիոն),— Աւելի քան չորս միլիոն Թուրքիոյ մէջ, մօտ երեքուկէս միլիոն՝ Իրանի, աւելի քան մէկ միլիոն՝ Իրաքի, 250.000 Սուրիոյ մէջ եւն.:

Առ այժմ ձեռքի տակ չունինք շարք մը վիճակագրական ուսումնասիրութիւններ: Բայց գիտենք որ Քիւրտերը երբեք չորս միլիոն եղած չեն Թուրքիոյ մէջ: Իսկ այսօր, 1914ի պատերազմէն, 1925ի եւ միւս պարբերական ապստամբութիւններէն եւ համատարած ջարդերէն ու Թրքացումներէն վերջ, հազիւ թէ 800.000 — մէկ միլիոն քիւրտ մնացած ըլլայ հոն: Իրանի Քիւրտերը կը հաշուեն հազիւ մէկ (ոչ թէ 3ուկէս), Իրաքի մէջ՝ կէս միլիոն (ոչ թէ մէկ), Սուրիոյ մէջ՝ 150.000 եւն.: Գումար՝ մօտ երեք միլիոն կամ քիչ մը աւելի: (Մօտաւորապէս մեր համրանքը):

Հարստահարուած, հայրենիքէ եւ ազատութենէ զրկուած ժողովուրդները պէտք է արդար ըլլան գոնէ իրենց հարեւաններուն հանդէպ: Այլապէս հասարակաց թշնամին է որ պիտի օգտուի:

Շ.

Խ. Հայաստանի 25ամեակը

ԽՄԲ.— Ուշացած՝ կամքէ անկախ:

Շաբաթ իրիկուն Փլէյէլի մեծ սրահը գրեթէ լեցուած էր հայրենասէր ժողովուրդով, Խ. Հայաստանի 25ամեակը տօնելու համար:

Բեմը զարդարուած էր Զօր. տը Կօլի, Սթալինի, Մացակ Պապեանի, Հայ Կոմկուսի քարտուղար Յարութիւնեանի նկարներով: Բոլորիս համար հաճելի անակնկալ մը եղաւ ամբողջական Հայաստանի քարտէսը: Ներկայ կորիզը՝ ամբողջութեամբ կարմիր ներկուած, Կարսն ու Արտահանը՝ կապոյտ գծով զատուած, իսկ Ուիլսընի Հայաստանը՝ կարմիրով եզերուած: Ժամանակին մահացու մեղք նկատուած այս քայլը, մաղթենք որ բարի օրինակ մը ըլլայ ուրիշ վիճելի հարցերու լուծման համար:

Խորհրդային սովորութեամբ, հանդէսին պատուոյ նախագահութիւնը տրուեցաւ հայ եւ ռուս պետական մարդոց: Փարիզահայ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի կարգով երգեց Ֆրանսական, ռուսական, հայկական ազգային քայլերգները: Իւրաքանչիւր երգի ատեն, աղջիկ մը բեմ կուգար նոյն ժողովուրդին ազգային տարազով եւ դրօշակով:

Օրուան նախագահը, Պ. Մարմարեան ռուսերէն եւ Ֆրանսերէն ամփոփ ճառերով բացատրեց հանդէսին նշանակութիւնը: Պատմեց Խորհրդային Հայաստան այցելութեան ատեն տեսած դրական աշխատանքները, տնտեսական եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնները: Անոնց անունը տալու, յիշեց տակաւին օտարի մը ձեռքին տակ մնացած մեր հայրենի հողերը եւ անոնց օրինական տէրերուն պահանջը եւ յոյս յայտնեց թէ մօտաւոր ապագային արդարութիւնը պիտի գործադրուի: Յարգանքի խօսքեր նաեւ Ֆրանսական հիւրասէր ժողովուրդին եւ կառավարութեան: Երախտագիտութեան զգացումներուս մեծ ժողովուրդին եւ իր Առաջնորդին հանդէպ:

Հ. Ա. Ը. Մ.ի քարտուղարը Պ. Աստուրեան խօսեցաւ քանըհինգ տարիներու տքնաջան աշխատանքներու մասին, հարեւանցի ակնարկ մը նետելով անցեալին վրայ, եւ Իսրայէլ Օրիի, Դաւիթ Բէկի երազներուն իրականացումը տեսնելով ներկայ Խ. Հայաստանի եւ ռուսական Խորհուրդներու եղբայրական փոխյարաբերութեանց մէջ: Ինքը եւս պահանջեց որ Հայաստանի չազատագրուած հողերը միացուին հայրենիքին: Ցոյց տալով քարտէսին կարմիրով եզերուած հողամասը, մաղթեց որ 26րդ տարեդարձը տօնենք ընդարձակուած հայրենիքին մէջ:

France-Russie ընկերակցութեան նախագահին՝ Պ. Ժօզէֆ Պիլիէի հիւանդութեան պատճառով, իր ճառը կարդաց ընդհանուր քարտուղարը: Համակրութեան եւ հաւատքի ընդհանուր խօսքեր եւ մաղթանքներ:

Հետաքրքրութեամբ սպասեցինք Հայաստանի հիւրերէն Երեւանի համալսարանի գրականութեան դասախօս Տիկին Արէշեանի բանախօսութեան: Տիկինը ծափերուն պատասխանեց ինք եւս ծափահարելով: Պարզ բառերով եւ հայրենիքի ոճով ներկայացուց Խ. Հայաստանի վերելքը, եւ ռուս ժողովուրդին մեծ օժանդակութիւնը այդ վերելքին մէջ: Քանի մը անգամ յիշեց Հայ ժողովուրդին երախտագիտութիւնը «ժողովուրդներու հայր եւ ուսուցիչ» Սթալինի հանդէպ: Վերջին խօսողն էր Պ. Ցէնէրճեան, որ պարզեց քանի մը ամիս առաջ Հայաստանի մէջ տեսածները եւ իր հաւատքը հայրենիքի լուսաւոր ապագայի մասին:

Հանդէսին առաջին մասի վերաջաւորութեան միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը: Ողջոյնի խօսքերէն վերջ, կը պահանջուէր Խ. Հայաստանի միացնել օտար տիրապետութեան տակ ամայի մնացած հայրենի հողերը: Կարդացուեցան ուղերձներ զրկող կազմակերպութիւններու անունները: Հանդէսը վերջացաւ գեղարուեստական բաժինով մը ուր օրուան տօնակատարութեան անյարմար քապառէի երկար կտոր մը դրուած էր, չենք գիտեր ինչու:

Ուշագրաւ էր որ խորհրդային դեսպանը, հակառակ յայտարարութեանց, ներկայ չէր, իսկ իր փոխանորդը ո եւ է խօսք չարտասանեց:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԷՆ Փարիզ օդանաւ մը եկաւ 13ուկէս ժամէն: Ճամբորդներուն մէջ կը գտնուէր Մ. Նահանգներու Թղթատարական նախարարը:

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ...

Փոխ դրամ պիտի տրուի տուներ շինելու համար

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Դեկտ. 3 թուականով.—

Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը (նախարարական խորհուրդ) շարք մը միջոցներ ձեռք առաւ, դիւրացնելու համար արտասահմանի բնակող Հայերուն վերադարձը դէպի Խ. Հայաստան: Այս տնօրինութեանց մէկն այն է որ պետական փոխառութիւն մը կ'ապահովէ «անառակ որդիներուն», տուներ շինելու համար. վարկ մը որ կրնայ կազմել շինութեան ծախքին գրեթէ կէսը: Ուրիշ տնօրինութեան մը շնորհիւ հայրենիք վերադարձողները պիտի կրնան իրենց բոլոր անձնական գոյքերը փոխադրել առանց մաքսատուրքի:

ՅԱՌԱՋ.— Դժբախտաբար ուրիշ մանրամասնութիւններ կը պակսին այս կենսական որոշումներու մասին, զոր հաղորդած են Մոսկուայի անթելը եւ ամերիկեան գործակալութիւններ: Ինչպէս գրած էինք երէկ, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ալ խնդրած է Երեք Մեծերէն՝ Խ. Հայաստանի կցել Թրքական Հայաստանը: Կ'ըսուի թէ կաթողիկոսը Մոսկուա կը գտնուի:

Ելեկտրականութիւն չկայ ամբողջ կէս օր մը

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, ուրիշ խնդիրներու կարգին քննեց ածուխի եւ ելեկտրականութեան տագնապը, եւ աւելի խիստ կրճատումներ որոշեց: Ահաւասիկ այդ որոշումները.—

1. Բաց ի այն ճարտարագործութիւններէն որ անընդհատ կը բանին եւ անոնցմէ որ նախապատուութիւն կը վայելեն, միւս բոլոր գործարանները պիտի փակուին շաբաթը երեք օր, նաեւ կիրակի: Միւս երեք օրերը պիտի բանին ժամը 7.30էն 17.30: Սովորական կարգուսարքը պիտի պահուի, կարելի եղածին չափ, հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան մէջ: Բանուորները իրենց չբանած օրերուն համար օրավարձ պիտի ստանան շաբաթը մինչեւ 40 ժամի հաշուով:

2. Ելեկտրական հոսանքը անընդհատ պիտի կտրուի ժամը 8էն 13 կամ 12էն 17, համաձայն իւրաքանչիւր շրջանի եւ փոխն ի փոխ: Ամէն պարագայի մէջ, հոսանքի ամբողջական ընդհատումը պիտի տեւէ հինգ ժամ, բոլորին համար:

3. Մեթրօն պիտի դադրի գիշերուան ժամը 12.30ին, փոխանակ 1.15ի:

Այս տնօրինութեանց վերաբերեալ հրամանագիրը պիտի հրատարակուէր երէկ: Թերթերը կը գրեն թէ որոշումները պիտի գործադրուին յառաջիկայ երկուշաբթիէն սկսեալ:

ՅԱՌԱՋ.— Աւելորդ է ըսել թէ այս կարգադրութիւնները վեր ի վայր կը շրջեն նաեւ մեր թերթին տպագրութեան եւ առաքման պայմանները, որոնք դժուարացած են ատենէ մը ի վեր: Եթէ հոսանքը կէսօրէն առաջ դադրի, կարելի պիտի չըլլայ թերթին վերջին մասը շարել ժամը 8—1: Եթէ կէս օրէն վերջը դադրի, հարկ պիտի ըլլայ շարել, տպել եւ ցրուել ժամը 5էն վերջը, իսկ թղթատարը՝ յաջորդ առտու: Ժամանակին կ'իմացնենք փոփոխութիւնները:

✕ Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանը պիտի խնդրէ անգլ. կառավարութենէն փութացնել ածուխի առաքումը: Ռուրէն եւ Սարէն ալ մեծ քանակութեամբ ածուխ պիտի փոխադրուի: Կը յուսացուի թէ Ֆրանսա ամբողջութեամբ պիտի ստանայ դեկտեմբերի բաժինը: Ֆրանսայի հանքագործները այժմ օրական 150.000 թոն ածուխ կ'արտադրեն: Մ. Նահանգներն ալ 525.000 թոն ածուխ պիտի ղրկեն այս ամիս: Թերթերը կը գրեն թէ ածուխի տագնապը այնքան ծանր չէ որքան ելեկտրականութեան պակասը, եւ կը յուսացուի նոր բաշխում մը կատարել: Մինչեւ մարտ պիտի աւարտի ելեկտրական մեծ կայանի մը նորոգումը, եւ յոյս կայ որ փետրուարի սկիզբը հոսանք ստացուի կարգ մը գերմանական կեդրոններէ: Որոշուած կրճատումներով մէկ միլիոն քիլովաթ ժամ պիտի խնայուի:

Մոսկուա եւ Թեհրան առանձին պիտի բանակցին

Անգլեւսաքսոն մամուլին տեղեկութեանց համաձայն, կացութիւնը աւելի ծանրացած է Իրանի մէջ: Խ. Միութիւնը մերժած է ամերիկեան առաջարկը, որ կը տրամադրէր դաշնակից զինուորները քաշել մինչեւ 1946 յունուար 1, եւ պիտի պարպէ 1946 Մարտ 2ին, ինչպէս որոշուած էր հաւաքաբար: Իսկ Մ. Նահանգները որոշած են իրենց զօրքը քաշել մինչեւ յունուար 1:

Իրանի նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց առջի օր, քննելու համար Թեհրանի խորհրդային դեսպանին նոր առաջարկները: Հրատարակուած լուրերուն համաձայն, Մոսկուա պատրաստ է ընդունելու Իրանի առա-

ջարկներուն մեծ մասը, եթէ Թէհրան նաւանի Ատրպատականի խնդիրը նկատել միայն ն. Միութեան եւ Իրանի վերաբերեալ հարց մը:

Իրանի վարչապետը, Հաքիմի, դահլիճին անկումը աչք առնելով յայտարարեց թէ պիտի փորձէ Ատրպատականի խնդիրը կարգադրել ուղղակի բանակցելով Մոսկուայի հետ: Վարչապետը, որ պիտի հրաժարի, եթէ ձախողի, մերժեց ներկայ ըլլալ Մէճլիսի (խորհրդարան) առջի օրուան նիստին, բացատրութիւններ տալու համար Ատրպատականի կացութեան մասին: Եթէ Հաքիմի հրաժարի, նոր դահլիճը պիտի կազմէ Ղավային Սալթանէ, որ Ռուսերուն բարեկամ կը համարուի եւ պիտի ջանայ մեղմացնել յարաբերութիւնները: Այս պարագան պարտութիւն մը պիտի ըլլայ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն համար որոնք այժմ կը խորհին քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել Իրան, երեք դաշնակից պետութեանց ներկայացուցիչներէն:

ԹԷՀՐԱՆ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

Ամերիկացի երեսփոխան մը, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատարած էր Իրանի մէջ, վերադարձին պատմեր է թէ իրանեան ոստիկանութեան եւ բանակին երկու ամերիկացի մարզիչները, զօրավար մը եւ գնդապետ մը, ազդարարած են թէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը «վտանգաւոր պայքար մը պիտի բանայ Խ. Միութեան հետ»: Զօրավարը կը թելադրէ որ Նախագահ Թրումըն տեսակցի սպարապետ Սթալինի հետ, անմիջապէս կարգադրելու համար ռուսեւամերիկեան վէճը Իրանի մէջ: Կացութիւնը ծանր կը համարուի մանաւանդ անոր համար որ Արաբական Դաշնակցութեան անդամ պետութիւնները կը խորհին օգնել Իրանի:

Մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Թէհրանի մէջ: «Թիւտէհ» կուսակցութիւնը (ձախակողմեան), որ ուժ կուտայ Ատրպատականի անկախութեան պահանջներուն, յայտարարեց թէ ներկայ տագնապը կրնայ պատրուակ ծառայել օտար միջամտութեանց:

Անգլիական ամբաստանագիրը

Նիւրընպէրկի դատավարութեան առաջին մասը վերջացաւ ամերիկեան դատախազին ամբաստանագրով,— «Դաւ պատերազմի համար եւ նախայարձակում»: Երեքշաբթի օր անգլիական դատախազը պարզեց մեղադրանքի երկրորդ կէտը, «ոճիրներ խաղաղութեան դէմ»: Իր ամբաստանագիրը կը բաղկանար մօտ 30.000 բառերէ եւ ընթերցումը տեւեց ամբողջ օրը:

Անգլիացի դատախազը, Սըր Հարթլի Շօքրոս, որ երիտասարդ մըն է, թուեց այն միջազգային դաշնագիրները զոր ստորագրած է Գերմանիա եւ որոնց նպատակն էր օրէնքէ դուրս հռչակել պատերազմը,— Լա Հէյի պայմանագիր (1899 եւ 1907), Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտ, Լոքառնօ, Պրիան - Քէլլոկի դաշինք (1928 Օգոստ. 27): Եւ եզրակացուց թէ Գերմանիա Լեհաստանի վրայ յարձակելով դրժեց իր յանձնառութիւնները, հետեւաբար Նիւրընպէրկի միջազգային ատեանը իրաւունք ունի դատելու Գերմանիոյ գործած ոճիրը: «Անոնք որ նախայարձակ պատերազմի մէջ խրեցին իրենց երկիրը եւ ուրիշ երկիրներ, արդէն իրենց վզին փաթթած կ'ըլլան չուանը»: Ճիշդ է որ 1939 Սեպտ. 3ին պատերազմը յայտարարուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ, բայց պատերազմի վիճակը եւ սկզբնաւորութիւնը հետեւանք էին Գերմանիոյ դրժումին:

Դատախազը շատ մը փաստերու կարգին յիշեց Հիթլէրի խօսքերը,— «Պատերազմ մը սկսած եւ մղած ատեն իրաւունքը չէ որ արժէք ունի, այլ յաղթանակը: Իրաւունքը հզօրագոյնին կը պատկանի»:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 20 ամբաստանեալները շշմած էին եւ ձայն չհանեցին ամբաստանագրին ընթերցումի պահուն, բայց նիստէն վերջը բուռն կերպով կը վիճաբանէին իրարու հետ:

Մէկ միլիոն գերման զինուոր...

Մոսկուայի կառավարական օրկանը, «Իզվեստիա», երկար թղթակցութիւն մը հրատարակեց Դեկտ. 4ին, ծանրակշիռ յայտնութիւններով: Թերթին թղթակիցը կը գրէ թէ Գերմանիոյ խորհրդային իշխանութիւնները կարեւոր յուշագիր մը յանձնելով Պերլինի Վերատուչ Յանձնաժողովին, կը գանգատին թէ գերմանական կարեւոր ուժեր, ցամաքային, ծովային եւ օդային տակաւին կը մնան անգլիական գրաւման շրջանին մէջ: «Անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր հիւսիսային շրջանին մէջ կը մնայ գերման բանակներու խումբ մը, սպայակոյտներով եւ բոլոր զինուորական կազմակերպութիւններով: Ցեւտոյ կազմուած են զինուորական հինգ շրջաններ եւ կը գործեն 25 հրամանատարութիւններ զանազան քաղաքներու մէջ: Կան նաեւ ծովային ուժեր»:

Թղթակիցը ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելով, կը գրէ թէ աւելի քան մէկ միլիոն գերման սպաներ եւ զինուորներ կը գտնուին Շլէզվիկ Հոլշթայնի մէջ, եւ մարզանքներ կը կատարեն համաձայն զինուորական ծրագրի մը, թէ տարբեր ազգերէ կազմուած զօրագունդեր ալ կան, 12.000 հունգարացի, 3000 էսթոնիացի, 21.000 Լիթուանացի եւ Լեթոնացի եւն., թէ բոլորն ալ կը պարենաւորուին անգլ. իշխանութեանց կողմէ, թէ սպաները կը պահեն իրենց աստիճանները: Յուշագիրը կը բողոքէ այս կացութեան դէմ, «անընդունելի» գտնելով զայն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ վերջին նիստին մէջ արտաքին նախարարը պարզեց կառավարութեան տեսակէտը՝ Գերմանիոյ ապագայ վարչութեան մասին: Ֆրանսա կը պահանջէ որ արեւմտեան կողմէն ալ գծուի Գերմանիոյ սահմանը, ինչպէս գծուած է արեւելեան կողմէն (Օտէրի վրայ): Մինչեւ այդ սահմանագծումը՝ չի կրնար ընդունիլ որ կեդրոնական վարչութիւն մը հաստատուի Գերմանիոյ մէջ:— Նոյն նիստին մէջ դատական նախարարը օրինագիծ մը ներկայացուց, ջնջելու համար բացառիկ ատեանները, որոնք հաստատուած են մաքրագործումի առթիւ:

ԻՏԱԼԻՈՅ նոր դահլիճը կազմեց քրիստոնեայ ժողովրդավարներու պետը, Կասփէրի, ինը օր տքնելէ վերջ: Համայնավարները կը պահանջէին ներքին գործերու նախարարութիւնը, բայց ընկերվարականի մը յանձնուեցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նոր բանակը պիտի բաղկանայ 550.000 զինուորներէ: Զինուորութիւնը՝ 15 ամիս:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ նպաստը օրական 60 ֆրանք պիտի ըլլայ Սէնի մէջ, ընտանիքի պետերուն համար, 35 ֆրանք՝ կողակիցներուն համար: Գաւառի մէջ ալ՝ նոյն համեմատութեամբ:

Ամերիկացին՝ Կարսի եւ Արտահանի մէջ

«Վաթան»ի (4 Նոյ.) մէջ, խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալման հրատարակութեան կուտայ իր տեսակցութիւնը երեք ամերիկացի ուսուցիչներու հետ, որոնք նոր վերադարձած են դէպի Կարս, Արտահան եւ Արդուին իրենց արձակուրդի պտոյտէն: Երեքէն մին, Սըր Կնէյտ, կը պատմէ.

— «Մշակութային կեանքը, եւ մանաւանդ կրթական վերելքը՝ այս երեք նահանգներուն մէջ, գրաւեց մեր ուշադրութիւնը: Ուր եւ է տեղ, Թուրքերէնէ զատ որ եւ է լեզու չիմացանք: Ճիլավուզի գիւղական էնսթիթիւն կրթական փառաւոր մըն է,— 900 աշակերտ, 24 աշակերտուհի: Այս շրջանակներու կեանքն ու ըմբռնումները եթէ նկատի ունենաք, 24 աշակերտուհին իսկ շատ կը նկատէք: «Հալք էվի»ները փրկարար գործ կը կատարեն: Սքանչացայ լսելով Թուրք ժողովրդական երգերը: Ծանօթացանք Զօր. Հաճի Ալթուղի հետ: Չեմ գիտեր թէ ինչ արժանիքներ ունի իբրեւ զինուորական, բայց գիտեմ թէ մեծ դեր կը կատարէ այդ նահանգներուն մէջ: Գիւղացիներու մաքրութեամբ կը զբաղի մեծ չափով:

Մուրկուլի մէջ, պղինձի հանքերը այցելեցինք: Տակաւին չէ սկսած բուն աշխատանքը, բայց բոլոր կազմածներն եւ գործաւորներու յատուկ շէնքերը աւարտած են: Ամերիկայի մէջ ուսում առած երիտասարդներ կը հսկեն աշխատանքներուն: Զմայլեցայ Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի գեղեցկութեան: Չեմ գիտեր թէ Վոսփորի կամ Կղզիներու մէջ ի՞նչ կը փնտռեն օդափոխութեան գացողներ: Ինչո՞ւ չեն երթար արեւելք:

Ծորուխի կուսակալ Սեղայի Նարմանքայա, պատմեց զուարճալի մանրավէպ մը Սթալինի հետ իր հանդիպումէն: Սահմանամերձ այդ շրջաններուն մէջ, տարիներ առաջ, փոխադարձ այցելութիւններ կուտան եղեր Թուրք եւ ռուս սահմանապահ ուժեր եւ գիւղացիներ: Օր մը, այդպիսի հանդիպումի մը ընթացքին, Կովկասի կոմիսար Սթալին (այժմու սպարապետը) կը պատմէ հետեւեալ հէքեաթը.

— «Մարդուն մէկը այնքան բարի է եղեր, որ հրաման է ստացեր մահէն առաջ արքայութիւն այցելել: Հրեշտակի մը առաջնորդութեամբ, մտեր է դրախտ: Տեսեր է, յանկարծ, ծառ մը՝ որուն վրայ հարիւրաւոր կանթեղներ կը վառէին: Հետաքրքրուեր է: Բացատրեր են, որ ապրողներու կը պատկանին, եւ որու կանթեղին իւղը որ սպառի՝ կ'ի շիջի: Մարդը ուզեր է գիտնալ թէ ինչ վիճակի մէջ է իր կանթեղը: Ցոյց տուեր են: Ի՞նչ տեսնէ. իւղը մօտ է հատնելու: Նայեր է իր կնոջ կանթեղին,— լեփ լեցուն: Խնդրեր է հրեշտակէն, որ ձեւով մը իր կնոջ կանթեղէն մաս մը իւղ պարպէ իր կանթեղին մէջ...: Բայց, հազիւ թէ «գողութեան» սկսած, կնոջ կանթեղէն իր կանթեղին մէջ հազիւ քանի մը կաթիլ իւղ թափած, ծայր կուտայ բոցավառում մը եւ աղմուկ մը: Մարդը կը բանայ աչքերը. կը տեսնէ՝ որ փճացուցած են անկողինը..., եւ աղուոր կէս մը ստացած է կողակիցէն»:

ՅԱՌԱՋ.— Կարսի ու Արտահանի մասին երկտող «զմայլանքներէն» աւելի, յատկանշական է այս տպաւորութեանց երկրորդ մասը,— հէքեաթը: Ահմէտ Էմին Եալման, որ յանախ գիտցած է խօսիլ առանց խորհրդանիշներու, երեւի այլաբանական բաւական յաջող փորձ մը կ'ուզէ ընել, Սթալինի հէքեաթին հերոսը նուիրելով... Սթալինի, եւ հէքեաթին շարունակութիւնը՝ թուրքեւսովիէթ ներկայ կացութեան: Ընթերցողը շատ աւելի լաւ պիտի ըմբռնէ անշուշտ «Ամերիկացիին» հէքեաթը...:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ Խրիմեան սրահին մէջ: Ընտրութիւն կոմիտէի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ֆր. Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները եւ նոր անդամակցիլ փափաքողները Դեկտ. 10 երկուշաբթի ժամը 8.30ին, (ընկերուհի Ս. Ետիգարտաշեանի բնակարանը) 24 rue Emile Zola: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը՝ դեկտեմբեր 9ին, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կապոյտ Խաչի Սանուհիներու ընտանեկան պարահանդէսը 15 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 19ին: Ճոխ պիւֆէ եւ ընտիր նուագախումբ: Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը: Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Յունաստանի կարօտեալ Հայերուն:

ՍԱՐԹԻ շրջանէն Պ. Յովհ. Պիլեմճեան (Նախկին որբ, Այնթապցի) 2000 ֆրանք կը տրամադրէ Ա. Ահարոնեանի խնամակալութեան եւ 1000 ֆր. ալ Կապոյտ Խաչին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (Institut Arménien) 7 rue Phalsbourg, métro Villier կը կազմակերպէ պարանցիկ ցերեկոյթ մը իր անդամներուն եւ համակիրներուն համար, Կիրակի 9 Դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3էն սկսեալ: Նուագախումբ, պիւֆէ եւ անակնկալներ:

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ հօրեղբօր որդիներս, Յակոբ եւ Գարեգին Սարպօղոսեան, Կիւրինցի: Իրարմէ բաժնուած ենք Պէյրութէն: Կը կարծուի Պոսթոն ըլլալ: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Haïganouch Kaloustianի (ծնեալ Սարպօղոսեան), 51 Chemin de St. Trône, St. Loup, Մարսէյլ, (B. du R.): Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 7 Décembre 1945 Ուրբաթ 7 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4477-Նոր շրջան թիւ 206 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՒԵՏԻՍԸ

Երկարատեւ լռութենէ մը ետք, վերջապէս ձայն մըՄոսկուայէն, երկու աւետաբեր լուրերով:

Առաջինը՝ այն որ կ'ըսէր թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ալ դիմած է Երեք Մեծերուն, խնդրելով Թրքական Հայաստանը կցել Խ. Հայաստանի, «որպէս զի հայ ժողովուրդը կարենայ հաւաքաբար ապրիլ իր հայրենիքին մէջ»: (Յառաջ, 5 Դեկտ.):

Երկրորդը դեռ երէկ հրատարակեցինք, թարգմանելով տեղական թերթի մըամփոփումէն:

Այժմ աչքի առջեւ ունինք բնագիրը,— հաղորդուած՝ Մոսկուայի անթելէն, Դեկտ. 2ի ժամը 13ին, ռուսերէն:

— « Ս. Ս. Ռ. Միութեան գործավարներու խորհուրդը նկատի առնելով խնդրագիրները այժմ արտասահմանի բնակող Հայերու որոնք կը փափաքին իրենց հայրենիքը վերադառնալ, ինչպէս եւ այս իմաստով կատարուած դիմումները՝ Հայաստանի Ս. Ս. Հանրապետութեան պաշտօնական օրկաններուն կողմէ, որոշեց գործադրել այս վերադարձին վերաբերեալ միջոցները:

Հայաստանի Ս. Ս. Հանրապետութեան գործավարներու խորհուրդը արտօնուած է կազմակերպելու վերադարձը արտասահմանի բնակող այն Հայերուն որ կը փափաքին իրենց երկիրը դառնալ, եւ թոյլ տալու որ անոնք բնակարաններ շինեն: Այս առթիւ վարկ մը պիտի բացուի կառավարութեան կողմէ, վարկ մը որ կը հաւասարի տունի մը շինութեան ծախքին 50 առ հարիւրին: Իրենց երկիրը վերադարձող Հայերը ամբողջովին զերծ պիտի ըլլան մաքսատուրքէ՝ այն գոյքերուն համար զոր կը փափաքին իրենց նոր բնակավայրը փոխադրել »:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ չկան առ այժմ: Անշուշտ Երեւանը զեկոյց մը պիտի հրատարակէ այս մասին, տալով տեղեկութիւններ «Հայրենադարձ»ի կազմակերպութեան, թուականի, թիւի եւ փոխադրութեան միջոցներու մասին:

Այս առթիւ կրնայ պարզուիլ ուրիշ կէտ մը,— իսկական ներգա՞ղթ է, թէ պարզապէս վերադարձ փախաքողներու:

Ամէն պարագայի մէջ, բարենշան է լուրը: Կ'ուզէինք հաւատալ թէ առաջին աւետիսը պիտի չըլլայ: Մանաւանդ որ, «արտը նեղ է», եւ որոշ բազմութիւն մը միայն կրնան առնել, ներկայ պարագաներուն մէջ:

Հիմնական խնդիր մը՝ այս լուրին առթիւ:

Ի՞նչպէս պիտի կազմակերպուի վերադարձը: Պիտի կրկնուի՞ն հին մոլորանքները,— հաւատաքննութիւն: Խարութիւն հրէի եւ հեթանոսի: Վերի եւ վարի արտի ցորեն: Տեսակ մը անուրդ կամ նուազուրդ հայրենակարօտ բազմութեանցդլխուն:

Անշուշտ ներկայացուցիչ մը պիտի այցելէ այն գաղութները ուր վերադարձը աւելի ստիպողական է,— Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա:

Արդ, ներկայացուցիչը պիտի կրնա՞յ պահել իր անկախութիւնը, խտիր չդնելով հայրենիքի զաւակներուն միջեւ, ինչպէս վայել է ո եւ է գիտակից իշխանութեան:

Թող չվիրաւորուին, բայց իրականութիւն է որ Հայաստանի վարիչները շատ քիչ բան գիտեն գաղութներու կացութեան, հոգեբանութեան, հայրենասիրութեան եւ ուրիշ բաներու մասին:

Անոնք ընդհանրապէս իրենց տեղեկութիւնները կը քաղեն «հաւատարիմներ»է: Այսպէս կոչուած «Հայաստանասէրներ»է, որոնք մասնաւոր ջերմաչափներ կամ ծանրաչափներ ունին, մէկուն եւ միւսին հայրենասիրութիւնը, անկեղծութիւնը եւ հաւատարմութիւնը աստիճանացոյցի մը վերածելու համար: Անոնք են որ ամէնէն աւելի կը պղտորեն միտքերը, որոմ ցանելով նոյն իսկ մշակոյթի դետնին վրայ:

Մենք պիտի մաղթէինք որ ամէնէն առաջ այդ «անկեղծները» խառնուէին կարաւանին, որոմի փոխարէն ցորեն ցանելու համար հայրենի հողերուն վրայ:

Իշխանութիւն մը որ հաստատուն հիմեր ունի եւ կունակն ալ՝ հզօր եւ յաղթական բանակ մը, ոչինչ կը շահի, տեւականացնելով ռազմա-յեղափոխական շրջանի մը յատուկ մեթոտները:

Քանի որ լոյսը Մոսկուայէն կը ծագի, քանի մը շողեր ալ Երեւանը թող արձակէ, «ի բուժումն դայթակղեալ մտաց»: «Ի պէտս զարդացելոց»:

Շ.

ՄԻ ՔԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Պայթեցաւ 1914ի համաշխարհային պատերազմը: Թուրքերը պատեհ առիթը գտան հայ ժողովուրդը ոչնչացնելու:

Սկսաւ զօրաշարժը: Ժողվեցին երիտասարդութիւնը խումբ - խումբ եւ անհետացուցին, աքսորեցին մտաւորականութիւնը, յետոյ կազմակերպեցին զանգուածային տեղահանութիւններ եւ ջարդ: Պատմութեան մէջ չտեսնուած կոտորած մը ուր չէին խնայեր ոչ կիներու, ոչ ծերերու, ոչ ալ մանուկներու: Նկատի չէին առնում նաեւ կրօնական դաւանանքները, կաթոլիկ, բողոքական, առաքելական: Մի ամբողջ ժողովուրդ մատնուեցաւ կրաւորական նահատակութեան: Եղան խիզախ ըմբոստացումներ, ապստամբութիւններ, սակայն ընդհանուր առումով միամիտ Հայը զոհ գնաց թրքական նախճիրին: Յանուն ազգութեան, կրօնի մեռան աւելի քան մէկ միլիոն մարդ: «Յիսուսը պիտի հրաժարէր իր առաքելութիւնից, եթէ ապրելու լինէր այն բոլորը, ինչ մահից առաջ վիճակուեց ամէն մէկ Հայի», վկայում է մի օտար անձնաւորութիւն: Իրօք հայ ժողովուրդը աւելի Քրիստոս եղաւ, քան ինքը Քրիստոս, ըմբռուր քամելով դառնութեան բաժակը:

Նախճիրը կատարուեցաւ այն ժողովուրդին հանդէպ, որ պատերազմի ժամանակ լաւագոյն կերպով կատարեց իր պարտականութիւնը, եղաւ հաւատարիմ եւ քաջ: Այդ մասին վկայում է ինքը՝ Էնվէրը, գրելով Գոնեայի Հայոց առաջնորդին.

— « Օգտւում եմ առիթից՝ ձեզ ասելու թէ Օսմանեան բանակի հայ զինուորները խղճմտօրէն են կատարում իրանց պարտքը՝ ռազմադաշտում եւ վկայում եմ այս բանը, որ ես անձամբ տեսայ»:

Բայց այդ բոլորը չէին փոխեր Թուրքերի մտադրութիւնը՝ ազատել հայկական մղձաւանջից: Եւրոպական պետութիւնները պատերազմի մէջ էին, հայ ժողովուրդը մնացել էր թուրք «բարեխնամ» իշխանութեան հովանիի տակ: Կատարուած էր ցարական Ռուսաստանի տենչը.— Հայաստանը թափուր էր, առանց Հայերի: Ահա թէ ինչ է գրում արտաքին գործերու նախարար Սազոնովը՝ Կովկասի փոխարքայ Ն. Նիկոլայեւիչին.

— « Մեր զօրքերի ձեռքով գրեթէ ամբողջ Մեծ Հայքը գրաւելը եւ յառաջիկային նրա կցումը ռուսական կայսրութեան՝ հերթի են դնում այս աշխարհի ապագայ կազմակերպման հարցը... Ինչ վերաբերում է Հայերին լայն ինքնավարութիւն տալուն, պէտք չէ մոռանալ, որ մեծ Հայքում... նրանք այժմ դժուար թէ կազմեն բնակչութեան նոյնիսկ մէկ երրորդ մասը»: Ապա շարունակելով ասում է.— « Հայերին վերապահել դպրոցական եւ եկեղեցական ինքնավարութիւն, մայրենի լեզուից օգտուելու իրաւունք, նաեւ քաղաքային եւ գիւղական ինքնավարութիւն»:

Ահա «հայասէր» Սազոնովի չնաշխարհիկ ծրագիրը: Հայկական «ինքնավարութիւնից» մնաց միայն լեզուից օգտուելու իրաւունք: Կովկասեան բանակի հրամանատար Եուդենիչը աւելի հեռու է գնում,— առաջարկում է Դոնից, Կուբանից ժողովուրդ բերել եւ տեղաւորել Հայաստանի մէջ: Ռուսները արգիլում էին ողջ մնացած Հայերին վերադառնալ Հայաստան, վերաշինելու երկիր: Ռուսները նաեւ իրենց «ռազմագիտական» նահանջներով թոյլ էին տալիս Թուրքերին կոտորելու Մուշի, Բաղէշի շրջանի հայութիւնը: Արգիլում էին նաեւ հայ կամաւորներին օգնութեան հասնիլ օրհասական կռիւ մղող ապստամբներին Տարոնում:

Կատարւում էր Լոբանով - Ռոստովսկիի ցանկութիւնը՝ «Հայաստանը առանց Հայերի»:

Ի՞նչ ըրին Անգլիան եւ Ֆրանսան: Բողոքեցին, ծանուցագիր ուղղեցին Թուրքիային, ազդարարելով թէ թրքական կառավարութիւնը պատասխանատու է կոտորածին եւ այլքան: Միւս կողմից Դաշնակիցները 1916ին գաղտնի դաշնագրով Հայաստանը բաժանեցին իրենց միջեւ:

Կոտորուած, բռնաբարուած հայութեան վիճակուեցաւ նոր ողբերգութիւն մը: 1917ին պայթեցաւ Ռուսաստանի առաջին յեղափոխութիւնը: Տապալեցաւ ցարական կառավարութիւնը, հրապարակ եկան յեղափոխական եւ ազատական հոսանքները: Մի պահ թւում էր թէ վերջ դտան հայկական տառապանքները եւ թէ յեղափոխական Ռուսաստանը տէր պիտի կանգնի Հայաստանին: Կերենսկին, Միլիւկովը մարդասիրական բարձր գործ էին համարում Հայաստանի վերականգնումը: 1917 ապրիլ 28ի որոշումով, Թրքահայաստանը իբրեւ աշխարհագրական եւ քաղաքական մէկ միաւոր կապուեցաւ անմիջապէս Ռուսաստանի կեդրոնական իշխանութեան: Նշանակուեցաւ Հայաստանի ընդհանուր կոմիսար: Քաղաքային իշխանութիւնը անցաւ Հայերի ձեռքը: Որոշուեցաւ մինչեւ հաշտութեան խորհրդաժողով ռուս զօրքը պահել Հայաստանի մէջ, Հայերը մինակ չձգելու համար Թուրքերի դէմ: Կառավարութիւնը կարգադրեց կազմակերպել հայկական բանակ, հրահանգեց հայ զինուորներին ռուսական բանակից փոխադրել Կովկաս, դառնալու կորիզ հայկական բանակի: Երկար չտեւեց սակայն այդ կարգադրութիւնը, ի դժբախտութիւն Հայերի:

(8) ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

20000 ցուցարարներ կը կոտրեն կը թափեն Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն չորեքշաբթի օրուան թուականով,— Տասը թուրք ուսանողներ վիրաւորուեցան երէկ ապակիի կտորներէ եւ փլատակներէ, երբ հակաբոլշեւիկեան բուռն ցոյց մը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ մէջ: Թուրքերէն «Թան» եւ ֆրանսերէն La Turquie թերթերուն խմբագրատուները եւ տպարանները խորտակուեցան եւ ռուսական գրատուն մը քարուքանդ եղաւ: Խորհրդային դեսպանատունն ալ վտանգուած էր, բայց ոստիկանական եւ զինուորական կարեւոր ուժեր յաջողեցան կեցնել եւ ուրիշ փողոցներու մէջ քշել ամբոխը:

Ցուցարարները «կեցցէ՛ ազատ Ամերիկան» աղաղակեցին, երբ կ'անցնէին ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւէն: Բազմութիւնը կը հաշուեն 20.000 հոգի, մեծ մասով ուսանողներ համալսարանի եւ բարձրագոյն վարժարաններու: Յոյցէն առաջ 7000 ուսանողներ ժողով մը գումարեցին համալսարանին դիմացը, երկու խումբերու բաժնուած: Ցետոյ թափոր մը կազմուելով ուղղուեցաւ դէպի «Թան»ի խմբագրատունը, որ աւարի տրուեցաւ: (Այս թերթը բարեկամ է խորհրդային իշխանութեան եւ կը քննադատէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը, ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները): Ամբոխը խմբագրատան պատերէն վար առնելով Աթաթիւրքի եւ Իսմէթ Ինէօնիւի պատկերները, ճամբան շարունակեց դէպի Պէյօղլու (Բերա): Ցուցարարները կ'աղաղակէին,—«Սպաննեցէք համայնավարները, անկցի՛ համայնավարութիւնը» եւ թրքական քայլերգը կ'երգէին, դրօշներ պարզած: Երբ հասան Բերայի փողոցները, դէպի Թաքսիմ յառաջանալով, վաճառատուններու փեղկերը փակուեցան եւ թրքական դրօշներ պարզուեցան «հրաշիւք իմն»: Թաքսիմի հրապարակը հասած ատեն, ուր կը գտնուի Աթաթիւրքի յիշատակարանը, բազմութիւնը հոն տեղաւորեց խմբագրատունէն յափշտակած պատկերը:

Ամբոխը խորտակեց նաեւ «Եէնի Տիւնեա» եւ «Կէօրիւշէր» թերթերուն խմբագրատունները:

Ատրպատական, Կարս, Արտահան

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Պոլսոյ այս խռովութիւնները կապ ունին Ատրպատականի կացութեան հետ: Թուրք ազգայնական խմբակցութիւններ շատոնց է որ կ'ընդդիմանան խորհրդային քաղաքականութեան՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Այս ընդդիմութիւնը աւելի զօրացաւ վերջերս, երբ Ռուսիա սկսաւ հետաքրքրուիլ Կարս-Արտահանով եւ մանաւանդ երբ ծագեցան Ատրպատականի խլրտումները: Թուրքիոյ հակախորհրդային պայքարին մէջ կարեւոր դեր մը կը կատարէ «Համաթուրանական Շարժումը», որ կը պահանջէ Թուրքիոյ կցել Կովկասեան հողերը: Կառավարութիւնը վերջերս կը փորձէր զգուշութեամբ սանձել հակախորհրդային արտայայտութիւններ իր օրկանին՝ «Ուլուս»ի մէջ: Բայց ուրիշ թերթեր կը շարունակէին անխնայ յարձակումներ կատարել: «Թան» եւ «Լա Թիւրքի» միայն նպաստաւոր դիրք մը բռնած էին խորհրդային քաղաքականութեան հանդէպ:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Մոսկուա նորէն կը մերժէ

Խ. Միութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց իրանեան կառավարութեան, կրկնելով իր բացարձակ մերժումը օգնական զօրք ղրկելու Ատրպատական:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ խորհրդային կառավարութիւնը պատասխանելով բրիտանական ծանուցագրին, Իրանի ոստիկան զօրքին վրայ կը ձգէ վերջին դէպքերուն պատասխանատուութիւնը: Մոսկուա կ'ընդդիմանայ նոր զօրամասերու առաքման, դիտել տալով թէ Ատրպատականի մէջ եղած զօրքը բաւական է բարեկարգութիւնը պահպանելու: Խ. Միութեան կարծիքով, եթէ Իրան օգնական ուժեր ղրկէ, անկարգութիւնները պիտի աւելնան եւ թերեւս արիւնահեղութիւն ծագի: Այն ատեն խորհրդային կառավարութիւնն ալ պիտի հարկադրուի նոր զօրք ղրկել, բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ խորհրդային պահակազօրքը

պաշտպանելու համար: Ռուսական պատասխանը այս առթիւ ալ կը յայտարարէ թէ խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը միշտ կը ձգտի «յարգել Իրանի հողային ամբողջութիւնը, գերիշխանութիւնը եւ անկախութիւնը»:

X Թէհրանի կառավարութիւնը երրորդ խնդրագիր մը ուղղեց Խ. Միութեան, որպէս զի արտօնէ օգնական զօրք ղրկել Ատրպատական: Նախորդ երկու դիմումները կատարուած էին Նոյեմբեր 26ին եւ Դեկտեմբեր 3ին: Թէհրանի խորհրդային դեսպանը վճռապէս կրկնած է թէ՝ իր կառավարութիւնը արդէն վերջնական պատասխան տուած է Նոյեմբեր 26ի ծանուցագրով, ուր կ'ըսէր թէ աւելորդ է նոր զօրք ղրկել:

Թէհրանի թերթերը կը գրեն թէ այն բեռնակառքերը որ ուտեստ կը փոխադրէին հիւսիսային նահանգներէն Թէհրան, վար դրուած են կէս ճամբան: Թերթ մը կը մեղադրէ թէ Ռուսերը կեցուցած են իրանեան զօրամաս մը որ Ատրպատական ղրկուած էր իրանեան Քիւրտիստանէն, Մարաղա երթալու համար: (Այս քաղաքին կառավարիչը սպաննուեցաւ վերջերս): Նոյն թերթին տեղեկութեանց համաձայն, քիւրտ ապստամբապետ Ռէզա վերջերս Թաւրիզ այցելելով, տեսակցեր է անջատողական կուսակցութեան վարիչին եւ ինքնավար Ատրպատականի ապագայ վարչապետին, Փէշավարիի հետ: Քիւրտ ապստամբապետը յետոյ վերադարձեր է Քիւրտիստան, ուր կ'ըսեն թէ ապստամբութիւն մը կը խմորուի, իսկ խումբ մը «դեմոկրատներ» Խօրասան գացած են, ինքնավարութեան շարժում մը ստեղծելու համար: Կ'ըսուի թէ Ռուսերը արգիլած են նաեւ Թաւրիզի իրանեան պահակազօրքին ղրկել անթելի զօրաւոր մեքենայ մը. որով իրանեան սպայակոյտը չի կրնար հաղորդակցիլ այդ զօրքին հետ:

Զրոյց մը Քրտ. շարժման մասին

Մարսիլիոյ թերթերէն «Միտի-Սուար» իր 15 Նոյեմբերի թիւին մէջ հրատարակած է Երուսաղէմէն ստացուած հետեւեալ հեռագիրը, «Քիւրտերը պիտի ապստամբի՞ն Թուրքերուն դէմ» խորագրին տակ.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ.— Հայկական կէս-գաղտնի «Դաշնակ» զօրաւոր կազմակերպութեան ներկայացուցիչը, որ ներկայիս Երուսաղէմ կը գտնուի, յայտարարեց թէ Թուրք կառավարութեան դէմ դիմադրութիւնը անընդհատ կ'աճի եւ թէ 17 Նոյեմբերին Թուրքեւխորհրդային դաշնագրի պայմանաժամը աւարտելէ վերջ քրտական ապստամբութեան մը հեռանկարը ատրիճան մը եւս պիտի աւելնայ: (Ցառաջ.— Վերապահութեամբ):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ խնդիրը Ֆրանսայի ընդդիմութեան հանդիպած ըլլալով, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը առջի օր յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Երեք Մեծերը վճռած են գործադրել այդ ծրագիրը, ի հարկին առանց Ֆրանսայի մասնակցութեան: Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսա կը պահանջէ նախ կարգադրել Հռենոսի եւ Ռուրի խնդիրները: Բայց դիտել կը տրուի թէ Մ. Նահանգները, Անգլիա եւ Խ. Միութիւնը Փոցտամի մէջ համաձայնած էին Գերմանիոյ կեդր. վարչութեան մասին: Ուրեմն Երեք Մեծերը պիտի գործադրեն այդ որոշումը իրենց գրաւած շրջաններուն մէջ, մինակ ձգելով Ֆրանսան:— Մ. Նահանգները որոշեցին 550 միլիոն տոլար փոխ տալ Ֆրանսայի, բայց «Լը Մոնտ» կը կարծէ թէ քաղաքական պայմաններ դրուած են կամ պիտի դրուին:

1000 ՄԻԼԻՈՆ ՍԹԵՐԼԻՆԻ փոխառութիւն մը պիտի ստանայ Անգլիա Մ. Նահանգներէն, վճարելի 50 տարիէն, 2 առ հարիւր տոկոսով, սկսեալ 1951էն:

ԻՏԱԼԻՈՅ, ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ զինադադարի պայմանները վերաքննելու համար, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ծրագիր մը ուղղեց Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ գործադուլ հռչակելու կը պատրաստուին: Եթէ որոշումը գործադրուի, ամենամեծ գործադուլներէն մէկը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ շրջանին մէջ մէկ միլիոն գերման զինուորներ մնացած են, ինչպէս կը գրէ Մոսկուայի «Իզվեստիա»ն: (Տես երէկի «Ցառաջ»ը): Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ խնդիրը նոր բան չէ: Այդ զինուորները զէնք չունին եւ կը գործածուին հանրօգուտ շինութեանց համար: Մինչեւ հիմա երկու միլիոն զինուորներ արձակուած են, կը մնան միայն կէս միլիոն զինուորներ որոնք հետզհետէ պիտի արձակուին:

1939ի — 42ի ԶՕՐԱԴԱՍԵՐԸ տակաւին վեց ամիս ունէին, իրենց շրջանը լրացնելու համար. բայց պիտի չզինուորագրուին, այլ մարզանքի շրջան մը պիտի բոլորեն:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը 18ի դէմ 22 ձայնով որոշեց որ Ֆրանսա միայն մէկ Ազգ. ժողով ունենայ:

Նոր Սերունդի դասախօսութիւնը

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Րաֆֆի լսարանին Դ. դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ալէմշահի սրահին մէջ: Ինչպէս միշտ, սրահը լեցուած էր երիտասարդներով ու երիտասարդուհիներով: Օրուան դասախօսն էր Պ. Հրանդ Բալուեան, նիւթը՝ Խաչատուր Աբովեանի կեանքն ու գործը:

Դասախօսը ճիշդ երկու ժամ խօսեցաւ պարզելով Աբովեանի կեանքին եւ գործին զանազան էջերը: Աբովեան 1848 Ապրիլ 2ի առաւօտը, երբ տունէն դուրս գալով անհետ կորսուեցաւ, նախորդ գիշերը կը տուայտէր մտածումներու, յուզումներու եւ յուշերու ճնշումին տակ: Հոն իր խուցին մէջ, սիրոյ նկարներ, յուշագրութիւններ եւ «Վէրք Հայաստանի»ի ձեռագիրը վերջին անգամ աչքէ կ'անցընէր, եւ առտուն աղամամութին, երկու կաթիլ արցունքներ կոպերուն ծայրը՝ դուրս կ'ելլէր տունէն, այլեւս երբեք չվերադառնալու համար: Աբովեանի անհետացումէն վերջ 97 երկար տարիներ սահած են եւ ցարդ իր խորհրդաւոր մահուան գաղտնիքը չէ լուծուած:

Աբովեանի մասին շատ է գրուած: Այդ գրիչներէն իւրաքանչիւրը, յանուն այս կամ այն քաղաքական հոսանքին կը ճգնի Աբովեանը սեփականացնելու: Այսպէս, պահպանողական Կոռնկը Մ. Աղաբեկեանի ստորագրութեամբ 1860ին կը գրէր. — «Կարող ենք եւ մենք արդեան Հայքս պարծենալով ասել թէ մենք նոր ժամանակաց, նոր գաղափարաց հետ մի նոր գրականութիւն ունինք, եւ Աբովեան առաջնորդն է մեր հանդէսին»: Աւելի վերջ՝ Փարոս, կրօնական գաղափարականութեան դրօշակիրը, 1876ին կը գրէր.— «Սիրտ ինք մի, հոգի մեր մի, կամք մեր մի, նպատակ դիտման մերոյ մի, եւ զի՞նչ քան զայս գերազանցագոյն միաւորութեան եղանակ: Ես Խաչատուրայ՝ եւ Խաչատուր ինք»: 1893ին զուտ պահպանողական «Նոր Դար» կ'ուզէ «Վէրք Հայաստանի»ին Բ. տպագրութիւնը կատարել եւ բարձրացնել արձանը՝ Երեւանի աւագ եկեղեցիին գաւիթին մէջ: «Նոր Դար»ի 1893 թիւ 30ի մէջ կը կարդանք. «Ոչ մէկ հայգործիչ այնքան մօտիկ չէ մեր սրտին եւ մտքին, որքան Խ. Աբովեան: Ցաջորդաբար նոյն իւրացնելու միտումը կը տեսնենք Րաֆֆիի մօտ՝ «Սալբի»ի յառաջաբանով, Հ. Ց. Դաշնակցութեան մեծ տեսաբան Մ. Վարանդեանի մօտ՝ իր «Հայկական Շարժման Նախապատմութիւնը» աշխատութեան մէջ: Իսկ Համայնավարները, յանձին Աշոտ Յովհաննէսեանի, Խ. Աբովեանը բոլորովին իրենց կը սեփականացնեն, իբրեւ գիւղի ընչազուրկ դասակարգի երգիչ: Ըստ դասախօսին, Աբովեան չի պատկանիր ոչ մէկ քաղաքական շարժման, ան հայ ժողովուրդին սեփականութիւնն է եւ աւելին, արուեստագէտ գրողներն են որ կը ստեղծեն կեանք եւ քաղաքական ուղիներ:

Դասախօսը յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց Աբովեանի գրական գործունէութեան մասին, առանձնապէս ծանրանալով «Վէրք Հայաստանի»ի վրայ, գեղեցկօրէն պարզելով նիւթը: (Պ. Զ. Մուրատեան կարդաց էջ մը ուր Աղասիին դիմադիծը ամբողջովին կը պատկերանայ): Աբովեանի լեզուն տեսակ մը հանածոյ է. գործածած է շատ օտար բառեր:

... Աբովեանով, Րաֆֆիով եւ Ահարոնեանով հայդուկային գրականութիւնը կը սկսի: Հայաստանի հանրապետութեան վէմ քարը Աղասիի թուրն է, որուն վրայ եկաւ շինուեցաւ Հայաստանի անկախ պետութիւնը:

Հրանոյշ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Թերթին ծաւալը կը խանգարէ մեր բոլոր հաշիւները: Ելեկտրական հոսանքին ընդհատումներն ալ՝ աղ ու պղպեղ: Հանդէսներու նկարագրութիւնները իրար կը հրմշտկեն: Գոնէ ժամանակին հասնէին, մանաւանդ որ քանի մը օր ալ խմբագրատան մէջ կարգի պիտի սպասեն: (Հոսանքի ընդհատումը կը ստիպէ մեզ Բշ. օր չարել տալ Եշ. հրատարակելի նիւթեր...):

Եւ սակայն, հարկ է դոհացնել բոլորն ալ: — Արդ, Դաշնակցութեան Օրը Լիոնի մէջ տօնուեցաւ Նոյեմբեր 10ին, Թղթակցութիւնը ստացանք Նոյ. 29ին: Սէն-Շամոնի մէջ՝ Նոյ. 18ին, ստացանք Նոյեմբեր 30ին եւն.: Ճարահատ, կ'ամփոփենք, պարզապէս ի տեղեկութիւն,—

ԼԻՈՆ.— Հանդէսը տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ ընկեր Թ. Այվազեանի, «Մշակ բանուոր»ով: Շարք մը արտասանութիւններէ վերջ, երգեց Օր. Մոլինար Տէր Պետրոսեան: Ցետոյ խօսեցան Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչը եւ ընկեր Հր. Ակոնայեան, որ պարզեց Դաշնակցութեան 55 տարիներու հերոսական գործունէութիւնը եւ ներկայ պահանջները:— Փ.

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Կը նախագահէր ընկեր Տ. Ջէքեան, որ բացատրեց Դաշնակցութեան դերը ազատագրական պայքարին մէջ: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ, խօսք առաւ ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարը, պարզելով ընկերվարութեան բարիքները: Ֆրանսերէն երկար ճառ մը կարդաց ընկեր Ց. Ճաէմեան: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Վ. Զուլֆէրեան, որ պանծացուց Դաշնակցութեան յեղափոխական մարտնչումները մինչեւ 1918 Մայիս 28:— Ա.

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Նոյեմբեր 25ին Սաքռէ Քէօրի օրահը կը թնդար խանդավառութեամբ, Դաշնակցութեան օրուան առթիւ: Կը նախագահէր ընկեր Ս. Սիմոնեան, որ ոգեկոչեց Դաշնակցութեան ծնունդը: Ներկայ էին Ֆրանսացի ընկերվարականներ, որոնց մէկը բեմ բարձրանալով իր խնդակցութիւնը յայտնեց: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ, բանախօսեց ընկեր Ս. Յովհաննէսեան (Փարիզէն), փառաբանելով Դաշնակցութեան 55 տարուան յեղափոխական գործունէութիւնը: Արտասանութիւններէ վերջ, խօսեցաւ նաեւ ընկեր Թ. Այվազեան, Լիոնէն: Տիկին Ա. Սիմոնեանի պարախումբը պարեց երկու գեղեցիկ պարեր:— Ղ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ց. Դ. ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ Խրիմեան սրահին մէջ: Ընտրութիւն կոմիտէի:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղերու ընտանեկան պարահանդէսը 15 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 19էն: Ճոխ պիւֆէ եւ ընտիր նուագախումբ: Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը: Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Յունաստանի կարօտեալ Հայերուն:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ, որուն Սայաթ Նովայի մասին տուած երեկոյթը այնքան մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, մօտերս գրական հանդէս մը պիտի սարքէ Խ. Հայաստանի 25ամեակին առթիւ: Զանազան բանախօսներ պիտի ներկայացնեն խորհրդահայ գրականութիւնը, բանաստեղծութիւնը եւ թատերագրութիւնը, գեղարուեստական բաժինով:

ԱՐԱԲԿԻՐԻ Հայր. Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան մը, այս կիրակի (9 Դեկտեմբեր), կէս օրէ վերջ ժամը 15ին, Պ. Ներկարարեանի գործատեղին: 15 rue du Pot de Fer, Paris (5): Métro Place Monge:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Պանեէօ - Քաշանի Հայ Կարմիր Խաչի կողմէ, այս կիրակի, 9 Դեկտեմբեր, ժամը 3—11, Պանեէօյի Ֆրանս. դպրոցին սրահը:

Պիտի բանախօսէ Պ. Ս. Քարեան: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկին Ա. Ազնաւոր եւ Պ. Մանպաշ, Միշա Ազնաւորեան, Օր. Ներ Աճէմեան, Տէր Սահակեան, Կարապետեան, Գօճամանեան եւ Երանեան: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Մուտք 30 ֆրանք:

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Ստեփան Պալապանեանի մահուան առթիւ Պ. Խ. Ֆէրմանեան, փոխան ծաղկեպսակի 500 ֆրանք կը նուիրէ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան: Ստանալ «Ցառաջ»էն:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (Institut Arménien) 7 rue Phalsbourg, métro Villiers կը կազմակերպէ պարանցիկ ցերեկոյթ մը իր անդամներուն եւ համակիրներուն համար, Կիրակի 9 Դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3էն սկսեալ: Նուագախումբ, պիւֆէ եւ անակնկալներ:

ՈՄՆ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ 300 ֆրանք Հ. Կարմիր Խաչին, Տիկին Նիկողոսեանի մեծ մօր մահուան առթիւ: Ստանալ «Ցառաջ»էն:

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ (Institut Arménien de France) վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ վաղը, շաբաթ օր ժամը 18ին տեղի պիտի ունենայ 7 rue de Phalsbourg, métro Villiers, չորրորդ յարկի Ֆր. Հայկական Միութեան սրահներուն մէջ, մեծ ժողով մը, ուր Լոնտոնի Ուս. համագումարին երեք ներկայացուցիչները զեկուցում պիտի տան: Գեղարուեստական բաժինէն զատ, պիտի խօսուի Ուսումնարանի անցեալի, արդի գործունէութեան եւ ապագայի մասին: Ժողովը կը վերջանայ ժամը 19.30ին:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme : 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք

Samedi 8 Décembre 1945 Շաբաթ 8 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4478-Նոր շրջան թիւ 207 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ՈՂՋԱԿԷԶ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ ահազանգ հնչեցնել ձմրան առթիւ:

Միլիոններ, ամբողջ ժողովուրդներ դատապարտուած են ծիւրելու, մեռնելու ցուրտէն, անօթութենէն, անտուն - անտէր:

Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Նախարարութեան պաշտօնեաներէն օրիորդ մը, որ վերջերս Փարիզ եկած էր մասնակցելու համար Աշխատանքի միջազգային համագումարին, ահաւոր պատկեր մը կը ներկայացնէ, թուանշաններով եւ ուրիշ փաստերով: Կ'ամփոփենք, մօտաւոր գաղափար մը տալու համար,—

Ֆրանսա.— Տաքութիւն չկայ. ոչ ալ կաթ, հաւկիթ եւ միս: Անչափահասներու ոճիրները կ'աւելնան: Մանուկներու մահը՝ սովորականին կրկնապատիկը:

Յունաստան.— Երկրին 6500 քաղաքներէն աւելի քան 1300ը քանդուած են, 879ը հիմնայատակ, բոլորովին սրբուած: Մօտ 1.200.000 բնակիչ անպատսպար: Թոքախտէ վարակուած են 400.000 հոգի, ճահճատենդէ՝ (մալարիա) ժողովուրդին մէկ երրորդը:

Պելճիա.— Բանուոր բնակչութեան մէկ վեցերորդը աքսորուած բանի աշխատանքի համար: Անունդի պակասը եւ թոքախտը վրդովիչ աւերներ կը գործեն:

Լեհաստան.— Մէկ միլիոն բնակիչներ անպատսպար: Երեք միլիոն գիւղացիներ դատապարտուած են ձմեռը անցընելու գետնափոր խշտիկներու մէջ: Իւրաքանչիւր ինը մանուկէ մէկը — 14 տարեկանէն վար — կորսնցուցած է հայրն ու մայրը, իսկ 300.000 մանուկներ բաժնուած են իրենց ընտանիքներէն: Ուրիշ 2.000.000 մանուկներ ուտելիքի եւ հագուստի կը կարօտին:

Հոլանտա.— Սուր տագնապ ուտելիքի, բնակարանի, կօշիկի, հագուստի եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներու: Մանուկներու մահը՝ սովորականին քառապատիկը:

Հունգարիա.— Աննկարագրելի տագնապ ուտելիքի եւ ջերմութեան: Արջառներու 75 առ հարիւրը ոչնչացած:

Իտալիա.— Մօտ 8.500.000 բնակիչներ անպատսպար: Փոխադրութիւններր կազմալոյծ: Սուր տագնապ ցորենի: Վառելանիւթ գրեթէ չկայ:

Նոյն սարսափելի կացութիւնը՝ Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Ալպանիոյ մէջ: (Անգլեւսաքսոն թերթերը կը գրեն թէ հակարոլշեւիկ ռուս զօր. Վլասովի բանակին մնացորդները կը շարունակեն ասպատակել անտէր տարածութեանց վրայ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ սահմաններէն մինչեւ Եուկոսլաւիա եւ Չեխոսլովաքիա, աւերելով, աւարի տալով եւ սպաննելով, ուտելիք եւ պատսպարան ճարելու համար):

Տակաւին կարելի էր յիշել այն միլիոնաւոր Գերմանները որ կ'արտաքսուին Չեխոսլովաքիայէն (աւելի քան 2.000.000), Լեհաստանէն, Հունգարիայէն, Եուկոսլաւիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ: Միլիոնաւոր տարագիրներ, մատնուած ճիշդ այն դժոխային կացութեան ուր կը գտնուէին ուրիշ միլիոններ, պատերազմի շրջանին, իբրեւ հետեւանք բարբարոս քաղաքականութեան մը: (Բաղդատեցէք 1915ի հայաջինջ տարագրութեանց հետ):

Ամերիկուհին անխուսափելի կը գտնէ հազարաւորներու, մանաւանդ մանուկներու մահը, եթէ անմիջական օգնութիւն չհասցնեն:

Տանթէն, եթէ ողջ ըլլար, պիտի կրնա՞ր պատկերացնել այս Դժոխքը, որուն ազօտ պատկերն անգամ կը սարսէ երեւակայութիւնը:

Եւ մարդը ինքն էր որ ստեղծեց այս դժոխքը, — «Մարդը՝ մարդուն գայլ»:

Անմիջական ողջակէզէն, հարիւր հազարաւորներու մահէն վերջն ալ, ողբերգութիւնը պիտի շարունակուի տարիներով: Ամբողջ սերունդներ պիտի ծիւրին: Թունաւորուած արիւնը պիտի փոխանցուի զաւակներուն:

Ո՞վ կրցաւ համրել ամբողջ Եւրոպայի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, դաշտերուն եւ ճամբաներուն վրայ փոխադարձաբար պղծուած, տարիներով լկուած կիներուն եւ աղջիկներուն թիւը:

Նաեւ այն միլիոնները որ մարմին ծախեցին եւ կը ծախեն, պատառ մը հացի համար...

Իսկ նկարագրի խաթարո՞ւմը,— բռնութիւն, գողութիւն, մարդասպանութիւն: Մինչեւ անգամ «ի տղայ տիոց»:

Պատերա՛զմ: Մարդ - գազանի ուղեղին ո՞ր բջիջէն ծնաւ այս արիւնարբու հրէշը... Շ.

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քսան երկար տարիներու ուրախութեան, ոգեւորութեան, արցունքի ու յուսաբեկութեան կեանք մը ունի Մարսէյլը մեզի համար: Լուսաշող Փարիզը այս անգամ, իր մշուշոտ ու ամպամած երկնքով ետխ ձգած, արդէն Միջերկրականի կապոյտ երկնակամարի պայծառ արեւին տակ կ'ողջագուրուիմ սիրելիներու հետ:

Ինչո՞ւ ծածկեմ, յուզուած եմ, նախ անոր համար որ այս սիրելի ու աղմկալի քաղաքին մէջ անմոռանալի Մինաս Չերազին, Մեսրոպ Նուպարեանին, Վարանդեանին, Պալաքեանին, Շահլամեանին, Հիւսեանին, Արզումանեանին, Փայլակ Սանասարին ու շատ մը սիրելիներու յիշատակները կը վերապրիմ: Աչքերու խոնաւութիւնով մը եւ սարսուռի քրտինքով մը յարգանքի տուրքը կը վճարեմ:

Կը խառնուիմ կեանքին: Ցոյսի նշոյլներ շատերու աչքերուն մէջ: Ուրախ են անոնք, ինչ կայ, Աստուած իմ: Մեծերր այս անգամ գո՞ւթը ունեցած են այս ցիրուցան ժողովուրդը Քանանու երկիրր փոխադրելու, ինչպէս միշտ այս անգա՞մ ալ արդեօք պիտի յուսախաբուինք: Չեմ ուզեր մտածել այդ մասին: Լաւ է լսել, համբերել եւ հետեւիլ անոնց որ կանգուն կը մնան հայկականհաւատքով:

Երեք օր առաջ հազարաւոր մայրեր, քոյրեր ու եղբայրներ ի մի հաւաքուած են հայ Ազատագրութեան փառքը տօնելու: Զորս օր վերջ մայր հայրենիքին բոլորովին անծանօթ, ցեղին սիրտը իրենց մէջ, մեր «Նոր Սերունդը» կը պատրաստուի մեծ ոգեւորութիւնով հանրութեան ներկայանալ, ըսելու համար որ «մենք կանք ու քեզ պիտի ապրեցնենք»: Հազար ապրիք, դուք, իմ անգին կրտսեր եղբայրներ, որ յոյսի ու լոյսի շողեր կը բերէք մեզի համար:

Զթերանանք մեր պարտականութեան մէջ, երթանք տեսնել մեր Ահարոնեանը, ապրելուհամար վայրկեան մը հայ ժողովուրդի երազն ու դողը, կիրքն ու կորովը, և ինչո՞ւ չէ ցասումն ու կամքը: Այս անգամ կը գտնեմ զինքը վերջնապէս գամուած անկողինին: Կը նայի, կը ճանչնայ եւ չի ճանչնար: «Ա՛, ա՛, այո՛, լաւ է, լաւ»: Եւ այսքան: Ինչեր ուզեց ըսել, դժուար է գուշակել: Ու կը մտածեմ,— Լաւ չէ՞ր ըլլար որ ծիածանի երանգներով գունաւորուած Արարատեան դաշտի նկարը մեզի ցուցադրած ատեն, ուր կը նշմարուէին կապտաւուն ու ծիրանի շողերու մէջ լողացող հայաստանեան լեռները, ան բաժնուէր մեզմէ, թէ ուզեց այսպէս մնալ մեր մէջ իբրեւ վկայ, որպէս զի վերապրողներս գիտնանք վերագնահատել անցեալի մեր փառքը եւ զօտեպնդուիլ վաղուան յաղթանակին համար:

Եւ ինչո՞ւ չզօտեպնդուիլ եւ չյուսադրուիլ, երբ ներկայ կ'ըլլանք սա մեր Խաչուհիներու հաւաքոյթին: Ի՛նչ ոգեւորութիւն ու անձնուիրութիւն: Շիրակի աղէտէն, Ալեքսանտրէթի աքսորէն, պատերազմի արհաւիրքներէն վերջ այսօր լսած են անոնք որ Յունաստանի Հայերր թշուառութեան մէջ են, անօթի ու ցնցոտիներով ծածկուած, թէ օգնութեան պէտք է հասնիլ ու կը հասնին:

Ապրիք, իմ անգին քոյրեր: Ասպարէզ իջած էք ձեր եղբայրներուն իբրեւ աշխատակից: Ձեր քաղաքական գիտակցութիւնը, ձեր կոզքին «Արմենուշներու» հպարտ կեցուածքր անգամ մը եւս ապրեցուց այն պահը, մեր ժողովուրդի դերութենէ վերադարձի ժամը, մեր բոլորի հաւաքական ոյժերր նուիրելու մեր պաշտելի հայրենիքի յաւերժացման:

Դուք, իգական սեռի բանակ մը երեւցաք աչքիս, ու այդպէս ալ է: Իբրեւ ազգային ինքնապաշտպանութեան անբաժան մասը, դուք իբրեւ վէնք ունիք ձեր հոգիները: Մեր ցեղին սպառնացող վտանգաւոր կազերուն դէմ տոհմային պաշտպան դիմակն ունիք դուք: Ապացոյց՝ ձեր երէկուան հանդէսր ուր հազարէ աւելի հանդիսականներ տեսան, վայելեցին ու գնահատեցին ձեր սիրողներու խումբը, Խաչուհիներու երգն ու արտասանութիւնը:

Երդչախումբը կը սպասէ ղեկավարին: Հ. Մ. Ը. Մ.ը Պոյաճն - Մարսէյլ մեր ցեղին ոյժի մրցանիշը կը կոտրէ միշտ, Հայ Արին ու Արենուշը կը քալեն միշտ գլուխները բարձր, այն հաւատքը ներշնչելով թէ Արարատը իր վեհութիւնով մեր հոգիները իր վերամբարձ գագաթին բարձրացնելու միակ բարձունքը պիտի մնայ:

ՀՕ - ՍԷ

Թուրքիա կ'ընդունի վերաքննել Տարտանէլի պայմանագիրը

Անգարայէն կը հեռագրեն հինգշաբթի օրուան թուականով.— Թուրքիա սկզբունքով համաձայն է ընդունելու Մ. Նահանգներուն ծրագիրը՝ Նեղուցներու պայմանագրի վերաքննութեան մասին, իբրեւ հիմ բանակցութեանց, ինչպէս յայտարարեց Պ. Սարաճօղլու: Վարչապետը կը յուսայ թէ Մ. Նահանգները պիտի մասնակցին բանակցութեանց: Այս առթիւ ըսաւ թէ անցեալ ամիս Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ ներկայացուած ծանուցագիրը հետեւեալ թելադրութիւնները կը պարունակէ.—

1. Բոլոր ազգերու առեւտրական նաւերը կրնան ամէն ատեն ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն, — 2. Սեւ Ծովեան ազգերու մարտանաւերր կրնան ամէն ատեն ազատօրէն անցնիլ. (Ռուսիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա):— 3. Ոչ - Սեւ Ծովեան ազգերու մարտանաւերը կրնան անցնիլ միայն սահմանաւոր տարողութեամբ, կամ Սեւ Ծովու սահմանակից պետութեանց եւ կամ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան հաւանութեամբ:— 4. Ճափոնը պէտք է դուրս ձգուի Մոնթրէօյի պայմանագիրն ստորագրող պետութեանց շարքէն, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան տեղ պէտք է դրուի Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը:

Նոյեմբեր 21ին Անգարայի բրիտանական դեսպանը յուշագիր մը ներկայացնելով Թրքական կառավարութեան, կը յայտնէր թէ իր կառավարութիւնը համաձայն է ամերիկեան ծրագրին, բայց դիտել կուտար թէ «խնդիրր ստիպողական հանգամանք չունի»: Սարաճօղլու աւելցուց թէ Թուրքիա պատրաստ է յայտնելու իր տեսակէտը, երբ իմանայ երեք շահակից պետութեանց կարծիքները: «Մենք լիովին կը գնահատենք Մ. Նահանգներու տեսակէտր եւ ջերմապէս կը բաղձանք որ անոնք մասնակցին յառաջիկայ խորհրդաժողովին: Մենք անհրաժեշտ կը նկատենք այդ մասնակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, խորհրդաժողովին տալիք որոշումները պէտք չէ որ եւ է ձեւով վնասեն Թուրքիոյ գերիշխանութեան»:

Ատրպէյճանի դէպքեր Թաւրիզի մէջ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒՉԸ

ԵՒ 30 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Թէհրանէն կը հեռագրեն հինգշաբթի օրուան թուականով.— Այստեղի անգլիական պաշտօնեաները ծանրակշիռ լուրեր ստացան այսօր Իրանի զինուորական անթելէն, որ հաղորդակցութեան միակ միջոցն է Թաւրիզի հետ: Այդ լուրերուն համաձայն, Թաւրիզի ոստիկանութեան վերատեսուչը սպաննուած է երէկ, Դեմոկրատներու կողմէ որոնք փորձեր էին գրաւել զինուորական կառատունը,— տեղական փոխադրութեան կեդրոնը: Ատրպատականի նոր նահանգապետին՝ Պայաթի ժամանումը եւ հրատարակած յայտարարութիւնը Դեմոկրատներուն կողմէ համարուեցաւ ազդանշան մը յարձակելու քաղաքին այն մասերուն վրայ որ իրենց ձեռքը չէին: Նոյն լուրերուն համաձայն, երէկ 28 հոգի սպաննուած են նահանգին ուրիշ մասերուն մէջ: Մարանդի մէջ, Թաւրիզի եւ ռուսական սահմանագլուխի կէս ճամբուն վրայ, սպաննուած են ոստիկանական տեսուչը, դատաւոր մը, երկու վարչական տնօրէններ եւ տեղական դատարանին նախագահը:

Շատ ծանր խռովութիւններ ծագած են Սարապի մէջ, ուր Դեմոկրատները յարձակեցան զօրանոցներուն վրայ, սպաննելով 21 ոստիկան-զինուորներ եւ երկու սպաներ, որոնց մարմինները յետոյ յօշոտուեցան: Մամուլի ներկայացուցիչները խնդրեցին այցելել դէպքին վայրը, բայց Ռուսերը չեն պատասխանած մինչեւ այսօր:

Մինչ այս մինչ այն, անել կացութիւն մը կը տիրէ Իրանի մէջ, թէ զինուորական եւ թէ քաղաքական տեսակէտով: Իրանեան զօրքը տակաւին Ռուսերուն արտօնութեան կը սպասէ, դէպի հիւսիս յառաջանալու համար: Զրոյցներ կը շրջին վարչապետ Հաքիմիի հրաժարման մասին: Վարչապետը կապ չունի Ատրպատականի նոր նահանգապետին հետ, սակայն ծանուցագիր մը կը պատրաստէ, ըսելու համար թէ վերջերս կատարուած ընտրութիւնները հակասահմանադրական են: «Հիւս. Իրանի բուն կացութիւնը հասկնալու համար, աշխարհ պէտք է գիտնայ թէ միայն 200 իրական ապստամբներ կան: Իմ կառավարութիւնս չարժումի ազատութիւն կը խնդրէ, ժողովուրդին տրտունջներուն գոհացում տալու համար»:

ՆՈՐԷՆ ՔԱՐԻՒՂԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Ռուսերը, առանց սպասելու Իրանի կառավարութեան մենաշնորհին որ մերժուած էր անցեալ տարի, երկուքուկէս ամիսէ ի վեր պեղումներ կը կատարեն իրենց գրաւած շրջանին մէջ, քարիւղի հանքեր գտնելու համար: Իրանեան կառավարութիւնը որ եւ է բողոք յայտնած չէ այս մասին: Թերունի վարչապետը, Տոքթ. Իպրահիմ Հաքիմի, յայտարարեց այս առթիւ.

— «Ես որոշ տեղեկութիւններ չունիմ Ռուսերու քարիւղի ձեռնարկներու մասին: Կարդ մը

Հաստատութիւններ կամ հիւս. Իրանի մէջ յակայն լաւ չեմ գիտեր, Ռուսերուն ուղածը քարի՞ւղ է թէ ջուր: Գիտեմ որ ջուրի պակաս կայ այդ շրջանին մէջ: Ինչ ձեռնարկներ ալ կատարուած ըլլան, եղած են առանց Իրանի կառավարութեան արտօնութեան»:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թէհրան հասած լուսանկարներու համաձայն, աշտարակներ շինուած են 130 ոտք բարձրութեամբ, ինչ որ շատ մեծ է ջուրի համար, մանաւանդ Իրանի այդ մասին մէջ ուր շատ մը գետեր կան: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ շինուած աշտարակները յատուկ են քարիւղի վերաբերեալ գործերու:

Ո՞վ սարքեց Պոլսոյ դէպքերը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, աղմկալի ցոյց մը տեղի ունեցած է Պոլսոյ մէջ, երեքշաբթի, եւ խորտակուած են չորս թերթերու խմբագրատուները, ինչպէս եւ գրատուն մը որ խորհրդային գիրքեր կը ծախէր: Այս դէպքը շատ ծանր տպաւորութիւն գործած ըլլալով, Անգարայի տեղեկատուութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, հերքելու համար Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան լուրերը որ կ'ըսէին թէ ցոյցը սարքուած էր Փաշականներու կողմէ: Լոնտոնի խորհրդային անթելն ալ ցոյցերը կը վերագրէր Փաշական ուսանողներու, զինուորական վարժարանի ուսանողներուն եւ ուրիշ տարրերու: Նոյն անթելին համաձայն, նըշաններ կան թէ ցոյցը «նախապատրաստուած էր թրքական իշխանութեանց կողմէ»:

Անգարայի զեկոյցը կ'ըսէ թէ ցուցարարները «յարձակած էին այն գրատուններուն վրայ որ համայնավարական գիրքեր կը ծախէին», բայց ազդ. դրօշներ պարզած էին եւ կապ չունէին Փաշականներու կամ Նացիներու հետ: Յետոյ կը յայտարարէ թէ Թասի Անգարայի թղթակիցը հաղորդած է լուրեր «որոնք չեն համապատասխաներ իրականութեան», թէ ցոյցը հակառուս հանգամանք չունէր եւ թէ ոստիկանութիւնը միջոցներ ձեռք առած էր, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար:

Անգարայի Ազգ. ժողովին մէջ ներքին նախարարը, Հիլմի Ուրան, զեկուցում տալով դէպքի մասին, ըսաւ թէ ամբոխը «Անկցի՛ն համայնավարները» խօսքերը արձանագրած էր կաւիճով, պատերու վրայ եւ հանրակառքերու մէջ: Վարչապետ Սարաճօղլու յորդորեց հանդարտ կենալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՄԸ հաստատելու խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ քաղաքական շրջանակները: Ինչպէս գրած էինք, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարած էր թէ այդ ծրագիրը պիտի գործադրուի, ի հարկին առանց Ֆրանսայի մասնակցութեան: Այս յայտարարութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց Փարիզի մէջ, ուր կը սպասեն պաշտօնական բնագրին, պատասխանելու համար: Ֆրանսա հաստատ կը մնայ իր տեսակէտին վրայ,— Նախ կարգադրել Հռենոսի եւ Ռուրի խնդիրները, այսինքն ճշդել Գերմանիոյ արեւմտեան սահմանները, յետոյ ձեռնարկել Գերմանիոյ կեդր. վարչութեան կազմութեան: Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսա չի հանդուրժեր որ ծրագրուած կեդր. վարչութիւնը իրաւասութիւն ունենայ Սարի, Հռենոսի եւ Ռուրի շրջաններուն վրայ:

ՁԵՌՆԱՐՈՒՄԲ մը նետուեցաւ Եգիպտոսի նախկին վարչապետ Նահասփաշայի վրայ եւ 18 հոգի վիրաւորուեցան: Այս վեցերորդ մահափորձն է որ կը կատարուի «Վաֆտ»ի նախագահին վրայ, առանց նպատակին հասնելու: Դաւադիրները յաջողեցան փախչիլ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ ՆՈՐ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ պիտի գործադրուի երկուշաբթի օրէն սկսեալ, համաձայն արտադրութեանց նախարարին յայտարարութեան: Մեր ընթերցողները ծանօթ են մանրամասնութեանց,— Հոսանքը պիտի կտրուի ժամը 7.30էն մինչեւ 13 եւ 1էն 17.30, համաձայն մասնաւոր ժամանակացոյցի մը: Փարիզը բաժնուած է երեք շրջաններու, — Ա. (բաժանորդներ ձախ ափի եւ աջ ափի որ կը պատկանին Պուասիէռի ելեկտրական շրջանին). Բ. (բաժանորդներ աջ ափի, զեղչելով Պուասիէռի եւ Գ. շրջանի մասը). Գ. (Ուրքի ջրանցքին արեւելեան կողմը, Պուլվառ տը Լա Վիլէթ, Պէլվիլ եւն.): Ա. շրջանին մէջ հոսանքը պիտի կտրուի ժամը 7.30էն 12.30 երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ. ժամը 12.30էն 17.30 երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ: Բ. շրջանին մէջ՝ ժամը 7.30էն 12.30 երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ, ժամը 12.30էն 17.30 երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ եւն.:

ՎԻՇԻԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԷՆ Պընուա Մէշէն, որ այժմ կը դատուի, 1941ին Թուրքիա գացած է գնդապետի մը հետ, խնդրելու համար որ ճամբայ տան, ֆրանսական զօրք ղրկելով Դաշնակիցներուն դէմ կռուելու համար:

1946Ի ՆԱԽԱՀԱՇԻՒԸ կը ներկայացնէ 280 միլիառ ֆր. մուտք, 464 միլիառ ելք: Կը յուսան բացը գոցել տնտեսական գործունէութեամբ: Զին-ուորական ծախքերը կը հաշուեն 125 միլիառ, վերաշինութեան համար՝ 80 միլիառ եւն.:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ, մօտ 1.400.000 հոգի, երկու ժամ գործադուլ պիտի յայտարարեն չորեքշաբթի, 12 դեկտեմբեր, իբրեւ առաջին ազդարարութիւն, թոշակներու յաւելում պահանջելով: Մեթրօն պիտի չքանի ժամը 16—17: Ուսուցիչները ամէն աշխատանք պիտի դադրեցնեն երեք ժամ, միւս պաշտօնեաները՝ առ նուազն 2 ժամ:

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ Չըրչիլ խստօրէն քննադատեց աշխատաւորական դահլիճը, դիտել տալով թէ կ'ուզեն նուաստացնել ընդդիմադիրները: «Ես քաղաքական կեանքի մէջ կը մնամ պարզապէս հետեւեալ պատճառով,— պարտականութիւն կը սեպեմ թոյլ չտալ որ կորսուի պատերազմին մէջ մեր շահած դիրքը յիմարութեամբ»: Վարչապետը պատասխանեց նոյն ուժգնութեամբ եւ վստահութիւն շահեցաւ 197ի դէմ 381 ձայնով:

Ա. Պարթեւեանի համերգը

Կիրակի օրը տեղի ունեցաւ Պ. Արա Պարթեւեանի 28րդ համերգը նուիրուած Հայաստանի արդիական երաժիշտների ստեղծագործութիւններին, նաեւ իր նորագոյն գործերին:

Համերգը սկսաւ Այվազեանի հանդիսաւոր «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով եւ ասոր վրայ ողբանուագ «Մայր Արաքսի ափերով», որով պատկերացաւ մեր առջեւ հայրենիքի երկու տարբեր իրականութիւնը՝ ծաղկող Խ. Հայաստանը Արաքսի այս ափին եւ թշնամու գարշապարի տակ տակաւին տառապող հայրենիքը՝ Արաքսի միւս ափին:

Տէր Ղեւոնդեանի «Ուռենին», Կանաչեանի «Օրոր եւ քայլերգ», Պ. Մեհրաբեանի «Ծիրանի ծառի տակին» լսեցինք երկրորդ ունկնդրութեամբ: Երգահանները կրցած են տալ իրենց ստեղծագործութիւններին հայ երգի բնոյթը, «լացակամած լարը», միեւնոյն ժամանակ յուսատու ոգին: Ցուզումով եւ ոգեւորութեամբ ներշնչուած ունկնդիրները պահանջեցին կրկնել «Ծիրանի ծառի տակին»: «Օրոր»ը գեղեցկօրէն երգեց Օր. Աճէմեան:

Հուժկու եւ եռանդուն էր Մարտիրոս Մազմանեանի «Ատելութեան երգը», ուր հեղինակը կրցած է ներշնչել հայ ժողովուրդի պայքարող եւ ազատատենչ ոգին: Երիտասարդ երգահանը իր երաժշտական կրթութիւնը ստացել է Մոսկուայի երաժշտանոցում եւ քաջ ծանօթ է հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երաժշտութեան: 1934ից նա գտնւում է Երեւանում, ի թիւս 4—5 երաժիշտների, որոնք ընդունուած են իբրեւ պետական թոշակաւոր, որպէսզի ամբողջովին նուիրուեն երաժշտութեան:

Անցնելու Պ. Պարթեւեանի յօրինած գործերին, հարկ է չեշտել, որ կարելի չէ լրիւ գաղափար կազմել մի որ եւ է երգի մասին առաջին ունկնդրութիւնից: Կարելի է խօսիլ որպէս առաջին տպաւորութիւն:

Ալփասլանի «Նաւերգ»ը ներկայացրեց մեզ մէկ երաժշտական պօէմա, ուր դաշնամուրը յաջողապէս ընկերակցում էր խմբին: Վ. Տէրեանի «Լինէի չոպան»ը իւրայատուկ էր եւ խիզախ երգի կառուցուածքի տեսակէտից —contrepointի միջոցով երաժշտագէտը յաջողած է ստեղծել ձայների մէկ անընդհատ շղթայ, ուր մեղեդին հոսում է որպէս բանաստեղծի մտքերի զեղմունքը: Իսկ Ե. Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստան եարն եմ սիրում»ի երկրորդ ունկնդրութիւնը հաստատում է մեր այն տեսակէտը թէ երգահանը կրցել է տալ իւրայատուկ հնչումներով բանաստեղծի հպարտանքը եւ ոգեւորումը Հայաստանով, տալ «Գովքը Հայաստանի»:

Օր. Պիլպիլեան նուրբ արտայայտութեամբ երգեց Սպենդիարեանի, Ստեփանեանի եւ Աթաեանի երգերը:

Գալով նուագարանային ութեակին, (մասնակցողներ Ֆրանսացի են) յաջողած է արտայայտել երաժշտագէտ Սպենդիարեանի «Ղայթարմա»ն եւ անոր «Էնդելի»ն, ինչպէս եւ Բարխուդարեանի «Արեւելեան պար No 1ը: Սարգիս Բարխուդարեանը, մէկը մեր տաղանդաւոր երաժիշտներից, մեծ տաղանդով կարողանում է տալ հայկական եւ կովկասեան եղանակները եւրոպական երաժշտական գործիքների միջոցով, առանց զոհելու երգերի արեւելեան ոգին:

Տիկին Էյրամճեան - Արխանգելսկայա նուագեց դաշնամուրի վրայ Տիգրանեանի, Խաչատրեանի եւ Զուհաճեանի գործերը եւ մասնակցեցաւ դաշնամուրով «Նաւերգին»: Երիտասարդ դաշնակահարուհին օժտուած է երաժշտական զարգացումով եւ փայլում է նիւթի մանրակրկիտ եւ ուշադիր մշակումով:

Պ. Արա Պարթեւեանի եւ երգչախումբին աշխատանքները լիովին վարձատրուեցան ստուար բազմութեան մը ջերմ ընդունելութեամբ:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԻՄԻԿՈՆԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Ֆրանսահայ երիտասարդները Նոյեմբեր 18ին ներկայացուցին «Ուշ լինի նուշ լինի» օփէրէթը, երեք արար: Դերակատարները բոլորն ալ նոր սերունդէն էին եւ խաղը շատ յաջող էր, նկատի ունենալով իրենց հայեցի դաստիարակութեան պակասը: Մանաւանդ Սաքօն որ իր դերը սորվածէր լատինական տառերով: Այս երիտասարդները մեծ եռանդ ցոյց կուտան դէպի հայկական մշակոյթը եւ հայեցի դաստիարակութիւնը: Անոնք իրենց կանոնաւոր աշխատանքը դասաւորած են գիշերային դասընթացքներով, շաբթուան մէջ զանազան օրերու յատկացնելով,— հայերէն դաս, խմբերգ, դասախօսութիւն, թատերգութիւն, մարզանք, կարի դասընթացք (Միութիւնը երկսեռ է) եւայլն:

Ազգ. Միութեան քարտուղարը Պ. Գրիգոր Ֆէլլահեան այս առթիւ շեշտեց թէ այս տղաքը մէկ տարի առաջ հայերէն բառ մը չէին կրնար արտասանել, իսկ այսօր հայերէն ներկայացում կուտան:— Զեփիւռ

Այրի Տիկին Աղաւնի Գուրեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրաք Ասատուրեան կը ծանուցանեն թէ վաղը, կիրակի, հոգեհանգիստ պաշտօն պիտի կատարուի Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին, ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄ ԳՈՒՐԵԱՆԻ մահուան քառասունքի, ինչպէս եւ ՕՆՆԻԿ ԳՈՒՐԵԱՆԻ մահուան տարեդարձին առթիւ: Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

Սփիւռ - Կոմիտասի պարահանդէսը

Շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Aéro Clubի սրահին մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadero: Ճոխ պիւֆէ:

Գեղարուեստական բաժին Սփիւռ Կոմիտասի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Ալէմշահի, երգ՝ Անուշ Ատոմեանէ: Կը մասնակցին՝ Odette Varenne de la Radio, Jacques Provins fantaisiste du «Théâtre de 10 H» Max Varenne claquettes de «Bobino», Hilda et Jino de l'Alhambra: Հայկական պարեր: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ԱՄԵԱԿԸ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ա. Ը. Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին, վաղը, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին: Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ FERNAND-MAILLETի եւ նախագահութեամբ Պ. Ա. ԿԷՆՃԵԱՆԻ: Կը խօսին Պ. Լ. Զորմիսեան, Վ. Ադամեան (Ազատ) եւ Ֆր. Երիտ. Միութեան կեդր. վարչութեան նախագահ Պ. Մելիք: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պարահանդէս մինչեւ կէս գիշեր:

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պանեխօ - Քաշանի Ֆ.Հ.Ա.Ը.Մ. մասնաճիւղի եւ մասնակցութեամբ տեղական բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ նաեւ France - URSSի, երեքշաբթի, 11 Դեկտեմբեր իրիկուան ժամը ճիշդ 8.30ին Սինէմա Լիւքսի մէջ: Կը նախագահէ Պ. A. PETIT, երեսփոխան - քաղաքապետ Պանեխօյի: Կը խօսին Պ. Պ. Պ. Զարոյեան եւ Ա. Կէճեճեան: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պար՝ ազգային տարազով, ընկերակցութեամբ Թառիստ Գարեգինի, կենդանի պատկեր: Մուտքը ազատ է:

ՇԱՎԻԼԻ մատուռին մէջ վաղը, կիրակի պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Արսէն Աւագ քահանայ:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Պանեխօ - Քաշանի Հայ Կարմիր Խաչի կողմէ, այս կիրակի, 9 Դեկտեմբեր, ժամը 3—11, Պանեխօյի Ֆրանս. դպրոցին սրահը:

Պիտի բանախօսէ Պ. Ս. Քարեան: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկին Ա. Աղնաւոր եւ Պ. Մանպաշ, Միշա Աղնաւորեան, Օր.ներ Աճէմեան, Տէր Սահակեան, Կարապետեան, Գոճամանեան եւ Երանեան: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Մուտք 30 ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.386

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք

Dimanche 9 Décembre 1945 Կիրակի 9 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4479-Նոր շրջան թիւ 208 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

GENOCIDE

Նոր բառ մը, որ գործածուեցաւ Նիւրընպէրկի դատավարութեան առթիւ: Կը նշանակէ՝ «ցեղասպանութիւն»:

Արդարեւ, չորս յաղթական պետութիւնները կը յայտարարեն իրենց պատմական ամբաստանագրին մէջ.—

« Գերմանիա յանցաւոր է ցեղասպանութեան կանխամտածեալ եւ ծրագրեալ ոճիրներով, — բնաջնջում ազգային, կրօնական կամ ցեղային խմբաւորումներու, մանաւորապէս Լեհերու, Հրեաներու եւ ուրիշներու»:

Ինչպէս գիտել կու տան իրաւագէտներ, պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ «ցեղասպանութիւն» բառը կ'երեւայ ամբաստանագրի մը մէջ:

Բառին հեղինակն է ամերիկացի ուսուցչապետ մը, Լէմքին, որ կը բացատրէ անոր ծագումը եւ իմաստը՝ վերջերս հրատարակուած գրքի մը մէջ:

Genocide*ը կազմուած է յունարէն* genos *բառէն, որ կը նշանակէ ցեղ կամ տոհմ եւ* cide *մասնիկէն, — սպաննել, ինչպէս կ'ըսենք* homicide, infanticide *եւն.: Կը նշանակէ՝ մանաւոր, կանխորոշ ծրագրի մը համաձայն քանդել ազգային խմբաւորումներու կեանքին էական հիմերը, բնաջնջելու համար զանոնք իրենց քաղաքական, ընկերային, մշակութային, լեզուական հիմնարկութեանց, անոնց ազգային եւ կրօնական զգացումներուն եւ տնտեսութեան կազմալուծումով: Ցեղասպանութեան արարքը ուղղուած է ազգային խմբաւորումի մը դէմ իբրեւ ամբողջութիւն, եւ անոր տրամադրած գործողութիւնները անհատներու դէմ ուղղուած են ոչ թէ զանոնք նկատի առնելով իբրեւ անհատներ, այլ իբրեւ անդամները նոյն ազգային խմբաւորման: Արարքը երկու փուլէ կը բաղկանայ. մէկը՝ ոչնչացնել հարստահարեալ խմբաւորումին ազգային վարիչ տարրը, երկրորդը՝ անոր տեղ դնել հարստահարիչին վարիչ տարրը* (cadre) *եւն.:* (Le Monde):

Ամերիկացի ուսուցչապետին կարծիքով, միջազգային իրաւադիտութեան այս նոր սկզբունքին համաձայն, ոչ միայն պիտի պատժուին պատերազմի ոճրագործները, այլեւ ապագային պիտի ապահովուի ժողովուրդներու, մանաւորապէս փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը:

Կը կարդանք այս տողերը, կը հետեւինք Նիւրընպէրկի դատավարութեան,— եւ մեր միտքը բնազդօրէն կը յածի դէպի հեռաւոր աշխարհ մը, ուր նոյնպէս «պատերազմի ոճիրներ» գործուեցան, 30 *տարի առաջ: Համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը որ մշակուած էր երեք անգամ* 30 *տարի առաջ, ոչնչացնելու համար անտէր եւ անճար ժողովուրդ մը, Մեծ Պատերազմի ընթացքին:*

Այն ատեն ալ, նոյն ծրագրեալ մեթոտները,— ոչնչացնել գլուխները (ղեկավարութիւն): Կազմալուծել, քանդել, չորցնել քաղաքական, ընկերային, մշակութային եւ տնտեսական կեանքին կարգուսարքը եւ արմատները: Ապա խմբովին, զանգուածօրէն ջարդել, բնաջնջել: Տեղին վրայ, աքսորի ճամբուն վրայ կամ անապատին մէջ: Ոչնչացնել սուրով, դաշոյնով, հրացանով, թնդանօթով, կացինով, քարով, ուրագով, մուրճով կամ բիրով: Կախաղանով եւ հրկիզումով: Անօթութեան դատապարտելով կամ գետը, ծովը նետելով: Նոյնիսկ թունաւոր մանրէներ ներարկելով: Ծծկեր երախաներ սնտուկներու մէջ գամելով...

Մէկ խօսքով՝ ցեղասպանութիւն:

Արդ, այն ատեն ո՞ւր էին այսօրուան իրաւագէտներն ու դատաւորները: Բա՞ռը չէին գտած, թէ արիւնածարաւ ճիւաղը այնքան զօրաւոր էր եւ անմատչելի, որ չկրցան ձեռք զարնել...

Մեր ընդվզումը կը տասնապատկուի մանաւանդ անոր համար որ, այն ատեն ալ օրուան յաղթականները կը գտնուէին տեղին վրայ, ոճիրին վայրը: Հոն էին լման չորս տարի, եւ կ'իշխէին տիրաբար, ինչպէս այսօր Գերմանիոյ մէջ:

Այն ատեն ալ հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան, եւ 70 *հատընտիր հրէշներ Մալթա փոխադրուեցան, դատուելու եւ իրենց արժանի պատիժը կրելու համար: Յետո՞յ:*

Բարեփոխուա՞ծ է աշխարհը, Պոլսէն, Մալթայէն մինչեւ Նիւրընպէրկ, Պէլզէն կամ Աուշվից:

Երանի՜ թէ: Թող դատուին, թող անխնայ պատժուին ցեղասպանութեան բոբենիները: Բայց, ո՞ւր բացուեցաւ նոր ժամանակներու ցեղասպանութեան առաջին եւ «օրինակելի» դասընթացքը:

Շ.

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երբեմն ինծի դուն կը թըւիս ըլլալ
Անյաղթ ու անզուսպ հողմովդ ու ջուրովդ.
Հողմերուդ մէջին ամպեր կուտակուած,
Եւ նաւ ու նաւազ ջուրերուդ վըրայ:

Երբեմն հետս առած մարմինս ու հոգիս
Կ'երթամ թափառիլ բարձունքներդ ի վեր.
Կը շրջին իմ շուրջ արծիւներդ, իրենց
Թեւերն լայն բացած վիհերուդ վերեւ:

Կը դիտեմ քու լայն դաշտերն ու գետերդ,
Հովիդ գոյնն արդար եւ ժայռերդ ի վեր
Մագլցող հօտերն այծ ու ոչխարի:

Ու այն ատեն մէջս կ'արթննա՛ն ընդհուպ
Փառքդ ու արքաներդ, քանակնե՛րդ իրենց
Տէգ ու դըրօշներն ցըցած երկնին դէմ:

Միլանո, 23 *Նոյ.* 1945 *ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ*

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին յայտարարութիւնը

ԽՄԲ.— Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան (Թասս) Լոնտոնի ներկայացուցիչը մեր աշխատակցին հաղորդած է կարեւոր զեկոյց մը, որ կը լրացնէ Գէորգ Զ. կաթողիկոսին յայտարարութիւնները (Տես *Յառաջ* 5 Դեկտ.): Ահաւասիկ այդ զեկոյցը.—

Մոսկուայի անթելը կը հաղորդէ թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, Գէորգ Զ. ողջոյնի գիրեր ուղղած է Խ. Հայաստանի կուսակցական եւ կառավարական վարիչներուն, Հանրապետութեան 25*ամեակին առթիւ: Այդ գիրերը հրատարակուած են Հայկական մամուլին մէջ: Լրագրական ասուլիսի մը առթիւ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, կաթողիկոսը յայտարարեց.*

— «Խ. Հայաստանի կառավարութեան հրաւէրով, հաճոյքն ունեցանք ներկայ ըլլալու Հայաստանի Ս. Ս. Ռեսպուբլիքայի Գերագոյն Խորհուրդի յոբելեանի նիստին: Այս հանդիսութեան առթիւ անգամ մը եւս հաստատեցինք Խ. Միութեան ժողովուրդներուն բարեկամութեան մարմնացումը: Մեզի համար մեծ բերկրութիւն մը եղաւ տեսնել թէ ինչպէս Խ. Միութեան մէջ ապրող ժողովուրդներու ներկայացուցիչները կ'ողջունէին Հայ ժողովուրդը եղբայրական սիրով եւ յարգանքով: Մենք մանաւոր վիշտով կը յիշենք այն հարիւր հազարաւոր Հայերը որոնք զրկուած են մայր հայրենիքէն եւ ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, եւ կարօտով կ'երազեն իրենց նախահայրերուն սրբազան երկիրը: Կը յիշենք նաեւ այն Հայերը որոնք ուրախութեամբ պիտի լեցուէին, եթէ կարենային մասնակցիլ այս համազգային տօնին,— հայ ժողովուրդին յարութեան:

«Մեր մտածումները Արտասահմանի Հայերու մասին եւ մեր՝ ստացած բազմաթիւ նամակներն ու հեռագիրները համոզեցին մեզ թէ պէտք է դիմենք Երեք Մեծ Պետութեանց Առաջնորդներուն,— Սթալինի, Թրումընի եւ Էթլիի — խնդրելով որ վերջ տան բազմաչարչար Հայ ժողովուրդին հանդէպ գործուած մեծ եւ պատմական անարդարութեան: Մեր դիմումին մէջ, մենք խնդրեցինք որ Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած հողերը ետ առնուին եւ վերադարձուելով իրենց օրինաւոր տէրերուն, կցուին Խ. Հայաստանի: *Այս կարգադրութեամբ բոլոր Հայերը պիտի կրնան ապրիլ մէկ ընտանիքի մէջ, աշխատելու եւ իրենց ազգային մշակոյթը զարգացնելու համար: Այս պիտի ըլլայ արդար հատուցումը այն զարհուրելի տառապանքներուն զոր կրեց հայ ժողովուրդը, յանուն ժողովրդավար Միացեալ Ազգերու դատին, յանուն ժողովրդապետութեան յաղթանակին»:*

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատավարութեան ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, անգլ. դատախազը նկարագրելով Գերմանիոյ նախայարձակումը Տանըմարքայի եւ Նորվեկիոյ դէմ, փաստերով հաստատեց թէ՝ 1941 *փետրուար 8ին համաձայնութիւն մը կնքուած էր Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ հետ, Յունաստանի եւ* «ի հարկին Թուրքիոյ դէմ» *յարձակելու համար:* 1941 *մարտ 25ին, Գերմանիոյ ճնշումին տակ, Եուկոսլաւիա միացաւ եռեակ դաշինքին, եւ, հակառակ* 1939 *Օգոստ. 23ին Խ. Միութեան հետ կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքին, Կէօրինկ Ռուսիոյ դէմ պատերազմի ծրագիր մը կը մշակէր* 1940 *Նոյեմբերէն իսկ եւն.:*

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐԸ (նախարարներ) պիտի տեսակցին Մոսկուայի մէջ

Հիւլէ-ռումբ եւ ուրիշ խնդիրներ

Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարները, Պ. Պ. Պէվին, Պըրնզ եւ Մոլոթով պիտի տեսակցին Մոսկուայի մէջ, Դեկտ. 15ին, շաբաթ: (Նախարարներն ալ Երեք Մեծեր կը կոչուին, քանի որ ներկայացուցիչներն են երեք մեծ պետութեանց):

Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ օրակարգի գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ քննել Մոսկուայի տեսակէտները հիւլէական ուժի մասին, բայց պիտի ուսումնասիրուին նաեւ ուրիշ խնդիրներ, մանաւորապէս փարատելու համար վերջերս ծագած թիւրիմացութիւնները: Կը հաւաստեն թէ օրակարգէն դուրս պիտի ձգուի որեւէ խնդիր որ ուղղակի կապ ունի Ֆրանսայի հետ: Ժողովի մասին լուր տրուած է Չինաստանի եւ Ֆրանսայի: Այս վերջինը հրաւէր ստացած չըլլալով, բողոքած է եւ նորէն կը կրկնէ թէ պիտի մերժէ ընդունիլ որ եւ է որոշում որ կը տրուի առանց իր մասնակցութեան:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ այս ժողովը կազմակերպուած է Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին թելադրութեամբ եւ Խ. Միութիւնը անմիջապէս յօժարութիւն յայտնած է իր մայրաքաղաքին մէջ դիմաւորելու հիւրերը: Անգլիոյ արտաքին նախարարը հաւանութիւն յայտնած է Մոսկուա երթալու, ժողովին գլխաւոր նիւթերը Ֆրանսայի հաղորդելէ վերջ: Լոնտոնի մէջ կը յուսան թէ ժողովը պիտի նպաստէ փարատելու երեք մեծ պետութեանց միջեւ ծագած կասկածամտութիւնը, ամրապնդելով սերտ գործակցութիւնը: Կը կարծուի թէ ժողովը առիթ մը պիտի ըլլայ «ճակատաբաց մէջտեղ դնելու բոլոր խաղաթուղթերը», ինչպէս կ'առաջարկէր Անգլիոյ արտաքին նախարարը, երեսփ. ժողովին մէջ: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, ժողովը մանաւորապէս պիտի լուծէ հետեւեալ խնդիրը,— Ի՞նչպէս պիտի հաստատուի Միացեալ Ազգերու Վերստուգիչ Յանձնաժողովը, հիւլէական ուժը ձեռքի տակ պահելու համար: Յետոյ, Յանձնաժողովը միայն Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդի՞ն պատասխանատու պիտի ըլլայ թէ ընդհ. ժողովին: Պիտի քննուին նաեւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի վերջնական կազմակերպութեան խնդիրները:

ԻՐԱՆԻ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ կը շարունակեն յառաջ խաղալ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը հեռագիր մը ուղղեց Իրանի պաշտօնակցին, որ յիշեցուցած էր Երեք Մեծերու խոստումը 1943 *Դեկտեմբերին, Թէհրանի մէջ, Իրանի անկախութեան մասին: Նախարարը կ'ըսէ.— «Կ'օգտուիմ այս պատեհութենէն, անգամ մը եւս յայտնելու համար թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը գնահատէ այն աջակցութիւնը զոր ընծայեց Իրան վերջին յաղթանակին մէջ եւ վստահեցնելու ձեզ թէ որ եւ է կերպով փոխուած չէ Մ. Նահանգներու կառավարութեան դիրքը՝ Իրանի գերիշխանութեան, անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան մասին, ինչպէս ըսուած էր Թէհրանի յայտարարութեան մէջ»:*

Խնդիրը այն է որ Ատրպատականի ապստամբները կը շարունակեն յառաջ խաղալ: Թէհրանէն հասած լուրերու համաձայն, անոնք արդէն գրաւած են Պէնտէրի նաւահանգիստը (Կասպից ծով) եւ Մէշէտի վրայ կը քալեն (ուխտավայր մը Իրանցիներուն համար):

Մոսկուայի անթելը կը ծանուցանէ թէ Թաւրիզէն հասած լուրերու համաձայն, իրանեան պահակազօրքը դեկտ. 3ի գիշերը կրակ բացաւ բազմութեան մը վրայ որ Մուհարրէմի տօնը կըտօնէր: Թէհրան միշտ մտահոգ է եւ զարմանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն քաղաքին մէջ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ օր առաջ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան յանձնել իր դատը: Միւս կողմէ կը թելադրէ անյապաղ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել Ատրպատական, բաղկացած Անգլիոյ, Ռուսիոյ եւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչներէն:

X Մոսկուայէն կը հեռագրեն Դեկտ. 7 թուականով.— *Այստեղ հասած տեղեկութեանց համաձայն, Թաւրիզի զինուորական իշխանութիւնները սպառազէն հրոսախումբեր կազմած են, «ահաբեկչական եւ ուրիշ գործեր կատարելու համար Ատրպատականի ժողովրդավար շարժումին դէմ»: Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը այս լուրը հաղորդելով, կ'ըսէ թէ հրոսախումբերուն անդամները կը հաւաքուին ոճրագործ տարրերէ, որոնք իրանեան զինուորներու համազգեստներ, զէնքեր եւ մեծագումար դրամ կը ստանան: Նոյն աղբիւրին համաձայն, կիրակի օր այդ հրոսախումբերէն շատ մը անդամներ երեւցած են Թաւրիզի մէջ, յարաբերութիւն հաստատելով տեղական պահակազօրքին հետ: Կ'ըսուի թէ* 200 *սպառազէն հեծելազօրքեր կը գտնուին Քաշմիրի եւ Սովլաթի մէջ եւ թէ կարգ մը վայրերու մէջ ոստիկան-զինուորներ են որ կը վարեն հրոսախումբերը:*

ԱՆԹՈՆԻ ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ

(ՑԵՏ ՄԱՀՈՒ ԶՐՈՅՑ)

Նենգամիտ կրիտի մը քառասուն տարիներու տաքութեամբը բոցավառ ու թեւաւոր՝ միտքս տասնեակ մը զանազան գրուածքներ պատրաստելու եղած էր, հեւասպառ ճախրելով անընդհատ մէկէն միւսը, երբ որ հասաւ ձեր մահուան գոյժը, «Յառաջ»ին միջոցաւ, զոր կ՚արտասանէիք մասնայատուկ խանդաղատանքով եւ հնչումի անթերի հարազատութեամբ, «ռ»ն պահելով «ռ», փոխանակ զայն վերածելու «ղ»ի: Ու այնուհետեւ, բնական պարտադրութեամբ, միտքս լքեց միւս նիւթերը եւ մի միայն ձեզի տրամադրուեցաւ, շաբաթներ շարունակ, լեցնելով ամբողջ հատոր մը յիշատակ եւ տպաւորութիւն ձեզմէ, շնորհիւ տարօրէն հզօր երեւակայութեան մը թռիչքին ու անկեղծ զգացումներու յորդեռանդ զեղումին: Օ՜, երանի թէ գրողին միշտ տրուէր քառասուն տարեկան տաքութիւն, որպէսզի ան ըլլար բեղուն եւ մնար բնական:

Այսօր, երբ ահա վերստացած սովորական ջերմութիւնս՝ կ՚ուզեմ գրաւոր զրոյց ընել ձեզի հետ, «Յառաջ»ին մէջէն, որուն ներկայ սեղմ ծաւալը չի կրնար հանդուրժել երկարաձիգ եւ շարունակելի յօդուածներու, ափսո՜ս, պաղած միտքըս դարձեալ լծուած զուտմի աշխատանքին՝ կը վանէ մտածումներու, խորհրդածութիւններու եւ զգացումներու փարթամ մթերքը, կը զսպուի եւ կը կծկուի, քաղելով անկէ լոկ էականը: Ո՞վ է սակայն երբեք կրցեր անսխալ ճանաչումը կատարել էականին եւ երկրորդականին: Ի՞նչ բան էական է եւ ի՞նչ բան՝ երկրորդական:

Երբ ելայ ոտքի, փութացի Նամակատուն, յղելու համար ցաւակցական հեռագիր մը տիկինին, Ֆրանսաբնակ ձեր սաներուն, սանուհիներուն եւ իմ կողմէ: Ներեցէք, ներեցէք, երկու շաբաթ ետքը պիտի իմանայի թէ Տիկինը մեռեր է անցեալ տարի: Ու այն ատեն միայն ըմբռնեցի թէ՝ ինչո՞ւ դուք աճապարեր էք յաւիտենական ճամբորդութեան համար: Չտոկացիք խոշոր վէրքին՝ զոր ձեր սրտին մէջ բացաւ Տիկինին խոր կսկիծը, եւ կարճատեւ բաժանումէն ետքը, ուզելով հետեւիլ անոր, որուն հանդէպ ձեր սէրն ու գուրգուրանքը պաշտամունքի կը հասնէին, դուք գացիք փակել ձեր աչքերը ձեր իսկ հիմնած ու այնքա՜ն փայփայած Հայկական բոյնին մէջ: Անո՜ւշ վախճան:

Հայ մամուլը ինձմո՞վ միայն պիտի ողբար ձեր կորուստը, ինձմո՞վ միայն պիտի ոգեկոչէր ձեր յիշատակը, ինձմո՞վ միայն պիտի ուրուագծէր ձեր դիմագիծը: Ոչ: Հայ Հրապարակագրութիւնը պիտի հարստանար ձեզի նուիրուած արժէքաւոր բազմաթիւ էջերով, զորս պիտի ստորագրէին վաւերական գրիչներ, եթէ ընդմիշտ լռած չըլլային անոնք, ինչպէս Միքայէլ Վարանդեան՝ յորդ եւ ամեհի. Լեւոն Բաշալեան՝ զուսպ այլ զգայուն. Ալեքսանդր Խատիսեան՝ անսպառ շունչով. Յովհաննէս Ասպետ՝ կրքոտ բայց բարի. Պերճուհի Բարսեղեան՝ բաբախուն սրտով. Նշան Պէկեան՝ խոհուն, ողջամիտ, ու մանաւանդ Աւետիս Ահարոնեան՝ յուռթի, ալեկոծ, կախարդիչ երաժիշտ: Աւետիս Ահարոնեան, զոր մահէն աւելի անգութ երեւոյթ մը պիտի հարուածէր վատաբար, լռութեան դատապարտելու համար այնպիսի մէկը, որ, կարծէք, պիտի երբեք չլռէր... Աւետիս Ահարոնեա՜ն, որուն համար դուք մասնաւոր եւ բացառիկ գնահատանք, յարգանք, հիացում եւ բարեկամութիւն ունէիք: Աւետիս Ահարոնեա՜ն, որուն ներկայ ողբերգութիւնը ձեր ամենախոր վիշտը պիտի կազմէր:

Գիտեմ՝ դուք՝ անհունօրէն համբերատար եւ ներողամիտ՝ ոչ կը վրդովիք, ոչ ալ կը ցաւիք: Բայց, ահա, ինծի համար անխուսափելի կ՚ըլլայ դառն հարցումը,— ո՞ւր են եւ ինչո՞ւ համար լուռ մնացին, մինչեւ այսօր, ձեր սաներէն անոնք որ տասնըհինգ տարիներ առաջ, դեռ աշակերտ, Հայ Դպրոցին գրասեղաններուն վրայ շարադրուած իրենց արձակ եւ ոտանաւոր գրուածքներով՝ ուշադրութիւնը գրաւեցին «Յառաջ»ի, «Անահիտ»ի եւ «Հայրենիք»ի ընթերցողներուն: Ես կարօտով սպասեցի անոնց եւ զիրենք փնտռեցի հայ մամուլին մէջ: Բայց, ի զուր: Իրենց բարերար հօր յիշատակին համար՝ անոնք զլացա՞ն ընծայաբերումը իրենց սրտին ու հարազատ արտայայտութիւնը որդիական սիրոյ, անխարդախ մտածումներու եւ վճիտ զգացումներու բնական ու չապսպրուած բխումով: Ըլլալէ ետք՝ բժիշկ, ատամնաբոյժ, փրոֆէսէօր, ճարտարապետ ու ճարտարագէտ՝ միթէ մոռցա՞ն եւ լքեցի՞ն Հայ Գիրը: Ոչ: Ես չեմ կրնար հաւատալ, չեմ կրնար հաւատալ որ, այս երկու հարցումներուս պատասխանները հաստատական ըլլան: Անոնք ազնիւ թթխմորով հասած Հայորդիներ են...

×

Յիսուն տարիներ առաջ, երբ Կարմիր Սուլթանին Հայկական կոտորածներուն լուրերը եկան արձագանգել Հելվետական հովիտներուն մէջ, դուք այն օրերուն դեռ երիտասարդ, նորածի՜լ երիտասարդ, անգամ մը եւս բացիք Քանթը ու կարդացիք. «Կը քնանայի եւ կ՚երազէի թէ կեանքը գեղեցկութիւն էր: Արթնցայ եւ տեսայ որ ան Պարտականութիւն է»: Ու արդարեւ, ամբողջ կէս դար, կեանքը ձեզի համար եղաւ պարտականութիւն, յարատեւ պարտականութիւն, որ ձեր էութիւնը դարձուց հայ ժողովուրդին մեծ բարեկամներէն մին, որ ձեզ ընծայեց Հայ Տառապանքին եւ ձեզմէ երկնեց անխոնջ առաքեալը Հայկական Դատին: Այն օրերուն երբ 600.000 Զուիցերիացիներ աղերսագիր ստորագրեցին եւ ներկայացուցին իրենց երկրի Դաշնակցային Խորհուրդին, որպէս զի Մեծ Պետութեանց դիմէր՝ ի պաշտպանութիւն հայ ժողովուրդին, ձեր զգայուն գրիչն ալ դողդղաց պատմական այդ Թուղթին վրայ: Այն օրերուն, երբ փրոֆ. Ժորժ Կոթէ, օժանդակութեամբը բազմաթիւ քարոզիչներուն, հիմնեց հայանպաստ Զուից. Գործը, որ Փոքր Ասիոյ մէջ պիտի մեծցնէր եւ կրթէր 2000 հայ որբեր, մինչեւ Տարագրութիւն, դուք եղաք ամէնէն ժրաջան եւ բոլորանուէր մշակներէն մին այդ կազմակերպութեան:

Բայց, դուք չմնացիք մի միայն մարդասիրական գործի մը սովորական շրջանակին մէջ: Զաւակը ազատատենչ զուիցերիացի ժողովուրդին եւ քաղաքացի այն փոքրիկ երկրին՝ որ շրջապատուած մեծ պետութիւններէ, կը գիտակցի բոլոր երկիրներուն, նոյն իսկ ամենատկարին, ազատ ապրելու անճողոպրելի իրաւունքին, դուք լծուեցաք նաեւ Քաղաքական Օգնութեան Գործին, խմբագրելով յուշագիրներ, աջ ու ձախ տեղացնելով հեռագիրներ, գրքոյկներ, թռուցիկներ, պատրաստելով նպաստաւոր հանրային կարծիք, կոչ ընելով միջազգային քաղաքականութեան ղեկավարներուն: Դուք ամենուրեք ազդարարեցիք թէ՝ քաղաքական ոճիր մըն է հայութեան հանդէպ գործուածը եւ անկէ ծնած Հայ Տառապանքը իր ամոքումը կը գտնէ մի միայն Հայաստանի քաղաքական վերականգնումովը: Դուք երբեք չյոգնեցաք գոչելէ «Արդարութի՜ւն, Հատուցո՜ւմ...» Ձեր ամենասիրելի բառերէն մին եղաւ «Համերաշխութիւն»ը: Համերաշխութի՜ւն բոլոր երկիրներուն միջեւ ու համերաշխութիւն բոլոր երկիրներուն մէջ:

Հայ ժողովուրդին կրած ձախորդութիւններուն համար, ապրած երկարատեւ ողբերգութեան համար, անպատմելի ողբականներուն համար, ու մանաւանդ զարհուրելի՜ աքսորին համար, դուք չքաշուեցաք երբեք ձեր որոտաձայն «ամօթ»ը պոռալու քրիստոնեայ աշխարհին եւ դատապարտելու զայն, որ ոչ միայն լքեց զոհերը, այլ նոյն իսկ երբեմն զրպարտութիւններ ալ բրաւ անոնց մասին:

Եւ դուք մեծապէս իրաւունք ունէիք, ու ամէնէն աւելի, դուք, երբ մեզի կը պատգամէիք թէ՝ պէտք է տոկալ, պէտք է տոկալ, որովհետեւ, դուք տոկացիք ու մնացիք անդրդուելի, մինչեւ վերջին շունչ, ձեր հաւատարմութեամբը, որ իսկապէս եղաւ «նոյնքան հաստատուն որքան ժայռը»: Դուք հարցուցիք. «Կարելի՞ է խեղդել ժողովուրդի մը ձայնը» ու պատասխանեցիք,— Ո՛չ: Եւ դուք արձանագրեցիք սա գեղեցիկ խօսքը. «Կրակը կը մնայ մոխիրին տակ»: Ու արդարեւ, կը մնա՜յ, այսօր ալ, հայութեան կրակը... Տասնեւութ տարիներ առաջ, երբ դուք Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ, ի նպաստ Հայկական Դատին՝ ձեր տաք ու հաւատաւոր քարոզութիւնները կ՚ընէիք, խորապէս վշտացեր էիք որ, Հայեր, ընդհակառակն, ձեր հետքերուն վրայ, «Հայկական Դատ գոյութիւն չունի» ըսեր էին: Ուրախացէք հիմա եւ թող ձեր հոգին հրճուանքով խայտա՜յ, որովհետեւ, բովանդակ հայութիւնը, այսօր, միակամ եւ ամենուրե՜ք, Հայկ. Դատին լուծումը կը պահանջէ, իր բոլոր հոսանքներով, իր բոլոր կուսակցութիւններով, իր բոլոր կազմակերպութիւններով, եւ հաւատացած է որ, ա՛լ այս անգամ, Արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ:

... Ու երբ ծնաւ, երջանի՜կ օր մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որուն ձեր քաղաքն ալ եղաւ օրրան, դուք, ինչպէս բազմամիլիոն մարդկային էակներ, ինչպէս ամէնքս, մեծ յոյսեր դրիք քսաներորդ դարու Մեսիային վրայ: Եւ ձեր հաւատաքին, եռանդին ու համոզումին թելադրանքին տակ վստահ՝ որ ալ այս անգամ, Լեմանի ափերուն վրայ, Միջազգային ու Մարդկային Արդարութեան այդ Գործը, վերջապէս ու վերջնականապէս պիտի ապահովէ նաեւ Հայկական Հարցին յաղթանակը, լուսաւո՛ր միտքն ունեցաք, միեւնոյն ափերուն վրայ տեսնելու՝ հայ ազգային կենսունակութեան կենդանի վկայութիւն մը եւ մշտատեւ ներկայութիւնը անխոնջ Բողոքին: Ու համոզելէ ետք Ժընեւի Հանրապետութիւնը, Վոյի Հանրապետութիւնը, Զուիցերիոյ Համադաշնակցութիւնը, դուք հիմնեցիք Պընեէն - Ժընեւի Հայ Դպրոցը:

Դուք հիմնեցիք Պընեէն - Ժընեւի Հայ Դպրոցը, զայն լեցուցիք Հայորդիներով ու յանձնեցիք հայ դաստիարակներու: Եւ սակայն, դուք մնացիք զայն մարմնաւորող մի՛ակ անձնաւորութիւնը. եղաք անոր հոգին, աչալուրջ պահապանը, զայն դարձուցիք ձեր բոլոր մտահոգութիւններուն առանցքը: Օտա՛ր երկիրներ մեկնեցաք եւ գիշերներ լուսցուցիք անոր համար, ձեր ալեւոր օրերուն, զայն՝ կոչեցիք ձեր «զոհարը» եւ գուրգուրացիք անոր վրայ: Ապրեցաք անոր հետ ու անոր համար:

Վոյի Հանրապետութեան ծոցին մէջ, Լօզանէն եւ Ժընեւէն հաւասար հեռաւորութեան վրայ, հայեացքը Լեմանին եւ Մօն Պլանին, ու կրթնած Ժիւռային՝ հանդարտ եւ գեղեցիկ Պընեէնը, երկրագործներու այդ գիւղը, եղաւ մեղուաջան աշխատանքի հայկական փեթակ, որ, ըստ Սենեկայի, սորվեցուց ոչ թէ դպրոցին համար, այլ կեանքին: Ու Ժընեւի մէջ, լիճին միւս ափին վրայ, Հայկական Բոյնը, շարունակութիւն Պընեէնի դպրոցին, պիտի լրացնէր հայ սաներուն եւ սանուհիներուն տոհմային կրթութիւնը, զրահելով զանոնք միանգամայն, գործնական ուսուցումով, տալու համար Հայութեան՝ ընտրանի մը օգտակար:

Դուք բողոքական, եւ քարոզիչ, ոչ միայն չքարոզեցիք ձեր յարանուանութիւնը Հայ Դպրոցին աշակերտութեան, ոչ միայն չհետամտեցաք զայն ձեր փարախը անելու, այլ ընդհակառակն, գնահատելի վեհանձնութեամբ, ազատամտութեամբ եւ պարկեշտութեամբ՝ զայն մղեցիք սիրելու իր եկեղեցին, խրախուսելով որ ան երգէ, ամէն կիրակի, Պընեէնի մէջ թէ Ժընեւի, իր դարաւոր շարականները եւ պատարագը:

Հայութիւնը չի կրնար անտեսել ձեր այդ արժանիքը, սիրելի Անթոնի Քրաֆթ - Պօնար, կիսադարեա՜ն բարեկամ Հայոց, յաւէ՜տ ողբացեալ եւ անմոռանալի:

ԱՐՇԱՒԻՐ ՄԱՆԷՍԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ

«Հայերէն Լեզուի Հարցեր» խորագրուած մեր յօդուածներով (Յառաջ թիւ 191 - 192) վերլուծուած նիւթը ունի ուրիշ էջ մըն ալ, որուն նաեւ անդրադառնալ անհրաժեշտ է, ամբողջացնելու համար «Հարցը» իր ամէն կողմերով:

Նախ ամփոփենք կանխապէս հաստատուած խնդիրները,—

Ա.— Հայաստանի նոր ուղղագրութիւնը խորհրդային յեղափոխութեան շրջանի ծնունդ եւ պարտադիր կարգադրութիւն մըն է, զուրկ գիտական հիմէ, հետեւաբար անընդունակ յաւերժական կեանք ունենալու: Բ.— Ան հիմնուած ըլլալով սխալ սկզբունքի վրայ, անկէ դարձի պահանջը անխուսափելի է, ինչպէս սկսուած է արդէն: Գ.— Սփիւռքը ո՛չ մէկ պատճառ չունի սխալագրութենէն վարակուելու:

Նիւթին այս էջը այս կերպով բանաձեւուելէ ետքը, կը մնայ քննել թէ՝ Հայաստանի մէջ ծաղկող գրականութիւնը, իր արդի գրագիտութիւնով՝ ի՛նչ դեր ու ազդեցութիւն կրնայ ունենալ Սփիւռքի հայ ժողովուրդին վրայ:

Այն միջոցին՝ երբ Հայաստանի լուռ կոչին վրայ՝ իր ծոցին մէջ ընդունելու իր «սիրելի զաւակունք»ը, Սփիւռքի բովանդակ Հայութիւնը մէկ զսպանակէ դրդուածի պէս ոտքի կանգնած է՝ «օտար աշխարհ»ի մէջ «թափառական» իր կեանքէն ազատագրուելով Հայրենիք փութալու, եւ երբ հայ ժողովուրդին երկու հատուածներուն համաձուլումին խնդիրը հրատապ հանգամանքով կը ծեծուի, առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի գիտնալ թէ՝ Հայաստանի գրականութիւնը ի՛նչ չափով կրնայ յաջողիլ Սփիւռքի ժողովուրդին հոգին գրաւել, իր նիւթի եւ ձեւի հրապոյրներով:

Բաղձացուած ներգաղթը՝ իբրեւ քաղաքական ծրագիր եւ իբրեւ ժողովրդային իտէալ՝ ո՛րչափ ալ անվիճելի կերպով ըղձալի երազ ըլլայ, անոր իրագործումը կը կարօտի ժամանակի եւ անցնող այդ ժամանակաշրջանին մէջ ժողովուրդին երկու հատուածներուն մշակոյթը կանգ պիտի չառնէ, այլ աւելի՛ ուժգին թափով պիտի հրահրուի, հիւրի եւ հիւրընկալի նախապատրաստութիւններով:

Հայաստան, ներկային, եթէ ոչ առաւելապէս մշակութային, գոնէ քաղաքական գետինի վրայ «ներգրաւում»ի յայտնի ճիգ կը գործէ: Անոր պիտի յաջորդէ,— ճակատագրապէս ստիպուած է յաջորդելու,— մշակութային ներգրաւումի ջանքը, երբ թղթատարական սպասարկութիւնը սկսի բարելաւուիլ: Արդ, կենսական հարց է ճշդել թէ՝ այդ երկրորդ քաղաքականութեան լեզուն ինչ պիտի ըլլայ. նոր ուղղագրութիւնով գրականութի՞ւնը: Հայաստանի աշխարհավարութեան ամէնէն ցնորական հակասութիւնը պիտի ըլլայ այդ սխալանքը, որովհետեւ Սփիւռքի ոչ մէկ շրջանակ՝ իր անդամներու ամենայետինովը՝ խանդավառ ընդունելութիւն պիտի չընէ դժբախտաբար այդ փորձին: Գաղտնիք մը չէ եւ ծածկելու մէջ շահ չկայ թէ՝ այսօր Սփիւռքի մէջ գրագէտէն մինչեւ էն համեստ ընթերցողը՝ Հայաստանի հրատարակութիւն մը հետաքրքրութեան համար աչքէ կ՚անցընէ, կը թղթատէ, բայց զայն չի կարդար, չի ճաշակեր, ի՛նչ չափով մոլեռանդ գրամոլ ալ ըլլայ, բաց ի բանասիրօրէն ուսանիլ, պրպտել ստիպուած մասնագէտէն: Հանդիպած եմ մէկէ աւելի թանձր կարմիրով ներկուած ուսումնատենչ Հայերու, որոնք ջղագրգիռ ընդվզումով խոստովանած են թէ՝ հակառակ բուռն ճիգի՝ կը քամընին կարդալու նոր ուղղագրութիւնով որ եւ է հրատարակութիւն, ինչ չափ շահեկան նիւթ ալ ընդգրկէ ան: Եթէ այս է տպաւորութիւնը էն թթու հայ համայնավարին, որ մոլեռանդ հակում ունի գրկարաց մարսելու ամէն ինչ որ մուրճ եւ մանգա-

ղի գանգիւնը կը հնչեցնէ, մինչպէս սպասել չէզոք Հայէն որ՝ գառնուկի հլութեամբ կարդայ անհանդուրժելի խորթութիւններով լեցուն լեզուն Հայաստանի գրականութեան, երբ կամ հազիւ կը կարդայ, կամ բնաւ չի կարդար իր սորված օրինական սահուն լեզուն։

Ամէն թիւրիմացութիւն կանխակալօրէն վանելու համար, հոս չեշտենք թէ՝ այս դիտողութիւնը չակնարկեր երբեք Հայաստանի գրականութեան ոչ նիւթին, ո՛չ որակին, ո՛չ ալ արուեստագիտական ստեղծագործական արժէքին, որ հետզհետէ կը հասնի ջերմալէս գնահատելի բարձրութիւններու, մանաւանդ ուսումնասիրական - բանասիրական ճիւղին մէջ, այլ կ՚ակնարկէ միայն լեզուին։

Արդ, լեզուն, երկու ճամբաներով անհատնելի եւ անմարսելի նոր բարբառի մը տարազը կ՚առնէ Սփիւռքի ընթերցողին աչքին, եթէ նոյնը չէ Հայաստանի ազգաբնակչութեան։

Պիտի ծանրանանք այդ երկու կէտերուն ալ վրայ, խոր այն համոզումով թէ՝ պարզուած տեսութիւններուն ոգին Հայաստանի նուիրական շահերուն ծառայելէ ուրիշ նկատումով չի կրնար թարգմանուիլ որ եւ է ողջամիտ խորհողի կողմէ։

Ա.— Եթէ Հայաստանի գրականութիւնը իր նոր լեզուով սահմանուած չէ բանտուած մնալու միայն Հայրենիքին մէջ, այլ ժամանակի հրամայական պահանջ է նաեւ որ ան Արտասահմանի մէջ ալ տարածուի, իբրեւ ցեղին բնատոհմիկ իմացական ստեղծագործութեան արտայայտութիւնը, իբրեւ ցեղային խէժալներու վառարանին ցոլացումը, եւ իր այդ հմայքներով ներգաղթելու կոչուած ժողովուրդը մօտէ ու գրաւէ, պէտք է մտնէ անոր կողմէ ընթեռնելի դառնալու ճամբուն մէջ, նահանջելով դէպի լեզուական հին կաղապարը։ Կամ հրաժարի այդ առաքելութենէն։ Երկընտրանքին մէջ ո՞ր կողմն է առողջ իմաստութիւնը։ Իրապաշտ ու ողջամիտ դատողութեան նժարին մէջ որ կողմը աւելի ծանր կը կշռէ՝ նպատակին ծառայելու տեսակէտով։ Ա.— Կառչած մնա՞լ գործուած սխալին վրայ, որուն արդիւնքէն նոյնիսկ Հայաստանի ոչ մէկ անկախ գրագէտ հաւատալի չէ որ գոհ ըլլայ։ (Այլապէս, ի՞նչ երեւոյթի նշան է Հայաստանի գրական ղեկավարութեան ծափահարելի լայնախոհութեամբ տուած ազդանշանը «դէպի ետ»)։

Բ.— Թէ՝ իբրեւ արձագանգ թէ ներքին եւ թէ՛ արտաքին յեղաշրջուած պայմաններու եւ նոր պահանջներու՝ առնել յանդուգն բայց քաղաքականապէս հեռատես քայլը վերակենդանացնելու այն լեզուն՝ զոր հիմնեցին արեւելահայ գրականութեան ականաւոր մշակներ, ստեղծելով մատենագրական մաքուր արեւելահայերէնը, զտուած օտարամուտ տարրերէ, յղկուած քերականութիւնով ու դրագիտութիւնով, եւ փրկուած ռուսերէն, թուրքերէն, թաթարերէն, վրացերէն բառերու խիճերովը խճողուած անճանաչելի լեզուի վիճակէն։ Եթէ հնար ըլլար անկաշկանդ հաւատաքննութիւն մը, տարակուսելի չէ երբեք թէ կը ստացուէր այն յայտնութիւնը՝ որ տրամաբանական հետեւութիւնն է հոգեկան - իմացական բնաշրջումի օրէնքներու, որոնց համաձայն ըմբռնելի չէ որ արուեստագէտներու հոծ հոյլ մը դանդուածօրէն կարող ըլլայ համոզումով դաւանափոխ ըլլալու, երէկէն այսօրի պահու մը, յանկարծակի ցնցումով, ուրանալով ու ժխտելով ինչ որ իր դաստիարակութեան ամորումին հետ իր իմացական յօրինուածքին հիմերը եւ արմատներն է կազմեր, ակնթարթի մը մէջ մոգական կամուրջէ մը ոստում գործելով վաղնջական անցեալէն դէպի անծանօթ ապագան։ Իմացական բնաշրջութեան այդ կարգի երեւոյթ գոյութիւն չունի, եթէ հոգեփոխութիւնը պարտադիր չէ, ինչ որ թէ կը չքացնէ արժէքը նոր հաւատքին եւ թէ կասկածելի կը դարձնէ անոր դաւանութիւնը։ Ահա թէ ինչու չի կրնար հաւատացուիլ որ՝ Հայաստանի գրականութեան զանազան ճիւղերու մշակներ կարենան համոզուած ախոյեաններ ըլլալ կիրարկուած լեզուական վարդապետութեան, իրենք ըլլալով այն դպրոցին սերունդը՝ որ աշակերտած է, սնած է, զարգացած է, ծաղկած է, բայլ առած է, գործած է հին ուղղագրութիւնով, բացի նորահաս բանաստեղծներէն։ Իսկ եթէ կայ դասակարգ մը՝ որ բնազդօրէն ու դաստիարակութիւնով կրնայ ջատագովը ըլլալ նոր ուղղագրութեան, 25 տարեկաններու սերունդն է, որ մանկութենէ նորը միայն ճանչցած ըլլալով եւ հինին վրայ որ եւ է գաղափար չունենալով՝ անոնց լաւագոյնը զանազանելու անզօր է։ Եւ ոչ աւելի քան 25 տարեկաններէ քանի՞ հոգ ու արմատ ունեցող գրական դէմք կրնայ ծաղկած ըլլալ՝ որպէսզի արժէք եւ կշիռ ներկայացնէին՝ հաշիւի առնուելու համար, իբր ուղղափառ վարդապետութեան մը գինուորներ։

(Մնացեալը յաջորդով) ՆՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

5.000.000 ԹՈՆ ածուխ պիտի դայ մինչեւ դեկտեմբերի վերջը։ 1938ին Ֆրանսայի ամսական սպառումն էր 5.500.000 թոն։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը չարունակելով իր աշխատանքները, որոշեց պարտաւորիչ հռչակել բոլոր քաղաքացիներու քուէարկութիւնը, սկսելով 20 տարեկանէն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անունդ վայլուկ

Մարդ մը բերին Մարսէյլէն։

Բարեկամներէս մին, մարդասիրաբար, ընկերացեր էր՝ բացատրութիւններ տալու համար, — ինք դժուար թէ կարենար հասկցնել իր միտքը։

Անմիջապէս ճանչցայ,— տասը տարի առաջ՝ խորհուրդ տուեր էի որ քիթը խնջել սորվի։

Բարեկամս բացատրեց թէ վերջերս շատ յանձնապաստան դարձած է, մերթ Հայոց դրականութեան քննադատի հովեր կ՚առնէ, մերթ հայ լեզուի մասնագէտի ձեւեր, մերթ...

— Ներողութի՛ւն, ըսի բարեկամիս, երբ Նազարէթը եպիսկոպոսական քարոզներ կը կարդայ, եւ Արմենակը քաղաքական ճառեր կ՚արտասանէ, չա՞տ կը տեսնես որ, երրորդութիւն մը կազմելու համար Մարսիլիոյ մէջ, այս մէկն ալ գրականութիւնն ընտրէ իրեն համար բեմ։

— Բայց չափազանց տկար է իր հայերէնը։ Գաղափար մը տալու համար իր հայերէնագիտութեան մասին՝ մանրավէպ մը պատմեմ։ Խափշիկ պատանի մը, հեռաւոր անապատներէն, հօրը հետ ճամբորդութեան կ՚ելլէ դէպի Հռոմ։ Առաջին օրէն, պատանին կը ձանձրանայ՝ տեսնելով որ իր լեզուն խօսող չկայ։ Առաւօտ մը, աւանակ մը կը զռայ փողոցէն։ Խափշիկ պատանին ծափ կը զարնէ եւ կը պոռայ հօրը. «Հայրի՛կ, էշը մեր լեզուն կը խօսի»։ Որովհետեւ անասունին եղանակը ծանօթ էր իրեն՝ ի տղայ տիոց։

Լեզուները ճանչնալու այս ձեւով չէ՛ որ Հայկազեան բարբառին մասին խօսելու իրաւունք պիտի տրուի մեր նմոյշին։

— Հոգ մի ըներ, այսպիսիները յիսուն տարի կ՚աղմկեն հայ հրապարակագրութեան մէջ, բայց հայ գրականութեան պատմութիւնը լուր անգամ չունենար թէ Ամբակումը եկեր է, Ամբակումը գացեր է։

— Անունը Ամբակում չէ, Խարազան է։

— Խարազա՞ն։ Կ՚ընդունիմ որ բաւական յանձնապաստանութիւն է այդ անունը սեփականացնելը։ Կը պատմեն թէ Մեծն Աղեքսանդր, Ասիոյ մէջ, կը հանդիպի իր զինուորներէն մէկուն, որ չի կըրնար ցատկել առուակի մը վրայէն։ Անունդ ի՞նչ է, կը հարցնէ կատակելու համար։ «Աղեքսա՛նդր, տէր իմ» կը պատասխանէ զինուորը։ Աշխարհակալը, ջայրացած, կ՚ըսէ. «Կամ կը ցատկես այս ջուրին վրայէն, կամ կը հրաժարիս անունէդ»։ Վերջը ինչ կ՚ըլլայ չեմ գիտեր։ Գալով մեր Խարազանին, ո եւ է մէկուն ներելի կը գտնեմ խօսիլ հայ գրականութեան մասին եւ աղմկել հայ հրապարակագրութեան մէջ, բայց աններելի կը գտնեմ Խարազան անունը սանկ նմոյշի մը վրայ։ Ուստի հարկ կը համարիմ սրբագրութիւն մը կատարել։

Խարազան հին պարսկերէնէ փոխ առնուած բարդ բառ մըն է, որ կազմուած է խար (էշ) եւ զան (զարնել) բառերէն, ու կը նշանակէ «էշ ծեծելու գործիք»։ Ճիշդ այս ձեւով ունինք գաւազան բառը, նոյնպէս հին պարսկերէնէ փոխառեալ, որ կը նշանակէ «էշ ծեծելու գործիք»։

Արդ, կրճատումներու եւ խնայողութեանց ներկայ օրերուն, ճիշդ չեմ գտներ երեք վանկ տալ Մարսէյլցի այս պարոնին։ Մէկ վանկը բաւական է, իր անունին առաջին վանկը միայն,— Խար։ Բայց եթէ անպայման երկու վանկ կ՚ուզէ, կրնայ գործածել դեղջկական ձեւով՝ Խարօ, ասկէ՝ Խռօ, (Վրացիները ապահովաբար մեզմէ փոխ առնելով՝ ունին՝ Խրօ, որ կը նշանակէ աւանակներու երամակ)։

Եւ հիմակ, Խռօ՛,գնա՛ աղմկել ուր որ կ՚ուզես, բայց մի՛ մոռնար բարեւս տալ Մարսէյլցիներուն եւ յիշեցնել, որ կնքահայրի իրաւունքս չմոռնան՝ ամէն անգամ որ քեզ կանչեն։

Երթաս բարով, եւ անունդ վայլուկ։

ԱՐԱԶ

Եղեռնի խաչերը.- 1. Թումասիկ

(ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 30ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Հայոց պատմութիւնը կը յորդի հսկաներու, կորիճներու քաջագործութեանց արձանագրութեամբ։ Ուրֆայի դիւցազնամարտն ալ այդ շըղթային օղակներէն մէկը։ Երեսուն տարի վերջը երբ կը մտածեմ այդ պայքարի եւ փառքի օրերուն վրայ, հերոսները աչքիս առջեւ կուգան ու կ՚անցնին նոյնքան խրոխտ եւ յանդուգն։

Այդ համեստ հոյլին մէջէն՝ ահա Թումասիկը (Թումաս) արհեստաւոր ընտանիքի զաւակ։ Նուրբ արհեստաւոր, սանտր շինելու առեն՝ իր սրտին երգը յեղափոխական հաւատամքի վերածած, բնիկ Ուրֆացի, ծնած 1880—85ին, հպարտ իր ծագումով, միշտ կը կրկնէր «Ախու Սաքօ Մխց Գօգօ» «Սարգիսին Մխցի Գրիգորին եղբայրն եմ»։

Երբ Ուրֆայի այգեստանին դալարագեղ ուղիներուն վրայ փռուած խանդավառ կարաւանները այգեկնացներուն՝ մթնոլորտը կը պայթեցնէին իրենց հայրենասիրական երգերով,Սանտրճեան եղբայրները իրենց ուրախ ու զուարթ բնաւորութեամբ կ՚ողողէին ճամբուն երկայնքը։

Ահա համաշխարհային պատերազմ, Թումաս ալ զինուոր գնաց Գուտէմէի բանուորական վաշտին մէջ։ Դէպքերը թաւալգլոր կ՚ընթանային։ Ձերբակալում մտաւորականներու, երեւելիներու։ Թուրքը իր ճիւաղային ծրագիրները սկսաւ գործադրել։ Գարա - Քէօփրի եւ Գուտէմէի հայկական բանուորական վաշտերու ջարդը1915 Օգոստոսին և ահաւոր դէպքեր իրարու յաջորդեցին։ Ջարդ, սարսափ։ Ամբողջ Միջագետքը սպանդանոցի մը վերածուեցաւ։

Գուտէմէի սպանդանոցէն Թումաս իր ճարպիկութեամբ ու յանդգնութեամբ կը հասնէր Ուրֆա։ Առաջին գործը եղաւ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի տեղեկացնել դէպքերը։

Գուտէմէի եւ Գարա Քէօփրի մէջ սպաննուած էին մօտաւորապէս 500 հոգի։ Այս վայրերէն ճողոպրածները ձերբակալելու պատրուակով կ՚ուզէին Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի խումբը ձեռք ձգել։ Մկրտիչ իր խումբով դիմադրեց, 20—30 ոստիկան ու ոստիկան զինուորներ կէս ժամուան կարճ եւ արիւնալի կռիւէ մը վերջ՝ տասը մեռեալ եւ վիրաւոր ձգելով անզէն ժողովուրդին վրայ յարձակեցան, իրենց բարենիի զայրոյթը անմեղներէն առնելով։ Ռասթկէլէնեանի դէպքին 300 — 350 զոհեր տուաւ Եղեսացին։

Բաժակը յորդած էր։ Քանի մը օր վերջ, չորեքշաբթի 15 Սեպտ. 1915, Թուրք վայրագ կառավարութիւնը վճռած էր վերջ տալ ըմբոստները ձերբակալելով։ Հայոց թաղը ողողուած էրջէրքէզ եւ զանազան ազգի բորենիներով։ Սանտրճեաններու տունը կեդրոնն էր թշնամի յարձակողականին։ Թումաս իր ընկերներով առիւծի պէս կուրծք տուաւ թշնամի դրոհներուն։ Մինչ այդ Մկրտիչ տանիքներէն ցատկելով օգնութեան կը հասնէր եւ թշնամիին կեդրոնացած ուժին վրայ յարձակելով կը պարտադրէր զինադադար ըլլալ։ Այս վայրկենական սպառնալիքին տակ, զինուոր եւ ոստիկան աղաչանքով զէնքերը կը յանձնէին՝ մահէն ճողոպրելու համար։ Մկրտիչ եւ Թումաս զէնքերը առնելով վեհանձնութեամբ ազատ կը թողուն վատերը։

Կէսօրին Մայր եկեղեցիի վեց ամիսէ ի վեր լռութեան դատապարտուած զանգակը կը ղօղանջէր դիւցազնամարտի ազդանշանը տալով։ Մարտակոչն էր որ կը հնչէր տխուր ու հատու, կը ցնցէր հին դարերու ըմբոստ ու ազատասէր հոգիները։ Թումաս հարսանիքի մէջ էր. «Ախու Սաքօ մխց Գօգօ» պոռալով դիրքէ դիրք, տանիքէ տանիք կը թռչէր, կը կռուէր ու կը խրախուսէր։ Բռնութեան բիրտ լուծին տակ սմքած, ճմլուած Ուրֆացին կը պոռթկար միահամուռ գրոհ մը տալու համար։ Նախապէս որոշուած դիրքերը լեցուեցան։ Պատանի, երիտասարդ, օրիորդ եւ կին միախառնուած. աննախընթաց եռուզեռ, յեղափոխական ու ազգային երգերը մթնոլորտը կը ճեղքէին։

Անհաւասար կռիւ էր, զէնքով, ռումբով, ակռաներով, եղունգներով։ Երիտասարդ, ծեր, կին, երախայ բոլորը, կրկէս էին նետուած, ինքնապաշտպանութեան փառաւոր էջ մը բանալով Հայոց պատմութեան մէջ։

Հոս էր Թումասիկ, իր գոռ ձայնով, «Ախօ , Սաքօ մխց Գօգօ», դիրքէ դիրք, տանիքներէն, գետնայարկերէն սրաթռիչ, թշնամիէն զոհ մը աւելի խլելու համար։

Թումասի վրայ պարտականութիւն դրուած էր թշնամիին ամրացած մէկ դիրքը օդը հանել, գիշերուան մութէն օգտուելով, ուժանակը մասունքի պէս կուրծքին սեղմած, կը սպրդի թշնամի դիրքին տակ, պատին մէջ դաշոյնով, եղունգներով ծակ մը կը բանայ ու իր դուրգուրալի ուժանակը կը զետեղէ։ Սրտատրոփ աքէթը կը վառէ իր վերարկուին տակ, կը բռնկցնէ պատրոյգը։ Անոր մէկ կայծէն սիրտ կը խայտայ, սրբազան գոհունակութեամբ կը վերադառնայ իր դիրքին մէջ, անհամբեր կը սպասէ փրկարար պայթիւնին։ Մկրտիչի հրահանգը կատարուած էր, թշնամիին հինգ օրուան ամրացուցած դիրքը քանդուած, հայ ռազմիկները իրական վտանգէ մը ազատ էին։

Ամբողջ մէկ ու կէս ամիս կռուեցաւ, պայքարեցաւ ազատութեան համար, եւ օր մը ինկաւ զէնը ի ձեռին, պատուոյ պատնէշին վրայ։ Հայրենի նկարոյր հողը ծծեց անոր կարմիր արիւնը, 30—35 տարեկան կանանչ հասակին։

Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐՈՒ մասին զեկուցում մը տալով Լոնտոնի մէջ, դատական նախարարը հետեւեալ թիւերը հաղորդեց,— Ամբաստանուած են 101.000 հոգի, դատուած՝ 60.000, մահուան դատապարտուած՝ 2500։ Այս վերջիններու կէսին մահապատիժը գործադրուած է։ Մահուան դատապարտուած են նաեւ 50 կիներ, բայց ո եւ է կնոջ մահապատիժը գործադրուած չէ։

«Խային» Թուփր

Թուրքերը ջարդ ու փշուր կ'ըլլան այս պահուս, ցոյց տալու համար թէ իրենք երբեք Ռուսիոյ դէմ չեն եղած, այլ մնացած են միշտ բարեացակամ, եթէ ոչ բարեկամ։

Ռուսիոյ հանդէպ թրքական զգացումներուն մէկ փաստը տալու համար հոս կ'արտադրենք այն քայլերգը որ յօրինուեցաւ Մեծ Պատերազմին սկիզբը եւ կ'երգուէր ոչ միայն ամբոխին, այլեւ բանակին մէջ զինուորական նուագախումբերով.—

Թիւրք օրտուսու, թիւրք օրտուսու,
Մահվ էյլէյ սէն խային Ռուսու,
Սէնին իչին հէփ տուանը
Թիւրք անասը, թիւրք եավրուսու։

Մոսկոֆլարտա Պաքում իչին,
Հէփ ալլայօր իչին իչին,
Թիւրք օրտուսու եէմին էթտի,
Քավքասիայը ալմաք իչին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ մասին երկար գրութիւն մը հրատարակելով Samedi - Soir կը գրէ թէ քարիւղի հայ իշխանը 82 տարեկան է, բայց 50 տարեկան մարդու մը առողջ երեւոյթն ունի, թէ իբրեւ անձնական բժիշկ ունի Փորթուկալցի մը, որուն 100.000 փորթուկալեան ֆրանք կը վճարէ… երբ հիւանդ չըլլայ, իսկ 1000 ֆրանք վար կը դնէ, երբ հիւանդանայ, թէ իր հարստութիւնը, զոր նախապէս 25 միլիոն սթերլին կը հաշուէին, կը բաւէ փոքր ազգի մը պետական ծախքին եւն.։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ մասին այ յօդուած մը կ'առաջարկէ Սահմանադրութեան յանձնաժողովը, մերժելով միակ կուսակցութեան սկզբունքը։ Բոլոր կուսակցութիւնները պէտք է կազմակերպուին ժողովրդապետութեան հիման վրայ եւ յայտնեն իրենց նիւթական աղբիւրները։ Համայնավարները համաձայն ըլլալով հանդերձ այս սկզբունքներուն, աւելորդ կը գտնեն Սահմանադրութեան մէջ անցընել զանոնք։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ գործադուլին առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ չորեքշաբթի օր, ելմտական նախարարը կ'առարկէ թէ եթէ թոշակի յաւելումներ ընդունուին, 32 միլիառի բացառիկ ծախք մը պիտի ունենան, վտանգելով ֆրանքին գինը։ Զօր. տը Կօլ կ'առաջարկէ միջին ճամբայ մը,— գոհացում տալ միայն այն պաշտօնեաներուն որ ամէնէն աւելի կը նեղուին նիւթապէս։

ՄԵԹՐՕՆ մինչեւ 12.30 պիտի բանի երկուշաբթի օրէն սկսեալ, իբրեւ հետեւանք ելեկտրական հոսանքի կրճատման։

ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ նախարարը դեկուցում մը տալով պարենաւորման մասին, ըսաւ թէ հացի տոմսը կրնայ վերահաստատուիլ, եթէ չկարենան ցորեն բերել դուրսէն, դոցելու համար 25 միլիոն կենդինարի բացը։ Միսին կացութիւնը լաւ է. ճարպեղէնի պահեստներ կը կազմուին ձմրան համար։ Շաքարի բացը՝ 200.000 թոն։ Գետնախնձորի 1945ի բերքը 50 առ հարիւր պակաս է 1944էն։ Կաթնեղէնի կացութիւնը կը բարուքի։ Գինիի բացը՝ 7 միլիոն հէքթոլիտր։ Սուրճի 125 կրամը պիտի կրնան չարունակել։

ՃԱՓՈՆՑԻ ԶՕՐ. ԵԱՄԱՇԻԹԱ ՊԻՏԻ ԿԱԽՈՒԻ, թոյլ տուած ըլլալով որ իր զօրքը 60.000 հոգի ջարդէ Փիլիպպեան կղզիներուն մէջ։

ՑԻԿՖՐԻՏԻ ԳԻԾԸ եւ գերմանական ուրիշ ամրութիւններ ամբողջովին պիտի քանդուին։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը որոշեց գրաւել Աթէնքի եւ Պիրէոնի ծխախոտի բոլոր գործարանները, նկատելով որ անոնց տէրերը չարաչահութիւններ կը կատարեն։ Բանուորները խոստացան կարելին փորձել, արտադրութիւնը աւելցնելու համար։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԷ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐԱԳԷՏ Լեւոն Զ. Սիւրմէլեանի անգլերէն նոր գիրքը, «Կը հարցնեմ ձեզի, տիկիններ եւ պարոններ», սկսած է թարգմանուիլ շուէտերէնի եւ մօտերս պիտի հրատարակուի Սթօքհօլմի մէջ։ Ամերիկեան կառավարութիւնը գնած է բազմաթիւ օրինակներ, իսկ զինուորական իշխանութիւնը պիտի հրատարակէ մասնաւոր գլուխ մը Սիւրմէլեանի գիրքէն, ցրուելու համար ամերիկեան բանակին մէջ, իբրեւ արժէքաւոր գրուածք մը։ Գիրքը, որ կը պատկերացնէ Տրապիզոնցի որբին արկածալի կեանքը, 1915ի ջարդերէն մինչեւ Հայաստան, յետոյ Պոլիս, յետոյ Ամերիկա երթալը, արդէն հասած է չորրորդ տպագրութեան։

ԱԹԷՆՔԻ Զաւարեան վարժարանին շէնքը, 1944 Դեկտեմբերի դէպքերուն առեն գրաւուած էին եամի մարդոց կողմէ, որոնք տարած էին դուռները եւ պատուհանները։ Կ. Խաչը հանդանակութիւն մը կատարելով, նորոգած է շէնքը եւ դպրոցը վերաբացուած է, տեսչութեամբ դրագէտ Սօս-Վանիի։ Ֆիքսի եւ Քոքինայի կաթոլիկ դպրոցները միացած են ազգ. վարժարաններուն, հովանաւորութեամբ Հ. Բ. Մ(իու)թեան։— Գերմանիա տարուած բանուորները եւ գերիները սկսած են վերադառնալ։ Գերութեան առեն մեռած է գրասէր երիտասարդ մը, Մանուէլ Սավուլեան, Սեբաստացի, երկու որբեր ձգելով։

ՎԵՐ. ԹՈՎՄԱՍ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, երբեմն Թարգման Տիարպէքիրի անգլ. հիւպատոսարանին, որ քաջահմուտ էր քիւրտերէն եւ տեղական լեզուներու եւ թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է իր պաշտօնավարութեան շրջանին, մեռած է հոկտեմբեր 20ին, Ֆրէզնոյի մէջ։ Հրատարակած է հատորներ հայկական ջարդերու մասին։

Քառասնամեայ յոբելեան Յ. Օշականի

ԽՄԲ.— Երուսաղէմի մէջ կեդր. Յանձնաժողով մը կազմուած է նախագահութեամբ Կիւրեղ Պատրիարքի, տօնելու համար Յ. Օշականի գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը։

Շնորհաւորելով գեղեցիկ նախաձեռնութիւնը, ստորեւ կ'ամփոփենք այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան հիմնական մասերը.—

… Յ. Օշական բերած է արեւմտահայ վէպին ծաւալի եւ որակի դեռ չգերազանցուած յաւելումներ։ Ծանր տագնապներով բայց անսպառ կորովով մը գործադրուած այս ճիգը մեր պատմումը, մեր վէպը բարեբարած է հարազատ ու արդար գեղեցկութիւններով։ Օշականի վիպական գործը թէեւ անաւարտ՝ բաւ է զինք մեր գրականութեան տիրական դէմքը դարձնելու։ Անոր երազն էր փրկել իր ժողովուրդին մնացածը։ Հայ գիւղը, հայ քաղաքը յատակը կը կազմեն այդ վէպին։

Յ. Օշական արեւմտահայ թատրոնին բերած է նմանապէս թանկ յաւելումներ, երբ նկատի առնուի Սփիւռքի թատերագրականութեան մակարդակը։ Մեր անցեալէն, մեր ողբերգութենէն եւ մեր Սփիւռքէն իր գլխաւոր նիւթերը առնող թատերագիր Օշականը այդ նիւթերու մշակումը իրագործած է մեր ներկայ մշակոյթէն վեր չափանիշերու վրայ։ Տասնէն աւելի խաղեր արդիւնք են այդ ցանկութեան։

Յ. Օշական արեւմտահայ իմացական շարժումին բերած է ամենալայն իր մասնակցութիւնը, ոչ միայն պարբերաթերթերու մէջ օրուան գիրքերուն, գրական հարցերուն շուրջ խոր, լայն, անպայման նոր տեսակէտներով, կչիռներով, այլեւ իրագործած է մեր մէջ գրեթէ ցարդ անկարելի նկատուած անդրանիկ համադրում մը Արեւմտահայ Գրականութեան բոլոր արժանաւոր նուաճումներուն։ Իր Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան անունը կրող շատ ընդարձակ աշխատասիրութեամբ, որմէ լոյս տեսած առաջին հատորը հանրութեան սեփականութիւնն է արդէն, Յակոբ Օշական կը հանդիսանայ ոչ միայն առաջնակարգ պատմիչ մը հայ գրականութեան, այլեւ հայ հոգին յուզող տագնապներուն կախարդական տարբաղադրիչը։

Յ. Օշական ստեղծած է տպաւորապաշտ գրականութիւն մը ուր միտքը ինչպէս սիրտը, ներկան ինչպէս անցեալը, մեր մշակոյթը եւ հին ու նոր արեւմտեան եւ արեւելեան մեծ մշակոյթներու ամէնէն զօրտր ապրումները իրարու կը միանան։ Իր վերլուծումները հիներէն ու նորերէն, իր հէքեաթները, իր տպաւորութիւնները կը պարզեն ոչ միայն իմացական շատ ընդարձակ հետաքրքրութիւններ, այլեւ կը վերածուին ամէնէն տաք ապրումներու։ Նարեկացի մը, Սայաթ Նովա մը, քերթուած մը Վարուժանէն կամ Պէշիկթաշլեանէն՝ անոր համար կեանքի լայն պահեր են։ Անոնք որ տեսած են զինքը ուրիշները բացատրելու աշխատանքին մէջ, չեն կրնար մոռնալ այն խոր, քաղցր, ընդգարշող ապրումի պահերը, որոնք մեր մեծ արժէքները վերանորոգ կը մատուցանեն բազմութիւններու վայելումին։

Յ. Օշական իր այս աշխատանքները կատարած է նորոգողի, ստեղծողի, իր ուժերէն անդին ձգտողի տիրական մտահոգութեամբ։ Իրմէ փորձուած բոլոր սեռերը՝ իրմով աւելցած են. բսել կ'ուզենք ստացած են նոր կերպարանք։ Յ. Օշական դարձեալ այդ աշխատանքներուն համար գործածած է մեր լեզուն կորովով մը, գեղեցկութեամբ մը, որոնք առանձին յաջողուածքներ են»։

Կեդր. Յանձնաժողովը որոշած է.—

Ա.— 1945—1946ը յայտարարել Յոբելինական Տարի, որու ընթացքին Սփիւռքի բոլոր կարեւոր կեդրոններու մէջ պիտի կազմուին այս հանդէսները գործադրութեան դնելու համար տեղական ուժերէ հանգամանաւոր մարմիններ։

Բ.— Մեր գրականութեան արժանաւոր այս մշակին համար սարքուած հանդէսները ընդունակ ընել դոյացնելու հիմնադրամ մը, որով կարելի ըլլայ մամուլին յանձնել հսկայական իր ձեռնարկը, Արեւմտահայ գրականութիւնը համապատկերող։ Այս ընդարձակ աշխատանքէն դուրս Օշական ունի լոյսին սպասող բազմաթիւ ծանր աշխատութիւններ,— վէպ, թատրոն, տպաւորապաշտ էջեր եւ մեր հին մատենագրութեան շուրջ ուսումնասիրութիւններ։

Հասցէ.— Comité Central de Jubilé կամ Patriarcat Arménien, Jérusalem - Palestine։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Րաֆֆի խմբակին Ե. դասախօսութիւնը՝ այս չորեքշաբթի, 12 Դեկտեմբեր ժամը 8.30ին, Ալէմշահի սրահը։ Կը խօսի Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ Երիտասարդութեան դերը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մէջ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այսօր, կիրակի, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՇԱՎԻԼԻ Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը՝ չորեքշաբթի 12 Դեկտ. ժամը 20.30ին մատուռ - մանկապարտէզի սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 30-ԱՄԵԱԿԸ
16 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
Salle de Géographie, métro : St-Germain-des-Prés

Կը նախագահէ Պ. Ղ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, կը խօսին ՊՊ. Ա. ՋՕՊԱՆԵԱՆ, Զ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ, եւ Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի շրջանը կը խնդրէ հայ ծնողքներէ, իրենց երկսեռ զաւակները ղրկել, Սթիւտիօ Ալէմշահ, 19bis rue Caumartin, հետեւելու համար հայերէն լեզուի ուսուցման, ձրի դասընթացքներուն, որ տեղի կ'ունենան շաբաթը երկու անգամ, Չորեքշաբթի երեկոյեան, ժամը 6—8, եւ Շաբաթ կէսօրէ ետքը՝ 4.30—6.30։ Հայերէն լեզուի բարձրագոյն դասընթացքը տեղի կ'ունենայ, ամէն շաբաթ կէսօրէ ետքը, ժամը 3—4.30։

Այսօր, Կիրակի, 9 Դեկտեմբեր, կէսօրէ ետքը, ժամը 2ին, միեւնոյն ժամադրավայրը, տեղի պիտի ունենայ, սոյն դասընթացքներուն հետեւող աշակերտներուն կողմէ կազմակերպուած առաջին մտերմական թէյասեղանը, որուն սիրով կը հրաւիրուին նաեւ այն բոլոր երկսեռ երիտասարդները, որ կը փափաքին յառաջիկային հետեւիլ սոյն օգտակար դասընթացքներուն։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը Promotion de division d'Honneur Groupe Aին առաջիններէն ըլլալով հրաւէր ստացաւ մրցելու իրմէ մէկ կարգ բարձր Division d'Honneurի խումբերէն St. Loupի Ա. խումբին դէմ։ Դաշտը լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ եւ անգամ մը եւս Հ. Մ. Ը. Մ.ը տարաւ յաղթանակը 1ի դէմ 2 նշանակէտով եւ նոյնիսկ շնորհաւորուեցաւ St. Loupի խումբին վարիչներէն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խառն խումբն ալ իր կարգին իր Groupeին առաջինն է եւ մինչեւ ցարդ ոչ մէկ պարտութիւն կրած է եւ կը ներկայացնէ գրեթէ առաջինին հաւասար ոյժ։ Ընկերական ջերմ մթնոլորտ մը կը տիրէ։

Վարչութիւնս իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տօքթ. Ռաքըճեանի որ տարիներէ ի վեր ձրի կը խնամէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր վիրաւորները եւ հիւանդները։— Վահան Շամլեան

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ 22 Հոկտ. — 25 Հոկտ.

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Նազ. 200, Նազ. 200, Գալ. 200, Վարդ. 200, Տէթ. 750, ԷՎՐԷՕ՝ Օսկ. 200, ԼԻՈՆ՝ Գրի. 200, Կէնճ. 350, Գազ. 200, Միրճ. 200, Գործ. 2351, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Թէճ. 200, ԻՍԻ՝ Ղու. 200, ՔՈՐԵԶ՝ Տէօ. 200, ՊԱՆԵԷՕ՝ Նոթ. 750, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Կար. 750, Տէօք. 750, ԼԻՈՆ՝ Համբ. 200, ՓԱՐԻԶ՝ (19) Փափ. 400, (13) Հապ. 200, (16) Միաք. 750, ԳԼԱՄԱՐ՝ Գապ. 750, ԷԼՊէՕՖ՝ Գրի. 750, ԱՐԹ՝ Հայր. 400, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Քիրա. 400, ԹՈՒԼՈՆ՝ Աքչէ. 400, ԱՆԻԷՌ՝ Կոթ. 500, ՏՊՐԻՒՔՍԷԼ՝ Դանի. 500, ՓԱՐԻԶ (5)՝ Երան. 200, ՀԱԼԷՊ՝ Նիկ. 750, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Օհան. 400։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կարապետ Պէլլեան կը փնտռէ իր քոյրը Աղաւնի Պէլլեան, Կալայճիկցի, (Անգարայի շրջան), ամուսնութեան անուն Պահատուրեան։ 1924ին Մարսէյլ կը գտնուէր իսկ անկէ վերջ Սէն Շամոն եւ Փարիզ։ Տեղեկացնել Mme Benlian Garabed, Traverse de l'Hermitage par St. Louis, La Viste, Մարսէյլ։

ԿԸՐԴԱՑԷ՞Ք.— ԶՈՅԳ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹ, Յ. Հիսաեանի, գին 120 ֆրանք։ Դիմել Հ. Բալուեանի եւ Մ. Պարսամեանի գրատուները եւ հեղինակին, 38 rue du Ménil, Asnières (Seine)։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.2?6
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
Բաժանորդագին. Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 20? Ֆրանք
Mardi 11 Décembre 1945 Երեքշաբթի 11 Դեկտեմբեր
ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année № 4480-Նոր շրջան թիւ 209 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՏՈՒԻՆ ՃԱՆԿԵՐԸ

Հաղորդուող օտար թերթերու մէջ հազիւ տասնեակներ թղթատելու առիթ կ'ունենանք ամէն օր։ Գլխաւորաբար ֆրանսերէն եւ անգլիերէն։ Եւ անշուշտ ամէնէն կարեւորները։

Մի զարմանաք, եթէ ըսենք թէ ամէնէն աւելի անոնց մէջ է որ կը հանդիպինք անճոռնի, կոտոշաւոր վրիպումներու։ Սխալներ որոնց համար խաչով զէրօ պիտի ստանար դպրոցական մը։ Մանաւանդ երբ նկատի առնենք ստորագրողները։

Այսպէս, Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ»ը, որ մասնագէտ է չնդալից լուրերու, Դեկտեմբեր 8ին կը հրատարակէր յօդուած մը՝ Ատրպատականի դէպքերուն առթիւ,— «Կատուն հրարգելին առջեւ»։

Կարելի էր զանց առնել այս ալ, (ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ գրութիւններ, որոնք աւելի շատ սահմանուած են կեր ճարելու ամբոխին։

Բայց, ականաւոր հրապարակագիր մըն է յօդուածագիրը, Հարօլտ Նիքոլսըն, նախկին պաշտօնատար Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան։ Որեւէ գրութիւն իր ստորագրութեան տակ՝ մեծ համարում կը վայելէ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ։ Կ'ազդէ հանրային կարծիքին վրայ։ Կարճ խօսքով, հեղինակութիւն մը միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Գրիչն ալ՝ վարժ եւ բանուկ։

Յօդուածագիրը նախ կը յիշէ դրուագ մը իր դպրոցական կեանքէն։ Կը նկարագրէ աշխարհագրութեան ուսուցիչը, որ սովորութիւն ունէր երկիրներու ձեւերը բաղդատելու զանազան առարկաներու ձեւերուն հետ։

Օրինակ, Իտալիան կը նմանցնէր ոտքի մատի մը, կրունկի մը կամ հորթի մը. Ֆրանսան՝ գնդախաղի բերդապահի մը՝ մէկ թեւը երկարած դէպի Շէրպուրի թերակղզին եւն.։

Գալով Իրանի, վարժապետը զայն կը նմանցնէր կատուի մը՝ հրարգելին առջեւ։ Մէկ ականջը երկարած դէպի Երեւան, միւսը դէպի Բագու, դիտելով անցեալին մոխիրները եւ ապագային բոցերը, իսկ Ուրմիոյ լիճը՝ կեդրոնական եւ բազմաձայն աչք մը։

Ինչպէս կ'երեւայ, յօդուածագիրը շատ հաւնած է այս վերջին նմանութեան, եւ ինքն ալ իր կարգին կը լրացնէ զայն, բացատրելով թէ իրանեան կատուին գլուխը — այն վայրը ուր կը պահէ ուղեղը — կը նմանի Ատրպատականի նահանգին։

— «Ատրպատականը շատ անգամ խռովիչ եւ երբեմն վճռական ազդեցութիւն մը գործած է պարսկական կայսրութեան վրայ։ Զրադաշտր Ուրմիոյ լիճին մօտերը ծնած էր, իսկ Լէնկթիմուր Ատրպատական իջաւ 1386ին»։

Անցնելով օրուան տագնապին, Պ. Նիքոլսըն կը յիշէ Ատրպատականի խառն բնակչութիւնը,— մօտ մէկուկէս միլիոն,— Պարսիկներ, Թուրքեր, Քիւրտեր, Հայեր եւն.։ Եւ սապա կ'իյնայ լպրծուն գետնի մը վրայ.

— «Անցեալ պատերազմին էնվէր փաշա գաղափարը յղացաւ մեծադոյն Ատրպատական մը (Ադրբէջան) կազմելու, որ պիտի բովանդակէր ոչ միայն իրանեան նահանգը, այլ եւ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ սահմանամերձ տարածութիւնները։ Ցարական կայսրութեան կազմալուծումով, 1917-ին, վանի Հայերը, Ուրմիոյ Ասորիները եւ Շէքաքի (?) քիւրտ ցեղապետր միացան անբնական խմբակցութեամբ մը. Վրացիները եւ Հայերը հռչակեցին « Ադրբէջանեան հանրապետութիւն » մը, մայրաքաղաք հռչակելով Բագուն»։

Ստորագծուած խօսքերէն կրնաք դատել պատմութեան ամբողջ այլանդակութիւնը։

Կարելի՞ էր ենթադրել թէ Լոնտոնի թերթն ու իր հեղինակաւոր աշխատակիցը այնքան պէխսապէր են, որ չեն գիտեր թէ 1917ին պայթեցաւ ռուսական յեղափոխութիւնը, 1918ին Կովկասի երեք ժողովուրդները կազմեցին միացեալ կառավարութիւն մը (Սէյմ), յետոյ բաժնուելու եւ անջատ հանրապետութիւններ հաստատելու համար, թէ այդ օրերուն անգլ. ուժեր կային Կովկասի մէջ, որոնք մասնաւորապէս շահագրգռուած էին Կովկասեան Ադրբէջանի ստեղծումով, եւ այդ առաջնորդութեամբ Ղարաբաղի լեռներէն վար իջեցուցած էին Անդրանիկը եւն.։

Բայց ներողութի՛ւն։ Շատ մը հայ գրողներ անգամ Ջաղացքէն եկած գիւղացիէն տարբերութիւն չունին, երբ կը խօսին այս պատմական դէպքերու մասին։ Եւ կատուին ոչ թէ ականջները, այլ ճանկերը կը ցուցնեն, եթէ դիտողութիւն ընես։

Շ.

«ՄՈՍԿՈՖ ՆԷ՞ ԵԱՓԱՃԱՔ»

ԽՄԲ.— Gazette de Lausanne (4 Դեկտ.) թղթակցութիւն մը կը հրատարակէ իր պատերազմական թղթակցէն, «Թրքական մտահոգութիւններ, Անգարա» խորագրով։ Յօդուածագիրն է Տոքթ. Ներիմ է. Կրւն, ապահովաբար Թուրք մը, որ երեւի մեծ համարում կը վայելէ Զուիցերիոյ մէջ։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Սերժ, «Քարփիչ»ի անբաղդատելի ճաշարանապետը, (կարծեմ Ծարին անձնապահ գունդի նախկին դնդապետն է), անմիջապէս ինծի պարզեց Թուրք մայրաքաղաքին քաղաքական մթնոլորտը.
— «Շատ դէշ ատեն մը հասաք... քանի մը օրէ ի վեր փոթորիկի կը սպասեն այստեղ. Նախարարները շատ չուտ եւ գէշ կ'ուտեն եւ սովորականէն աւելի կը խմեն։ Վարչապետը, Սարաճօղլու միայն սուրճ կ'ուզէ եւ բնաւ չի ժպտիր, մինչ սովորաբար կը շաղակրատէր եւ կատակներ կ'ընէր ինծի հետ։ Մէկ շաբաթէ ի վեր արտաքին գործերու նախարարը այլեւս ճաշի չի գար. գալով պատերազմական նախարարութեան սպաներուն, այլ եւս չեն տեսնուիր»։

Սերժ շատ իրազեկ է, քանի որ իր վարած ճաշարանը ժամադրավայրն է բոլոր նախարարներուն, Թուրք բարձր պաշտօնատարներուն եւ երեսփոխաններուն, ինչպէս օտար դիւանագէտներու մեծ մասին։ Թղթակցի մը գործը միշտ հաճելի չէ Անգարայի մէջ, բայց բաւական հեշտ է։ Կը բաւէ երթալ ճաշել այդ ճաշարանին մէջ. վստահ կրնաս ըլլալ թէ հոն պիտի հանդիպիս ամէն մարդու եւ ճաշել երկու քայլ հեռու վարչապետէն կամ խորհրդային դեսպանատան մամուլի կցորդէն։

Մնաց որ, սպիտակ ռուս ճաշարանապետը շատ նեղութիւն կը կրէ, բոլորը տեղաւորելու համար։ Պատերազմի ընթացքին, հարկադրուեցաւ դիւանագիտութեան գանձեր թափել, ուշադրութիւն ընել որ Ֆօն Փափէնի սեղան մը չտրուի Մ. Նահանգներու դեսպանին քով եւ «Սթրոկանոֆ» մը չհրամցուի հունգար թղթակցի մը։ Ան ստիպուած էր մասնաւորապէս տեղեակ ըլլալ դիւանագիտական եւ ուրիշ ելեւէջներու եւ խզումներու։ Պատերազմի դադարումէն վերջ, կը յուսար, քիչ մը հանգստանալ. բայց, ափսո՛ս, ամէն բան կարգին չէ տակաւին։ Պէտք է ուշադրութիւն ընել որ Ռուսերը անմիջապէս մօտիկը չըլլան Թուրք պետական մարդոց որոնք այլեւս պիտի չկրնային ազատօրէն խօսիլ քաղաքական կացութեան մասին։ Պէտք է մեկուսացնել պաշտօնապէս ճանչցուած դիւանագէտները եւ Ռումանացիներուն եւ Հունգարներուն կէս-պաշտօնական ներկայացուցիչներ որոնք կը մերժեն իրենց երկիրը վերադառնալ։ Պէտք է նկատի առնել Ամերիկացիներուն բաղձանքը,— միշտ միեւնոյն անկիւնը գրաւել եւ մասնաւոր քօքթէյլներ ունենալ։

Հազուադէպ է որ այս վերջինները առանձին ճաշեն։ Անոնք անվերջ հրաւէրներ կը ստանան Թուրքերէ որոնք յայտնապէս կը ջանան ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալ անոնցմէ, իմանալ անոնց տեսակէտը, համոզուելու համար թէ Մ. Նահանգները չեն կրնար անտարբեր ըլլալ Միջին Արեւելքի հանդէպ։

Թրքական հոգը որ կը մթագնէ պետական մարդոց ճակատը, մտահոգութիւն կը պատճառէ նոյնիսկ պարզ «համալ»ին, որ ձեր պայուսակները կրած ատեն պիտի հարցնէ անվրէպ.

— Մոսկոֆ նէ՞ եափաճաք (Ռուսը ի՞նչ պիտի ընէ)։ Այդ հոգը՝ Թուղթի կտոր մըն է քանի մը ստորագրութիւններով, — այն դաշնագիրը որուն պայմանաժամը նոր լրացաւ։ Այժմ Թուրքիան այլ եւս բարեկամական յարաբերութիւններ չունի իր շատ մեծ հարեւանին, Խ. Միութեան հետ, ոչ պաշտօնապէս, ոչ ալ կէս-պաշտօնապէս։

Թուրքերուն համար օրուան մեծ խնդիրն է, արդարեւ, գիտնալ թէ Ռուսերը ինչո՞ւ չեն ուզած նորոգել այդ դաշնագիրը։ Այս առթիւ յայտնուած կարծիքները բոլորն ալ յոռետես են եւ քիչ մը եղերական։ Եւ եթէ ոմանք կը կարծէին թէ այս վախերը կրնան զուր ըլլալ, Իրանի դէպքերը շատ շուտ հասան, զանոնք յուսախաբ ընելու համար։

Որովհետեւ, Թուրքերը խորհրդային միջամտութիւնը Իրանի մէջ, ուղղակի կամ անուղղակի, կը նկատեն Թուրքիոյ դէմ ուղղուած գործողութիւն մը։ Մարդ այն բացորոշ տպաւորութիւնը կը կրէ թէ Անգարան շատ աւելի ազդուած է Ատրպատականի անցուդարձէն քան Թէհրանը ինք։ Թերթերը իրենց տեղեկութեանց մէկ մեծ մասը կը նուիրեն Իրանէն հասած լուրերու, որոնք շատ վստահելի չեն, եւ իրենց խմբագրականներուն մէջ ուղղակի կը խօսին կացութեան մասին եւ չեն վարանիր դիրք բռնել, յաճախ կիրքով։

Պարզ են թրքական յուզումին շարժառիթները, որովհետեւ Ատրպատականը միայն իրանեան նահանգ մը չէ, անոր մէկ մասը կը պատկանի Խ. Միութեան, միւսը՝ Թուրքիոյ։ Բնակչութիւնը կը կազմէ փոքրամասնութիւն մը որ իր ցեղով խնամի է Հայերուն եւ որ Խ. Միութեան բերնով Թուրքերէն կը պահանջէ Կարսը եւ Արտահանը։ Հետեւաբար, մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, ծանուցանելու համար թէ Ատրպատականի կցումը պիտի առաջնորդէ հողային ճշգրիտ պահանջի մը Թուրքիայէն։

Իրանի մէջ խմորուած ըմբոստութիւնը կրնայ պայթիլ նաեւ Թուրքիոյ մէջ, որովհետեւ հոն ալ կը բնակին Քիւրտեր, վաչկատուն եւ կիսավայրենի եւ շատ մոլեռանդ, որոնք միշտ հոգ պատճառած են Անգարայի կառավարութեան։ Մինչեւ հիմա կարելի եղած էր նուաճել զանոնք շնորհիւ ոստիկանութեանց գերազանցութեան, բայց, առենէ մը ի վեր, Քիւրտերը ինքնաշարժ զէնքեր կը ստանային «խորհրդաւոր աղբիւրէ մը», ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական մեղմաբանութիւնը։

Դիւանագիտական շրջանակները Իրանի դէպքերուն մէջ կը տեսնեն վտանգաւոր նախընթաց մը։ Եթէ Անգլօսաքսոնները ընդունին կատարուած իրողութիւնը երկրի մը մէջ որուն անկախութիւնը երաշխաւորած են, որ կը գտնուի իրենց շահերու շրջանակին մէջ եւ որ արդէն մասամբ գրաւուած է իրենց իսկ զօրքին կողմէ, ուրիշ երկիրներ եւ անոնց մէջ Թուրքիան այն ատեն ամէն պատճառ պիտի ունենան վախնալու, քանի որ պիտի մերժուի Դաշնակիցներու աջակցութիւնը։ Անգարա չի հաւատար այն պատմութեան թէ եղածը ժողովրդական ապստամբութիւն մըն է, միայն ժողովրդավար բարենորոգումներ ստանալու համար։ Իրողութիւն է որ Ատրպատականի գաւառները ռուսական տիրապետութեան տակ են, ամէն օր բազմաթիւ դասալիքներ կը հասնին Թրքական սահմանագլուխը եւ Ատրպատականցի գերիները մինչեւ հիմա մերժած են վերադառնալ իրենց երկիրը։ Այս պարագան բացորոշապէս կ'ապացուցանէ թէ խորհրդային տիրապետութիւնը այնքան ալ գնահատուած չէ։ Հետեւաբար դժուար է երեւակայել թէ հիւս. Իրանի ժողովուրդները կ'ուզեն փոխել իրենց կարգուսարքը եւ անջատուիլ Թեհրանէն։

Եթէ այդպիսի դէպք մը պատահի, կարեւոր փոփոխում մը յառաջ պիտի գայ ռազմագիտական կացութեան մէջ։ Այն ատեն Ռուսերը գրեթէ պիտի գտնուին Անատոլուի ամբողջ արեւելեան սահմանագլուխին երկայնքը։ Թուրք զօրքերը, որոնք Պալքաններու հիթլերական արշաւանքէն ի վեր կէս - զօրաշարժի վիճակին մէջ կը գտնուէին, այլ եւս պիտի չբաւեն պահպանելու բոլոր սահմանագլուխները, որովհետեւ հարկ պիտի ըլլայ նաեւ արեւմուտքէն պաշտպանել Թրակիոյ մուտքը եւ ստուարաթիւ զօրագունդեր անջատել, ի նախատեսութիւն քրտական ապստամբութեան մը։ Մինչեւ հիմա Թուրքիա երբեք լրջօրէն նախատեսած չըլլալով նախայարձակում մը Իրանի մէջ, իրական պաշտպանութիւն մը կազմակերպած չէր սահմանագլուխին երկայնքը։ Այնտեղ ոչ ամրութիւններ կան, ոչ ռազմագիտական ճամբաներ եւ միակ երկաթուղին շատ ալ ուղղակի չէ։

ՅԱՌԱՋ.— Թղթակիցը վերջացնելով, կ'ըսէ թէ Անգլօսաքսոններու ներկայութիւնը ապահովութիւն չի ներշնչեր Թուրքերուն, քանի որ անոնք փոքրաթիւ են, թէ զօրաշարժը եւ բացառիկ վիճակը շատ սուղի կը նստին եւ ազգ. պաշտպանութիւնը կը կլանէ կանոնաւոր ելմտացոյցին 4/5ը, թէ բանուոր չկայ հողագործութեան եւ ճարտարագործութեան համար, թէ ապրուստի սղութիւնը գլխու պտոյտ կը պատճառէ (հացին գինը 1939ի հնգապատիկն է Անգարայի մէջ. ոսկին իր անուանական արժէքին 40 անգամը), եւն.։

Ի՞նչով պիտի զբաղին Երեք Մեծերը

Միջազգային մամուլը հազար կտոր կ'ըլլայ, ստոյգ տեղեկութիւններ քաղելու համար երեք պետութեանց արտաքին նախարարներու ժողովի մասին, որ պիտի գումարուի Դեկտ. 15ին, Մոսկուայի մէջ։

Ինչպէս գրած էինք կիրակի օր, գլխաւոր խնդիրը հիւլէական ուժի գաղտնիքն է։ Ուրիշ կարեւոր խնդիր մը՝ Խ. Միութեան քաղաքականութիւնը։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը շեշտակի պիտի առաջարկէ Պ. Մոլոթովի որ բացորոշապէս պարզէ Խ. Միութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, նպատակները եւ պահանջները Եւրոպայի մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կնքել արեւմտեան պետութեանց եւ Մոսկուայի միջեւ, ապագայ գործակցութեան եւ հիւլէական ուժի մասին։ Կը յուսացուի թէ երբ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները տրուին, կարելի պիտի ըլլայ ընդհանուր համաձայնութեանց յանգիլ հետեւեալ կէտերու մասին.—

1, Պատրաստել ծրագիր մը՝ հիւլէական ուժը ձեռքի տակ պահելու համար Ազգերու Կազմակերպութեան միջոցաւ։ Այս ծրագիրը նոյն կազմա-

կերպութեան պիտի ներկայացուի յառաջիկայ տարի :

2. Ընդհանուր սկզբունքներով կարգադրել այն վիճելի խնդիրները զոր չկրցաւ լուծել Հինգերու ժողովը՝ Լոնտոնի մէջ: Այս խնդիրներն են,— Ա. Եւրոպական պետութեանց հաշտութեան դաշնագիրները.— Բ. Ծայր Արեւելքի խնդիրներ:

Եթէ կարելի ըլլայ սկզբունքի համաձայնութիւններ գոյացնել այս հարցերու մասին, այն ատեն եզրակացութիւնը պիտի ներկայացուի Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան: Իրազեկներ կը կարծեն թէ ժողովը պիտի քննէ նաեւ Ֆրանսայի պահանջները Հռենոսի եւ Ռուրի շրջաններու մասին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յաջողութիւն մաղթելով հանդերձ Երեք Մեծերու ժողովին, կրկնեց թէ իր կառավարութիւնը պիտի չընդունի որ եւ է որոշում որ կը տրուի առանց իր մասնակցութեան: Մասնաւորապէս ծանրանալով գերմանական հարցին վրայ, Պ. Պիտօ շեշտեց.

— «Ֆրանսայի դիրքը անփոփոխ կը մնայ, որովհետեւ հարցին տուեալները չեն փոխուած: Մենք սերունդէ սերունդ սորված ենք թէ ի՛նչ է Գերմանիան եւ աւանդամոլութեամբ չէ որ այս դիրքը բռնած ենք: Եթէ Հռենոսը եւ Ռուրը գերման իշխանութեան տակ մնան, գերմանական նոր պետութիւն մը պիտի ծնի, իր անխուսափելի վըտանգներով՝ աշխարհի խաղաղութեան համար»:

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը հաւաստեց Ուաշինկթընի Ֆրանսական եւ չինական դեսպաններուն թէ Երեք Մեծերու ժողովը երբեք չի կրճատեր Հինգերու Խորհուրդին հեղինակութիւնը :

Մոսկուայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ Խ. Միութեան համար յաղթանակ մը կը համարուի արտաքին նախարարներու ժողովին սահմանափակումը երեքով, փոխանակ հինգի:

Զօրաշարժ Ատրպատականի մէջ

ԹԷՀՐԱՆ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

Թէհրան հասած լուրերու համաձայն, Դեմոկրատները սկսած են զէնքի տակ առնել զօրաշարժի ենթակայ դասերը ինչպէս եւ անոնք որ արդէն կատարած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը: Թէհրանի մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ այս կարգադրութեան մասին, որ կը նշանակէ թէ յեղափոխականները կը պատրաստուին ուժեր կազմակերպել Ատրպատականի մէջ, որպէսզի կառավարական զօրքը չկարենայ միջամտել նահանգին մէջ, խորհրդային զօրքին մեկնումէն վերջը (2 Մարտ 1946):

Մոսկուայի խորհրդաժողովն ալ մտահոգութիւն կը պատճառէ Իրանի կառավարութեան : Վարչապետ Հաքիմի զանազան միջոցներ կը փորձէ, որպէսզի Անգլեւսաքսոնները եւ Խ. Միութիւնը խնդիրները չկարգադրեն առանց Իրանի մասնակցութեան: Վարչապետը լրջօրէն կը վախնայ որ Իրանը նորէն բաժան - բաժան ըլլայ գաղտնի համաձայնութիւններով եւ կորսնցնէ իր անկախութիւնը: Հաքիմի կը ջանայ թէ իր դիրքը զօրացնել եւ թէ ժամանակ շահիլ, որպէսզի կարենայ ամբողջ խնդիրը ներկայացնել Միացեալ Ազգերու ժողովին, բռնի եւ վտանգաւոր կարգադրութենէ մը առաջ: Թէհրանի մէջ միշտ կը կասկածին թէ Անգլիա եւ Ռուսիա կրնան ի վերջոյ համաձայնիլ, երկիրը բաժնելով իրենց միջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը հրատարակեց Խ. Միութեան մէկ ծանուցագիր - պատասխանը, որ կը մերժէ զօրքը պարպել մինչեւ 1946 Յունուար 1, ինչպէս առաջարկուած էր: Այդ ծանուցագրով, Մոսկուա զինեալ ապստամբութիւն մը չի նկատեր հիւս. Իրանի վերջին դէպքերը, ոչ ալ կառավարութեան դէմ ուղղուած շարժում մը: Կ'ըսէ թէ պատահած դէպքերուն պատասխանատու են յետադիմական տարրերը, որոնք կ'ընդդիմանան հիւս. Իրանի բնակչութեանց ազգային իրաւունքներուն: Այս առթիւ կրկին կը յայտարարէ թէ աւելորդ է իրանեան նոր զօրք ղրկել Ատրպատական, որովհետեւ «նոր ուժերը կրնան ոչ թէ դադրեցնել, այլ աւելցնել անկարգութիւնները եւ արիւնահեղութիւն պատճառել, ինչ որ պիտի ստիպէ Խ. կառավարութիւնը իր կարգին նոր ուժեր ղրկել »:

Ծանուցագիրը նորէն կը յիշեցնէ թէ Խ. Միութիւնը չի կրնար իր զօրքը պարպել 1946 Մարտ 2էն առաջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հովիւները հեռագիր մը ուղղելով Հինգերու ժողովին (26 Սեպտ.), արդարութիւն կը պահանջեն մէկուկէս միլիոն ցիրուցան հայութեան համար,— Թուրքիոյ հայկական հողերը միացնել Խ. Հայաստանի :

2.500.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ Չեխոսլովաքիայէն Գերմանիա պիտի արտաքսուին այս ամսու: Կառախումբերը պատրաստ կը սպասեն: Առաջին առթիւ պիտի ճամբուին 80.000 հոգի: Գերմանիոյ ռուսական գրաւման շրջանը պիտի փոխադրուին 750.000 հոգի, մնացեալը՝ ամերիկեան շրջանը, փոքր մաս մըն ալ՝ ֆրանսականը: Աքսորականները պիտի կրնան միայն տանիլ հանդերձեղէն, խոհանոցի սպասներ, անձնական գործիքներ, գոհարեղէն եւ դրամ: Մինչեւ հիմա 500.000 Չեխեր տեղաւորուած են աքսորական Գերմաններու ագարակներուն մէջ:

ՑՈՒՐՏԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱԾ Է Փարիզի մէջ, շաբաթ օրէն ի վեր: Թերթերը կը գրեն թէ սառնաշունչ հով մը կը փչէ Ռուսաստանէն դէպի արեւմտեան Եւրոպա եւ ձիւն կը տեղայ շատ մը վայրերու մէջ: Լոնտոն ալ շատ կը նեղուի ցուրտէն: Իսկ Փարիզը արդէն կը դողայ, մանաւանդ որ ածուխը չի բաւեր:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ, «Նոյէ Ցայթ», որ կը հրատարակուի Պերլինի ռուսական շրջանին մէջ, քննադատական խմբագրական մը հրատարակեց, առաջին անգամ ըլլալով: Թերթը յոյս կը յայտնէ թէ «Ֆրանսա պիտի ըմբռնէ օրուան պահանջները» եւ պիտի գործակցի Մ. Նահանգներուն, Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ, կեդրոնական վարչութիւն մը հաստատելու համար Գերմանիոյ մէջ :

ՊԷԼԶԷՆԻ ԴԺՈԽՔԻՆ պատասխանատուներէն տասը հոգի, որոնք մահուան դատապարտուած էին անգլ. դատարանի մը կողմէ, պիտի կախուին մօտերս, անգլ. հրամանատարը մերժած ըլլալով անոնց վերաքննութեան խնդրագիրը: Մահապարտներէն մէկը 22 տարեկան աղջիկ մըն է, Իրմա Կրէզէ:

ՀԱԶԱՐ ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐ կը փնտռուին Փարիզի ամերիկեան ոստիկանութեան կողմէ, քաղաքին ամէնէն ծածուկ մասերուն մէջ: «Ն. Ե. Հէրըլտ» կը գրէ թէ շատերը կը պատսպարուին, կը կերակրուին եւ դրամ կը ստանան Փարիզի պոռնիկներուն միջոցաւ:

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՏԱԳՆԱՊԸ զարհուրելի չափերու հասած է Իտալիոյ մէջ եւ անհաշիւ թղթադրամ կը սպռուի: Բանուորները ստիպուած են ծախել իրենց տանն ին գոյքերը եւ հագուստները, ուտելիք ճարելու համար: Միսին քիլօն 600—1000 լիր է, կարագը՝ 1000, տոլարը՝ 400 (օրինական գինը՝ 100):

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ հպատակութեան դիմումներուն ձգձգման առթիւ, Combat կը քննադատէ վարչական իշխանութեանց ապիկարութիւնը:

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Նոյեմբեր 24ին Հ. Ց. Դ. Տան սրահը տօնախմբութեան կերպարանք ստացած էր: Հոծ բազմութիւն մը եկած էր, ժողովուրդին բոլոր խաւերէն: Շատեր ոտքի մնացին: Ֆրանս. Բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը կազմակերպած էր իր բացման առաջին պարահանդէսը: Ջանք չէր խնայուած հանդէսին փայլը աւելցնելու: Բեմին վրայ՝ Զօր. տր Կօլի նկարը, որուն վերեւ լուսարձակ Լօռէնի խաչը յաղթութեան նշան V տառին ընդմէջ: Իսկ բեմին երկու քովերը Զօրավար Անդրանիկի եւ Զօր. Բաղրամեանի լուսանկարները՝ Ֆրանսական դրօշին քով: Ներկայ էին նաեւ օտարներ:

Միութեան նախագահ Վ. Սէֆէրեան քանի մը խօսքով պարզեց Միութեան նպատակը: Երկու երգեր երգեց Տիկին Մարի Կարապետեան, խլելով բուռն ծափեր: S. F. I. O.ի քարտուղար ընկ. Martin խօսք առնելով նախ յայտնեց իր եւ իր ընկերներուն համակրանքը թէ՛ Միութեան եւ թէ՛ հայ գաղութին հանդէպ: Ապա, թարգմանը հանդիսանալով Միութեան պատուոյ նախագահ եւ Վիէնի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պ. Husselի, ցաւ յայտնեց անոր բացակայութեան համար եւ դարձեալ քեշտեց անոր տածած անխառն զգացումները հայութեան հանդէպ:

Պարերը շարունակուեցան մինչեւ առաւօտ, կարեւոր հասոյթ մը ապահովելով Միութեան: Այս առթիւ, պարտ կը համարիմ, իբրեւ այդ Միութեան մէկ անդամը մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնները յայտնելու Պ. Յովհաննէս Պօստանեանի որ հազար ֆրանք նուիրած է Միութեան եւ որ միշտ կ'օգնէ նման ձեռնարկներու:

✕ Եւ ահաւասիկ մեր Կապոյտ Խաչուհիները դարձեալ գործի վրայ: Կիրակի (25 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ Թատեր. ներկայացում մը կազմակերպած էին, «Աշխարհի դատաստանը»: Տոմսերը նախապէս ապահովուած էին ընկերուհիներու ջանքերով: Սրահը լեցուն էր: Բարի երեւոյթ մըն է որ մեր ժողովուրդը կը քաջալերէ բոլոր անխտիր: Մանաւանդ բարենպատակ ձեռնարկները, որոնց հասոյթը կ'երթայ դպրոցին կամ կարօտեալին:

Ներկայացումէն առաջ ընկերուհի Տիկին Հերմինէ Յակոբեան համառօտ տեղեկագիր մը կարդաց Կապոյտ Խաչի գործունէութեան եւ նպատակներու մասին:

Ներկայացումին կը մասնակցէին Վիէնի եւ Տէսինի լաւագոյն ուժերը: Բոլոր դերակատարներն ալ յաջող էին:

✕ Դպրոցի հարցը վերջնապէս կարգադրուեցաւ շնորհիւ բոլորին բարեացակամութեան: Այսուհետեւ մեր նոր սերունդի դաստիարակութեան գործը յանձնուած է փորձ ձեռքերու, յանձին Տէր եւ Տիկին Մ. Փափազեաններու, որոնց տարիներու փորձառութենէն պիտի օգտուին մեր մանուկները: Վստահ ենք որ, Կարմիր թէ Կապոյտ Խաչերը, նաեւ Կրօն.-ընկերակցութիւնը ձեռք ձեռքի տուած, պիտի աշխատին Հ. Ա. Ը. Մ.ի հովանաւորութեան տակ: Բոլորին նշանաբանը պէտք է ըլլայ «ամէն ինչ դպրոցին համար»: Կազմուած է Կրթական Մարմին մը, օժանդակ Միութեանց ներկայացուցիչներէն, դպրոցի պիւտճէն հաւասարակշռելու համար: Դպրոցը բացուած է դեկտեմբեր 2ին :

✕ Ֆ. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կը պատրաստուի լատինական Ծնունդի առթիւ կազմակերպելու տօնածառ - հանդէս մը հաւանաբար դեկտ. 22ին կամ 24ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականները: Մանրամասնութիւնները յետոյ:

Թղթակից

ՄԱՐԶԻԿ ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻԼԱՆՕ, 26 Նոյեմբեր (Յառաջ).— Նոյեմբեր 18ին, Միլանոյի հռչէջ մեծ խումբին գեղեցիկ սրահներուն մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցան Իտալիոյ ծանրութիւն բարձրացնելու 1945ի ախոյենական մրցումները: Կը մասնակցէին շուրջ 90 մարզիկներ, ժամադրուած Իտալիոյ բոլոր կողմերէն: Կը մասնակցէր նաեւ մարզիկ Ստեփան Սրապեան, հայ երիտասարդ իտալական տիպար, յախուռն եւ կորովի: Իր մասնագիտութիւնն է միջին ծանրութիւն բարձրացնելը, սակայն, այդ իրիկուն մեր մարզիկին վերապահուած էր յաղթել նաեւ բարձրագոյն դասակարգին պատկանող մարզիկներուն , տիրանալով Իտալիոյ ծանրութիւն բարձրացնելու բացարձակ ախոյեանի տիտղոսին:

Կազմակերպիչներուն եւ բազմութեան անկեղծ շնորհաւորութեանց եւ ծափերուն արժանացաւ մեր մարզիկը, երբ ձայնասփիւռը աւետեց անոր աննախընթաց յաղթութեան լուրը:

Պ. Ս. Սրապեանի շահած մրցանիշն է՝ 310 քիլօ: Մեր մարզիկը Իտալիոյ մարզական կեդրոնական յանձնախումբէն երբեմն պաշտօնապէս կը հրաւիրուի խօսիլ ձայնասփիւռէն մարզական այլազան նիւթերու շուրջ: Վերջերս քանի մը առիթով զայն լսելու հաճոյքն ունեցանք:

Պ. Ս. Սրապեան ծնած է Կէյվէի Օրթագիւղը, 1908 Յունուար 11ին:

Մեր անկեղծ խնդակցութիւնները իր պատուաբեր յաղթութեանը համար:— Ա.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Րաֆֆի լսարանին Ե. դասախօսութիւնը՝ այս չորեքշաբթի, 12 Դեկտեմբեր ժամը 8.30ին, Ալէմշահի սրահը: Կը խօսի Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ: Նիւթ՝ Երիտասարդութեան դերը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մէջ:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը 22 Դեկտ. շաբաթ ժամը 9էն մինչեւ լոյս «Café d'Or»ի շքեղ սրահին մէջ (Place du Pont) : Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՇԱՎԻԼԻ Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը՝ չորեքշաբթի 12 Դեկտ. ժամը 20.30ին մատուռ - մանկապարտէզի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 30-ԱՄԵԱԿԸ
16 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Salle de Géographie, métro : St-Germain-des-Prés

Կը նախագահէ Պ. Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ, կը խօսին ՊՊ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Զ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ց. ՀԻՍԱՅԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ, եւ Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Մէրէնկիւլեան, Սայլանճեան, Ֆիլիզեան, Աշճեան եւ Յակոբեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնըկը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ

ՍԻՄՈՆ ՄԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Սիփան - Կոմիտասի պարահանդէսը

Շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Aéro Clubի սրահին մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadero: Ճոխ պիւֆէ:

Գեղարուեստական բաժին Սիփան Կոմիտասի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Ալէմշահի, երգ՝ Անուշ Ատոմեանէ: Կը մասնակցին՝ Odette Varenne de la Radio, Jacques Provins fantaisiste du «Théâtre de 10 H» Max Varenne claquettes de «Bobino», Hilda et Jino de l'Alhambra: Հայկական պարեր : Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.2…

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք.

Mercredi 12 Décembre 1945 Չորեքշաբթի 12 Դեկտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année Nº 4481-Նոր շրջանի թիւ 210 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՄԷՆՔՆ ԱԼ ԽՕՍԵՑԱՆ, ԲԱՑԻ...

Ուրեմն, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ալ խօսած եղաւ, համաձա՛յն Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան գեկոյցին, որուն պաշտօնական բնագիրը հրատարակեցինք կիրակի օր։

Մասնակցելով Խ. Հայաստանի 25ամեակի տօնակատարութեան, Գէորգ Զ. յետոյ ունկնդրութեան կ'ընդունի մամուլի ներկայացուցիչները, եւ կը յայտարարէ.

— «Մեր մտածումները Արտասահմանի Հայերու մասին եւ մեր ստացած բազմաթիւ նամակները ու հեռագիրները խանդեցին մեզ թէ պէտք է դիմենք երեք Մեծ Պետութեանց Առաջնորդներուն — Ստալինի, Թրումընի եւ Էթլիի — խնդրելով որ վերջ տան բազմաչարչար հայ ժողովուրդին հանդէպ գործուած պատմական մեծ անարդարութեան։ Մեր դիմումին մէջ, մենք խնդրեցինք որ Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած հողերը ետ առնուին եւ վերադարձուելով իրենց օրինաւոր տէրերուն, կցուին Խ. Հայաստանի»։

Նախորդ Մեծ Պատերազմին ալ, Գէորգ Ե. կաթողիկոսն էր որ թարգման կը հանդիսանար հայ ժողովուրդի բաղձանքներուն, միեւնոյն մեծ պետութեանց առջեւ։

Այն ատեն շատոր էին «Մեծերը», իսկ անոնց Առաջնորդներն ալ՝ բոլորովին տարբեր մարդիկ, թէ անուններով եւ թէ վարչական կարգուսարքով։

Բոլորովին տարբեր մթնոլորտ մը կը տիրէր, այն ատեն։ Եւ մարդիկ աւելի բաց կը խօսէին։ Ի՛նչ աւետաբեր հաւաստիքներ՝ թէ պատերազմի ընթացքին եւ թէ զինադադարի շրջանին։

Թերթ չմնաց, որ հայկական բաժին մը չունենար։ Հայանպաստ գիրքեր դէզերով։ Պերճախօս ճառեր եւ յանձնառութիւններ՝ խորհրդարաններու բեմերէն։ Ոչ միայն պարզ երեսփոխաններու, այլ եւ պատասխանատու նախարարներու բերնով։

Եւ ունեցանք Սեվրի դաշնագիրը (10 Օգոստոս 1920)։ Մագաղաթ մը՝ պարտ ու պատշաճ խմբագրութեամբ եւ շողշողուն ստորագրութիւններով։ Մագաղաթ մը որ թուղթին կամ Սեվրի յախճապակիներուն չափ ալ չդիմացաւ։

Այսօր լուռ են Մեծերը։ Լուռ է «Մեծ Մամուլը»։ Հայկական Դատի մասին կը խօսուի լուրերու կարգին,— այն ալ, ընդհանրապէս, Կարս-Արտահանի առթիւ։ Աւելի շատ՝ ամերիկեան եւ Արեւելեան երկիրներու մէջ։

Իսկ լուռ են, մանաւանդ, բուն իրաւատէրերը,— Երեք Ջօջերը։ Խ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ անգամ, ժողովրդային տարրերը եւ թերթերն են որ խնդիրը կ'արծարծեն պարբերաբար։ Աւելի շատ՝ իբրեւ արձագանգ։

Գոնէ մենք, մինչեւ այսօր, չտեսանք որ եւ է պաշտօնական յայտարարութիւն — չենք ըսեր յանձնառութիւն — պատասխանատու վարիչներու կողմէ։

Անշուշտ անոր համար որ՝ այսինչ Մեծը չի գիտեր թէ ի՛նչ կը մտածէ դիմացինը։ Ամէն մէկն իր գաղտնիքն ունի, անթափանցելի՝ հասարակ մահկանացուներուն համար։

Վարագոյրը պիտի բացուի՞, վերջապէս, Մոսկուայի խորհրդաժողովին առթիւ (15 Դեկտ.)։ Բոլոր գաղտնիքները — խաղաթուղթերը — սեղանի վրայ պիտի դա՞ն, ինչպէս կը պահանջէ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին Նախարարը։

Այս անգամ, բուն Գլուխները չեն որ պիտի խորհրդակցին, այլ իրենց փոխանորդները — արտաքին գործերու Նախարարները։ Եւ սեղանի վրայ կայ ծանրակշիռ հարց մը,— հիւլէական ուժ, որ կասկածի մթնոլորտ մը ստեղծած է, փոխադարձաբար։ Կան աւելի բարդ խնդիրներ։

Կը մնայ սպասել խորհրդաժողովի ելքին, որ մեծապէս պիտի ազդէ պատերազմի հաշուեյարդարին վրայ։ Գոնէ հարթելով ճամբան՝ խաղաղութեան դաշնագիրներու եւ ուրիշ հարցերու լուծման համար։

Մինչ այդ՝ «սպասել եւ յուսալ»։ Ինչպէս բոլոր փոքր ժողովուրդներուն, նոյնպէս մեզի համար, որ անսպառ համբերութիւն ունինք։

Սպասել եւ յուսալ՝ չի նշանակեր յօրանջել կամ բազկատարած աղօթել, այլ գործել անվհատ եւ յարատեւ, համախմբելով պիտանի տարրերը։

Դեռ շատ նեղ օրեր պիտի տեսնենք, բարոյական թէ նիւթական հոգերով։

Աշխատանք, մինչեւ որ Մեծերն ալ խօսին,— Երեքով կամ Հինգով։

Շ.

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ

(Շար. կիրակիի թիւէն եւ վերջ)

Բ.— Երկրորդ հիմնական եւ արմատական բարեկարգութիւնը՝ զոր Հայաստանի գրական ղեկավարութիւնը պէտք չէ դանդաղի կատարել՝ արեւելահայ լեզուի մէջէն վտարումն է օտար բառերու, որոնք առնկի առնումով կը վխտան այսօրուան հրատարակութիւններուն մէջ, առանց գոյութեան իրաւունք ունենալու։ Սփիւռքի մէջ գործածուող եւ լեզուական կատարելատիպ բարձրութիւններու հասած արեւմտահայերէնը, որ կարող է գիտութեան ու գրութեան ամէն ճիւղերու մէջ, իմաստասիրութենէն մինչեւ հոգեբանութիւն, ամէն գաղափար եւ իմաստ՝ իր նրբութեան մինչեւ վերջնագոյն թելը՝ արտայայտել, առանց երբեք տկարանալու, մինչեւ անգամ յաճախ գերազանցելով եւրոպական լեզուներու բառամթերքը՝ իր բարդութեան տարօրինապէս ճկուն եւ բազմերանգ կարողութիւնով՝ չի նեղուիր բառի պակասէ, բացի հազուադէպ մասնագիտական բառերէ, որոնք կա՛մ կը դարբնուին, կա՛մ օտար լեզուէ մը բառը անփոփոխ փոխ կ'առնուի։ Այս պահանջը յատուկ է ամէն լեզուի։ Ինչո՞ւ նոյնը չընէ Հայաստանի արդի գրականութիւնը, ինչպէս յաջողեցաւ ընել Մշակի դպրոցը, հակադարձօրէն Մուրենի դպրոցին անհեթեթ նկրտումին՝ վերականգնանցնելու նախամշակեան արեւելահայերէնը, որ հազիւ փրկուած էր կիսովին միայն հայերէն ըլլալու այլանդակ լեզուատիպարէն։ Խորշելի կործայ, պէտք է վճռապէս ըմբռնել թէ՝ հայերէն լեզուի մէջ մուտքի իրաւունք չունին աղճատուած տարազով այն օտար բառերը՝ որոնց համազօր հայերէնները կա՛ն, յաճախ նրբերանգի կրկնակ ճոխութիւնով, մէկ բառի դէմ մինչեւ հինգ բառով։ Ինչո՞ւ իյնալ սա անիմաստ անհեթեթութեան մէջ. — Պօէզիա (բանաստեղծութիւն, քերթուած). սոցիալական, սոցիալիստական? (ընկերային, ընկերվարական), ինստիտուտ (հաստատութիւն, հիմնարկութիւն), ունիվերսիտա (համալսարան), ռեսպուբլիքա (հանրապետութիւն), էվոլիւցիա՝ որուն դէմ ահա հինգ բառ, անփոխարինելի նրբերանգներով (յեղաշրջութիւն, եղաշրջութիւն, բարեշրջութիւն, յառեշրջութիւն, շրջափոխութիւն) եւ այսպէս անհամար ուրիշներ։ Այս կատակերգութեան դիմելու պահանջ չզգացին Րաֆֆի, Մուրացան, Լէօ, Շիրվանզատէ, Ահարոնեան, Իսահակեան, Աղայեան, Վարանդեան, Փափազեան եւ դեռ այնքան ուրիշներ, արտադրելու համար արեւելահայ գրականութեան լաւագոյն էջերը։ Հիմա՞ ինչու պահանջ կը զգացուի։ Ուրիշ լեզուի մէջ օրինակը կա՞յ այս ծաղրելի պատկերին։ Անոր հեղինակները ի՛նչ պիտի ըսէին արեւմտահայ գրագէտի մը՝ երբ ան իր գրուածքը լեցնէր թուրքերէն բառերով։ Աւելի քան պայծառ է թէ՝ ոչ մէկ փաստով պաշտպանելի կողմ չունի այս հինօրեայ աւանդամոլութիւնը, որուն դէմ Մշակի դպրոցը՝ արեւելահայ գրական դէմքեր եղող հեղինակաւոր աշխատակիցներու իր հոյլին զինակցութիւնովը՝ քառորդ դարու անողորմ պայքար մղեց եւ իբր արդիւնք յաղթանակին՝ արեւելահայերէնը տիրացաւ իր բնօրէն դիմագիծին, այն լեզուին, որով խորապէս հայեցի, բնատոհմիկ չքեղ գրականութիւն մը ծաղկեցաւ մինչեւ խորհրդային յեղափոխութիւնը։ Ամէն սեռեր ընդգրկող այդ գրականութիւնը, քալելով դէպի արուեստագիտական կատարելութիւն բարձրացող բոլոր ճամբաներէն, չկարօտեցաւ երբեք օտար բառերով փետրազարդուելու արուեստին։ Ինչո՞ւ հիմա մոլի հակումը կը ցուցնեն դէպի այդ թաղուած դպրոցը, որ ծնունդն է գերմանական - ռուսական վաղեմի համալսարանականներու հայերէնի տկարութեանը եւ քիչ մըն ալ՝ ժամանակի երեւոյթ՝ անոնց սիրամարդի թեթեւսոլիկութեանը։

Այդ աշտարակը դերեզման իջեցնող լուսամիտ հեղինակներու ստեղծած լեզուն այնչափ անթերի հայերէն կրցաւ հանդիսանալ որ՝ արեւմտեան Հայերը արեւելահայ հեղինակներ լափող ընթերցողներ դարձան, առանց որ եւ է խրտչում կրելու արեւելահայերէնի տարբերութիւններէն, որ այդ հեղինակներու գրիչին տակ աննշանութեան կը վերածուի ու կը լուծուի, գրեթէ կը չքանայ։ Որովհետեւ այդ դպրոցին հեղինակներուն գրած լեզուն անթերի հայերէն է, հայերէն՝ ուղղագրութիւնով, հայերէն՝ բառերով։ Մինչդեռ Հայաստանի դպրոցին լեզուն թերի հայերէն է, ուղղագրութիւնով ու բառերով։

Յիշուած տուեալներով՝ երկու ճամբաներու մէջ այս ելքին յանդելէ ետքը, կը մնայ հետեւցնել։ Շիտա՞կ է Հայաստանի գրական ղեկավարութեան որդեգրած ուղղութիւնը, Սփիւռքի Հայութեան հոգին դէպի Հայրենիքի սէրը ներգրաւելու տեսակէտով, նկատելով որ գրականութիւնը (խօսքի) կամուրջն է գլխաւորըայն ազդակներուն՝ որ կոչուած է հայ ժողովուրդին երկու հատուածները իրարու մօտեցնելու, իրարու զօդելու, համաձուլելու։ Խ. Հայաստանի պետական արդի քաղաքականութիւնը ըլլալով Սփիւռքի Հայութիւնը իր ազգային ազգաբնակչութիւնը նկատել, անոր հետ խօսքի կամուրջ ստեղծելու սա երկու միջոցներէն ո՞ր ճիշդ կը դաւանի, Ա.— Իր լեզուն գանդաղօրէն պարտադրելո՞վ՝ թափանցել «ներգրաւելի» Հայուն հոգիին, թէ. Բ.— Արմատախիլ ընելով իր արդի լեզուն՝ խօսիլ (գրել) այն արեւելահայերէնով՝ որուն [illegible] ընտելացած է Սփիւռքը լեցնող արեւմտահայութիւնը եւ որուն եւ իր լեզուին միջեւ տարբերութիւն չի դներ ան։

Անվիճաբանելի կերպով տայտ է թէ՝ առաջին միջոցը քնարեր ցնորք է։ Ան ոչ միայն ատակ չէ գրական արդիւնք ծնցնելու, այլեւ գլխովին բացասական արդիւնքի դատապարտուած է։ Որովհետեւ, եթէ կ'ուզենք ինքնախաբէութեան օրօրով չքնանալ եւ եթէ կրնանք մեծ ճշմարտութիւններ լսելու քաջութիւնով հանդուրժել ազատախօսութեան անբռնաբարելի իրաւունքին, պէտք է բարձրաղաղակ յայտարարել թէ՝ Սփիւռքի Հայութիւնը՝ մեծով պզտիկով՝ սնած արեւմտահայ հիանալի աշխարհաբարով եւ տիրապետուած անոր անփոխանակելի հմայքներով, երէկ չկարդաց, այսօր չի կարդար եւ վաղը դժբախտաբար պիտի չկարդայ՝ հակառակ իր բուռն փափաքին՝ Հայաստանի արդի հայերէնը, քանի տարի ալ որ իր գլուխը արդուկէն այդ կործայով։ Եթէ քրտնելով կարդայ իսկ, վայելքով պիտի չճաշակէ նիւթը, ջղայնանալով ձեւէն։

Իսկ այդ լեզուով գրե՞լ՝ պիտի չփորձէ իսկ։ Ուրեմն բացարձակօրէն ժխտական արդիւնք, անտարակուսելի կերպով։ Հետեւաբար, գաղափարական - հոգեկան ձուլումի պարիսպ՝ ժողովուրդին երկու հատուածներուն միջեւ, մտաւորական կալուածին մէջ։ Ուրիշ երեւոյթ է անդիր խանդավառութեան բռնկումը՝ որ երկու կողմէն ալ անկեղծ է ու սրտագեղ եւ որուն հրահրումին ջանք խնայուելու չէ։

Երկրորդ միջոցը, անտարակուսելի կերպով քանդումն է պարիսպին, հետեւաբար ժողովուրդին երկու հատուածներուն մտաւորական - հոգեկան գիրկընդխառնումին գլխաւոր պայմանը, որ կոչուած է նաեւ իրագործել ընկերային համաձուլումը։ Այս չէ՞ ուզածը Հայաստանին։

Հրամայական պահանջք է, ուրեմն, փութացնել այդ մթնոլորտին ստեղծումը։ Ուրիշ ամէն դեղեւում, ծեքծեքում, վարանում, դանդաղում՝ նպատակէն հեռացնող անշարժացում է։ Իտէալի կասում է։

Առանց յանդուգն շարժումի, կրնա՞յ պարտկուիլ Հայաստանի պետական քաղաքականութեան եւ գրական ղեկավարութեան դիրքերուն միջեւ առկախ ցցուն հակասութիւնը, որուն խոր ուշադրութիւն սեւեռելու ժամանակ է։

Եթէ իրատես հոգեբանութեան անհաշտ միտքերու դառն իսկ հնչեն այս անքողարկելի ճշմարտութիւնները, պատմութեան համար պէտք էին արձանագրուիլ անոնք։

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍՐՏՆԵՂԻՆ ՀԱՅԿ. ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԷՆ

Ռեյթերի թղթակիցը կը հեռագրէ Անգարայէն.— Պ. Վինոկրատով, խորհրդային դեսպանը, կիրակի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարար Պ. Հասան Սաքայի հետ։ Կ'ըսուի թէ խօսակցութեանց նիւթն էր Պոլսոյ հակաբոլշեւիկ ուսանողներու վերջին ցոյցը։

Նոյն գործակալութեան Պուքրէշի թղթակիցը կը գրէ թէ Թուրքիան այժմ սպառնալիքի տակ է հիւսիս-արեւելքէն՝ հայկական խլրտումէն, հարաւ-արեւելքէն՝ քիւրտ փոքրամասնութեանց խռովութիւններէն, իսկ հիւսիս-արեւմուտքէն՝ պուլկարական զօրքի համախմբումէն՝ Թրքական սահմանագլուխին վրայ։

Այս կացութիւնը եւ Թուրքեւռուս դաշնագրին լրացումը մէկ ամիս առաջ այլեւս լոյս չեն տար լայն զօրացրումի մը, այս օրերս, մինչդեռ երկրին տնտեսական վիճակին ծանրութիւնն այդ կը պահանջէ։

Հայկական խլրտումը, թէեւ քիչ մը մեղմացած Լոնտոնի խորհրդաժողովէն ի վեր, Թուրքերուն աչքին կ'երեւայ տեսակ մը ճնշում ընդունիլ տալու համար խորհրդային առաջարկները՝ Նեղուցներու (խարիսխներ), Կարս եւ Արտահանի եւ Թուրքիոյ միջազգային քաղաքականութեան բարեփոխման մասին։

Նշանակալից իրողութիւն մը. Պուքրէշի ռուս դեսպանը իր վերջին ճառին մէջ որ եւ է ակնարկ չըրաւ հայ տարագիրներու պահանջներու մասին, մինչդեռ խորհրդային անթեղը եւ մամուլը լայն տեղ տուին անոնց։ Ասկէ կ՚ենթադրուի թէ Թուրքեւռուս յարաբերութեանց մէջ փոփոխութիւն տեղի պիտի չունենայ ատեն մը։

Իրանի անել վիճակը

Իրանի կառավարութիւնը Դեկտ. 10ին կոչ մը ուղղելով ամբողջ աշխարհի, Թախանձագին կը խնդրէ որ երեք մեծ պետութիւնները քաշեն իրենց զօրքը, կարելի եղածին չափ շուտ, համաձայն Թեհրանի յայտարարութեան։ Վարչապետ Հաքիմի այս առթիւ բացատրեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Իրան պէտք է կատարեալ ազատութիւն վայելէ, որպէսզի կարենայ գործադրել բարենորոգումները։ Կառավարութիւնը պատրաստ է ամէն ապահովութիւն տալու Խ. Միութեան եւ ա հաւասարակ բոլոր ազգերուն։

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ գերագոյն խորհուրդ մը կազմուած է, ուսումնասիրելու համար Ատրպատականի վերաբերեալ խնդիրները։ Կառավարութիւնը միշտ մտատանջ է այդ նահանգին կացութեան մասին, եւ ապօրէն կը նկատէ վերջերս կատարուած ընտրութիւնները, ուր յաղթանակը շահած էր համայնավար աջակողմեան Փէշավարի։ Լուրի մը համաձայն, կառավարական զօրքը սահպանեցաւ պաշտպանողական դիրքերու մէջ քաշուիլ Արտէպիլի մէջ, Թաւրիզէն 200 քիլոմեթր հեռու, դիմադրելու համար դեմոկրատներու յարձակման։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՏԸ ԳՕԼ առջի օր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, պարզեց Ֆրանսայի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը։ Ակնարկելով Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու յարաբերութեանց, զօրավարը յայտարարեց,— «Այսօրուան աշխարհին մէջ, երկու շատ մեծ պետութիւններ կան, եւ մենք կը գտնուինք ճիշդ երկուքին միջեւ։ Կը բաւէ քարտէսին վրայ նայիլ, հասկնալու համար թէ այս կացութեան մէջ մեր կենսական շահը կը պահանջէ խստօրէն պահել մեր հաւասարակշռութիւնը։ Հետեւաբար, կ՚ուզենք բարեկամութեամբ նայիլ— որքան կախուած ունի մեզմէ — դէպի արեւելք եւ դէպի արեւմուտք — աչքերը բաց եւ ձեռքերը ազատ։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ զօրավարը գիտակցօրէն լուռ մնաց Անգլիոյ մասին, որպէսզի բաց դուռ մը ձգէ ապագայ զինակցութեան համար։ Ներքին քաղաքականութեան առթիւ, զօրավարը յիշելով կատարուած բարեփոխումները, յիշեցուց իրենց նշանաբանը,— անկախութիւն, արդարութիւն, միութիւն։

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատավարութեան Բշ. օրուան նիստին մէջ, կարդացուեցան գանազան փաստաթուղթեր, որոնք կ՚ապացուցանեն թէ Խ. Միութեան դէմ յարձակումը ծրագրուած էր 1940 Դեկտ. 18ին։ Հիթլէր կը յուսար չորս ամիսէն վերջացնել այս պատերազմը։

ԼԵՀԵՐԸ ՎԱՐՇԱՒԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱՇԻՆԵՆ քար առ քար։ Քաղաքին 400.000 բնակիչները ամէն օր իրենց ձեռքերով, քարհատներով եւ թիերով կը փորեն աւերակները եւ կառքերու մէջ կը լեցնեն, ցուրտին եւ ձիւնին տակ, պատսպարան մը ճարելու համար։ Առտուն արշալոյսին հազարաւոր Լեհեր յանկարծ փողոց կը թափին 17.000 փլած տուներու աւերակներէն։ Ասոնք իբրեւ բնակարան ունին մառաններ եւ գետնափոր հիւղակներ։ Ոչ տաքութիւն կայ, ոչ լոյս, ոչ ալ ջուր։ Մասնագէտներու կարծիքով, տասը տարի պիտի տեւէ վերաշինութիւնը։ Շատ քիչ խանութներ մնացած են Վարշաւայի առեւտրական կեդրոնին մէջ։ Խ. Միութիւնը կը ճարէ շինանիւթերուն 50 առ հարիւրը եւ ռուս մասնագէտներ կ՚օգնեն։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հնգամեայ նոր ծրագիր մը կազմած է (1946—1950), ամբողջովին վերակազմելու համար երկրին տնտեսական կեանքը։ Պիտի նորոգուին երկաթուղիները 45.000 մղոն երկայնութեամբ, զարկ պիտի տրուի ելեկտրականացման, Մոլոթովի հսկայ գործարանը օրական հազար ինքնաշարժ պիտի արտադրէ, կառքի նոր գործարաններ պիտի կառուցուին, բանուորական բնակարաններով, Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսիոյ եւ Վրաստանի մէջ, մեծ զարկ պիտի տրուի ցորենի արտադրութեան եւ անասնաբուծութեան, հազարաւոր օդանաւեր պիտի յատկացուին քաղաքային գործածութեան, պիտի ծաւալի առեւտրական նաւատորմը, մօտ հինգ միլիոն նոր տուներ պիտի շինուին եւն.։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա մերժած են յունական կառավարութեան առաջարկը՝ երեսփ. ընտրութիւններ 1946 մարտ 31ին յետաձգելու մասին։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ընդդիմադիրները կը խորհին ընդհ. գործադուլ հռչակել ելեկտրականութեան, ջուրի եւ ուրիշ կենսական սպասարկութեանց մէջ, ստիպելու համար կառավարութիւնը որ ընդհ. ներում շնորհէ։

ՌՈՒՐԻ ԱԾՈՒԽԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ աւելցնելու եւ աւելի մեծ քանակութեամբ ածուխ Ֆրանսա փոխադրելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ։ Կը յուսացուի թէ կացութիւնը պիտի բարւոքի մինչեւ տարեգլուխ։ Մ. Նահանգներն ալ պիտի փութացնեն ածուխի առաքումը։

ՈՃԻՐՆԵՐԸ կ՚աւելնան Լոնտոնի մէջ, ինչպէս Փարիզի եւ ամերիկեան մեծ քաղաքներու մէջ։ Հազարաւոր ոստիկաններ հետապնդումներ կը կատարեն գիշեր ցերեկ։ Վերջին շաբաթներու ընթացքին 70.000 ոսկի դրամ, դոհարեղէններ եւն. գողցուած, առեւանգութիւններ եւ բռնութիւններ կատարուած։ Շատ մը չարագործներ մասնաւոր խումբեր կազմած են, ոճիրներ գործելու համար։— Փարիզի թերթերն ալ կը գրեն թէ երեք ամսուան մէջ (Մայիս, Յունիս, Յուլիս) 45 սպանութիւններ կատարուած են գիշերանց։ Երկու տարուան մէջ, միայն մէկ գիշեր անցած է առանց բռնութեան (1945 Դեկտեմբեր 5էն 6ի գիշերը)։ Սեւ շուկայով ատրճանակներ կը ծախեն 2000ֆր.ի։

ՌՈՒՍ ԵՆԹԱՍՊԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ Նիւրընպէրկի մէջ, Դեկտեմբեր 8էն 9ի գիշերը, իր վարած կառքին մէջ։ Կ՚ըսուի թէ մարդասպանը ամերիկեան համազգեստ հագած էր։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Պիտօ ճառ մը խօսելով Սէնթ Էթիէնի մէջ, յայտարարեց թէ «մեր դրացիներուն հետ համաձայնութիւններ պիտի կնքենք որոնք ուղղուած պիտի չըլլան Խ. Միութեան դէմ»։ Այս առթիւ նախարարը նորէն կրկնեց թէ Ֆրանսա պիտի չընդունի որ եւ է որոշում որ կը տրուի առանց իր մասնակցութեան։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ 8 ՄԻԼԻՈՆ ՀՐԵԱՆԵՐԷՆ 6ուկէս միլիոնը ջարդուած են հիթլէրական իշխանութեան կողմէ, համաձայն ամերիկեան տեղեկագրի մը։ Մնացեալ 1.500.000 Հրեաներէն 350.000ը կը գտնուին Անգլիա, 175.000ը Ֆրանսա, 80 հազարը Լեհաստան, 300.000ը Ռումանիա, 65 հազարը Գերմանիա, 150.000ը Ռուսիա, հարիւր հազարը մասնաւոր կայաններու մէջ (ամերիկեան շրջան), 20 հազարը Իտալիա, 12 հազարը Զուիցերիա։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԶՕՐ. ՓԷԹԸՆ, որ վճռական դեր կատարեց Ֆրանսայի ճակատամարտին մէջ եւ որ վերջերս պաշտօնանկ եղած էր, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ Մանհայմի մէջ (Գերմանիա), իր ինքնաշարժը զարնուած ըլլալով ուրիշ ամերիկեան կառքի մը։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ տագնապին հետեւանքով, Փարիզի նամակատուններուն բացման ժամերն ալ փոխուած են։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՀՐԵԱՆԵՐ Լեհաստանէն փախչելով Գերմանիա կ՚ապաստանին, անտանելի գտնելով կեանքը։ Իրենց պատմութեան համաձայն, Լեհերը հրոսախումբեր կազմելով, կը հալածեն եւ կը սպաննեն Հրեաները։ Շատերը կ՚ըսեն.— «Եթէ կարմիր բանակը չըլլար, մէկ Հրեայ չէր մնար Լեհաստանի մէջ»։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԱԼ հանրապետութեան պիտի վերածուի, հետեւելով Եուկոսլաւիոյ։ Այսպէս պիտի աւելնայ «անգործ» թագաւորներու թիւը (Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Ալպանիա, Յունաստան։ Հունգարիա եւ Աւստրիա եւս գահաժառանգներ ունին որոնք տարիներէ ի վեր կը սպասեն)։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ազգ. Ընդհ. Միութիւնը Խ. Հայաստանի 25ամեակի տօնակատարութիւնը կը կատարէ այս շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, իրիկուան ժամը 20ին, 27 rue Elysée - Reclusի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԱԲԱԽՏ ՍԻՄՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հէք Սիմոնը, անդրանիկ զաւակն էր Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղէն համեստ ընտանիքի մը, Պ. Յարութիւն Լավազանեանի։ Ծնած էր 1921ին։

Սիմոնը համեստութեան եւ պարկեշտութեան տիպար մըն էր մեր շրջանակին մէջ, յանդուգն երիտասարդ մը։ Սպաննուեցաւ Դիմադրական կռիւներու շրջանին (4 Սեպտ. 1944), Տինէի մէջ, իր հինգ ընկերներով։ Զանց կ՚առնեմ սպանութեան պարագաները, վստահ ըլլալով որ շատ մօտիկ ապագայի մը մէջ արդարութիւնը իր տեղը պիտի գտնէ եւ այն ատեն պիտի գտնուին սրտցաւ հայրենակիցներ, անոր անմեղութիւնը անգամ մը եւս հաստատելու եւ ոճրագործներուն դիմակը պատռելու համար։

Հանգուցեալին մարմինը, որ 4 Սեպտ. 944էն մինչեւ 25 Նոյեմբեր կը գտնուէր Տինէ, տեղական իշխանութեան արտօնութեամբ փոխադրուեցաւ իր բնակավայրը, Սէնթ Մարկրիտ։ Թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 30ին։ Ծաղկեպսակներով իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» խումբը, Հայ Կարմիր Խաչը, Հայ Հայրենասէր Երիտասարդաց Միութիւնը եւ բազմաթիւ սրտցաւ ազգականներ, ընկերներ եւ հայենակիցներ։ Հարիւրաւոր հոգիներ կը հետեւէին հէք Սիմոնի դագաղին որ ծածկուած էր զինուորական իշխանութեան կողմէ ղրկուած ֆրանսական եռագոյնով։ Մինչեւ Սէն Փիէռի գերեզմանատունը, բարեկամներ փոխն ի փոխ ուսերու վրայ կրեցին մեր սիրելի Սիմոնը։ Յետոյ հայերէն ուղերձ մը կարդաց ընկեր Սահակ Նազաչեան, իսկ ֆրանսերէն ուղերձ մը՝ երիտասարդ ընկեր Պարգեւ Զաքարեանը, խորապէս յուզելով ներկաները։

Սիրելի Սիմոն (Աղաջան), ճիշդ է որ ոճրագործները զգետնեցին քեզ եւ յաւիտենապէս բաժնեցին մեզմէ, բայց վստահ եղիր որ այդ արմատէն ծլող նոր բողբոջները պիտի ըլլան աւելի յանդուգն եւ քաջ, մինչեւ որ արդարութիւնը յաղթանակէ։

Հանգիստ ոսկորներուդ եւ մխիթարութիւն ծնողքիդ։ — Մկրտիչ Մատոյեան

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ (Յապաղած).— Նոյ. 24ին ընկերահամակրական խնճոյք մը տեղի ունեցաւ Bourg--les-Valenceի ընկերվարականներու սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի։ Պատուոյ սեղանին կը մասնակցէին Bureau Fédéralէն տասնեակ մը ընկերվարականներ, ինչպէս եւ Bourgի քաղաքապետը որ սիրայօժար տրամադրած էր սրահը։ Բացումը տեղի ունեցաւ Marseillaiseով եւ «Մշակ Բանուոր»ով։ Օրուան նախագահը, ընկեր Գ. Քիւրքճեան հանդէսին բացումը կատարելով, ֆրանսերէնեւ հայերէն բացատրեց տօնախմբութեան նշանակութիւնը, Դաշնակցութեան եւ ընկերվարականներու միջեւ եղած յարաբերութիւնները 1907էն ի վեր։ Այս առթիւ յարգանք եւ երախտագիտութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ, Ֆրանսացի թէ Հայ։ Օրուան բանախօսներն էին ընկեր Ա. Պօյաճեան (Ռոմանէն) եւ Եր. Գասեան, որոնք համառօտակի պարզեցին Դաշնակցութեան գործունէութիւնը։ Ընկեր Աւագեան կարդաց ֆրանսերէն ուղերձ մը. ընկեր Սարոյեան՝ հայերէն։ Գեղարուեստական բաժինն ալ ճոխ էր։ Եղան հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ եւ երգեր։ Հիւրերէն Պ. Gonta քանիցս երգեց ֆրանսերէն կտորներ։ Ընկերվարականներու կողմէ խօսեցան քաղաքացիներ Quartier, Vachet (maire de Bourg - les - Valence) եւ Tourvielle, համակրանք յայտնելով։ Հանդէսը վերջացաւ կազդուրիչ տպաւորութեամբ։ Գ.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

16 Դեկտ. կիրակի ժամը 2.30ին Սալ Շիմիի մէջ, 28bis Rue St. Dominique, métro Invalides։ Մասնակցութեամբ՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի կը ներկայացուի յայտնի թատերագիր՝ Պէռնշթայնի ՍԱՄՍՈՆ կամ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԲԵՌՆԱԿԻՐԸ, ընտանեկան տրամ 4 արար, (Թարգ. Տ. Նշանեանի)։

Տոմսերը 200, 100, 75 եւ 50 ֆրանք։ Կը ծախուին սովորական վայրերը։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

ՏԻԿԻՆ ՄԵՇԻՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 1000 ֆրանք կընուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի։ Այս առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն Մեշինեան եւ Նալպանտեան ընտանիքներուն։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.280

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք

Jeudi 13 Décembre 1945 Հինգշաբթի 13 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4482-Նոր շրջան թիւ 211 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Սահմանադրութեան յանձնաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները, որոնց մասին օրը օրին տեղեկութիւններ կը հաղորդեն թերթերը։

Տարակոյս չկայ թէ հիմնական սկզբունքները մեծապէս պիտի ազդուին օրուան հովերէն։ Ամբողջ Եւրոպան երկունքի մէջ է։ Ֆրանսան, դասական օրրանը յեղափոխական յորձանքներու, ինչպէս կրնար կառչած մնալ հին օրէնքներու։ Մանաւանդ որ, իր պատմութեան ամէնէն եղերական շրջաններէն մէկը բոլորեց, չորս տարի օտար լուծի տակ մնալով, յետոյ Դիմադրութեան, ստորերկրեայ պայքարի մը լծուելով։

Միւս կողմէ, Սահմանադիր Ժողովին մէջ կը տիրապետեն ձախերը,— համայնավար եւ ընկերվարական։ Հոսանքներ որոնք լայն դետին շահած էին տարիներու քարոզութեամբ։ Անոնց գործօն մասնակցութիւնը Դիմադրական Ճակատին վրայ եւ անհամար զոհերը աւելի զօրացուցին իրենց համբաւը եւ հմայքը։

Մինչեւ հիմա ընդունուած կէտերուն մէջ, կան ուշադրաւ պարագաներ։

Այսպէս, Յանձնաժողովը թէեւ մեծամասնութեամբ քուէարկեց մէկ Ազգ. Ժողովի սկզբունքը։ Խնդիրը դեռ շատ ջուր կը վերցնէ եւ Ընդհ. Ժողովին մէջ է որ վերջնական ձեւ պիտի ստանայ։

Երկու ժողովի տեսակէտն ալ ունի զօրաւոր պաշտպաններ նոյնիսկ ձախերուն մէջ (ընկերվարական)։ Բայց ոչ հին հասկացողութեամբ,— Երեսփ. Ժողով եւ Ծերակոյտ։ Այլ՝ Ազգ. գերիշխան Ժողով մը, եւ անոր հետ՝ ուրիշ մը, բոլորովին նոր ոճով։

Ուրիշ կարեւոր կէտ մը՝ քաղաքական կուսակցութեանց խնդիրը։

Շատեր, մանաւորապէս համայնավարները աւելորդ կը գտնեն այս մասին որ եւ է տրամադրութիւն դնել սահմանադրութեան մէջ։

Միւս ձախ թեւը, ընկերվարական կուսակցութիւնը, ընդհակառակն անհրաժեշտ կը գտնէ սկզբունքի կէտեր դնել, խրատուելով անցեալ փորձառութիւններէ։

Կուսակցութեան վարիչ դէմքերէն Անտրէ Ֆիլիփ, նախկին նախարար, յօդուածով մը կը պատճառաբանէ այս անհրաժեշտութիւնը.—

1. Անհրաժեշտ է Սահմանադրութեան մէջ արձանագրել մէկէ աւելի կուսակցութեանց սկզբունքը։ «Ժողովրդապետութիւն մը կ'ենթադրէ շատ մը կուսակցութիւններու գոյութիւնը, հետեւաբար պէտք է խոշոր տառերով արձանագրուի միակ կուսակցութեան դատապարտութիւնը, քանի որ ան գործիքն է դիկտատուրայի»։

2. Այդ կուսակցութիւնները պէտք է հասարակաց գիծ մը ունենան,— ազատութեան սէրը եւ Իրաւունքներու Յայտարարութեան էական սկզբունքներուն պահպանումը (ազատութիւն, հաւասարութիւն քաղաքացիներու՝ օրէնքին առջեւ եւն.)։ Պէտք չէ որ կարենայ վերածնիլ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, ոչ ալ ֆաշական կամ նացիական կուսակցութիւն մը։

3. Ազատութեան նոյն սկզբունքը պէտք է տիրապետէ կուսակցութիւններու ծոցին մէջ։ «Անցեալին մէջ տեսնուած են քաղաքական կուսակցութիւններ՝ բաղկացած միայն սպայակոյտներէ, առանց զօրքի, համադումարներ, ուր նոր անդամներ կ'երեւան յանկարծ, մեծամասնութիւն մը գոյացնելու համար, վարիչ մարմիններ որոնք իրենց հրամանները կը պարտադրեն շարքերուն» եւն.։

4. Վերջապէս, «պէտք չէ որ կուսակցութիւնները ծածուկ աղբիւրներ ունենան։ Իրենց բոլոր ելմտական միջոցները,— անդամավճար, հանդէսներ, հանգանակութիւններ կամ ուրիշ աղբիւրներ պէտք է ծանօթ ըլլան բոլորին, ինչպէս եւ ծախքերու բաշխումը։ Այս կերպով պիտի կրնանք վըստահ ըլլալ թէ կազմակերպութիւն մը որ եւ է կերպով կախում չունի ոչ արտասահմանէն, ոչ ալ կարգ մը տնտեսական ուժերէ. կամ, եթէ կարգ մը կուսակցութիւններ կապեր ունին այդ ուժերուն հետ, հանրային կարծիքը պիտի գիտնայ եւ ընտրողը պիտի կրնայ հաշուի առնել»։

Պահանջելով այս հիմնական կէտերը արձանագրել Սահմանադրութեան մէջ, Անտրէ Ֆիլիփ վերապահում մը կը դնէ,— որ եւ է պարագայի մէջ, այս սկզբունքներուն գործադրութիւնը պէտք չէ յանձնել գործադիր իշխանութեան։

Շ.

ՄԻ ՔԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1917 հոկտ. 24ին բոլշեւիկները գրաւելով իշխանութիւնը, «դէպի տուն» հրաւիրեցին ռուս բանակը, որ քայքայուած տուն կը վերադառնար, ձգելով ամէն ինչ։

Լէնինը 1917 սեպտ.ին յայտարարեց.— «Հաշտութեան պայմաններ առաջարկելով, խորհրդային կառավարութիւնը պէտք է որ անյապաղ անցնի անոնց իրական գործադրութեան. պէտք է որ նաեւ Հայերին ապահովէ լիակատար ազատութիւն, մինչեւ անջատում»։ Շարունակելով ասում էր.— Պարպել բովանդակ Հայաստանի (Թուրքերի կողմից գրաւուած) ինչպէս եւ մեր կողմից բռնագրաւուած Թրքական (այսինքն Հայկական) հողերը»։

Խե՛ղճ Հայեր, մէկ կողմից անկախութիւն էին տալիս, միւս կողմից զօրքերը քաշելով, մենակ էին ձգում Թուրքերի դէմ յանդիման։

1917 դեկտ. 30ին Լէնինի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ (իբրեւ Ազգութեանց Գործերի Կոմիսարի) լոյս տեսաւ հրովարտակ մը, որ կ'ըսէր.—

«Ժողովրդական Գործավարների Խորհուրդը յայտարարում է հայ ժողովուրդին, որ Ռուսիոյ գիւղացիական եւ բանուորական կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ հայութեան իրաւունքները Ռուսիոյ կողմից բռնագրաւուած Թըրքապատկան Հայաստանի վրայ, ազատ ինքնորոշման հիմունքով, մինչեւ լիակատար անկախութիւն»։ Եւ կ'աւելցնէր. — «Ժողովրդական Գործավարների Խորհուրդը հաշտութեան բանակցութեանց շրջանին Թուրք իշխանութեանց հետ՝ պիտի պնդէ այս պահանջների գործադրութեան վրայ»։

Այդ գեղեցիկ յայտարարութիւններին յաջորդեցին դառն դեղահատեր։ Ռուս բանակը նահանջեց ամբողջովին Թրքահայաստանից, նաեւ Կովկասից։ Բոլշեւիկները հաստատում էին, թէ ճանաչելով Հայաստանի ինքնորոշման իրաւունքը [illegible] ռուսական գրաւման տակ։ Լէնին - Ստալինեան շողշողուն յայտարարութեանց յաջորդեցին ուրիշ յուսախաբութիւններ։ Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի 4րդ յօդուածով բոլշեւիկները յայտարարում էին.— «Ռուսաստանը պիտի անի իրենից կախուած ամէն բան՝ ապահովելու համար արագ պարպումը Անատոլուի արեւելեան շրջանների եւ նրանց օրինական փոխանցումը Թուրքիոյ։ Արտահանի, Կարսի եւ Բաթումի շրջանները եւս արագօրէն պիտի պարպուին ռուսական զօրքերից։ Ռուսաստանը պիտի չմիջամտի այդ շրջանների պետական եւ միջազգային - իրաւական յարաբերութեանց հարցերին, թոյլ տալով, որ այդ շրջանների ազգաբնակութիւնը նոր կարգ հաստատի, համաձայնութեամբ հարեւան պետութեանց եւ յատկապէս Թուրքիոյ»։

1918 մարտ 17ին այս ձեւով բոլշեւիկները լուծում էին հայկական հարցը։ Գազաններին էին յանձնում Հայերը իրենց խնդիրը կարգադրելու։

«Արեւելքի եւ Ռուսաստանի բոլոր աշխատաւոր մահմետականներին» ուղղուած մի կոչի մէջ (24 նոյեմբեր 1917) բոլշեւիկները յայտարարում էին. — «Մենք յայտարարում ենք, որ պատռուած եւ ոչնչացուած է Թուրքիան բաժանելու եւ Հայաստանը նրանից խլելու դաշնագիրը»։

Գրեթէ նոյն շրջանին դաւեր էին սարքում նաեւ Անգլիացիները։ Թուրք բանակները մօտենում էին Բագուին։ Անգլիացիները յուսադրում էին Հայերին, թէ կ'օժանդակեն։ Իրօք 2700 զինուոր ղրկեցին Բագու զօր. Տընսթէրվիլի հրամանատարութեամբ։ Նրանց նպատակն էր սակայն պաշտպանել Բագուի քարիւղը եւ ոչ թէ Հայերը։ Մէկ օր ալ գաղտնի լքեցին Բագուն եւ նաւ նստելով փախան Պարսկաստան, Հայերին յանձնարարելով «սպիտակ դրօշ բարձրացնել»։

Սեպտ. 15ին ինկաւ Բագուն։ Կոտորածը Հայերին արժեց 30.000 մարդկային կորուստ։ Ի լրումն այդ ողբերգութեան, այդ օրերին Լոնդոնում լուրեր էին տարածում, թէ Հայերը դաւաճանելով Անգլիացիներին, գաղտնի բանակցութիւններով Բագուն յանձնել են Թուրքերին... Շաբաթներ վերջ միայն Լորտ Րոպըրթ Սէսիլը Խորհրդարանին մէջ յայտարարեց — «Բագուի յանձնումն եղել է զօր. Տընսթէրվիլի համաձայնութեամբ»։

Պերլինի ամերիկեան դեսպան Ճէյմս Ճէրըրտ ասում է.

— «Ամերիկացիները պէտք է մի վայրկեան կանգ առնեն եւ մտածեն թէ ի՞նչ կը լինէր պատերազմի ելքն ու տեւողութիւնը, եթէ Թուրքերը 8 ամիս առաջ հասնէին Բագու։ Եւ որանք աւելի կանուխ պիտի հասնէին, եթէ Հայերը չդիմադրէին»։

Չենք խօսում ուրիշ վկայութիւնների մասին (օրինակ Լիւտէնտորֆի յուշերը)։ Ի վարձատրութիւն այդ բոլորի, երբ կնքուեցաւ Մուդրոսի զինադադարը (1918 հոկտ.), Հայաստանի մասին պարզապէս կ'ըսէր. — «Եթէ անկարգութիւններ ծագին Հայաստանի վեց նահանգներում՝ Դաշնակիցները իրաւունք ունին գրաւելու նրանց որ եւ է մասը»։ Ահա բոլորը. կարծէք թէ հայկական հարց չէ եղել, չեն եղել նաեւ զարհուրելի կոտորածները, Թրքական անմոռանալի նախճիրը։

(9) ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

Յայտնութիւններ Ռուսեւգերման պատերազմի մասին

Ինչպէս գրած էինք, Նիւրընպէրկի դատավարութեան առթիւ ամերիկեան դատախազը կարդաց կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնց համաձայն Հիթլեր շատոնց նախապատրաստած էր յարձակումը Խ. Միութեան դէմ։ 1940 Դեկտ. 18էն թիւ 446 փաստաթուղթը, որ կը վերաբերի «Պարպարոսա» կոչուած ծրագրին, կը հաղորդէր Հիթլերի հրահանգները,— «Գերման զինեալ ուժերը պէտք է պատրաստ ըլլան ջախջախելու Խ. Միութիւնը արագ արշաւանքի մը ընթացքին, Անգլիոյ դէմ մղուած պատերազմի վախճանէն առաջ»։

1941 Փետրուար 3ին խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ որուն ներկայ էին Հիթլեր եւ ամբաստանեալներէն Քայթըլ եւ Եօտլ։ Այդ առթիւ քննուեցան Ափրիկէի գործողութիւնները եւ Ֆրանսայի ազատ մասին գրաւման խնդիրները։ 1941 Մայիս 13 թուակիր խիստ գաղտնի վաւերագիր մը, որ ստորագրուած է մառէշալ Քայթըլի կողմէ, մասնաւոր իրաւասութիւններ կուտար Տ. Տ. առաջնորդին, Խ. Միութեան մէջ կատարուելիք վարչական կազմակերպութեանց մասին։ Նոյն տարուան ապրիլ 3ին հինգ շաբաթ յետաձգուեցաւ ռուսական արշաւանքը, Պալքաններու մէջ կատարուած գործողութեանց հետեւանքով։ Քայթըլ համաձայնած էր որ գերման զօրքի զանգուածային համախմբում տեղի պիտի ունենար մայիս 22ին, արեւելեան սահմանագլուխին վրայ, իսկ արշաւանքը պիտի սկսէր յունիս 22ին։ Նացի վարիչները մեծապէս շահագրգռուած էին Ռուսիոյ բնական հարստութեանց շահագործումով։ Մասնաւորապէս հրահանգուած էր կազմակերպել Լէնինկրատը, Մոսկուան, Քիէվը եւ Բագուն, տնտեսապէս օգտուելու համար։

Մոսկուա կը բողոքէ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային դեսպանը բողոքած է Թուրքիոյ արտաքին նախարարին, Պոլսոյ մէջ կատարուած հակաբոլշեւիկ ցոյցերուն դէմ, որոնք հակախորհրդային կը համարուին Սովետներու կողմէ։ Նոյնիմաստ բողոքագիր մըն ալ Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսը ուղղած է կուսակալին։

Զրոյցի մը համաձայն, դեսպանը Մոսկուա պիտի երթայ, խորհրդակցութեան կանչուած ըլլալով իր կառավարութեան կողմէ։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՐԱՒՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ հրաւէր ուղղուած է խորհրդային քաղաքացի դառնալու։ Համատանի մէջ դրասենեակ մը բացուած է արձանագրութեանց համար։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ (աւելի քան մէկ միլիոն) ազդարարութիւն - գործադուլը տեղի ունեցաւ երէկ, չորեքշաբթի, ամբողջ դահլիճը մերժած ըլլալով որոշում տալ ճնշումի տակ։ Գործադուլը տեւեց երկու ժամ։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ միջեւ կատարուած քաղաքական բանակցութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժեն։ Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, Անգլիա տրամադիր է Ֆրանսայի զոհացում տալու Հռենոսի եւ Ռուրի հարցին մէջ, պայմանաւ որ Ֆրանսան ալ տեղի տայ Պալքաններու մէջ, ի նպաստ Անգլիոյ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ խորհրդաժողովին առթիւ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը միասին պիտի տանի վեց խորհրդականներ, որոնց մէկը մասնագէտ է հիւլէական ուժի։— Գերմանիոյ կեդր. վարչութեան մասին տեսակէտները աւելի պարզ են այժմ։ Մառէշալ Ժուկով, խորհրդային ներկայացուցիչը, յայտարարեց թէ համաձայն չէ որ կեդր. վարչութիւն մը հաստատուի առանց Ֆրանսայի մասնակցութեան։ Անգլիան ալ այս տեսակէտին յարած է։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ դահլիճը երկու մասի բաժնուած է, ընդհ. ներման հարցին առթիւ։ Երեք-չորս նախարարներ կ'առաջարկեն ներում շնորհել բոլորին, մէջն ըլլալով անոնք որ սպանութիւններ կատարած են գերման գրաւման եւ 1944 Դեկտեմբերի դէպքերու ատեն։ Վարչապետը եւ ուրիշներ կ'ընդդիմանան այս առաջարկին։

500.000 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ ԵՆ Գերմանիոյ մէջ, դաշնակից օդանաւերու ռմբակոծութեան հետեւանքով: Ամէնէն աւելի զոհեր պատճառած են հրձիգ ռումբերը:

ՆԻՒՐԸՆՊԵՐԿԻ դատավարութեան առթիւ, ամերիկեան դատախազը կարդ մը թուղթեր կարդաց, որոնց համաձայն Կէօրինկ կ'ուզէր վիթխարի օդանաւեր շինել, Մ. Նահանգները ռմբակոծելու համար, իսկ Ճափոն տասը Ռուսեր զրկած էր ռումբերով, որպէսզի սպաննեն Ստալինը, բայց տասն ալ ձերբակալուելով գնդակահարուած են:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ վերահաստատուած է հեռագիրներու գրաքննութիւնը, որ մասամբ ջնջուած էր մէկ ամիս առաջ:— Մոսկուայի մէջ մեռած է հռչակաւոր բուսաբան Կոմարով, անդամ Ակադեմիայի, որ մասնակցած է շարք մը գիտական հետազօտութեանց եւ ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Սալաշի, Հունգարիոյ վերջին դիկտատորը, որ կ'ըսեն թէ հայկական ծագում ունի:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՅ նոր սահմանադրութեամբ, կիներն ալ այրերուն հաւասար իրաւունքներ պիտի վայելեն քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կեանքի մէջ եւ պիտի ստանան հաւասար վճարում հաւասար աշխատանքի համար: Սահմանադրութիւնը հիմնուած է Խ. Մ. Սահմանադրութեան վրայ: Վեց դաշնակցային պետութիւններէն իւրաքանչիւրը 25 ներկայացուցիչ պիտի ղրկէ Ազգութեանց Խորհուրդին: Բուն երեսփ. Ժողովը կ'ընտրուի ամբողջ Ժողովուրդին կողմէ: Սահմանադրութիւնը երեք տեսակ սեփականութիւններ կը ճանչնայ,— անհատական, գործակցական եւ համայնական: Անհատական սեփականութիւնը եւ ձեռնարկները սահմանափակուած են եւ կրնան ջնջուիլ, «եթէ հանրային շահը պահանջէ»:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ կեդրոնին համար բուռն պայքար մը կը մղուի միջազգային մամուլին մէջ: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ կեդրոնը պիտի ըլլայ ամերիկեան քաղաք մը, օրինակ՝ Պոսթընը: Եւրոպացիները այս առթիւ դիտել կուտան թէ այդ պարագային Մ. Նահանգները պիտի տիրապետեն նոր կազմակերպութեան որոշումներուն վրայ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊՂՏՈՐԵՆ ՄԻՏՔԵՐԸ

ԽՄԲ.— Քանի մը թերթեր գրած էին թէ հայ հիմնավար մը սպաննուած է Պէյրութի մէջ, Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութենէն վերջը: Մինչդեռ ուրիշ բան կ'իմանանք Պէյրութի «Ազդակ» շաբաթաթերթէն (9 Նոյ.).—

« Առջի գիշեր խիստ ցաւալի եւ դատապարտելի միջադէպ մը պատահած է Հայկաշէն թաղին մէջ, որ շարունակութիւնն է քանի մը ամիս առաջ պատահած ընտանեկան դէպքի մը: Մէկ կողմէ սպաննուած է հայ երիտասարդ մը, իսկ միւս կողմէն ընտանիքի վրայ կատարուած յարձակումի միջոցին դաշունահարուածներէն մահամերձ է երիտասարդ աղջիկ մը: Ընտանիքի վիրաւորուած միւս անդամները բժշկական խնամքի տակ են »:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՐԵՐՈՒ ԵՐԳԸ, պատմութիւն Հայոց՝ դիւցազներգութեամբ: Գրեց՝ Արմէն Անուշ: Գին՝ 60 ֆրանք:

ԱԿՕՍ, ձեռնարկ Հայ Ճեմարանի Շրջ. Միութեան: Գրական ժողովածու աշխատակցութեամբ ծանօթ գրողներու (Լ. Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Հ. Ակինեան, Սեզա, Գ. Իփէկեան եւն.): Է. եւ Ը. գիրք: Պէյրութ:

ՆԱՅԻՐԻ, ամսագիր գրականութեան եւ արուեստի: Խմբագիր՝ Ա. Ծառուկեան: Կ'աշխատակցին խումբ մը երիտասարդ եւ տարէց գրագէտներ: Հասցէ. B. P. 372, Alep (Syrie):

ՅԱՌԱՋ.— Կը խնդրուի արտասահմանի մեր պաշտօնակիցներէն Ֆրանքով ծանուցանել իրենց հրատարակութեանց գիները:

Սիփան - Կոմիտասի պարահանդէսը

Շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Aéro Clubի սրահին մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadero: Ճոխ պիւֆէ:

TANGO եւ SWING, Orchestre PESENTI

Գեղարուեստական բաժին Սիփան Կոմիտասի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Ալէմշահի, երգ՝ Անուշ Ատոմեանէ: Կը մասնակցին՝ Odette Varenne de la Radio, Jacques Provins fantaisiste du «Théâtre de 10 H» Max Varenne claquettes de «Bobino», Hilda et Jino de l'Alhambra: Հայկական պարեր: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

Կարս քաղաքը ՀԱՅՈՑ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Դ.

Անին Յոյներուն յանձնուելէն քիչ վերջ բոլորովին նոր ու անողոք ցեղի մը հրոսակները երեւան կ'ելլէին Հայաստանի սահմաններուն վրայ: Ասոնք Սելճուք Թուրքերու ասպատակներն էին, որոնք Տուղրիլ անուն սուլթանի մը առաջնորդութեամբ Վասպուրական մտնելով գրաւեցին Արճէշ քաղաքը, կոտորեցին բնակիչները եւ գացին Բասենի Վաղարշաւանը, այժմեան Քէօփրիւ քէօյը, յետոյ Բասենի եւ Կարինի դաշտերը ապականելով անցան Խաղտիք, Տայք, Տարօն եւ Խորձեաց գաւառները: Սաստիկ կոտորած մը տուին Մանանաղի գաւառին Սիթատայ բերդը ապաւինողներուն, « ուր ժողովեալ էին բազմութիւն անթիւ փախըստէիցն »: Ամէնէն ահաւոր կոտորածը սակայն, անոնք տուին Կարնոյ դաշտի գլխաւոր քաղաք Արծնիի, որուն տեղ կը կենայ այժմ Քարա-Արզ գիւղը, կամ ըստ ոմանց ուղղակի Կարին քաղաքը: 152 քահանաներով եւ 700էն 800 եկեղեցիներով շէնցած այս անպարիսպ քաղաքին կործանումը որ կատարուեցաւ Սելճուքներու ձեռքով, աղիողորմ ողբերով կը նկարագրեն պատմիչներ՝ Լաստիվերտացի, Ուռհայեցի եւ Սմբատ:

Յունաց Մոնոմախ կայսրը ուզեց այս կորուստներուն վրէժը լուծել, բայց ընդհանրապէս Հայերէ եւ Վրացիներէ կազմուած ու դերագոյն հրամանատարէ զուրկ իր բանակները պարտուեցան Բասենի դաշտին մէջ ու այս կիսավայրենի հորդաներու ասպատակները յառաջացան, յանկարծակի յարձակեցան Կարսի վրայ, տօնական գիշեր մը, երբ ժողովուրդին մէկ մասը եկեղեցիներուն մէջ արարողութեան կը մասնակցէր, միւս մասը փողոցները, հրապարակներուն վրայ, տուներուն մէջ կ'ուրախանար:

Ժամանակակից պատմիչին նկարագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ Կարսը հարստութեան մէջ ճոխացած քաղաք մըն էր: Եւ Սելճուք Թուրքերը, այս հարստութեան աւարին համն առած՝ յաջորդ տարին նորէն եկան: Սակայն այս անգամ Հայերը պատրաստ յարձակեցան թշնամիներուն վրայ « բազումս կոտորեցին » եւ 30 հոգի մեռնող հայ ազնուականներու կարգին գերի ինկաւ Քաջն Թաթուլ: Այս վերջինը երբ բերին Տուղրիլի առջեւ, մեծաւորը զարմացաւ անոր կտրիճ կեցուածքին ու անվախ կերպարանքին: Տուղրիլ սուլթանը խոստացաւ անվախ արձակել Քաջն Թաթուլ, եթէ իր Արսուրան զօրավարին վիրաւորուած որդին բժշկուելու ըլլար: Քաջն Թաթուլ պատասխանեց. « Թէ իմ է զարկածն, չէ կենաց, թէ այլումն է զայն ոչ գիտեմ»: Բայց հասատաուեցաւ, վիրաւոր երիտասարդը մեռաւ եւ Թաթուլ մահուան դատապարտուեցաւ:

Տուղրիլի յաջորդը՝ Ալփասլան, Անին գրաւելէ վերջ դեսպան ղրկեց Գագիկի որ անձնատուր ըլլայ: Այս վերջինը սակայն, այս անգամ հնարագիտութիւն մը բանեցուց բանուորին սիրտը շահելու համար: Դեսպանին եկած առենը սեւ զգեստ հագած նստաւ պալատան ներքնասրահը հասկցնելով թէ Տուղրիլի մահը կը սգայ: Ալփասլան լսելով այս հաւատաց եւ խաղաղութեամբ Կարս եկաւ: Գագիկ զայն ընդունեց մեծ հանդէսով եւ կերակրեց ամբողջ բանակով միասին:

Այնուհետեւ, Գագիկ, միշտ ինքզինքը վտանգի մէջ զգալով Կարսը իր գաւառին հետ ծախեց եւ փոխարէնը Կապադովկիոյ մէջ երկիր մը առաւ:

Գագիկի մեկնելէն ետք, Յունաց կայսրը, Կարսի եւ Ուխտեաց վերակացու կարգեց Բակուրանայ որդին՝ Գրիգոր իշխանը, որ շարունակ նեղուելով Սկիւթացիներէն եւ չվստահելով հեռաւոր Յունաց օգնութեան, քաղաքը յանձնեց Վրաց Գէորգի Բ. թագաւորին 1084ի առենները:

(Մնացեալը յաջորդով) Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Թ. Նալպանտեանի, իրենց մեծ մօր՝ ՏԻԿԻՆ ՄԵՇԻՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ: Ինչպէս եւ Տէր եւ Տիկին Սապոնճեանի, իրենց հօր՝ ՅՈՎՀ. ՏՆԿՈՅԵԱՆԻ դառն կորուստին առթիւ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Սանուհիներու բացման - թէյասեղանը, այս կիրակի, 16 Դեկտ. կէս օրէ վերջ՝ ժամը 3ին: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Ճանապեան Թագուհի կը փնտռէ իր մօրաքրոջ տղան, Պ. Գեղամ Տիրատուրեանը որ ոսկերիչ է եւ Փարիզ կը գտնուի: Իմացնել Djénabian Takouhi, 57 Cours Bonnevaux, Romans, (Drôme):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԱՄԱՆԻ

ՎԱՐՈՒՅԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ, Գիրք Գ. 1945 Նոյեմբեր:

ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԻՒԹԵՐԸ.— Գրական Շարժումը Խ. Հայաստանի մէջ, Վահէ.— Հայ ժողովուրդին, Յովհ. Շիրազ.— Նարդենի (ինքնակենսագրութիւն) Շ. Նարդունի.— Իմ կատուս եւ իր օրագիրը, Ա. Ամուր.— Պանդոկի դիպուած, Փայլակ Սանասար.— Վէպը եւ Ազգերու հոգին, Հրաչ Սարգիսեան.— Ճարտարապետ Թորամանեան, Ա. Խաչակեան.— Լեզուական բաներ, Յակոբ Տէր Յակոբեան.— Վահան Թէքէեան, Ն. Սարաֆեան.— Եր. Տ. Անդրէասեանի կեանքն ու գործը, Շ. Նարդունի.— Հայկ. Հարցը համաժայն Սազոնովի յուշերուն, Արսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեանց.— Սիմոն Գափամաճեան, Եր. Տէր Անդրէասեան.— Կենդանիներու լեզուն (սերպիական հէքեաթ).— Եղերապատում Եղիշէ Չարենցի, Վարազ.— Աստղիս: Գին 75 ֆր.: Դիմել «Յառաջ»ի եւ գրավաճառներու:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 30-ԱՄԵԱԿԸ
16 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
Salle de Géographie, métro : St-Germain-des-Prés

Կը նախագահէ Պ. Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ, կը խօսին ՊՊ. Ա. ՋՕՊԱՆԵԱՆ, Զ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ, եւ Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Առտուն հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

Տարեկան մեծ պարահանդէս

Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 25ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Aéro Clubի սրահներուն մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadéro:

Նուագ, Tango եւ Swing: Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ ճոխ պիւֆէ: Ջերմութիւնը ապահովուած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ 500 ֆրանք ՅԱՌԱՋի համար, Տիկին Իսկուհի Պետրոսեանէ, Լէ Վանս (Արտէշ):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ այս հինգշաբթի, իրիկուն ժամը 7ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ յաջորդ դասախօսութիւնը՝ այս հինգշաբթի, ժամը 8.30ին, Սթիւտիօ Ալէմշահի մէջ,: Կը խօսի՝ Պ. Գ. Ալէմշահ, «Հայ երաժշտութեան մասին»:

Ֆ. Ա. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ Խ. Հայաստանի 25ամեակը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Սալ Փաթրօնաժի մէջ (rue Voltaire), պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Պ. Կօշարի, մասնակցութեամբ France - U. R. S. S.ի եւ գաղութի բոլոր կազմակերպութեանց: Կը խօսին Պ. Պ. Զորմիսեան եւ Ազատ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ազգ. Ընդհ. Միութիւնը Խ. Հայաստանի 25ամեակի տօնակատարութիւնը կը կատարէ այս շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, իրիկուան ժամը 20ին, 27 rue Elysée - Reclusի սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Այրի Տիկին Վարդենի Պօղոսեան եւ զաւակները՝ Զատիկ, Խոսրովուհի, Իսկուհի եւ Պաղտասար շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Պ. ՈՍԿԻԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ:

Թատերական ներկայացում

Salle des Sociétés Savantesի մէջ, 8 rue Danton, Դեկտեմբեր 22ին, շաբաթ ժամը 20.45ին, թատերական բացառիկ ներկայացում, սրամիտ եւ զուարթ կատակերգութիւն մը,

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է

Գրիգոր Վահանի, բեմադրութեամբ Հ. Բաղրատունիի եւ մասնակցութեամբ Ա. Գմբէթեանի, Գ. Տէրվիշեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Յ. Լաթիֆեանի, Տիկին Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Աղնաւուրի, Օր. Ա. Գազազեանի: Թատերգութիւնը ժողովուրդին կը ծանօթացնէ Սարիմ Մաքսուտեան:

Գին 200, 100 եւ 50 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Restaurant Sassouni, 31 rue d'Alexandrie, Librairie Hrant Samuel, Photo Phébus 23 Bd Bonne Nouvelle:

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք

Vendredi 14 Décembre 1945 Ուրբաթ 14 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4483-Նոր շրջանի թիւ 212 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՅՆ ԿԱՐՍ-ԱՐՏԱՀԱ՞Ն

«Սովետական Հայաստան», Երեւանի պաշտօնական օրկանը, 1945 Սեպ. 23ի թիւին մէջ, Գ. էջին վրայ հրատարակած է գրութիւն մը, որ կը պատմէ մայրաքաղաքի աշխատաւորութեան խօսքը՝ հայկական պահանջներու մասին:

Ստորեւ՝ ամբողջ հատուած մը, իրենց հայերէնով եւ մանաւանդ «ընթերցեցին»ով...

— «Սեպտեմբերի 22ին մեր ռեսպուբլիկայի մայրաքաղաքի գործարաններում, փաբրիկաներում, հիմնարկութիւններում եւ ձեռնարկութիւններում հանգստի ժամերին ագիտատորները ընթերցեցին մեր թերթերում տպագրուած «Ամերիկայի Հայ Ազգային Խորհրդի» դիմումը՝ ուղղուած Արտաքին Գործերի Մինիստրների խորհրդին: Ընթերցանութիւններից յետոյ բանուորները, բանուորուհիները, ինժեներները, ծառայողները, գիտնականները եւ ինտելիգենցիայի միւս ներկայացուցիչները իրենց ելոյթներում մեծ գոհունակութեամբ էին ընդունում թուրքական տիրապետութեան տակ գտնուող Կարսի ու Արդահանի մարզերը Սովետական Հայաստանին միացնելու եւ արտասահմանում գտնուող մէկ եւ կէս միլիոն Հայերին հայրենիք վերադարձնելու հնարաւորութիւն ստեղծելու արդարացի պահանջը: Համաշխարհային առաջին պատերազմի ժամանակ այդ մարզերի հայ ազգաբնակչութիւնը ոչնչացուեց, կամ արտաքսուեց, իսկ նրանց պապենական հողերը զաւթեցին: Դա պատմական աղաղակող անարդարութիւն էր»:

Շարունակութեան մէջ ալ, նորէն կը յիշուին Կարսն ու Արտահանը, զանոնք «Ս. Հայաստանի միացնելու պահանջը, որովհետեւ դրանով վերջ կը տրուի օտարութեան մէջ գտնուող Հայերի տառապանքներին եւ կը վերականգնուի արդարութիւնը»:

Օրուան ճառախօսներէն Ս. Մանուկեան ժամանակը հասած կը նկատէ, «որպէսզի արտասահմանում գտնուող մեր հայ եղբայրներն ու քոյրերը վերադառնան իրենց օջախը, վերջ տրուի նրանց տարագրութեանը: Պէտք է սովետական Հայաստանին վերադարձուին զաւթած տերրիտորիաները (բռնագրաւուած հողերը):

Ուրիշ ճառախօս մը, ճարտարագէտ Ա. Բարսեղեան, նոյնպէս կը պահանջէ որ «Թիւրքահայերի նկատմամբ կատարուած պատմական անարդարութիւնր իր վախճանը գտնի, աւազակաբար յափշտակուած հողերը վերադարձուին իրենց օրինաւոր տէրերին»:

Դժբախտաբար ձեռքի տակ չունինք ուրիշ նիւթեր, ճշդելու համար հիմնական կէտ մը,— այս ժողովրդային բաղձանքները միայն Կարսի եւ Արտահանի՞ կը վերաբերին, թէ բուն Հայկական Դատին,— Թրքահայաստանի նահանգներուն:

Ճառախօսները անորոշ, ընդհանուր խօսքեր կ'ընեն, իսկ «Ս. Հայաստան» բացորոշապէս կը խօսի միայն Կարսի եւ Արտահանի մասին:

Կ'ենթադրենք թէ մնացեալ լռելեայն պէտք է հասկնալ. քանի որ կը խօսի Արտասահմանի մէկուկէս միլիոն տարագիր հայութեան մասին: Արդ, Կարսի նահանգը (հին Վանանդը) դժուար թէ 250 հազար հոգիէն աւելի կարենայ տեղաւորել, իսկ Արտահանի մասին վէճեր կան:

Ամէն պարագայի մէջ, կ'ուզէինք որ Հայաստանի աշխատաւորութիւնն ալ խօսէր նոյնքան բացորոշ որքան Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Կը յիշէք անոր խօսքերը, 25ամեակի տօնակատարութեան առթիւ,— «Մեր դիմումին մէջ, մենք խնդրեցինք որ Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած հողերը ետ առնուին եւ վերադարձուելով իրենց օրինաւոր տէրերուն, կցուին Խ. Հայաստանի»:

Թերեւս այս անորոշութիւնը կը բխի անկէ որ, Մոսկուան ինք մինչեւ այսօր ալ պաշտօնապէս բանաձեւած չէ իր պահանջները: Մոսկուայի անթենը եւ թերթերը պարբերաբար կ'արձանագրեն Հայաստանի թէ Արտասահմանի մէջ եղած արտայայտութիւնները: Բայց, կառավարութիւնր ինք, եւ իր դեսպանները բառ չեն արտասաներ, ինչպէս տեսանք Փարիզի եւ Պուքրէշի մէջ, տօնակատարութեանց առթիւ:

Արդեօք անո՞ր համար որ, տակաւին ժամանակը հասած չեն սեպեր:

Ցուսա՞նք թէ լոյս մը պիտի ծագի Մոսկուայէն, Երեք Մեծերու խորհրդաժողովին առթիւ:

Շ.

«Հրաշագործ» Աւագը

ԽՄԲ.— Ֆրանսական գործակալութենէն առնելով, ժամանակին հաղորդած էինք թէ իրանահայ երիտասարդ մը, Աւագ, «հրաշքներ» կը գործէ, զարմացնելով գիտական աշխարհը: Իրանահայ եւ իրանեան թերթերը շնդալից մանրամասնութիւններ կը հրատարկեն այս մասին: Թէհրանի մեր աշխատակիցը երկու անգամ տեսակցութիւններ ունենալով «հրաշագործ»ին հետ, մեզի ղրկած է մանրամասնութիւնները: Կը հրատարակենք իրբեւ հետաքրքրական երեւոյթ մը, եզրակացութիւնը ձգելով գիտնականներու.—

ԹԷՀՐԱՆ, 14 Հոկտ.— Ո՞վ է Աւագը, որի անունը ահա մի քանի շաբաթ է, ինչ հոլովւում է Թէհրանի հայ եւ պարսիկ ժողովուրդի բերանում, որով զբաղած է հայ եւ պարսիկ մամուլը եւ որի անունը արդէն հասել է նաեւ արտասահման: Թէհրանը, մասնաւորապէս հայ համայնքը այսօր ապրում է, շնչում է ու զբաղած է միայն Աւագով:

Մի նոր Մեսիա՞,— ինչպէս ժողովրդական զանգուածներն են ընդունում ու հաւատում, ուստի եւ մոմեր վառում նրա առջեւ,— թէ «բուժող մեդիում», «մի եզակի դէմք», *որ օժտուած է բուժելու բացառիկ կարողութեամբ,— ինչպէս պաշտօնապէս յայտարարել է Իրանի Հոգեբանական Փորձնական Խորհուրդը իր բացատրութեան մէջ, տպագրուած տեղական մամուլի օրգաններում:*

Մենք, հասարակ մահկանացուներս, ի հարկէ, չգիտենք: Գիտենք միայն որ ինչ կատարւում է մեր աչքերի առջեւ, պատկանում է արտասովոր երեւոյթների շարքին:

Ահա ձեզի մի քանի փաստեր, հարիւրաւոր փաստերի ու դէպքերի շարանից, որոնք արձանագրուած են Աւագին շատ մօտ կանգնած Բժ. Ս. Եղիազարեանի կողմից եւ հրատարակուած տեղական մամուլի մէջ:

...«Թէ Պ. Աւագը, այդ 19 տարեկան երիտասարդը, «բուժելու» ընդունակութիւններ է ցոյց տալիս,— գրում է Բժ. Ս. Եղիազարեան,— դա հաստատում են հետեւեալ փաստերը, որ ստուգել եմ անձնապէս: Մի կողմ թողնելով ուրիշ լրագիրներում իմ կողմից յիշուած դէպքերը, այստեղ բերեմ երեք հետեւեալները.—

1. *Թադէոս Ադամեան, 23 տարեկան, Դարուս գիւղից, ծնած օրից տառապում էր* Hystéro-Epilepsie*ով, որ վերջերս կատարեալ հոգեկան ծանր հիւանդութեան կերպարանք էր ստացել եւ միանգամայն անդամալուծել այդ տղային: Օրական մինչեւ 20 անգամի հասնող ընկնաւորութիւնը տեւում էր 1—3 րոպէ, խոր բարոյալքում եւ յուսահատութիւն պատճառելով շրջապատին: Տոքթ. Զէրագին տեսել է այդ հիւանդին եւ շատ ուրիշները: Զինուորական ծառայութիւնից երեք տարի ազատուած է եղել այդ պատճառով: 14 օր առաջ գնացել է Աւագի մօտ ու մէկ անգամից բժշկւել նրանից: Ահա՛ 14 օր է բոլորովին առողջ է: Որքան կը տեւէ այդ, չգիտեմ, բայց փաստը մնում է փաստ: Ինչ որ չկարողացանք անել մենք պաշտօնական գիտութեան ներկայացուցիչներս 20 տարուայ ընթացքում, Աւագն արեց մէկ վայրկեանի մէջ:*
2. *Տիկին Ասիա Սադեան, 45 տարեկան, 15 տարի է տառապում էր լեարդի հիւանդութիւնից, աչքի ցաւերից եւ լոյսի պակասութիւնից, հիստերիկայից եւ սուկալի գլխացաւից: 4 տարի կատարեալ անդամալոյծ էր եւ աչխատանքի անընդունակ բոլորովին: Սովամահ չլինելու համար ստիպուած է եղել դիմելու Աւագին, որովհետեւ բժշկութիւնը զանազան տեղ արդիւնք չի տւել: Երեք անգամ եղել է նրա մօտ, այսօր բոլորովին առողջ է զգում իրեն եւ աչխատանքի ընդունակ: Լեարդը քաշւել է, փոքրացել: Աչքերը լաւ տեսնում են: Նրա աչխատանքի ընդունակութիւնը բոլորովին վերադարձել է իրեն:*
3. *Թովմաս Մելիք-Կարապետեան, 50 տարեկան, կոյր ձախ աչքից: Երկու տարի զանազան տեղեր բժշկւելուց յետոյ առանց արդիւնքի գնացել է Աւագի մօտ. աչքը բացւել է եւ այժմ աչխոյժ տանում է իր աչխատանքը:*

«Չեմ ուզում ծանրացնել ընթերցողին բազմաթիւ այսպիսի դէպքեր յիշելով»: (Տե՛ս «Վերածնունդ», 1945 Թ. 8 Հոկտ. Թիւ 226):

Այս դէպքերի վրայ մենք կարող էինք աւելացնել եւ մի շարք ուրիշները, որոնց կամ վկայ ենք եղել անձամբ, կամ մեր մօտիկ բարեկամներից ենք լսել, հարազատների բժշկութեան մասին:

Հետեւաբար, Աւագի բուժելու կարողութիւնը ամէն տեսակ հիւանդութիւնների որ եւ է կասկածից դուրս է: Խնդիրը, որ առաջ է բերում տարաձայնութիւններ՝ դա նրա արտասովոր, պարզապէս գերբնական կարողութեան ըմբռնումի ու բացատրութեան մէջ է:

Մեր տեսակցութիւնը Պ. Աւագի հետ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 9ին, ժամը 11ին:

Վերջերս Աւագին փոխադրել են Թէհրանի շրջակայ գեղեցիկ ամարանոցներից մէկը՝ Դարբանդ (Շիմրան) արուարձանը: Ապրում է մի համեստ վիլլայում ոստիկանութեան հսկողութեան տակ: Այս խելացի քայլը առնուած է փրկելու համար նրան ժողովրդական բազմութիւնների ներխուժումից:

Վիլլայի մուտքում կանգնած են երեք ոստիկաններ: Այդ օր, այդ ժամին դեռ ժողովուրդ քիչ կար, հազիւ մի 15 հոգի: Ամէնքն էլ սպասում են ընդունելութեան, բայց մերժում են ստանում. «Աւագը տանը չէ, գնացել է զբօսանքի»... Բայց ժողովուրդը չի հաւատում եւ սպասում է...

Ներկայանում եմ որպէս «Լոյս» հանդէսի խմբագիր, տալիս եմ այցետոմս ոստիկաններից մէկին, յանձնելու Պ. Աւագին: Մի քանի րոպէ անհանգիստ սպասումից վերջ, ոստիկանը վերադառնում է եւ ինձ ներս հրաւիրում: Վերը, բնակարանի դրան, ինձ հանդիպում է Աւագի մօտիկ ընկեր երիտասարդ Ռաֆիկ Մուրատեանը եւ առաջնորդում ինձ դէպի հիւրասենեակը: Մի քանի րոպէ անց, գալիս է ինքը Աւագը, սիրալիր ժպտում է եւ անմիջապէս սկսւում է մեր զրոյցը:

Ամէնից առաջ ես ուզում եմ ճշդել Աւագի տարիքը, քանի որ թերթերում տարբեր տարիքներ էին տրուած:

Աւագը 19 տարեկան երիտասարդ է. երեսին միայն մի քանի տեղ երեւում է աղուամազ: Դէմքը գունատ է, հոգեպէս ներշնչուածի արտայայտութեամբ: Խոր ու թափանցիկ հայեացք, շատ համեստ կեցուածք առանց արհեստական սեթեւեթ շարժուձեւերի, խօսում է ցած բարակ ձայնով, ամէն մի հարցումին պատասխանը տալիս է փոքր ինչ մտածելուց յետոյ, կարծես ականջ է դնում իր ներքին ձայնին...

Աւելացնենք, որ Աւագը կիսագրագէտ է, հետեւաբար նրա պատասխանների մէջ մտքերը ձեւակերպուած չեն պարզ ու յստակ: Կարգ մը արտայայտութիւններ մնում են անորոշ, բայց եւ այնպէս մենք ներկայացնում ենք նրա պատասխանները հարազատօրէն, ինչպէս գրի առել էինք նրա ներկայութեամբ:

(1) ՅՈՎՍԷՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Իրանի տագնապը

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ 75.000 խորհրդային զինուորներ կը գտնուին Հիւս. Իրանի մէջ, եւ թէ ամերիկեան զօրքը, որ ընդամէնը 6000 հոգիէ կը բաղկանայ, պիտի քաշուի այս ամսու: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիացիներ միայն 5000 զինուոր ունին հարաւ-արեւմտեան Իրանի մէջ: Խորհրդային ուժերը կը տիրապետեն Ղազուինի մէջ, շրջելով գլխաւոր փողոցները եւ հսկելով երթեւեկին վրայ: Միւս կողմէ, ձախակողմեան «Թիւտէհ» կուսակցութեան անդամները կը հսկեն բոլոր ճամբաներուն վրայ, Ռաշտէն Փէհլէվի, բայց անկարգութեան նշաններ չեն երեւար: Այն նահանգներուն մէջ ուր այս հոսանքը կ'իշխէ, ժողովուրդը կը գանգատի թէ Թէհրանի երեսփոխանները երեսի վրայ ձգած են գաւառները:

Նախկին վարչապետ Սայիտ Զիաէտտին, որուն վտարումը պահանջուած Խորհրդարանի ռուսասէր տարրերուն կողմէ, իբրեւ գործակալ օտար պետութեան մը, յայտարարեց թէ երբեք միտք չունի քաշուելու քաղաքական կեանքէ: «Եթէ քաշուիմ, Ռուսերը պիտի կրնան աւելի շուտ հասնիլ իրենց հակաիրանեան նպատակներուն»: Իր յայտարարութեան համաձայն, վճռական պայքար մը՝ կը մղուի իրեն դէմ, «այն օրէն ի վեր որ իրանեան կառավարութիւնը մերժեց քարիւղի մենաշնորհներ տալ Խ. Միութեան»:

✕ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ Անգլիա պատասխանելով իր ծանուցագրին, կը մերժէ պարպել իր զօրքը մինչեւ Յունուար:

✕ Թէհրանի խորհրդարանին մէջ, երեսփոխան մը յայտարարեց թէ «Ատրպատականը վերջնապէս կորսուած է մեզի համար եւ թէ նոր նահանգապետը կը համարուի «Թէհրանի դեսպանը Ատրպատականի հանրապետութեան մօտ»: — Ատրպատականի դեմոկրատները կտրեցին երկաթուղին Թաւրիզի եւ Ջուլֆայի միջեւ եւ ուրիշ գիծ մը: Թաւրիզի «Ատրբէջան» թերթը նոր դեկոյց մը հրատարակեց «ազգային» լեզուով, արգիլելով ուտեստի եւ ապրանքի արտածումը:

ՄԷԿ ՏԱՐԻ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Ժինէթ Տէթուշ-Կարսիա, Տուլոնի սիրուհին, որ գերմարդ մը կը նկատէր զայն եւ միասին վայելած էր «գործակցութեան» բոլոր հաճոյքները, Փարիզէն մինչեւ Գերմանիա:

ԿԵՌ ԽԱՉԻ նշաններ կը գծուին Պերլինի փողոցներուն մէջ, դաշնակից բանակի կառքերուն վրայ եւն., հիթլէրական երիտասարդներու կողմէ, ինչպէս կը գրեն Լոնտոնի թերթերը, գիտել տալով թէ անոնք հետզհետէ գլուխ կը վերցնեն:

1946ի նախահաշիւը

Սահմանադիր Ժողովը որոշեց արտակարգ արագութեամբ քուէարկել 1946ի ելմտացոյցը։ Եղած հաշիւներուն համաձայն, եկամուտի տուրքի, ապօրէն շահերու դրամին, հարստութեան, ալքոլի, մաքսի, ծխախոտի եւն. տուրքերուն հասոյթը պիտի ըլլայ 305 միլիառ ֆրանք։ Ծախքերը առ այժմ կը հաշուեն 464 միլիառ. այնպէս որ եթէ խիստ կրճատումներ չըլլան, ելմտացոյցը մօտ 160 միլիառ ֆրանքի բաց մը պիտի ունենայ։ Կառավարութեան եկամուտի ծրագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները,— 1. Եկամուտի տուրքը պիտի չզեղչուի.— 2. Պիտի զեղչուին բազմանդամ ընտանիքներու եկամուտի տուրքերը, բայց յաւելում պիտի ըլլայ ամուրիներու համար.— 3. Պիտի ջնջուին աղի եւ շաքարի անուղղակի տուրքերը.— 4. Պիտի աւելնայ ալքոլի տուրքը, բայց պիտի ջնջուի պտուղի հիւթերու անուղղակի տուրքը, եւն.։ Ելմտական նախարարը կ՚առաջարկէ նաեւ զեղչել թիւը այն ապրանքներուն որ ենթակայ են պերճանքի տուրքին։ Հաւանական է որ կրճատուին սովորական կարասիներու եւ հագուստի տուրքերը։ Նախարարը կ՚ուզէ աւելի պարզ վիճակի մը վերածել հարկային դրութիւնը, ջնջելով շարք մը հնօրեայ տուրքեր։

Եթէ Սահմանադիր Ժողովը ընդունի նոր առաջարկները, ամուրիները ամուսնացածներէն չորս անգամ աւելի տուրք պիտի վճարեն։ Օրինակ, ամուրի մը որ 50.000 Ֆր. եկամուտ ունի, պիտի վճարէ 1400 ֆրանք, ամուսնացած բայց անզաւակ ամոլ մը՝ 350, իսկ զաւկի տէր ընտանիք մը՝ ոչինչ։ Եթէ ամուրին 100.000 ֆրանք եկամուտ ունի, պիտի վճարէ 8400 ֆրանք, անզաւակ ամոլ մը՝ 5600 ֆրանք, երեք զաւկի տէր ընտանիք մը՝ ոչինչ։ Վերջապէս, ամուրի մը որ 400.000 ֆրանք եկամուտ ունի, պիտի վճարէ 175.900 ֆրանք, անզաւակ ամոլ մը՝ 117.900, երեք զաւկի տէր ընտանիք մը՝ 46.900 ֆրանք։

«Մարդկային անասուններ»

Նիւրընպէրկի դատավարութեան դեկտեմբեր 11ի նիստին մէջ, ամերիկեան դատախազը կարդաց S.S.ներու անձնապահ առաջնորդին, Հիմլէրի գաղտնի մէկ ճառը որ խօսուած է 1943 հոկտեմբեր 4ին։ Կ՚ամփոփենք Լոնտոնի թերթերէն.—

— «Հիմնական սկզբունք մը պէտք է ըլլայ բացարձակ տիրապետութիւնը S. S.ի անդամին համար։ Մենք պէտք է ըլլանք պարկեշտ, վայելուչ, հաւատարիմ եւ ընկերական՝ մեր արիւնէն սերած անդամներու, բայց ոչ ուրիշներու համար։ Ես երբեք չեմ հետաքրքրուիր Չեխի մը կամ Ռուսի մը ճակատագրով։ Ինչ որ ազգերը կրնան տալ իբրեւ արիւն՝ մեր տիպարէն, պիտի առնենք, ի հարկին առեւանգելով անոնց զաւակները եւ մեծցնելով մեզի հետ։ Իմ հոգս չէ թէ տասը հազար ռուս էգեր ուժասպառ կ՚իյնան հրասայլերու դէմ փոս փորած ատեն։ Ինծի համար, Գերմանիոյ համար կարեւորը այն է որ փոսը աւարտի։ Պէտք չէ վարանիլ այսօր գետին փռելու տասը Լեհեր, որովհետեւ եթէ այդպէս չընենք, վերջը պիտի ստիպուինք տասը հազար զարնել։ Մեր հոգը, մեր պարտականութիւնն է մեր ժողովուրդը եւ անոր արիւնը։ Մենք միայն անոր համար պէտք է ծրագրենք, աշխատինք եւ կռուինք, ուրիշ ոչինչ։ Կ՚ուզեմ ձեզի սրտաբաց խօսիլ շատ ծանրակշիռ հարցի մը մասին,— մաքրագործում Հրեաներու, բնաջնջում հրեայ ցեղին։ Ձեզմէ շատերը գիտեն թէ ինչ կը նշանակէ երկու հարիւր դիակներ, կամ հինգ հարիւր, կամ հազար դիակներ փռուած տեսնել քով քովի»։ S.S.ներու կազմակերպութիւնը ունէր աւելի քան մէկ միլիոն անդամ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին մէջ քաղաքային իշխանութիւնը Գերմաններուն պիտի յանձնուի 1946 Յունուար 1էն սկսեալ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆ ՄԸ պիտի հասնի Ճափոն, յառաջիկայ յունուարին, մասնակցելու համար երկրին գրաւման։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Զօկու, որ Անգլիա կը գտնուի, շատ գոհ մնացած ըլլալով երեսփ. ընտրութիւններէն, յայտարարեց թէ «ինք իր երկրին առաջին հանրապետականն է եւ բողոքած էր, երբ գահ բարձրացուցին զինքը»։

ԾԽԱԽՈՏԻ ԳԻՆԵՐԸ պիտի աւելնան, գոհացում տալու համար պետական պաշտօնեաներու, որոնք թոշակի յաւելում կը պահանջեն։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ Կազմակերպութեան կեդրոնը Եւրոպայի մէջ հաստատելու խնդիրը ամէն օր կ՚արծարծուի թերթերով եւ յայտարարութիւններով։ Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանն ալ պնդեց որ կեդրոնը Ֆրանսայի կամ եւրոպական փոքր քաղաքի մը մէջ հաստատուի, որպէսզի Մեծերը չկարենան ճնշում բանեցնել։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ օրկանը, «Կարմիր Աստղ» Դեկտեմբեր 11 թուակիր յօդուածով մը կը պահանջէ աւելի զօրացնել կուսակցական գաղափարներու քարոզութիւնը զինուորներու մէջ։ Թերթը դիտել կու տայ թէ «շատ մը զօրամասեր կը ծառայեն արտասահմանի մէջ եւ շփում ունեցած ըլլալով տեղական բնակչութեանց հետ, ուրիշ կարգուսարք մը կը տեսնեն»։

ՀԱՅԻ ՏՈՄՍԸ վերահաստատելու խնդիրը նորէն կը զբաղեցնէ կառավարութիւնը։ Երկրագործութեան եւ պարենաւորման նախարարը նոր զեկուցումով մը յայտարարեց թէ հացի բաժինն ալ վտանգուած է, եթէ ուշանայ ամերիկեան ցորենի փոխադրութիւնը։ Եթէ, որոշ ամիսի մը մէջ, 500 հազար կենդինար պակսի անհրաժեշտ պահեստէն, հարկ պիտի ըլլայ մարդ գլուխ 50 կրամ պակսեցնել հացի բաժինը։

ՖԱՐՊԸՆԻ ՎԻԹԽԱՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ վարիչները պիտի դատուին զինուորական ատեանի մը առջեւ, իբրեւ մեղսակից պատերազմի պատրաստութեան եւ լրտեսական գործունէութեան։ Ինչպէս կը յիշուի, այդ գործարանները մաս մաս կը քանդուին, զօրաւոր պայթուցիկներով։

ՏՈՐԻՈՅԻ զինակիցներէն չորս հոգի թիապարտութեան դատապարտուեցան, Գերմանիա գացած եւ ապստամբութենէն վերջը, 1945 յունուար 14ին Ֆրանսա իջած ըլլալով անկարգելներու միջոցաւ։

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻՆ Գերմանիոյ կարեւոր գործարանները, իբրեւ հատուցում։ Ընդհ. գումարը կը հաշուեն 232 միլիառ մարք, որու 47.8 առ հարիւրը պիտի ստանայ Խ. Միութիւնը, մնացեալ 52.2 առ հարիւրը պիտի բաժնուի արեւմտեան պետութեանց միջեւ։ Ֆրանսա ետ պիտի ստանայ գրաւման չորս շրջաններուն մէջ գտնուած այն գոյքերը որ յափշտակուած եւ Գերմանիա փոխադրուած էին պատերազմի ընթացքին։

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

Ազգապահպանում

Այս խորագրին տակ, Ներսէս ստորագրութեամբ յօդուածը կարդացի, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գրութիւններ Նոր Սերունդի մասին։

Թոյլ տուէք իմ կարծիքս յայտնելու, իբրեւ պարզ ընթերցող։

Սիրելիք, դուք եւ ձեզի նման գրողներ պարապ տեղը կը յոգնիք, որովհետեւ կը տեսնեմ թէ Նոր երիտասարդութիւնը, 13—20 տարեկան, ընդհանրապէս բոլորովին անտարբեր է եւ անտեղեակ իրեն համար եղած աշխատութեանց։ Միայն մենք ենք, այսինքն հայրերը որ գիտեն ազգապահպանումին ինչ ըլլալը, կը կարդան, կը հասկնան, բայց ոչ Նոր սերունդը, որ Հայերէն կարդալ ու գրել իսկ չի գիտեր։ Թերեւս հարիւրին հինգ գիտնան կարդալ, բայց ան ալ անօգուտ։

Գրելիք շատ ունիմ, բայց կը գոհանամ խօսելով մեր թաղի մասին։

Մօտաւորապէս 50—60 նորահաս երիտասարդներ կան, գրեթէ բոլորն ալ մոռցած են իրենց մայրենի լեզուն, մինչեւ անգամ կը ցաւիմ ըսել թէ կը ծաղրեն եւ բնաւ յարաբերութիւն չունին իրենց ազգակիցներուն հետ։ Ընդհանրապէս կիրակի օրերը իրենց ժամանակը կ՚անցընեն տեղացի երիտասարդութեան հետ։ Այս տողերը գրողին երկու երիտասարդ կորիճները, մէկը 14, միւսը 17 տարեկան, նոյն վիճակին մատնուած են, տանը մէջ մէկ բառ հայերէն չխօսելով։ Բնական է հայր մը, մանաւանդ ինծի նման հայր մը որ իր ազգութիւնը պահելու համար այնքան նեղութիւններ կրած է, խորապէս կը տառապի, տեսնելով իր զաւկներուն օտարացումը...

Ես գիտեմ թէ զիս պատասխանատու պիտի գտնէք, իբրեւ անտարբեր հայր մը։ Ո՛չ. ո՛չ. ամէն ծայրայեղութեան դիմած եմ, բայց անօգուտ, անօգուտ... Իմ տկար գաղափարովս, իբրեւ դարման այս ձուլման վտանգին, պէտք է օր առաջ կազմակերպել վերադարձը դէպի Հայաստան։ Բայց ո՞ր տարին։ Գոնէ ֆրանսերէն յօդուածներ տրպուին, այն ատեն կրնամ ըսել զաւկներուս. — Ժան, Ռոպէռ, եկուր ասոնք կարդանք։

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ԱՄԵԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 2 Դեկտ. (Յառաջ).— Դեկտ. 1ի շաբաթ իրիկունը, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահին մէջ տօնուեցաւ Խ. Հայաստանի 25ամեակը։ Ներկայ էր բաւական կոկիկ բազմութիւն մը գաղութիս բոլոր խաւերէն։ Շարք մը ուղերձներէ վերջ, որոնք իրարու կը նմանէին, Ազգ. Միութեան կողմէ քիչ շատ պատշաճ ուղերձ մը կարդաց Պ. Հ. Թադէոսեան։

Ուղերձներէն դուրս ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Փրոֆ. Խայիկեան, որմէ սրտնեղելով սկսան աղմկել կարգ մը անհամբերներ։ Ի՞նչ ըսաւ բանախօսը,— «1915ի մեծ կոտորածին ես Գերմանիա կը գտնուէի։ Յետոյ 17—18 թուականներուն ուր իրապէս դարձած էինք Թրքահայ ահաւոր բնաջնջումին, կը վախնայի որ Կովկասահայաստանն ալ նոյն բախտին պիտի արժանանար։ Շատ մտահոգ էի։ Այդ օրերուն հայկ. պատուիրակութիւն մը եկած էր Պերլին, խնդրելու գերման կառավարութենէն որ իր ազդեցութիւնը բանեցնէ, Թուրքիոյ վրայ, մնացեալ հայութիւնը փրկելու համար։ Մենք, այն օրերու ուսանողներս քով-քովի եկանք, միութիւն մը կազմեցինք այդ ուղղութեամբ աշխատելու համար։ Բաւական գործեր տեսանք։ Յաջողեցանք նոյն իսկ Հինտէնպուրկի քրոջը միջոցաւ նամակ մը հասցնել մառէշալին, բայց այդ բոլորը զուր էին, Թուրքը կը յառաջանար եւ կը կարծէինք թէ ամէն ինչ ոչնչացած, հայութիւնը ոսկրակոյտի մը վերածուած էր կամ պիտի վերածուէր։ Յանկարծ մեծ աւետիսը կը հասնէր մեզի — թէ «Հայ քաջարի բանակը Ղարաքիլիսէի առջեւ լաւ դաս մը տուած է Թուրք հորդաներուն»...։ Երկու տարի վերջ մեր երկրին մէջ հաստատուեցաւ խորհրդային իրաւակարգը իրերու բերմամբ։

«Եթէ կ՚ուզենք որ Հայաստանը լաւ ըլլայ, ազատ, ամէն անձի ու անհատի մատչելի ըլլայ, քանի մը կարեւոր տեսակէտներ կան որ պէտք է կիրարկել այնտեղ։ Նախ խօսքի ազատութիւնը։ Խօսքի ազատութիւնը էն կարեւորն է։ Երկիր մը ուր խօսքի ազատութիւն չկայ, այնտեղ սերունդը կը մեծնայ տհաս, խակ, անտրամաբանող։ Բանաստեղծ մը երբ ազատ թռիչք չունի, իր հոգեկան զգացումները գրի առնելու, անիկա հանճար մը չի կրնար ըլլալ»։ Եւայլն։

Լսեցինք նաեւ «Ժ.»ի խմբագրին խելօք բանախօսութիւնը,—Ազգը, հայրենիքը, Սասունցի Դաւիթները, Վարդան Մամիկոնեանները, Զօհրապները, Վարուժանները, վերջին յիսնամեայ յեղափոխական հերոսները ի պատուի էին իր բերնին մէջ։ Ոչ մէկ թշնամական խօսք այս կամ այն կուսակցութեան կամ հատուածի հանդէպ։ Իրօք որ երջանիկ կ՚ըլլար մեր գաղութը, եթէ, իր այնքան համերաշխ ճառի ոգիէն բաժին հանէր նաեւ իր թերթին։— Ներկայ մը

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի դասախօսութիւնը՝ այսօր, ուրբաթ 14 Դեկտ. իրիկուան ժամը 8ին։ Դասախօս՝ Եղիշէ քահանայ, Նիւթ՝ Վարդանանց պատերազմը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ծանօթ ջութակահարը, Պ. Սարգիս ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ, ջութակի ունկնդրութիւն մը սարքած է այս շաբաթ, 15 դեկտեմբեր իրիկուան ժամը 9ին, Salle Mazenodի մէջ, մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երգչուհի Տիկին Մառի Թէրզիպաշեանի։ Ճոխ յայտագիր։

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 30-ԱՄԵԱԿԸ
16 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
Salle de Géographie, métro : St-Germain-des-Prés

Կը նախագահէ Պ. Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ, կը խօսին ՊՊ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, Զ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Ց. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ, եւ Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։

Առտուն հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց եկեղեցին։ Մուտքը ազատ է

Թատերական ներկայացում

Salle des Sociétés Savantesի մէջ, 8 rue Danton, Դեկտեմբեր 22ին, շաբաթ ժամը 20.45ին, թատերական բացառիկ ներկայացում, սրամիտ եւ զուարթ կատակերգութիւն մը,

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է

Գրիգոր Վահանի, բեմադրութեամբ Հ. Բագրատունիի եւ մասնակցութեամբ Ա. Գմբէթեանի, Գ. Տէրվիշեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Յ. Լաթիֆեանի, Տիկին Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Ագնաւորի, Օր. Ա. Գազազեանի։ Թատերգութիւնը ժողովուրդին կը ծանօթացնէ Սարիմ Մաքսուտեան։

Գին 200, 100 եւ 50 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Restaurant Sassouni, 31 rue d'Alexandrie, Librairie Hrant Samuel, Photo Phébus 23 Bd Bonne Nouvelle:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 876.3??
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԺՈՒՆԵԳԻՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 փրանք
Samedi 15 Décembre 1945 Շաբաթ 15 Դեկտեմբեր
ԻԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4484-Նոր շրջան թիւ 213 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ

Սովորական տագնապ մը չէ որ անէծ կը մատնէ պատմական Ատրպատականը։ Ճիշդ այն պահուն երբ Երեք Մեծերը կը ձգնին վերակազմել աշխարհի կարգուսարքը, համաձայն իրենց աշխարհակալութեան շահերուն։

Այս հարցը մեզ ալ կը շահագրգռէ խորապէս, քանի որ Ատրպատականը կը գտնուի Արաքսի ափերուն վրայ, Հայաստանի դուռներուն առջեւ։ Ան մաս կը կազմէր պատմական Հայաստանի, եւ այսօր ալ ունի հայկական հոծ գաղութ մը։ Աւելի շէն եւ գործօն, քան Իրանի մայրաքաղաքին Թեհրանի հայութիւնը։

Այդ գաղութը առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ ոչ միայն տնտեսապէս, այլեւ հայկական մշակոյթի տեսակէտով։

Տարիներէ ի վեր այնտեղ կը գործեն Թեմական խորհուրդներ՝ ժողովրդապետական սկզբունքներով, նախագահութեամբ իմաստուն առաջնորդի մը։ Դպրոցական ցանցը, զանազան հրատարակութիւններ (լրագիրը այդ[illegible]), տաղջ մշակութային կեանք մը, Հայաստանի դրացութիւնը, յեղափոխական անցեալը Թաւրիզին (Թաւրէժ) տուած են դիրք մը՝ որ նախանձելի կը համարուէր։

Դժբախտաբար, թէեւ ազգայնականութեան մը ծրագիրը, որուն գլուխն անցած էին Հանգուցեալ Ռզա Շահ (Հեքրոս Եփրեմի զինակիցը), պալատական նախարարը՝ Թիմուրթաշ եւ ուրիշներ, ծանր հարուած մը իջեցուց ինչպէս ամբողջ Իրանի փոքրամասնութեանց, նոյնպէս հայ գաղութի գլխուն։

Դպրոցներ փակեցին, անուններն անգամ պարսկացնելով։ Շէնքերը գրաւեցին։ Մայրենի լեզուն արտօնուեցաւ միայն կրօնի դասերու պահուն, հայերէն թատրոնը արգիլուեցաւ եւն.։ Եւ այս բոլորը՝ հակառակ թախանձագին դիմումներու։ Հարեւան Թուրքիոյ օրինակը վարակած էր նաեւ Իրանի ազգայնականները, որոնք ինկան լպրծուն ճամբու մը վրայ։

Վերջերս որոշ բարեփոխումներ տեղի ունեցան, ինչպէս կը հաղորդէր խորհրդարանին հայ անդամը, Պ. Ա. Ազայեան, Յուլիս 20 թուակիր զեկոյցով մը (կալուածները վերադարձնել, հայերէնի դասերը՝ շաբաթական 12, փոխանակ 10ի)։

Հիմա որ Ատրպատականը կը գտնուի յեղափոխականներու ձեռքը (Դեմոկրատ), դժուար է ստուգել թէ ի՛նչ կացութիւն կը տիրէ։ Ամբողջ շրջանը խմորման մէջ է։ Հաղորդակցութիւնները կտրուած են Թեհրանի հետ, եւ տեսակ մը ինքնավարութիւն հաստատուած է, հովանաւորութեամբ խորհրդային իշխանութեանց։ Ինքնավարութիւն մը որ կրնայ յանգիլ մինչեւ անջատումի։

Ի՛նչ խօսք որ միջազգային տեսակէտով ալ, բացառիկ արժէք ունի Ատրպատականը։ Ապացոյց՝ Մ. Նահանգներուն շահագրգռութիւնը եւ մանաւանդ Մեծն Բրիտանիոյ վրդովումը՝ վերջին դէպքերէն ի վեր։

Տակաւին չենք խօսիր Թուրքիոյ մասին, որ մատնուած է խոր մտահոգութեան, եւ օգնութիւն կը սպասէ Անգլեւսաքսոններէն։ Հասկնալի է։ Եթէ Ատրպատականը անջատուի կամ Խ. Միութեան կցուի, Թուրքիան դրեթէ պիտի կտրուի հարեւան Իրանէն, եւ ամբողջ սահմանագլուխին երկայնքը իր դիմացը պիտի գտնէ միւս հզօր հարեւանը, Ռուսաստան։ Այն ատեն, Թուրքիոյ «արեւելեան նահանգներն» ալ.— Հայաստան — կրնան դառնալ նշանակէտ, ապագայ ցանկութեանց։

Անգլիական տեսակէտով ալ Ատրպատականի անջատումը կամ կցումը ծանրակշիռ հարց մըն է, թէ տնտեսական (քարիւղ) եւ թէ քաղաքական գետնի վրայ (Միջագետք եւ Պարսից ծոց)։

Բանուկ հանգոյց մը՝ միջազգային աշխարհակալութեան չորս ճամբաներուն վրայ, Ատրպատականը կրնայ դառնալ նոր կռուախնձոր։

Եւ արդէն ախտանշանները կ'երեւան։ Մոսկուա մերժեց իր զօրքը քաշել մինչեւ 1946 յունուար, ինչպէս կ'առաջարկէին Մ. Նահանգները։ Լոնտոն ալ, որ նախապէս տրամադիր կ'երեւար հետեւելու Ուաշինկթընի, վճռապէս մերժեց, նկատի առնելով Մոսկուայի բացասական դիրքը։ Իրան կը վախնայ որ երկու մրցակիցները ի վերջոյ համաձայնին եւ ազդեցութեան շրջաններու բաժնեն երկիրը։

Շ.

Կարս քաղաքը
ՀԱՅՈՑ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Կարս քաղաքը, որ մէկ դարէ աւելի Բագրատունի թագաւորներու աթոռ եղաւ, պէտք էր որ Անիի պէս ծաղկեալ վիճակ ապացուցանող շատ մը ձեռակերտ յիշատակարաններ ունենար, բայց պատմութեան մէջ քիչ բան կը յիշուի, որոնցմէ առաջինը անշուշտ, այժմ դեռ կանգուն Ս. Առաքելոց հոյակապ եկեղեցին է, որուն հիմը դրաւ Աբաս Ա. թագաւոր 930ին եւ որ աւարտեցաւ 12 տարիէն։ Այլազգիներու տիրապետութեան ժամանակ, այս եկեղեցին մզկիթի փոխուեցաւ, որ դարձեալ եկեղեցիի վերածուեցաւ Ռուսերու վերջին տիրապետութեան ժամանակ։ Այս եկեղեցիին համար Ասողիկ կը գրէ. « Շինեալ թագաւորին զգմբեթայարկն սուրբ ի քաղաքին Կարուց՝ վըմարդեան արձանօք, որձաքար, պաղպատաշ վիմօք, բոլորապէս գմբէթաւորեալ, պայծառ զարդուք, երկնանման խորան »։

Նոյն Աբասը շինեց վերջին խորտակուած պալատը. պարիսպներու մէկ մասն ու բերդը, որոնք յետագային քանիցս քանդուեցան ու վերաշինուեցան։ 1579ին, երբ Մուսթաֆա փաշան, Սուլթան Մուրատի հրամանով պեղումներ կատարեց մարտկոցներ շինել տալու համար, երեւան եկաւ մեծ քար մը, որուն վրայ դեռ ընթեռնելի արձանագրութիւնը հաստատեց Աբասի ձեռքով բերդին շինութեան թուականը։

Կարսի մէջ, ուրիշ երկու հին եկեղեցիներ կան, որոնց մէկը կամարակապ, կաթողիկէին արեւելեան կողմը, մզկիթի փոխուած եւ Պէշիկ Ճամի կոչուեցաւ։ Այս եկեղեցին 1878ին, Ռուսերու տիրապետութեան ժամանակ զինարանի վերածուեցաւ։ Իսկ միւսն ալ նոյնպէս մզկիթի փոխուած է ու կը պահէ իր գմբէթը։

Բերդին մէջ գտնուող Ս. Սարգսի եկեղեցին որ փոքր, բայց ճարտարարուեստի հին ու չքեղ նմոյշ մըն էր, քանդեցին Թուրքերը 1673ի ատենները։

Քաղաքէն դուրս, գետին աջ կողմը նշմարուած են մնացորդները հին վանքի մը եւ ութանկիւն եկեղեցիի մը աւերակները։

Կարս քաղաքը, Հայերէն վերջ Վրացիներուն ձեռքը ո՞րքան ժամանակ մնաց։ Որոշ յայտնի չէ, բայց Շնորհալիի ատեն Կարսը հոյակապ եւ ամուր էր դարձեալ եւ Հայերն էին անոր լաւագոյն դիրքերը բռնողները։ Խաչատուր եպիսկոպոսի միջոցաւ ղրկուած իր շրջաբերականին մէջ կը գրէ Շնորհալին. «Յանձնատոյց դղեակ եւ հոյակապ քաղաքս Կարս, եւ որ ընդ նովաւ նահանգ գիւղօրէից, վանօրէից եւ ագարակաց... մեծազարմ իշխանաց, քրիստոսասէր զինուորաց, արգասու վաճառականաց, պատուաւոր տանուտիրաց, աշխատասէր երկրագործաց, ձեռահմուտ արուեստագիտաց »։

1198ի ատեն, Թամար թագուհիի տիրապետութեան ժամանակ, Կարսը յանձնուեցաւ Ախալցխացի Յովհան իշխանին։ Քիչ վերջ, այլազգիներու ձեռքէն զայն ազատեցին հայ եւ վրացի զինուորները։

1239ին, Թաթարները, Անին առնելէ վերջ, եկան Կարս, ու թէեւ դաշնադրութեամբ գրաւեցին, բայց կողոպտեցին զայն. « Յափշտակութեամբ ընչից եւ ստացուածոց եւ կոտորմամբ բնակչաց եւ աւերմամբ քաղաքին անզարդացուցին զվայելչութիւն նորա եւ զերի վարեալ զբնակիչս, թողեալ գնացին ի բաց »։

1254ին, Թաթարաց Բաթու խանին գացող Կիլիկիոյ Հայոց Հեթում Ա. թագաւորը Կարսէն անցաւ, ուր Հայերը արքայավայել ընդունելութիւն մը ըրին։

1394ին Լենկթիմուր եկաւ, բայց բռնութեամբ չյաջողելով, պայմանի տակ անձնատուր ըրաւ Կարսը։ Այնուհետեւ, մերթ Թիւրքմէնները, մերթ Վրացիները կռուի կեդրոն դարձուցին։ Անոնցմէ վերջ Պարսիկներէն եւ Օսմանցիներէն բռնաբարուեցաւ։

Հայոց բացարձակ տիրապետութիւնը ջնջուելէ վերջ, հակառակ այս բոլոր բռնագրաւումներուն եւ թալաններուն, Հայերը միշտ մնացին Կարսի բարգաւաճման մեծագոյն ուժն ու զօրութիւնը մինչեւ ԺԶ. դարու վերջերը, երբ յիշատակագրի մը համաձայն, «Զազիր մի յարեւմտից երկու հարիւր հազար զօրօք, եկաւ դէմ յարեւելս, եւ շինեաց զբերդն Կարուց որ կոչի Ղարս, եղ եւ գնաց եւ էառ զտունս Շրվանաց... եւ յետոյ դարձաւ զօրօքն եկաւ Ղարս. յետոյ տարին գերեցին Արեւանայ յերկիրն 60.000 այր ու կին, եւ այլ թիւն ոչ գիտեմք մեծի եւ փոքու մեռածին, բայց միայն Հայրն (Աստուած) գիտէ »։

Այս պարապութիւնը լեցնելու համար, Թուրքերը Երեւանէն հայ գաղթականներ բերին, բայց Կարսի հայ գաղութը այլեւս չկրցաւ իր նախկին դիրքին ու հեղինակութեան հասնիլ, մանաւանդ որ քաղաքը շարունակուեցաւ պատերազմներու թատերաբեմ մը դառնալ Օսմանցիներու, Պարսիկներու եւ Ռուսերու միջեւ, ուր կը յիշուին յաղթական երկու հայ զօրավարներու անուններ, առաջինը Լոռիս Մելիքով, իսկ երկրորդը անոր ազգական Մելիքով Սեպուհը։

1918ին, Հայաստանի անկախութեան ատեն, Կարսը Հայերուն ձեռքն անցաւ, բայց այլեւս գիտենք թէ 1920ին ինչպէս Թուրքերը վերստին գրաւեցին հայ ժողովուրդի այս մեծ ու պատմական քաղաքը։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Այսօր, շաբաթ, կը բացուի Խ. Միութեան, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարներու ժողովը՝ Մոսկուայի մէջ։ Ժողովին ելքէն կախում ունի շատ մը փափուկ խնդիրներու լուծումը։ Թերթերը կը գրեն թէ երեք նախարարները նոր ժողով մը պիտի գումարեն յառաջիկայ մարտին։ Նախագահ Թրումըն ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, մերժեց որ եւ է կարծիք յայտնել։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուա մեկնելէ առաջ յայտարարեց երեսփ. ժողովին մէջ.— « Կը յուսամ թէ մեր խօսակցութիւնները պիտի կրնան օգնել կարգադրելու շատ մը ստիպողական խնդիրներ որ առկախ կը մնան»։ Ֆրանսական կառավարութեան հաղորդուած է թէ պիտի չզբաղին այնպիսի խնդիրներով որ ուղղակի կապ ունին Ֆրանսայի հետ։ Անգլ. կառավարութիւնը կը շարունակէ խորհրդակցիլ Խ. Միութեան հետ, Իրանի դէպքերու մասին։ Արտաքին նախարարը Մոսկուա մեկնած ատեն Պերլին իջնելով, տեսակցեցաւ մարէշալ Մոնկոմըրիի հետ։

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ վըտանգաւոր կը գտնեն Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին այն յայտարարութիւնը թէ «հատուցումները պէտք չէ վտանգեն Գերմանիոյ արտադրելու կարողութիւնը»։ Ֆրանսայի հեռագրական գործակալութիւնն ալ դիտել կու տայ,— «Երբ Պ. Պըրնս կը յայտարարէ թէ իրենց նպատակը պէտք է ըլլայ Գերմանիոյ վերահաստատումը եւ զինուորական գրաւման դադարումը, անշուշտ նկատի ունի կրճատել զինուորական ծախքերը։ Բայց, այս քաղաքականութիւնը գործադրած ատեն, Պ. Պըրնս ճամբայ կը բանայ Գերմանիոյ վերածնութեան, առանց հաշուի առնելու Եւրոպայի ապահովութիւնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսա կ'ուզէ որ Հռենոսի եւ Ռուրի մասին ներկայացուցած առաջարկները նկատի առնուին, Գերմանիոյ համար որ եւ է որոշում տալէ առաջ»։

Ուշագրաւ է որ Խ. Միութիւնը բացարձակ լռութիւն կը պահէ Մոսկուայի խորհրդաժողովի մասին։ Ռուսերու կարծիքով, դժուարութիւնները կէս առ կէս հարթուած պիտի ըլլան, եթէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ընդունելի բանաձեւ մը ներկայացնեն հիւլէ ռումբի մասին։

«Մի խօս վտանգի մասին»

21 եւ 22 Նոյեմբերի թիւերուն մէջ, «Վաթան»ի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալման կը քննադատէ կառավարութիւնը քաղաքական իր «անդամալուծութեան» եւ ներքին կեանքի մէջ իր ձախաւեր քայլերուն համար, ու կը խորհրդածէ «Վտանգին հանդէպ» խորագրին տակ.

— « Աչք մը պտըտցուցէք ձեր շուրջ, Իրանէն մինչեւ Պալքանները,— Պուլկարիա, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան, ուր ժողովրդապետութեան նշոյլն իսկ չկայ, ազգային միութիւնը քայքայուած է, եւ եսասիրական ցանկութիւններ գլուխ ցցած են ամենուրեք։ Մենք զերծ մնացինք, մինչեւ այսօր, այդ աղէտէն։ Միամտութիւն պիտի ըլլար, սակայն, խորհիլ՝ թէ միանգամ ընդմիշտ փրկուած ենք վտանգէն։ Անոնք որ հրձիգի դեր կատարեցին մեզի դրացի երկիրներու մէջ, կը պահեն իրենց կազմակերպուած վիճակը, ու միջոցներ ունին նոյն բանը փորձելու այստեղ, մեր մէջ։ Չեն քնանար մեր թշնամիները, ու, դարանակալ, առիթի կը սպասեն։ Կրնան օգտուիլ մեր դժգոհներու տրամադրութիւններէն, կրնան իրենց ի նպաստ համակրութեան վերածել մեր հակակիրներու ժխտական մտածումները։ Ո՛ւր է մեզմէ շատերու տառապանքը, անհուն են դժգոհութիւնները։ Անհրաժեշտ է վերջ տալ կամաւոր կուրութեան, եւ խորհիլ դարմաններու մասին։ Կրնանք անպատրաստ գտնուիլ ո՛ եւ է վտանգի հանդէպ։ Նոյնքան բազմազան եւ այլազան են մեզ շրջապատող արտաքին վտանգները։ Հարկ է վերջ տալ մենատիրական եւ բռնակալ բոլոր այն ձգտումներուն՝ որոնք գլուխ կը ցցեն մեր քաղաքական կեանքին մէջ։ Պէտք է սորվինք իրար յարգել, յարգել մէկզմէկու տեսակէտ, եւ դարմանել հայրենիքի բազմաթիւ վէրքերը»։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՌՈՒԼԻՍ

Հիւլէներու կազմութիւնը եւ ուժը

Հիւլէն կը գտնուի մեծութիւններու ամենաստորին աստիճանի մը վրայ, ունի տրամագիծ մը, որ մէկ միլիմեթրին մէկ տասը միլիոներորդ մասին կը հաւասարի, այսինքն՝ 10 միլիոն հիւլէներ իրարու քով դնելով կը կազմեն մէկ միլիմեթր մեծութիւն ունեցող մասնիկ մը: Ուրիշ խօսքով՝ իւրաքանչիւր հիւլէ աւազի հատիկի մը մեծութեան հետ կը համեմատի այնպէս, ինչպէս աւազի հատիկը երկրին խոշորութեան հետ: Սակայն հիւլէին մէջ կան ելեկտրոններ, որոնք իրմէ շատ աւելի փոքր են եւ իր շուրջը կը դառնան գծելով շառաւիղներ, ինչպէս մոլորակները արեւին շուրջը:

Արդիական մանրադիտակով կարելի է տեսնել մինչեւ մէկ միլիմեթրին 3—6 միլիոներորդ տրամագիծ ունեցող ամենափոքր մասնիկները: Ուրեմն հիւլէները դուրս կը մնան այդ գործիքին տեսողութեան սահմանէն, այսինքն՝ բացարձակապէս անտեսանելի են մինչեւ այսօր եղած ամենանուրբ գործիքերով:

Հիւլէին ծանրութիւնը, իր մեծութեան պէս, խիստ աննշան է. 6 թիւին վրայ 23 զերօ աւելցնելով ստացուած թիւին չափ ջրածինի հիւլէ պէտք է մէկ կրամ ծանրութիւն ունենալու համար:

Հիւլէն կազմող տարրերն են՝ կորիզը եւ ելեկտրոնները, որոնց տրամագիծերը շատ աւելի փոքր են հիւլէի տրամագիծէն, այսինքն՝ հիւլէին գրեթէ հարիւր - հազարերորդ մեծութեան կը հաւասարին:

Կորիզը իր մէջ կը պարունակէ դրական ելեկտրականութեամբ բեռնաւորուած «փռոթոն»եր եւ «նէօթռոն»ներ, որոնք չէզոք մասնիկներ են: Կորիզին շուրջը կը դառնան «էլէքթռոն»ներ, որոնք օժտուած են աներեւակայելի արագութեամբ:

Իւրաքանչիւր քիմիական տարր, բնականոն վիճակի մէջ, կը բնորոշուի մէկ հիւլէական թիւով, եւ մէկ հիւլէական զանգուածով: Հիւլէական թիւը բնական վիճակի մէջ հիւլէին ունեցած ելեկտրոններու թիւն է, ինչպէս նաեւ իր կորիզին մէջ գտնուած փռօթոններու թիւը:

Ամէնէն պարզ հիւլէն ջրածինի հիւլէն է, որ կը պարունակէ միակ ելեկտրոն մը, յետոյ կուգայ հէլիոմի հիւլէն, որ ունի 2 երեկտրոն եւ մէկ նէօթռոն (2+1), նիքէլի հիւլէն ունի 28 ելեկտրօն առաւել 30 նէօթռօն, արծաթինը՝ 47 առաւել 60, ոսկիինը՝ 79 առաւել 118, կապարինը՝ 82 առաւել 122, ռատիօմինը՝ 88 առաւել 135, իւրանիօմինը՝ 92 էլէքթռօն առաւել 146 նէօթռօն:

Այս բաղդատական ցանկին համաձայն, ամէնէն թեթեւ հիւլէն ջրածինի հիւլէն է մէկ, իսկ ամէնէն ծանրը՝ իւրանիոմի հիւլէն՝ 238: Հետեւաբար, իւրանիոմի հիւլէն 238 անգամ աւելի ծանր կը կշռէ քան ջրածինի հիւլէն:

Ք. ճառագայթներու, ռատիոմի, ճառագայթարձակ մարմիններու եւ տարրերու նիւթափոխման (transmutation) մասին կատարուած յաջորդական նորանոր գիւտերը բոլորովին յեղաշրջեցին նիւթին բնութեան մասին մինչեւ այսօր ընդունուած վարկածները, եւ միջոցներ ստեղծեցին ուսումնասիրելու հիւլէներու կազմութիւնն ու անոնց մէջ գտնուած աներեւակայելի ուժը:

Մէկ տասներորդ կրամ ռատիոմը քլօռիւր վիճակի մէջ, զոր Տէր և Տիկին Քիւրիները դժուարութեամբ հանեցին հազարաւոր քիլօ ծանրութիւն ունեցող իւրանիոմի օքսիտէն (pechblende), ցոյց տուաւ գերազանցապէս ճառագայթարձակ յատկութիւն մը: Ռատիոմը առանց դադրելու, գիշեր ու ցերեկ, տարուէ տարի, դարէ դար կ'արձակէ եռապատիկ ճառագայթումներ.— Այսպէս՝ «Ալֆա» ճառագայթներ կամ հէլիոմի հիւլէներ, օժտուած դրական ելեկտրականութեամբ եւ երկվայրկեանի մը մէջ 20.000 քիլոմեթր արագութեամբ, սակայն այդ արագութեան ուժգնութիւնը շուտով կը նուազի օդի մասնիկներուն ընդհարումով, 6—7 սանդիմեթր հեռաւորութեան մը մէջ: «Պէթա» ճառագայթներ կամ ժխտական ելեկտրոններ, աւելի թափանցող, որոնք օդին մէջէն կ'անցնին երկվայրկեանի մէջ 250.000 քիլոմեթր արագութեամբ (լոյսին արագութիւնը 300.000 քիլոմեթր է): «Կամմա» ճառագայթներ կամ ելեկտրամագնիսական թրթռացումներ, նման Ք. ճառագայթներուն, շատ տկար ալիքի երկայնութեամբ, եւ կենալէ առաջ օդին մէջ 700—800 մեթր տարածութիւն մը կը կտրեն:

Ճառագայթարձակ կամ ճառագայթագործօն նիւթերու հիւլէները ունին այնպիսի խառն ու բազմազան կառուցուածք մը, որ որոշ թիւ մը անոնցմէ երբեմն կը պայթի, իրենց բաղադրիչ մասերէն վանելով ելեկտրոններ կամ հէլիոմի կորիզներ, միեւնոյն ատեն կը փոխեն իրենց կառուցուածքը եւ կը վերածուին աւելի պարզ տարրի մը, հիւլէական կորիզներու:

Ճառագայթագործումը (radioactivité) յայտնութիւնն է կորիզներու այդ փոխակերպութեան: Ինչպէս տեսանք, հիւլէներու փոխակերպութիւնը կը կարօտի խիստ երկար ժամանակամիջոցի մը, այսինքն՝ հազար միլիոնաւոր տարիներու:

Արդ, եթէ կարելի ըլլար շատ կարճ ժամանակի մէջ կատարել հիւլէներու այդ փոխակերպութիւնը, այն ատեն մեր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայինք վիթխարի ուժի ու ջերմութեան ընդունարան մը:

Հաւանաբար, այդ սկզբունքին վրայ հիմնուելով է որ ամերիկացի գիտնականները յաջողած են երեւան հանել հիւլէ ռումբին գաղտնիքը:

Անկէ քսան տարի առաջ, երեւելի բնագէտ Շթէօսըր հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէր.— «Եթէ օր մը մարդկութիւնը յաջողի նիւթը ուժի վերածել եւ ուժը նիւթի, այն ատեն մեծ յեղաշրջում մը առաջ պիտի գայ մարդկային կեանքին մէջ»:

Ներկայիս աշխարհը կը գտնուի այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր մարդկային մտքի յղացումը պիտի յաջողի մօտաւոր ապագայի մը մէջ, երեւան հանել հիւլէներուն թաքուն ու հրաշալի զօրութեան ամենայետին գաղտնիքները, մեծ յեղաշրջում առաջ բերելով ժողովուրդներու տնտեսական ու քաղաքական կեանքին մէջ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Իրան միշտ վտանգ

Ինչպէս գրած էինք, Խ. Միութիւնը եւ Անգլիա մերժեցին իրենց զօրքը քաշել 1946 Մարտ 2էն առաջ, հակառակ Մ. Նահանգներու առաջարկին եւ Իրանի կառավարութեան թախանձանքներուն: Այս պարագան ալ անելի մը մատնած է Իրանի կառավարութիւնը: Վարչապետ Հաքիմի յայտարարեց խորհրդարանին մէջ թէ կը խորհի Մոսկուա երթալ եւ ուղղակի բանակցիլ:

Նոր լուրեր կը հաստատեն թէ Ատրպատականի ապստամբները զինուոր կը հաւաքեն, զօրացնելու համար բանակը որ աւելի քան 4000 զինուորէ կը բաղկանայ այժմ: Իրանի վարչապետը կը յուսայ նպաստաւոր ելքի մը յանգիլ, Մոսկուա երթալով:

Պաշտօնական լուրերու համաձայն, նոր ընդհարումներ պատահած են կառավարական զօրքին եւ ապստամբներուն միջեւ եւ կացութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Խորհրդաժողովին առթիւ, Մոսկուա մեկնեցան Թէհրանի անգլիական դեսպանը եւ ամերիկեան ներկայացուցիչը:

Թէհրանի մէջ դիտել կուտան թէ ներկայ դահլիճը կազմուած է ծերերէ, իսկ երիտասարդները, որոնք հեռու կը պահուէին հանդուցեալ Ռըզա Շահի կողմէ, փորձառութիւն չունին: Ռուսական թերթ մը կ'առաջարկէ նոր ընտրութիւններ կատարել, փոխանակ սպասելու օտար զօրամասերու մեկնումին: Ճամբորդներ կը պատմեն թէ Շահսէվէնները Մէշէտին վտարած են 2000 ըմբոստներ, իսկ Արտապիլի մէջ ոստիկանները ապստամբներուն միանալով, ձերբակալած են 11 ցեղապետներ:

1500 ԳԵՐՄԱՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ Մ. Նահանգները փոխադրուած են հինգամիսէ ի վեր, օգնելու համար ամերիկեան ճարտարագործութեան, երեւան հանելով իրենց գաղտնիքները:

Բռնի աշխատանքի սարսափները

Նիւրընպէրկի դատավարութեան դեկտ. 12ի նիստին մէջ, ամերիկեան դատախազը քստմնելի տեղեկութիւններ հաղորդեց բռնի աշխատանքի համար Գերմանիա տարուած միլիոնաւոր բանուորներու չահագործման մասին, կարդալով զանազան փաստաթուղթեր: Տասնըչորս ազգերէ 4.795.000 բանուորներ տարուած են Գերմանիա, աշխատելու համար ռազմական ճարտարագործութեան մէջ, ինչպէս կը հաստատէ պարտաւորիչ աշխատանքի վարիչին՝ Զաուքէլի 1944 Մարտի տեղեկագիրը, որ դիտել կուտայ թէ «ոչ իսկ 200 հազարը իրենց ազատ կամքով եկած են»: Բազմաթիւ օտար բանուորներ մատնուած էին տաժանքի եւ անօթութեան: Քրուփի զինագործարանին բժշկապետը տեղեկագրով մը կը հաստատէ թէ օտարականներու սնունդը 4000 զոլ (քալոռի) պակաս էր Գերմաններու կերածէն, թէ թոքախտը կը ծաւալի, մեռցնելով հարիւրաւորներ: Գործատէրերուն հրահանգուած էր մարմնական պատիժներ տալ, առանց անձնապէս պատասխանատու մնալու: Արեւելքէն փոխադրուած 50.000 աղջիկներ շաբաթը միայն երեք ժամ հանգիստ ունէին, գերիներ եւ բանուորներ բռնադատուած էին աշխատելու ամբութեանց մէջ, «գրեթէ կրակի գծին վրայ», իսկ խորհրդային գերիները նոյնիսկ բռնադատուած էին մասնակցելու զինուորական գործողութեանց: Կէօրինկ բաց է առիթով մը, ռուս գերիներու մասին,— «Ուտելիքը քառամեայ ծրագրի խնդիր է: Թող իրենք ճարեն իրենց ուտելիքը (կատու, ձի եւն.):

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ մասին համաձայնութիւն գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ: Ճամբան հարթուած կը համարուի երկու պետութեանց զինակցութեան համար:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ գործադուլը խաղաղութեամբ անցաւ չորեքշաբթի օր, տեւելով 2—3 ժամ: Դատաւարութիւնները եւ ամուսնական գործողութիւններն անգամ դադրեցան: Ոստիկանները ալ համակրանք յայտնած էին շարժումին: Իրիկուան դէմ հրապարակային ժողով մը տեղի ունեցաւ, ուր ճառախօսներ քննադատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը, ազդարարեցին թէ ի հարկին ընդհ. գործադուլ պիտի հռչակեն, մինչեւ որ գոհացում ստանան թոշակներու յաւելման մասին: Կառավարութիւնը եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը խորհրդակցին:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Տախաուի արգելարանին վարիչներէն 40 հոգի, որոնք կը դատուէին 24 օրէ ի վեր: Պատիժը պիտի գործադրուի կախաղանով, իբրեւ ամէնէն անարգ մահը Գերմանիոյ մէջ, թէ եւ նախապէս կը խորհէին գլխատել: Մահապարտները ամբաստանուած էին թէ «խախտած են պատերազմի օրէնքները եւ սովորութիւնները», պատճառ դառնալով աւելի քան 30.000 կալանաւորներու մահուան:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 30-ԱՄԵԱԿԸ

16 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Salle de Géographie, métro : St-Germain-des-Prés

Կը նախագահէ Պ. Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ, կը խօսին ՊՊ. Ա. ՋՕՊԱՆԵԱՆ, Զ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ց. ՀԻՍԱՑԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ, եւ Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Առտուն հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

16 Դեկտ. կիրակի ժամը 2.30ին Սալ Շիմիի մէջ, 28bis Rue St. Dominique, métro Invalides: Մասնակցութեամբ՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ եւ բեմադրութեամբ ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ կը ներկայացուի յայտնի թատերագիր՝ Պէռնշթայնի ՍԱՄՍՈՆ կամ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԲԵՌՆԱԿԻՐԸ, ընտանեկան տրամ 4 արար, (թարգ. Տ. Նշանեանի):

Տոմսերը 200, 100, 75 եւ 50 ֆրանք: Կը ծախուին սովորական վայրերը: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Պ. ՎԱՀԷ (Պէօրէքճեան) պատիւ ունին տեղեկացնելու թէ 7 տարիէ ի վեր իրենց վարած ծերերու եւ ապաքինողներու համար «հանգստեան տուները, Le Vieux Chalet et L'Ermitage 7 եւ 14 Bld. Carnot, Bourg la Reine, փոխանցած են Տէր եւ Տիկին Romeuի եւ M. Valletի, Պ. Վահէ առժամաբար կը բնակի 19 rue Georges Lafenestre les Blagis, Bourg la Reine: Հեռաձայն Rob. 08-87, ընդունելութիւն ժամադրութեամբ:

ՏԻԿԻՆ ՄԵՇԻՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիկճեան 500 ֆրանք եւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գորդիկեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Ֆ. Կապոյտ Խաչի Իթալիի մասնաճիւղին: Այս առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն Մեշինեան եւ Նալպանտեան ընտանիքներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէին ընդհանուր ժողովը՝ այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8ին, ընկերվարականներու սրահը, 14 Cours Lafayette: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ռոմանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկեր - ընկերուհիները, կիրակի, 16 Դեկտեմբեր, ժամը 2.30ին, Պ. Եղիա Ցոլաքեանի բնակարանը:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Հայկ. Պատմութեան մասին Գրիմիբէլի կողմէ, այսօր, շաբաթ, ժամը 3ին, Salle de Géographie:

Սիփան - Կոմիտասի պարահանդէսը

Շաբաթ, 15 Դեկտեմբեր, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Aéro Clubի սրահին մէջ, 6 rue Galilée , Métro Trocadero: Ծոխ պիւֆէ:

TANGO եւ SWING, Orchestre PESENTI

Գեղարուեստական բաժին Սիփան Կոմիտասի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Ալէմշահի, երգ՝ Անուշ Ատոմեանէ: Կը մասնակցին՝ Odette Varenne de la Radio, Jacques Provins fantaisiste du «Théâtre de 10 H» Max Varenne claquettes de «Bobino», Hilda et Jino de l'Alhambra: Հայկական պարեր : Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750; 6ամս. 400; 3ամս. 200 ֆրանք.

Dimanche 16 Décembre 1945 Կիրակի 156 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4485-Նոր շրջան թիւ 214 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆԾԱԼԻ ԵԴԵՍԻԱՆ

Տարուբեր՝ ծով կեանքի մը յորձանքին մէջ, մեր զանազան տարեդարձները ժամանակին կատարելու մխիթարութիւնն անգամ չունինք: Պիտի յարմարինք միջավայրի պահանջներուն,— արամադրելի սրահ գտնել, խուսափիլ խաչաձեւումներէ, գեղարուեստական բաժին ապահովել եւն.:

Ծնունդը եւ Զատիկը ճիշդ օրին, քանի որ սեփական եկեղեցի ունինք, բայց ուրիշ որ եւ է տարեդարձ, նոյնիսկ Հայաջինջ Սարսափներու սգահանդէսը կապուած է պատահականութեան, երբեմն ալ մարդոց բարեհաճութեան հետ:

Այսպէս նաեւ Եդեսիոյ Հերոսամարտին 30-ամեակը, որու մասին խօսելու առիթ ունեցանք Հոկտեմբեր 14ին: Հակառակ իրենց կամքին, կազմակերպիչները հարկադրուեցան այսօրուան ձգել տօնակատարութիւնը, մինչդեռ դէպքը տեղի ունեցած է 1915 Սեպտ. 19 — Հոկտ. 15ին:

Ամէն պարագայի մէջ լաւ է ուշ քան երբեք: Կսկծալի բան պիտի ըլլար, եթէ հերոսներու եւ հերոսուհիներու յիշատակն ալ վերածուէր անցուկը - մոոցուկ պատմութեանց: Մանաւանդ այս ափերուն վրայ, ուր հոգիները այնքան շուտ կը թառամին, կը ցամքին, պղտոր հոսանքներու կամ պսպղուն հրապոյրներու լաբիւրինթոսին մէջ: Անոնց ակնախտիղ տիրապետութեան տակ:

Իրականութիւն է որ ոչ միայն մեր նոր սերունդը, այլ եւ ժողովուրդը ինք շատ քիչ բան գիտէ ժամանակակից պատմութեան եւեւէջներուն, մանաւանդ անոր փառաւոր էջերու մասին:

Երեսուն տարիէ ի վեր, ինչպէս աւելի առաջ ալ, ընդհանրապէս խօսուած եւ գրուած է Թրքական բարբարոսութեանց, ջարդերու եւ աւերումներու մասին: Օտարներուն առջեւ ալ, առաւելապէս ներկայացած ենք մեր մարտիրոսագրութեամբ:

Այնպէս որ, ներսէն թէ դուրսէն, այն տպաւորութիւնը գոյացած է թէ խեղճ, անճար, գլուխը կախ ժողովուրդ մը եղած ենք, պարանոցը միշտ պատրաստ՝ թշնամի դանակին տակ:

Եդեսիան, ինչպէս Վասպուրականը, Շ. Գարահիսարը, Տարօն - Սասունը, Ալ-Տաղը, Սուէտիան եւն. 1915ին, Հաճընը, Մարաշը, Այնթապը եւ ուրիշ քաղաքներ՝ աւելի վերջը, իրենց խոկապէս հերոսական մարտնչումներով բացին աչքերը: Նոր եւ լուսաւոր էջ մը բացին Հայոց պատմութեան մէջ:

Ինքնապաշտպանութեան, ազատութեան, հարուածին հարուածով պատասխանելու այդ խիզախ, ռազմական ոգին էր որ կը սաւառնէր նաեւ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի արիւնազանգ դաշտերուն վրայ, երբ ամէն ինչ կորսուած կը համարուէր:

«Մահ կամ ազատութիւն» մարտակոչը թերեւս ոչ մէկ առեն այնքան սարսած էր բազմութեանց հոգին, որքան այդ օրերուն:

Մինչեւ 1915 մարդիկ Եդեսիան կը յիշէին Աբգար Թագաւորին պատմութեամբ կամ 1895ի ջարդերով: 1915 Սեպտեմբեր - Հոկտեմբերի հերոսամարտէն վերջն էր որ հայկական այդ բոյնը դարձաւ կրկնապէս պատմական եւ պանծալի:

Եւ ի՜նչ հերոսամարտ: Բառն անգամ տժգոյն կ՚երեւայ, երբ կ՚երեւակայենք այն դժոխային պայմանները ուր մղուեցաւ օրհասական պայքարը: Կատարեալ գոյամարտ՝ ափ մը կորիճներով, ուր երիտասարդն ու երիտասարդուհին կը ճակատէին հաւասար անձնուիրութեամբ, քաջութեամբ եւ յանդգնութեամբ:

Հարկ է կարդալ գիրքերը, հարկ է լսել ականատեսներու վկայութիւնները, զգօտ գաղափար մը կազմելու համար մղուած պայքարին վրայ:

Եւ ի վերջոյ ճակատ ճակտի կռիւր չէ որ կ՚ընկճէ արի ժողովուրդը, այլ Թնդանօթը: Բանակը՝ իր հրետաձիգ ուժերով եւ սպառազէն խառնիճաղանճով, երբ սպառած էր քաջերուն վերջին փամփուշտը:

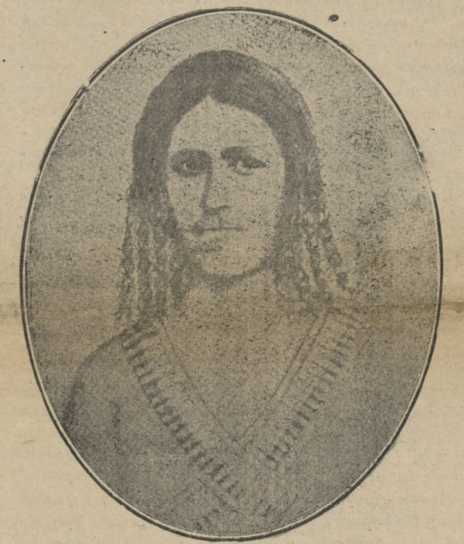
Եդեսիաները աւետաբեր ձայներ, անշէջ րոցեր են մեր ազատագրութեան փոթորկաձայն ալիքներուն մէջ:

Տօնելով հերոսամարտներու յիշատակը, տարուէ տարի, մեր հոգիները կը լեցուին ինքնավստահութեամբ: Եւ կրնանք աւելի պայծառ աչքերով դիտել ապագան, ո՛ւր որ ալ գտնուինք:

Շ.

ԵԴԵՍԻՈՅ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆԵՐԷՆ
ՕՐ. ԽԱՆԸՄ ՔԷԹԷՆՃԵԱՆ

ԵԴԵՍԻՈՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐԷՆ
Յ. ՌԱՍԹԿԷԼԷՆԵԱՆ

Թուրքիա չուզեր տեղի տալ

Լոնտոնի Թրքական նոր դեսպանը, Ճէվատ Աչըքալըն, դեր-նախագահ Միացեալ Ազգերու նախապատրաստական 7րդ յանձնախումբին, պատասխանելով Ռէութէրի Թղթակցին հարցումներուն, ըսաւ թէ Թուրքիան մէկն է այն հազուագիւտ պետութիւններէն որոնք ուղղամիտ եւ հետեւողական գործակցութեան քաղաքականութիւն մը վարած են Խ. Միութեան հանդէպ: Դեսպանը չէր գիտեր թէ Մոսկուայի խորհրդաժողովին մէջ պիտի քննուի՞ Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան խնդիրը, բայց պարտք սեպեց ճշդել իր երկրին դիրքը այդ հարցին հանդէպ: Թուրքիա հակառակ չէ այդ վերաքննութեան, պայմանաւ որ կատարուի միջազգային համաձայնութեամբ եւ Մ. Նահանգներն ալ մասնակցին: Ամէնէն կարեւորն այն է որ յարգուի Թուրքիոյ գերիշխանութիւնը, առանց որ եւ է հողային զիջումի: Գալով Մոսկուայի անթելին կողմէ Կարսի եւ Արտահանի մասին կատարուած ծրագրեալ քարոզութեանց, դեսպանը յիշեցուց թէ այդ հողերը Թուրքիոյ վերադարձուած էին Լէնինի կողմէ, 1921ին, Պաթումի փոխարէն: «Այդ փոխանակութիւնը կատարուեցաւ անկեղծ եւ վստահալից բարեկամութեան ոգիով մը, որով երկու երկիրները կ՚ուզէին փարատել որ եւ է կասկածամտութիւն իրենց փոխադարձ յարաբերութեանց մէջ»:

ՋՕՐ. ՏԷՆՑ, որուն մահապատիժը ցկեանս բերդարգելութեան վերածուած էր, մեռաւ Ֆրէնի բանտին մէջ, սրտի կաթուածէ:

Անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւն Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին

Հինգշաբթի օր (13 Դեկտ.) Լոնտոնի մէջ ստորագրուեցան շարք մը համաձայնութիւններ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Մօտաւոր Արեւելքի մասին: Այս առթիւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարեց երեսփ. ժողովին մէջ թէ երկու պետութիւնները պիտի քաշեն իրենց զինուորները:

Կնքուած համաձայնութիւնները, որոնք մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցան Փարիզի մէջ, կը պարունակեն հետեւեալ տրամադրութիւնները.

1.— Միացեալ խորհրդակցութիւն եւ համաձայնութիւն այն պայմաններու մասին որոնց հիման վրայ պիտի վերախմբուին եւ պարպուին անգլիական եւ ֆրանսական զօրախումբերը Սուրիայէն.— 2. Սերտ ներդաշնակութիւն ֆրանսական եւ անգլիական քաղաքականութեան Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, կանխելու համար որ եւ է տարակարծութիւն որ կրնայ վնասել իրենց շահերուն:

Զինուորական պայմանագրին համաձայն, Ֆրանսա եւ Անգլիա իրենց զինուորները Սուրիայէն պիտի քաշեն միեւնոյն ատեն: Ֆրանսական վերջին զինուորը եւ անգլիական վերջին զինուորը պիտի հեռանան միեւնոյն օրը: Պարպումի ճիշդ թուականը պիտի որոշուի զինուորական խորհրդակցութեամբ: Առաջին ժողովը տեղի պիտի ունենայ Պէյրութի մէջ, յառաջիկայ ուրբաթ: Առաջին քայլը պիտի ըլլայ անգլիական զօրքը համախմբել Պաղեստինի, ֆրանսականը՝ Լիբանանի մէջ: Զինուորական համաձայնութեամբ, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ ամբողջ Միջին Արեւելքի տեւական ապահովութիւնը այսուհետեւ կախում պիտի ունենայ Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդէն: Քաղաքական համաձայնութիւնը կը տրամադրէ փոխադարձ խորհրդակցութիւն: Երկու պետութիւններ յանձն կ՚առնեն այսուհետեւ իրարու օգնել այն բոլոր խնդիրներուն մէջ որ կապ ունին Միջին Արեւելքի հետ,— Եգիպտոս, Պաղեստին, Անդրյորդանան, Արաբիա, Իրաք, Սուրիա եւ Լիբանան: Իւրաքանչիւր երկիր յանձն կ՚առնէ որ եւ է կերպով չխառնուիլ միւսին հաստատուած շահերուն:

Այս համաձայնութեանց մասին տեղեկութիւն հաղորդուած է Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն: Փարիզի մէջ կը յուսան թէ այս համաձայնութեանց շնորհիւ պիտի դադրի անգլօ-ֆրանսական մրցակցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ինչպէս որ 1904ի համաձայնութիւնը վերջ տուաւ անգլօ-ֆրանսական մրցակցութեան՝ Եգիպտոսի եւ Մարոքի մէջ:

Համաձայնութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց մանաւանդ անոր համար որ կը զուգադիպի Մոսկուայի խորհրդաժողովին: Անգլիոյ նախորդ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, ջերմապէս շնորհաւորեց իր յաջորդը, այս համաձայնութեանց առթիւ, «որոնց շնորհիւ կը վերնայ երկու երկիրներուն միջեւ ցցուած խոչընդոտներէն մէկը»: Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկր յայտարարեց թէ «Ֆրանքօ-անգլիական համերաշխութիւնը բոլորովին ապահովուած է կնքուած համաձայնութեամբ»: Le Monde, կիսապաշտօնական օրկանը, այս առթիւ յոյս կը յայտնէ թէ Հնդկաչինի եւ Ռուրի մասին ալ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնիլ:

Թաւրիզ պաշարուած

Թեհրանէն կը հեռագրեն ամերիկեան գործակալութեան.— Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Թաւրիզի անկումը մօտալուտ է, քաղաքը պաշարուած ըլլալով ապստամբներու կողմէ: Պահակազօրքը հրահանգի կը սպասէ, կռուելու կամ անձնատուր ըլլալու համար: Այս լուրը հաղորդուեցաւ Նահանգապետ Պայաթի փախուստէն անմիջապէս վերջը: Նահանգապետը, որ դեռ նոր պաշտօնի ձեռնարկած էր, ուրբաթ օր Թեհրան հասաւ օդանաւով եւ յայտարարեց թէ «Ապստամբականը վերջնապէս կորսուած կը թուի»: Ռուսերը փակած ըլլալով ճամբաները, իրանեան բոլոր վաշտերը Թեհրան վերադարձան: Նահանգապետը կ՚ըսէ թէ ստիպուեցաւ հեռանալ ինքնավարութեան կուսակիցներու ճնշումին տակ: Իբր 2000 ապստամբներ Արտէպիլ մտնելով, պահանջեցին որ պահակազօրքը անձնատուր ըլլայ անմիջապէս:

Իրանի վարչապետը Մոսկուա երթալով, պիտի ջանայ Երեք Մեծերու ժողովին առջեւ դնել խնդիրը եւ կրկին պահանջել որ օտար զօրամասերը անմիջապէս հեռանան: Վարչապետը անոնց ներկայութեան կը վերագրէ Իրանի դէպքերը եւ դժուարութիւնները:

Ապստամբները կառավարութիւն մը կազմե-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԷՆ

ԽՄԲ. — Պատ. Մ. Ց. Գնճեհեան կը պատմէ իր «Յեղափոխութեան Ջահերը» անուն գրքին մէջ, իբրեւ իրազեկ, —

... Հազարապետին ակնկալութիւնը վերջապէս իրականութեան վերածուեցաւ: Հալէպէն երկու թնդանօթներ ապահով Ուրֆա հասան գերմանացի թնդանօթաձիգ Օվաքէլի հրամանատարութեան տակ: Թնդանօթներէն մէկը զետեղեցին Հայր Աբրահամի կողմը, իսկ միւսը Մասմանայի դիրքին դիմացը: Առաջինին կը հրամայէր Ֆօն Օվաքէլ, իսկ երկրորդին Հէր Էքարթ: Երկուքն ալ կարող պատերազմիկներ: Իրենց համար խաղալիկ էր անպաշտպան դիքերը ռմբակոծել: Առաջին իսկ ռումբերու պայթիւնին Հայոց համար յայտնի էր թէ վերջաւորութեան սկիզբը եկած էր: Քարաշէն տուները կը փլչէին եւ փողոցի պատերը գետնին հաւասար կ'ըլլային:

Ժողովուրդը ահ ու սարսափի մատնուեցաւ: Թնդանօթներու գոռումը սոսկում կը պատճառէր: Աւերածութիւնը փողոցէ փողոց կը յառաջանար: Այր եւ կին, մեծ ու պզտիկ փլատակներուն տակ ողջ ողջ կը թաղուէին:

Բայց որ եւ է տեղ անձնատուութեան նշանը չէր երեւար: Ամէն մարդ կը նախընտրէր այսպէս զոհուիլ քան թէ ողջ իյնալ Թուրքին ձեռքը: Անոնք որ ռումբի մըպայթելէն յետոյ ողջ կը մնային՝ թոյնով կամ դաշոյնով իրենց կեանքին վերջ կուտային: Մկրտիչ, որ արդէն ծանրապէս վիրաւորուած էր եւ անզօր տեղէն շարժելու, դաշոյնը կը քաշէ եւ սրտին կը մխէ:

Հայոց բոլոր դիրքերը ինկած էին, ի բաց առեալ Ամերիկացւոց շէնքը, ուր Տիգրան Արեան եւ Արուսեակ Անանեան յուսահատօրէն կը դիմադրէին: Քրիստոնեայ անուն կրող գերմանացի թնդանօթաձիգներ իրենց ուշադրութիւնը կը դարձնեն երկու եկեղեցիներուն, որոնք դեռ կանգուն կը մնային, անոնց վիթխարի սիւները եւ հաստակուռ որմերը դիւրաւ չէին իյնար:

Էքարթ, որ յաճախ քարոզած էր Աւետարանական եկեղեցիին բեմէն, սիրոյ և խաղաղութեան Աւետարանը, իր թնդանօթը կ'ուղղէ այն կողմ եւ անոր գմբէթը կը կործանէ: Անոր մէջ ապաստանած ժողովուրդը փլատակներու տակ կը մնայ, իսկ ողջ մնացողները խուճապի մատնուած՝ դուրս կը փախչին, եւ զինուորներու գնդակահարութեան տակ կ'իյնան:

Ամբողջ Հայոց թաղը քարուքանդ եղած էր: Կանգուն տուն գրեթէ մնացած չէր: Աւերածութիւնը այնքան կատարեալ էր, որ մէկ ծայրէն միւսը տեսնել կարելի կ'ըլլար: Ընդարձակ գերեզմաննոցի մը երեւոյթը ունէր:

Երբ թնդանօթաձիգները իրենց գործը աւարտեցին, թուրք խուժանը յառաջ անցաւ աւարի եւ աւերի համար: Փլատակները կը խուզարկէին: Արժէքաւոր գոյքերը կը ժողվէին: Վերապրող այր մարդիկը գերի կը բռնէին կախաղան հանելու: Կիներէն գեղանիները իրենց մէջ կը բաժնէին, եւ տարէցները տեղն ու տեղը կը սպաննէին:

Երբ խումբ մը Թուրքեր փլած տուն մը կը խուզարկէին, յանկարծ պատին տակէն գնդակ մը կ'արձակուի եւ ամէնէն առջեւ կայնած աւազակը կը սպաննէ: Կը սկսին փախչիլ: Երկրորդ գնդակ մը կը հետեւի: Նոյն արդիւնքը կ'ունենայ: Երրորդի մը ձայնը կը լսուի:

Ժամանակ մը կը սպասեն: Երբ լռութիւնը կը շարունակէ, զգուշութեամբ կը մօտենան եւ կը գտնեն քարերու դէզի մը մէջ հայ աղջկան մը դիակը, սրունքները ջախջախուած եւ սրտէն գնդակահարուած: Ո՞վ գիտէ, քանի՛ Թուրքեր մահացուցած էր այդ հայ դիւցազնուհին: Իր ատրճանակին մէջ մնացած երեք գնդակներէն երկուքը իրենց նպատակին ծառայած էին: Իսկ երրորդը զինքը փրկած էր բռնեիներու ձեռքէն:

Միականի Սարգիս Եօթնեղբայրեան, վիրաւոր եւ անզգայ, գերի կ'իյնայ: Թուրքերը կը ճանչնան զայն: Միւթէսարիֆը, ուզելով խնայել այսպիսի քաջասիրտ երիտասարդի մը կեանքը, որպէսզի իրեն թիկնապահ ընէ, կը հրամայէ որ զայն հիւանդանոց տանին վէրքերը բուժելու համար: Երբ Սարգիս կը սթափի, միւթէսարիֆը կը հարցնէ թէ ի՞նչ պիտի ընէ, եթէ իր կեանքը խնայէ եւ վէրքերը բժշկել տայ:

—«Առաջին գործս պիտի ըլլայ քեզ սատկեցնել», կը պատասխանէ Սարգիս:

Միւթէսարիֆը ձեռքով նշան կ'ընէ զինուորներուն եւ կախաղանը ցոյց կուտայ:

Սարգիս մէկ կողմ կը հրէ դահիճները եւ իր ձեռքովը չուանը վիզը կ'անցընէ, եւ տակի աթոռին կից մը զարնելով՝ կեանքին վերջ կուտայ:

Բողոքականներու հովիւը, Սողոմոն Աքէլեան, որ յաճախ Հէր Էքարթին գործակից եղած էր, ոչ անձնասպան կ'ըլլայ եւ ոչ ալ անոր գթութեան դիմում կ'ընէ: Կը ձերբակալեն զինքը եւ կախաղան կ'առաջնորդեն: Աքէլեան հսկայ մարմինով, յաղթանդամ մարդ մըն էր: Երբ չուանը կ'անցընեն վիզէն, մարմնոյն ծանրութեանը տակ կը կտրի եւ ինքը կ'իյնայ գետին ոտքի վրայ: (Յետոյ կը գնդակահարեն):

Ուրֆայի հերոսամարտը

Այս տարի Սեպտ. 29ին լրացաւ երեսնամեակը այն պատմական հերոսամարտին, ուր ափ մը ժողովուրդ անհամեմատ աւելի զօրեղ Թուրքին դէմ 24 օր տիտանեան կռիւ մղեց, արի արանց քաջութեամբ, բոլորովին կտրուած արտաքին աշխարհէն:

Ուրֆայի ինքնապաշտպանութեան կազմակերպիչները գիտէին թէ՝ թշնամիին յարձուն ուժին առջեւ, ի վերջոյ պիտի պարտուէին, բայց փոխանակ աքսորի ճամբուն վրայ խողխողուելու, նախընտրեցին հերոսի մահը պատնէշին վրայ, զէն ի ձեռին, իւրաքանչիւր ինկող ռազմիկի տեղ, քանի մը տասնեակ Թուրքեր փռելու վճռականութեամբ:

Պատուիրուած էր բոլորին խնայել գնդակն ու ձեռնառումբը, եւ առաւելագոյն զոհ քաղելու պարագային միայն գործածել զանոնք, ինչ որ տուաւ հրաշալի արդիւնք, համաձայն ականատես վկաներու:

1915ի աննախընթաց նախճիրին, Թրքահայաստանի շատ վայրերու մէջ՝ ինչպէս, Վասպուրական, Տարօն, Շապին Գարահիսար, Մուսա լեռ, Ագ-Տաղ, եւայլն, տեղի ունեցան ինքնապաշտպանութեան կռիւներ, լուսափառ էջեր աւելցնելով մեր նորագոյն պատմութեան վրայ: Ուրֆան ալ իր կարգին առանձնապէս փայլեցաւ մանաւանդ անոր համար որ, իր քաջարի ռազմիկներն ու անվեհեր ղեկավարները հաշտուած էին անողոք իրականութեան հետ, — կռուիլ մինչեւ յետին մարտիկն ու փամփուշտը, եւ հուսկ յետոյ գիտակցաբար զոհուիլ: Անոնք ոչ թշնամիին չգթան ձեղքելու մտածումն ունեցան եւ ոչ ալ դաշնակից ազատարար բանակներու ժամանումին կը սպասէին:

Վիրաւոր ու ջլատուած վիճակի մէջ իսկ, անոնք զարձեալ մնացին իրենց սիրած ժողովուրդին հետ, եւ անտրտունջ բաժնեցին անոր քստմնելի ճակատագիրը, — նահատակութիւն:

Ուրֆայի հերոսամարտը, անհաւասար ուժերով, կեանքի ու մահուան անպարագիծ գուպար մըն էր, որ կրնայ ներշնչման գեղեցիկ օրինակ ծառայել հետագայ սերունդներու, ինչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը 55 երկար տարիներէ ի վեր:

Ուրֆայի հերոսները ծունկի չեկան Թուրքին առջեւ, եւ պարանոց չերկարեցին անոր արիւնոտ սուրին, այլ զարկին այնքան հուժկու եւ անողոք, որ երեսուն տարի վերջն անգամ հերոսապատումը կարդացող ամէն Հայու հոգին հպարտութեամբ կը լեցուի:

Այս նուիրումը վսեմ, խրոխտօրէն յեղափոխական եւ բարձրօրէն Հայրենասիրական, ի յայտ բերին անմահն Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանն ու Յարութիւն Ռասթկէլէնեանը, իրենց հոյլ մը զինակիցներով: Պայքարէն անմասն չմնացին գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներն ալ, Ուրֆայի հայուհիները, Օր. Խանըմ Քէթէնճեան, Օր. Մարի Զիլինկիրեան եւ ուրիշ հերոսուհիներ:

Այսօր չկայ հայկական Ուրֆան, մեր պատմական Եդեսիան, բայց կայ Եդեսահայը, քիչ մը ամէն տեղ ցրուած, հպարտ եւ աւանդապաշտ իր երկրին բարքերուն ու սովորութեանց:

Գաղթական Ուրֆացին իր հայրենիքն ու հերոսները կը պտըտցնէ ամէն տեղ ուր որ կեանքի ալիքը զինքը կը քշէ, որովհետեւ հերոսներու պատգամն ունի ան, եւ պայքարի դաստիարակութիւն:

Յարգանք Ուրֆայի անմահ հերոսներու յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ մէջ, գործունէութեան լծուած է, 27 Հոկտեմբերէն ի վեր, նոր կուսակցութիւն մը՝ «Միլլի Քալքընմա Փարթիսի» (Ազգ. Վերականգնումի Կուսակցութիւն): Կուսակցութեան հիմնադիրն է Նուրի Տիմիրաղ, Եշիլքէօյի (Պոլիս) Քաղաքային Օդանաւային Վարժարանի տէրը. քարտուղարը՝ Էրզրումի նախկին երեսփոխան Հիւսէյին Ավնի Ուլաշ: Կուսակցութեան գլխաւոր նպատակն է՝ «գաղափարի, խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը»:

Հիւսէյին Ավնի, բացատրելով իրենց ցանկութիւնները, յայտարարած է.

— «Մենք պիտի ընթանանք Յառաջդիմասէր (Թէրաքքըփէրվէր) կուսակցութեան ուղիէն, բայց գործուած սխալներէն օրինակ առնելով՝ պիտի ուղղենք զանոնք: Պէտք է միատիճան ընտրութիւն կատարել, ու պէտք է ջնջել այն որոշումը՝ որով Հանրապետութեան Նախագահը ցկեանս պաշտօնավարելու իրաւունք կը ստանայ: 4—5 տարին բաւական է: Պետականութիւնը շարք մը անբնական կազմակերպութեանց ծնունդ տուաւ, կարգ մը թշուառականներ միլիոնատէր եղան: Այս կարգի վէրքերը պիտի դարմանենք: Սխալ է, դարձեալ, որ Հանրապետութեան Նախագահը ըլլայ նաեւ Նախագահը Հալք կուսակցութեան: Ինէօնիւ պէտք է չէզոք մնայ: Կեցցէ՛ ռամկավար շարժումը»:

Եդեսիոյ Քաջերը —

Հ. Մ. ՍՈՒՃԵԱՆ

Բնիկ Եդեսիացի, ծնած 1897ին, համեստ ընտանիքի զաւակ, հայրը քաղաքին Ջրաբաշխութեան հսկիչ:

Մովսէս իր պատանի հասակէն նետուած էր յեղափոխական կուսակցութեան մէջ, թրծուած ազգային ազատագրական գաղափարով: Արհեստով ատաղձագործ, կ'աշխատէր ամերիկեան ատաղձագործարանին մէջ: Այդ արհեստանոցին սիրուած ղեկավարն էր դարձած իր նախաձեռնողի եւ կազմակերպողի անձնման ոգիով, քաղցր բնաւորութեամբ: Յաջողած էր կազմակերպել նախ մարզական միութիւն մը, ապագային զայն դարձնելով ռազմական բջիջ մը:

1909ի Կիլիկեան ջարդէն վերջ, Մովսէս աւելի գործունեայ էր դարձած: Ատաղձագործարանին մէջ կը շինէր զանազան կաղապարներ, փամփուշտ լեցնելու, կապար թափելու, ռումբ շինելու համար: Մարզականի պատանիները յեղափոխականացուցած՝ ամէն մէկը կորիճ դարձուցած էր:

1914ին Մովսէս զինուորական պարտականութեան կը կանչուէր: Տանը մէկ հատիկ զաւակը՝ պատանեկան տարիքէն նշանուած որբուհիի մըհետ (տեղական սովորութիւն մը որ յաճախադէպէր. երիտասարդին ոտքը կը կապէին որպէսզի օտարութեան չփափաքի, եւ զինուորութենէ զերծ մնայ): Սակայն այդ օրերուն Թուրքը աւելի բիրտ էր դարձած եւ Մովսէս ստիպուեցաւ փախստական մնալ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունեայ անդամներէն ըլլալով, ենթարկուեցաւ Եօթնեղբայրեանի հրահանգներուն եւ ինքնապաշտպանութեան անվերապահ զինուորը դարձաւ:

1915 Յուլիսին երբ Մկրտիչ Կարմունճի կռիւներէն՝ գիշերանց քաղաք կը մտնէր իր խումբով, Մովսէս իր քանի մը ընկերներով կը դիմաւորէր խումբը, ապահով թաքստոց մը հասցնելու համար: Գիշերային փոքր ընդհարումի մը պահուն երբ Հայոց թաղը կը մտնէ, թուրք ոստիկաններ կասկածելով թէ ծուղակի մը մէջ պիտի իյնան, կռիւէն խուսափելով կը հեռանան ու երկու հայ խումբերը արիւնալի կռիւէ մը կ'ազատին: Այդ օրէն վերջ Մովսէս իր քանի մը ընկերներով յաճախ թշնամին կը շուարեցնէր ռազմախաղերով:

Սեպտեմբեր 15ի իրիկունը Մովսէս իր սիրած մարզական ակումբին մէջ, խումբին գլուխը անցած, եռանդուն ու անվեհեր կը թնդացնէ յեղափոխական երգերը:

Ամերիկեան ատաղձագործարանը, Բողոքականներու ժողովարահը եւ շրջակայ թաղերը ամբողջովին Մովսէսի պաշտպանութեան տակ էին: Իսկական յեղափոխական, աղմուկը չէր սիրեր, կ'աշխատէր լուռ ու մինակ: Քաղաքական կուսակցութիւնները հրապարակաւ կը գործէին, սակայն Մովսէս քիչ կ'երեւար կուսակցական «քլիպ»ին մէջ: Միայն երբ մարտական հաղուստները հագաւ ու կրկէս նետուեցաւ եւ սկսաւ Դաշնակցութիւնն ու անոր ռազմական ու մարտական ոգին փառաբանել, ամէն մարդ հասկցաւ որ Մովսէս Դաշնակցական էր:

Ուրֆայի հերոսամարտին վարիչներէն մէկն էր Մովսէս, իր փայփայած զէնքը ձեռքին իսկական տիտան մը, իսկ իր նշանա՞ծը: Հակառակ տեղականխիստ աւանդութեան, որխօսեցեալներու տեսակցութիւնն անգամ կ'արգիլէր, երկու նշանածները կռուեցան կող կողի:

Դիւցազնամարտի ամբողջ տեւողութեան քանի՛ քանի՛ անգամներ Մովսէս թրքական խուժանին կուրծք տուաւ ձեռնառումբերով, մեծ յանդգնութեամբ եւ թշնամին կոտորեց: Ամէնէն վըտանգաւոր օրերուն իր դիրքին վրայ, ճակտէն վիրաւոր ինկաւ նշանածին թեւերուն մէջ, վրէժի պապակը շրթունքին: Հակառակ ընկերներուն թախանձաքին, Մովսէսի նշանածը չձգեց պատնէշը, սիրելի Մովսէսին դիակը պատնէշ ըրած կռուեցաւ, մինչեւ որ իրեն փափկասուն դիակն ալ փըռուեցաւ անոր քով:

Հանգիստ ձեր հոգիներուն, ո՛վ զոյգ նահատակներ, ձեր անմեղ հոգիները թող ճախրեն Եդեսիոյ նահատակներուն հոգիներուն վրայ, իբրեւ պահապան հրեշտակներ, մինչեւ որ ձեր յուշարձանները կանգնենք հայրենի հողին վրայ:

Մինչ այդ՝ ձեր անթառամ յիշատակները մեր տանջուած հոգիներուն մէջ կը պահենք, իբրեւ մասունք փոխանցելու համար նոր սերունդին...

Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

ՐԻՒՇՏԻՒ ԱՐԱՍ «ԸՆԴՈՒՆԱԿ ՉԷ» ...

Պոլսոյ «Եէնի Սապահ» կը գրէ, հոկտ. 10ի թիւով. — «Կը տեղեկանանք, թէ նախորդ արտաքին գործավար Տոքթ. Թէվֆիգ Րիւշտիւ Արաս, նոր կուսակցութիւն մը պիտի հիմնէ «Դեմոկրատ» անուան տակ: Լա՛ւ: Բայց մեզի նոր դէմքեր պէտք են, եւ ո՛չ հին անհատականութիւններ: Ազգովին պիտի աշխատինք դեմոկրատութիւնը տարածել, բայց Րիւշտիւ Արասները ընդունակ չեն այդ շարժումին, որովհետեւ կապուած են անցեալ աւանդութիւններու, եւ չեն կրնար ներկայացնել ժողովրդավար եւ աշխատաւոր հօսանք:

Փառքի եւ յաղթութեան օր

29 Սեպտեմբեր 1915.— Հերոսամարտ Ուրֆայի :

Ամէն տարի երբ Սեպտեմբեր ամիսը կը մըտնենք, անմիջապէս յիշողութիւնս կ'արթննայ, եւ կը հպարտանամ, քանի որ ես ալ իմ աչքերովս տեսած եմ, առանց խորհելու թէ իմ ընտանիքս մինակս պիտի մնամ...

Քանի մը հերոսներ եւ հերուսուհիներ ռումբերով զինուած բարձրացան Լէպլէպիճեաններու տանիքը: Լեւոն Զէրչեանը Թրքական դիրքին կից՝ Համամօղլոնց տանիքը բարձրացաւ: Այդ դիրքերու բակը նետուած ռումբերը չուարման մատնեցին Թուրքերը: Իսկ եկեղեցիի բակը մնացած խուժանը ենթարկուեցաւ ռումբերու տարափին:

Կատարեալ ջարդ մը տեղի ունեցաւ այդ օրը: Հարիւրէ աւելի դիակներ ինկան Թուրքերու կողմէ: Գօլճր Մահմուտ վիրաւոր բռնուեցաւ, եկեղեցիին բակը պարպուեցաւ: Գէորգ Ալահայտօեանը գրաւած էր Սահաթճօնց տան Թրքական դիրքը: Ծանր կորուստներ կրած էին Թուրքերը: Թէմիրենց Թաղի կոնակը, Թրքական Թաղերը մինչեւ Սու Մէյտան պարպուած էին արդէն: Թուրքերը հասկցան որ չատ կորուստ պիտի տան: Օգնական զօրք պահանջած էին Հալէպէն եւ ահա գերմանական Թնդանօթներով 6000 Թուրք զինուորներ կը հասնին Ուրֆա: Սուրուճի Սիւլէյման պէկ ալ իր «չէհիտ»ներով (6000 կռուողներ) եւս կը միանայ զօրքին, իսկ քաղաքը շրջապատող աշիրէթները հին Թրքական Թնդանօթներով զինուած՝ կատաղի խուժանին հետ Հայոց Թաղերը քանդել սկսան: Հայ ժողովուրդը մահը աչք առած, կը դիմադրէր, հերոսական երգեր երգելով: «Մի յուսահատիք, քոյրեր, Քէօրին (Ռուսը) մեզի օգնութեան պիտի հասնի, ահա մօտեցած է, կուգայ մեզ փրկելու» : Անդին բողոքական պատուէլին, Աքէլեան Թրքական չպայթած ռումբ մը ձեռքին մէջ կը պտտէր Հայոց Թաղերը եւ դիրքէ դիրք, կը յայտարարէր թէ «Աստուած մեզի հետ է»: Այսպէս 25 օր այդ ափ մը հերոսներով դիմադրեցին Թուրք խուժանին, կորուած աշխարհէն:

Թուրքը կարծեց թէ ալ հայ ժողովուրդին վրայ խաչ քաշուած է: Վայրագ եւ ոճրապարտ ձեռքեր հայ ժողովուրդին ծաղիկը փեթթեցին, կարծելով թէ այդպէսով հայ ծաղկատանը պիտի ամայանայ ու չքանայ: Ի զուր լեռ ու ձոր բիւրաւոր անմեղներու դիակներով լեցուցին եւ ողջերն ալ Տէր Զօրի անապատները քշեցին: Իսկ աշխարհի հզօրները սաղայէլական խոստումներ չայլելէ վերջ, ամբողջ ցեղ մը իրենց շուկայի հաշիւներուն զոհեցին: Մեզ ուրացան, լքեցին ու աշխարհի չորս հովերուն ցրուեցին:

Անոնք չհասկցան սակայն մեր ցեղին հողեբանութիւնը: Անոնք չէին գիտեր թէ «յուսահատութիւն» բառը գոյութիւն չունի հայկական բառարանին մէջ: Բայց չարաչար սխալեցան: Զտեսան անոնք մեր արիւնաքամ սրտերուն մէջ ճաճանչող հաւատքի գեղաչուք արեւը: Պանդուխտ ծիծեռնակին նման, հազար անգամ բոյն շինեցինք, հազար անգամ ալ քանդեցին եւ նորէն շինեցինք: Մէսքէնէէն մինչեւ Տէր Զօրի հրատոչոր անապատներն անգամ չէնցուցինք:

Այսօր Ուրֆայի հերոսամարտին առթիւ, մենք կը խոնարհինք մեր հերոս եղբայրներուն եւ քոյրերուն յիշատակին առջեւ: Մեր մէջ մեռած չէ Արամներու, Տիգրաններու, Վարդաններու եւ Մկրտիչ Եօթնեղբայրներու դիւցազնական հոգին:

Այդ պատմական մեծ տօնին առթիւ, կ'ուխտենք քալել միշտ յառաջ, առանց կէս ճամբան կենալու եւ տատանելու գարհուրելի փոթորիկներէն: Վստահ ենք որ պիտի հասնինք խաղաղութեան հազրուանը ու մեր աչքերը պիտի փակենք մայր հայրենիքի հողին վրայ, բաւ է որ հայ ապրինք սրտով, մտքով եւ լեզուով:

Մարսէյլ ՅԱԿՈԲ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԱՄԱՆԻ

ՎԱՐՈՒԹԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ, Գիրք Գ. 1945 Նոյեմբեր:

ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԻՒԹԵՐԸ.— Գրական Շարժումը Խ. Հայաստանի մէջ, Վահէ.— Հայ ժողովուրդին, Յովհ. Շիրազ.— Նարդենի (ինքնակենսագրութիւն) Շ. Նարդունի.— Իմ կատուս եւ իր օրագիրը, Ա. Ամուր.— Պանդոկի դիպուած, Փայլակ Սանասար.— Վէպը եւ Ազգերու հոգին, Հրաչ Սարգիսեան.— Ճարտարապետ Թորամանեան, Ա. Խահակեան.— Լեզուական բաներ, Յակոբ Տէր Յակոբեան.— Վահան Թէքէեան, Ն. Սարաֆեան. — Եր. Տ. Անդրէասեանի կեանքն ու գործը, Շ. Նարդունի.— Հայկ. Հարցը համաձայն Սազոնովի յուշերուն, Արսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեանց. — Սիմոն Գափամաճեան, Եր. Տէր Անդրէասեան. — Կենդանիներու լեզուն (սերպիական հէքեաթ).— Եղերապատում Եղիշէ Զարենցի, Վարազ.— Ասուլիս: Գին 75 ֆր.: Դիմել «Յառաջ»ի եւ գրավաճառներու:

ԹԱՓԱՌՈՒՄ...

... Հազիւ երկու մղոն տեղ եմ քալած մէկ ժամէն: Այս որքա՛ն թուլցեր ու տկարացեր են ըրունքներս...: Օտարութի՛ւն, անիծեա՛լ ըլլաս դուն:

Նոր ցայգարաց էր երբ տունէն դուրս ելայ: Սակայն, ահա արեւ աղբարիկը աչուկ կը խաղցնէ դիմացի բլուրին վրայէն:

— Արե՛ւ, իմ հայրենի գեղէս անցար, չէ՞, ու տակաւին — ու մի՛շտ — Քեզի կ'երեւայ Ան՝ Գեղս, եթէ ետեւդ դառնալու ըլլաս անգամ մը: Ի՞նչ կըլլայ, ա՜խ, արե՛ւ, աղբարիկ, գիս բեւեռներուդ ծայրը զա՛րկ, վե՛ր առ ու գեղս նետէ անգամ մը, ես ալ իմ արձակուրդս հոն անցընելու համար... կը պաղատի՛մ Քեզի, Արե՛ւ անուշի՛կ, ջերմի՛կ:

Անտառներուն մէջն եմ: Բարձրահասակ աքասիաներ իրենց կանանչութիւնը, Թարմութիւնը կորսնցուցած են գրեթէ ու Թօշնած, խանձուածի տեսք առած: Երկու ամիսէ ի վեր կաթիլ մը անձրեւ չէ ինկած մեր շրջաններուն մէջ ու կատարեալ երաշտ կը տիրէ: Անասունները բուռ մը կանանչ խոտ չեն կրնար գտնել:

Ու ես, այսպէս, դանդաղօրէն կը քալեմ, կ'անցնիմ աքասիաներուն մէջէն, երազելով Գեղս (Հայրենիքս) ու կանչելով Արեւին: Ահա կը հանդիպիմ պառաւ հովուուհիի մը իր երեք այծերովն ու անխուսափելի շնիկովը, ու նաեւ ձեռագործը իր գոգնոցին մատներէն:

— Բարի լո՛յս, մէմէ, — կ'ըսեմ մօտենալով:

— Բարի լոյս, պարոն, — կը պատասխանէ, շնիկը քովը կանչելով միեւնոյն ժամանակ:

— Ա՞յծ կ'արածես, մէմէ, — կը շարունակեմ հարցումներս:

— Ինչպէս կը տեսնէք, պարոն:

— Ես ալ քեզի պէս ծերուկ մէմէ ունէի... բայց անիկա քեզի պէս այծ չէր արածեր:

— Ի՞նչ կ'ընէր հապա:

— Անիկա մինակ այծերը կը կթէր, մեր տան պերուօրն էր իմ մէմէս:

— Ուրեմն, չա՞տ այծեր ունէիք դուք:

— Քու այծերուդ Թիւովը — երեք — 175ը բազմապատկելով ...:

— Ու, մօն փըթի, այդ որքա՜ն այծեր ...:

— Իմ մէմէս մինակ կը կթէր զանոնք: Մածուն կը բռնէր: Խնոցին կը հարէր ամէն արշալոյսին ու քու այծերէդ մէկուն ծանրութեամբ կարագ կը հանէր ամէն օր:

— Ի՛նչ հարստութիւն: Բայց ինչո՞ւ ձգած ու մեր երկիրը եկած ես:

— ... Բռնի քշուած ենք մեր հայրենիքէն, բարի՛ մէմէ:

— Բռնի՞, ի՞նչպէս, պարոն, ես չկրցայ հասկընալ այդ:

— Անիկա, միամի՛տ մէմէ, հարցուր ձեր ցամաքամասին «Մենծ Կոպալներ»ուն: Անոնք քեզի կը բացատրեն Թերեւս ...:

— Դուն բացատրէ, պարոն, ես այդ մարդիկը ո՞ւր կրնամ տեսնել: Ի՞նչ էր պատճառը, որ ձեզ բռնի ձեր հայրենիքէն հանեցին:

— Պատճա՞ռը, ծերուկ մէմէ՛: Ահա երկու խօսքով: Մեր ցեղին դարաւոր սօսը մեր արիւնին ծարաւի էր, ու մեր չքնաղ հայրենիքին ալ աչք ունէր...: Իսկ ձեր ցամաքամասին «Մենծ կոպալներ»ն ալ քարիւղի ծարաւ ունէին...:

— Բացատրութենէդ բան մը չկրցայ հասկընալ, պարոն, քիչ մը պարզ խօսէ, եթէ կարելի է:

— Մնաս բարով, մէմէ՛, չհասկնաս աւելի լաւ է ...:

— Բարով երթաք, պարոն:

Մէմէն, Թուփի մը նետելով մէկ ձեռքը, ու միւսովն ալ նեցուկը դէմ տալով, Թխմած մարմինը ղետնէն վերցուց ու ձայն տուաւ այծերուն, որոնք հեռացած էին բաւական.

— Պլէ՛, պլէ՛, պլէ՛ ...

Շնիկը ցատկեց տեղացը:

×

Հունա՛, դիմացի բլուրին կողն ի վար փռուած է պզտիկ արտ մը ցորենի, բաց-ոսկեգոյն:

Կը ծփծփայ Թեթեւ պարով մը, առաւօտեան հովին առջեւ, որ երբեմն կ'ուժովնայ, եւ, կարծէք հասկերը իրարու վրայ դիզուած, իրարու պլլուած կը վազեն, կը փախչին անդադար, բայց առանց արտին սահմաններէն դուրս ելլելու ... Երբեմն դէպի վար, ու երբեմն ալ ոլորուելով դէպի վեր:

Ա՛խ, ի՞նչպէս լեռներ են, պուրակներ ու ձորեր, որ պուտ մը, կաթի՛լ մը ջուր չես կրնար գտնել...: Զկրցայ գտնել նոյնիսկ քանի մը տերեւ Թթուկիչ (Թրթնջուկ), իբրեւ աղցան կամ ջուր..:

Պաշարիս ծրարը կը բանամ Թուշ մը բան ուտելու համար: Հակի՛թ մը «բամբուլ»իս ածաձէն, — զոր խոհանոցին մէջ կը պահեմ ... — երկու չերտ հաց, քանի մը կուտ աղ հաւկիթիս վրան ցանելու ու քանի մը հատ ալ սալոր Թթուըչախ ... — ահա ամբողջ պաշարս: Ու ճաշէն ետքն ալ գլանիկի մը մէկ երրորդ մասը...

Պուրակէն դուրս գալով կ'իջնեմ դարվար: Կանգ կ'առնեմ երկար ու լայն արտի մը Թումբը: Ամէն տեսակի աշխատաւորներ — այր, կին, ձիեր ու մեքենաներ, ամէնքն ալ իրենց կարգին աշխատանք մը կը կատարեն: Կը կենամ, ու հասկ մը կտրելով կը փշրեմ ափիս մէջ: Կը փչեմ մրեղը ու կը համրեմ հատիկները — 24, բերանս կը նետեմ...: Երկրորդ մը կը փորձեմ, աւելի պակաս կ'ելլեն հատիկները: Երրորդ մըն ալ, քանի մը հատիկ աւելի այս անգամ, բայց, բոլորն ալ անօթի, ճըռւէղի՛կ (բարակ-նիհար): Այս տարուան

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ

մեր շրջանի ցորենները հասկերը լեցնելու առեն անձրեւ չտեսան, ու այս պատճառով ալ անօթի նիհար մնացին:

Հնձող մեքենան, զոյգ ձիերով երբ կը դառնայ առջեւէս, գեղջկուհիի մը ղեկավարութեան տակ, կանգ կ'առնէ մօտս: Կը մօտենայ երիտասարդ մըն ալ խանձուած դէմքով ու բազուկներով եւ, մենք կ'ունենանք հետեւեալ կարճ զրոյցը երիտասարդին հետ, որ բարեւելէ ետք անմիջապէս կը հարցնէ.

— Ի՞նչ կ'ընէիք, պարոն, կարծեմ, հասկերուն հատիկները կը հաշուէիք քիչ առաջ, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, սիրելի պարոնս, սակայն, ձեր արտերուն հասկերը թէ նիհար են ու կարճլիկ, թէ հատիկները քիչ ու նօթի:

— Այո, ճիշդ էք, այս տարի երաշտ էր:

— Իսկ եթէ երաշտ չըլլայ, ընդհանրապէս, մէկ հասկը քանի՞ հատիկ կ'ունենայ:

— 30էն մինչեւ 40, Թերեւս քիչ մը աւելի:

— Քիչ է նորէն, մեր արտերուն հասկերը մինչեւ 70—80 հատիկներ կուտային մեզի:

Կը զարմանան գեղջկուհին ու իր ամուսինը — Թերեւս — իրենց աչքերը լայն - լայն բանալով: Երիտասարդը կը հարցնէ.

— Աքանչելի՜: Սակայն ինչո՞ւ հոս եկած էք, քանի որ այդպէս պարարտ ցորենի դաշտեր էք ունեցեր ձեր երկիրը:

— Կեդրոնական Ասիոյ աւազուտքէն եկած Մոնկոլ - ձիաւորները մեր ցորենի դաշտերը խըրացուցին մեր անուշի՛կ հայրենիքին հետ:

— Տարօրինա՛կ բան ...: Ինչո՞ւ համար:

— Անիկա կրնաք հարցնել ձեր երկրամասին «Մենծ Կոպալներ»ուն...

— Պարզ խօսեցէք, պարոն, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք ...

— Ըսել ուզեցի թէ, «Մենծ Կոպալներ»ը քարիւղ բխող դաշտերու պէտք ունէին ...

— Բան մը չենք հասկնար:

— Երբեք պիտի չկրնան բան մը հասկնալ ձեզի պէս միամիտ ու բարի գեղջուկները, այդ «Մենծ Կոպալ»ներու գործերէն: Հիմակ անոնք նորէն գործի վրայ են, նորէն, ի վնաս փոքր ժողովուրդներուն ...: Մնաք բարով:

Մեղմիկ երգելով «Քեզ եմ մնում անոյշ գարուն», տան ճամբան ձեռք կ'առնեմ, այսպէս, օր մը աննպատակ Թափառելով մինչեւ իրիկուն:

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

լու ձեռնարկած են, տասը նախարարներով: Միայն արտաքին եւ պատերազմական նախարարներ պիտի չունենան, ուրքերը իրենք պիտի զանձեն եւն.։

Մոսկուա եւ Անգարա

Մոսկուայի անձեւը կը ծանուցանէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը մերժեց Թուրքիոյ պատասխանը, իբրեւ անգոհացուցիչ, «նկատի առնելով անոր անհիմն բովանդակութիւնը եւ բացայայտ իրողութեան ժխտումը»: Թրքական պատասխանը կ'ըսէր թէ Դեկտ. 4ի ցոյցը «զուտ ներքին խնդիր է, պարզապէս հանրային կարծիքին մէկ հակազդեցութիւնը կարգ մը Թուրք լրագրողներու քարոզութեանց դէմ»: (Թուրքիոյ արտաքին նախարարը խորհրդային դեսպանին այցելելով, ցաւ յայտնած եւ բացատրած էր թէ ցոյցերը ուղղուած չէին խորհրդային կառավարութեան դէմ եւ թէ յանցաւորները պիտի պատժուին)։

Հակահրէական սարսափներ

Նիւրընպէրկի դատավարութեան հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, ամերիկեան դատախազը պարզեց Հրեաներու դէմ սարքուած հալածանքներն եւ ջարդերը: Բոլորին աչքերը ուղղուած էին ամբաստանեալ Եուլիուս Շթրայխըրի վրայ, որ հակահրէական օրէնքներու գլխաւոր հեղինակն է: Այս առթիւ կարդացուեցաւ S. S.-ներու վարիչներէն Շթրուփի մէկ տեղեկագիրը որ կը պատմէ Վարշաւայի հրէանոցին (կէթթօ) ոչնչացումը: Այս հրէանոցը հաստատուած էր Գերմաններուն կողմէ 1940ին եւ կը պարունակէր 400.000 Հրեաներ, բարձր պատերով բաժնուած քաղաքին միւս մասերէն: 1942ին հեռացուած էին աւելի քան 300,000 Հրեաներ: 1943ին Գերմանները կ'որոշեն Լուպլին փոխադրել կէթթօյին ներսը հաստատուած պատերազմական զինութեանց գործարանները եւ ուրիշ զինուորական ձեռնարկներ: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Հրեաները եւ Լեհերը դիմադրեցին, կրակ բանալով:«Հրամայեցի երկրորդ յարձակում մը կատարել՝ համաձայն տրուած հրամանին եւ յաջողեցանք խորտակել շէնքերը: Թշնամին հարկադրուեցաւ մառաններու, գետնափոր թաքստոցներու մէջ ապաստանիլ: Հիմլէրի հրամանին վրայ որոշեցի քանդել բոլոր հրէաբնակ վայրերը, կրակի տալով ամէն մէկ շէնք: Բազմաթիւ Հրեաներ բնաջնջինջ եղան կոյուղիներու պայթումով: Տեղին վրայ հաստատեցինք 56000 Հրեաներու բնաջնջումը: Այս գործողութիւնը վերջացաւ 1943 Մայիս 16ին, Վարշաւայի սինակոկին պայթումով: Հաւանական է որ քանի մը Հրեաներ տակաւին ողջ մնացած ըլլան հրէանոցին աւերակներուն մէջ, բայց նախկին հրէանոցը բոլորովին քանդուած է այժմ»:

Ջարդուած Հրեաներու թիւը կը հաշուեն վեց միլիոն:

Բան մը չէ փոխուած

Աչքի առջեւ ունիմ նամակի մը պատճէնը եւ պատասխանը:

Շավիլի Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ Պ. Մուշեղ Զավուշեան, 1945 սեպտ. 14 թըւակիր նամակ մը կը գրէ ատժամեայ կառավարութեան Նախագահ Զօր. տը Կոլի: Նամակը յիշելէ վերջ Ֆրանսահայ զինուորներու դոհաբերութիւնը վերջին պատերազմի ատեն եւ անոնց կրած տառապանքը, իրենց Ֆրանսացի ընկերներուն հետ, գերութեան 4—5 տարիներու ընթացքին, կը յայտարարէ որ « իր բոլոր հայրենազուրկ պատերազմիկ հայ ընկերները կը փափաքին Ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունիլ, սակայն դժբախտաբար եղած խնդրանքներէն հազիւ հարիւրին երկուքը նպաստաւոր պատասխանի կ'արժանանան » եւ կը խնդրէ որ յարգելի Զօրավարը իր բարձր միջամտութեամբ վերջ տայ այս անարդարութեան:

Համեմատաբար կարճ ժամանակի մը մէջ, հազիւ 8 օրէն, Զօրավարը իր քարտուղարին միջոցաւ կը հաստատէ նամակին ստացումը եւ կը յանձնարարէ դիմել Դատական Նախարարութեան դրասենեակը, 17, rue Scribe, ուր ինք արդէն համապատասխան հրահանգներ տուած է որ պէտք եղած կարգադրութիւնը կատարուի: Եւ իրաւ ալ, քիչ վերջ մասնաւոր հրաւէրի վրայ Պ. Զավուշեան, միասին առած իրենց վարչութեան անդամներէն Պ. Մկրտիչ Պօյաճեանը եւ Շավիլի A. N. C.ի նախագահ Պ. Halgouetը կը ներկայանայ նոյն դրասենեակը, ուր բերանացի եւս կը ներկայացնեն իրենց բոլոր ընկերներուն միահամուռ փափաքը, « ըլլալ Ֆրանսացի »: Դատական նախարարութեան ներկայացուցիչը բառ առ բառ կը յայտարարէ.

— « Ֆրանսական հանրապետութեան օրէնքներուն մէջ այսպէս հաւաքական հպատակութեան խնդիր չկայ: Եթէ ձեր պատերազմիկ ընկերներէն ամէն մէկը առանձին իր պաշտօնական փաստաթուղթերով եւ նպաստաւոր վկայութիւններով ներկայացնէ իր խնդրանքը, մանրամասն քննելով իր ունեցած թուղթերուն համեմատ ընթացք կը տրուի իր փափաքին: Եւ յետոյ ձեր հայրենակից բոլոր այն զինուորցուները որոնք նմանապէս կը փափաքին Ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունիլ եւ այդ շնորհին արժանանալ, լաւագոյն ըրած կ'ըլլան եթէ առաջուց իրենց դիմումը կատարեն: Այդպիսիներու նախապատուութիւն կը տրուի»:

Գրուած նամակը եւ ստացուած պատասխանը առջեւս է եւ կը մտածեմ սա մեր մօտիկ անցեալի մասին. — 1938—39ին, երբ այս հպատակութեան խնդրին համար այնքան չունչ եւ մելան սպառեցինք, երբ « խելացի եւ շնորհքով » մարդիկ, ժողովներու եւ թերթերու մէջ անհատներ թէ կազմակերպութիւններ դրպարտեցին իբրեւ հակառակ հպատակութեան, երբ պղտոր ջուրի սիրահարներ ինչպէս միշտ, այն ատեն ալ առիթէն օգտուելու ձեւեր փնտռեցին: Կը մտածեմ այս ամէնուն մասին եւ կը հարցնեմ թէ սա վերջին դժուար ու սարսափելի փորձառութեան շրջանը անցնելէ վերջ, արդեօք որ եւ է բան փոխուա՞ծ է:

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺ

Անգարայէն կը հաղորդեն նոյմ. 13 թուականով. — Օրինագիծ մը կը պատրաստուի, զարկ տալու համար նախակրթութեան ծաւալման: Քաղաքներու, գիւղաքաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, պիտի բացուին նոր նախակրթարաններ: Պետութիւնը պարտադիր պիտի դարձնէ վարժարաններու կառուցումը՝ ամէն գիւղի մէջ: Պիտի վճարեն գիւղացիները: Իրենց պիտի օժանդակէ պետութիւնը: Մասնաւոր մարմիններ: պիտի ստանձնեն հսկողութիւնը այս աշխատանքներուն: Այս կերպով, կարելի պիտի ըլլայ քանի մը տարիէն գլուխ հանել կարեւոր այս գործը: Հազարաւոր տղաք պիտի փրկուին փողոցները անուսում ու անկիրթ թափառելէ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Սէնթ-Էթիէն (ՅԱՌԱՋ). — Նոյ. 25ի կիրակին Կապոյտ Խաչուհիները զանազան ուտելիքներով բեռնաւորուած կը դիմէին այն սրահը՝ զոր բարի սրճարանատէր մը (Ֆրանսացի) սիրայօժար մեզի տրամադրած էր ձրիաբար: Մասնաւորաբար հրաւիրուած էին Սէն-Շամօնի Կապոյտ Խաչի Սանուհիները: Որքա՜ն հաճելի էր տեսնել մթնոլորտը: Կարծես նահապետական ընտանիք մը բոլորուած հսկայ սեղանին շուրջ: Տունին երիցուհին, 90ամեայ Մանուշ Կարապետեան Մամիկը դողդոջուն ձայնով կ'օրհնէ սեղանը, իսկ Սէն-Շամօնի սանուհիները՝ ընկերուհի Հռիփսիմէ Ընտրիկեանի ղեկավարութեամբ, ներդաշնակօրէն կ'երգեն աւանդական« Հայր Մեր »ը: Շատ ճոխ էր սեղանը. — Լիցք (տօլմա), տապկուած հաւ եւ նապաստակ, միս, խմորեղէն, կարկանդակ եւ անուշեղէն եւն.: Ճաշէն վերջ սեղանապետ ընտրուեցաւ մեր երէց ընկերներէն Միհրան Աբրահամեան, որ տիրաբար վարեց խնջոյքը: Դժբախտաբար թէ « Յառաջ »ին ծաւալը թոյլ չի տար եւ թէ կը վախնամ որ ակամայ մոռացութեան տամ անոնք որ երգելով, արտասանելով եւ պարելով չէնցուցին այդ օրը: Տապկուած հաւ մը (նուիրուած ընկերուհի Վարսենիկ Զէքեանէ) եւ ափսէ մը կարկանդակ (պատրաստուած Ծաղիկ Մայրիկի ձեռքով), աճուրդի դրուելով քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ 8450 Ֆր. զոր շահեցաւ Պ. Յակոբեան: Սէն-Շամօնի սանուհիները իրենց կարգին նուիրեցին հինգ հարիւր Ֆրանք: Սեղանապետի հրաւէրին վրայ ընկ. Զէքեան խօսք առնելով պարզեց հայ կնոջ դերը անցեալին մէջ եւ թելադրեց աւելի լուրջ գիտակցութեամբ համախմբուիլ Կապոյտ Խաչի դրօշին տակ: « Մայրեր եւ քոյրեր, դուք բոլորուած էք հոս սեղանի մը շուրջ ուր ամէն բան առատ է, բայց պէտք է ձեր ակնարկը ուղղէք դէպի հեռաւոր գաղութները, ինչպէս օրինակ Յունաստանը, ուր աշխարհաքանդ պատերազմը անօրինակ աւերներ գործեց եւ այսօր բազմաթիւ հայրենակիցներ պատառ մը հացի կարօտ կը քաշեն »: Խնջոյքը վերջացաւ դեղջկական շուրջ-պարով մը:

ՀԱՐԳԱՆՑԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆ. — Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի Ֆութպոլի Ա. խումբը որ պատերազմէն առաջ մեծ համբաւ շահած էր Ֆրանսական շրջանակներէն, 1939էն իվեր գործունէութենէ դադրած էր, պատերազմի պատճառով: Շնորհիւ քանի մը նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.ականներու դարձեալ հրապարակ ելան եւ կազմեցին թէ Ֆութպոլի եւ սկաուտական խումբեր: Ներկայիս ունինք 20երիտասարդ Ֆութպոլիստներ եւ երկու խմբակ սկաուտներ:

Հայ առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ, իրենց քսակները լայն բացած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջդիմութեան համար: Հ. Մ. Ը. Մ.ի գոյքերը նուիրեցին պատուոյ նախագահները Պ. Նուպար Ալէքսանեան (11 զոյգ շապիկ), Մարտիրոս Զօպօեան 14 զոյգ կօշիկներու գործը դիւրացուց, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան փոխ նախագահ Սարգիս Գալուստեան 14 զոյգ գուլպաներ նուիրեց, իսկ Նախագահ Տիգրան Փափազեան շապկընկեր ճարեց: Սկաուտներու պետ Համբիկ Զաքարեան տրամադրած է միշտ իր սեփական կառատունը:

Մարտիկ Փափազեան

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme · 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70. — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք
Mardi 18 Décembre 1945 Երեքշաբթի 18 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4486-Նոր շրջան թիւ 215
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՊՈԼՍՈՅ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԽՄԱՍՏԸ

Ինչպէս կ'երեւայ, Պոլսոյ հակաբոլշեւիկ ցոյցերը շատ ծանր տպաւորութիւն գործած են Մոսկուայի մէջ:

Դէպքէն անմիջապէս վերջը, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը խորհրդային դեսպանին այցելելով, ցաւ յայտնեց եւ լուսաբանութիւններ հաղորդեց: Ուզեց համոզել թէ ցոյցը ուղղուած չէր խորհրդային իշխանութեան դէմ: «Պարզապէս ներքին խնդիր մը, — հանրային կարծիքին մէկ հակազդեցութիւնը կարգ մը Թուրք լրագրողներու քարոզութեանց դէմ»:

Հեռագիրը կ'ըսէր թէ Մոսկուան անբաւական համարելով այս պատասխանը, մերժեց ընդունիլ:

Աչքի առջեւ չունինք խորհրդային ծանուցագիրը: Բայց, կը բաւէ կարդալ Մոսկուայի անթելին դեկտ. 11 թուակիր զեկոյցը, գաղափար մը կազմելու համար Խ. Միութեան տրամադրութեանց մասին:

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ զեկոյցը (ռուսերէն). —

1. Պոլսէն հասած լուրերու համաձայն, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ, դեկտ. 4ի փաշական ցոյցերուն առթիւ: Անգարա կը ճգնի նուազեցնել անոնց կարեւորութիւնը:

2. Ցոյցերու առաջին օրը, Թրքական իշխանութիւնները կը ձգտէին չեշտել անոնց սլացքը: Այսպէս, նախ եւ առաջ պաշտօնապէս ծանուցին թէ ցուցարարներուն թիւն էր 2—3000: Իրիկուան զեկոյցները կ'ըսէին թէ բուն թիւը 6000 է: Քանի մը ժամ վերջը, Անատոլուի գործակալութեան զեկոյցը կը հաղորդէր թէ ցուցարարներուն թիւն էր 20,000:

3. Բայց, երկրորդ օրը, Թրքական իշխանութիւնները դիրք եւ լեզու փոխեցին: Անատոլուի գործակալութիւնը ճշդում մը հրատարակեց, ըսելով թէ ցուցարարներուն թիւը 20,000 չէր, այլ միայն 2000:

4. Իրողութիւնը այն է որ Պոլսոյ փաշական ցոյցին մասնակցողները սպառնալիքներ պոռթկացին Ռուսերու հասցէին: Հակախորհրդային ապդեր փակցուած էին հանրակառքերու մէջ: Քարուքանդ եղաւ գրատուն մը որ խորհրդային գիրքեր կը ծախէր: Մինչդեռ Թրքական իշխանութիւնները կը ջանան իբրեւ պարզ միջադէպ մը ներկայացնել այս դէպքերը:

5. Պոլսոյ իշխանութիւնները ոչ միայն գիտէին ցոյցին պատրաստութիւնները եւ չէին ընդդիմանար, այլ եւ հրահանգներ ստացած էին Անգարայէն, ցոյցին կազմակերպութեան մասին: Լրագրական շրջանակներու մէջ շատ քիչեր կասկած ունէին այս մասին: Ասկէ զատ, համաձայն վերջին լուրերու, խնդիրը չսահմանափակուեցաւ Պոլսոյ փաշական ցոյցով: Նմանօրինակ ցոյցեր տեղի ունեցան ուրիշ քանի մը քաղաքներու մէջ, դեկտ. 4ի նոյն օրը:

Nouvelles Soviétiques, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան տեղեկատուն ալ կը պատմէ թէ Պոլսոյ զինուորական վարժարաններու աշակերտները եւ փաշական ուսանողները, ինչպէս եւ քաղաքային տարազ հագած ոստիկաններ վանտալական արարքներ գործեցին: «Աւազակները չարաչար ծեծեցին չորս ընդդիմադիր թերթերու աշխատակիցները, խորտակեցին կարասիները եւ տպագրական մեքենաները, ցիրուցան նետեցին տառերը» եւն.:

Թերթը այս առթիւ կը հեգնէ Անգարայի մէկ զեկոյցը որ կ'ըսէր թէ ցուցարարները նշանաբանտակ մը ունէին, հետեւեալ արձանագրութեամբ. — «Ոչ մէկ ժողովրդավար երկրի մէջ չկան այնքան ազատութիւններ որքան մեր մէջ»:

Աւելորդ է դուշակութիւններ կատարել, այս միջադէպի հետեւանքներու մասին:

Թուրքիան վարպետ է այս կարգի գործերու մէջ եւ կրնայ սեւը ճերմակ ներկել, ելք մը գտնելու համար: Կրնայ պատժել ցոյցին կազմակերպիչները եւ հատուցում տալ արկածեալներուն:

Միջադէպը ծանր կը կշռէ անոր համար որ, տեղի կ'ունենայ ճիշդ այն պահուն երբ սուր, անտեսուող պայքար մը կը մղուի Թուրք մամուլին մէջ, օրուան իշխանութեան դէմ, յանուն ժողովրդապետութեան:

Շատեր այլ եւս անխուսափելի կը գտնեն կառավարութեան փոփոխութիւնը, մանաւանդ գոհացում տալու համար Մոսկուայի, որ հետզհետէ կը սաստկացնէ իր ճնշումը:

Դեկտ. 4ի ցոյցը ախտանշանն է հիւանդագին կացութեան մը:

Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Շռնդալից յայտնութիւններ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն ՅԱՌԱՋի)

Թուրք անպաշտօն ընդդիմադրութեան երկու զինակիցները, «Վաթան» եւ «Թան», կը շարունակեն շանթահարիչ յայտնութիւններով հրապարակը ... ողեւորել: Առաջինը՝ փարչական, երկրորդը՝ ազգային եւ քաղաքական մարդերու վրայ, հրապարակային հաշուետուութեան կանչելով Թուրք կառավարութիւնը, գործավարները, երեսփոխաններն եւ Հալքը, կը քննադատեն անոնց գործունէութիւնը, եւ դատապարտելի կը գտնեն անոնց ընթացքը, հանդէպ Թուրք ժողովուրդին ու հանդէպ Փոքրամասնութիւններու:

«Թան»ի 14 Նոյեմբերի թիւին մէջ՝ Զէքերիա Սերթել, իսկ 21 Նոյեմբերի թիւին մէջ՝ Սապիհա Սերթէլ (Զէքերիայի կինը), կը խոշտանգեն Հալքը եւ գործավարները, եւ կը չեշտեն, թէ «.մօտաւոր ապագայի մէջ, կրնայ հաշուետուութեան ժամը հնչել կեղեքիչներուն եւ ազգայնամոլութեամբ կուրցած տարրերու համար: Զէքերիա Սերթէլ կը գրէ 14 Նոյեմբերի «Թան»ի մէջ (խմբագրական սիւնակ), բառ առ բառ.

— «Տիկին Բուգվէլթի հարցուցեր են՝ թէ ի՞նչ նկատումներով կ'ապրի իր ամուսնին մահէն վերջ: Ճի՞շդ է թէ հանքերու բաժնեթուղթեր ունի, եւ ճիշդ այդ նկատումով ալ պաշտպան կը կանգնի սեւամորթներուն: Տիկին Բուզվէլթ ոչ միայն չէ զայրացեր, զինք հարցապնդողներուն նենգութիւն չէ վերագրեր, այլեւ տուեր է գոհացուցիչ պատասխաններ: Թէ՝ ամուսինը ոչինչ ձգած է իբրեւ ժառանգութիւն, եւ թէ իր ծնողքէն միայն հարստութիւն ժառանգած է: Թէ՝ ոչ մէկ բաժնեթուղթ ունի, եւ թէ թիւրիմացութիւն է շահախնդրութեան վերագրել իր համակրութիւնը՝ հանդէպ սեւամորթներուն:

Ահաւասիկ ժողովրդավար երկիր մը, ուր ո եւ է անհատ իրաւունք ունի հետաքրքրուելու իր մեծերու անհատական կեանքով, եւ, ի հարկին՝ լուսաբանութիւն պահանջելու զանազան մութ կէտերու մասին: Ի՞նչ պիտի ընէին, եւ ի՞նչ պիտի կարենային պատասխանել մեր գործավարները, երեսփոխանները կամ պետական պաշտօնեաները, եթէ հարց տրուէր իրենց, թէ 'ուրկէ՞ դիզեցին այսքան հարստութիւն եւ կալուած, երբ մանաւանդ իրենց ծնողներէն ոչինչ ժառանգած էին: Մեզի ծանօթ են բազմաթիւ դէմքեր՝ միջակ կամ բարեկեցիկ, որոնք միլիոններու տէր են այսօր: Ի՞նչ պիտի պատասխանեն, եթէ օր մը հնչէ հաշուետուութեան ժամը, եւ ժողովուրդը հաշիւ պահանջէ իրենցմէ»:

21 Նոյեմբերի թիւին մէջ, Սապիհա Սերթէլ կը լրացնէ կատակերգութիւնը՝ պոռալով.

— «Պ. Նէճմէտտին Սատադ կը յամառի պնդել, թէ ժողովրդավար երկիր է Թուրքիան եւ տիպար ժողովրդապետութեան մը ջահակիրներն են Հալքը ու կառավարութիւնը: Ճշմարի՞տ է թէ դեմոկրատ կուսակցութիւն մը, որ Ազգ. Ժողովի բոլոր անդամները կը հանէ իր ծոցէն, եւ առանց ժողովուրդի քուէին՝ կը բազմեցնէ զանոնք նախարարական աթոռներու վրայ:

Ճշմարի՞տ են թէ դեմոկրատ կուսակցութիւն մը եւ կառավարութիւն մը, որոնք կը փակեն Համալսարանի դուռները գաղափարական բոլոր հոսանքներուն դէմ, եւ ոստիկանութեան միջոցաւ հաւաքել կուտան նաեւ այս կամ այն հրատարակութիւնները, իբրեւ «ձախ» մտածում ...

Ճշմարի՞տ է թէ դեմոկրատ կառավարութիւն մը՝ որ արգելք կը հանդիսանայ ընկերակցութիւններու կազմակերպումին, երկրի՛ մը մէջ, ուր դասակարգային բաժանում կայ:

Ո՞ր դեմոկրատ երկիրը խտրականութեան ոգիով կը վերաբերի հանդէպ փոքրամասնութիւններուն, եւ բացէ ի բաց ոտնակոխ կը դարձնէ անոնց հայրենակցական իրաւունքները: Ո՞վ կեանքի ու ապրելու իրաւունք կը զլանայ Թուրքէ դուրս տարրերուն: Ո՞րքան դեմոկրատ է կուսակցութիւն մը, որ մեռեալ տառ կը հռչակէ 1921ի Հիմնական Կազմակերպութեան օրէնքով Թուրք հայրենակիցներու տրուած հաւասարութեան իրաւունքները: Դեմոկրատութեան ո՞ր սկզբունքներէն կը ներշնչուէր Ունեւորութեան Տուրքի օրէնքը, որ պատճառ հանդիսացաւ կարգ մը հայրենակիցներու դէպի Աշգալէ աքսորին:

Հալք Կուսակցութիւնը յեղաշրջական գառնալու ու մնալու պատրուակին տակ, նուիրականացուց մենատիրական իր ձգտումները: Ու հիմա,

ԻՐԱՆԻ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԹԱՒՐԻԶԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի, Դեկտ. 15 թուականով.— Դեմոկրատները գրաւեցին Ատրպատականի մայրաքաղաքը, Թաւրիզ, եւ Արտէպիլի նաւահանգիստը, Կասպից ծովուն վրայ:

Լոնտոնի բոլոր թերթերը խոր մտահոգութիւն կը յայտնեն Իրանի դէպքերուն առթիւ, որոնք ծանրակշիռ հանգամանք ստացան ճիշդ այն պահուն երբ Երեք Մեծերը ժողով կը գումարեն Մոսկուայի մէջ: Կարգ մը լուրերու համաձայն, Ատրպատականի նահանգապետը, Պայաթ, որ Թէհրան վերադարձաւ, բանի օգնաւ դրուած է, մերժած ըլլալով վերջնագիր մը որ կը պահանջէր ճանչնալ Ատրպատականի ինքնավարութիւնը:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ.— Մթնոլորտը շատ լարուած է եւ խոր մտահոգութիւն կը տիրէ Թէհրանի մէջ: Կառավարական զօրքը անբաւական է Ատրպատականի մէջ եւ դահլիճը կ'ուզէ խուսափիլ արիւնահեղութենէ: Այս պատճառներով, կացութիւնը յուսահատական է Իրանի կառավարութեան համար: «Տէյլի Հէրըլտ» ալ կ'ըսէ թէ խորհրդային իշխանութիւնները թոյլ չեն տար որ անգլիացի թղթակիցները Ատրպատական երթան, կացութիւնը քննելու համար:

╳ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը հրատարակութեան տուաւ Անգլիոյ պատասխանը իր ծանուցագրին որ կ'առաջարկէր զօրքերը քաշել մինչեւ յունուար 1: Ծանուցագիրը նորէն կը յիշեցնէ թէ անգլ. զօրքը դէպի հարաւարեւմտեան ծայրամասը քաշուեցաւ, սակայն չէն կրնար բոլորովին պարպել, քանի որ Խ. Միութիւնը կը մերժէ ընդունիլ Մ. Նահանգներու առաջարկը:

╳ Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային կառավարութիւնը չընդունիր իրանեան հարցի մը գոյութիւնը, միջազգային տեսակէտով: Հետեւաբար, «պէտք է ձգել որ շահակից կառավարութիւնները իրենք լուծեն իրենց խնդիրները»: Իսկ Լոնտոն բոլորովին տարբեր կարծիք ունի այս մասին: Երեւոյթները այնպէս կը ցուցնեն թէ Երեք Մեծերու ժողովը կատարուած իրողութեան մը առջեւ պիտի դրուի:

Երեք Մեծերու ժողովը

Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները Մոսկուայի մէջ: Օրակարգին վրայ կան շարք մը ծանրակշիռ խնդիրներ, գլուխն ըլլալով հիւլէական ռումբի գաղտնիքը: Ժողովը պիտի ջանայ հարթել կարգ մը թիւրիմացութիւններ, որ ծագեցան Լոնտոնի մէջ, դիւրացնելու համար միջազգային հարցերու լուծումը, մինչեւ հաշտութեան խորհրդաժողովին գումարումը:

Մոսկուայի ժողովին բացումէն առաջ, երեք նախարարները մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցան: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ ինք ժողովը ձախողած պիտի չնկատէ, եթէ վերջնական համաձայնութիւն մը չգոյանայ: «Ինծի համար շատ աւելի կարեւոր է կարծիքի փոխանակութիւններ կատարել, մինչեւ նոր ժողովը որ պիտի հրաւիրուի մարտին»:

╳ «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական օրկանը ուշագրաւ յօդուած մը հրատարակեց դեկտեմբեր 14ին, Զաւլավսքի ստորագրութեամբ: Յօդուածագիրը բացատրելէ վերջ թէ Խ. Միութիւնը իրաւունք ունի զինուորներ պահելու Իրանի մէջ, կը հարցնէ թէ Անգլիա ինչո՞ւ զինուոր կը պահէ Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ ուրիշ եւրոպական երկիրներու մէջ: «Եգիպտական մամուլը ամէն օր միեւնոյն հարցումը կ'ուղղէ, — Մեծն Բրիտանիա ե՞րբ պիտի քաշէ իր զօրքը եւ Անգլիա պատասխան չի տար: Յետոյ, ինչո՞ւ ստուարաթիւ անգլիական զինուորներ, օդային եւ ծովային ուժեր կը գտնուին Պաղեստինի մէջ: Անոնք մարզանքներ կը կատարեն, հրացան կ'արձակեն եւ գերիներ կը բռնեն: Բայց ինչո՞ւ ռազմադաշտ մը կը դարձնեն Պաղեստինը: Անգլ. զինուորները ի՞նչ գործ ունին Նորվեկիոյ, Պելժիքայի, Հոլանտայի, Տանըմարքայի եւ Ֆրանսայի մէջ: Պատասխան չկայ: Եւ վերջապէս, ամերիկեան զինուորները ինչո՞ւ կը մնան Իրանի մէջ, քանի որ դաշնագիր

ղուր է սարէն ձորէն ջուր բերել, մեզ տարհամոզելու համար»:

╳ Հայք Կուսակցութեան Դիւանը, 27 Նոյեմբերի նիստին, որոշած է կուսակցութեան շարքերէն վտարել Մերսինի երեսփոխան Րէֆիք Քորալթանը, որ Հալքի դէմ արտայայտուած եւ քննադատած էր անոր ոչ-դեմոկրատիկ ընթացքը՝ կարգ մը երեսփոխաններու հանդէպ:

Ր. Քորալթան ծանօթ է իր «Հակահալք» ելոյթներով: «Վաթան»ի 2 Հոկտեմբերի թիւին մէջ, դատապարտած էր Հալքի այն որոշումը՝ որով կուսակցութենէն կը վտարուէին Ատնան Մէնտէրէս եւ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ, նոյնքան «Հակահալք»: Ինք եւս կ'արժանանայ անոնց բախտին:

Մ.

«Հրաշագործ» Աւագը

Առաջին հարցումս Աւագին.

— Ե՞րբ դուք զգացիք ձեր մէջ մարդիկը բուժելու կարողութիւնը:

— Այս տարւայ Զրօրհնէքի գիշերը, երազումըս ինձ մի լոյս երեւաց, որ յաջորդ օր եւ հետագայում մի քանի անգամ երեւաց ինձ: Այդ օրւանից ես զգացի, որ իմ մէջ կատարուել է խոր փոփոխութիւն... Ես անմիջապէս հիւանդներին բժշկելուն չդիմեցի, միայն երկու ամիս անց, առաջին անգամ ես բժշկեցի իմ վարպետի շիքանը (Թարախոտ պալար: Աւագը ոսկերիչ Վաչիկի աշակերտ-արհեստաւորն է): Դրանից յետոյ վարպետիս խնդրանօք ես բժշկեցի նրա մի բարեկամին, որ ծանր հիւանդ էր: Ուժեղ կերպով սկսեցի բժշկել ամէն տեսակ հիւանդութիւններ միայն Ցրդ ամսում, երբ մի օրւայ մէջ բժշկեցի հարիւր հիւանդներ:

Այդ խօսքերի վրայ Ռաֆիկը ցոյց է տալիս ինձ մի մատեան, ուր արձանագրուած են բոլոր բժշկուած հիւանդների անունները:

— Այդ օրերին էր, աւելացնում է Պ. Աւագը, — որ ես կենդանութիւն տուի մի երեխայի, որ երեք ժամ առաջ Ջրահեղձ էր եղել:

Մեր զրոյցը այստեղ ընդհատւում է, որովհետեւ ներս են մտնում Աւագի քոյր Տիկին Նուարդը իր մի ընկերուհու եւ մի պարսիկ պատկառելի ծերունու հետ: Աւագը ողջագուրեց քրոջ հետ, բարեւեց հիւանդին եւ ապա դառնալով ինձ, հրաւիրեց հարեւան սենեակը, ուր մենք առանձնացանք եւ շարունակեցինք մեր զրոյցը գլուխ գլխի:

— Ասացէք, խնդրեմ, այն լոյսը, որ ձեզ երեւում էր, ի՞նչ կերպարանք ունէր:

— Մէկ մարդու, ծերունու կերպարանք էր ընդունում, մէկ պարզ լոյս էր:

— Ինչո՞ւ էք դադարեցրել հիւանդների ընդունելութիւնը:

— Իմ Տիրոջ հրամանով, իմ ժամանակը պիտի լրանայ. բացի այդ պիտի ստեղծւին յարմարութիւններ ընդունելութիւնների համար:

— Ճի՞շդ է, որ Թէհրանի ոստիկանութիւնը ձեզ ձերբակալել էր ու բանտարկել:

— Ո՛չ, ամենեւին, ես ինքս էի խնդրել ոստիկանութիւնից օգնութիւն փրկելու ինձ ժողովրդի հսկայ բազմութիւնից, ո՛ր ներխուժել էր իմ բնակարանը:

— Երբ դուք հիւանդներին բժշկում էք, ի՞նչ էք զգում ձեր մէջ այդ վայրկեանին:

— Ես բժշկում եմ Տիրոջ հրամանով, Ես ազդում եմ մարդկանց հոգիների վրայ: Երբ նրանց հոգիները զօրանում են, մաքրուելով չար զգացումներից եւ դառնում են երեխաների հոգիների նման մաքուր, նրանք անմիջապէս բժշկւում են:

— Ե՞րբ էք վերսկսելու հիւանդների ընդունելութիւնը:

— Երբ իմ Տէրը ինձ հրամայի: Ես առ այժմ հանգստանում եմ: Բայց շուտով կը գայ ժամանակը, երբ կը սկսիմ հիւանդներին ընդունիլ: Ասացէք, խնդրեմ, ժողովրդին, որ հանգիստ մնան, երբ ժամանակը եկաւ, ես բոլորին, բոլորին կը բժշկեմ, ամէնքը կը փրկուեն:

— Քաղաքում լուր է տարածուել թէ դուք մտադիր էք Ամերիկա գնալ կամ թէ Ամերիկացիները ուզում են ձեզ տանիլ: Ճի՞շդ են այս լուրերը:

— Ո՛չ, բոլորովին: Ես բժշկութեան իմ կարողութիւնը ստացել եմ Իրանում, Իրանում էլ պիտի մնամ: Ոչ եւ է մտադրութիւն ու ցանկութիւն չունիմ Իրանից հեռանալու:

Նկատի առնելով, որ հարեւան սենեակում քոյրն ու ուրիշ սպասողներ կան, ընդհատում եմ հարցումների շարանը, շնորհակալութիւն յայտնում եւ պատրաստւում հրաժեշտ տալու:

Բայց Աւագը կանգնեցնում է ինձ ու նորից մեծ ներշնչումով եւ մի առանձին շեշտով ասում.

— Ասացէ՛ք, խնդրեմ, ժողովուրդին, որ հանգիստ մնան, երբ իմ ժամանակը լրանայ եւ իմ Տէրը ինձ թոյլ տայ, ես կը վերսկսեմ հիւանդների ընդունելութիւնը եւ բոլորին, բոլորին կը բժշկեմ, ամէնքը կը փրկուեն:

Հեռանում եմ խոր տպաւորուած աւելի շուտ նրա կեցւածքից եւ ընդհանուր տպաւորութիւնից, քան ստացած տեղեկութիւններից, մանաւանդ որ մի շարք հարցումներ, որոնք ինձ առանձնապէս հետաքրքրում էին, մնացին անորոշ:

Արդէն կէս օր է: Մուտքի առջեւ այժմ հաւաքուել է մեծ բազմութիւն: Ոստիկանը դուռը բաց է անում ինձ դուրս թողնելու, բայց այդ ինձ հազիւ է յաջողւում, որովհետեւ առիթից օգտուելով խռնուած ամբոխը փորձում է բռնի ներխուժել: Եւ մի քանի հոգու էլ յաջողւում է այդ...

Փողոցում ինձ շրջապատում են եւ հարցումների տարափ է տեղում վրաս:

Ես հարազատօրէն կրկնում եմ Պ. Աւագի պատուէրը, բայց ոչ ոք տեղից չի շարժւում, ամէնքը անհամբեր նայում են դրան եւ սպասում, որ թերեւս, ընդունեն...

Աւագին բժշկական քննութեան ենթարկող բժիշկները արձանագրում են նաեւ մի այլ ուշագրաւ փաստ, — Աւագը օժտուած է բացառիկ պայծառատեսութեամբ:

« Փաստի առաջ, գրում է բժ. Ս. Եղիազարեանը, իր յօդուածում, մենք պիտի խոնարհինք եւ ընդունենք, որ այդ մարդը ինչ - ինչ աղբիւրից բժշկելու ընդունակութիւն է ձեռք բերել, դրա հետ միասին եւ ՊԱՅԾԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, որի համար նոյնպէս բաւական փաստեր կան»:

Պատմում են որ երբ մի հիւանդ մօտենում է նրան թերահաւատութեամբ կամ հեգնանքով, միայն փորձելու համար նրա բժշկական կարողութիւնը, նա անմիջապէս զգում է այդ, հրաժարւում է նրան բժշկելուց եւ խնդրում է հեռանալ:

Աւագի պայծառատեսութիւնը այնքան զօրաւոր է որ, առանց իսկ հիւանդին լսելու, գուշակում է նրա հիւանդութիւնը եւ...

Արձանագրենք անմիջապէս նաեւ մի շատ կարեւոր եւ ուշագրաւ փաստ.

Պ. Աւագը իր բժշկութեան համար չի վերցնում դրամ եւ չի ընդունում ո՛չ մի նուէր: Ապրում է շատ համեստ, նոյնիսկ աղքատիկ, ուտում է միայն հաց, լոլիկ եւ սոխ, ինչպէս կը պատմեն:

(2) ՅՈՎՍԷՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ազգ. Միութեան Գեղարուեստական Յանձնախումբին կնիքով նամակ մը եկած է խմբագրատուն, երկարօրէն բացատրելու համար Խ. Հայաստանի տարեդարձին օրը ներկայացուած պալէն զոր անյարմար գտած էի ես օրուան տօնին: Յանձնախումբին կնիքը հանդէսին «մեխը» (ի՞նչ լեզու է այս բառը...) կը նկատէ այդ պարը:

Ես երբեք կասկածի տակ դրած չէի այդ պարին գեղարուեստական արտայայտութիւնը: Գիտեմ թէ Օր. Աճէմովան (իմա Աճէմօֆ—Աճէմեան) շատ տաղանդաւոր արուեստագէտ մըն է, ինչպէս նաեւ իր ընկերակիցները որ իրենց լաւագոյնովը օժտեցին այդ խաղը:

Իմ ըսել ուզածս այն էր թէ այդ պարը կապ չունէր օրուան տօնակատարութեան հետ: Եթէ ան ներկայացնէր հայկական հին կամ նոր պատմական դլխաւոր դէպք մը, մարսելի կը դառնար եւ պէտք չէր մնար որ Գեղարուեստական Յանձնախումբը սինակ մը բացատրութիւն տար, իր անճարակութիւնը արդարացնելու համար:

Շրջուն թղթակից

Տարեկան մեծ պարահանդէս

Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 23ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Aéro Clubի սրահներուն մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadéro:

Նուագ, Tango եւ Swing: Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ ճոխ պիւֆէ: Ջերմութիւնը ապահովուած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբին ժողովը՝ չորեքշաբթի, 19 դեկտ. ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտ. Ընկ. Ա. հրապարակային դասախօսութիւնը՝ այս չորեքշաբթի իրիկուն, 19 Դեկտ. ժամը ճիշդ 7ին (19), Քաֆէ Նօայլի սրահին մէջ, Քանըպիէռի եւ Պուլըվառ Տիւկոմիէի անկիւնը: Կը խօսի Պ. Ենովք Արմէն, նիւթ՝ Մերուժան Պարսամեան եւ իր շրջանը:

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՋՈՅՔ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, կազմակերպուած «Վարդան» ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, 23 Դեկտեմբեր, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de Paris: Գեղարուեստական բաժնով, նուագ, երգ եւ արտասանութիւն:

Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 12.1 եւ 2.19ին եւ իջնել Սարսէլ, Սէն Պրիս:

ՍԱԼ ԿԱՎՕ, ԿԻՐԱԿԻ 30 ԴԵԿՏ. ԺԱՄԸ 14.30ԻՆ

(Métro Miromesnil)

Հայկական համանուագ, (առաջին ունկնդրութիւն), հեղինակութիւն Պ. Օննիկ Պէրպէրեանի, կը նուագէ Փատըլուի նուագախումբը, առաջնորդութեամբ Օփերա Քոմիքի նուագապետ Ֆրանսիս Սէպրօնի: Նուագահանդէսին կը մասնակցին Տիկիններ Մարսէլ Ժէռաո, Նաթալի Վէջօր եւ Օր. Հիւկէթ Կարին Իջդալացեան, ֆրանսական, ռուսական, սպանիական եւ հայկական երգերով:

Տոմսերու գինները՝ 250, 25 Ֆրանք: Դիմել յանձնախումբին: Հեռաձայն Tru. 37-54:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ Թ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ-ի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան հազար Ֆրանք կը նուիրեն Ֆ. Կապոյտ Խաչին:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ. — Պ. Սիմոն Պալեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Գեղամ Թաշճեանի, Տակար:

ԹՈՒԼՈՆԷՆ Պ. Սեպուհ Ֆիլիզեանի մահուան առթիւ իր բարեկամները փոխան ծաղկեպսակի 2340 ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կ. Խաչին, ձեռամբ Պ. Պ. Մոսկոֆեանի եւ Մ. Աչճեանի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ սպասուհի մը, որ մնայուն կերպով աշխատի երեք հոգինոց ընտանիքի մը քով: Լաւ վճարում: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

չկայ: Ոչ մէկ ուղղակի պատասխան: Արհեստական խաւար մը կը տիրէ: Անգլիական եւ ամերիկեան զինուորներ կան նաեւ Չինաստանի մէջ: Աշխարհի առջեւ կը վխտան այսպիսի վրդովիչ հարցումներ եւ պատասխան չկայ »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ լուծելու համար, Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, խնդրելով, — 1. Ճշդել իրենց դիրքը Ֆրանքոյի կառավարութեան հանդէպ. — 2. Ճշդել իրենց դիրքը, եթէ Ֆրանսական կառավարութիւնը խզէ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ֆրանքոյի հետ, ճանչնալով Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը: Անգլիա եւ Մ. Նահանգներն ալ հակառակ են զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան, բայց կ'ուզեն որ վարչաձեւի փոփոխութիւնը կատարուի Սպանիոյ ժողովուրդին կողմէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ներքին կռիւներն ալ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Նախագահ Թրումըն հրաւիրեց ազգայնականները եւ համայնավարները անմիջապէս դադրեցնել թշնամութիւնները եւ ժողով մը գումարել, պայքարը վերջացնելու համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ Կազմակերպութեան կեդրոնը պիտի հաստատուի Մ. Նահանգներուն մէջ, փոխանակ Եւրոպայի: Այսպէս որոշուեցաւ 14ի դէմ 30 ձայնով: Վեց ազգեր ձեռնպահ մնացին:

ՑԿԵԱՆՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ ակադեմական Աբէլ Էրման, որ գրաւման շրջանին գրչով եւ խօսքով կը ծառայէր գերման քարոզութեանց: Վկայ չկար: Ամբաստանադիրը կ'ըսէր թէ մեղադրեալը 1000—1500 ֆրանք կը ստանար իւրաքանչիւր յօդուածի համար: Ամբաստանեալը, որ 83 տարեկան է, խոստովանեցաւ թէ սխալած էր, «աւելի ճիշդ՝ խաբուած», ենթարկուելով Փէթէնի ազդեցութեան, թէ անկեղծ էր իր համոզումներուն մէջ եւն.: Այս չորրորդ ակադեմականն է որ կը դատապարտուի (Փէթէն, Շարլ Մորաս եւ փախստական նախարարը, Աբէլ Պոնար):

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը որոշեց ընդհ. ներում շնորհել 1941 Ապրիլ 27էն մինչեւ 1945 փետրուար 12 գործուած յանցանքներու: Այս ներումէն պիտի չկրնան օգտուիլ անոնք որ սպանութիւններ եւ զանազան ոճիրներ գործած են:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Հօմսի ալէվի զինուորները ապստամբած ըլլալով, զինուոր ղրկուած է զսպելու համար: Ապստամբները յարձակած են զինուորական վարժարանին վրայ: Անգլիացիները կ'օգնեն Սուրիոյ կառավարութեան:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷԱ Թիրոլի լեռները ապաստանած է, 100 սպառազէն Տ. Տ.ներու եւ Ֆրանսացի հետեւորդներու հետ, ինչպէս կը գրէ «Փառի Փռէս»: Եթէ այս ձմեռ սովի չմատնուի, գարնան թաքստոցը պիտի ռմբակոծեն օդանաւերով:

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ, լեհ, չեխ եւ հունգար, կ'արձանագրուին Գերմանիոյ մէջ, Ֆրանսա փոխադրուելու եւ հողագործութեան մէջ աշխատելու համար:

ՓԷՇԹԱՅԻ քաղաքապետը կոչ մը ուղղեց ամբողջ աշխարհի, ազդարարելով թէ հազարաւոր կիներ եւ մանուկներ կը մեռնին անօթութենէ եւ թէ մայրաքաղաքը, որ մէկ միլիոն բնակիչ ունի, կրնայ դառնալ «ամենամեծ գերեզմանոցը բոլոր ժամանակներու մէջ»:

ԵԴԵՍԱՑԻ ՅԱՐ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, (ծնած 1905-ին), որ Գամըշլը (Սուրիա) հաստատուած էր 19 տարիէ ի վեր, իբրեւ ջաղացպան, զոհ գացած է անծանօթ երիտասարդի մը գնդակին: Մեծ համբաւ շահած էր Տիւրզիներու պատերազմին ատեն (1925), Ֆրանսական բանակին մէջ:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 19 Décembre 1945 Չորեքշաբթի 19 Դեկտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4487-Նոր շրջան թիւ 216 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՏՈԼԱՐԸ

Այս պատերազմէն վերջ ալ, մանաւանդ այս պատերազմէն վերջը, դահեր փլան եւ արքաներ դատապարտուեցան «չոմաժ»ի:

Տարիներ առաջ, յեղափոխականներն էին որ Փարիզ, Ժընեւ կամ Լոնտոն կ'ապաստանէին, ազատութիւն եւ արդարութիւն պահանջելով:

Այսօր արքաներն են որ կամաւոր կամ բռնի աքսորի ճամբան կը բռնեն: Մասնաւորապէ՛ս Լոնտոնի մէջ, արդէն իսկ չքախումբ մը կազմուած է, սպասելով «լաւագոյն օրերու»:

Երէկ՝ արքաները, բոլորն ալ ապաւինած նախախնամութեան, վճիռներ կ'արձակէին: Իրենց օգոստափառ պատգամներն ու կամքը կը պարտադրէին ժողովուրդներուն: Այն ատեն, ժողովուրդի թշնամի էին յեղափոխականները:

Այսօր, ըմբոստներն են որ կը տիրապետեն փլած դահերու աւերակոյտին վրայ: Եւ արքաները արդարութիւն կը պահանջեն յանուն ժողովրդապետութեան: Կարգի կը սպասեն աւելի հզօրներու պալատներուն առջեւ, եւ քուէ կ'առաջարկեն:

Բայց կայ եւ իր դահուն վրայ անսասան կը մնայ ամենազօր արքայ մը,— Ն. Վեհափառութիւն Տոլարը:

Չէ՞ որ վերջին աշխարհասասան պատերազմին հիմնական պատճառներէն մէկն ալ միջազգային սակարանն էր: Պայքար բռնութեանց, դիկտատուրաներու դէմ: Պահանջ ազատութեան: Բայց նաեւ պայքար առեւտուրի համար,— ազատութիւն ծովերու, հաւասար բաշխում հում նիւթերու եւն.: (Այս կէտին վրայ մասնաւորապէս կը ծանրանար նախագահ Րուզվէլթ, եթէ չենք սխալիր՝ 1941ին, պատմական ճառով մը, երբ զարնելու հրամանը կ'արձակէր):

Պատերազմ հազիւ դադրած, ահաւասիկ Ն. Վահափառութիւն Տոլարն է որ իր փուշերը կը ցցէ: Նոյն իսկ Դաշնակիցներու գլխուն:

Բոլորը միասին կռուեցան, անհուն զոհողութիւններով,— մարդկային, տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային: Կռուեցան եւ շահեցան: Անխնայ խորտակեցին հասարակաց թշնամին:

Բայց, հիմա որ հաշուեյարդարի նստած են եւ իւրաքանչիւրը կը քննէ իր շահն ու վնասը, երեւան կուգայ որ մինչ Ֆրանսան, Անգլիան, Խ. Միութիւնը, Լեհաստանը, Չեխոսլովաքիան, Պելճիքան, Հոլանտան, Տանըմարքան, Նորվեկիան եւ ուրիշ երկիրներ չարաչար տուժեցին տնտեսապէս, Մ. Նահանգները իրապէս շահեցան: Այն աստիճան որ, կրնան վիթխարի գումարներ փոխ տալ իրենց Դաշնակիցներուն:

Այսպէս, առաջին մեծագումար փոխառութիւններ կնքեցին Ֆրանսա եւ Անգլիա,— առաջինը՝ 550 միլիոն, երկրորդը՝ 4400 միլիոն տոլար (1100 միլիոն սթերլին): Միւսներն ալ կը սպասեն իրենց կարգին:

Արդ, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ բուռն փոթորիկ մը ծագեցաւ կնքուած փոխառութեան առթիւ, որ տակաւին չէ վաւերացուած Մ. Նահանգներու խորհրդարանին կողմէ:

Պահպանողականները, առաջնորդութեամբ Չըրչիլի, ուժգնօրէն քննադատեցին փոխառութեան պայմանները: Նախորդ վարչապետը դառնօրէն գանգատելով, դիտել տուաւ որ եթէ իրենք ըլլային իշխանութեան գլուխ, աւելի նպաստաւոր պայմաններ ձեռք պիտի բերէին:

Կառավարութեան ներկայացուցիչը պատասխանեց նոյնքան ուժգնութեամբ: «Այս փոխառութիւնը արդիւնք է ոչ միայն երեք ամսուան մանուածապատ բանակցութեանց, այլեւ շատ խիստ սակարկութեան մը, եւ ես անկեղծօրէն կը խոստովանիմ թէ մէկէ աւելի անգամներ քիչ մնաց որ խզէինք բանակցութիւնները»:

Դեռ աւելի մռայլ պատկեր մը ներկայացուց նախարարը.

— « Եթէ համաձայնութիւնը չընդունէինք, Մեծն Բրիտանիան աւելի պակաս ուտելիք պիտի ունենար ամէն տեսակէ, բացի հացէն եւ գետնախնձորէն, շատ աւելի քիչ քանակութեամբ ծխախոտ եւ բամպակ, ինչ որ շատ մահացու ազդեցութիւն պիտի գործէր ժողովուրդի բարոյականին վրայ: Համաձայնութիւնը մերժել՝ պիտի նշանակէ կորսնցնել ամէն յոյս անգլեւամերիկեան գործակցութեան վրայ, այս խիստ վտանգաւոր նոր աշխարհին մէջ ուր կը թեւակոխենք»:

Դեռ ուրիշ ծալքեր: Շ.

«Հրաշագործ» Աւագը

(Գ. եւ վերջին մաս)

***ԹԷՀՐԱՆ**, 3 Նոյ. — Իրանի հայ եւ պարսիկ ժողովուրդների հետաքրքրութիւնն եւ յուզմունքը օրը օրին ծաւալելով, այսօր հասել է ծայր աստիճանի: Աւագի անունը ամէնքի բերանումն է: Աւագի լուսանկարները բազում օրինակներով եւ բարձր արժէքներով վաճառւում են ամենուրեք: Մամուլը, մանաւանդ պարսիկ, զբաղած է նոյնպէս Աւագով. շարունակ տալիս է տեղեկութիւններ բուժումների մասին, գրում է յօդուածներ համակրական թէ հակակրական, զետեղում է Աւագի եւ բուժուածների նկարները:*

Միաժամանակ Աւագի բնակարանի մուտքի մօտ, փողոցում, վաղ առաւօտեանից մինչեւ ուշ երեկոյեան ամէն օր խռնւում են հիւանդներ իրենց հարազատների ուղեկցութեամբ:

Բնական է, որ Աւագը ֆիզիքական հնարաւորութիւն չունի այդ բազմութիւնները ընդունելու: Եւ ստիպուած է կամ իր սենեակի լուսամուտից « օրհնել » ժողովրդին եւ խնդրել որ ցրուին, կամ երբ այն բացառիկ պահերին, երբ հիւանդները սակաւաթիւ են լինում, 30—40 հոգի, իջնել պարտէզ եւ այնտեղ շատ աննպաստ պայմաններում մէկ-մէկ ընդունել...:

Արդէն շուրջ երեք ամիս է որ Աւագը հրապարակ է եկել հանրութեան առջեւ եւ սկսել իր բուժումները, մեծ մասամբ շատ յաջող, բայց մեր լքուած, անկազմակերպ համայնքի մէջ չգտնուեցան ձեռներէց մարդիկ որ յարմարութիններ ըստեղծէին Աւագի համար հիւանդներին կանոնաւոր պայմաններում ընդունելու ...:

Նկատի պիտի առնել եւ այն լուրջ հանգամանքը, որ Թէհրանի պարսիկ թերթերի մի մասը շատ անբարեացակամ է տրամադրուած Աւագի հանդէպ եւ այն գրգռիչ ու կրքոտ յօդուածները, որ լոյս են տեսնում այդ թերթերում, մղուած կրօնամոլութիւնից ու ազգայնամոլութեան կոյր զգացումներից, կարող են օգտագործել այդ անկարգութիւնները եւ պղտորել հայ-պարսկական բարի յարաբերութիւնները, որոնց պահպանութեան համար այնքա՜ն ջանք ու ճիգ է թափուել ու կը թափուի...:

Իմ երկրորդ տեսակցութիւնը Պ. Աւագ Յակոբեան-Յովհաննիսեանի հետ, համաձայն նախնական ժամադրութեան, տեղի ունեցաւ, հոկտ. 25ին, իրիկուան դէմ:

Դուրսը խռնուած էր մի քանի հարիւր հոգուց բաղկացած բազմութիւն, անհամբեր եւ աղմկալից: Շատերը սպասում էին առաւօտէն ի վեր, ուրիշներ գաւառներից եկել էին եւ շուտով պիտի վերադառնային, օդն ալ ցուրտ էր: ... Աւագը շատ անհանգիստ էր ստեղծուած ծանր կացութեան հետեւանքով:

Ժամը 5եւկէսն էր, երբ Աւագը դուրս եկաւ, ժողովուրդը « օրհնեց » եւ խնդրեց ցրուիլ: Այնուհետեւ ինձ ընդունեց:

— Ձեր ընտանիքում չի՞ եղել արդեօք որ եւ է մէկը, որ օժտուած լինէր որ եւ է արտակարգ ընդունակութեամբ:

— Ո՛չ, յամենայն դէպս ինձ յայտնի չէ այդպիսի մի դէպք:

— Կառավարութեան թոյլտուութիւնն առե՞լ էք անկաշկանդ ընդունելու հիւանդներին:

— Այո՛, արդէն մի քանի օր է, որ ստացել եմ, այլեւս որ եւ է արգելք չկայ:

— Դուք զգո՞ւմ էք ձեզ ի վիճակի ամէն ժամ բուժումներ անելու թէ միայն որոշ պահերում:

— Այո՛, ես ի վիճակի եմ ամէն րոպէ բուժումներ անելու, բացի այն պահերից, երբ յոգնած եմ եւ հանգստի պէտք ունիմ:

— Ի՞նչպէս էք դուք զգում ձեզ. ձեր բուժելու կարողութիւնը զօրանո՞ւմ է թէ պակասում:

— Ես պարզօրոշ նկատում եմ, որ օրը օրին իմ մէջ այդ կարողութիւնը զօրանում է եւ թւում է թէ կը գայ մի օր, երբ ես կը կարողանամ բոլոր հիւանդութիւնները բուժել:

— Դուք գուշակութիւններ ապագայի մասին անո՞ւմ էք, լինի դա անհատ-մարդ, թէ մի ամբողջ ժողովուրդ:

— « Անհատ մարդկանց նման դիմումներին ես չեմ ընդառաջում եւ չեմ զբաղում այդ գործով, բայց, ինքնաբերաբար, իմ կամքով կարող եմ գուշակել ապագան »:

— Ձեր սնունդը ինչի՞ց է բաղկացած, դուք ուտո՞ւմ էք միս, հաւ, ձուկ, խմո՞ւմ էք գինի, թէյ, սուրճ:

— Միս եւ հաւ չեմ ուտում, ձուկ ուտում եմ պատահած ժամանակ: Գինի, թէյ եւ սուրճ գործ չեմ ածում. խմում եմ միայն ջուր եւ կաթ: Մեծ մասամբ սնանում եմ բանջարեղէնով:

Հարեւան սենեակից լսուեցին ձայներ, Աւագը անհանգստութեան նշաններ տուեց եւ ես շտապեցի վերջ տալ իմ հարցումներին:

— Ներեցէ՛ք, Պ. Աւագ, մի վերջին հարցում եւս: Դուք գո՞հ էք ձեր ներկայ վիճակից, թէ կը գերադասէիք վերադառնալ ձեր նախկին խաղաղ ու հանդիստ կենցաղին:

— Հոս կանչուած եմ ծառայելու ժողովուրդին եւ դա ինձ պատճառում է մեծ գոհունակութիւն:

Վերջին հարցումի մը վրայ, Պ. Աւագը որ ընդհանրապէս շատ զուսպ է եւ սակաւախօս, խոր վշտով նկատեց, որ վաղուց է ինչ յանձնարարել է երեք հոգու, որ առանձին բնակարան վարձեն քաղաքում կամ Շեմրանում, յարմարութիւններ ըստեղծեն հիւանդներին ընդունելու համար, մանաւանդ որ հիւանդներ կան որոնց բուժման համար հարկաւոր են լինում ժամեր եւ օրեր:

Վերջին պահուն լուր առի թէ Շեմրանում արդէն վարձուած է բնակարան, հիւանդանոցի բոլոր յարմարութիւններով եւ Պ. Աւագը մօտիկ օրերում կը փոխադրուի այդ հիւանդանոցը, սկսելով կանոնաւոր ընդունելութիւններ հիւանդների:

ՅՈՎՍԷՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Ատրպատականը ինքնավար

Ատրպատականի ապստամբները Թաւրիզը գրաւելէ վերջ կառավարութիւն մը կազմեցին: Թէհրանէն հրահանգուած էր որ տեղական իշխանութիւնը անձնատուր ըլլայ, փոխանակ արիւն թափելու:

Նոր կառավարութեան վարչապետն է Փէշվարի, համայնավար լրագրող մը որ մեծ դեր կատարած էր ապստամբութեան մէջ:

Աւելորդ է ըսել թէ Ատրպատականի ապստամբութեան հռչակումը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ Թէհրանի կառավարութեան, ինչպէս եւ Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ ուր կը կարծեն թէ այս անակնկալը պիտի դժուարացնէ Մոսկուայի խորհրդաժողովին աշխատանքները:

Ատրպատականի նորընտիր Սահմանադիր Ժողովը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ շրջանը պիտի շարունակէ մաս կազմել Իրանի, բայց այս հաւաստիքը չի փարատեր տիրող մտահոգութիւնը:

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ատրպատականի անկախ կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը պարզէ իր ծրագիրը: Ահա՛ գլխաւոր կէտերը.—

1.— Հաստատել Ատրպատականի ինքնօրէն կառավարութիւն մը, «առանց քանդելու Իրանի միութիւնը».— 2. Ընդհ. ընտրութիւններ կատարել մօտերս,— 3. Ոստիկանութիւնը եւ ոստիկան-զինուորութիւնը մաքրել բոլոր յետադիմական տարրերէն.— 4. Կազմակերպել ժողովրդական բանակ մը (միլիս), պաշտպանելու համար Ատրպատականի անկախութիւնը եւ ինքնօրէնութիւնը.— 5. Ատրպատականի լեզուն գործածելի ըլլալ օրինական.— 6. Վերակազմել ճարտարագործութիւնը եւ փոխադրութեան միջոցները,— 7. Մշակել օրէնքներ, կանխելու համար վճարելի կալուածատէրներու եւ գիւղացիներու միջեւ: Հողերը բաժնել գաղթականներուն: Վարկ բանալ գիւղացիներուն,— 8. Ընկերային ապահովութիւն հաստատել բոլորին համար.— 9. Ճանչնալ անհատական սեփականութիւնը.— 10.— Խղճի ազատութիւն եւ հաւասարութիւն դանազան ժողովուրդներու (Ազերի, Հայ, Քիւրտ, եւայլն): Կառավարութիւնը նոր դպրոցներ պիտի բանայ, ինչպէս եւ համալսարան մը:

× Թաւրիզէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ապստամբները գրաւած են 40 քաղաքներ եւս: Կ'ըսուի թէ Ուրմիոյ քաղաքը պաշարուած է 3000 քիւրտ, ասորի եւ քաղդէացի զինուորներու կողմէ:

× Թէհրանի խորհրդարանը գաղտնի նիստ մը գումարեց դեկտ. 15ին եւ վարչապետը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ: Կառավարութիւնը որոշած է Միացեալ Ազգերու ժողովին յանձնել Ատրպատականի խնդիրը:— Ինքնավար Ատրպատականի պաշտօնեաներէն եւ սպաներէն անոնք որ չեն համակերպիր նոր կարգուսարքին, պիտի կրնան Թէհրան վերադառնալ: Կը վախցուի որ մայրաքաղաքը սովի մատնուի, որովհետեւ յեղափոխական շարժումը հետզհետէ կը ծաւալի: Ղազուինի եւ Թէհրանի միջեւ միայն մէկ բաց դաշտ կայ: Երկաթուղիի երեք գիծեր որ պարէն կը փոխադրէին Թէհրան, կը գտնուին ռուսական իշխանութեան տակ:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Զ. Մութաֆեանի ցուցահանդէսը

Դեկտ. 22ին, Galerie Allardի շքեղ սրահներուն մէջ (20, Rue des Capucines) կը բացուի Զարեհ Մութաֆեանի ցուցահանդէսը: Առաջին անգամն է որ երիտասարդ նկարիչը Փարիզի մէջ կը ցուցադրէ իր ամբողջական գործերը:

Քանի մը գնահատականներ.—

« Փօփօլօ տ'Իթալիա » (13 մարտ 1932). — « ... Զարեհ Մութաֆեան ունի լաւագոյն ընդունակութիւններ որոնք ի յայտ կուգան յատակօրէն ցուցադրուած նկարներուն՝ եւ առաւելապէս կը կեդրոնանան դիմանկարչութեան մէջ »:

« Լի Արթիսթի (17 մարտ 1932).— « ... Նըկարիչը զոր մեզի կը ներկայացնէ Մաֆֆի, գեղագիտական բարձր յատկութիւններուն համար արժանի է ամէն տեսակ գնահատութեան: Մութաֆեան քոլորիստ մըն է, սակայն հաւասար տիրականութեամբ կը զգայ ու կը ներկայացնէ նկարագիրը գծագրական այնպիսի ճարտարութեամբ՝ որ չատերուն տրուած չէ »:

« Ճիօրնալէ տ'Արթէ » (25 մարտ 1932). — « ... Մութաֆեան, յեցած արուեստի հաստատուն օրէնքներուն վրայ, համոզրակութեան կը ներկայանայ իբրեւ արդէն իսկ կազմուած արուեստագէտ: Բոլոր գործերուն մէջ կը զգացուի վստահ ձեռքի մը ճարտարութիւնը ճաչակաւոր երանգաւորումով: Իր կարգ մը գործերը, գունաւորման եւ կառուցման կորովն ունին, հաւասար մեծ վարպետներու »:

1932ի ցուցահանդէսին քաթալոկին երկար ու գրուատալից յառաջաբանը գրած է Միլանոյի համբաւաւոր քննադատը՝ Կուսթաւօ Մաքքի, որ խօսելէ վերջ Մութաֆեանի յղացումներու վրայ, կ'աւելցնէ. — « Ամենազգայունն է նաեւ բնանկարի հրապոյրներուն, որուն բանաստեղծութիւնը կ'ըմբռնէ Վենետիկի ծիածանի երանգաւորումներուն մէջ: Բայց նորագոյն բացօթեայ գործերուն մէջ է որ կը յայտնուի խառնուածքի այս նկարիչը՝ աւելի ինքնատիպ եւ աւելի վճռական, գունազեղումի թրթռուն տպաւորութեան տակ: Ատոր ապացոյցներէն է «Տժգոյն Ծաղիկներ»ը:

Այս առաջին ցուցահանդէսին յաջողութենէն վերջ, Մութաֆեան կ'անցնի Զուիցերիա, ուր կը մնայ չորս տարի, եւ կը կազմակերպէ երեք նկարահանդէս, հատ մը Պեռն, երկու՝ Ժընեւ: Վերջին ցուցահանդէսին քաթալոկին յառաջաբանը գրած է յայտնի քննադատ՝ Անտուէ Լեմօն, որ ի միջի այլոց կ'ըսէ. — « Հսկայի քայլերով Մութաֆեան կը պատրաստէ փայլուն եւ նախանձելի ապագայ մը »:

« Լա Սուիս ». — « Պ. Զարեհ Մութաֆեան ջրեզերք ծնած է կարծէք. բոլոր «փէյզաժ»ները փառքը կ'երգեն Լիման լիճին եւ Ռօն գետին: Բայց, անոնց մէջ գործածուած կապոյտը, որ ուրիշ մթնոլորտի մը համար հասկնալի պիտի ըլլար, Ժընեւի երկինքին եւ ջուրին համար չափազանցուած կը թուի: Մութաֆեան կը գտնէ յաւզումը երբ չի փնտռեր: Իր պզտիկ կտաւը, « Պըտոյտ », հմայիչ է: Այդ կտաւին մէջ մարդ կը շնչէ ոչ միայն եղանակի մը օրը՝ այլ եւ մէկ ժամուան, եւ մէկ օրուան՝ որ կիրակի մը ըլլալ կը թուի, կը զգացուի փտած տերեւներուն եւ շուտով գարնան առաջին ծաղիկներ երեւցնող հողին հոտը: Բոլոր այս բնանկարները լաւ ընտրուած են եւ ունին հաճելի «Միզ- ան փաժ» մը:

« Լը Ցրիպուրժուա »; « Նամակներ Ժընեւէն » խորագրին տակ կը գրէ. — « ... Պ. Մութաֆեան կը ցուցադրէ քանի չափ նկարներ, բոլորն ալ ներդաշնակութեան զգացումներով լեցուն: « Սպիտակ նաւակներ », « Փոթորիկի ըսպառնալիքը » եւ ուրիշ շատ մը բնանկարներ, Ռօնի ափէն առնուած՝ նրբակերտ են: Սակայն ուժգնօրէն կը յուզէ մեզ տարագիր երիտասարդներու խմբանկար մը. անտարակոյս, այս « Կարօտի երգը » Մութաֆեանի յաղթանակն է: Զենք տարակուսիր թէ Պ. Մութաֆեան մեծ ապագայ մը ունի. միայն կը մաղթենք որ իր արուեստը որ այնքան հիւթիչ է, շուտ գտնէ իրեն արժանի պսակը»:

Նման գնահատականներ գրած են ուրիշ թերթեր, որոնց արձագանգ տուած է « Յառաջ » ժամանակին:

Փարիզի այս առաջին նկարահանդէսի քաթալոկին յառաջաբանը գրած է ամէնէն համբաւաւոր եւ խստապահանջ քննադատներէն՝ Վալտըմար Ժորժ: « Յառաջ » եւս պիտի հրատարակէ յօդուած մը այս առթիւ:

Մոսկուայի խորհրդաժողովը

Մոսկուայի խորհրդաժողովին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 17ին, Սպիրիտոնօվկայի պալատին մէջ: Լման երկու քուկէս ժամ Պ. Պ. Մոլոթով, Պըրնօ եւ Պէվին սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցան օրակարգի մասին, յետոյ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները իրենց դեսպանատուները երթալով, շարունակեցին իրենց խորհրդակցութիւնները: Բուն վիճաբանութիւններն սկսան երկուշաբթի օր:

Ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին օրակարգի մասին, բայց տարակոյս չկայ թէ բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ կան սեղանի վրայ, սկսելով հիւլէ ռումբէն: Ժողովին բացումէն առաջ Պ. Պէվին մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թէհրանի անգլիական դեսպանին հետ որ յատկապէս Մոսկուա կանչուած էր: Անշուշտ: Իրանի խնդիրն ալ օրակարգի կարեւոր խնդիր ներէն մէկը պիտի ըլլայ: Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեցին թէ պէտք չէ շատ բան յուսան այս ժողովէն: Սակայն Պ. Պէվին աւելցուց թէ «համբերութեամբ եւ բարեացակամութեամբ պիտի քննեն լուծելի խնդիրները: Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ որ այս խնդիրները լուծուին, որպէսզի աշխարհը կարենայ ամբողջովին նուիրուիլ վերականգնումի գործին»:

Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանը Պ. Մոլոթովի յանձնեց Ֆրանսայի ծրագիրը՝ Հռենոսի եւ Ռուրի միջազգայնացման մասին:

✕ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Սթալին մայրաքաղաք վերադարձած է Դեկտ. 17ին եւ պիտի մասնակցի Երեքներու խորհրդաժողովին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած 1100 միլիոն սթերլինի փոխառութեան մասին: Զըրչիլ յայտարարեց թէ իրենք աւելի նպաստաւոր պայմաններ կրնային ստանալ: Արտաքին նախարարը Մ. Նահանգներուն դէմ ըրպարտութիւն մը նկատելով այս յայտարարութիւնը, պատասխանեց,— «Մեր գործը Նիւ Եօրքի սեղանաւորներուն հետ չէ, այլ Ամերիկայի ընտրեալ ներկայացուցիչներուն հետ»: Ի վերջոյ պայմանագիրը վաւերացուեցաւ 98ի դէմ 345 ձայնով:

ԻՏԱԼԻՈՅ բոլոր հողերուն վարչութիւնը իտալացիներուն պիտի յանձնուի մինչեւ դեկտ. 31, բաց ի մէկ երկու վիճելի շրջաններէ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆՐԱՏՈՒՆԵՐԸ ջնջելու համար, բանաձեւ մը ներկայացուած է քաղաքապետական խորհուրդին, անդամուհիներէն Տիկին Մարթ Ռիշարի կողմէ: Տիկինը կ'առաջարկէ նաեւ երկու ապդարարութենէ վերջ փակել այն «պար»երը ուր սովորաբար կը համախմբուին պոռնիկները, յետոյ կին ոստիկաններ նշանակել, գաղտնի պոռնկութիւնը եւ վեներական հիւանդութիւնները խափանելու համար: Ժողովականներէն Քորվալ, կաթոլիկ հանրապետական, այս առթիւ մատմեց թէ Փարիզի հանրատուները կը վարէ տնտեսական զօրաւոր կազմակերպութիւն մը որուն գործառնութիւնները աւելի քան մէկ միլիառ Ֆրանքի կը հասնէին պատերազմէն առաջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մասին կազմուած անգլեւամերիկեան յանձնաժողովը ծրագիր մը կազմած է, գործի սկսելու համար: Քննութիւններէն 120 օր վերջը Յանձնաժողովը առաջարկներ պիտի ներկայացնէ երկու կառավարութեանց, վիճելի խնդիրները լուծելու եւ վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար: Նախ պիտի քննուին Պաղեստինի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային պայմանները, որոշելու համար թէ ինչպէս կարելի է գոհացում տալ Հրեաներու ներգաղթի պահանջին: Յետոյ պիտի քննուի Եւրոպայի Հրեաներուն վիճակը, հասկնալու համար թէ ո՛րքան կ'ուզեն Պաղեստին երթալ եւ ո՛ր երկիրները կրնան տեղաւորել մնացեալները: Երրորդ, պիտի լսուին ձեռնհաս վկաներ, ինչպէս եւ Հրեաներու եւ Արաբներու ներկայացուցիչները: Եւ չորրորդ, թելադրութիւններ պիտի ըլլան, դիւրացնելու համար Հրեաներու տեղաւորումը Եւրոպայի մէջ եւ այլուր:

ՊԻԼԶԷՆԻ ԴԺՈԽՔԻՆ պատասխանատուներէն 11 հոգի, երկուքը կին, որոնք մահուան դատապարտուած էին, կախուեցան դեկտ. 13ին, այրերը՝ երկ-երկու, կիները՝ առանձին: Կիներէն մէկը 21 տարեկան դեղուհի մըն է, Իրմա Կրէզէ: Գործողութիւնը գաղտնի պահուած էր: — Անձնապան եղաւ S. S. զօր. Կլոպօքնիք, Վիեննայի նախկին մարզպետը:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ յարձակումները յաճախադէպ դարձած են Փարիզի մէջ եւ ամէն օր ծանր դէպքեր կը պատահին: Անցեալ օր Քլիշիի մէջ յարձակում կրեց հայ ճարտարագէտ մը, Պ. Տիգրան Պուլտուքեան, երեք չարագործներու կողմէ:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսայի ազատագրումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Փարիզի Օտար Մամուլի ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ, հինգշաբթի օր, Տէպիւսիի սրահներուն մէջ:

Հայ մամուլի կողմէ կը մասնակցէին « Յառաջ»ի ներկայացուցիչները, որոնք միակ հայ անդամներն են այդ Ընկերակցութեան: Միութեան մաս կը կազմեն ոչ միայն արեւելեան Եւրոպայի, այլեւ անգլիական, ամերիկեան, ռուս մամուլի անդամներ:

Առժամեայ վարչական կազմը կարդաց իր նիւթական եւ բարոյական տեղեկագիրը, ծանրանալով մէկ տարուան ընթացքին ձեռք բերուած առաւելութիւններու, ինչպէս եւ կատարած աշխատանքներու մասին:

Ժողովը լսելէ վերջ ընդհանուր քարտուղար Պ. Papavramidèsի զեկոյցը, գոհ գոհացուցիչ եւ մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց իր տարած բացառիկ աշխատանքներուն համար, շատ դըժուարին պայմաններու մէջ: Ժողովը իր վստահութիւնը եւ գոհունակութիւնը յայտնելով դիւանին, վերընտրեց վարչական կազմը, գաղտնի քուէարկութեամբ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Բաֆֆի խումբին ժողովը՝ չորեքշաբթի, 19 դեկտ. ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Երիտ. Միութեան յաջորդ դասախօսութիւնը՝ հինգշաբթի, 20 Դեկտեմբեր, երեկոյ ժամը ճիշդ 8.45ին, Մթիւտիօ Ալէմչահ: Կը խօսի, Մէթր Ա. Բարսեղեան, նիւթ ունենալով, «Ո՞րոնք են, արտասահմանի մէջ Հայերու վարկը բարձր պահելու պայմանները»: Այսուհետեւ դասախօսութիւնները կանոնաւորապէս տեղի պիտի ունենան նոյն ժամուն եւ նոյն վայրը, միմիայն Միութեանս անդամ եւ անդամուհիներու համար:

ՄԱՆԿԱՏԱԾՈՒԹԵԱՆ դասախօսութիւնները՝ փոխանակ Շաբաթի, ամէն հինգշաբթի, Ալէմչահի սրահը, յաջորդելիք դասախօսութենէն մէկ ժամ առաջ, ժամը ճիշդ 7.45ին: Դեկտեմբեր 20ին, հինգշաբթի, ժամը ճիշդ 7.45ին պիտի դասախօսէ Օր. Տամլամեան, նիւթը՝ «Մանկան աճումը»:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ Պ. Լեւոն Սապոնճեանի կողմէ պատրաստուած հաւաքածոյ մը որ կը պարունակէ ապրուած դրուագներ 20 հոգինոց միջազգային սկաուտական խումբի մը պտոյտներէն: Խումբը աշխարհի շրջանը ընելու համար ճամբայ ելած էր Ֆրանսայէն 1932ին: Գիրքը զարդարուած է 70 նկարներով:

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Փիլոս Սարգիսեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իր սիրելի կնոջ՝ ՏԻԿԻՆ ՌՎՍԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Նոյն տխուր առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ նաեւ Ֆր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը:

ՏԷՍԻՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի տօնածառ - պարահանդէսը՝ 23 Դեկտեմբեր Կիրակի երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԿՕՍ, գրական ժողովածու, 9րդ գիրք: B. P. 1042, Beyrouth (Liban):

ՀԱՍԿ, 1945 Օգոստոս-Հոկտեմբեր: Տարեկան բաժնեգին 3 տոլար: Հասցէ.— Catholicossat Arménien, Antelias (Liban):

ՀԱՅԿԱՐԱՆ, Միջին դասընթացք Բ. տարի, վաւերացուած Եգիպտահայ Ուսումն. Խորհուրդէն: Բ. Տպագրութիւն: Պատրաստեց՝ Բ. Թաշեան: Պատկերազարդ: Գահիրէ 1945: Հրատ. Արծիւ գրատան:

ԿՈՒԶՈՒԻ հայ սպասուհի մը, որ մնայուն կերպով աշխատի երեք հոգինոց ընտանիքի մը քով: Լաւ վճարում: Դիմել « Յառաջ »ի վարչութեան:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 276.268

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք

Jeudi 20 Décembre 1945 Հինգշաբթի 20 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4488-Նոր շրջան թիւ 217 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԻՐԱՆԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի խորհրդաժողովը հաղիւ բացուած, ահաւասիկ Ատրպատականի յեղափոխութիւնը, առանձին կառավարութեամբ եւ սահմանադրութեամբ:

Ինքնօրէն կառավարութիւնը փութաց իր առաջին յայտարարութեամբ ճշդել թէ կապերը պիտի չխզուին Թեհրանի հետ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ հաւատք չէին ընծայեր այս հաւաստիքներուն: Յեղափոխական շարժումը հետզհետէ կը ծաւալի, վարակելով ամբողջ հիւսիսային Իրանը: Թեհրանը գրեթէ պաշարուած է, եւ կրնայ սովի մատնուիլ, եթէ Ատրպատականը մերժէ պարէն հասցնել:

Միւս կողմէ, կեդր. կառավարութիւնը ինք տագնապի մատնուած է, խորհրդարանին հետ, որ երկու մասի բաժնուած, ի զուր ելք մը կը փնտռէ: Մինչ մեծամասնութիւնը ապաւինած է Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու բարեհաճութեան, ձախ թեւը կը յուսայ լեզու գտնել Խ. Միութեան հետ, «ռուսասէր» դահլիճ մը կազմելով:

Կարծողներ կան որ եթէ Թեհրան ծայրայեղութեան դիմէ, Ատրպատական կրնայ բոլորովին անջատուիլ, բացարձակ անկախութիւն հռչակելով կամ կցուելով խորհրդային Ազրբէջանի: (Այդ պարագային թերեւս մաս մըն ալ կցուի Խ. Հայաստանի, նկատի առնելով աշխարհագրական եւ տնտեսական պայմանները):

Ամէն պարագայի մէջ, կատարեալ անել, որ քրտինք թափել պիտի տայ նաեւ Երեք Մեծերու ժողովին:

Ինչպէս բազմաթիւ միջազգային խնդիրներու, այս հարցին մէջ ալ յաղթականները բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին:

Այսպէս, երեքն ալ հանդիսաւորապէս խոստացած են յարգել Իրանի անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Իբրեւ առաջին քայլ, Մ. Նահանգները առաջարկեցին դաշնակից զօրամասերը քաշել մինչեւ 1946 Յունուար 1: Եւ իրենք տուին առաջին օրինակը: Խ. Միութիւնը մերժեց այս առաջարկը, դիտել տալով թէ 1942ի դաշնագրին համաձայն, պարպելու պայմանաժամը կը լրանայ 1946 Մարտ 2ին:

Այս պատասխանին վրայ, Մեծն Բրիտանիան ալ, որ տրամադիր էր հետեւելու Մ. Նահանգներու օրինակին, յետաձգեց պարպումը:

Անճար Թեհրանը ամէն դուռ կը զարնէ, փութացնելու համար պարպումը, գանգատելով թէ օտար զօրքի ներկայութիւնը կը ջլատէ իր ազատ գործունէութիւնը եւ կը խախտէ իր գերիշխանութեան իրաւունքները:

Ապացոյց,— չկրցաւ օգնական զօրք ղրկել Ատրպատական, «բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար»: Խորհրդային հրամանատարութիւնը կէս ճամբան կեցուց օգնական զօրքը: Յետոյ ծանուցագիր մը ուղղելով իբրեւ պատասխան, յայտարարեց թէ նոր զօրքի առաքումը ոչ միայն աւելորդ է, այլ եւ պատճառ պիտի դառնայ որ ինք ալ նոր զօրամասեր ղրկէ:

Մինչ այս մինչ այն, ինքնավար Ատրպատականի Ազգ. Ժողովը առանձին բանակ մը կազմեց, եւ հիմա տիրաբար կը վարէ հիւս. Իրանը:

Երեք յաղթականները ճակատներու բաժնուած են նաեւ քաղաքական տեսակէտով: Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի համար Իրանի այս տագնապը միջազգային խնդիր է, կապուած՝ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան հետ: Արդ, Մոսկուա չընդունիր այս տեսակէտը — ինչպէս գրեցին թերթերը — պարզապէս ներքին, տեղական խնդիր մը համարելով Ատրպատականի յեղափոխական շարժումը:

Նշանակալից պարագայ մը, այս առթիւ, — Մոսկուայի ժողովը հաղիւ բացուած, խորհրդային երկու կարեւոր պաշտօնաթերթեր, «Փրավտա» եւ «Բոլշեւիկ» բուռն քննադատութիւններ հրատարակեցին Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու գաղթային քաղաքականութեան դէմ, նեղացուցիչ հարցումներ ուղղելով Միջին Արեւելքի, Եգիպտոսի, Հնդկաստանի եւ ուրիշ փշոտ խնդիրներու մասին:

Ուրեմն, Իրան յեղափոխութեան առթիւ ալ, հին հաշիւներ է որ կը քրքրուին: Նորէն ազդեցութեան պայքար եւ ընդհարում աշխարհակալութեանց:

Խնդիրը այն է որ, այս անգամ ալ «կատարուած իրողութիւնը» աւելի արժէք ունի, քան դիւանագիտութիւնը, իր մանուածապատ խաղերով: Շ.

«Զոմեր»ու Մայրիկը

Մեր շրջանակէն, մեր ընկերներէն ո՞վ չէր ճանչնար «Զոմ»երու մամիկը, այլ խօսքով Կենծոնց մայրիկը: Ամէն շաբաթ իրիկուն եւ ամէն կիրակի, կը հաւաքուէինք իրենց «պախալ»ի խանութին ետեւը, Զոմերու ճլիւպը: Ան չէն երգերը, զուարթ կանչերը եւ վիճաբանութիւնները կը լսէր սիրով, մայրական համբերութեամբ:

Պատահեցաւ որ փոթորիկ մը պայթի:

Պատերա՜զմ, զօրակո՜չ, ճակա՜տ... Մեր «Զոմ»երու բոյնը գոց, անոր անդամները հոս ու հոն, զանազան ճակատներու վրայ ցրուած: Մտահոգ է «Զոմ»երու մամիկը, մտահոգ են բոլոր մայրերը: Անոնք տեսած են պատերազմ մը որուն չարաբաստիկ յիշատակները դեռ շատ թարմ են...

Զինուորութենէ վեց ամիս վերջ, տասնօրեայ արձակուրդով կը վերադառնամ տուն: Բաց է Կենծոնց նպարավաճառի խանութը, բայց չկան «Զոմեր»ը, գոց է անոնց «քլիւպ»ը: Կայ միայն մամիկը իր անդրանիկ զաւկին հետ, տխուր, մտահոգ:

— «Վախիմ այս պատերազմը սուղի նստի մեզի: Մէկ հատ տեսանք, չէ՞ր բաւեր: Կարօս, Խնկօս, դուն, Աւետիսը, Յակոբը, Հաճին, միւսները, միւսները, այն հազարները ճակատներու վրայ, խրամներու մէջ, կրակին դիմաց...

Կը յուզուի, կը փղձկի, մօր մը հարազատ խանդաղատանքովը կը համբուրէ զիս:

Տղան կը սաստէ, ես կը մխիթարեմ զինքը, պատերազմի օրերը կարճեցնելով, մէկ երկու ամիսներու վերածելով:

«Տարօրինակ» կամ «Ջիղերու պատերազմ»ին կը յաջորդէ շանթահարիչ ռոտեմարտը, ու, շատ կարճ ժամանակի մը մէջ ականատես կ'ըլլանք շնդալից դէպքերու: Փլուզումը կ'ըլլայ ահաւոր, եղերական...Մենէ ոմանք նահատակ, շատերս գերի, ուրիշներ հրաշքով ազատուած:

Փշաթելերու ետին, «Յառաջ»ի Շ.էն կ'իմանամ գոյժը Կենծոնց Կարօին... Կարծես շանթի հարուած մը կը ստանամ, այնպէս կը մորմոքի սիրտս, մանաւանդ յիշելով Կենծոնց մամիկը: Ինչպէ՞ս լսեց այս գոյժը: Կրցա՞ւ տանիլ այս ահռելի հարուածը: Կարօն մեռած, Խնկօն գերի...

Օրե՜րը, շաբաթնե՜րը, ամիսնե՜րը, տարինե՜րը (ահռելի էին այս սպասումի օրերը), կ'անցնին իրարու ետեւէ, համր, սպանիչ դանդաղութեամբ մը: Մեր բոլոր տղայական, «լաւատես» յոյսերը կը ջախջախուէին իրականութեան ահեղ հարուածներուն տակ, ու կը թուի թէ մեզի համար ամէն ինչ այլեւս թաղուած է, եւ թէ, «տուն երթալը» այլեւս ցնորք է:

Հինգ տարի՜, լման հինգ տարի՜, որոնց իւրաքանչիւր օրը մէկ մէկ դարու երկայնութիւնը ունէր, կ'անցնին: Օրերը կը հասուննան, դէպքերը կը զարգանան, մթնոլորտը տակաւ առ տակաւ կը փոխուի: Կարծես թէ արշալոյս մը պիտի ծագի մեզի, փշաթելերու չուքին դատապարտուածներուս համար:

Ու, իրօք, օր մըն ալ, հրաշքը վերապրողներս կը նետէ տուն: Առաջին փնտռտուքս կ'ըլլայ Զոմերու մամիկը: «Օ՜, կ'ըսէ կինը, եթէ տեսնես չես ճանչնար: Ո՞ւր է այն առաջուան ժպտուն կինը... Հալե՜ր, մաշե՜ր, բարակցեր, մեղրամոմ դարձեր: Կարօն զայն իրեն հետ թաղեց... հրաշք մը զայն փրկեց գերեզմանէն»:

— Մի՛ գար, մի՛ երեւար, ատենի մը համար, կ'ըսեն — մեր ծանօթներէն ով որ կուգայ, կուլայ, կ'աղաղակէ, Կարօն կը պահանջէ: Գոնէ Խնկօն վերադառնար: Շատ տկար է, լալէն աչքերուն սեւ ջուր իջած է:

Խնկօն եկաւ: Վշտահար մայրը մեծ բախտը ունեցաւ իր վտիտ բազուկներուն մէջ սեղմելու սիրասուն զաւակը, բայց, զաւակի մը վերադարձովը կորուստի մը ցաւը կը մեղմանա՞յ... Խնկօն եկաւ, բայց ես դարձեալ խուսափեցայ անոր մայրիկին հանդիպելէ:

Օր մը... փողոցն եմ: Գործով մը արագ-արագ կը քալեմ: Անկիւնադարձի մը վրայ, յանկարծ դէմս կ'ելլէ «Զոմ»երու մամիկը իր զաւակներով: Հակառակ իր մթագնած աչքերուն, կը ճանչնայ զիս: «Ա՜խ, տղաս», մը կը փրթի իր բերանէն ու կը փաթթուի պարանոցիս: «Բոլորդ եկաք, Կարօս ինչո՞ւ չբերիք»:

Ինչքան տառապած պէտք է ըլլայ այս որդեկորոյս մայրը: Նիհարցեր, բարակցեր, փոքրացեր է: Մազերը սպիտակ, դէմքը ուրուականի գոյն, եւ աչքերը թաց, միշտ թաց: Օ՜, վարպետ նկարիչները եթէ կ'ուզէին մայր Աստուածածինի հարազատ կենդանի տիպարը պաստառի վրայ առնել, թող նկարէին որդեկորոյս այս մայրը:

Վերջերս, «Զոմ»երու մայրիկին սրտին կսկիծըն ու ցաւը բարձրացա՜ւ, բարձրացա՜ւ եւ աչքերուն հասաւ: Բժիշկները փրկելու համար զինքը այդ ցաւէն, փրկելու համար նաեւ գոնէ մէկ աչքը, գործողութեամբ մը զայն միականի դարձուցին:

Ու հիմա, «Զոմ»երու մայրիկը, Կենծոնց մայրիկը, իր տրտում, խաւար սրտին հետ իր միականի աղօտ աչքովը կը դատէ «էս աշխրքի» բաները:

Ո՞վ կրնայ չափել սակայն որդեկորոյս մայրերու վիշտն ու տառապանքը...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԳԱՂԹԵ՞Ն

Փարիզի «Ռուսկիէ Նովոստի» թերթը կը գրէ.—

Թեհրանի խորհրդային դեսպանատան առջեւ բազմաթիւ Հայեր կարգի կը սպասեն, անցագիր ստանալու եւ Խ. Հայաստան երթալու համար: Իրանի հայութեան ստուար մասը (որոնց քանակը 80.000 կը հաշուեն) կ'ուզէ բնակութիւն հաստատել Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ, ինչպէս նախորդ պատերազմէն վերջ մօտ 50.000 Թրքահայեր Թուրքիայէն գաղթեցին դէպի Սուրիա եւ Եգիպտոս: Խորհրդային իշխանութիւնը յանձնարարած է ամէն կերպով դիւրացնել վիզաներու բաշխումը այն Հայերուն որ կ'ուզեն բնակութիւն հաստատել Խ. Հայաստանի մէջ:

Թեհրանի խորհրդարանի անդամներուն մեծ մասը կատաղի պայքար կը մղէ հիւսիսային անջատողականներու, ինչպէս եւ Խ. Միութեան դէմ: Միւս կողմէ 50ի չափ ժողովրդավար երեսփոխաններ կառավարութենէն պահանջած են աքսորել հակասովետական շարժման վարիչը, Զիաէտտին, որ հակառուսական թերթերու հրատարակիչն է:

Մոսկուայի խորհրդաժողովը

Անգարայի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ միջազգային կացութեան առթիւ, այն կասկածով թէ Մոսկուայի խորհրդաժողովը պիտի չկրնայ սահմանափակել Խ. Միութեան ցանկութիւնները: Շատերը կը մեղադրեն Անգլօսաքսոնները թէ չկրցան պահել Իրանի հողային ամբողջութիւնը: Եթէ անոնք չկարենան պահպանել քաղաքական հաւասարակշռութիւնը Միջին Արեւելքի մէջ, Թուրքիա՛ շատ փափուկ կացութեան մը պիտի մատնուի:

× Սփիրիտոնովկայի պալատը, ուր տեղի կ'ունենայ Երեք Մեծերու ժողովը, շինուած է 50 տարի առաջ, միլիոնատէր առեւտրականի մը կողմէ: Սովետները այստեղ գումարած են շատ մը դիւանագիտական կարեւոր ժողովներ: Երեք նախարարները եւ իրենց խորհրդականները կը նստին կլոր սեղանի մը շուրջը: Կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ եւ թղթակիցները հազիւ կը յաջողին կցկտուր տեղեկութիւններ ստանալ:

× Մոսկուայի «Փրավտա» թերթէն վերջը, «Բոլշեւիկ»ն ալ, Կեդր. Կոմիտէին օրկանը, կը քննադատէ բրիտանական քաղաքականութիւնը: Թերթին կարծիքով, գաղթային քաղաքականութիւնը ինքնին շատ աւելի մեծ վտանգ մը կը կազմէ խաղաղութեան համար: «Խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար անտարբեր դիրք մը բռնել հողամասերը բաժնելու եւ խնամակալութեան ենթարկելու դրութեան հանդէպ: Հակառակ Անգլիոյ կրկնակի խոստումներուն, Հնդկաստան զրկուած կը մնայ քաղաքական իրաւունքներէ: Ժողովուրդին միայն 14 առ հարիւրը քուէարկելու իրաւունք ունի»:

Թերթը կը բացատրէ թէ կացութիւնը աւելի լաւ չէ բրիտանական միւս գաղթավայրերուն մէջ, թէ Անգլիա իր ձեռքին տակ պահելով Սուտանը, կ'իշխէ Եգիպտոսի վրայ: Յետոյ Ամերիկայի գաղթային քաղաքականութիւնն ալ քննադատելով, «Բոլշեւիկ» կը պահանջէ որ Խ. Միութիւնը սերտօրէն մասնակցի գաղթավայրերու միջազգային խնամակալութեան, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

700,000 Նացիներ ամբաստանուած

Նիւրընպէրկի դատավարութեան դեկտ. 17ի նիստին մէջ, ամերիկեան դատախազը յայտարարեց թէ 700.000 Նացիներ ամբաստանութեան տակ են, իբրեւ պատերազմի ոճրագործներ: Այս առթիւ աւելցուց թէ դուրս ձգուած են S.S.ներու եւ S. A.ներու ստորադաս անդամները, այլապէս թիւը կրնար բարձրանալ երկու միլիոնի: Եթէ որոշուի բոլորն ալ դատել, հարիւր հազարաւոր ձերբակալութիւններ պիտի կատարուին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Դատի պիտի քաշուին այն Նացիները որ անդամ եղած են ոճրապարտ կազմակերպութեան մը:

× Շարունակելով 21 գլխաւոր ամբաստանեալներու դատը, ամերիկեան դատախազը պարզեց Խ. Միութեան մէջ կատարուած աւարառութիւնները եւ գերմանացման փորձերը: Կէօրինկ 1941 Յուլիսէն իսկ տնտեսական վարչութիւն մը նախատեսած էր Խ. Միութեան համար, արջա-

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Անգլիա Սովետներուն կը ձգէ Պալքանները

(Մասնաւոր թղթակցութիւն ՅԱՌԱՋի)

27 Նոյեմբերի «Թանին» կ'արտագրէ Թայմզի յատկանշական մէկ յօդուածը՝ Պալքաններու եւ բրիտանական քաղաքականութեան շուրջ։ Անգլ. թերթը կը շեշտէ այս առիթով, թէ Պալքանները ռուսասէր քաղաքականութեան մը կը հետեւին, եւ այս նախասիրութեան մէջ՝ Սովիէթներու կողմէ որեւէ բռնութիւն դեր չունի,— «Թայմզ»ի բառերով՝ «արուեստական բերում» մը չէ։ Ռուսական քաղաքականութիւնը խոր վստահութիւն կը ներշնչէ պալքանեան ազգերուն, որոնք կը հաւատան՝ թէ սովիէթ ժողովրդապետութիւնը դերադասելի է արեւմտեան ժողովրդապետութենէն։

Անգլ. թերթը կը ճշդէ ապա, թէ Արեւելեան Եւրոպա Ռուսիոյ ձեռքը կը գտնուի եւ թէ «Պալքանները կորսուած են այլեւս Անգլիոյ համար»։ Պէտք է համակերպիլ այս կացութեան, ու, քանի ուշ չէ, պէտք է դէմ Արեւմուտքի մէջ պլոք մը կազմել։

«Թանին», հեւ ի հեւ, կը փութայ այս առիթով պարզել իր անհատական համոզումները, ու կը խորհրդածէ 28 Նոյեմբերի խմբագրական սիւնակին մէջ.

— «Չենք գիտեր թէ Պալքաններու մէջ Ռուսիոյ հանդէպ որդեգրուած այս բուխարտ քաղաքականութիւնը անկե՞ղծ է, թէ արդիւնքը՝ Մոսկուայի մէջ ծրագրուած կարգադրութեան եղանակի մը։ Ամէն պարագայի մէջ, չենք կրնար ճշդել, մեր կարգին, թէ Լոնտոն հարկադրուած չէ համակերպելու իրերու ներկայ կացութեան, եւ թէ կարելի է փրկել, տակաւին, Պալքանները։

«Թայմզ», առենէ մը ի վեր տարօրինակ կարծիքներ կը յայտնէ յետպատերազմեան իրաւակարգի, եւ մասնաւորաբար Արեւ. Եւրոպայի հետ կապ ունեցող խնդիրներու առնչութեամբ։ Ինչ որ ալ ըլլան պատճառները այս նոր հակումներուն, արդիւնքը հեռու է իրատեսութեան եւ տրամաբանութեան հիմերէ։ Իբրեւ Մերձաւոր Արեւելքի ամէնէն փորձառու պետութիւնը, կրնանք բացարձակապէս յայտարարել, թէ կարելի է փրկել տակաւին Պալքանները,— պարզ խօսքով՝ Ռումանիան, Պուլկարիան, Եուկոսլաւիան եւ Ալպանիան։ Որքան ատեն որ Անգլիոյ բարեկամ եւ Մերձաւոր Արեւելքի բանալի Թուրքիան կը մնայ ոտքի, Մերձ. Արեւելքն ու Պալքանները չեն կրնար աղէտի ենթարկուիլ։ Մենք ի վիճակի ենք յարաբերութիւն հաստատելու պուլկար, ռումէն, եուկոսլաւ եւ ալպան հայրենասէր տարրերուն հետ, եւ բաւական լայն տեղեկութիւններ ունինք անոնց ներքին կեանքին եւ գործերուն շուրջ։ Ազատութեան եւ անկախութեան համար բաբախող սիրտեր չեն պակսիր այդ շրջաններուն մէջ։

Ի՞նչ օգուտ պիտի կարենայ ապահովել Անգլիա, եթէ Ռուսիոյ թողու Պալքանները, եւ խմբակցութիւն մը կազմակերպէ Արեւմտ. Եւրոպային մէջ։ Ո՞վ կրնայ ապահովութիւն տալ Լոնտոնի, թէ համայնավարութեան վտանգին դէմ պիտի չտապալի նաեւ Արեւմտ. պլոք մը, եթէ երբեք կեդր. Եւրոպա եւս իյնայ Մոսկուայի ուժին տակ։ Նախընտրելի չէ՞ այժմէն կանխել վտանգը, երբ Պալքանները կրնան փրկուիլ դիւրաւ։

Չենք թելադրեր, անշուշտ, անգլեւռուս պատերազմ մը։ Եթէ «Թայմզ» կարենայ թօթափել անիրատես մտածումները, պիտի տեսնէ՝ թէ խաղաղ ճամբով ալ կարելի է հասնիլ նպատակին։ Պայմանաւ, սակայն, որ Անգլիա եւս հրաժարի Պալքաններէն, եւ թողու պալքանեան ժողովուրդները՝ իրենց ճակատագիրը իրենց ձեռքով վարելու։ Ոչ ոք կրնայ մեղադրել Ռուսիան, եթէ սովիէթ ազդեցութեան տեղ՝ Պալքանները ենթարկուին անգլիական ազդեցութեան, եւ հարցը շահերու եւ մրցակցական պայքարի գոյն առնէ։ Ատեն է, որ Արեւ. Եւրոպա ինք ստանձնէ իր ճակատագիրը վարելու գործը, եւ, միանգամընդմիշտ, Պալքանները դադրին դառնալէ կիրքերու հնոց մը»։

Մ.

ներու բռնագրաւումը հրամայելէ վերջ։ «Միլիոնաւոր մարդիկ պիտի մեռնին անօթութենէ կամ Սիպերիա պիտի մեկնին։ Զօրքին մէկ երրորդը պէտք է պարենաւորուի Ֆրանսայի կողմէ, մնացեալ երկու երրորդը արեւելեան երկիրներու»։ 1941 Յուլիս 16ին Հիթլէր կը յայտարարէր, ի ներկայութեան Քայթըլի, Ռոզէնպէրկի եւ Կորմանի թէ «երբեք պէտք չէ լքել գրաւուած երկիրները», Ռուսաստանի մէջ ըլլայ թէ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Յաջորդ օրը, Ռոզէնպէրկ, արեւելեան շրջաններու նախարարը, «լուծուած համարելով Խ. Միութիւնը», կը հրամայէր ամէն միջոց ձեռք առնել, նոյն իսկ եթէ հակառակ ըլլայ Լա Հէյի պայմանագրին, եւ կ'աւելցնէր.— «Պոլշեւիկեան լուծէն ազատումը մեզի համար պարզապէս պատրուակ մը պէտք է ըլլայ սովետ ժողովուրդը սարկացնելու եւ մեր շահերուն ծառայեցնելու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՒԱՆԻ մօտիկ կը հիմնուի նոր աստղաբաշխական դիտարան մը որ իր մեծութեամբ ամէնէն ընդարձակը պիտի ըլլայ Խ. Միութեան մէջ։ Գիտական այս նոր հաստատութիւնը 14 հեկտար տարածութիւն պիտի բռնէ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ֆրանսական դպրոցները, որոնք փակուած էին վերջերս, պիտի վերաբացուին անմիջապէս։ Սուրիական կառավարութիւնը դեկտ. 15 Թուակիր զեկոյցով կը ծանուցանէ թէ անոնք պարզապէս պէտք է համակերպին վերջերս հաղորդուած շրջաբերականին, տեղեկութիւններ տալով պաշտօնէութեան, ելմտացոյցի, արաբերէնի յատկացուած ժամերու, ուսման ծրագրի եւ աշակերտներու թիւի մասին։

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՅԻ բոլոր առեւտրականներուն դէմ մահապատիժ պահանջեց պարենաւորման եւ հողագործութեան նախարարը, Պ. Թանկի Փուիժան (ընկերվարական), նախարարական խորհուրդի երէկուան նիստին մէջ։— Հաւանական է որ հացի տոմսը վերահաստատուի։ Պարենատոմսերը տպուած են արդէն, առանց թուականի։

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐԵԼՈՎ անձնասպան եղաւ իշխան Քոնոյէ, Ճափոնի նախկին վարչապետը, որ պիտի ձերբակալուէր իբրեւ պատերազմի ոճրագործ։ Շաբաթ օր, ընտանեկան ժողովէ մը վերջ, զանազան յանձնարարութիւններ ընելով կնոջը եւ զաւակներուն համար, իր սենեակը քաշուած էր։ Կիրակի առտու կինը տեսաւ որ մեռեր է, «սխանիւռ տը փոթասիոմ» խմելով, փոխանակ հարա-քիրի ընելու, որովհետեւ աւանդութիւն մը կը տրամադրէ արիւն չթափել պալատի մը կամ իշխանական ապարանքի մը մէջ։ Իշխանը նամակի մը մէջ խոստանալով իր պատասխանատուութիւնը պատերազմի յայտարարութեան առթիւ, կ'ըսէ թէ միայն մէկ արդարութիւն կը ճանչնայ,— Աստուծոյ արդարութիւնը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆՐԱՏՈՒՆՆԵՐԸ պիտի փակուին մինչեւ երեք ամիս, համաձայն քաղաքապետական խորհուրդի որոշման։ Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ 6000 սենեակներ ճարել ուսանողներու եւ արկածեալներու համար։ Այս առթիւ քաղաքապետարան հաւաքուած էին բազմաթիւ «տանտիրուհիներ» եւ կաւատներ։ Ոստիկանական վերատեսուչը հաղորդելով փակման որոշումը, յայտարարեց.— «Մեր նպատակն է վերջ տալ միջնադարեան եւ նուաստացուցիչ սովորութեան մը որմէ շատ քիչեր կ'օգտուէին»։ Կին-ոստիկաններ պիտի օգնեն որոշումին գործադրութեան։

ԿԱՐԳ ՄԸ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ համար ընդունելութեան տոմսերը վերահաստատուեցան, նկատի առնելով ելեկտրականութեան եւ ածուխի տագնապը, ինչպէս եւ սաստիկ ցուրտը։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ նախարարը յայտարարեց թէ՝ որպէսզի կարելի ըլլայ աւելցնել թերթերու թուղթի քանակը, կը խորհի.— 1. Խափանել այն թերթերը որոնք վեց ամիս հրատարակուելէ վերջ, աւելի քան 50 առ հարիւր անվաճառ օրինակ ունին.— 2. 30 առ հարիւր կրճատել բաժինը այն թերթերուն որոնք աւելի քան 30 առ հարիւր անվաճառ օրինակ ունին։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ կատարուած սպանութեան առթիւ, կաթողիկոսը իր մօտ հրաւիրելով համայնավար եւ դաշնակցական վարիչները, լուսաբանութիւններ ստացաւ եւ հայրական խրատներ տուաւ։ Երկու կողմի ներկայացուցիչները դատապարտելի գտնելով կատարուած ոճիրները, խոստացան իրենց ամբողջ ազդեցութիւնը ի գործ դնել, որպէսզի նման դէպքեր չկրկնուին։ Ազդակ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Տիգրան Նորոյեանը մէկ տարուան «Յառաջ» կը նուիրէ, Նոր տարուան առթիւ, իր քեռայրին՝ Պ. Ժիվան Կոփոյեանի, Ամերիկա։

ՅՈՎՀ. ՏՆԿՈՅԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, նախաձեռնութեամբ իր աղջիկներուն։ Կը հրաւիրուին իր յիշատակի յարգողները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Իչգալացեան եւ Տօքթ. Ռաֆայէլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 25 Դեկտեմբեր, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11-ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր եւ հօրաքրոջ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆի (ծնեալ Տէ[illegible] Ռաֆայէլեան) մահուան տարելիցին առթիւ։ Կը հրաւիրուին Կարնոյ բոլոր հայրենակիցները եւ յիշատակը յարգողները։

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀԱՊԱՆ հռչակաւոր ոստագործ, կը շինէ եւ կը նորոգէ նոր ոստեր, կը վաճառէ լարեր եւ ոստի բոլոր մասերը։ 5 rue de Rome, Arnouville les Gonesses (S. et O.)։

ՅԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ԱԿՆԱՅ ՄԷՋ

Ճամբորդ մը, որ օդափոխութեան համար Պոլսէն Ակն գացած էր, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.— Իր ճամբորդութիւնը կատարած է երկաթուղիով, որ տեւեր է երկու օր (շուրջ 48 ժամ)։ Հասեր է Բաղէշ-Թաշ անուն գիւղ մը, որ Ակնայ կայարանն է։ Բաղէշ-Թաշէն Ակն ուղեւորութիւնը շարունակեր է ինքնաշարժով (օթօպիւս), որ երկու օր տեւած է։

Ակն կը գտնուին 30 հայ ընտանիք, 3 ընտանիք Կամարակապ գիւղը, 2 ընտանիք Ապջուղայ գիւղը, իսկ Ակն քաղաքը՝ 25 ընտանիքներ։

Ոչ հայկական դպրոց, ոչ ալ եկեղեցի կայ։ Երիտասարդները զինուորագրուած են։

Կեանքը եւ ապրուստը տանելի են։ Պարենատոմսի դրութիւն չկայ։ Հայ եւ Թուրք բարի դրացնութեամբ կ'ապրին։ Հայ թէ Թուրք ամէն ընտանիքի մէջ 2—3 ջուլհակի կարկահ կը գտնուի, կ'աշխատին եւ կը բաւարարուին, հետեւաբար իրենց կեանքէն գոհ կ'երեւան։

Կամարակապ գիւղը կատարեալ աւերակ մը կը ներկայացնէ։ Երկու եկեղեցիները եւ դպրոցները հիմնայատակ կործանած են։

Ջոր թութը կը փոխեն եղեր աղով ու ցորենով (մէկ թութ = մէկ աղ կամ երկու թութ = մէկ ցորեն)։

Տարեկան մեծ պարահանդէս

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 23ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Aéro Clubի սրահներուն մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadéro։

Նուագ, Tango եւ Swing։ Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ ճոխ պիւֆէ։ Ջերմութիւնը ապահովուած է։

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՋՈՅՔ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, կազմակերպուած «Վարդան» ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, 23 Դեկտեմբեր, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de Paris։ Գեղարուեստական բաժնով, նուագ, երգ եւ արտասանութիւն։ Կը խօսին ընկերներ ՀՐ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ, եւ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)։

Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 12.1 եւ 2.19ին եւ իջնել Սարսէլ, Սէն Պրիս։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30-ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Քեռի» խումբին բացման հանդէսը՝ 22 դեկտեմբեր, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Սահակ եւ Մեսրոպի դպրոցին մէջ։ Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Անթուանի շրջանի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէնթ Անթուանի, Լավիստի եւ Քամփ-Ֆրէզի ընկերուհիները դեկտեմբեր 23ին, կիրակի ժամը 2ին Պ. Սիմոն Գալուստեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սանուհիներու դասախօսութիւնը՝ այս ուրբաթ, 21 Դեկտ. իրիկուան ժամը 8ին, Café Noaillesի մէջ։ Դասախօս՝ Պ. Ա. Արմաղանեան, նիւթ՝ «Կնոջ դերը»։

Թատերական ներկայացում

Salle des Sociétés Savantesի մէջ, 8 rue Danton, Դեկտեմբեր 22ին, շաբաթ ժամը 20.45ին։

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է

կատակերգութիւն

Գրիգոր Վահանի, բեմադրութեամբ Հ. Բագրատունիի եւ մասնակցութեամբ Ա. Գմբէթեանի, Գ. Տէրվիշեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Ե. Լաթիֆեանի, Տիկին Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Աղնաւուրի, Օր. Ա. Գազազեանի։ Թատերգութիւնը ժողովուրդին կը ծանօթացնէ Սարիմ Մաքսուտեան։

Գին 200, 100 եւ 50 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Restaurant Sassouni, 31 rue d'Alexandrie, Librairie Hrant Samuel, Photo Phébus 23 Bd Bonne Nouvelle։

BAL DES MIMOSAS

Եղանակին ամէնէն շքեղ պարահանդէսը Փարիզի Հայկական Երգչախումբին կողմէ, 12 Յունուար 1946, շաբաթ գիշեր Aéro - Club de Franceի գեղեցիկ սրահին մէջ։ Երկու նուագախումբ, կը նուագէ Արժանթինեան Պաչիչայի խումբը։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 B.C.S. 276.2..

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 21 Décembre 1945 Ուրբաթ 21 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4489-Նոր շրջան թիւ 218 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՏԵԱՆ ՔԱՋԱՑ»

Մեծարանքի եւ երախտագիտութեան սրտաշարժ ցոյց մը՝ Եղեսիոյ Հերոսամարտին 30ամեակը, որ կազմակերպուած էր այնքան յաջողութեամբ, կիրակի գիշեր:

Փառաբանութիւն՝ քաջութեան, անձնուիրութեան, յանդգնութեան: Պանծացումը խեկական հերոսամարտի մը:

Այս տողերը գրողն ալ հրաւիրուած էր խօսելու: Եւ ահա կ՚ամփոփէ ինչ որ ըսել կ՚ուզէր:

Ֆրանց Վերֆել, «Մուսա Լերան» հեղինակը, բացագանչած է առիթով մը,— «Հայ ըլլալը անկարելի բան մըն է»: Հայը ինք կարելի դարձուց այդ անկարելին: Կարելի եւ յաւիտենական: Վկայ՝ Եղեսիան:

Ի՞նչ է իմաստը Եղեսիոյ հերոսամարտին.— Զա՛րկ, երբ կ՚ուզեն զարնել քեզ: Զա՛րկ, երբ կ՚ուզեն տրորել, գետին փռել քեզ: Զա՛րկ, երբ կ՚ուզեն անարգել պատիւդ: Զա՛րկ, երբ կը յափշտակեն արդար վաստակդ: Զա՛րկ, վերջապէս, երբ կ՚ուզեն խափանել արեւդ:

Ի հարկէ արիւն թափելը նպատակ չէ: Մանաւանդ այս ժողովուրդին համար որ ունեցած է միայն մէկ տենչ,— ապրիլ ազատ, նուիրուիլ շինարար, ստեղծագործ աշխատանքի, առանց ուրիշին ծուռ նայելու, արիւն թափելու կամ աչք տնկելու հարեւանին սեփականութեան:

Բայց,— ահա տեսանք երեսուն տարի առաջ եւ աւելի առաջ,— թշնամին չէր հանդուրժեր մեր գոյութեան: Կ՚ուզէր անճիտել, արմատախիլ:

Եւ արթնցաւ ինքնապաշտպանութեան բնազդը: Պոռթկաց արիւնը, շարժելով բազուկը:

Եղեսիոյ հերոսամարտը մէկ խտացեալ պատկերն է ինքնապաշտպանութեան այդ ահաւոր պայքարին: Փառաւոր էջ մը՝ մեր ժամանակակից պատմութենէն:

Արուսեակ մը դիրքէ դիրք խոյանալով, քանի մը անզգամներ եւս գետին կը փռէ, աւերակներուն մէջ: Եւ երբ իր թաքստոցը գտնելով կ՚ուզեն խորտակել դուռը, վերջին գնդակը կ՚արձակէ իր գլխուն:

Թումասիկ մը, բազմաթիւ քաջագործութիւններէ վերջ, ռումբը մասունքի պէս պահած իր կուրծքին տակ, վերջին, գերագոյն զոհողութիւնը կը կատարէ, պայթեցնելով թշնամի փորաւոր դիրք մը:

Ռասթկէլէնեան կ՚իյնայ գնդակը ճակտին: Մ. Սուճեան մը առիւծի պէս կը խոյանայ ձեռնառումբերով, իր նշանածին հետ, եւ երբ կ՚իյնայ հերոսաբար, իր նշանածը անվեհեր կը շարունակէ կռիւը, իր կարգին գետին փռուելու համար:

Տակաւին Մկրտիչները (Եօթնեղբայրեան), Խանըմները (Օր. Քէթէնճեան) իր ընկերուհիներով,— հերոսներ եւ հերոսուհիներ որոնց պատմութիւնը հատոր մը պիտի լեցնէր:

Բաւական է որքան ընկճուեցանք մեր ջարդերու եւ անհնարին զոհողութեանց պատմութիւններով, դառնալով լալկան ժողովուրդ մը:

Ի հարկէ անփոխարինելի են կորուստը ու վիշտը: Անմոռանալի է Արհաւիրքը որ անճիտեց ժողովուրդի մը ամբողջ մէկ երրորդը, երեսուն տարի առաջ: Ինչպէս աւելի առաջ:

Եւ սակայն, ի՞նչ կը տեսնենք երեսուն տարի վերջը,— թշնամին, որ կը յուսար հանդիստ մարսել ահաւոր նախճիրն ու աւարը, այսօր ինք մատնուած է խոր մտահոգութեան մը: Կը դողայ իր հողերուն վրայ...

... Թող հատորները վերածուին ջարդերու նկարագրութիւնները, կազմելով անփոխարինելի յիշատակարան մը: Բայց, մեր Հայր. Միութիւնները արժանաւոր յարգանքը մատուցած պիտի ըլլային զոհերուն, հաւաքելով նիւթերը՝ քաջերու պատմութեան:

Ժամանակն է որ ձեռնարկուի այդ գործին,— կազմել շարք մը, «Մատեան Քաջաց», ուր ամփոփուին իւրաքանչիւր հերոսի վաւերական քաջագործութիւնները, ի պէտս այսօրուան եւ գալիք սերունդներուն:

Ուրիշները արձաններ եւ յիշատակարաններ կը կանգնեն, բայց նաեւ հատորներու կը վերածեն իրենց հերոսներուն եւ նշանաւոր դէմքերուն պատմութիւնները: Մեր հերոսամարտները նշանաքարեր, ուղենիշներ են, որ կը ցուցնեն ճամբան դէպի ազատութիւն եւ հայրենիք: Հրատարակել «Մատեան Քաջաց»ը, կը նշանակէ տարրական պարտականութիւն մը կատարել: Նոյնիսկ ուշ մնացած ենք:

Շ.

Խօսրովել պատուանդանի վրայ

Խօսքը եւ Միտքը պէտք է ազատ ըլլան:
ՀԷՆՐԻՔ ԻՊՍԷՆ

Պահակը պատնէշին վրայ արթնութեան փաստը տուաւ: Մթնոլորտին մէջ դոփիւն մը լսելով՝ փամփուշտ մը պարպեց: «Ձայն» ելաւ: Բայց գընդակ չկար՝ նշանի հասնող:

Հայաստանի գրականութեան լեզուին դէմ քննադատական արտայայտութիւն էր ունեցեր: Կատարուած վերլուծումին դատաստանը իրաւունքըն է ողջամիտ հասարակութեան:

Բայց «Մեր Ձայնը»ին ստորագրող Պ. Ե.ին համար հարցը նիւթին մէջ փնտռուած ճշմարտութեան էութիւնը չէ: Հայաստանի պահակի մենաշնորհը՞ արժեցնելն է: Դէպի այդ սահմանը ճիչ մը անգամ արձակելը ներելի չէ: Աղանդին վայել սքեմով՝ գետնամած երկրպագութիւն միայն: «Վարդապետն ասաց»: «Արտաքոյ Ակադեմիի չիք փրկութիւն»: Հրացանը կը բարձրանայ: Թէ՛ պահակի դերը լրացնելու եւ թէ՛ քննադատին խօսքին արժէքը նսեմացնելու համար: Հօտը քնացնող սրինգ: Հակազդեցութիւն: Կամ թրքավայել «գապուլ»: Կամ «կրօնքիս հայհոյեցիր»:

Այս մտայնութիւնը խաւարապաշտութեան նուիրագործումն է: Այս հոգեբանութիւնը Հայաստանի վարկին նախատինք է, բռնաբարումը ըլլալով ազատ խօսքին: Հայաստանի արուեստը չի կարօտիր դատին անձեռնհաս վարձկան փաստաբաններու պաշտպանութեան:

Ի՞նչ կ՚երգէ «Ձայն»ը: Ընդդիմախօսի դեր առած՝ դատը կորսնցնելու իննամատնութիւն: «Փորձը ցոյց տուաւ անոր («ուղղագրութեան արմատական փոփոխութեան») թերութիւնները (ստորագծումը իմ կողմէս): Իմ պնդածը հաստատելէ ուրիշ ինչ է այս խոստովանութիւնը: Ուրեմըն, մինչեւ Հայկական Ակադեմիին վերաքննութիւնը, աւելի քան քսան տարի, այդ թերութիւններով «աղճատուած» լեզուն հրամցուեր է ժողովուրդին, ինչ որ ոչ ոքի իրաւունքն է կատարել: Լեզուին «բնաշրջութիւն»ը վարչայարդարութեան ձեւով տեղի չունենար: Իր իսկ խոստովանութենէն ետքը, Պ. Ե. կրնա՞յ տակաւին ժխտել թէ՝ «գիտական հիմէ» զուրկ է եղեր նոր ուղղագրութիւնը: Երբ ան լեզուի հարցով գրագէլու մենաշնորհը իրեն միայն սեփականացնելու զարմացուցիչ մեծխօսկութիւնը կ՚ունենայ, փոխանակ աջ-ձախ աժան վճիռներ արձակելու, օգտակէտ ծառայութիւն մը մատուցած կ՚ըլլար լեզուական նախանձախնդրութիւն ցոյց տալով՝ իր գրուածքներուն եւ իր պատկանած թերթին լեզուական ուղղութեանը մէջ արժանի խնամքը դնելու, զերծ կացուցանելու համար զայն գրագիտութեան եւ քերականութեան բացարձակ կանոններու դէմ մեղանչող անհամար սխալներէ, մինչեւ «զոր»ի եւ «որ»ի դերերը չկրնալ զանազանելու աստիճան, անվայել որեւէ դաստիարակիչ բեմ ըլլալու կոչուած հրատարակութեան: Կամ հրաժարիլ լեզուի հարցերու միջամուխ ըլլալով՝ պատգամախօսի շուք առնելու շարժուձեւերէն:

Պ. Ե. ասպետականօրէն հետեւողական ըլլալու համար իր լեզուական դաւանանքին՝ ինչո՞ւ չի կրնար հերոսութիւնը ունենալ Ակադեմիին դարբնած լեզուովը գրելու, քանի որ իր քրիստոնէականին համաձայն «ուղղագրութեան փոփոխութիւնը անհրաժեշտ էր», քանի որ «լեզուն չի կրնար խուսափիլ բնաշրջումէ», քանի որ «հայերէնի ուղղագրական փոփոխութիւնը խզումի» պատճառ չէ, քանի որ «տասնեակ մը փոփոխութիւններ սորվելու ընդունակ» է ինք, եւ, վերջապէս, քանի որ «ապրելու համար շարժիլ պէտք է»: Ի՜նչ փիլիսոփայական թռիչք: Նոր ուղղագրութիւնով գրել չյանդգնելուն համար Պ. Ե. դադրա՞ծ է ուրեմն «ապրելէ»: Ինչո՞ւ չի հետեւիր նոր ճիշդին եւ կը յամառի մնալ հին սխալին մէջ: Կա՛մ, եթէ կը պնդէ թէ՝ բարեփոխուած ուղղագրութիւնը գոնէ այս անգամ լեզուաբանական հիմ ունի, կրնա՞յ ըսել թէ ինչ է սկզբունքը այդ հիմին, հնչաբանութի՞ւնը, թէ ուրիշ բան: Եթէ հնչաբանութիւնը, դատը նորէն կորսուած է: Իսկ եթէ ուրիշ սկզբունք, լսենք, «սորվինք»: Այդ դրօշով միայն «ձայն» առնելու իրաւունք ունի Ե.:

Իսկ նոր ուղղագրութեան խնկարկու յախուռն ձայնաւորը՝ Պ. Ե., ո՛վ հրաշագործ ձեռնածութիւն, իմ քննադատականին երկրորդ հիմնական մասին վրայէն սպրդելով ան«ձայն» ու անշշուկ կ՚անցնի.— օտար բառերու խնդիրը: «Ռազմագիտական ճարտար նահանջ: Որովհետեւ կանխակալօրէն համոզուած է թէ՝ այդ կէտին մէջ ճակատին կէսը կորսնցուցած է... առանց դատարկ փամփուշտ անգամ պարպելու:

Հիմա կը զգա՞յ թէ՝ միայն «ի պաշտօնէ» պահակութիւնը արժէք չէ:

Ճակատ պաշտպանելու համար՝ ամուր բերդ եւ հզօր ռազմանիւթ պէտք են, լայն հորիզոններ ընդգրկող ազատ, անկախ եւ լայն միտքի ղեկով:

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

Իրան կը մեղադրէ Խ. Միութիւնը

Իրանի կառավարութիւնը երկար յայտարարութիւն մը հրատարակեց Դեկտ. 18ին, Ատրպատականի դէպքերուն առթիւ: Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ Պ. Մոլոթովի կողմէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին ուղղուած վերջին ծանուցագիրը չի համապատասխաներ իրականութեան, եւ կը շարունակէ.

— «Ատրպատականի մէջ կարգ մը արկածախնդիրներ օգտուելով օտար ուժերու ներկայութենէն, ժողովրդապետութեան դրօշին անունին տակ ձեռնարկած են զինեալ ապստամբութեան մը վեհապետին, Իրանի ժողովրդավար կառավարութեան եւ սահմանադրական օրէնքին դէմ»:

Ցետոյ կը բացատրէ թէ «Ատրպատականի բնակիչներուն ազգ. ընկերակցութեան» յայտարարութիւնըթելադրուած էրիւուսներուն կողմէ: «Իրականութեան չեն համապատասխաներ այն յայտարարութիւնը թէ խորհրդային հրամանատարը չէ միջամտած Իրանի զօրքին շարժումներուն՝ Հիւս. Իրանի մէջ: Կառավարութեան ձեռքն եղած փաստաթուղթերու համաձայն, Իրանի ընդհ. սպայակոյտը եւ Թաւրիզի շրջանին հրամանատարը քանիցս ռուս հրամանատարին դիմեցին, արտօնութիւն խնդրելով զօրք ղրկելու ուրիշ քաղաքներ, Թաւրիզէն դուրս, եւ ժխտական պատասխան ստացան: Անցեալին մէջ խորհրդային զինեալ ուժեր միջամտած եւ եօթը իրանեան զինուորներ ձերբակալած են: Անոնք Թաւրիզէն վտարած են նաեւ վաշտապետ Խոսրովանին որ Թեհրան եկաւ»:

Շարժումը կը ծաւալի

Վերջին լուրերու համաձայն, անջատողական շարժումը հասած է մինչեւ Կիլանի նահանգը, Կասպից ծովուն վրայ: Այս շրջանին ինքնավարութեան կուսակիցները կ՚արծարծեն ժողովրդական հերոսի մը՝ Քիւչիւք խանի աւանդութիւնները,— հերոս մը որ կը գործեր քսան տարի առաջ, անջատ կառավարութիւն մը կազմելու համար հիւս. Իրանի մէջ:

Թեհրանի կառավարութիւնը, որ ծանր կացութեան մը մատնուած է, նոր ծանուցագիր մը ուղղելով Երեք Մեծերուն, կը խնդրէ օր առաջ քաշել օտար զինուորները եւ բանակցիլ 1942ի դաշնագրին հիման վրայ: Խորհրդարանը գաղտնի նիստ մը գումարեց, սակայն չկրցաւ եզրակացութեան մը յանգիլ, մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով:

╳ Թեհրանի կառավարութիւնը իր զեկոյցին մէջ կ՚ըսէ թէ հիւս. Իրանի մէջ սպաներ, ոստիկանական եւ պետական պաշտօնեաներ սպաննուած են, ամբողջ ընտանիքներ տարագրուած, աւարառութիւններ եւ ուրիշ ոճիրներ գործուած: «Ատրպատականի ժողովրդավար (դեմոկրատ) կուսակցութիւնը, որ ապստամբելով կեդր. կառավարութեան դէմ, վերջերս «ազգային կառավարութիւն մը» կազմեց, չի բաղկանար նահանգին բնակիչներէն եւ իր հիմնադիրը մէկ անդամն է Բագուի համայնավար կուսակցութեան: Խորհրդային հրամանատարը ազդարարած էր Թաւրիզը պաշտպանող իրանեան զօրքին թէ պէտք է պարպեն իրենց գրաւած շէնքերը»:

Երկու գնդապետներ Թաւրիզէն Թեհրան հասնելով, պատմեր են թէ պահակազօրքին զօրանոցները չպաշտպանուեցան, որովհետեւ պաշարուած էին կարմիր բանակի գնդացիրներով, իսկ շրջակայ շէնքերուն տանիքները բռնուած էին դեմոկրատներու գնդացիրներով»:

╳ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգները պիտի չճանչնան Ատրպատականի մէջ հաստատուած կառավարութիւնը եւ թէ խնդիրը պիտի քննուի Մոսկուայի խորհրդաժողովին մէջ:

Երեք Մեծերու ժողովը

Երեք մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները կը շարունակեն իրենց աշխատանքները, կատարեալ գաղտնապահութեամբ: Հիմա որ Սթալին Մոսկուա վերադարձած է, ժողովը աւելի մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ: Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, ըսին թէ 1. ժողովը աւելի շատ կարծիքներու փոխանակութիւն մը պիտի ըլլայ, թէ վերջնական որոշումներ չեն նախատեսուիր, այլ ընդհանուր համաձայնութիւն մը Երեք Մեծերուն միջեւ.— 2. Որ եւ է որոշում պիտի չտրուի Ֆրանսայի եւ Չինաստանի վերաբերեալ հարցերու մասին, առանց նախապէս խորհրդակցելու անոնց հետ.— 3. Հիւլէ ռումբի խնդիրը պիտի քննուի պարզապէս իբրեւ քաղաքականութիւն եւ փոփոխութիւն պիտի չկատարուի Ուաշինկթընի համաձայնութեան մէջ որ կնքուե-

Եղեսիոյ հերոսամարտին 30ամեակը

Խուռն բազմութիւն մը եկած էր լեցնելու Սալ Ժէօկրաֆիի սրահը, յարգանքի տուրքը տալու համար, երեսուն տարի առաջ, պատնէշին վրայ դէն ի ձեռին ինկած հերոսական Եղեսիային:

Օրուան նախագահը, Պ. Ղ. Մելոյեան յուզուած հին յուշերու վերյիշումէն, կը բացատրէ Ուրֆայի դիւցազնական պայքարին դերը, Հայու ճակտէն վախկոտի մուրը սրբելուն մէջ: «Երիտասարդները, նոր սերունդները պէտք է ձեռք առնեն եւ ուսումնասիրեն այս կռիւները, անոնցմով հպարտանալու համար եւ ոչ թէ խծբծելու»: Կը հրաւիրէ ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր զոհերուն:

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Ա. Զօպանեան, որ նմանապէս կը հաստատէ թէ Եղեսիաները, Շապին Գարահիսարներն ու Վաները մեր պատմութեան լուսաւոր էջերն են, արժանի ոչ միայն մեր յարգանքին, այլ նոյնիսկ օտարներու: Բանախօսը, հակառակ իր հիւանդ վիճակին, չէր ուզած թերանալ յարգանքի բաժինը բերելու:

Եղեսիոյ Հայր. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Յ. Հիսայեան:

— «Այսօր հայ ցեղի ռազմունակութեան եւ վճռականութեան ուխտի օրերէն մէկն է, ուխտը անոնց որ ինկան յանուն ցեղին յաւիտենականութեան եւ անոնց՝ որ այդ սրբազան հուրովն են բռնկած, աւելի նուիրագործելու համար:

Ուրֆայի հերոսամարտը իր վճռականութեամբ դարաշրջանի մը խորհրդանշանն է դարձած: Ուրֆացի Հայը կռուեցաւ որպէսզի Հայոց աշխարհը անմահանայ: Ուրֆացին կռուեցաւ որ Հայը Հայ ապրի: Պ. Գէորգեան, որ Եղեսիոյ մէջ մեծցած է, յիշեց դրուագներ այդ օրերէն եւ ոգեկոչեց բոլոր ընկերներն ու հերոսները, որոնք կռուի գիրկը նետուեցան, քաջ գիտնալով որ փրկութեան ոչ մէկ յոյս ունէին: Գիտէին թէ Ռուսը եւ Անգլիացին հեռու էին, սակայն նախընտրեցին պատուով մեռնիլ՝ փոխանակ անապատներու մէջ ջարդուելու:

Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ կամաւորներու կողմէ խօսեցաւ Պ. Վարպետեան, որ վեր հանեց «մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնող Ուրֆացիներու համերաշխութիւնը՝ դարաւոր թշնամիին դէմ: Բոլոր կուսակցութիւնները, ժողովուրդը մեծով - պզտիկով, այր թէ կին չտկարացան մէկ վայրկեան, ու ճզմուեցան միայն թշնամիին թնդանօթներուն տակ: Ուրֆան իր հերոսամարտով պիտի ապրի յաւիտեան:

Պ. Լ. Զորմխեան, Ուրֆայի պայքարէն կը հետեւցնէ հայ ժողովուրդի ռազմունակութեան եւ յարատեւման անկորնչելի կամքը: Կը յիշէ դէպք մը վերջին պատերազմէն, երբ Գերմանացիներու դէմ կռուող հայ գունդի մը հրամանատարը կըպատասխանէ իր ռուս մեծաւորին.— «Մենք քիչ ենք՝ բայց Հայ ենք»: Ու կը վերջացնէ, «հայ ժողովուրդ, հերոս եղիր»:

Ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Շ. Միսաքեան, որուն ճառին հիմնական մասերը ամփոփուած են այսօրուան խմբագրականին մէջ:

Բանախօսութեանց բաժինը փակուեցաւ, նախագահին քիչ մը երկար վերջաբանով:

Կոկիկ եւ հաճելի գեղարուեստական բաժինը աւելցուց հանդէսին փայլը:

Փարիզի Հայ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Պարթեւեանի մեծ յաջողութեամբ երգեց, «Ես քեզ տեսայ», «Ատելութեան երգը», «Մայր Արաքսի», ժողովուրդին պնդումին վրայ «Ծաղկիր Ազատ»ը՝ երկու անգամ: Հ. Մաճառեան արտասանեց յուզուած շեշտով Վարանդեանէն: Օր. Լիւսի Գորգիկեան երգեց «Հայրիկ, հայրիկը» եւ «Կռունկ»: Կ'արժէ մարզել այս համակրելի աղջկան ձայնը: Պ. Գմբէթեան արտասանեց Սիամանթոյի «Գաղափար»ինը եւ Եղեսիացի Տիկ. Պարգեւուհի Պետրոսեանի գեղեցիկ մէկ կտորը: Հանդէսը փակուեցաւ ջութակի ծանօթ վարպետին՝ Պ. Աղազարեանի երկու կտորներով:

× Առտուն հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին, որ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Արարողութիւններէն վերջ, Արսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեանց գեղեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ, պանծացնելով Եղեսիոյ հերոսամարտը: Ժողովուրդը եկեղեցիէն բաժնուեցաւ խոր տպաւորութեամբ: Յետոյ Եղեսիացիները երկու ծանօթ գերեզմանատուններ այցելելով, օրհնել տուին օտար հողին յանձնուած մեռելներու գերեզմանները, իրենց սիրտերը թեթեւցնելով իբրեւ ուխտաւորներ:

Շրջում թղթակից

Գ. ԼԱԶԵԱՆԻ «ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ» գիրքէն սակաւաթիւ օրինակներ հասած են Փարիզ: Կաղանդի լաւագոյն նուէրը, 410 էջ, պատկերազարդ: Գին 150 ֆրանք: Դիմել «Յառաջ»ի կամ Հ. Սամուէլ գրատուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՍՏԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ, գրեց Հր. Տէր Բարսեղեան: Գին 30 ֆրանք: Հասոյթը յատկացուած է Պոմոնի կրթական գործին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1945ԻՆ, գրեց՝ Լ. Զորմխեան (պատկերազարդ): Գին 60 ֆրանք: Դիմել «Արեւմուտք»ի:

ԲՌՆՈՒԱԾ ՕՐԵՐ.— Հայ Արիներու 15րդ տարեկան սկաուտական հանդէսը՝ 1946 Մարտ 3ին, — Փարիզի Հայ Տիկնաց Միութեան եւ Կ. Խաչի ցերեկոյթը՝ Փետր. 17ին,— Ֆրանս. Երիտ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Մարտ 2ին:

ՇԱՎԻԼԷՆ Պ. Վահէ Մարտիրոսեան (18ամեայ) 200 ֆրանք կը նուիրէ տեղին Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, իր կնքամօր՝ ՏԻԿԻՆ Լ. ՇԱՆԹի մահուան առթիւ:

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆԷՆ.— Կը խնդրուի Ֆրանսաբնակ մեր բոլոր հայրենակիցներէն, որ Երեւանի Պետական Գրադարանին ճոխացման համար նուիրեն ամէն տեսակ գրքեր՝ գրական, գեղարուեստական, պատմական, գիտական, առողջապահական բովանդակութեամբ, գրուած հայերէն, ֆրանսերէն եւ օտար այլ լեզուներով: Գիրքերը պէտք է բերուին կամ թղթատարով ղրկուին Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան կեդրոնատեղին, 9 Place de la Madeleine, Paris: Նուիրատուները կրնան իրենց անունները դնել գրքի երկրորդ կամ երրորդ էջին վրայ:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Մոնփէլիէէն Պ. Արա Տէր Վարդանեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Արմենակ Մարգարեանի (Մոնփէլիէ) նոր տարուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այս Կիրակի առաւօտ (23 Դեկտ.) Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ մասնաւոր պատարագ պիտի պիտի կատարուի Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՎԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

Պ. Մկրտիչ Մավեանի մահուան տարելիցին առթիւ Այրի Տիկին Մավեան եւ զաւակները 1000 ֆրանք կը նուիրեն Աղքատախնամին եւ 2000 ֆր. Ֆր. Կապոյտ Խաչին:

ՏԷՍԻՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի տօնածառ - պարահանդէսը՝ 23 Դեկտեմբեր Կիրակի երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ցաւ Անգլիոյ, Մ. Նահանգներուն եւ Քանատայի միջեւ:

Բոլոր թղթակիցներն ալ կը հաստատեն թէ խորհրդակցութիւնները տեղի կ'ունենան դռնփակ, եւ կարելի չէ ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ: Ուշագրաւ է որ թէ ամերիկեան եւ թէ անգլիական պատուիրակութեանց մէջ կը գտնուին մասնագէտներ Մերձ. Արեւելքի, Պալքաններու, Իրանի, հիւլէական ռումբի եւ արեւմտեան Եւրոպայի վերաբերեալ խնդիրներու: Նշանակալից է նաեւ Խ. Միութեան դիրքը հիւլէական ռումբի եւ ուրիշ հարցերու մասին: Գալով Իրանի կացութեան, կը կարծուի թէ Պ. Մոլոթով զայն պիտի օգտագործէ, հասկնալու համար Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու դիրքը Պալքաններու, Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ եւ ուրիշ հարցերու մասին: Խորհրդային մամուլը կը շարունակէ քննադատել երկու պետութեանց, գաղթային քաղաքականութիւնը: Այս անգամ ալ Մոսկուայի Temps Nouveaux թերթն է որ կը խառնուի պայքարին: Բոլշեւիկ պարբերականը կը խոստովանի թէ հիւլէական ռումբը նոր տարր մը յառաջ բերաւ միջազգային կացութեան մէջ: «Բայց, կը հարցնէ, մեծ պետութեանց գործակցութիւնը նուա՞զ անհրաժեշտ է հիմա որ կը մտնենք տիեզերական խաղաղութեան մէջ: Խ. Միութիւնը վճռած է ուղղամտօրէն եւ սերտօրէն գործակցիլ իր դաշնակիցներուն հետ, տեւական խաղաղութիւն մը եւ ապահովութիւն մը հաստատելու համար աշխարհի մէջ»:

Հալածա՞նք Հայերու դէմ

Մոսկուայի անթելը կը ծանուցանէ թէ զանգուածային գնդակահարութիւններ եւ խուզարկութիւններ կատարուած են իրանեան զօրքին կողմէ, Ռըզաիէ (Ուրմիա) քաղաքին մէջ (հիւս. Իրան): Նոյն աղբիւրին համաձայն, այս տնօրինութիւնները մասնաւորապէս ուղղուած են Ազէրի եւ հայ բնակիչներու դէմ որոնք համակիր են Ատրպատականի ազգ. կառավարութեան: Տասնըվեց հոգի գնդակահարուած եւ 14 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են երկու շաբթի իրիկուն, ոստիկանութեան եւ զօրքին կողմէ, Շարպազ աւանին մէջ: Միւս կողմէ, Ռէշտի Ազէրի եւ հայ բնակիչներն ալ խստութեանց ենթարկուած են, նոյն պատճառներով: Գնդ. Ազիմ գլուխն անցած է պատժական արշաւախումբին, որ ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ կը կատարէ: Արտէպիլի պահակազօրքն ալ անձնատուր ըլլալով, միացած է Ատրպատականի ազգ. կառավարութեան:

Անթելը կ'աւելցնէ թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ Թաւրիզի մէջ: Խանութները բացուած են եւ կառավարութիւնը ձեռնարկած է իր ծրագրին գործադրութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ 300 միլիոն տոլար փոխ պիտի ստանայ Մ. Նահանգներէն, 2 առ հարիւր տոկոսով, վճարելի 30 տարիէն:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ թոշակներու յաւելման խնդիրը քննուեցաւ Սահմանադիր ժողովին մէջ, որ միաձայնութեամբ վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան: Պաշտօնեաներու սէնտիքան մերժած էր ելմտական նախարարին ծրագիրը, որ մօտ 20 միլիառ ֆրանքի վարկ մը կը բանայ, յաւելումներ կատարելու համար: Եթէ Սէնտիքային տեսակէտն ընդունուէր, հարկ պիտի ըլլար 32 միլիառ ֆրանք ճարել, ուրիշ խօսքով՝ նոր թղթադրամ տպել: Վիճաբանութեանց ամէնէն տաք շրջանին զօր. տը Կօլ միջամտելով, աղաղակեց.— «Կ'ուզենք ամէն բան չահի՞լ, թէ ամէն բան կորսնցնել»: Երբ համայնավար երեսփոխան մը պաշտօնեաներուն տեսակէտր կը պաշտպանէր, դիտել տրուեցաւ թէ հինգ համայնավար նախարարներն ալ քուէարկած են դահլիճին ծրագիրը: — Քսան միլիառը ճարելու համար պիտի աւելցնեն ծխախոտի գիները եւ կարգ մը տուրքեր:

Լ. Ֆ. ՍԷԼԻՆ, հակահրէական գիրքերու ծանօթ հեղինակը, որ փախած էր ազատագրութենէն վերջը, ձերբակալուեցաւ Քոփէնհակի մէջ, իր կնոջը հետ:

ՆԻՒՐԸՆՊԵՐԿԻ դատավարութեան դեկտ. 18ի նիստին մէջ, ամերիկեան դատախազը 39 հատորներ ներկայացուց, ապացուցանելու համար թէ 21.093 գեղարուեստական հրաշակերտներ փոխադրուած են Գերմանիա, Եւրոպայի զանազան թանգարաններէն: Իր փաստերուն համաձայն, Հիթլէր որոշած էր իւրացնել Լուվրի թանգարանին հաւաքածոներուն մէկ մասը, մնացեալը բաժնելով Կէօրինկի եւ գերմանական թանգարաններու միջեւ:

ՊԱՐԷՆԱՒՈՐՄԱՆ նախարարը մահապատիժ առաջարկելով սեւ շուկայի գլխաւոր հերոսներուն համար (գլխատում կամ գնդակահարութիւն), յայտնեց թէ միսի բաշխումը հետզհետէ կը բարւոքի, թէ կը յուսայ շաքարի բաժնեչափը աւելցնել մինչեւ փետրուար եւ յաւելուածական բաշխում մը կատարել (500 կրամ): Հացի տոմսը պիտի չվերահաստատուի առ այժմ: Միսի փոքրականակ վաճառման գիները պիտի զեղչուին եւ յաւելուածական բաժին մը պիտի բաշխուի Ծնունդի առթիւ:

Տարեկան մեծ պարահանդէս

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 23ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Aéro Clubի սրահներուն մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadéro:

Նուագ, Tango եւ Swing: Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ ճոխ պիւֆէ: Ջերմութիւնը ապահովուած է:

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՋՈՅՔ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, կազմակերպուած «Վարդան» ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, 23 Դեկտեմբեր, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de Paris: Գեղարուեստական բաժնով, նուագ, երգ եւ արտասանութիւն: Կը խօսին ընկերներ ՀՐ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ, եւ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն):

Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 12.1 եւ 2.19ին եւ իջնել Սարսէլ, Սէն Պրիս:

Թատերական ներկայացում

Salle des Sociétés Savantesի մէջ, 8 rue Danton, Դեկտեմբեր 22ին, շաբաթ ժամը 20.45ին:

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է

կատակերգութիւն

Գրիգոր Վահանի, բեմադրութեամբ Հ. Բագրատունիի եւ մասնակցութեամբ Ա. Գմբէթեանի, Գ. Տէրվիշեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Յ. Լաթիֆեանի, Տիկին Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Ազնաւուրի, Օր. Ա. Գազազեանի: Թատերգութիւնը ժողովուրդին կը ծանօթացնէ Սարիմ Մաքսուտեան:

Գին 200, 100 եւ 50 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Restaurant Sassouni, 31 rue d'Alexandrie, Librairie Hrant Samuel, Photo Phébus 23 Bd Bonne Nouvelle:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 876.258

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք։

Samdei 22 Décembre 1945 Շաբաթ 22 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4490-Նոր շրջան թիւ 219 · Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ · ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿԻՆՔ ԵՒ ԵՐԿԻՐ

Հիւս. Ամերիկայի Հայերը ձեռնարկած են մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութեան մը, *որով Նիւ Եորքի մէջ պիտի կառուցուի մայր-եկեղեցի մը, անոր կից՝ ազգ. տուն մը։*

« Այս տունը պիտի ըլլայ կեդրոն՝ ազգ. իշխանութիւններու, բնակարան՝ Առաջնորդի եւ հիւրանոց՝ այցելու եկեղեցականներու. ան պիտի ըլլայ դպրոց՝ թէ նոր սերունդին համար եւ թէ հայ եկեղեցականներու պատրաստութեան համար, ան պիտի ունենայ մեծ սրահ ու զանազան չափի սենեակներ, որ ծառայեն առաւելապէս հայկական կեանքի յատուկ բազմապիսի գործունէութիւններու», (*Հայրենիք*, 4 Նոյեմբեր)։

Ժողովը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 21ին, մեծ պանդոկի մը մէջ, մասնակցութեամբ 150 հայրենակիցներու, որոնց իւրաքանչիւրը վճարած է հինգ տոլար, իբրեւ ճաշագին։

Նախ ղեկուցումներ տուած են Էջմիածնի պատգամաւորները, մասնաւորապէս առաջնորդը, Տիրան եպիսկ. Ներսոյեան։ Յետոյ ձեռնարկուած է հանգանակութեան, եւ մէկ ժամուան մէջ, ընդհ. գումարը հասած է շուրջ 100.000 տոլարի։ Կազմուած են կամ պիտի կազմուին տասնէ աւելի յանձնախումբեր, ձեռնարկը յաջողցնելու համար։

Օրուան ճառախօսները եւ մանաւանդ առաջնորդը այս առթիւ մէջտեղ դրած են նոր տեսակէտ մը,— Ամերիկահայը պէտք է մտածէ քիչ մըն ալ իր մասին։

— « Աջ ու ձախ օգնելու այս ձեւը պէտք է վերաքննուի։ Չի պահանջուիր որ Ամերիկահայը դադրեցնէ դուրսի ամէն օգնութիւն։ Շրջաններ կան որ դեռ պէտք ունին աջակցութեան՝ կրթական գործին համար։ Հայաստան պէտք ունի օգնութեան, մեքենաներու համար։ Կը պնդենք միայն, որ այդ գործերը յարգելով ու քաջալերելով հանդերձ, չանտեսենք մե՛ր գործը, որ պէտք է սկսած ըլլար շատոնց»։

Անգամ մը եւս կը կարդանք ժողովին նկարագրութիւնը — մօտաւորապէս մէկ էջ — եւ շարք մը խորհրդածութիւններ կը պաշարեն մեր միտքը։

Ուրեմն, ամերիկահայ գաղութն ալ կը պատրաստուի տուն - տեղ ըլլալու։ Երիտասարդ Առաջնորդն է որ դիտել կուտայ։

— *« Իրապաշտ ըլլանք եւ ընդունինք որ, վաղը, երբ ներգաղթը սկսի, այս գաղութէն շատ քիչեր պիտի երթան Հայաստան։ Սակայն, հոս մնալով հանդերձ, պէտք է պահենք մեր հայութիւնը, որպէսզի օգնենք Հայաստանի»։*

Այդ նախատեսութեամբ, ժամանակը եկած կը համարուի որ քիչ մըն ալ իրենք իրենց մասին մտածեն։ Եւ իբրեւ առաջին գործ, որոշուած է շինել փառաւոր եկեղեցի մը, «որ հպարտութիւն ներշնչէ մեր նոր սերունդին»։ (Առաջնորդը Հայաստան գտնուած ատեն, ճարտարապետներու կարծիքը հարցուցեր է եւ անոնք յանձն առեր են յատակագիծ մը պատրաստել, միեւնոյն ատեն հաղորդելով տուֆ եւ պէմզա քարերու գիները)։

Անշուշտ մեզի չիյնար խառնուիլ հեռաւոր գաղութի մը ներքին գործերուն։ Ապահովաբար անոնք աւելի լաւ գիտեն տեղական պայմանները, եւ լրջօրէն հաշուի առած են ամէն բան, երբ կը ձեռնարկեն վիթխարի հանգանակութեան մը, «փառք ի բարձունս» երգելու համար։

Բայց, կը մտածենք,— մեր հին եւ նոր գաղութներէն հարիւրին քանի՞ն փրկուեցաւ փառաւոր եկեղեցիներով։

Ճիշդ է որ դպրոցի մը մասին ալ կը խօսուի, բայց գլխաւորը՝ մայր-եկեղեցին է, յարակից մասերով։

Ո՞վ պիտի լեցնէ այդ շքեղ տաճարները, երբ գիտենք որ հին սերունդին համար համեստ մատուռն անգամ լայն կուգայ մէկ ծունկ աղօթքի համար, իսկ նոր սերունդը եթէ բարեհաճի եկեղեցի հանդիպիլ, պարզապէս «տեսարան» մը աւելի վայելելու համար է։

Ատոր ապացոյցը մենք ամէն օր կը տեսնենք մեր գաղութին մէջ, որ ունի երկու փառաւոր եկեղեցիներ (Փարիզ եւ Մարսէյլ), առանց հաշուելու միջակները եւ մատուռները։

Արդ, ինչո՞ւ մարդիկ այնքան տարուած են երկնքի գործերով, երբ տարրական, շատ աւելի հիմնական եւ փրկարար պահանջներ կան երկրի վրայ։ Մեր անդաստանին մէջ։

Փորձենք պարզել, առանց վիրաւորելու մէկուն եւ միւսին բարեպաշտական զգացումները։ Շ.

Փառք Հայկ. Մշակոյթին

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է Ամերիկա-Հայկ.Մշակոյթի ընկերակցութիւն մը, մասնակցութեամբ ամերիկացի եւ օտար կարեւոր դէմքերու։ Ստորեւ գրագէտ Կ. Զօրեանի ճառը, այդ առթիւ. —

Ամերիկա-հայկական Մշակութային Ընկերութեան միակ նպատակն է ծառայել հայ մշակոյթի ուսումնասիրման, ծանօթացնել օտարներին հայ մտքի նուաճումներին, կարելիութիւն տալ օտար հայագէտներին մեզ հաղորդելու իրենց ուսումնասիրութիւնների արդիւնքը, համադրել հայ մշակոյթին վերաբերող բոլոր նոր տուեալները եւ բնորոշել այն կարեւոր տեղը, որին արժանի է հայ հանճարը, ընդհանուր մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ։

Այդ նպատակին հասնելու համար մենք դիմել ենք նախ եւ առաջ այն աշխարհահռչակ օտար գիտնականներին, որոնք շահագրգռուած են հայ մշակոյթով եւ մեր ջանքերը, պէտք է ասել, պսակուել են մեծ յաջողութեամբ. ոչ միայն նրանցից շատերը յօժարել են լինել հիմնադիր անդամներ, այլեւ աշխարհի կարելի է ասել չորս կողմից, մենք ստացել ենք աշխատակցութեան բազմաթիւ նամակներ՝ լեցուն քաջալերական արտայայտութիւններով։

Թւում է ինձ, որ մեր նախաձեռնութիւնը գալիս է ճիշդ ժամանակին։ Եւրոպայում գոյութիւն ունեցող բոլոր հայագիտական կեդրոնները, պատերազմի պատճառով, փակուած են։ La Revue des Etudes Arméniennes*ը լոյս չի տեսնում, ոչ եւս է Մինխէնի համալսարանի* Armeniaca*ն եւ նրան յաջորդող* Caucasica*ն։ Մխիթարեան վանքերը ստիպուած են մաքառել ամենօրեայ նիւթական դժուարութիւնների հետ։ Բարձրագոյն դպրոցները աննախանձելի վիճակի մէջ են։ Միակ վայրը, ուր կարելի էր վերականգնել հայագիտական նոր մի կեդրոն՝ դա ազատ եւ համեմատաբար բախտաւոր Ամերիկան էր, ուր արդէն տեղափոխուած են բազմաթիւ ուրիշ այդպիսի գիտական կեդրոններ։*

Մշակոյթը ցեղային ոգու գերագոյն արտայայտութիւնն է. նա այն կամուրջն է, որ ազգը, իր հոգեկան վերելքի շրջանին, նետում է դէպի տիեզերքը, հաստատում իր եսը, բնորոշում իր անհատականութիւնը։ Ամէն մի մեծ մշակոյթ՝ նախ ծնւում է շատ յստակ կերպով սահմանուած մի միջավայրում։ Նա մեծ թափով ժայթքում է մայր մի երկրից՝ երբեմն անզուսպ եւ տարերային, ապա կամաց կամաց ձեւաւորուելով։ Նա սկսում է գիտակցել իր էութիւնը, ստեղծել իր դրսեւորման կերպերը, դարբնել իր յատուկ լեզուն, որով՝ բարձր զարգացման հասած մարդկութիւնը կարողանում է հաստատել իր կրօնա-փիլիսոփայական փոխյարաբերութիւնները ընդհանուր կեանքի հետ։

Իսկական մշակոյթը միշտ մնում է հաւատարիմ իր սկզբնական էութեան, չնայած՝ որ պատմութեան ընթացքին նա շատ անգամ պարտաւորուած է փոխել իր պաշտած աստուածների անունները եւ զարգանալ միշտ նոր մեթոտներից ներշնչուած առնել։ Նա չի փոխում իր բնոյթը՝ փոխելով հանդերձ իր արտայայտութեան որոշ ձեւերը՝ որովհետեւ սա գերազանցապէս ցեղի կեանք-էութիւնն է։ Եւ այդ է անշուշտ պատճառը, որ չնայած հայ ազգի փոփոխական ճակատագրին, չնայած որ նա ստիպուած է եղել իր դիւցազնա-եղերական պատմութեան վայրը անդադար փոխել, անդադար վերսկսել, անդադար վերաձեւել՝ նրա ներքին հոգեկան կշռականութիւնը, նրա մտային կեցուածքը մնացել է միշտ ինքիրեն հաւատարիմ։

Հայ ազգի հրաշքը հէնց դրանումն է կայանում, բոլոր փոթորիկների մէջ, ծեծուելով հողեպէս, տուժելով նիւթապէս՝ նա մնացել է հաւատարիմ իր հիմնական, իր հրամայական ձգտումներին, եւ այդ այն պատճառն, որ երբ նա կորցրել է իր սեփական երկրում ստեղծագործելու կարելիութիւնը՝ նա խուժել է դէպի մօտաւոր երկիրները — այսօր Պարսկաստան, վաղը Բիւզանդիոն, միւս օրը արաբական աշխարհ, Բալկանները, Եւրոպա — իր արարչական թափը մատուցանելու համար։

Այս է անշուշտ պատճառը, որ այսօր, երբ հայ ժողովուրդը, թւում է ինձ, նորից պատրաստ է վերսկսելու մշակութային մի նոր շրջան, աւելի բուռն թափով քան երբեք՝ մենք պէտք ունենք վերադտնելու, վերագիտակցելու այն մնայուն արժէքները որ մնացել են մեր շէնքերի կառուցողական ձեւերի մէջ, մեր բազմահազար ձեռագրներում, մեր հողերի տակ, մեր պատմիչների, վիպասանների եւ բանաստեղծների հոյակապ էջերում եւ հայ հանճարի կնիքը կրող օտար երկիրներում մնացած բազմաթիւ կոթողների մէջ։ Այս աշխատանքը մեզ անհրաժեշտ է՝ հիմնաւորելու համար մեր նոր ստեղծագործական թափը եւ վերջնական ձեւի վերածելու համար այն մեծղի եւ գեղեցիկ շէնքը, որ մեր նախահայրերը մի քանի անգամ վերսկսել են եւ չեն վերջացրել։ Հայ ժողովուրդը դարաւոր պայքար մղած է յանուն իր մշակոյթի։ Եթէ նա՝ ուրիշ, բազմաթիւ ժողովրդների նման՝ չի անհետացել, եթէ նա մինչեւ այսօր դեռ մնացել է պրոմեթէոսեան աշխարհի ամենակենսունակ, ամենաառոյգ եւ ամենաերիտասարդ տարրը՝ պատճառը այն է, որ նրա պատմական դերը դեռ չի վերջացած։ Բաւ է հեռաւոր փսկ ակնարկ նետել Խ. Հայաստանում տեղի ունեցող մշակութային վերելքի վրայ՝ դրանում համոզուելու համար։ Արդ, պէտք չէ, որ դրսում ապրող Հայերը մնան հանդիսականի դերի մէջ. ահա մի համեստ եւ անհրաժեշտ ձեռնարկ, որի շուրջը բոլոր գիտակից Հայերը կարող են համախմբուել։ Մենք պէտք ունենք մտքի ազնուութեամբ տոգորուած եւ բարոյապէս հզսակ առած բոլոր Հայերին, առանց խտրութեան։

Մեր դռները լայն բաց են ամէնքի առջեւ։

Կ. ԶԱՐԵԱՆ

ՌՈՒՍԵՐԸ 20.000 ՔԱՌ.ՔԻԼ. ՀՈՂ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

ԿԱՐՍ, ԱՐԴՈՒԻՆ, ՕԼԹԻ, ԹՈՐԹՈՒՄ, ՍՊԵՐ, ԲԱԲԵՐԴ, ԿԻՒՄԻՒՇԽԱՆԷ, ԿԻՐԱՍՈՆ ԵՒ ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Հինգշաբթի օր ռոյթըր մը պայթեցուց Մոսկուայի խորհրդաժողովի գլխուն։ Խ. իշխանութեան չորս կարեւոր օրկանները, Փրավտա, Իզվեստիա, Թրուտ *եւ* Կարմիր Աստղ *մասնաւոր խմբագրականներով կը ներկայացնէին Վրաստանի, բուն բառով՝ Խ. Միութեան հողային պահանջները Թուրքիայէն։ Ատոռն կանուխ անթելն ալ հաղորդեց այդ խմբագրականներուն ամփոփումը, բոլորն ալ նոյն բովանդակութեամբ։ Մոսկուա կը պահանջէ ոչ միայն Կարսի եւ Արտահանի նահանգները, որ ցարական Ռուսիոյ մաս կը կազմէին Սան Սթէֆանոյի դաշնագրէն ի վեր* (1878), *այլեւ կը պահանջէ* «Վրաստանի վերադարձնել Արդուինը, Օլթին, Թորթումը, Սպերը, Բաբերդը եւ Կիւմիւշխանէն եւ **300** քիլոմեթր երկայնութեամբ եւ **100** քիլոմեթր խորութեամբ հողաշերտ մը Սեւ Ծովու վրայ։ Այս տարածութեան մէջ կը գտնուին Տրապիզոնի եւ Կիրասոնի նաւահանգիստները։ Պահանջուած հողերուն տարածութիւնը կ'անցնի **20.000** քառ. քիլոմեթրը։

Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները անմիջապէս սկսան քննել այս խնդիրը։ Կը կարծուի թէ Մոսկուա այս հարցը մէջտեղ դրած է, զոհացում ստանալու համար Տարտանէլի եւ Երկոտասան կղզիներու մասին ըրած պահանջներուն (ռազմական խարիսխներ)։

Վրաստանի հողային պահանջները արտատպուած են Թիֆլիսի «Կոմունիստ» լրագրէն, ուր նամակներ հրատարակած էին երկու Վրացի գիտնականներ, կոչ մը ուղղելով ամբողջ աշխարհի։ «Մենք որեւէ հող չենք պահանջեր, այլ օրրանը մեր ժողովուրդին, որուն ազգ. մարմինը երկու մասի բաժնուեցաւ»։

Անգլիա եւ Մ. Նահանգները չեն ուզեր տեղի տալ Տարտանէլի մասին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

╳ *Աթէնքի ազգ. դատի պաշտպանութեան յանձնախումբը հեռագիրներ ուղղեց Խ. Միութեան, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարներուն, եւ պահանջելով Թուրքիոյ գրաւած հայկական հողերը։*

Իրան եւ Ատրպատական դէմ դիմաց

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ շարժումը կը ծաւալի դէպի Կիլան եւ Մազանդարան, թէ ապստամբները գրաւած են Ռէշտը եւ Ռըզաիէն եւ թէ Քիւրտեր, Ասորի - Քաղդէացիներ եւ Հայեր են որ յարձակած են քաղաքին վրայ եւ այժմ կապ կը պահեն Քիւրտերու եւ Ատրպատականի ըմբոստներուն միջեւ։

Իրանի վարչապետը, Իպրահիմ Հաքիմի, Դեկտեմբեր 19ին ճառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է երբեք չճանչնալ Ատրպատականի «ինքնակոչ» իշխանութիւնը։ «Ես երբեք թոյլ պիտի չտամ որ ափ մը մարդիկ որոնք ուրիշները անգիտակցօրէն մղած են զէնք բարձրացնելու կառավարութեան դէմ, կործանեն երկիրը ահուսարսափով, ապանութեամբ եւ ապստամբութեամբ։ Վստահ եմ թէ Մէճլիսը եւ ժողովուրդը ուժ պիտի տան կառավարութեան, այս որոշման մէջ»։

Վարչապետը աւելցուց թէ նորէն պիտի դիմէ երեք մեծ պետութեանց, որպէսզի Իրանը պարպեն կարելի եղածին չափ շուտ։ «Տակաւին կը մտածեմ

Պրըթոնցի ծերուկը

Երբ առտուան պահակը սովորական ժամուն եկած էր սուլիչով մեզ արթնցնելու, կամաց մը գլուխս ծածկոցին մէջ քաշեցի։ Որոշած էի այդ օրը գործի չերթալ, երէկուան 18 ժամուան աշխատանքը յոգնեցուցած էր զիս։ Զօրանոցի գերմանացի հրամանատարը հանդիպելով երբ պատճառ հարցնէր, պատասխանը պարզ էր։ Բարեբախտաբար բացականերուն խստութիւն չէին բանեցներ, միայն օրավարձէդ կը զրկուէիր։ Եթէ զիս կամքիս ձգէին, բոլոր օրավարձերէս զրկուիլը սիրով յանձն կ'առնէի…

Ընկերներս արդէն ոտքի էին։ Անոնք պատրաստ էին հագուիլ, անկողին շտկել, կտոր մը ուտելիք ուտել, եւ սովորական ժամուն քարափ գտնուիլ, նաւ նստելու համար, որովհետեւ կղզիի մը մէջ կ'աշխատէինք։

Ընկերս ձայնեց,— Այսօ՞ր ալ գործի պիտի չգաս։ Ուրիշ մը իմ տեղս պատասխանեց.— Ան երէկուընէ որոշած է որ այսօր հիւանդ պիտի ըլլայ… ու զանազան կատակներ, քրքիջներ, պնակի, դգալի, ոտքի ձայներ։ Քսան վայրկեան վերջ սենեակին մէջ ինձմէ զատ մարդ չէր մնացած։ Քիչ մը կաթ ունէի, տաքցուցի, վերջապէս քիչ մը ուտելիքով բաներ մը կերայ, անկողինս շտկեցի, ու հիւանդի յատուկ ձեւեր առնելով զօրանոցէն դուրս ելայ։ Պահակները առարկութիւն չէին ըներ ներս մտնող կամ ելլողներուն, շատ քիչ անգամ տոմս կը հարցնէին։ Գացի ովկիանոսի ափը, տեղ մը որոշեցի ինծի համար ու արեւին դէմ պառկեցայ։

Ատլանտեանը կատղած էր այդ օրը, ալիքները զարնուելով քարափին փրփուրները երբեմն վրաս կը ցատկէին։ Չէի ուզեր տեղս փոխել։ Որո՞ւ հոգ, հագուստներս քիչ մը պիտի թրջէին։ Արեւը կար վրաս։ Քնացեր եմ…

Երբ արթնցայ, Ովկիանոսը իր ալիքները հաւաքեր գացեր էր։ Ատլանտեանը իր կանոնաւոր շարժումը ունի, իւրաքանչիւր վեց ժամը անգամ մը կը քաշուի ու կը բարձրանայ, եւ այսպէս շարունակ։ Ջուրը քաշուած միջոցին ոմանք կ'իջնեն ու զանազան որսեր կը փնտռեն, ոստրէ, խեչափառ եւ այլն։

Կէսօրը կը մօտենար, մտադրած էի ճաշարան ճաշել։ Արդէն գիւղաքաղաքին մէջ միայն մէկ ճաշարան մնացեր էր։ Տեղը վտանգաւոր շրջան ըլլալով, կառավարութիւնը հեռացուցած էր բնակչութիւնը։ Կը մնային քանի մը արհեստաւորներ եւ խանութպաններ, որոնցմէ ոմանք երեկոները աւելի ներսերը կ'երթային, ապահովութեան համար։ Դանդաղ քայլերով կը մտնեմ ճաշարանէն ներս։ Շուն մըն է պառկած սեղանի մը տակ, աչքերը կէս մը կը բանայ ու կրկին գլուխը կը տեղաւորէ թաթերուն վրայ։ Քովի սեղանին վրայ նըստած է ծերուկ մը, արմուկները դրած սեղանին ու ձեռքերը ծնօտին։ Քննական ակնարկ մը կը նետէ վրաս, ես ալ իմ կարգիս սեղան մը կը գրաւեմ, մեզմէ զատ ոչ ոք կայ սրահէն ներս։ Սպասաւորները կարեւորութիւն տուած չունին եկող գացողներուն, յաճախորդի մը աւելի պակաս սպասարկելու փափաքը ունին կարծես։ Ծերուկը գաւաթը պարպած, ուրիշ մը լեցնելու վրայ է։ Սկսած է այս անգամ թաւ պեխերը ոլորել. կը յարդարէ, կ'ոլորէ ու նորէն կը սկսի։ Հակառակ իր ալեւոր մազերուն, երիտասարդական աշխոյժ մը կը փայլի դէմքին վրայ։ Քովը թերթ մը կայ, վրան իսկ չի նայիր։ Երբեմն անհասկնալի բաներ մը կ'ըսէ, գլուխը աջ ձախ դարձնելով։ Գինո՞վ է. երբեք։ Զինքը չարչարող խորհուրդ մը կարելի է կարդալ դէմքին վրայ։ Յանկարծ երկու գերմանացի զինուորներ ներս կը մտնեն ուրախ եւ անհոգ երեւոյթով։ Սպասուհին շուտ մը կուգայ եւ կ'ընէ սպասարկութիւնը։ Կը խմեն քանի մը գաւաթ ու նոյն անհոգութեամբ դուրս կ'ելլեն, առանց ուշադրութիւն դարձնելու մեր վրայ։

Ծերուկը քթին տակէն նորէն բաներ մը կը մռլտայ, ու ձեռքը սեղանին զարնելով.— Գերմանամին հո՞ս, Պրըթանիի մէ՞ջ, ամօթ մը մեզի եւ մեր պատմութեան… կ'ըսէ պեխերը շարունակ ճմլելով, չորս կողմը աչք մը կը նետէ։ Միշտ ալ լրտեսներ կրնան գտնուիլ։ «Պատերը աչք ունին», կ'ըսէ առածը։ «Իմ ծննդավայրս այսպէս ամա՞յի, աւերա՞կ», կը խօսի ակնարկը երբեմն ինծի ուղղելով։ Բայց միշտ զգոյշ։ Ձայնը երբեմն կը բարձրացնէ ու կոկորդին մէջ կը խեղդէ։ Զիս կը հրաւիրէ իր սեղանը, գաւաթ մը կ'ապսպրէ։ Սպասուհին կուգայ մէկ լիտր cidreով։ Ծերուկին հետ մէկ սեղանի վրայ ենք։ Ան կը սկսի պատերազմէն առաջուան իրենց գիւղաքաղաքի պատմութիւնը ընել, Պրըթոնցիներու անկեղծութեան, քաջագործութեան, հայրենասիրութեան դրուագներ պատմել եւ եզրակացնելով՝ չի կրնար հաշտուիլ Գերմանացիներու Պրըթանյըի մէջ գտնուելու գաղափարին հետ։ «Մենք պէտք էր մինչեւ վերջը կռուէինք», կ'ըսէ ու կը լեցնէ գաւաթները։ Կը խմենք զանազան մաղթանքներով ու Ֆրանսայի ազատագրութեան համար։

Ներկայիս երբ Ֆրանսան փշրած իր կապանքները, կը վայելէ ազատութեան բարիքները, աչքիս առջեւ կը պատկերանայ Պրըթոնցի ծերուկը եւ բուռն փափաք մը կը զգամ իր մօտ ըլլալու, այս անգամ խմելու համար ազատագրուած Ֆրանսայի կենացը։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մոսկուա երթալ, այս առաջադրութեամբ»։ Յետոյ յայտնեց թէ վճռած է ազդու միջոցներ ձեռք առնել Ատրպատականի ապստամբներուն դէմ, եւ թէ ամէն ճշմարիտ Իրանցիի կամքն է պահպանել իր հայրենիքին ամբողջութիւնը եւ մեծութիւնը եւ ընդդիմանալ «խումբ մը արկածախնդիրներու բռնութեանց եւ դաւաճանական քարոզութեանց։ Ես թոյլ պիտի չտամ որ այդ արարքները եւ քարոզութիւնները կրակի տան Իրանը»։

Ժողովականները մեծ մասով ծափահարեցին այս յայտարարութիւնները, իսկ ձախակողմեան երեսփոխանները պոռացին.—«Շատ ծերացած էք» եւ փորձեցին ճառը խանգարել ուրիշ բացագանչութիւններով։

× Լոնտոնի իրանեան դեսպանը զեկոյց մը հրատարակելով, կը մեղադրէ Խ. Միութիւնը թէ խախտած է Թէհրանի յայտարարութիւնը (1943 Դեկտ.), «ամէն տեսակ միջամտութիւններ կատարելով իրանեան գործերուն մէջ»։ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը Մոսկուա՝ Պ. Պըրնսի ղրկեց Իրանի կառավարութեան բողոքագիրը։ Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Իրանի խնդիրը լըջօրէն կը զբաղեցնէ Մոսկուայի խորհրդաժողովը։ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ միանգամ ընդ միշտ լուծել երեք հիմնական խնդիրներ,— Իրան, Ճափոն եւ պալքանեան երկիրներ. մանաւանդ որ այժմ Սթալին ալ վերադարձած է եւ մօտէն կը հետեւի անցուդարձին։ Սպարապետը յաջորդաբար ունկնդրութեան ընդունեցաւ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները։

Մոսկուայի խորհրդաժողովը

Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, Երեք Մեծերը այս միջոցին կը քննեն միջին ծրագիր մը, Հռենոսի եւ Ռուրի շրջաններու միջազգայնացման մասին։ Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ այս ծրագիրը կազմած է Անգլիոյ արտաքին նախարարը, միջազգային մարմնի մը հսկողութեան յանձնելու համար Ռուրի ճարտարագործութիւնը, անվթար պահելով Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը։ Կը կարծուի թէ Մ. Նահանգները չեն ուզեր որ Խ. Միութիւնն ալ մասնակցի այս միջազգային մարմնին։ Գալով Ֆրանսայի, ընդհ. կարծիքն այն է թէ պիտի մերժէ անգլիական ծրագիրը, պնդելով իր տեսակէտին վրայ,— Հռենոսի եւ Ռուրի շրջանները պէտք չէ մնան Գերմանիոյ ապագայ կառավարութեանց գերիշխանութեան տակ։ Ֆրանսական ծրագիրը շատ պարզ է,— միջազգայնացնել ոչ միայն Ռուրի ճարտարարուեստը, այլ ամբողջ շրջանը իր վարչութեամբ, վերածելով անկախ պետութեան մը, միջազգային հակակշռի տակ։ Մինչդեռ անգլիական ծրագիրը Գերմանիոյ ձեռքը կը պահէ վիճելի շրջանները։ Ֆրանսայի տեսակէտն այն է թէ Ռուրի շրջանը բանալին է Գերմանիոյ պատերազմական կարողութեան, հետեւաբար, Դաշնակիցները եթէ կ'ուզեն կանխել ապագայ յարձակումներ, պէտք է բոլորովին անջատեն զայն եւ իրենց քաղաքական իշխանութեան տակ առնեն։ Փարիզի մէջ լըջօրէն կը կասկածին որ եթէ Ռուրի շրջանը Պերլինի տիրապետութեան տակ պահուի, բազմաթիւ գերման պաշտօնեաներ պիտի ղրկուին, որոնց գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ի դերեւ հանել միջազգային մարմնին ձեռնարկները։

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, արեւմտեան Գերմանիոյ անգլիական իշխանութիւնները որոշած են սեփականութենէ զրկել Ռուրի գերման հանքատէրերը եւ գործարանատէրերը։ Այս ծրագիրը մշակուած է մասնակցութեամբ Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն, եւ տեսակ մը ազգայնացում կը կազմէ։

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԻ ՏՈՄՍԸ վերահաստատուեցաւ Մարսէյլի մէջ, Դեկտեմբեր 19ին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ գինը 2էն 3 ֆրանքի բարձրացնելու առաջարկ ներկայացուցած է թղթատարական նախարարը։

ՍՊԱՆԻՈՅ ներկայ իշխանութեան հետ յարաբերութիւնները անմիջապէս խզելու համար բանաձեւ մը քուէարկեց Սահմանադիր ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովը։ Բանաձեւը միեւնոյն ատեն կը պահանջէ ապաստան տալ Սպանիոյ հանրապետականներուն։

ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐՈՒ դէմ բացուած հետապնդումները մինչեւ 1946 Յուլիս շարունակելու համար, ընկերվարական խմբակցութիւնը առաջարկ մը ներկայացուց Սահմանադիր ժողովին։

ԼՈՐՏԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ 8ի դէմ 90 ձայնով վաւերացուց Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած փոխառութեան պայմանագիրը, երբ գլխաւոր բանագնացը բացատրեց թէ ամերիկեան կառավարութիւնը շատ վեհանձն պայմաններ ընծայեց եւ թէ փոխառութեան ձախողումը շատ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ, Անգլիոյ տնտեսական կեանքին համար։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ածուխ, փայտ եւ քարիւղ պիտի ղրկէ Ֆրանսա, որուն հետ բանակցութիւններ կը կատարուին այս միջոցին։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ հոսանքի կրճատումները ոչ միայն պիտի չմեղմանան, այլեւ աւելի խստօրէն պիտի գործադրուին, համաձայն արտադրութեանց նախարարին որոշման։ «Եթէ դեկտ. 5ի կրճատումները հաստատած չըլլայինք, երկիրը կրնար բոլորովին զրկուիլ հոսանքէ»։ (Յառաջ.— Այս կրճատումներուն հետեւանքով է որ մեր թերթին տպագրութիւնն ալ կը խանգարուի պարբերաբար)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԸՍՏ ԴԱՇՆԱԳՐԵՐՈՒ (մարդահամար, հայ եւ օտար աղբիւրներ, Հայաստանի քարտէս)։ Կազմեց՝ Գ. Լազեան։ 264 մեծադիր էջ։ Տպ. Գահիրէ։ Հասցէ.— B. P. 868։

ՏԻԿԻՆ ՖԻԼԻՋԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՆ 1000 ֆր. կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչին, իրենց որդւոյն եւ եղբօր Պ. ՍԵՊՈՒՀ ՖԻԼԻՋԵԱՆի մահուան առթիւ։ (Թուլոն)։

Ֆիլիզեան ընտանիքը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց որ անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ բարենպատակ հաստատութեանց եղած նուիրատուութեամբ մասնաւորապէս Թուլոն գաղութին ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց որդւոյն՝ ՍԵՊՈՒՀ ՖԻԼԻԶԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Եզնիկ Յարութիւնեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն դնդապետ Փիլոս Սարգիսեանի եւ պարագաներուն, իր տիկնոջ եւ ազգականին՝ ՏԻԿԻՆ ՈՎՍԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց երկրորդ զաւկին՝ ԱԶԱՏՈՒՀԻի ծնունդը։ 22 Նոյեմբեր 1945։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Անթուանի շրջանի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէնթ Անթուանի, Լավիստի և Քամփ-Ֆրէզի ընկերուհիները դեկտեմբեր 23ին, կիրակի ժամը 2ին Պ. Սիմոն Գալուստեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Տարեկան մեծ պարահանդէս

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 23ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Aéro Clubի սրահներուն մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadéro։

Նուագ, Tango եւ Swing։ Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ ճոխ պիւֆէ։ Ջերմութիւնը ապահովուած է։

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՋՈՅՔ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, կազմակերպուած «Վարդան» ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, 23 Դեկտեմբեր, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de Paris։ Գեղարուեստական բաժնով, նուագ, երգ եւ արտասանութիւն։ Կը խօսին ընկերներ ՀՐ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ, եւ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)։

Առատ ուտելիք եւ առանձին պիւֆէ։

Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 12.1 եւ 2.13ին եւ իջնել Սարսէլ, Սէն Պրիս։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 876.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 23 Décembre 1945 Կիրակի 23 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4491-Նոր շրջան թիւ 220 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ

Ցետաձգե՛նք նախորդ խմբագրականին շարունակութիւնը, քննելու համար հրատապ խնդիր մը,— Խ. Միութեան հողային պահանջը, որ պայթեցաւ ինչպէս ռումբ մը, նոր անելի մը առջեւ դնելով Մոսկուայի խորհրդաժողովը:

Մանրամասնութիւնները կարդացիք եւ պիտի կարդաք տակաւին: Ամէնէն լաւատեսներն ալ զարմանքով կ'արձանագրեն զանոնք: Նոյնիսկ թերթեր կան որ բողոքի շարժումներ կը փորձեն:

Այսպէս, L'Ordre, հռչակաւոր Էմիլ Պիւռէի օրկանը, հաղորդելով չոնդալից լուրը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը սահեցնէ.

— «Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Ֆրանսիոյ համաձայնութեան ամէնէն փորձ բարեկամները ստիպուած են յուսալ թէ Մոսկուայի գլխաւոր օրկաններուն կողմէ հրատարակուած զեկոյցը կը գերազանցէ Կրեմլինի բուն դիտումները: Երբ խնդիրը կը վերաբերէր միայն Կարսի եւ Արտահանի շրջաններուն, գրեցինք թէ դժուար պիտի ըլլայ հողային փոփոխութիւններ արդարացնել տրտունջներով: Պատժել ժողովուրդ մը, երկիր մը, որ անփենելի կերպով ստրկացուած է ճաղաճական կազմակերպութեան մը կողմէ, որուն առաջին զոհն է, չի կրնար համապատասխանել Դաշնակիցներու հռչակած իտէալին»:

Այս մանուածապատ նախադասութենէն վերջ, թերթին խմբագրութիւնը կը ջանայ ապացուցանել թէ Տրապիզոնը, «Սեւ Ծովու թրքական գլխաւոր նաւահանգիստը, էապէս թրքական քաղաք մը», տրամաբանօրէն չի կրնար կցուիլ Ռուսիոյ:

— «Թուրքերէն պահանջել Տրապիզոնը, պատժելու համար Անգարայի կառավարութիւնը, պիտի նշանակէր Պարսելոնան անջատել Սպանիայէն, Ֆրանքոյի վրէժը լուծելու համար: Արդ: Թուրք ժողովուրդը պատասխանատու չէ արարքներուն այն քլիքին զոր մեծ պետութեանց անհոգութիւնը թոյլ տուաւ ծաղկիլ Անգարայի մէջ, ինչպէս սպանիացի ժողովուրդը պատասխանատու չէ Ֆրանքոյի արարքներուն համար»:

Շարունակութեան մէջ, թերթը ժամանակին անցած աշխարհակալութեան մը վերագրելով այս պահանջը, իբրեւ անաչա՛ռ դատաւոր, կը դառնայ Թուրք ժողովուրդին եւ կ'առաջարկէ ապարէզէն հեռացնել Անգարայի «քլիք»ը, որպէսզի «վերնայ ամէն պատրուակ անարդար պահանջներու»: Եւ կ'եզրակացնէ, վճռական շեշտով մը.

— «Եթէ, թուրք ժողովրդավար կառավարութեան մը հաստատումէն վերջ, Ռուսիա պնդէ իր պահանջներուն վրայ, պիտի զարնուի քաղաքակիրթ աշխարհի պարսաւանքին. պարսաւանք մը որ պիտի ըլլայ միաձայն, հակառակ բոլոր ազգագրական ուսումնասիրութեանց զոր պիտի հրատարակեն իրենց գիտունները, համաձայն կարգ մը տխրահռչակ մեթոտներու»:

Ամբողջութեամբ տուած եղանք փարիզեան թերթին չքնաղ տեսութիւնները, որոնք անշուշտ պիտի ծափահարուին Թուրքիոյ մէջ:

Երբ այսքանը կը գրեն Փարիզի մէջ, տարբ տաքին, դիւրին է երեւակայել թէ ի՛նչ պիտի ըսեն Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի մէջ, որոնք հանդիսաւորապէս խոստացած են ապահովել Թուրքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը:

Այս հարցին առթիւ, ուրիշ թերթեր ալ դիտել կուտան թէ Մոսկուա դիտմամբ այսքան մեծ պահանջներ կը ներկայացնէ, առ այժմ կողմնակի միջոցներով, որպէսզի կարենայ արժեցնել իր տեսակէտները՝ Նեղուցներու եւ Երկաթեան կզղիներու մասին:

Ամէն պարագայի մէջ, կը դտնուինք ճակատագրական շրջանի մը առջեւ:

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ Մոսկուա կարելին պիտի փորձէ, գոհացում ստանալու համար այս կամ այն ճակատին վրայ: Այլեւս հարցը չի կրնար սահմանափակուիլ 1914ի սահմաններու վերահաստատումով: Մանաւանդ որ, Ատրպատականի խնդիր մըն ալ կայ սեղանի վրայ: Ուրիշ խօսքով՝ Նորէն ապահովութեան հարց, ինչպէս լեհական եւ գերմանական ճակատին վրայ:

Բոլորիս պարտքն է ուշադրութեամբ հետեւիլ անցուդարձին, անխախտ պահելով միացեալ ճակատը (եւ բացարձակապէս անձեռնմխելի՝ Հայկ. Դատի անունով հաւաքուած գումարները):

Շ.

ԻՄ ՍԷՐՍ ԾՈՎՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ

Երազիս մէջ ծովն էր դարձեալ որ կոծքիս
Կը մաքառէր խութերուն դէմ. հոս ու հոն
Ժայռակոյտեր եւ խութերամ բեկորներ
Փոթորիկէն ջարդուփշուր նաւերու:

Ամպոտ եւ կոյր լուսին մ'իր լոյսն կը ցանէր
Հովէն յուզեալ կոհակներուն վրայ մութ.
Ես, մեկուսի, կանգնած ծովուն յանդիման՝
Կը դիտէի իր տռչորումն ու իր կիրքն:

Համատարած եւ ինքնամփոփ լռութիւնն
Որ նրման էր սուզէն ծրնող մեծ ցաւին՝
Կը պարուրէր ափ ու երկինքն. մերթ ընդ մերթ

Այս խռովեալ տարածութեան վրայ գորշ
Լոյն բանալով թեւերն իրենց մրթամած՝
Կը նախրէին ինձ անծանօթ թռչուններ:

Միլանօ — *ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ վճռապէս կը մերժէ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ, պատասխանելով զօր. Քեազիմ Գարապէքիրի մէկ հարցապնդումին, արտաքին նախարար Պ. Հասան Սաքա յայտարարեց.— «Մենք ոչինչ կը պահանջենք ո եւ է մէկէն, բայց ոչինչ պիտի տանք ո եւ է մէկուն: Թէեւ Խ. Միութիւնը չէ նորոգած մեր բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինքը, բայց եւ այնպէս մեր ջերմ փափաքն է բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել անոր հետ եւ կը յուսանք յաջողիլ»:

Իր հարցապնդումին մէջ, Քեազիմ Գարապէքիր մասնաւորապէս շեշտեց.— Եթէ լրագրական լուրերը ճշգ են, մեր հիւսիսի հարեւանը կարգ մը պահանջներ պիտի ներկայացնէ մեզի: Ամբողջ աշխարհ պէտք է գիտնայ թէ Նեղուցները Թուրքիոյ կոկորդն են, իսկ կարսի լեռնադաշտը՝ անոր ողնայարը:

× Կիսապաշտօնական «Լը Մոնտ»ը, ընկերվարական «Փօփիւլէր»ը եւ ուրիշ թերթեր ալ անարդար կը գտնեն Խ. Միութեան հողային պահանջները:

Հիւլէ-ռումբի խնդիրը կարգադրուա՞ծ

Մինչ նոր ռումբը կը պայթէր Մոսկուայի խորհրդաժողովի գլխուն, անգլեւսաքսոն մամուլը կ'աւետէր թէ Երեք Մեծերը համաձայնութեան գետին մը գտած են հիւլէ ռումբի մասին եւ թէ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները լաւատես են այժմ:

Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, երեք նախարարները լաւատես են նաեւ ճափոնական հարցի լուծման մասին: Կ'ըսուի թէ Մոսկուա միջին ճամբայ մը առաջարկած է, հիւլէ ռումբի հարցին առթիւ որ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին պիտի ներկայացուի յառաջիկայ Յունուարին:

ԻՐԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Թերթերը կը գրեն թէ՝ Թուրքիոյ մասին եղած պահանջներէն վերջ, Իրանի խնդիրը այժմ երկրորդական գծի վրայ կը մնայ:

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ փոթորիկ մը ծագեցաւ Իրանի խորհրդարանին մէջ, երբ երեսփոխան մը առաջարկեց հանրաքուէ կատարել, Սահմանադրութիւնը փոխելու, կարգ մը բարենորոգումներ կատարելու եւ Ատրպատականի ազգ. կառավարութեան հետ բանակցելու համար:

Փարիզի իրանեան դեսպանը Ատրպատականի խռովութիւնները կը վերագրէ դուրսէն մտած գաղթականներու, որոնք պառակտում սերմանեցին Ատրպատականի մէջ եւ թէ ինքնավարութեան կուսակիցներու փոքրամասնութիւնը արուեստական խմբակցութիւն մըն է: Դեսպանին կարծիքով, խռովութեանց պատճառն այն է որ Իրան մերժեց

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Մեծ յուզում խաղաղական շրջանակներու մէջ

Ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, Մոսկուայի պաշտօնական օրկանները եւ անթէլը միաժամանակ մէջտեղ դրին Խ. Միութեան հողային պահանջները, այս անգամ յանուն Վրաստանի, որուն մայրաքաղաքին՝ Թիֆլիսի մէջ երկու յայտնի ակադեմականներ այս հարցը յուզած էին, մասնաւոր նամակներով: Այդ նամակները հրատարակուեցան Վրաստանի Կեդր. Կոմիտէի օրկանին՝ «Կոմունիստ»ի մէջ: Մոսկուայի կառավարական եւ կուսակցական օրկաններն ալ արտատպելով երկու նամակները, իրենց կարգին ուժ տուին եղած պահանջներուն եւ խմբագրականներ հրատարակեցին: Ցետոյ Մոսկուայի անթէլը հաղորդեց նոյն պահանջները, ի լուր աշխարհի:

Աւելորդ է բացատրել թէ այս անակնկալը շատ խոր տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ երեք մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները ժողովի նստած են, բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ լուծելու համար:

Միաժամանակ Ռէօյթէրի գործակալութիւնը կը ծանուցանէր թէ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները սկսան քննել Խ. Միութեան պահանջները, որ կը վերաբերին Թրքական տասը նահանգներու,— Կարս, Արտահան, Արդուին, Օլթի, Թորթում, Սպեր, Բաբերդ, Կիւմիւշխանէ, Կիրասոն եւ Տրապզոն:

Երկու վրացի ակադեմականներուն կոչը, որ ուղղուած է ամբողջ աշխարհի, մասնաւորապէս կը շեշտէ.

— «Մենք աշխարհի հանրային կարծիքին կը դիմենք, անոր ուշադրութեան յանձնելով մեր նախկին հայրենիքին ճակատագիրը: Խնդիրը որ եւ է հողային պահանջի մը չի վերաբերիր, այլ մեր ժողովուրդի օրրանին եւ այն ոճիրին որ երկուքի բաժնեց մեր ազգային մարմինը»:

Կոչը յետոյ մանրամասնօրէն կը պարզէ Վրացիներու մղած պայքարը, դարերու ընթացքին, պահպանելու համար իրենց հայրենիքին միութիւնը եւ կը յայտարարէ.

— «Թուրքերը արշաւեցին Վրաստանի այդ հողերուն վրայ եւ գրաւեցին 1920ի սկիզբը: Անոնք յօժարակամ ծառայեցին աշխարհակալ Գերմանիոյ եւ այսպէս խանգարեցին հակահիթլերական միացեալ ճակատը: Թուրքերը այս միջոցին կը փոխեն քաղաքներու վրացական անունները, կը քանդեն վրացական յիշատակարանները, ճարտարապետութիւնը եւ զանգուածօրէն հեռաւոր շրջաններ կը փոխադրեն վրացի ժողովուրդը:

« Վրացի ժողովուրդը պէտք է ետ ստանայ իր հողերը որոնցմէ երբեք չէ հրաժարած եւ չի կրնար հրաժարիլ:

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Թուրքիա թերեւս հաւանէր գոհացում տալ Ռուսիոյ առաջին պահանջներուն, որ եղան անցեալ մարտին (Կարս-Արտահան)*, վերահաստատելով Պերլինի վեհաժողովին* (1878) *հաստատած սահմանները: Բայց երբ Տարտանէլի մասին ալ պահանջներ դրուեցան, Թուրքիա զանոնք անընդունելի դատելով, դարձաւ անհաշտ: Ինչպէս յայտնի է, Մոսկուա ոչ միայն ռազմական խարիսխներ կը պահանջէ Նեղուցներուն վրայ, այլեւ կ'ուզէ որ անոնց հսկողութեան մասնակցի միայն Թուրքիոյ հետ. մինչդեռ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կ'առաջարկեն միջազգային հսկակշիռ, որ նուազագոյն չարիքն է Թուրքիոյ համար:*

ՓԱՐԻԶԻ սրճարանները եւ ճաշարանները շաբաթը երեք օր պիտի փակուին, ելեկտրական լոյսը խնայելու համար: Սակայն բաց պիտի մնան Ծնունդի եւ Կաղանդի «ռէվէյյօն»ներուն համար:

ՀԱՑԻ ՏՈՄՍԵՐԸ պիտի բաժնուին, յունուարի թիւ 6 կտրօնին փոխարէն, սակայն բաժնեչափը յետաձգուած է առ այժմ:

ՖՐԱՆՔԻՆ ԳԻՆԸ պիտի իյնայ քանի մը օրէն, եթէ հաւատանք շրջած լուրերուն: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ տոլարը 150 ֆրանքէն պիտի հաշուեն: Թղթադրամի շրջաբերութիւնը 555.575-000.000 ֆրանքի հասած էր Դեկտեմբեր 6ին, ինչ որ 9.780.000.000 ֆրանքի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդ շաբթուան վրայ: Ապրուստի գիները 50 առ հարիւր աւելցած են վերջին վեց ամսուան ընթացքին:

քարիւղի մենաշնորհներ տալ Դաշնակիցներէն մէկուն կամ միւսին:

× Զօր. Տարաշխանի, Թաւրիզի պահակազօրքին հրամանատարը, պիտի դատուի զինուորական ատեանի մը առջեւ, իր զօքին հետ անձնատուր եղած ըլլալով ապստամբներուն: Զօրավարը Թէհրան վերադարձած է 11 սպաներու հետ: Մոսկուայի անթէլը կը ծանուցանէ թէ Ռըզաիէի (Ուրմիա) *եւ ուրիշ քաղաքներու զինուորները եւ ոստիկանները միացած են Ատրպատականի ազգ. կառավարութեան:*

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ

«Ո՛ ուսոյց զձեռն իմ ի պատերազմ
եւ զմատունս իմ ի զէն եւ ի սուր»:

Ըսած են.— ամէն մէկ հոգիի մէջ հերոս մը կը քնանայ: Սակայն ամէն մարդ հերոս չէ:

Հերոս չէ ան որ կեանքի պայքարը կը մղէ դժնդակ պայմաններու տակ: Հերոս չէ ան, որ իր ինչքը եւ պատիւը պաշտպանելու համար զէնք կը վերցնէ. հերոս չէ նոյնիսկ յեղափոխականը, որ գաղափարի մը համար կռիւ կը մղէ, կամ զինուորը, որ իր հայրենիքը պաշտպանելու համար թշնամիին դէմ կ'երթայ:

Այո՛, կեանքի մէջ հերոսական գործեր կը կատարուին, «գործք արութեան», պիտի ըսէր հայ պատմիչը, բայց հերոսութիւնը ուրիշ բան է:

Ամէն կռուող հերոս չէ, ինչպէս ամէն կռիւ հերոսական չէ:

Հերոսութիւնը կարելի չէ սորվիլ: Ան ռազմավարութիւն չէ, ոչ ալ կռուելու համար ձեռք բերուած վարժութիւն:

Հերոսը կը ծնի այն ժողովուրդներու մէջ, որոնք պաշտամունքն ունին հերոսներու: Աւանդութենէ զուրկ ժողովուրդները հերոսներ չեն տար:

Հին Յոյները ունէին հերոսներ: Անոնք են որ ծնունդ տուին hերոս բառին եւ անոր պաշտամունքին: Անոնք են որ երգեցին հերոսներու փառքը ու գործը: Հոմերոսի մարտիկները հերոսներ էին: Հին Յոյները անոնց քաջագործութիւնները փառաբանեցին եւ զանոնք աստուածներու կամ կիսաստուածներու կարգը դասեցին:

Բառը եթէ յունական է եւ յունականէն ընդհանրացած, ըմբռնումը սակայն՝ յատուկ չէ միայն Հելլէններուն:

Հայերն ալ ունէին թէ՛ ըմբռնումը, թէ՛ պաշտամունքը հերոսներու: Հին Հայոց հերոսները կը կոչուէին դիւցազն: Հին Հայերը կ'ըմբռնէին կեանքը իբրեւ պայքար, ինչպէս հին իրանական ժողովուրդները: Կեանքը բարիի եւ չարին պայքարն էր: Այդ պայքարին մասնակցիլ՝ կը նշանակէր բարի գործ կատարել:

Կեանքի այս կերպ ըմբռնումը հիմնովին հակառակ է միւսին, արեւելեան ճակատագրապաշտ ըմբռնումին.—

Լաօցէ, չինական իմաստութեան միտքը կ'ըսէ.— «Երկիրը բռնի կարգի բերել կարելի չէ, զէնքերու ուժը չի կրնար յաղթող ըլլալ: Որ տկարն է յաղթողը ուժովին, որ թոյլն է յաղթողը զօրաւորին, ամէն մարդ գիտէ»:

Կեանքի այս կրաւորական ըմբռնումէն ծնած է ամբողջ Արեւելքի փիլիսոփայութիւնը, անոր հանդուրժող ոգին:

Հայոց մէջ՝ սրբազան կռուի սկզբունքը այնքան հին է, որքան իր պատմութիւնը: Եւ քանի որ պայքարը սուրբ բան մըն է Հայոց համար, պէտք է եւ անոր միջոցները ըլլան ազնիւ:

Այս սկզբունքին հայելին է գրոյցը, զոր մեզ հաղորդած է Խորենացի.— Հայոց Արտաշէս արքայի ձեռքը գերի ինկած է Ալանաց արքային որդին: Ահա թէ ինչպէս կը խօսի Ալանաց թագաւորին դուստրը Հայոց արքային:

— «Քեզ ասեմ, այր քաջ Արտաշէս, որ յաղթեցիր քաջ ազգին Ալանաց, եկ հաւանեաց աչագեղոյ դստերս Ալանաց տալ զպատանիդ, զի վասն միոյ քինու ոչ է օրէն դիւցազանց զայլոց դիւցազանց զարմից բառնալ զկենդանութիւն, կամ ծառայեցուցանելով եւ ի ստրկաց կարգի պահել եւ թշնամութիւն յաւիտենական ի մէջ երկոցունց ազգաց քաջաց հաստատել»:

Պատմիչը եւ աւանդութիւնը կը ցոլացնեն հին Հայոց կռուի օրէնքը, անոնց ռազմական հասկացողութիւնը: «Ոչ է օրէն դիւցազանց»,— ուրկէ՞ սորված են հին Հայերը դիւցազանց օրէնքները, թէ՝ կռիւը պէտք է կատարուի դիւցազանց յատուկ ազնիւ, անխարդախ միջոցներով:

Այս ոգիէն ծնած են Հայոց քաջերը: Քաջերը հին Հայոց համար ստորադաս աստուածութիւններ են:

Այս ոգիէն է որ ծնունդ առած է Հայոց կռուի աստուածը, Վահագն, ու այսպէս է որ Հայը դարձած է միշտ ըմբոստ, ապստամբ ժողովուրդ, իր ազատութիւնը սիրող, բիրտ ուժին դէմ ընդվզող, փոխանակ հնդկական կամ չինական համբերատարութեան:

Հայոց մասին է խօսքը Աքեմէնեան աշխարհակալին, երբ ան կը պատգամէ,— «Գնա՛, նուաճէ՛ այդ ապստամբ ժողովուրդը»: Այդ ապստամբ ժողովուրդը Հայն է, դիւցազնապաշտ Հայը:

Քրիստոնէութիւնը անգամ, իր էութեամբ հանդուրժող կրօնք, չկրցաւ Հայու այս ոգին արմատախիլ ընել: Քրիստոնեայ Հայն ալ տուաւ իր դիւցազները, կրօնքի եւ հաւատքի դրօշին տակ շարունակեց պայքարը՝ իր ազատութիւնը բռնաբարողներուն դէմ:

Վարդան մը կամ Սուրբ Սարգիս մը ուրիշ բաներ չեն, այլ հին Հայու դիւցազնական պաշտամունքին տարկները, «Սուրբ» անունին տակ:

Վերջին դարուն քաղաքակիրթ աշխարհը սկըսաւ պրպտել հին Յունաց պատմութեան դրուագները, դասեր առնելու համար: Անոնց հերոսները դարձան սիրելի բոլոր այն ժողովուրդներուն համար որ կամ մոռցած էին իրենց հերոսները՝ կամ չունէին:

Հայը հին դարերէն ունէր եւ իր հերոսները եւ անոնց պաշտամունքը: Ան Հոմերոսէն չէ որ սորվեցաւ անոնց պաշտամունքը: Ան իր պատմութեան վերջին շրջաններուն ունեցաւ Սասունցի Դաւիթը, նոյն հայ դիւցազնական կերպարանքով եւ նոյն դիւցազանց հասկացողութիւնով: Ան ալ իր պայքարը կը մղէր ազնիւ միջոցներով.

վեր կացէք, ելէ՛ք, զօրքեր քնած,
Որ չասէք յետոյ, թէ մենք քնած,
Դաւիթը գող - գող եկաւ գնաց:

Քաջերու եւ դիւցազանց յատուկ մեծհոգութիւն: Դաւիթ չուզեր գողնալ յաղթանակը, թշնամիին վրայ յարձակիլ, երբ ան քնացած է:

Ուրկէ՞ սորվեցաւ Հայը կռուի այս բարձր օրէնքը: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ հին Յոյներէն: Պայքարի այս ըմբռնումը հին է Հայոց մէջ: Մինչեւ մեր օրերը Եղեսիոյ, Շապին-Գարահիսարի, Վասպուրականի եւ այլ կռիւները ցոյց տուին, որ Հայուն մէջ չէ մեռած այդ ոգին:

Հերոսական ոգին ժառանգելի է: Այդ ոգին ամէն մէկ Հայու մէջ քնացած, կը սպասէ իր ժամուն, յայտնուելու համար:

Խաղաղութեան ժամանակ դիւցազնը կը քնանայ: Եթէ կարելի է ըսել, քաջը, երբ կռիւ չի մղեր, կը նիհարնայ, կը պզտիկնայ: Վտանգի ժամուն է որ ան կը մեծնայ, կռուի մէջ է որ կ'ուժովնայ:

Դիւցազնամարտ մը մեծ չէ իր քանակական արժէքով: Մեծ ճակատամարտները երբեք հերոսամարտ չեն: Այս է պատճառը որ մենք երբեմն կը զարմանանք թէ ինչու Աւարայրի ճակատամարտը, հակառակ կռուողներու փոքր թիւին, հայ ժողովուրդին պաշտամունքին առարկան է դարձած: Դիւցազնամարտը իր նշանակութեամբ միայն մեծ է: Ափ մը քաջեր հրաշքներ կը գործեն գերազանց թշնամի ուժերու դէմ:

Դիւցազնամարտը, Հայուն համար, ըսինք թէ սուրբ պայքար է, պայքար բռնապետութեան դէմ: Մենք տեսանք այս պատերազմի ընթացքին թէ ինչպէս ժողովուրդներ սարկօրէն ընդունեցին թշնամիին պատգամները եւ կրեցին անոր շղթաները:

Ո՞վ սորվեցուց Եդեսիոյ հայութեան կռուիլ այնքան քաջութեամբ, եթէ ոչ՝ հին Հայու դիւցազնական ոգին:

Կարելի՞ է այդ ոգին բուծանել, սորվեցնել հայ մանուկին, հայ մարդուն:

Ամէն բան կարելի է սորվեցնել մարդուն, բայց Հայու մէջ այդ ոգին կայ, ժառանգած է ան իր նախնիքներէն:

Հերոսներու պաշտամունքով միայն կարող ենք պահել այդ սքանչելի ժառանգութիւնը:

Վ. ԱՐԵՒ

«Այնթապի գոյամարտը»

(Հեղինակ՝ Ա. ԿԵՍԱՐ)

Ա. Կեսար իր ձեռքին տակ ունենալով առատ նիւթեր, որոնք տրամադրուեր են իրեն Ամերիկայի Այնթապցիներու Ազգ. Միութեան կողմէ, գրած է «Այնթապի Գոյամարտը» անուն գիրք մը, որ մօտ 200 էջերէ բաղկացած եւ պատկերներով հարուստ գեղեցիկ հրատարակութիւն մըն է: Կարդալէ առաջ հաճոյք է թղթատել այս գիրքը. քանի մը քարտէսներէ յետոյ բազմաթիւ պատկերներ կան հոն — հանրային շէնքերու, քաղաքի տեսարաններու, կռուի դիրքերու, ականաւոր դէմքերու ու մանաւանդ կռիւներուն մասնակցած հերոսներու, որոնցմէ քիչերը միայն կ'ապրին այսօր: Գիրք մը ու նաեւ ալպոմ մը՝ այս:

Այնթապ մին է պատմական Կիլիկիոյ կարեւոր քաղաքներէն: Ան ունեցած է հարուստ անցեալ: Ինչպէս ամէն տեղ, թրքական հալածանքները հոս ալ զարհուրելի աւերներ են գործած: Հալածանք ու բռնութիւն առեն մը այնպիսի չափերու են հասած հոս, որ վերջ ի վերջոյ հայախօս Այնթապը դարձած է թրքախօս Այնթապ: Գիրքը կ'ըսէ մեզի որ 1800 թիւերուն, ուրեմն մօտ մէկ եւ կէս դար առաջ, թրքախօսութիւնը տիրական է եղած ամբողջ Այնթապի մէջ:

Թէեւ թրքախօս, Այնթապ սակայն չէ կորսուած հայութեան համար: Հինէն ի վեր ան ըլլալով առեւտրական մեծ կեդրոն մը, Հայաստանէն, Պարսկաստանէն ու այլ վայրերէ հոն գացած են գաղթականական հոսանքներ, որոնք անոր տըւած են նոր աւիշ ու պատուաստ: Եւ ան կամաց կամաց վերստին գտած է ինքզինքը: Հայկական Կիլիկիոյ շրջանին մէջ ան դարձած է մտաւորական կեդրոն մը. թրքախօս Այնթապը տուեր է նաեւ կարեւոր թիւով կաթողիկոսներ Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ գահերուն:

Հայ Յեղափոխութեան պատմութեան մէջ ուշագրաւ են այն մէկ քանի կազմակերպութիւնները, որոնք ծնունդ առած են նախ քան Յեղափոխութիւնը՝ հարթելով ճամբան այս վերջինին: Էրզրումի մէջ, օրինակ, 1880 թուին, կազմուած է Պաշտպան Հայրենեաց Ընկերութիւն, աւելի առաջ՝ 1872 թուին, Վանի մէջ երեւան եկած է Միութիւն եւ փրկութիւն: Այնթապն ալ ունեցեր է, տատ աւելի կանուխ — 1858ին, մօտաւորապէս նըման ընկերութիւն մը, Թանգարան անուն, որ 1863ին դարձեր է Ուսումնասիրաց Ընկերութիւն: Այս Ընկերութեան նպատակն է եղեր ուսման հետ ազգային սէր ու ոգի ջամբել իր հետեւորդներուն: Եւ ան շատ լաւ յաջողեր է իր այս նպատակին մէջ: Ի զուր չէ որ Այնթապ հետզհետէ ունեցած է ազգային զգացումներով զօրաւոր, գիտակից ու ինքնաճանաչ երիտասարդութիւն մը: Այս երիտասարդութիւնն է որ 1895 թուին գիտցած է դիմադրել թրքական հորդաներուն եւ համեմատաբար նուազ կորուստներով դուրս գալ: Այս երիտասարդութիւնն է դարձեալ որ 1909 թուի Կիլիկեան ջարդին եւս դիմադրած է եւ մնացած զերծ կոտորածէ: Բայց այս երիտասարդութեան փառքը պիտի կազմէ այն հերոսամարտը, զոր ան մղած է նախորդ մեծ պատերազմէն յետոյ՝ մեր դարաւոր թշնամիին դէմ:

«Այնթապի Գոյամարտը» նուիրուած է այդ յիշատակելի հերոսամարտին:

1915ի հայկական ողբերգութիւնը պիտի մնայ անմոռանալի մեր նորագոյն պատմութեան մէջ: Այդ սեւ թուականին է որ մենք ունեցանք մօտ մէկ եւ կէս միլիոն զոհեր: Բայց այդ օրերուն է որ մենք ունեցանք նաեւ անմահ հերոսամարտեր.— Վանի Հերոսամարտը Ապրիլ ամսուն, Շապին Գարահիսարի Հերոսամարտը՝ Յունիս 2—25ին, Սասնոյ հերոսամարտը՝ Յուլիսին, Ուրֆայի եւ Սուէտիոյ հերոսամարտերը, որոնք Սեպտ.ին սկսան եւ Հոկտեմբերին վերջացան: Քանի մը այլ վայրերու մէջ եւս տեղի ունեցան հերոսամարտեր — Տիգրանակերտ, Ֆընտըճագ եւայլն, որոնք սակայն չունեցան վերը յիշածներուս ծաւալն ու խորութիւնը:

Այնթապի հերոսամարտը չի պատկանիր այս շարքին, ան տեղի չունեցաւ 1915 թուին: Այնթապ չդիմադրեց այդ օրերուն: Այնթապի հիւսիսակողմը, հպարտ Զէյթունը, որուն կեանքի տարերքը կռիւն էր եղած, 1915 թուին լուռ ու մունջ վար իջաւ իր լեռներու բարձունքէն եւ բռնեց տարագրութեան ճամբան: Նոյնը պատահեցաւ արդ Այնթապին: Թէ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ, տարբեր այլ պատմութիւն է, որուն մասին չէ խօսած Ա. Կեսար եւս իր գրքի մէջ, թէեւ կ'արժէր որ պարզուէր հերոսական քաղաքի մը կեանքին այդ էջը:

Անցեալ մեծ պատերազմէն մօտ ամիս մը վերջ, 1918 Դեկտեմբեր 11ին, Անգլիացիք կը մտնեն Այնթապ: Անգլիական գրաւման շրջանին, որ երկար չի տեւեր, Սուրիայէն ու շրջականերէն Այնթապ կը դառնան 20—22.000 Հայեր, որոնց մօտ 12.000ը տեղացիներ էին, մնացեալները գաղթականներ: Տարագրութեան մէջ Այնթապցիք տըւած էին մօտ 20.000 զոհեր:

Վերապրողները ամբողջ չորս տարի ըմպած էին տառապանքներու ամէնէն սարսափելին. չարչարուած, արիւնաքամ էին եղած անոնք: Բայց այս թշուառ բազմութիւնը, որ իր եաին՝ անապատներու մէջ, հազարներով դիակներ էր թաղեր, հազիւ ոտք դրած իր հայրենի քաղաքը, կը նուիրուէր իր աւերակ քաղաքը վերականգնելու աշխատանքին: Ու շուտով կը սկսի հոն ծաղկիլ կեանքը:

Բայց ահա տխուր լուրեր կը հասնին — ջարդ Հաճէնի մէջ, ջարդ Մարաշի մէջ, ուր հայկական բազմութիւններ կային: Շուտով Այնթապէն կը հեռանան Անգլիացիք, ու թէեւ Նոյեմբերին Ֆրանսացիներ կը մտնեն հոն, բայց անոնք ալ կը վարեն այնտեղ այնքան թոյլ քաղաքականութիւն մը, որ Թուրքերը երես կ'առնեն եւ կը սկսին ընել ամէն սանձարձակութիւն: Մերկ, կիսաքաղց, արիւնաքամ Այնթապցին կը նախզգայ վտանգը եւ կ'ուզէ այս անգամ թանկ ծախել իր կեանքը:

Արդէն գոյութիւն ունէր Դաշնակցութեան զօրաւոր կազմակերպութիւն, որուն նախաձեռնութեամբ կը կազմուի զինուոր. Կեդր. Մարմին մը անդամակցութեամբ Աւետիս Գալէմքէրեանի, Ատուր Լեւոնեանի եւ Մկրտիչ Արարատեանի: Աւելի առաջ կազմուած էր նաեւ Ազգ. Միութիւն՝ բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ: Շուտով կը կազմուին նաեւ Հայ Կարմիր Խաչ, զինուորական հրամանատարութիւն, դատական մարմին, ոստիկանութիւն, պարենաւորման, Աղքատախնամ, լքեալ գոյքերու յանձնախումբեր, հրշէջ խումբ եւն: Եւ ամէնքը, մեծ ու պզտիկ, այրեր ու կիներ, ծերունիներ ու երիտասարդներ, կը լծուին սրբազան գործի մը — սեփական կեանքի ու պատուի պաշտպանութեան:

Հաշիւ կ'ըլլայ որ ընդամէնը 45 կտոր կանոնաւոր զէնք կայ, որոնց 35ը կը պատկանի Դաշնակցականներու, իսկ մնացեալ 10ը Հնչակեաններու, Ռամկավարներու եւ չէզոքներու: Նաեւ 4000ի չափ փամփուշտ եւ 100ի չափ որսի հրացաններ: Կը նշանակուին 19 խմբապետներ, որոնցմէ 1ը ռամկավար էր, 1ը հնչակեան, 2ը չէզոք, իսկ 15ը Դաշնակցական: Երբ 1920 Ապրիլին Ֆրանսական կարեւոր ուժեր եւս կը հեռանան Այնթապէն, Թուրքեր իրենքզիրենք աւելի ազատ զգալով, նախայարձակ կ'ըլլան եւ, այնուհետեւ, կը սկսին անհաւասար կռիւները:

Կարճ զրախօսականի մը սահմաններուն մէջ

ՊՈՒՏ՚Մ ԾԻԾԱՂ

«Դուն քուն...»

Վա՜յ այն մարդուն կամ ազգին, որ իր սեփական խելքովը միայն պիտի հարթէ իր կեանքի ճամբան:

«Դուն քուն, բախտդ արթուն»: Եւ այս առածը, մանաւանդ թուրք ազգին համար չինուած է, որ պէտք չունի սեփական խելքի կամ ճարպիկութեան...

Ատեն մը, կը հաւատայի եւ կը հիանայի Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կարողութեան եւ զօրութեանը վրայ, հսկայ բիւզանդական կայսրութեան մը ժառանգութեան վրայ թառած ըլլալուն համար, ինչպէս եւ Թուրքերու դիւանագիտական տաղանդին:

Հիմայ, միամտութեանս կուտամ այդ հաւատքս ու հիացումս:

Օսմանցին ո՛ւր, բիւզանդական կայսրութիւնը ուր...

Եթէ չըլլար սա Եւրոպացի կեավուրներուն իրար չքաշելը, Ֆաթիհ, ոչ թէ Պոլսոյ տէրը, այլեւ Այա-Սօֆիայի ժամկոչն իսկ չէր կրնար ըլլալ...

Արդէն, այնքան չփոթած էր անակնկալ յաջողութենէն, որ իր ձին քշեց եւ Ս. Սոփիա եկեղեցին մտաւ...

Այսօրուան Թուրքերն ալ, կրկին այդ հին բախտին աւելցուքներովը կը սնանին եւ ակռայ կը ցուցնեն աջին-ձախին:

Սակայն, երբեմն կը մոռնան իրենց այս նպաստաւոր դիրքը եւ տկարութեան նոպայի մը կը բռնուին... Ի՞նչ պէտք կար Ռուսիայէն ներողութիւն խնդրելու կամ ցաւակցութիւն յայտնելու Պոլսոյ սա վերջին դէպքերուն համար:

Եղածը ի՞նչ էր որ: Քանի մը ցուցափեղկի կոտրտուք, քանի մը բերան հայհոյանք-պոռչտուք:

Կրնային, եւրոպական բոլոր դեսպանատուններուն առջեւ ցուցադրել այդ շիրինութիւնները, ոչ ոք ձայն-ծպտուն կը հանէր: Նոյնիսկ աւելին ալ կրնային ընել. օրինակ՝ բոլոր դեսպանները ճամբու դնել իրենց երկրէն: Եւ այս ամէնուն համար, վարձատրութիւն ալ ստանալու հաւանականութիւն կար: Միամիտնե՛ր...

Եթէ ես ըլլամ Թուրք կառավարութեան տեղը, կը ջնջեմ Պատերազմական, Արտաքին, Ներքին, Կրթական, եւ բոլոր միւս նախարարութիւնները, պահելով միայն Գանձային նախարարութիւնն ու ոստիկանական վարչութիւնը:

Ես կը կանչեմ բոլոր Թրքական դեսպանները իրենց սարօքն հանդերձ՝ իբրեւ աւելորդ զարդ եւ իբրեւ ծախքի դուռ: Կը վերահաստատեմ Սուլթանութիւնը, Պոլսոյ գահին վրայ նստեցնելով փաթթոցաւոր Սուլթան մը: Կ՚աւլեմ կը սրբեմ, եւրոպական քաղաքակրթութեան աւելորդ ցուցադրութիւնները՝ հրապարակ հանելով փոքուրն ու ճիւպպէն:

Կը հրամայեմ, մեծ ու պզտիկ, զօրաւոր եւ տկար բոլոր ազգերուն, «դրա՛մ դրկեցէ՛ք, զէն ու զինուոր տրամադրեցէ՛ք, իմ հողերս պաշտպանելու համար՝ ձեր կրօնակիցներուն յարձակումներուն դէմ, ապա թէ ոչ...»:

Վստահ կրնան ըլլալ որ բոլորը, առանց խտրութեան, պիտի հնազանդին այս հրամանին: Իրարու հետ մրցումի պիտի ելլեն, Թուրքը սիրաշահելու եւ զինք հաճեցնելու՝ Ազգերու Ժողովին մէջ բազմելու համար յանուն ազգերու «ինքնորոշման» եւ «ամկավարական» սկզբունքներու...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Յ. ՄԱՆԱՆԴԵԱՆԻ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

«Սովետական Հայաստան» ամսագրի Ա. թիւին մէջ (1945 Յուլիս), որ դեռ քանի մը օր առաջ Փարիզ հասաւ, Դոկտ. Ա. Առաքելեան կարճ գրախօսականով մը կը ներկայացնէ ակադեմական Յ. Մանանդեանի նոր գործը, «Քննական տեսութիւն հայ ժողովրդի պատմութեան (Ա. հատոր):

Գիրքը տպուած է պետական Հրատարակչականի կողմէ: Ամբողջ չորքը պիտի ընդգրկէ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ 16րդ դար: Ա. հատորը կը պարունակէ Հայոց հնագոյն պատմութիւնը մինչեւ Արշակունիներու հաստատումը Հայաստանի մէջ (66. թուական, Ք. Ա.): Հեղինակը հայ ժողովուրդի պատմութիւնը կը սկսի ոչ թէ քարէ դարէն, ինչպէս սովորութիւն է, այլ այն շրջանէն երբ Արմէնները հաստատուեցան Հայաստանի մէջ:

Առաջին եօթը գլուխներով, Մանանդեան կը նկարագրէ Արմէններու գաղթը Հայաստան, անոնց տնտեսական եւ քաղաքական յարաբերութիւնները հարեւան ժողովուրդներու՝ Մեդացիներու (Մարեր), Աքեմենեան Պարսկաստանի հետ, անոնց տնտեսական եւ ընկերային յարաբերութիւնները, կենցաղը, նիստուկացը: Յաջորդ գլուխներուն մէջ կը պարզուին Արմէններու յարաբերութիւնները Աղեքսանդր Մակեդոնացիի հետ:

Լայնօրէն նկարագրուած են Հայաստանի զօրանալը Տիգրան Բ.ի օրով եւ հելլենական մշակոյթի թափանցումը Հայաստան: Այդ շրջանին մայրաքաղաքը՝ Տիգրանակերտ, կը հանդիսանայ վառարանը հելլենական գիտութեան, արուեստի եւ գրականութեան: Տիգրան Բ.ի օրով կը սկսին Հայերու քաղաքական յարաբերութիւնները Հռոմայեցիներու հետ: Գրքին մէջ մանրամասնօրէն նկարագրուած են Տիգրանի պատերազմները Հռոմայեցիներու դէմ եւ Տիգրանը երեւան կուգայ իբրեւ մեծ և առաջաւոր դէմք մը հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Հեղինակը այս առթիւ կը հերքէ հայ եւ օտար պատմաբաններու տեսակէտները, որոնք հիմնուած են «չարամիտ յերիւրանքներու վրայ»:

Գրքին վերջին գլուխը կը նկարագրէ Հռոմայեցիներու եւ Պարթեւներու պատերազմները, Տրդատի ուղեւորութիւնը Հռոմ եւ հանդիսաւոր թագադրութիւնը:

Պատմական անցքերու նկարագրութիւնը տրրուած է հայ եւ օտար բազմաթիւ աղբիւրներու քննադատական մեկնութեամբ, եւ հիմնաւորուած՝ պատմական կոթողներու վրայ կատարուած նորագոյն ուսումնասիրութիւններով: Գրքին վերջը դրուած են հատուածներ Քսենոփոնի «Անաբասիս» եւ «Կիրոպեդիա» գիրքերէն, զոր թարգմանած է հեղինակը ինք: Այդ հատուածները կը պարունակեն շահեկան տեղեկութիւններ հայ ժողովուրդի տնտեսութեան եւ կենցաղի մասին:

Երկրորդ հատորը պիտի պարունակէ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը Արշակունիներու թագաւորութեան հիմնարկութենէն մինչեւ Բագրատունիներու թագաւորութեան անկումը (ԺԱ. դար), իսկ Գ. հատորը՝ Թուրք-Թաթարական ժամանակներու պատմութիւնը Սելճուքեան շրջանէն մինչեւ Սէֆեաններու հաստատումը Իրանի մէջ (ԺԶ. դար):

ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ԱԼ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ...

Երեւանի «Գրական Թերթ»ին մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը, Ս. Ղազարեան կը ներկայացնէ համալսարանի դոցենտ Մ. Մկրեանի աւարտական ճառը (դիսերտացիա), որ նուիրուած է Գրիգոր Նարեկացիի բանաստեղծութեանց:

Գրադատը կը յայտարարէ առանց վերապահութեան.

— «Դոցենտ Մկրեանը ցոյց տուեց, որ վերածնունդը Հայաստանում Եւրոպայից մի քանի դար առաջ է սկսել եւ որ առաջին անգամ վերածնունդի մոտիվներ դրսեւորողը հանդիսացել է Գրիգոր Նարեկացին, այդ ստեղծագործութիւններով նոր դարագլուխ է բացում ոչ միայն մեր, այլեւ հա-

անկարելի է յիշատակութիւնը ամիսներ տեւող կռիւներու. պիտի ուզէի որ ընթերցողը ինք ձեռք բերէր օրինակ մը այս գրքէն, կարդար զայն եւ գաղափար կազմէր տեղի ունեցող կռիւներու մասին: Հայկական քաջութեան, զոհաբերութեան, հնարամտութեան ու նաեւ տաղանդի փայլուն ապացոյց մըն է Այնթապի ամբողջ գոյամարտը: Թերեւս ցնցող շատ դէպքեր չկան հոն, բայց գոյամարտը իր ամբողջութեանը մէջ ինքնին ցնցող իրողութիւն մըն է. 45 զէնքով ու որսորդական հրացաններով զօրաւոր թշնամիի մը դէմ կռուի մէջ նետուիլ ու հետզհետէ պատրաստել ինքնապաշտպանութեան նորանոր միջոցներ — հրացան, թնդանօթ, հարիւրներով ռումբեր, նոյնիսկ հեղձուցիչ կազ, ինքնին ոչ միայն ցնցող, այլեւ ապշեցուցիչ է: Ուտելիք չունենալ, օրերով ու շաբաթներով մարտիկներուն տալ օրական 7—8 բակլայ, մէկ սոխ ու սխտոր ու տեսնել զանոնք, գիշեր ու ցերեկ, ամուր ու անսասան իրենց դիրքերուն վրայ, խորապէս յուզիչ է եւ մեզ կը մղէ յարգանքի ու երախտագիտութեան դէպի գոյամարտը կերտող հերոս ժողովուրդը:

Մ. ՕՁԱՆԵԱՆ

Եփրատի ափերին

Գիշեր է, ճամբայ կ՚ելլենք: Գիշերը խորհրդաւոր է, կ՚ըսեն, տարտամ հոգիներու: Այդ գիշերը խորհուրդէ աւելի հրդեհ ցանեց հոգիիս մէջ: Ճեպընթացը կը սուրայ: Գիշերային խոր լռութեան մէջ ինչ անուշ է խօսիլ լուսնին հետ: Անդունդ, վերելք, վայրէջք ու նորէն երկարաձիգ վերելք: Ամէն կողմ, մեր արաբ եղբայրները հողին կուրծքը կը պատռեն, հողէն հաց կը շինեն: Ահա Պաալպէքը (Հելիոպոլիս), Լիբանանի հպարտութեան կոթողը, աշխարհի հրաշալիքներէն մէկը: Կը յիշես հին ցեղերը եւ անոնց հոյակապ քաղաքակրթութիւնը, որ պատմութեան փառքերով ծանրաբեռն, կոզցես լեռներու գագտնի սէրը կը փսփսան հեռաւոր ծովուն, Միջերկրականին՝ ծովերու թագուհիին: Կը դիտենք բնութիւնը մեր շուրջը, որ յարատեւ շարժման ու ստեղծագործութեան մէջ է:

Առաւօտ կանուխ եթէ Հալէպը դիտէք, պիտի տեսնէք որ պարտէզներուն մէջ թռչնիկները, իսկ տնակներուն մէջ երախաները կը ճռուողեն: Յաւիտենապէս ընթացող կեանքի անիւներու ճռնչումն է այդ մեր ականջներուն հաճելի:

Հեռուն կ՚երեւան հայ հիւղակները: Կը խորհիմ թէ աշխարհի ամենաթշուառ հայ հիւղակն իսկ օրհնութիւն մըն է: Ժամանակ մը Հայերը Սպանդանոց տանելու կեդրոններէն մէկն էր Հալէպը: Յիշատակի հեծեծանքներ աչքերս թրջեցին: Մօտ թէ հեռու ապրողները մեր հոգիի մասերն են: Կը տեսնենք Սուրիոյ ժողովուրդը փարած շինարար կեանքի: Զոհաբերութիւններն արժէք, իմաստ ունին միայն զաւակներու համար այն ժողովուրդներուն, որոնք իրենց տունը ունին, իրենց հայրենիքը, որքան ալ աղքատիկ ըլլայ ան: Ճղեկաւքը ճամբայ կ՚ելլէ կրկին:

«Ղարիպի սիրտն է խոց, ճիկէրն է վէրէմ, կերած հացն է լեղի ու ջուրն է հարամ»: Կռունկի երգին այս երկտողը ինծի պէս անծանօթ ափերու վրայ դեղերող հայ երիտասարդի մը սրտէն փրթած հառաչանք մըն է: Առանց բան մը հասկնալու, օտարներն ալ կը փափաքին որ շարունակուի ղարիբներու յուզիչ այդ եղանակը: Կը զգանք թէ մեր անցած տեղերու քարն ու հողը, արտն ու այգին, սարն ու ձորը, ամէնքն ալ բողոքի ձայներ ունին, որոնք կ՚արձագանգուին մեր սրտին խորը: Երկիւղածութեամբ լուարուք: Ամէն կողմ Հայու կմախքներուն փսփսուքը լսելի է: Կը յիշենք սարսափը սուրին, կը մտածենք թէ արդեօք ե՞րբ արդարութիւնը պիտի սրբէ հողին կարմիրը:

Ահա Կարքեմիշը (Ճարապլուս), Հիթիթներու մայրաքաղաքը, հնութիւններու լաւագոյն վայր մը: Հոդ եւս այսօր եկած եւ թառած են Հայերը, քարէն կը հանեն հաց, եւ կը սպասեն տեսնելու լաւ օրեր:

Եփրատի հսկայ կամուրջը ճամբայ կուտայ շոգեկառքին: Հոդ երկու կողմը բարեւի կեցած են արաբ, քիւրտ եւ թուրք պահակներ: Ոչ շատ ուշ կը հասնինք Արաբ-Փունար: Թրքական պահակները կայարանէն ազատ անցք կուտան ճամբորդներու:

Արաբ-Փունար (Այն էլ Արաբ, քրտերէն Կանի Արաբ): Այս գիւղաքաղաքը հիմնուած է 1922-1923 թուականներուն Հայերու կողմէ: Հիմնադիրն է Պ. Զուլալհերտանեան:

Բնակչութիւնը կը բաղկանայ մեծ մասով Ուրֆացիներէ, նաեւ Կարմուրճցիներէ, Սասունցիներէ, Տիգրանակերտցիներէ, Սեվերէկցիներէ, Սեբաստացիներէ, Պիրէճիկցիներէ, Այնթապցիներէ, Քիլիսցիներէ եւն.: 250-255 տուն լուսաւորչական են, մօտ 1200 հոգի:

Կան նաեւ 25-30 տուն հայ կաթոլիկ եւ 3-4 տուն հայ բողոքականներ:

Ներկայ շրջանին իր գոյութիւնը կը պահէ միայն Խրիմեան Ազգային վարժարանը, որու աշակերտութեան թիւն էր մանկապարտէզ եւ նախակրթարան մինչեւ 25 Հոկտ. 200 հոգի: Յոյս կայ որ շատ մօտերս այս թիւը բարձրանայ 250-260ի:

Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ չորս ուսուցիչէ եւ երեք ուսուցչուհիէ: Դպրոցը ունի ընդարձակ խաղավայր, տեսչարան, եւ հինգ դասարան: Մանկապարտէզի աշակերտութիւնը եկեղեցւոյ մէջն է: Այս վարժարանն ալ ունի զանազան կարիքներ եւ չքաւոր աշակերտներ: Վստահ ենք թէ մեր ժրաջան առաջնորդը, Զարեհ վարդապետ, երբեմն կ՚այցելէ նաեւ հոս եւ կ՚ըլլայ օգտակար: Թաղականութիւնը եւ Հողաբարձութիւնը ձեռք ձեռքի տուած լծուեր են աշխատանքի: Շատ ուրախալի է որ ժողովուրդը համերաշխ է ինքն իր մէջ եւ կ՚ապրի սիրով:

Հայ Օգն. Խաչը ունի եռանդուն տեղնապետուհի մը եւ գործունեայ վարչութիւն մը: Գոյութիւն ունին նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ. սկաուտական կազմ. Հ.Բ.Ը.Մ. եւ Հ.Ե.Ը.Մ.: Բոլորը կ՚ապրին եղբայրաբար: Հոգեւոր հովիւն է Ստեփան աւագ քահանայ Ղազարեան որ սիրուած է ժողովուրդէն: Ճարապլուսի շրջանը շատ հարուստ է պատմական հնութիւններով:

Հնութեան կեդրոն կարելի է համարել Ասլան-Տաղը, Արաբ-Փունարի հարաւ-արեւելքը, ոտքով երկու ժամ հեռուն:

Թէլ-Աւմար,— Հոս կատարուած են պեղումներ, 6-7 ժամ ձիով, ճիշտ Եփրատի եզերքը: Բազմաթիւ են հռոմէական ռազմական բլուրները, պատերազմի ատեն նշաններ տալու: Պաարավի քիւրտ աշիրէթապետին քով կը գտնուի մեծ կարաս մը, որ կ՚առնէ 36 թիթեղ ջուր: Մեր մօտերն է նաեւ հնութեանց տակէն անցնող բաւական մեծ աղբիւր մը: Կ՚ըսուի թէ բուժիչ յատկութիւն ունի:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ ընդարձակ լիճ մը, որու մօտակայ դաշտը տարագրութեան ատեն բերուած են Սեբաստացի եւ ուրիշ վայրերէ հազարաւոր Հայեր եւ ջարդուած: Ասկէ 7-8 տարի առաջ Հայերը հաւաքած, գերեզմանատուն բերած, թաղած եւ նահատակներու շիրիմ մը կանգնած են:

Հայերու հարեւաններ են Արաբներ, Քիւրտեր, նաեւ Թուրքեր: Հայերու մեծ մասը լաւ կը խօսի քրտերէն, որով առեւտուրի համար դժուարութիւն չենք քաշեր:

Ասկէ Ուրֆա ինքնաշարժով երկու ժամ է, իսկ Թրքական սահմանագլուխը քանի մը քայլ միայն: Քիւրտ պէյերուն եւ արաբ պաշտօնեաներուն վերաբերումը լաւ է Հայերուն հանդէպ:

Գ. Գ. ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ

մաշխարհային գրականութեան պատմութեան մէջ» :

... Նա ճիշդ կերպով Նարեկացու « Մատեան Ողբերգութեան» միստիքական պօէմը համարում է փէօդալիզմի դէմ ուղղուած մի ուժեղ արտայայտութիւն» :

Գրախօսականի չարունակութենէն կ'իմանանք որ «Նարեկացու ողբերգութեան պատճառը հասարակական կեանքի յոռի կողմերն են, ժողովրդի ծանր վիճակը», թէ Նարեկացին գեղարուեստական վարպետութեամբ արտայայտած է նաեւ այդ պայմաններու դէմ ուղղուած ցասումն ու բողոքը :

Ուրեմն, Նարեկացիի «ողբերգութիւնը յոռետեսական ողբասացութիւն չէ, այլ իրականութեան չհաշտուելու ձգտում, կեանքի եւ մահուան հակասութիւններից առաջացած խոր թախիծ : Նարեկացին ցանկանում է տեսնել մարդուն իր բարձրութեանը հասած, ամէն մի կաշկանդումից ազատուած, կատարեալ եւ ամբողջացած» :

Այս վիճելի տեսութիւններէն վերջ, Մկրեան մանրամասնօրէն կը քննէ «Մատեան Ողբերգութեան» գործին լեզուն եւ արտայայտութեան եղանակները, որոնք ինքնուրոյն են : Նարեկացին երեւան բերած է ոտանաւորի տարբեր չափերու բազմազանութիւն, առանց չափին զոհելու բովանդակութիւնը : «Նարեկը, ինչպէս մեծ սինֆոնիաները, իր բոլոր ելեւէջներով հանդերձ, լռութեան համար մի միասնական երաժշտական պատկեր է կազմում» : Նարեկի լեզուն հարուստ է փոխաբերութիւններով, ինչպէս եւ ասացուածքի արժէք ունեցող արտայայտութիւններով, իրականութենէն առնուած գունագեղ պատկերներով» :

Ամէնէն վերջը, դոկտոր Մկրեան կը բացատրէ թէ Նարեկացին խոր ազդեցութիւն գործած է հին եւ նոր գրողներու վրայ : Այս առթիւ կը յիշէ, Հայաստանի գրողներէն, Դերենիկ Դեմիրճեանը, Ն. Զարեանը եւ Ս. Տարօնացին :

Համալսարանի գիտական խորհուրդը բանասիրութեան վարդապետի տիտղոս տուած է Մկրեանի :

Խ. Հայաստանի 25ամեակը Պրիւսէլի մէջ

ՊՐԻՒՍԷԼ (Յատուկ) — Դեկտեմբեր 15ին, շաբաթ կէս օրէ վերջ, Պրիւսէլի Ակադեմիայի հոյակապ պալատին մէկ շքեղ սրահի մը մէջ տեղի ունեցաւ Խ. Հայաստանի 25ամեակի տօնակատարութիւնը : Ներկայ էին Պելժիոյ գաղութին մեծամասնութիւնը, ինչպէս նաեւ պելժ եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ, Խորհրդային զինուորական պատուիրակութեան պետ՝ Ֆոտօթով, խորհրդային դեսպանատան պաշտօնատարներ, Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչ՝ Անասթասով, Պելժիոյ պարենաւորման նախարար եւ ընդհ. քարտուղար ներքին ճակատի՝ Էտկար Լալման, Ժանթէրֆ՝ որ համայնավար կուսակցութեան գլխաւոր դէմքերէն մէկն է, եւայլն :

Բեմը դրօշազարդուած էր դաշնակից պետութեանց դրօշներով : Ճակատը զետեղուած էր Խ. Հայաստանի զինանշանը, շրջապատուած սպարապետ Սթալինի, զօրավար Բաղրամեանի եւ Հայաստանի կառավարութեան նախագահ՝ Պապեանի պատկերներով : Բեմի յառաջամասին վրայ դիրք բռնած էին օրուան բանախօսները, Խ. դեսպան Սէրկէվ, որ սիրով ընդունած էր հանդէսին պատուակալ նախագահութիւնը, Պելժիոյ Գաղթ. վարչութեան նախագահ՝ Մ. Միհրդատեանց, Պելժ-Սովիէթ բարեկամութեան նախագահ՝ Տիկին Իզապէլ Պլում, Կանի համալսարանի փրոֆ. եւ Պելժիոյ ազգ. ճակատի քարտուղար՝ Նիւյէնս, Պ. Ղազիկեան՝ Ատենապետ երիտ. միութեան, Մ. Մալումեան (Փարիզէն), Նորայր Վրոյր՝ նախագահ ներկ. մարմնի ընդհ. ժողովին, Վ. Կաքաւեան, Պ. Մուրատեան եւ Հ. Տէրոսկի :

Պելժիոյ, Խ. Միութեան եւ Խ. Հայաստանի քայլերգները յոտնկայս ունկնդրելէ վերջ, հանդէսի նախագահ Պ. Միհրդատեանց ժողովը բացաւ կուռ բանախօսութիւնով մը, որուն վերջաբանը հետեւեալն էր.— «Հայ ժողովուրդին արագ աճումը եւ մշակութային վերելքը զոր թուեցի, կը կազմեն մէկը այն նպաստաւոր պայմաններէն, որոնց մէջ կրնայ ի վերջոյ զարգանալ հայ ժողովուրդը : Մեր անկախութիւնը կորսնցնելէն ի վեր, մենք միայն հարստահարութեան եւ կեղեքումի դարեր ճանչցանք : Ցեղի, դասակարգի, կրօնքի եւ տիրապետութեան նախապաշարումները, որոնցմով տոգորուած էին աշխարհակալները, արգելք հանդիսացան Հայաստանի ազատագրումին : Ազգերու միջեւ համերաշխութեան եւ եղբայրակցութեան նոր դար մը միայն պէտք եղած ստեղծելու համար վերջապէս պայմաններ, որոնց մէջ հայ ժողովուրդը կարենայ իրագործել իր ճակատագիրը եւ մղում տալ իր ստեղծագործ կարողութիւններուն» :

Տիկին Պլում եւ Պ. Նիւյէնս համակրանքի ջերմ խօսքերով շեշտեցին անցեալին մէջ հայ ժողովուրդին կրած անլուր տառապանքները ; հայ ցեղին մղած ազատագրական պայքարներն ու զոհողութիւնները թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատներու վրայ, իր կրած յաճախակի յուսախաբութիւնները : Յետոյ պանծացուցին ներկայ Հայաստանի մէջ 25 տարիներէ ի վեր ձեռք բերուած յառաջդիմութիւնները՝ մշակութային եւ շինարարական մարզերուն մէջ,— տեսակ մը դրհար՝ ընդ մէջ Խ. Միութեան միւս երկիրներուն :

Յաջորդաբար խօսք առին Պ. Ղազիկեան, Մ. Մալումեան, Վ. Կաքաւեան, Պ. Մուրատեան եւ Հ. Տէրոսկի : Տեղի անձկութեան պատճառով զանց կ'առնեմ արձանագրել ճառերուն ամփոփումը :

Պ. Միհրդատեանցի հրաւէրին վրայ՝ խորհրդային դեսպան Սէրկէվ քանի մը խօսքով դրուատեց Խ. Հայաստանի ներկայ բարգաւաճ վիճակը եւ շնորհաւորեց անոր 25րդ տարեդարձը :

Նախագահը հանդէսը փակելէ առաջ, մեր հայրենակիցներուն հաւանութեան ենթարկեց պատճէնը հետեւեալ հեռագրին, որ ողջունուեցաւ խանդավառ ծափերով.—

« Պելժիոյ հայ գաղութը, որ հոս համախմբուած է տօնելու Սովետական Հայաստանի հիմնարկութեան 25րդ տարեդարձը, իր ամենաջերմ շնորհաւորութիւնները կը յայտնէ հայ ժողովուրդին եւ հայ կառավարութեան : Իր եղբայրական ողջոյնները կ'ուղղէ բոլոր մտաւորական եւ ձեռական աշխատաւորներուն, որոնք կերտեցին նոր Հայաստանը : Խանդավառութեամբ կ'ողջունէ հայրենիքի եւ մարդկայինքաղաքակրթութեան պաշտպաններուն դիւցազնական յաղթանակը : Կը յայտնէ իր անսպառ սէրը իր փառահեղ հայրենիքին, փափաքելով որ ան ստուգանաբար եւ խաղաղօրէն վերստանայ իր զաւակներուն հայրենական ժառանգութիւնը » :

Հանդէսը վերջացաւ երաժշտական բաժինով մը, ուր յաջողապէս նուագուեցան Լուպաշէվի ռուսական երգերը, Մելիքեանի օրօրերգը, Խաչատուրեանի Օփերայի պարերգը եւ Վարդան Սարգսեանի հայկական պարը :

Հանդէսը աննախընթաց յաջողութիւն մը ունեցաւ եւ լաւ տպաւորութիւն գործեց օտարներուն վրայ :

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ օտար զինուորներուն պարպումը պիտի վերջանայ մէկ ամիսէն : Ֆրանսացիները հազիւ հազար զինուոր ունին, Անգլիացիները՝ շատ աւելի : Լիբանանը պիտի պարպուի Սուրիայէն վերջը :

ԾԽԱԽՈՏԻ գիներու յաւելումը պիտի գործադրուի 1946 Յունուար 1էն սկսեալ : Սովորական Կօլուազը պիտի արժէ 20 ֆրանք, Մարիլանը՝ 25, Սէլթիքը՝ 28, թափա-կոինը՝ 25 ֆրանք են. :

63 ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ խոստովանած ըլլալով, հռչակաւոր Տոքթ. Փըթիօն վերջապէս պիտի դատուի : Թղթածրարը 15 քիլօ կը կշռէ : Բժիշկը, որ Ֆրէնի բանտը կը գտնուի, գիրք մը գրելու ձեռնարկած է :

ԵՕԹԸ ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՆԵՐ մահուան դատապարտուեցան Սմոլէնսքի մէջ (Ռուսիա), իբրեւ ջարդարար, երեք հոգի ալ՝ զանազան պատիժներու : Մոսկուայի անթելը կ'ըսէ թէ երկու տարուան գրաւման շրջանին Գերմանները քանդած են քաղաքին 90 առ հարիւրը :

ՃԱՓՈՆԻ անձնասպան վարչապետին՝ իշխան Քոնոյէի մէկ նամակը հրատարակութեան տրուեցաւ իր զաւկին կողմէ : Այդ նամակին համաձայն, 1940ի վերջերը Խ. Միութիւնը իր հաւանութիւնը յայտնած էր քառանդամ համաձայնութեան մը, Գերմանիոյ, Ճափոնի եւ Իտալիոյ հետ բաժնելու համար Ասիան եւ Ափրիկէի կարգ մը մասերը : Այս համաձայնութեամբ, Իրանը եւ Հնդկաստանը պիտի կազմէին Ռուսիոյ ազդեցութեան շրջանակը, Ճափոն պիտի ստանար Խաղաղական ովկիանոսի շրջանը, Գերմանիա՝ կեդրոնական Ափրիկէն, իսկ Իտալիա՝ Հիւս. Ափրիկէն : Սակայն բանակցութիւնները ձգձգուեցան եւ երեք ամիս վերջը Նացի վարիչները անխուսափելի կը գտնէին ռուս-գերման պատերազմը : Նոյն համաձայնութեամբ, երեք պետութիւնները յանձն կ'առնէին յարգել Խ. Միութեան հողային ամբողջութիւնը :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը ազգ. պաշտպանութեան մէջ ձուլելու եւ մէկ ղեկավարութեան յանձնելու համար ծրագիր մը ներկայացուց նախագահ Թրումըն, միեւնոյն ատեն պնդելով պարտաւորիչ մարզանքի վրայ, որպէսզի պահեստի ուժեր ունենան : Խորհրդարանի անդամներէն շատեր հակառակ են այս ծրագրին :

ՌԸՆՈՅԻ գործարանը օրական 70 բեռնակառքեր կ'արտադրէ : Լրագրողները հաստատեցին թէ ազգայնացումը երբեք չէ դանդաղեցուցած արտադրութիւնը :

ԻՏԱԼԻՈՅ Փաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Սքորցա, ժէզուիտ վանականի մը հագուստ հագնելով փախաւ : Վանահայրը հարցաքննութեան կանչուեցաւ :

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ իրաւասութիւնները ճշդելով, Սահմանադրութեան Յանձնաժողովը պաշտօնավարութեան պայմանաժամ նշանակեց վեց տարի, վերընտրելի՝ միայն մէկ անգամուան համար : Նախագահը պիտի չնախագահէ նախարարականխորհուրդին, ոչ ալԱզգ. պաշտպանութեան գերագոյն խորհուրդին : Զրկուած է նաեւ ներում շնորհելու իրաւունքէն : Մէկ խօսքով, մեծապէս կրճատուած են նախկին իրաւասութիւնները :

ԱՆԳԼԻՈՅ դաւաճաններէն Ճօն Էմըրի, Հնդկաստանի նախկին նախարարին 33 տարեկան զաւակը, որ մահուան դատապարտուած էր, կախուեցաւ չորեքշաբթի օր : Դատապարտեալը Գերմանիոյ կը ծառայէր մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ, անթելով եւ յօդուածներով, գրաւման շրջանին : Պիտի կախուի նաեւ Ուիլեըմ Ճօյս, այլ անուամբ «Լորտ Հավ - Հավ», որ կը խօսէր Պերլինի անթելէն :

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 6000 ԿՏՈՐ գեղարուեստական առարկաներ, որոնքԳերմանիա տարուած էին գրաւման շրջանին, Փարիզ պիտի հասնին այսօր-վաղը, երկու կառախումբերով եւ վեց կառքերով :

ՊՈԼՍԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Դեկտ. 4ի հակաբոլշեւիկ ցոյցին առթիւ «Լա Թիւրքի» թերթին խմբագրատան մէջ գտնուած են «Խորհրդահայ արգիլուած թերթեր» : Կը կարծուիթէ Հայեր ալ ձերբակալուած են :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Ազգ. Ընդհ. Միութիւնը Երեւանէն ստացած է Արտասահմանի հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերութեան օրկան՝ «Սովետական Հայաստան» պատկերազարդ ամսագրի առաջին թիւէն սակաւաթիւ օրինակներ : Այն կազմակերպութիւնները որ կ'ուզեն գնել, դիմեն Միութեան կեդրոնը : Գինը՝ 125 ֆրանք :

Պ. ՇԱՌԼ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ Փարիզի բժշկական համալսարանէն պատիւ ունի տեղեկացնելու յարգելի յաճախորդներուն որ իր ատամնաբուժարանը փոխադրուած է քաղաքին կեդրոնը, 2 Rue Taitbout, Bld. des Italiensի անկիւնը, հեռաձայն Pro. 80-52 : Կ'ընդունի ժամադրութեամբ :

BAL DES MIMOSAS

Եղանակին ամէնէն շքեղ պարահանդէսը Փարիզի Հայկական Երգչախումբին կողմէ, 12 Յունուար 1946, շաբաթ գիշեր Aéro - Club de Franceի գեղեցիկ սրահին մէջ : Երկու նուագախումբ, կը նուագէ Արժանթինեան Պաչիչայի խումբը :

Տարեկան մեծ պարահանդէս

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 23ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Aéro Clubի սրահներուն մէջ, 6 rue Galilée, Métro Trocadéro :

Նուագ, Tango եւ Swing : Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ ճոխ պիւֆէ : Ջերմութիւնը ապահովուած է :

ՍԱԼ ԿԱՎՕ, ԿԻՐԱԿԻ 30 ԴԵԿՏ. ԺԱՄԸ 14.30ԻՆ
(Métro Miromesnil)

Հայկական համանուագ, (առաջին ունկնդրութիւն), հեղինակութիւն Պ. Օննիկ Պէրպէրեանի, կը նուագէ Փատըլուի նուագախումբը, առաջնորդութեամբ Օփերա Քոմիքի նուագապետ Ֆրանսիս Սէպրոնի : Նուագահանդէսին կը մասնակցին Տիկիններ Մարսէլ Ժէռառ, Նաթալի Վէզոր եւ Օր. Հիւկէթ Կարին Իջգալացեան, ֆրանսական, ռուսական, սպանիական եւ հայկական երգերով :

Տոմսերու գիները՝ 250, 25 ֆրանք : Դիմել յանձնախումբին : հեռաձայն Tru. 37-54 :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

Տնօրէններ ԳԻԼԷՄԱՆ ԵՒ ԳՕՓԱՐԱՆԵԱՆ
6 rue Maubeuge, Paris (9), Métro Cadet, Notre Dame de Lorette: Tél. TRU. 85-47

Առաջնակարգ օղի եւ ամէն տեսակ ըմպելիներ, ընտիր աղանդեր, պոլսական կերակուրներ եւ անուշեղէն : Ընդարձակ եւ օդաւէտ սրահ : Ամէն երեկոյ ժամը 7էն սկսեալ ջութակահար Հայկ, քանոնի Պօղոս, ուտի Ալֆոնս եւ երգիչ Արթաքի կը նուագեն եւ կ'երգեն հայկական եւ արեւելեան երգեր : Գոց է Չորեքշաբթի օրերը :

Դեկտեմբեր 24 եւ 31 reveillonներուն առթիւ ճաշարանը բաց պիտի մնայ մինչեւ լոյս : Կը խնդրուի նախապէս ապահովել ձեր սեղանները :

ԿԱՂԱՆԴՉԷ՞Ք ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

« ԱՐԱՄԱՆԻ » մը նուիրեցէք (Գ. հատոր), եւ մէկ տարեկան «ՀԱՅ ԲՈՅԺ»,— երկուքն ալ նոր լոյս տեսան :

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme · 13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.285

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք

Mardi 25 Décembre 1945 Երեքշաբթի 25 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année № 4492-Նոր շրջան թիւ 221 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԷՐԱԾ ՍՐՏԻ ՄԽԻԹԱՐԱՆՔ

Անշուշտ քաջալերական լուրեր են որ Ամերիկահայերը մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութեան մը ձեռնարկած են, փառաւոր մայր-եկեղեցի մը շինելու համար Նիւ Եորքի մէջ, առաջնորդարանով, դպրոցով եւ յարակից մասերով:

Այս բոլորը՝ այն հասկացողութեամբ թէ ծրագրուած հաստատութիւնը պիտի ծառայէ հիմնական պահանջի մը,— ազգապահպանում:

Այս ծրագրով այնքան խանդավառուած են որ, ճառախօսներէն Տիրայր արք. յայտարարեր է.

« Շինել եկեղեցի մը, որուն առջեւէն երբ օտարը անցնի եւ հարց տայ թէ այդ ի՞նչ է, մէկն ալ պատասխանէ.— That is an Armenian Church! (Հայկական եկեղեցի մըն է):

Մենք տարբեր կը մտածենք:

Ինչպէս Ֆրանսայի եւ ուրիշ գաղութներու, նոյնպէս Ամերիկայի նոր սերունդին օտարացման, այլասերման վտանգը դժուար թէ սահմանափակուի ամուլ շքեղութիւններով:

Եկեղեցիները պակա՞ս կուգան Ամերիկայի մէջ, որ մէկ միլիոն կը հաւաքեն, հատ մըն ալ կառուցանելու համար:

Մրագրուած շէնքը, մայր ըլլայ թէ հայր, կրնայ հիացում պատճառել իր շքեղութեամբ, իբրեւ ազգային կամ ճարտարապետական պարծանք: Բայց, իրականին մէջ, պիտի դառնայ էրած սրտի մխիթարանք:

Եթէ մէկ միլիոն տոլարը իրապէս պիտի հաւաքեն, ինչպէս վճռած են, ինչո՞ւ չդոհանալ համեստ Ազգային Տունով մը — եկեղեցի ունին արդէն — եւ գումարին գլխաւոր մասը յատկացնել միջնակարգ-վարժարան մը, նոյն իսկ երկու հատ բանալու:

Երբ մեր ողբացեալ բարեկամը, Պ. Վահան Խորասանճեան կը ձեռնարկէր Մարսէյլի մայր-եկեղեցին կառուցանելու, այն ատեն պարտք սեպեցինք յիշեցնել թէ լաւագոյն պիտի ըլլար ճեմարան մը հաստատել: Ծրագրուած գումարը (երկու միլիոն ֆրանք) պիտի բաւէր նոյնիսկ տասը քան տարրական դպրոցներ — վայելուչ շէնքեր — կառուցանելու Սուրիոյ, Լիբանանի կամ Յունաստանի մէջ: (Ախտէ տարբերութիւն չունին այդ բազմահայ գաղութներուն ծաղկոցներն ու դպրոցները, ուր ամբողջ սերունդներ կը խամրին, քանըհինգ տարիէ ի վեր):

Մեր բարեկամը պատասխանեց թէ կտակ մըն է որ կը գործադրէ, թէ ուրիշ մըն ալ թող բարեհաճի ճեմարանը հաստատել, նոյն հողին վրայ:

Այդ «ուրիշը» մէջտեղ չելաւ, հակառակ մեծապումար հարստութեանց, եւ Մարսէյլը մնաց իր փառաւոր եկեղեցիով, ուր հարիւր հաւատացեալ անգամ չես կրնար գտնել կիրակիէ կիրակի:

Աւելի փայլուն բախտ մը պիտի չունենայ Նիւ Եորքի մայր եկեղեցին:

Մինչդեռ, միջնակարգ վարժարան մը հրաշքներ պիտի կրնար գործել, սերունդ հասցնելով, խնկապէս փրկելով, տարուէ տարի:

Վկայ՝ Փարիզի Մուրատեան վարժարանը, որ դժբախտաբար կարճ տեւեց, եւ Պէյրութի Ճեմարանը, որ անվհատ կը շարունակուի 1929էն ի վեր, հակառակ նիւթական դժուարութեանց:

Այս վերջին հաստատութեան շնորհիւ է որ նոր ուժեր կը հասնին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, եւ կը շարունակուի ժառանգութիւնը սերունդէ սերունդ: (Ամերիկայէն անգամ ուսանողներ ղրկած էին, ինչպէս Մուրատեան վարժարանը):

Զարմանալի ժողովուրդ ենք: Երբ հարցը կը վերաբերի տէրտէրի, վարդապետի, եպիսկոպոսի, ժամու եւ բանկալի, ձեռքերը լայն կը բացուին: Դերճանքը գլուխն առած կ՚երթայ: Իսկ երբ կարգը դպրոցին կուգայ, կը դառնանք չէրչի:

Մանչերն ու աղջիկները կը թխենք մթերանոցի մը, տաղաւարի մը, խոնաւ բակի մը կամ խարխուլ տունի մը մէջ: Վարժապետները կը վարձենք պանիր - հացի գնով, կը դարձնենք մուրացկան: (Յետոյ կը զարմանանք որ չատեր ասպարէզը կը լքեն, նախընտրելով խանութպանութիւնը):

Մշակոյթ, մշակո՛յթ: Բայց ո՞ւր են մշակելու հնարաւորութիւնները: Ի՞նչպէս պիտի հասնին մշակները, երբ, իբրեւ հայկական ուսում, կը գոհանանք պատահական ծաղկոցներով:

Դրամական անձկութի՞ւն: Ընդհակառակն: Արտասահմանի մէջ դիզուած հայկական հարստութիւնները պիտի բաւէին հայրենիքի մը ծախքերուն:

Դրամը գործածելու քմրացած եղանակն է որ կը մոլորեցնէ:

Շ.

Ի՛նչպէս տեղի ունեցան Պոլսոյ ցոյցերը (4 դեկտ.)

(Մասնաւոր թղթակցութիւն ՅԱՌԱՋի)

Դեկտեմբեր 4, 5 եւ 6ի Թուրք թերթերը մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն ա՛յն ցոյցերու մասին, որ տեղի ունեցան Դեկտեմբեր 4ին, Պոլսոյ մէջ, Համալսարանի եւ բարձրագոյն վարժարաններու Թուրք ուսանողութեան կողմէ:

Աւելորդ է ճշդել թէ ոչ ոք, Թուրքիոյ մէջ, պիտի կարենար առնել հրապարակային ցոյցերու այդ քայլը, եթէ Ոստիկանութիւն եւ Պաշարման վիճակի Հրամանատարութիւն՝ ենթարկուելով կառավարական հրահանգի, չարտօնէին խնդրոյ առարկայ ելոյթները: Պոլսոյ մէջ, մանաւանդ, ուր ոստիկանութիւն եւ զին. Հրամանատարութիւն տեղեկութիւն ունին ամէն մարդու յետին շարժումէն, անկարելի է կազմակերպել որ եւ է հաւաքական ցոյց: Երեք - չորս տարիէ ի վեր, տեւեւ չշարժեցաւ Համալսարանի հրապարակին, Անգարա Ճատտէսիի (Պապը Ալի) կամ Թաքսիմի հրապարակին վրայ, հակառակ անոր, որ բաղձանքներ յայտնուեցան եւ նախաձեռնողներ եղան: Կը թուի, թէ Անգարա անհրաժեշտ նկատեց արուեստական այս փոթորիկը, եւ բստ այնմ հրահանգ տուաւ: Երբ կը կարդաք այս առիթով Թուրք թերթերու խորհրդածութիւնները, կը հաստատէք արդարեւ՝ թէ ցոյցերու մէջ մեծ դեր ունեցած են հրատարակութիւնները «Թան» եւ «Կէօրիւշէր» թերթերուն, եւ մասնաւորաբար մերկացումները Զէքէրիա եւ Սապիհա Սերթէլ ամոլին, որ, վերջերս, անյայտ է:

Ցուցարարները, 15—20000 հոգի, հիմնական նպատակ ունեցած են նախ իջնել Անգարա Ճատտէսի, եւ քանդել «Թան»ի մեքենաներու եւ խմբագրութեան պատկանող ամէն ինչ,— սեղան, աթոռ, թղթածրարներ, եւայլն, եւայլն: Խուժանը ապա ուղղուած է Թաքսիմ, եւ յիշատակարանին վրայ զետեղած ծաղկեփունջ մը, Աթաթիւրքի եւ Ինէօնիւի ի նպաստ ճառերով, ուղերձներով, պոռչտուքներով: Ամբողջ 10.000 հոգի խուժած են ապա «Լա Թիւրքի» եւ «Ենի Տիւնեա»թերթերու խմբագրատունները, եւ «Կէօրիւշէր» հանդէսի տպարանը: Քանդած են, ինչ որ գտած են իրենց առջեւ: Բերայի հրապարակին վրայ, եւ մինչեւ Պայազիտ, չորս ժամ ամբողջ, ուսանողութիւնը պոռացած է.— «Անկցի՛ն Սերթէլները, անկցի՛ համայնավարութիւնը»: Ցուցարարները կը կրէին նշանաբանականներ, ուր կ՚երեւէին հետեւեալ տողերը. «Զզուանք բոլոր անոնց, որ կ՚ուզեն Ստալինիոյ ներքին կռիւները կրկնել Թուրքիոյ մէջ».— «Ո՛չ ֆաշական ենք, ո՛չ համայնավար».— «Ո՛չ մէկ տեղ կարելի է գտնել ժողովրդապետութիւն մը հաւասար Թուրք ժողովրդապետութեան», եւայլն, եւայլն: Թափօրը համակրանքի ցոյցեր կատարած է «Հալք»ի Պոլսոյ Կեդր. Մասնաճիւղին առջեւ, ապա ուղղուած է A .B .C. գրատունը, որ համայնավարական գիրքեր կը ծախէ: Խորտակած է ցուցափեղկերը, կրակի տուած է գրքերը: Ահ ու սարսափ սփռելէ վերջ քաղաքին մէջ, ուսանողութիւնը ցրուած է 3—4 ժամ պոռպռալով:

Ցոյցը անմիջապէս արձագանգ գտած ըլլալով նաեւ արտասահման, եւ «Թաս»ի Պոլսոյ թղթակիցը «Մահ Ռուսերուն» աղաղակները վերագրած ըլլալով ցուցարարներուն, Խորհրդարանական խմբակը անհրաժեշտ նկատած է նիստ գումարել, եւ հրատարակել զեկոյց մը: Միւս կողմէ, մամուլի Միութեան Ընդհ. նախագահ Վէտատ Նըլքին, յայտարարութիւններ ըրած է Թուրք եւ օտար լրագրողներու, «խառնակչութիւն ու թշնամական վերաբերում» վերագրելով «Թաս»ի թղթակցին: Զեկոյցը կը փութայ ճշդել, թէ Ռուսիոյ դէմ որ եւ է ցոյց կատարուած չէ, եւ թէ ուսանողներու զայրոյթը ուղղուած էր Սերթէլներու եւ կարգ մը ձախ թերթերու հրատարակութեանց դէմ: Իսկ վարչապետ Սարաճօղլու, Լրագրողներու հաւաքոյթին մէջ շեշտած է, թէ ցոյցերը տեղի ունեցած են ուսանողներու իսկ նախաձեռնութեամբ, եւ թէ քննութիւններ կը կատարուին՝ ճշդելու համար պատասխանատուները:

Այս բոլորէն վերջ, լուսաբանութիւն մը:— Ցոյցի առտուն, բոլոր Թուրք թերթերը, նոյն կէտէն արձակուած նետերու նման, յարձակում կը գործէին «Թան»ի, «Ենի Տիւնեա»ի ու «Կէօրիւշէր» հանդէսի դէմ, որոնք բացէ ի բաց համայնավարական քարոզութիւն կը կատարէին: «Թասվիր», օրինակ, կը գրէր (4 Դեկտ.).— «Ժողո-

Տրապիզոնէն Տարտանէլ

Le Monde, Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ քննելով Վրացիներու (Խ. Միութեան) նոր պահանջները Թուրքիայէն, գիտել կուտայ.

— « Վրաստանը, Թուրքիոյ հիւսիսային դրացին, ազգագրագէտ գիտուններու միջոցաւ կը պահանջէ ոչ միայն խնդրոյ առարկայ նահանգները (Կարս, Արտահան եւ Արդուին), այլեւ Օլթին եւ Ապերը, իբրեւ օրրանը Վրաստանի: Տարակոյս չկայ թէ ազգագրութեան կամ պատմութեան կէտերու մասին բանավէճը կրնայ անվերջ երկարիլ: Թուրքերը կրնան պատասխանել թէ Արդուինը երբեք թրքական ըլլալէ դադրած չէ (բացի քանի մը տարիէ, Պերլինի դաշնագրին հետեւանքով), թէ եօ պահանջուած վիլայէթներուն բնակչութիւնը Թուրք է անժխտելի մեծամասնութեամբ, եւ կամ, եթէ ընդունուի նախկին կացութեան վերահաստատումը, Թուրքիան ինքն ալ իրաւունք պիտի ունենայ ահագին հողեր պահանջելու Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Եւրոպայի մէջ:

Բայց, պահանջուած երկրամասերուն տարածութենէն կամ իբրեւ փաստ յառաջ բերուած պատմական իրաւունքի օրինականութենէն աւելի, որ եւ է երկրի հողային ամբողջութեան սկզբունքն է որ առաջնակարգ կարեւորութիւն կուտայ խնդրին: Եւ այս կէտին մէջ թրքական հարցը սերտօրէն կապուած է իրանեան հարցին, կամ աւելի ճիշդ կը թուի թէ տեղի տուած է անոր, որովհետեւ խորհրդային պահանջները Կարսի եւ Տրապիզոնի մասին ինչպէս Ատրպատականի ժողովրդապետական շարժումները միեւնոյն նպատակին կը ձգտին,— ճնշել թրքական ձողին վրայ, պայթեցնելու համար Տարտանէլի նեղը»:

Թերթը շարունակելով իր խորհրդածութիւնները, կ՚եզրակացնէ թէ Հայաստան, Ատրպատական եւ Քիւրտիստան գամեր են թրքական դիմադրութեան ճակատին վրայ:

* * *

վուրդը արթնութեան կը հրաւիրենք խափանարար եւ խառնակիչ կարմիրներուն դէմ, որոնց դիմակը վար առնուած է այլեւս: Թուրք ժողովուրդ, մեր թշնամիները գործունէութեան լծուած են մեր երկրին մէջ, կարգ մը թերթերու եւ հանդէսներու միջոցաւ: Անոնք, գործակցելով Մոսկուայի ռատիոյին, կը ջանան թունաւորել ձեզ, ու երկիրը ենթարկել Իրանի եւ Պալքաններու ճակատագրին: Հիմա, որ գիտենք թէ որոնց ձեռք կը գտնուին այս մարդիկը, եւ որոնց ծախած են իրենց խիղճը, ժամանակ է գործի անցնելու: Ճակատները յարդարուած են, գործի»:

Նոյնիմաստ յայտարարութիւններ հրատարակած են «Ճիմհուրիէթ» եւ «Թանին»:

Յատկանշական է, դարձեալ, որ բոլոր այս դէպքերը կը զուգադիպին Ճէլալ Պայարի նոր կուսակցութեան կազմութեան օրերուն: «Հալք»ը միջոցներու մէջ խոր պիտի չուզէր գնել անշուշտ, խափանելու համար նոր կուսակցութեան ի նպաստ չեշտուած հրատարակութիւններ: «Թան», հինէն ի վեր մեծ համակրութիւն կը տածէ նախկին վարչապետին հանդէպ, իսկ «Կէօրիւշէր»՝ իր առաջին թիւով կը խոստանայ աշխատակցութիւնը Ճէլալ Պայարի եւ իր գործակիցներուն: «Կէօրիւշէր»ի առաջին թիւին մէջ յօդուած մը ունի նաեւ նախկին Արտ. գործավար Տօքթ. Թէվֆիք Րիւշտիւ Արաս.— «Մեղճ Աթաթիւրք»: Յօդուածագիրը, յիշատակներ պատմելէ վերջ Աթաթիւրքի հետ գործակցութեան իր օրերէն, կը շեշտէ՝ թէ տարբեր պիտի ընթանային դէպքերը Թուրքիոյ մէջ, եթէ մեռած չըլլար ան: Հանդոյցը դիւրաւ կը լուծուի, եթէ բոլոր այս հաճելի եւ անհաճոյ բաներուն մէջէն դիտէք Պոլսոյ ցոյցերը: — Այնպիսի օրերու մէջ, երբ Մոսկուա թափանցելու հեշտ եւ «տրամաբանական» միջոցներ կը գտնէ Մերձ. Արեւելքի մէջ, ու մանաւանդ այնպիսի շրջանի մը մէջ՝ ուր ծանրակշիռ հանդամանք ստացած են Թուրքեւռուս փոխյարաբերութիւնները, Անգարայի համար անհրաժեշտ կը թուի լարել ժողովուրդի տրամադրութիւնները՝ « մեծ դրացիին դէմ » , միւս կողմէ «փաստելով՝ թէ Թուրք երեսփոխանութիւնը կառավարութեան կողքին է: Դեկտեմբեր 5ի լրագրողներու հաւաքոյթին, կարգ մը խմբագիրներ գիտել տուած են, թէ համայնավարութեան գոյնով ծանօթ թերթերը նպաստ կը ստանան օտարներէ: Սարաճօղլու ճշդած է, թէ «ոչինչ գիտէ այդ մասին, եւ թէ շնորհակալ պիտի ըլլար եթէ լաւատեղեակներ օգնեն իրեն այդ խնդրի լուսաբանութեան համար»: Վարչապետը աւելցուցած է, թէ 40—50 թղթածրարներ պատրաստուած են բոլոր անոնց համար, որոնք օրէնքի հակառակ հրատարակութիւններ կատարեցին եւ կը կատարեն «Հալք»ի եւ «կառավարութեան դէմ»: — « Անոնցմէ մէկ քանին հետապնդումի պիտի ենթարկուին մօտերս, շեշտած է Սարաճօղլու: (Ակնարկութիւն, անշուշտ, «Թան» եւ «Վաթան » թերթերուն): Անգարա, հինէն ի վեր գիտցած է մաքրագործելու ու զտելու միջոցները: Մէկիկ մէկիկ առեան պիտի հրամեն անբաղձալի տարրերը, իրենց սանձարձակութեան հաշիւը տալու համար:

Տակաւին ծայրն ենք ծրարոց: Վաղը միւս օր, ականատես պիտի ըլլանք աւելի պատկերազարդ դէպքերու:

Մ.

× Le Populaire, ընկերվարական օրկանը, իր կարգին կը քննադատէ ռուսական պահանջները, եւ կը բացատրէ թէ անոնց հիմը Տարտանէլի խնդիրն է: Քանի մը հատուածներ.

— «Մեծն Ֆրետերիք կ'ըսէր.— «Նահանգ մը կը գրաւեմ, յետոյ կը գտնեմ իրաւագէտներ որոնք կ'արդարացնեն իմ աշխարհակալութիւնս»: Խ. Միութիւնն ալ հող կը պահանջէ, բայց կը թուի թէ բացարձակ վստահութիւն չունի իր միջազգային «իրաւագէտներուն» վրայ, քանի որ յոգնութիւն կրած է արդարացումներ ճարելու: Ինչպէս կ'երեւայ, իր իրաւունքները կը հասնին ԺԵ. դարէն անդին եղած շրջանի մը, օսմանեան աշխարհակալութենէն առաջ... Այս պայմաններուն մէջ, ապահովաբար Յունաստանն ալ ապարէզ պիտի իջնէ, որովհետեւ եթէ ռուսական պահանջները ԺԵ. դարէն անդին կ'անցնին, Յունաստանի պահանջները կը սկսին ԺԲ. դարէն: Տրապզոն մայրաքաղաքն էր Ալէքսի Կոմնենոսի յունական կայսրութեան»:

Թերթը յետոյ հաւաքական ապահովութեան, միջազգային ժողովրդապետութեան եւ մանաւանդ ազգային դերիշխանութեան հակառակ համարելով ռուսական պահանջը, չի հաւատար անոր յաջողութեան եւ կ'եզրակացնէ.

— «Ռուսական պահանջներուն ահաղնութիւնը աւելի չատ պիտի ծառայէ զօրացնելու Թրքական դիմադրութիւնը Կարսի եւ Արտահանի նահանգներու մասին որոնք սակայն Ռուսիոյ կը պատկանէին 1917էն առաջ»:

ՄԻՆՉԵՒ ՎԻԷՆՆԱ...

Թուրք մամուլը չանթեր կը տեղայ, ռուսական նոր պահանջներուն առթիւ: «Եթէ Ռուսերը այդպիսի պահանջներ ներկայացնեն, մենք ալ կրնանք Եւրոպան պահանջել, մինչեւ Վիէննա»: Թուրքիոյ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը յայտարարեց թէ կրնան որ եւ է ատեն տասնապատկել պատերազմական ելմտացոյցը եւ թէ բանակը պատրաստ է ամէն պատահականութեան առջեւ: Թերթ մը կը գրէ.— «Թուրքիան թոյլ պիտի չտայ որ օտար մրցակից մը ոտք կոխէ Թրքական հողին վրայ, եւ պիտի կրնայ իր արիւնը թափել դայն պաշտպանելու համար»:

Թուրքերը կը վախնան որ լքուին Անգլեւսաքսոններուն կողմէ: Կարգ մը թերթեր կը հարցնեն թէ արդեօք Թուրքիան նոր Չեխոսլովաքիա մը պիտի չըլլա՞յ, իսկ Մոսկուայի ժողովը՝ երկրորդ Միւնիխ մը:

Ներգաղթը Պոլսէ՞ն կը սկսի

Տեղական թերթ մը, Dernière Paris, կը հաղորդէ Մոսկուայէն քաշուած հեռագրով մը (21 Դեկտեմբեր).—

Մէկ շաբթուան մէջ աւելի քան հինգ հարիւր Հայեր արձանագրուած են Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանը, Խ. Հայաստան երթալու համար: Թուրք մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ թէ խորհրդ. իշխանութիւնները զանց կ'առնեն թրքական կառավարութեան արտօնութիւնն ստանալ այս արտագաղթին համար: Եւ դիտել կուտայ թէ այս ծրագիրը կապ ունի Կարսի եւ Արտահանի հետ զոր Ռուսերը կ'ուզեն Խ. Հայաստանի կցել:

Ֆրանքին նոր գինը

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց կիրակի օր, որոշելու համար Ֆրանքին նոր գինը, յարմարցնելով տոլարի եւ սթերլինի նոր սակին: Այս ժողովէն առաջ, զօր. տը Կօլ խորհրդակցած էր վեց նախարարներու հետ եւ զանազան զրոյցներ կը շրջէին,— տոլարը՝ 150 ֆրանք, անգլիականը՝ 600, միջինը՝ 120 եւ 480 ֆրանք: Ելմտական նախարարը նոր դժուարութեանց մատնուած է, եւ կը հաշուէ թէ հասոյթները պիտի պակսին մօտ 8 միլիառ, իբրեւ հետեւանք այս կարգադրութեանց: «Իւմանիթէ» դիտել կուտայ թէ քանի մը օտար պետութիւններ են որ կը պարտադրեն Ֆրանքին արժեզրկումը, սեղանաւորական շրջանակներու հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

50 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ պիտի աւելնան շոգեկառքերու (Ա. եւ Բ. կարգ) եւ մեթրոյի գիները (Ա. կարգ): Գ. կարգերու գիները կը մնան անփոփոխ: Ապրանքներու փոխադրութեան գիներն ալ պիտի աւելնան 50 առ հարիւր: Յաւելումները պիտի գործադրուին Յունուար 5էն սկսեալ:

ՓԱՐԻԶԻ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ լոյս չտեսան շաբաթ օր, բանուորները գործադուլ հռչակած ըլլալով:

ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ ծովակալ Տարլանի ահաբեկիչը, Ֆէրնան Պոնիէ, Ալժէի վերաքննիչ Ատեանին կողմէ: Նախագահը յայտարարեց թէ «կարգ մը փաստաթուղթեր կ'ապացուցանեն որ Տարլան Ֆրանսայի շահերուն դէմ գործած է»:

ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ ճաշարանները, սրճարանները եւ զբօսարանները բաց պիտի մնան որքան որ կ'ուզեն, Դեկտեմբեր 24էն 25ի եւ 31էն Յունուար 1ի գիշերները: Ելեկտրական հոսանքն ալ անընդհատ պիտի բանի Դեկտեմբեր 25ին եւ Յունուար 1ին:— Սովորական օրերու համար փոփոխութիւններ կատարուած են Գ. շրջանին եւ արուարձաններու մէջ, դեկտեմբեր 23էն Յունուար 6:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱՆԱԿԸ պիտի բաղկանայ 500.000 զինուորէ, ծովային բանակը՝ 65.000է: Զինուորութեան շրջանը պիտի ըլլայ 13—14 ամիս: Զինուորցուները դրօշի տակ պիտի առնուին 19 տարեկանին: 1946 Փետրուար 1էն առաջ պիտի արձակուին 1939—3էն 1942ի զօրադասերը.— 100 հազար հոգի:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԶՕՐ. ՓԷԹԸՆ, որ մեռաւ ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով, պիտի թաղուի Լիւքսէմպուրկի մէջ: Կիրակի օր յուղարկաւորութիւն մը կատարուեցաւ Հայտէլպէրկի մէջ, իսկ երէկ՝ Լիւքսէմպուրկի մէջ: Տասը զօրավարներ ուսամբարձ վերցուցին յաղթական հրամանատարին մարմինը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ հանրապետութիւնը ճանչցուեցաւ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն կողմէ: Ուրեմն միապետութիւնը վերջնապէս թաղուած կ'ըլլայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ անգլիական եւ ֆրանսական զինուորները պիտի մնան, ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար, մինչեւ որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը վերջնական որոշում տայ: Անգլ. եւ Ֆրանսական պատուիրակները այժմ կը խորհրդակցին Պէյրութի մէջ, Սուրիոյ զինուորները միաժամանակ պարպելու համար: Երկու կառավարութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը հրատարակուեցաւ մամուլին մէջ: Տրամադրութիւնները հաղորդած ենք արդէն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բրիտանական շրջանի բոլոր ածխահանքերը յանձնուեցան անգլիական իշխանութեանց, որոնք յանձն առած են պաշտպանել Միացեալ Ազգերուն իրաւունքները: Սեփականատէրերը որ եւ է հատուցում պիտի չստանան:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐԷՆ Ֆրանսային բաժինը պիտի ըլլայ 16 առ հարիւր ճարտարագործական հաստատութիւններէ (մեքենաներ եւն.), 22.8 առ հարիւր ածուխ եւ գերմանական ստացուածք արտասահմանի մէջ: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները պիտի ստանան 28 առ հարիւր, Յունաստան 2 առ հարիւր եւն.:

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ համաճարակ մը ծագած է Թուրքիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ,— Իզմիր (230 հիւանդ), Էսկիշէհիր (300) եւն.: Այս վերջին քաղաքին մէջ օրական 2—3 հոգի կը մեռնին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ (21 Հոկտ.) արդիւնքը հրատարակելով, Անգարայի վիճակագրական տեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ բնակչութեան թիւն է 18.871.203: Նախորդ մարդահամարը, որ կատարուեցաւ 1940ին, կը ցուցնէր 18.820.950 հոգի, ուրեմն հինգ տարուան մէջ աւելցած է 1.050.253 հոգի: 1935ի եւ 1940ի մարդահամարներուն միջեւ աճումին համեմատութիւնը հազարի վրայ 18 էր, հիմա իջած է 11.8ի: Այս նուազումը կը վերագրուի պատերազմին, քանի որ հազարաւոր երիտասարդներ զէնքի տակ էին: Գաղթականներու թիւն ալ պակսած է: Պոլսոյ բնակչութիւն թիւն է 844.090:

« ՍԷՌԺԱՆ » ՍԵՐԺ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ անուն Հայ մը ձերբակալուեցաւ, իբրեւ մեղսակից ինքնաշարժի գողերու, որ կ'ամբաստանուի թէ անցեալ Նոյեմբերին գնդակ արձակած է ոստիկաններու վրայ: Թերթերը կը գրեն թէ կալանաւորը 23 տարեկան է, երկու անգամ դասալիք եղած օտար Լեգէոնէն: Այս ձերբակալութեան շնորհիւ ծուղակն ինկաւ գողերու խումբ մը, որ կը բաղկանար 10 հոգիէ եւ գողցուած ինքնաշարժները կը ծախէր 120.000—200.000 ֆրանքի:

ՑՐ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի դպրոցական տղոց Տօնածառի հանդէսը՝ հինգշաբթի 27 Դեկտ. ժամը ճիշդ 3.30ին, 1 rue Henri Heine, métro Jasmin: Մուտքը ազատ է:

Պ. ՄԵԼԻՔ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ մահուան առթիւ, ազգականը, Պ. Խորէն Եաղուպեան փոխան ծաղկեպսակի 500 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Ազքատախնամին եւ 500 ֆրանք ալ Ցր. Կ. Խաչին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ԳԻՆԵՋՕՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր հին, նոր, համակիր եւ պատուոյ անդամները այս հինգշաբթի 27 Դեկտեմբեր, իրիկուան ժամը 7ին, Միութեան հաւաքատեղին, Bar du Globe, ուր նոր տարուան գինեձօնէն վերջ, չքանշաններ պիտի բաշխուին բոլոր ֆութպոլիստներուն, որոնք 1944 — 1945 տարեշրջանին իրենց դեղեցիկ խաղարկութեամբ բարձրացուցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարկը:— Վ. Շամլեան

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՎԵՑ ՀԱՅԵՐ ՏԱՔԱՐԻ ՄԷՋ

ՏԱՔԱՐ, (Յառաջ).— Վեց Հայեր ենք Սենեկալի այս մեծ նաւահանգիստին մէջ: Բոլորս ալ արհեստաւոր, դերձակ, կօշկակար, սափրիչ, աղաղձագործ, կառատուն բանեցնող: Ամէնքս ալ ամուրի ենք եւ միասին կ'ապրինք: Զորս Լիբանանէն, իսկ երկուքը Ֆրանսայէն եկած են:

Տաքարի մէջ Յուլիսէն մինչեւ նոյեմբերի վերջը չափազանց տաք կ'ընէ, իսկ մնացեալ 7 ամիսներուն Ֆրանսայի մայիս ամսուան կլիման ունի:

Պատերազմի միջոցին բնաւ նեղութիւն չունեցանք, միսը, ձուկը, հաւկիթը, հաւը, գինին, սուրճը, քաքաօն, մաքարօնին ազատ կը ծախուէին առանց կտրօնի, իսկ հացը, կարագը, օճառը, բրինձը, կաթը կտրօնով էին, սակայն տրուած քանակը բաւարար էր ապրելու համար:

Թղթակից

ՏԽՐՈՒՆԻ

«Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը Տիկին Արաքսի Զարիֆեանի, որ երկար տարիներ ծառայած է հայկական բեմին, իր ամուսնին՝ ողբացեալ Զարիֆեանի հետ: Անոր մահէն վերջն ալ, տիկինը սիրայօժար կը մասնակցէր բարեսիրական ներկայացումներու:

ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ուրբաթ իրիկուն ժամը 5ին, Union Fédérale des Engagés Volontaires Etrangersն մամուլի ասուլիս մը սարքած էր Լիւթէսիայի սրահներուն մէջ:

Ներկայ էին Ֆրանսացի եւ օտար թղթակիցներ եւ պետական անձեր: Հրաւիրուած էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը: Օրուան Նախագահը կարճ զեկոյց մը կարդաց որ կը պարզէր բոլոր օտար կամաւորներու դերը Ֆրանսական բանակին մէջ մասնաւորաբար այս վերջին պատերազմին ընթացքին: Անոնք արիաբար կռուեցան Ֆրանսայի ազատութեան ու յաղթանակին համար: Դժբախտաբար, ինչպէս շեշտեց զեկուցանողը, իրենց ամբողջ զոհաբերութիւնը չէ գնահատուած, քանի որ մինչեւ այսօր միշտ դժուարութիւններ կուտան նոյնիսկ պարզ հպատակութեան մը համար: Ցիսուն հազարէն աւելի է օտար կամաւորներու թիւը: Ճիշդ է որ որոշ անհատներու կողմէ դիւրութիւններ կը տրուին: Այս գործին մէջ կարեւոր դեր մը կրնայ կատարել Ֆրանսական մամուլը, լայն սիւնակներ յատկացնելով:

Ասուլիսը վերջացաւ «քօքթէյլ»ով մը:

Թղթակից

ՇԷՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժէրոմի արուարձանը քան տարուան մէջ յաջողած է զարգանալ շնորհիւ իր աշխատասէր ժողովուրդին: 1925ին Հայերը սկըսած են հող գնել, հողատիրոջ կողմէ տրուած դիւրութիւններէն օգտուելով: Առաջին անգամ երեք ընտանիքներ սկսած են շինել կոկիկ տնակներ: Յետոյ բաւական թուով հայ ընտանիքներ ալ այս թաղամասէն հողեր գնելով, մինչեւ 1930 վաթսուն ընտանիքի հասած էր բնակչութիւնը, մեծ մասը Սիվրի Հիսարցի հայրենակիցներ: Կան նաեւ բաւական թիւով Պոլսեցի, Նիկոմիդացի, Ատափազարցի, Կեսարացի, Աքչէհիրցի, Քէօթահեացի եւ Գարահիսարցի, որոնցմէ շատերը շինած են գեղեցիկ վիլլաներ, յարակից պարտէզներով:

Աշխատասէր է Սէն Ժէռոմի ժողովուրդը, ունին հայկական բաղնիք, երեք հացագործ, մէկ պառ (Մանուկի), կօշիկի գործարան մը, որ մօտաւորապէս քան ընտանիքներու այրերուն գործ կը հայթայթէ, վեց նպարավաճառ եւ երկու կերպասավաճառներ: Բնակիչներուն մեծ մասը բանուորներ են, շատերը արհեստաւորներ, մասնաւորապէս դերձակ ու կօշկակար:

Մինչեւ 1930 թաղին մէջ ոչ դպրոց եւ ոչ եկեղեցի կար, բայց բնակչութիւնը աւելցած ըլլալով, եօթը սրտցաւ հայրենակիցներ ժողովուրդին օժանդակութեամբ յաջողեցան 40.000 ֆրանքի գնել թաղին ճիշդ կեդրոնէն Հայու մը 575 մեթր քառակուսի հողը: Ցարակից երկու սենեակները մէկ սենեակի վերածուելով, կիրակի օրերը կրօնական պաշտամունքի, իսկ լուր օրերն ալ մանուկներու դասախօսութեան յատկացուեցաւ:

1931ին նեղ կուգար այդ շէնքը եօթանասունի մօտ փոքրիկներու համար: Հողը գնող Դպրոցասիրաց Միութեան անդամները հրաժարած ըլլալով, ժողովուրդի հաւանութեամբ ընտրուեցաւ թաղականութիւն մը, եւ անոր հետ 10 հոգիէ բաղկացեալ յանձնախումբ մը, որոնք ամէն ջանք ի գործ դրին նոր մատուռ մանկապարտէզի մը շինութեան համար: Եւ շինուեցաւ վայելուչ եկեղեցի մը, 17 մեթր երկայնքով, 7 մեթր լայնքով եւ 8 մեթր բարձրութեամբ: Վեց ամիս շատերը աշխատեցան ձեռք ձեռքի եւ 110 հազարի մօտ գումար մը գոյացաւ, հողին դրամն ալ մէջն ըլլալով: Օծումը կատարուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ այժմ վախճանեալ Տէր Գրիգորիս Պալաքեան եպիսկ.ի ձեռքով եւ եկեղեցին կոչուեցաւ Սահակ Մեսրոպի անունով: Ցաջորդով՝ ուրիշ տեղեկութիւններ:—

Շ. Ք.

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 26 Décembre 1945 Չորեքշաբթի 26 Դեկտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4493-Նոր շրջան թւ 222 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՇՈ՛Վ, ՇՈ՛Վ...

Մոսկուայի նոր, թէեւ անուղղակի պահանջներէն վերջը — 9-10 նահանգ — լուրերը ցամքեցան յանկարծ: Եւ միջազգային մամուլը, ապշահար, կը գոհանայ մութ խորհրդածութիւններ հրատարակելով:

Մեր կարդացած թերթերուն մէջ, մինչեւ հիմա չհանդիպեցանք լրագրի մը որ ջատագովէր ռուսական պահանջները: Մինչեւ անգամ ընկերվարական պաշտօնաթերթը, Le Populaire, կը հեգնէր զանոնք, դիտել տալով թէ կը հակասեն հաւաքական ապահովութեան, ժողովրդապետութեան եւ մանաւանդ ազգային գերիշխանութեան:

Կը թուի թէ մեր պաշտօնակիցը շատ ալ ծանօթ չէ Կովկասի եւ մանաւանդ Մօտաւոր Արեւելքի ժամանակակից պատմութեան: Այլապէս, ետ պիտի չերթար մինչեւ ԺԵ. կամ ԺԶ. դարերը, վիճելի դարձնելու համար եղած պահանջները:

Մենք աչքի առջեւ չունինք վրացի երկու ակադեմականներուն, Ճանացիայի եւ Բերձենիշվիլի նամակին ամբողջ բնագիրը, որ հրատարակուած է Թբիլիսիի (Թիֆլիս) «Կոմունիստ» թերթին մէջ: Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ»ն ալ, այդ մասին տուած էր այնքան տեղեկութիւն որքան երեւցաւ մեր թերթին մէջ, առաջին օրէն:

Կիրակի օր, թերթին Մոսկուայի թղթակիցը երկար նամակով մը կը խօսէր նաեւ այդ մասին, շեշտելով թէ դեկտեմբեր 21ին «Փրավտա» եւ «Իզվեստիա», կուսակցական եւ կառավարական օրկանները, չորս սիւնակի վրայ հրատարակած են երկու գիտուններուն նամակը, որ կը պարզէ Վրացիներու դարաւոր պայքարը Թուրքերուն դէմ: «Վրաստան երբեք չէ ճանչցած Թուրքիոյ կողմէ կցումը վրացական հողերու եւ վերջինը որ տեղի ունեցաւ 1921ին,— Արտահան, Արդուին, Օլթի»:

Ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, պահանջուած նահանգներն են Արտահան, Արդուին, Օլթի, Թորթում, Սպեր, Բաբերդ, Կիւմիւշխանէ եւ արեւելեան Լազիստանը, «մէջն ըլլալով Տրապիզոնի եւ Կիրասոնի շրջանները. այսինքն միայն Թուրքիոյ յափշտակած հողերը»:

Անցեալ մարտին, երբ Կարս-Արտահանի հարցը յուզուեցաւ, Հայաստանի անունը յառաջ կը քշէին: Այս անգամ պահանջները կը ներկայացուին յանուն Վրաստանի:

Ամէն պարագայի մէջ, Մոսկուան է որ հող կը պահանջէ Թուրքիայէն, առանց պաշտօնական բանաձեւ մը ներկայացնելու:

Պիտի հարցնէք,— ինչո՞ւ այսպէս կողմնակի, եւ ոչ թէ ուղղակի, պաշտօնապէս:

Այս հարցումին պատասխանը շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Կը բաւէ ըսել թէ՝ հայկական թէ վրացական հողերու պահանջը սերտ կապ ունի Վոսփորի եւ Տարտանէլի հարցին հետ: Եւ ատոր համար է որ միջազգային մամուլը մեծ մասով, ինչպէս եւ Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Խ. Միութիւնը ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ճնշում բանեցնել, իր ուզած եղանակով լուծելու համար Նեղուցներու խնդիրը:

Գաղտնիք չէ ռուսական ծրագիրը՝ Նեղուցներու մասին,— ռազմական խարիսխներ ապահովել, Թուրքիոյ — միայն Թուրքիոյ հետ ստանձնելով անոնց հսկողութիւնը: Տարբեր բացատրութեամբ, ազատ ելք դէպի ծով: Դէպի տաք ջուրերը: Իրականացումը դարաւոր երազի մը:

Ինքնավար Ատրպատականի խնդիրն անգամ կապ ունի այդ հիմնական ծրագրին հետ,— ճամբայ բանալ դէպի Պարսից ծոց: Դէպի Հնդկական ովկիանոս:

Այս ճամբուն վրայ, Մոսկուան իր դիմացը կը գտնէ Մեծն Բրիտանիան եւ Մ. Նահանգները, որոնց հաւատարիքները ուժ կուտան Թուրքիոյ՝ բացարձակապէս ժխտական դիրք մը բռնելու համար: Ինչպէս միշտ — Կրետէի օրերէն սկսելով — Թուրքիա «ոչ» կ'արտասանէ բարձրաձայն: «Կիրիտ պիզիմ ճանըմըզ», կ'ըսէին երէկ: «Նեղուցները մեր կոկորդն են, Կարսը՝ մեր ողնայարը», կ'ըսեն այսօր (Գարա Պէքիր Քեազիմ):

Վերջին լուրերու համաձայն, Մ. Նահանգներու պաշտօնական շրջանակները կ'ուզեն անջատել Նեղուցներու խնդիրը, իբրեւ միջազգային հարց, եւ միւս հողային պահանջներր կապել սահմանային սրբագրութեանց հարցին, որ պիտի քննուի Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին մէջ: Շ.

Փրկութեան միջոց մը

Սիրելի «Յառաջ», նիւթս նոր չէ — Ազգապահպանում: Այս խորագրին տակ շատ բան գրուեցաւ տարիներէ ի վեր Ֆրանսահայ թերթերու մէջ, նոյն ժամանակաշրջանին ահա սերունդ մը արդէն հասաւ:

Նորահաս սերունդը դժբախտաբար մեծամասնութեամբ հայերէն գրել կարդալ չի գիտեր, եթէ գիտէ խօսիլ, ան ալ անշուշտ ոչ սահուն:

Ի՞նչ ընել: Կոչ ուղղուեցաւ ծնողներուն օգնութեան հասնիլ, անօգուտ:

Կազմակերպուեցան ամէն գաղութի մէջ տարիներէ ի վեր, եւ այսօր ալ կը կազմակերպուին դեռ՝ հայերէնի դասընթացքներ: Արդիւնքը՝ ոչ-գոհացուցիչ:

Ազգապահպանման հարցի լուծումը վերապահեցինք ներգաղթին: Ներգաղթով անշուշտ կը լուծուի ձուլումի հարցը, բայց մինչեւ ո՞ր:

«Յառաջ»ի մէջ կարդացի սրտցաւ հօր մը տողերը նոյն նիւթին շուրջ.— «Գոնէ ֆրանսերէն յօդուածներ տպուին, որպէսզի կարենամ ըսել զաւակներուս,— եկէք, կարդանք միասին»:

Իրապէս լուծում մը: Ֆրանսահայ երիտասարդին համար պէտք էր ֆրանսերէն լեզուով շաբաթաթերթ մը: Ճոխ բովանդակութեամբ, Հայոց պատմութեան դրուագներով, գրականութեան, հայ գաղութներու կեանքէն պատմուածքներով, մարզական բաժինով: Եւ որպէսզի թերթը ըլլայ աւելի հրապուրիչ, միջազգային անցուդարձերու բաժին մըն ալ տալ անոր: Եթէ Ամերիկայի մէջ Հայերը ստիպուեցան անգլիերէն թերթեր հրատարակել նորահասներու համար, ինչպէս Haïrenik Weekly, անշուշտ պահանջը եւ արդիւնքը չօշափելի էին:

Տասը ամսուան մէջ հանդիպեցայ մօտաւորապէս յիսուն հայ տղոց, բոլորն ալ ամերիկեան բանակի զինուորներ, Նիսի մէջ, որ արձակուրդի կայան դարձած է անցեալ Յունուարէն ի վեր:

Ամերիկահայ տղաքը հայերէն գրել-կարդալ գրեթէ չեն գիտեր, եւ խօսիլ շատ քիչ: Մեծ դժուարութեամբ եւ ամերիկեան շեշտով կը խօսին հայերէն: Անոնք որ քիչ շատ սահուն կը խօսին, մատի վրայ կը համրուին, ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ այդ վիճակին մէջ կարենան կարդալ հայերէն տառերով գիրք կամ թերթ:

Բայց, հրաշալի են մեր ամերիկահայ տղաքը: Ընդհանուր առումով մաքուր Հայ են, եւ կրթուած տղաք: Ամէնքն ալ գիտեն Հայոց պատմութեան կարեւոր դրուագները: Haïrenik Weekly կը կարդանք, կ'ըսեն: Հ. Յ. Դ. Երիտ. Միութեան անդամ էի, ըսաւ մէկը, «ակումբներ ունինք, կ'երթանք թերթ կը կարդանք»: Ուրիշ մը իբրեւ յիշատակ նուաէ Էջմիածնի գմբէթը գծեց:

Հպարտ են իրենց հայ անունով: Ոչ մէկը ուզեց ծածկել իր ազգութիւնը:

Եթէ Ֆրանսահայ տղաքը կ'ամչնան իրենք զիրենք Հայ կոչելու, պատճառը այն է որ չեն գիտեր իրենց ծագման, իրենց ազգի, իրենց գրականութեան չքնաղ էջերը:

Տուի՞նք իրենց ձեռքը իրենց հասկցած լեզուով թերթ մը եւ չկարդացի՞ն:

Հայկական Դատի հարցը կ'արծարծուի: Ձեռնարկուած է հանգանակութեանց: Ինչո՞ւ չհիմնել ձեռնարկ մը, ծանօթացնելու համար մեր նորահաս երիտասարդութեան իր արդար Դատը, իր հասկցած լեզուով:

Ինքն է տէրը այդ դատին, բայց չի գիտեր թէ ինք ուրկէ կուգայ եւ ուր կ'երթայ:

Ֆրանց Վէրֆէլ իր «Մուսա Տաղով» շատ աւելի օժանդակեց հայութեան՝ օտարին ծանօթացնելով Հայը, քան մենք մեր ամենօրեայ ահազանգով՝ մեր զաւակներուն:

Ջուր է հնչեցնել ահազանգը, առանց գործնական ձեռնարկի մը:

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքօ կազմ եւ պատրաստ կը պահէ 600—700.000 հոգինոց բանակ մը: Պետական ելմտացոյցին մէկ երրորդը յատկացուած է բանակին եւ ոստիկանութեան ծախքերուն: Միւս կողմէ Ֆրանքօ կարգ մը բարեփոխումներ ծրագրած է, Դաշնակիցներուն համակրանքը շահելու համար: Փարիզի մէջ կը պնդեն դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման վրայ: Թերթերը կը գրեն թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը Փարիզ պիտի փոխադրուի:

Թուրք մամուլը շանթեր կ'արձակէ

«ՎԱՂԸ ԿՐՆԱՆՔ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ԳՏՆՈՒԻԼ ՋԷՆ Ի ՁԵՌԻՆ

Անգարայէն կը հեռագրեն Դեկտ. 24 թուականով.— Ռատիօ - Անգարա եւ ամբողջ Թուրք մամուլը կը շարունակեն աննկուն ընդդիմութիւն ցուցնել Խ. Միութեան հողային պահանջներուն: Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ բացարձակապէս անկարելի է նոյնիսկ վիճաբանիլ այդ մասին եւ կը յայտնեն թէ Թուրքիա վճռած է զէնքի դիմել, եթէ Ռուսիա սպառնայ բռնութիւն բանեցնել:

Ռատիօ - Անգարա կը յայտարարէ.— «Թուրքիա յարձակում չկրեց: Ան ոչ մէկուն վրայ յարձակեցաւ, ոչ մէկէն հող կը պահանջէ եւ ո եւ է մէկուն տալիք հող չունի: Մեզի համար շատ դժուար է հաւատալ թէ Մոսկուայի խորհրդաժողովը կրնայ յօշոտել մեր սահմաններուն վերաբերեալ խնդիրներ: Եթէ ջիղերու պատերազմ է, լաւ կ'ըլլայ որ գիտնան թէ Թուրքերը չեն ճանչնար, եթէ կը կարծեն որ անոնց ջիղերը, որ դարերով ամրացած են Անատոլուի մէջ, կրնան երբեք տկարանալ»:

«Թասվիր» թերթը կը գրէ.— «Ռուսիոյ կը մնայ կա՛մ հրաժարիլ իր տենչերէն, եւ կամ վճռական քայլ մը առնել եւ բռնութեան դիմելով փորձել զանոնք իրականացնել»:

«Վաթան» խօսքն ուղղելով Մոսկուայի մէջ ժողովի նստած անգլեւսաքսոն նախարարներուն, կ'ըսէ.— «Եթէ Մոսկուայի մէջ նոր Միւնիխ մը պիտի ստեղծէք ի վնաս մեզի, գիտցէք որ մենք Չեխոսլովաքներ չենք եւ չենք կրնար ընդունիլ նուազագոյն սակարկութիւն մը մեր իրաւունքներուն վրայ»:

«Եէնի Սապահ» կը յայտարարէ.— «Եթէ հարկ ըլլայ, Թուրքիա պիտի գիտնայ սուղ ծախել իր անկախութիւնն ու կեանքը»:

«Սօն Փօստա».— «Վաղը կրնանք գտնուիլ սահմանին վրայ, զէն ի ձեռին»: «Վաղըթ» կը բացագանչէ վեց սիւնակի վրայ փռուած խորագրով մը.— «Թուրքերը պիտի կռուին»:

Միւս կողմէ կը ծանուցուի թէ Թրքական կառավարութիւնը արդէն իսկ զինուորական միջոցներ ձեռք առած է խորհրդային սահմանին վրայ, դիմադրաւելու համար ամէնպատահականութիւն:

╳ Զօր. Գարապէքիր Քեազիմ (Կարսի յաղթականը), որուն յայտարարութեանց մէկ մասը հրատարակեր էինք, ըսած է նաեւ, Ազգ. Ժողովին մէջ.

— «Եթէ Ռուսերը պնդեն, տարակոյս չկայ թէ պիտի պատերազմինք: Պիտի կռուինք մինչեւ աշխարհի վերջը, մինչեւ որ մէկ հատիկ Թուրք չմնայ»:

Զօրավարը այս առթիւ պատմած է թէ Լենին եւ Չիչէրին քանիցս հաւաստած էին թէ Կարսի դաշնագիրը վերջնական է եւ թէ ապագային որ եւ է սահմանային խնդիր պիտի չծագի Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Ի՞նչ կ'ըսեն հայ թերթերը

Հեռագրի մը համաձայն, Պոլսոյ Հայերէն թերթերը կը մեղադրեն Թուրքիան թէ միշտ երկրորդ աստիճանի քաղաքացիներ նկատած է Հայերը: Այդ լրագիրներէն մէկը կը գրէ.— «Եթէ Հայերը միեւնոյն իրաւունքներն ունենային ինչ որ Թուրքերը, պէտք պիտի չզգային գաղթելու Թուրքիայէն»:

Իբրեւ պատասխան, «Թանին» դիտել կուտայ որ «եթէ հայ խմբագիրը այսպիսի յօդուած մը գրէր Խ. Հայաստանի մէջ, գնդակ մը պիտի ընդունէր ծոծրակին վրայ»:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Պոլսոյ Հայերուն գաղթը դէպի Խ. Հայաստան կը սպառնայ վերաբանալ փոքրամասնութեանց խնդիրը:

ՀԱՅՑԵԻՔԻՒՐՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻ՞ՒՆ

«Թայմզ»ի թղթակիցը հեռագիր մը ուղղելով Անգարայէն, կ'ըսէ թէ Թուրքերը վճռած են պահել իրենց հողային ամբողջութիւնը, որ միաժամանակ երաշխաւորուած է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ կողմէ, 1941 Օգոստոս 10ի հաւաքական ծանուցագրով: Յետոյ կը պատմէ.— Պատճառներ կան հաւատալու թէ հայ եւ քիւրտ յեղափոխական կոմիտէները առեն մը գործակցած են Սուրիոյ եւ Միջին Արեւելքի մէջ: Հետեւաբար, կը թուի թէ քրտական եւ հայկական պահանջները կրնան միաժամանակ ներկայացուիլ: Եթէ այդպէս ըլլայ, կրնայ շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ:

╳ Վերջին լուրերու համաձայն, Մոսկուա պաշտօնապէս դիմում կատարած է Անգարա, հողային պահանջներու առթիւ, խօսելով միայն Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի, ինչպէս եւ Տարտանէլի մասին (ռազմական խարիսխներ):

«Ուլուս», Անգարայի պաշտօնական օրկանը, հանդարտութեան յորդոր կարդալով, կը յիշեցնէ թէ «պէտք չէ մոռնալ տարբերութիւնը անոնց որ անպատասխանատու են եւ իրենց խելքին փչածը դուրս կուտան եւ այն անձերուն, որ պատասխանատու են իրենց երկրի եւ աշխարհի ճակատագրին»:

╳ Կառավարութիւնը ամբողջութեամբ հրա-

«Սասուն»

Ազգ. Թատերախումբին այս ներկայացումը յաջող էր, ինչպէս «Մեծապատիւ Մուրացկանները», նախորդ անգամ:

«Սասուն»ը պատմութիւնն է, ինչպէս կ'ըսէր յայտագիրը, Մարսիլիացի բեռնակիր ժաք Գռաշարի, որ իր բազուկներուն եւ մտքին ուժով հասած է բարձր դիրքի, սակայն չէ՛ յաջողած գրաւել իր կնոջ՝ Ան-Մառիի սիրտը: Ան-Մառի ազնուական ընտանիքի զաւակ է եւ իր ծնողքը դրամին սիրոյն ամուսնացած են զինքը Գռաշարի հետ: Գռաշար իմանալով որ իր կինը ոչ միայն զինքը չի սիրեր, այլեւ հոմանուհին է իր բարեկամ Լը Կովէնի (բարեկամ մը որ իր միջոցաւ հարստացած էր), սակարանի խաղով մը կը փճացնէ իր ամբողջ հարստութիւնը, կործանելով իր հետ Լը Կովէնը, ինչպէս հին պատմութեան մէջ Սամսոն կործանելով տաճարը ուր Փղշտացիները զինքը կապած էին, կը փճանայ իրեն հետ ոչնչացնելով իր թըշնամիները...: Վերջապէս Ան-Մառի ըմբռնելով իր ամուսնոյն հոգեկան մեծութիւնը, կը յանձնէ սիրտը այն մարդուն որ թէեւ կործանած, դեռ եւս կը համարձակի սիրել զինքը եւ պայքարիլ այդ սիրոյն համար, այս անգամ:

Խաղը ունի յաջող կառուցուածք, մեզ հեւ ի հեւ հետեւիլ կուտայ նիւթին: Տեսարաններ կան որ կը յուզեն պարզագոյն միջոցներով: Չորրորդ արարի վերջին տեսարանը միայն ինծի տկար եւ երբեմն անիրական երեւաց:

Գալով բեմադրութեան, եթէ նկատի չառնենք մէկ երկու աննշան պատահարներ, անթերի էր: Խաղը իր չորս արարներու ընթացքին քալեց անսայթաք: Բեմադիրը, տիկին Բուդաղեան արժանի էր այն ջերմ ծափերուն զոր ներկաները չզլացան խաղին վերջաւորութեան:

Դերասաններուն գլուխը պէտք է դասել Պ. Ա. Շահխաթունին: Երկու ժամ անընդհատ ճաշակեցինք լաւագոյն օրերու Շահխաթունի մը, տէր իր ամբողջ կարողութիւններուն: Երկար ատենէ ի վեր, ան մեզի այսքան յաջող դեր մը չէր տուած: Իր արտայայտութիւններուն զօրութեանը մեծագոյն դերասաններուն մօտ միայն կարելի է հանդիպիլ: Նկատողութիւն մը. ինչո՞ւ Պ. Շահխաթունի կ'արտայայտուէր ռուսահայերէն, մինչդեռ թարգմանութիւնը (Տ. Նշանեան) թրքահայերէն էր:

Մեծապէս յաջող էր նոյնպէս Տիկին Ս. Նշանեան: Կատարելապէս ըմբռնած իր դերը: Ան յուզիչ էր եւ ճշգրիտ: Նմանապէս հարազատ էր Օր. Ալճեանի մարմնաւորած մարքիզուհին: Օր. Էքիզեան որ կը փոխարինէր Տիկին Ազնիւը (յանկարծօրէն հիւանդացած ներկայացման նախօրեակին), կատարելապէս չէր կրցած ուսումնասիրել Լը Կովէնի նախկին սիրուհի Կոասի դերը, սակայն ցոյց տուաւ թէ կրնայ նոյն յաջողութեամբ տանիլ իրարմէ տարբեր դերեր: Պ. Մանպաշ ամէն ներկայացման ցոյց կուտայ յառաջդիմութիւն, յաջող էր իր հարուստի չփացած տղու դերով: Յաջող էին նոյնպէս Պ. Սվաճեան (Լը Կովէն) եւ Պ. Պոտոսեան որ արժանի է լաւագոյն դերերու: Գալով Պ. Նշանեանի, իր զուարճալի հնարքներով ծիծաղ բերաւ երբեմն, խաղին ծանր մթնոլորտին մէջ: Պիտի մոռնայի մէջբը տ'օբէլի մը դերին մէջ Պ. Իշլէմէճեանը իր յաղթանդամ Փիզիքականով: Իր տուած տիպարները միշտ յաջող են:

Ներկայացումը, մեծապէս գնահատելի, պատիւ կը բերէ խումբին:

Մուշեղ

տարակեց Գարապէքիր Քեազիմի ճառը որ կ'ըսէ թէ իրենք «Ռուսերէն չառին Կարսը, այլ Հայերէն, որոնք արշաւելով ջարդած էին Թուրք բնակչութեան կէսը»:

Երեք Մեծերը լաւատես

Մոսկուայի խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները լուռ ու մունջ, միշտ մերժելով ստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդել մամուլին, որ, ճարահատ, կը գոհանայ ենթադրութիւններով:

Քանի մը օրէ ի վեր, տեսակ մը լաւատեսութիւն կը տիրէ: Կը հաւաստեն թէ Խ. Միութիւնը գոհացում ստացած է հիւլէ ռումբի հարցին մէջ, որուն շնորհիւ հարթուած են կարգ մը թիւրիմացութիւններ: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, որ խորհրդաժողովին գաղափարը յղացած էր, գոհ կ'երեւայ մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքէն: Իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, ընդհանուր սիրալիր մթնոլորտէն գոհ ըլլալով հանդերձ, այնքան լաւատես չերեւար որքան իր ամերիկացի պաշտօնակիցը: Գալով Մոլոթովի, անոր ինչպէս եւ Ստալինի մտածումները անթափանցելի կը մնան:

Իրազեկներու կարծիքով, մինչեւ հիմա ձեռք բերուած ամէնէն կարեւոր յաջողութիւնն այն է որ, Երեք Մեծերը վերադարձած են գործակցութեան ճամբան եւ կը խորհրդակցին իբրեւ Դաշնակիցներ, վստահ կը խմեն իբրեւ ընկերներ: Մ. Նահանգներու նախարարին համար անիկա մեծ յաջողութիւն մըն է, եւ եթէ չկարենան ուրիշ արդիւնք մը ստանալ, ժողովը պարապ անցած պիտի չըլլայ: Մոլոթով լաւ կը հիւրասիրէ իր պաշտօնակիցները, որոնք յաճախ կը խորհրդակցին առանց մասնագէտներու ներկայութեան:

Ոչ մէկ որոշ տեղեկութիւն՝ իրանեան եւ թըրքական հարցերու մասին, որոնք մթնոլորտը պըղտորելու հանգամանք ունին, մանաւանդ Խ. Միութեան հողային պահանջներուն հետեւանքով: Թըրքական անթելը կրակ կը տեղայ այդ պահանջներուն յայտարարութենէն ի վեր, իսկ Թէհրանի կառավարութիւնը ի զուր օգնութիւն կը սպասէ Անգլեւսաքսոններէն: Իրանի դահլիճը կարգ մը փոփոխութիւններ կատարեց դահլիճին մէջ, մասնաւորապէս հեռացնելով ներքին նախարարը: Միւս կողմէ փակուեցան չորս ձախակողմեան թերթեր: Թէհրանի մէջ կը կարծեն թէ տագնապը կարելի է լուծել ուղղակի բանակցելով Մոսկուայի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ԳԻՆԸ պիտի ըլլայ, անգլիականը՝ 480, տոլարը՝ 119.10, համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ կեդր. վարչութիւն մը հաստատելու ծրագրին առթիւ, Անգլիա եւ Խ. Միութիւնը յայտնած են թէ այդ ծրագիրը պիտի չգործադրեն առանց Ֆրանսայի մասնակցութեան:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. քարտուղարը, Ազզամ պէյ, Փարիզ պիտի գայ մօտերը», յարաբերութիւն հաստատելու համար ֆրանսական կառավարութեան հետ: Առաջին անգամ էոր ֆրանսական կառավարութիւնը պաշտօնապէս յարաբերութիւն պիտի հաստատէ այդ կազմակերպութեան հետ, որ կ'ընդգրկէ Սուրիան, Լիբանանը, Իրաքը, Անդրյորդանանը, Եգիպտոսը եւ Արաբիան:

ՉԷԶՈՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ազդարարուեցաւ Գերմանիա փոխադրել իրենց երկիրներուն մէջ գտնուող գերման գործակալները, այլապէս պատասխանատու պիտի մնան:

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ժողովը ջնջեց 1939 Սեպտ. 9ի օրէնքը, որ կ'արգիլէր «Ֆօն տը Քոմէռս»ներու հաստատումը եւ ընդարձակումը:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը լըջօրէն կը վախնայ ընդհ. գործադուլէ մը: Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, երբ պետական պաշտօնեաները ամէն աշխատանք դադրեցուցին երկու ժամ, բողոքելով ապրուստի սղութեան դէմ: Անհրաժեշտ պիտոյքներու գիները աննկարագրելի չափերու հասած են եւ տրախմին օրէ օր կ'իյնայ: Սեւ շուկային մէջ մէկ սթերլինը կ'արժէ 1.422.000 տրախմի, մինչդեռ օրինական գինը 4000 տրախմի է: Համայնավար օրկանը գիտել կուտայ թէ ապրուստի գիները հարիւրին 100 աւելցած են վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին: Հաղորդակցութիւնները խանգարուած են: Պետական պաշտօնեաներու միութիւնը հրահանգած է պատրաստ գտնուիլ ընդհ. գործադուլի մը համար:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդի» Փարիզի մասնաճիւղին, Յունուար 1ին Գշ. օր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Studio Alemchahի մէջ 19 rue Caumartin, métro Madeleine: Ընկերական տաք մթնոլորտ, տօնածառ, նուագ: Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ պիւֆէ:

ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կապոյտ Խաչի Սանուհիներու պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 15ին: Հասարակութիւնը նկատի առնելով որ ձեռնարկին հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Յունաստանի հայ կարօտեալներուն՝ խուռներամ դիմած էր սրահ: Պ. Տիրան Տէր Սարգիսեան իր պզտիկներուն մահուան առթիւ 200 ֆրանք նուիրեց վերոյիշեալ նպատակին, ինչպէս նաեւ ընկեր Միհրան Աբրահամեան 100 ֆրանք: Պարահանդէսէն զուտ շահ գոյացաւ տասը հազար ֆրանք:

Հարգանցի

ՍՏԱՑԱՆՔ

Aventures Vécues de la vie du Scoutisme, (Աշխարհի շրջանը ոտքով, 1932—36): Գրեց՝ Լեւոն Սապոնճեան, Թարգմ. Bernard Taron, 246 մեծադիր էջ, զարդարուած բազմաթիւ պատկերներով: Փարիզ, 1945, գին 200 ֆրանք:

BAL DES MIMOSAS

Եղանակին ամէնէն շքեղ պարահանդէսը Փարիզի Հայկական Երգչախումբին կողմէ, 12 Յունուար 1946, շաբաթ գիշեր Aéro - Club de Franceի գեղեցիկ սրահին մէջ: Երկու նուագախումբ, կը նուագէ Արժանթինեան Պաչիչայի խումբը:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

Հ. Մ. Ը. Մ. — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽՄԲ.— Ուշ ստացած ըլլալով այս զեկոյցը, կը հրատարակենք միայն ամփոփումը.—

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտականներու պատգ. ժողովը տեղի ունեցաւ անցեալ դեկտեմբեր 8ին եւ 9ին, Միւթիւալիթէի մէկ սրահին մէջ, շրջանի բոլոր պատգամաւորներու ներկայութեան:

Ֆրանսայի շրջ.ի սկաուտական Գործադիր Մարմինը հրաւիրած էր բոլոր նախկին սկաուտ աստիճանաւորները, լսելու իրենց թելադրութիւնները: Դիւանին նախագահ ընտրուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն Պ. Գառլօ Շահինեան, որ վայրկեան մը լռութեան հրաւիրեց, ի յիշատակ Միութեանս բոլոր նահատակներուն: Ֆրանսայի շրջ.ի պետ եղբայր Ս. Սերովբեան քանի մը յարգանքի խօսքեր ուղղեց, սկաուտական շարժման երեք հիմնադիրներուն՝ Հինդլեանի, Շահինեանի եւ Գ. Յակոբեանի: Յետոյ շրջանին նիւթական եւ բարոյական վիճակին համարատուութիւնն բրաւ, շեշտելով բոլոր զոհողութիւնները գրաւման շրջանէն մինչեւ այսօր, ծաղկեցնելու սկաուտական շարժումը: Պարզեց նաեւ այն բոլոր արտաքին յարաբերութիւնները, զորս ղեկավար մարմինը կատարած էր համագործակցութեան գետնին վրայ: Բոլոր ժողովականներուն գոհունակութեան արժանանալով, շրջ.ի պետը իր հրաժարականը ներկայացուց:

Ծրագիր կանոնագրի շուրջ, կարծիքի փոխանակութիւններէ վերջ, ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց նոր ծրագիր կանոնագիր մը պատրաստել Ֆրանսայի համար: Ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը մշակելու նոր ծրագիր-կանոնագիրը: Մշակուեցաւ գործունէութեան ծրագիր մը: Լուծուեցաւ պիտաճէի խնդիրը: Նմանապէս հարթուեցան ուրիշ կարեւոր հարցեր: Ֆրանսայի շրջ.ի պետ վերընտրուեցաւ եղբայր Ս. Սերովբեան: Ընտրուեցան նաեւ շրջանի Գործադիր Մարմին մը, ինչպէս նաեւ ընդհ. սկաուտական համաժողովին պատգամաւորները: Ներկայ էին նախկին խմբապետներ, վարիչներ, երէց եղբայրներ եւն.:— (Դիւան)

Հ. Յ. Դ. Անիէռ Պուա Քոլոմպի Արամ Ենթակոմիտէին ժողովը վաղը, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը, Ave. d'Argenteuil:

ԵՐԷԿ ՇԷՆ, ԱՅՍՕՐ ԱՒԵՐԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր արուարձաններէն Սէնթ Անթուան-Գամփանյի Ֆրէզի թաղական խորհուրդը կը խնդրէ ծանուցանել թէ թաղին Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ հազիւ չորս պատերը մնացած են: Դուռները, պատուհանները եւ ապակիները ջարդ ու փշուր եղած են, մանաւանդ գիրքերը գնդակի տարափին տակ փճացած են: Գրաւման շրջանին գերման հրամանատարութիւնը կասկածելով թէ Ֆրանսացի կամաւորներ դիրք բռնած են Ս. Կարապետ եկեղեցին, ռմբակոծել տուաւ թնդանօթով եւ գնդացիրով: Եկեղեցին շինուած էր բարձր բլուրի մը վրայ, ամբողջ քաղաքը ու ծովը առջեւը: Թաղին փոքրաթիւ ժողովուրդը իր ժրաջան աշխատանքով կառուցած էր թէ աղօթարան եւ թէ դպրոց, իսկ այսօր կ'ողբայ աւերակներուն վրայ:

Անշուշտ պիտի գտնուին քանի մը սրտցաւ հայրենակիցներ, վերաշինելու համար այդ աւերակները:— Թղթակից

ՊԵՐՆԱՐ ՎԱՀԷ, վկայուած իրաւագէտ Փարիզի Իրաւաբանական համալսարանէն եւ նախկին փաստաբան Պոլսոյ գրաւման բանակի պատ. ատեանին, շուտով լոյս կ'ընծայէ հրատարակութիւն մը, ԹԷ Ի՞ՆՉ Է ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՀԱՆՋԸ, Ֆրանսերէն լեզուով, որ պիտի պատկերացնէ Հայկական Դատը, ընդհանուր միջազգային իրաւարանութեան սկզբունքներու համաձայն եւ հայ ժողովուրդին հողային անժխտելի իրաւունքները, վաւերագիրներով:

Կը խնդրուի փաստացի տեղեկութիւններ ղըրկել հեղինակին, 19 rue Georges Lafenestre, Tél. Rob. 08-87, Bourg la Reine (Seine):

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.2..
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք
Jeudi 27 Décembre 1945 Հինգշաբթի 27 Դեկտեմբեր
ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4494-Նոր շրջանի թիւ 223
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԷԿ ԱՉՔՈՎ, ՄԷԿ ՈՏՔՈՎ

Նիւ Եորքի մէջ բացուած հանգանակութիւնը (մէկ միլիոն տոլար) ուրիշ խորհրդածութիւններ ալ կը թելադրէ մեզի։

Կը գտնուինք նորօրինակ շարժումի մը առջեւ։ Տեսակ մը դարձ դէպի հին օրերը։

Հրատարակուած զեկոյցէն կ'իմանանք թէ՝ ծրագրուած մայր-եկեղեցին պիտի ունենայ դըպրոց մը, «թէ նոր սերունդին համար եւ թէ հայ եկեղեցականներու պատրաստութեան համար»։

Այս երկտող լուրին առթիւ, ակնարկ մը կը նետենք վերջին մէկ տարուան անցուդարձին վրայ եւ կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.—

1. Վերաբացուած է Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը,— Դպրանոց, ուր եկեղեցականներ պիտի պատրաստուին։ Իւրաքանչիւր աշակերտի ծախքը՝ տարեկան 500 տոլար։ Այս լուրը այնքան ոգեւորութիւն պատճառեց որ, պատգամաւորներ եւ ուրիշներ փութացին սաներ արձանագրել, անհատապէս կամ իրենց գաղութներուն անունով։

2. Երուսաղէմը ունի Ժառանգաւորաց վարժարան մը, ուր նոյնպէս եկեղեցականներ կը պատրաստուին։

3. Ժառանգաւորաց վարժարան մըն ալ ունի Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը (Անթիլիաս) եւ մեծադումար հանգանակութիւններ կը կատարուին, աւելի զարկ տալու համար։

4. Տասը վարդապետներ մէկ անգամէն եպիսկոպոս ձեռնադրուեցան Էջմիածնի մէջ, Եկեղ. համագումարին առթիւ։

Խօսուն չէ՞ պատկերը.— արտակարգ աշխատանք եւ եռանդ, եկեղեցականութեան ճակատին վրայ։ Միակողմանի գործունէութիւն մը, որ շատերուն ոտքը գետնէն կտրել կուտայ։

Չենք ժխտեր, ոչ ալ կ'ուզենք միջամտել։ Եկեղեցին իր պահանջներն ունի, եւ կ'ուզէ գոհացնել զանոնք։

Եւ սակայն, չէ՞ք նկատեր որ հետզհետէ կը խրինք ծուռ եւ լպրծուն ճամբու մը վրայ, անտեսելով աւելի հիմնական պահանջներ։

Ի վերջոյ երկու կաթողիկոսութիւններ, շարք մը Ժառանգաւորացներ եւ Դպրանոցներ եւ բազմանդամ կղեր մը չեն որ պիտի փրկեն Հայկական Արտասահմանը։ Մանաւանդ նոր սերունդը։

Անոնք ալ ունին իրենց դերը։ Բայց, ամէն բան չեն։ Եւ ժողովուրդը այն չէ ինչ որ երէկ, հայրենի հողերու վրայ։

Հոգեւոր հովիւներու շքեղաշուք բազմութիւն մը միայն միամիտները կրնայ ոգեւորել, երբ հայերէն գիտցող եւ սորվեցնող տարրերը հետզհետէ կը մաշին, կը հատնին։ Երբ ուսուցչական եւ առհասարակ մտաւորական ասպարէզին ծառայողները կը նօսրանան կամ գլխիկոր կը հեռանան։

Ահա քսանըհինգ տարի է որ կը թրթռուինք օտար ափերու վրայ։ Ահագին ճիգեր վատնուեցան։ Միլիոններ ծախսուեցան աջ ու ձախ։ Դըժուա՞ր էր քանի մը «քոլէճ» կամ ճեմարան բանալ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, շարունակելու համար այն դերը զոր կը կատարէին Պոլսոյ Կեդրոնականը եւ Պէրպէրեանը, Թիֆլիսի Ներսիսեանը եւ ուրիշ բարձրագոյն կրթարաններ։

Մխիթարեանները, թէեւ կրօնական Միաբանութիւն, ճեմարան մը բացին ուր որ գացին։

Անոնց նիւթական միջոցները աւելի լայն չեն քան մեր ազգ. հաստատութեանց աղբիւրները։

Քանի՛ քանի՛ հանգանակութիւններ պսակուեցան մեծ յաջողութեամբ, մանաւանդ Ամերիկայի մէջ։ Բարեգործականի 250.000 տոլարի հանգանակութիւնը հազիւ փակուած, ահա նոր կոչ մը 500.000 տոլարի, որուն ազդերը կը գրաւեն թերթերու ամբողջ մէկ էջը։ Եւ նորագոյն ձեռնարկը,— Մէկ միլիոն տոլար։ Դեռ չենք խօսիր ուրիշ անհամար հանգանակութեանց մասին։

Եւ այս բոլորը գրեթէ մէկ ուղղութեամբ,— կրօնական կամ բարեգործական։ Ընծայարան եւ նպաստ։ Լաւագոյն պարագային՝ տարրական դպրոցներ, վատառողջ որջերու մէջ։

Կարծես համաճարակ մը ծագած է եւ մարդիկ մէկ աչքով կը նային։ Կը քալեն մէկ ոտքի վրայ։

Ինքնապաշտպանութի՛ւն, կ'աղաղակենք ամէնքս ալ, ահաբեկ՝ Հայկական Արտասահմանի ուծացման հեռանկարէն։

Բայց, երբ միջոցներ փորձենք վտանգը սահմանափակելու համար, կը խրինք նոյն կոչկոռ կապած ճամբուն վրայ։

Շ.

Հայաստանը ինչպէս որ է

ԽՄԲ.— Ամերիկայի առաջնորդ Տիրան եպիսկ. Ներսոյեան որ Էջմիածին գացած էր իբրեւ պատգամաւոր եւ որուն մէկ տեսակցութիւնը հրատարակեր էինք ակէ առաջ, խօսելով Նիւ Եորքի մէջ բացուած հանգանակութեան առթիւ (մէկ միլիոն տոլար), հետեւեալ տեսութիւնները պարզած է Հայաստանի կացութեան մասին, համաձայն Հայրենիքի թղթակցին.—

Լսաւ թէ ինք բաւական լայնօրէն կարդացած էր Խորհրդ. իրականութեան մասին՝ թեր ու դէմ։ Բաւական յստակ գաղափար մը ունէր, թէ հոն ինչ պիտի գտնէր։ Եւ շատ ուրախ էր որ իր ակնկալածէն աւելի լաւ էր գտած Հայաստանը։ Բնական է, Հայաստան չէր կրնար ծանրապէս չազդուիլ՝ 25 տարուան կէս բանտարկութենէ մը վերջ, երբ մանաւանդ այդ տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած ցնցումներուն ալ յաջորդեր էին՝ ահարկու պատերազմի մը հարկադրած նեղութիւնները։

Դուք պիտի կրնաք աւելի լաւ հասկնալ զիս, եթէ ես մեր հայրենիքը նմանցնեմ մարդու մը, որ սաստիկ ջերմէ մը նոր լաւացած՝ կը փորձէ ոտքի կանգնիլ, եւ հազիւ կրնայ քայլ փոխել դողդողալով։ Դուք շատ լսեցիք բազմացող ու զարգացող գործարաններու մասին։ Բայց իրականը ժողովուրդի ապրած կեանքն է։ Եւ այդ կեանքը ուժգնապէս ազդուած է այս պատերազմէն։ Մենք պէտք չէ փորձենք այդ ժողովուրդի կեանքէն ոեւէ բան բաղդատել՝ կեանքին հետ Ամերիկայի ժողովուրդին, կամ նոյնիսկ Եւրոպայի ժողովուրդներուն։

Հայաստանը իսկութեան մէջ կարենալ դատելու եւ աւելի արդար կարծիք կարենալ կազմելու համար, ինչպէս Հայաստան ապրողներն ալ կ'ըսեն, պէտք էր հոն երթալ՝ պատերազմի անմիջապէս նախորդ տարիներուն կամ ասկէ քանի մը տարի յետոյ։ Անտարակոյս, պատկերը տարբեր պիտի ըլլար, տարբեր պիտի ըլլայ։ Այսօր, շատ են պակասութիւնները — ուտելիքի, հագնելիքի, բնակարանի, եւն.։ Ժողովուրդը, սակայն, դժգոհ չէ ատոր համար։ Ան կը գիտակցի որ այսօրուան յաղթանակն հնարաւոր եղաւ, շնորհիւ նոյն այդ ծանր զոհողութիւններուն, արիւնի մեծ զոհողութիւններէն անկախօրէն։

Մեծ են, սակայն, Հայաստանի կարելիութիւնները։ Հոն չկայ դանդաղութիւնը, որ յատուկ է Պարսկաստանի եւ Սուրիոյ շրջաններուն։ Կը զգաս որ շուրջդ բան մը կը շարժի ու կ'եռեւեփի։ Կարծես գործի ու գործունէութեան մը տենդը ունին բոլորը։ Նպատակի որոշ ըմբռնում մը կարծես կ'ոգեւորէ ու կը շարժէ ամէնքը։ Եւ ասիկա երեւոյթ մըն է, զոր դժուար է գտնել Արեւելքի շատ մը շրջաններու մէջ։

Մեծ թիւ կը կազմեն երաժշտութեան ընդունակ հետեւորդներ՝ երիտասարդ ու պատանի։ Մանկավարժական հասկացողութիւն մը չյաւակնելով հանդերձ, ինծ կը թուի թէ մեր Օփերայի երգն ու դերակատարութիւնը, (զոր տեսայ Քարմէնի մէջ), դժուար թէ ետ մնայ, բաղդատելով եւրոպական ո եւ է լաւ ներկայացման հետ։

Մեծ է գրականութեան ծարաւը։ Ամէն հրատարակութիւն իսկոյն կը սպառի։ Կը պատմեն որ Իսահակեանի բանաստեղծութիւններու մէկ հատորը՝ հրապարակ դրուելէն մէկ ժամ վերջ սպառեր է. թէ ժողովուրդը իր խուժումով ուղղակի քանդեր է գրատուն մը։ Տպուած են բազմաթիւ գիրքեր, եւ բոլորն ալ սպառած են։ Բաւարարութիւն տալու չափ չտպուիլը արդիւնք է թուղթի պակասին։

Գիտութեան եւ Արուեստի Հիմնարկութեան վարիչը իրեն ցոյց է տուեր դէզ մը արժէքաւոր ձեռագրերու, որոնք տպագրութեան կը սպասեն։

Մեծ է թիւը երիտասարդ ուսանողներու։ Այս երիտասարդութեան մէջ նկատելի է ընդհանուր դժգոհութիւն մը՝ նիւթապաշտ տեսութիւններու դէմ։ Սխալ չհասկցուիմ։ Քրիստոնէութեան կամ ընդհանրապէս կրօնքի պահանջքը չէ որ կ'անհանգստացնէ այս երիտասարդները։ Ոչ։ Սակայն եւ այնպէս փրկարար խռովք մըն է, որ կը պատճառէ այդ անձկութիւնը, ի խնդիր հոգեկան արժէքներու։ Նիւթէն դուրս եւ նիւթականէն աւելի բարձր այդ մտահոգութիւնները ի յայտ կուգան՝ երիտասարդներու մշակած գրականութեան մէջ եւս։

Խեղճ է եկեղեցին։ Ճիշդ է, տրուած է որոշ ազատութիւն. բայց ի՞նչ օգուտ։ Կը պակսին միջոց ու մարդ, այդ փոքր ազատութենէն կարենալ օգտուելու համար։ Հոգեկան-իմացականին հետ կը պակսին նաեւ նիւթական միջոցներ — չկան շատ տեղ՝ պարզ պատարագի մը համար անհրաժեշտ առարկաներ անգամ։ Բայց, գիտնալով Խորհրդ. իշխանութեան կարգն ու սարքը, ըմբռնումները եւ ուղղութիւնը, պէտք է այդքանին համար ալ շնորհակալ ըլլանք։ Յիշելով սա անցնող 25 տարին, չենք կրնար չգնահատել այս տրուածը։ Աւելին՝ կը մնայ մեզի։

Նկատելի է որ Հայաստանի ժողովուրդն ու կառավարութեան անդամները կը հետաքրքրուին, մեզ հետ, երկու խնդրով — սահմաններու ընդարձակում եւ ներգաղթ։ Ճիշդ է, այս մասին ոչինչ կ'ըսուի պաշտօնապէս։ Բայց եւ այնպէս տրամադրութիւնն ու փափաքը ընդհանուր է։ Բոլորն ակնկալութեամբ կը սպասեն, որ քաղաքականօրէն նպաստաւոր կացութիւն մը երեւան գայ։

Ժողովուրդը հետաքրքրուած է նաեւ գաղութներով։ Ինչպէս մենք կ'ուզենք կապուիլ իրենց, անոնք ալ կ'ուզեն կապուիլ մեզի։ Տարբեր են մասամբ շարժառիթները։ Անոնք կ'ուզեն թարմ օդ — շփում ու կապ կ'ուզեն՝ ինչպէս հոգեկան-իմացական, նոյնպէս տնտեսական յարաբերութիւններու համար։ Երկու կողմն ալ գիտակցօրէն թէ բնազդաբար կը զգան պահանջքը իրարմով սնանելու։

Հաշտութեան դաշնագիրները

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մասին։ Թերթերը խոշոր խորագիրներով կը պարզեն կացութեան ծանրութիւնը։ Հակառակ Մոսկուայի խորհրդաժողովի մասին տրուած լաւատես լուրերուն, ընդհ. կարծիքն այն է թէ խօսակցութիւնները պարզապէս յանգած են ձեւակերպութեանց լուծումին։ Ժողովը վերջանալու վրայ է եւ այսօր-վաղը կը սպասուի պաշտօնական զեկոյցին։ Դեկտեմբեր 24ի նիստին մէջ, ժողովը հետեւեալ որոշումները տուաւ.—1. Իտալիոյ հաշտութեան դաշնագիրը պիտի խմբագրուի Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն կողմէ.— 2. Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ հաշտութեան դաշնագիրները պիտի խմբագրեն Խ. Միութեան, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները.— 3. Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրը պիտի պատրաստեն Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարները։ Բոլոր նախապատրաստական աշխատանքները պիտի կատարուին արտաքին նախարարներու փոխանորդներուն կողմէ, համաձայն անցեալ Սեպտեմբերին Լոնտոնի մէջ տրուած որոշումներու։ Երբ նախապատրաստական աշխատանքը լրանայ, ժողով մը պիտի գումարուի մինչեւ Մայիս 1, հաշտութեան պայմանները քննելու համար Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Ֆինլանտայի հետ։ Այս ժողովին պիտի մասնակցին արտաքին նախարարներու խորհուրդը (Անգլիա, Մ. Նահանգներ, Խ. Միութիւն, Ֆրանսա եւ Չինաստան), ինչպէս եւ Միացեալ Ազգերու այն անդամները որոնք իրենց զինուորական ուժերով գործնապէս մասնակցած են թշնամի պետութեանց դէմ մղուած պատերազմին. ուրիշ խօսքով՝ Աւստրալիա, Պելժիա, Պրազիլիա, Քանատա, Չեխոսլովաքիա, Եթովպիա, Յունաստան, Հոլանտա, Նոր Զելանտա, Նորվեկիա, Լեհաստան, Ուկրայնայի եւ Սպիտակ Ռուսիոյ խորհրդային հանրապետութիւնները եւ Եուկոսլաւիա։

Այս խորհրդաժողովէն եւ կառավարութեանց յանձնարարութիւններէն վերջ, զինադադարի պայմանագիրն ստորագրող պետութիւնները պիտի յօրինեն հաշտութեան պայմաններու վերջնական բնագիրը, որ պիտի ստորագրուի խորհրդաժողովին մասնակցող պետութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Յետոյ այս դաշնագիրները պիտի ներկայացուին Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան միւս անդամներուն, եւ գործադրելի պիտի դառնան անմիջապէս որ վաւերացուին զինադադարի պայմանագիրն ստորագրող պետութեանց կողմէ։ Ֆրանսան ալ հաւասար իրաւունքներ պիտի վայելէ Իտալիոյ դաշնագրին համար։

Մոսկուայի պահանջները եւ Թուրքիա

ԳԱՐԱՊԷՔԻՐԻ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

Լոնտոնի թերթերը խօսելով զոր. Գարապէքիր Քեազիմի ճառին վրայ, որուն գլխաւոր մասերը հաղորդած ենք օրը օրին, կը ծանրանան անոր հետեւեալ խօսքերուն վրայ.— Գարապէքիր հերքեց այն կարծիքը թէ Թուրքերը բռնի գրաւեցին Կարսը։ «Երբ մենք այդ շրջանները մտանք, Ռուսերը իրենց երկիրը քաշուած էին։ Մենք այդ շրջանները գրաւեցինք Հայերէն որոնք արշաւելով ջարդած էին Թուրք բնակչութեան կէսը»։

ՅԱՌԱՋ.— Քնարեր հէքեաթ մը, որ ծիծաղ կը շարժէ։ Գարապէքիր Քեազիմ (այն ատեն փաշա), իր յուշատետրին մէջ արձանագրած չէ՞ 60.000 Հայերու ջարդը։ Սարըղամըշի անտառներուն մէջ սառած հազարաւոր երիտասարդները Թո՞ւրք էին թէ Հայ։

Զօրավարը աւելցուցեր է.— Խորհրդային պատուիրակները երբ ստորագրեցին Կարսի դաշ-

նագիրը (1921 հոկտ.) յանուն Լէնինի եւ Չիչերինի, յայտարարեցին.— «Մենք կը ճանչնանք Թուրքիոյ իրաւունքները եւ կը հրաւիրենք միւս եւրոպական ազգերն ալ որ ճանչնան այդ իրաւունքները»:

× Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Մ. Նահանգներու երեսփոխաններէն Մընտ անցեալ ամառ Թուրքիա այցելելով, տեսնուեր է նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւի հետ, որ ըսեր է.— Եթէ Ռուսիա չհրաժարի իր պահանջներէն, Թուրք ազգը զէնքի պիտի դիմէ, հակառակ իր հարեւանին զօրութեան:

Պոլսոյ մէջ ընդհ. կարծիքն այն է թէ Թուրքիա տեղի պիտի չտայ և պիտի նախընտրէ կռուիլ:

× Րիւշտի Արաս, Թուրքիոյ նախկին արտաքին նախարարը, որ ջերմ կուսակից է ռուսեւ-Թուրք համաձայնութեան, բաց նամակ մը հրատարակեց «Վաթան»ի մէջ, ուղղուած խորհրդային մամուլին: Ահաւասիկ ամփոփումը.

— « Ես բազմաթիւ փաստերով ապացուցած եմ թէ որքան կարեւորութիւն կ'ընծայեմ Թուրք-խորհրդային բարեկամութեան, որ բարիք մըն է երկու երկիրներուն համար: Ամէն ժողովուրդ իրաւունք ունի իր ուզած վարչաձեւը հաստատելու, պայմանաւ որ չվնասէ ուրիշ ժողովուրդի մը: Խորհրդային պահանջներու մասին հրատարակուած տեղեկութիւնները խոր յուզում եւ վիշտ պատճառեցին Թուրքիոյ մէջ: Այդ պահանջները հակառակ են Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան սկզբունքներուն: Թրքական հայրենիքը անբաժանելի ամբողջութիւն մըն է: Անկախութեան պատերազմը ատոր ամենավերջին ապացոյցն է եւ մենք չենք մոռնար այն թանկագին օգնութիւնը զոր ստացանք Խ. Միութենէն: Կ'ուզեմ յուսալ թէ պիտի հերքուին կարգ մը խորհրդային թերթերու պահանջները եւ թէ խորհրդային ազգին ամբողջութիւնը համաձայն չէ անոնց»:

Րիւշտի Արաս այժմ ընդդիմադիր ըլլալով, իր այս նամակը կ'ապացուցանէ թէ Թրքական բոլոր շրջանակները վճռած են որ եւ է հող չտալ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՓԱՐԻԶԻ ԹԵՐԹԵՐԸ

«Իւմանիթէ» արձանագրելով Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները, դիտել կուտայ.— «Անգարայի մէջ այսքան ռազմաշունչ լեզու չէին գործածեր 1941—1945, երբ գերմանական զրահապատ զօրամասերը կը գտնուէին Թրքական սահմանին վրայ: Այն ատեն կը նախընտրէին բանակցիլ պատերազմի ոճրագործ Ֆօն Փափընի՝ հիթլէրական Գերմանիոյ դեսպանին հետ: Մնաց որ, հակառակ անցեալ մարտին մետասաներորդ ժամուն ըրած պատերազմի յայտարարութեան, Թրքական կառավարութիւնը իր զգացումները չէ փոխած հիթլէրականներու հանդէպ: Նոր կ'իմանանք թէ ան վերջին օրերս ազատ արձակած է վեց հազար Գերմաններ եւ շատերը վարձած է իբրեւ պաշտօնեայ»:

× L'Ordre, որ առաջին օրէն ընդդիմացած էր ռուսական պահանջներուն, կը գրէ վերջին թիւով.— «Որքա՞ն «պլըֆ» կայ Ռուսիոյ բռնած դիրքին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ Թուրքերը վճռած են տեղի չտալ: Անոնք կը խորհին թէ, նախայարձակման մը պարագային, իրենց զինուորական միջոցներով պիտի կրնան դիմանալ մէկ ամիս եւ թէ այդ ժամանակաշրջանին անգլեւսաքսոն պետութիւններր օգնութեան պիտի հասնին: Դեռ երէկ «Թայմզ»ն էր որ կը շեշտէր Թրքական հարցին կարեւորութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական հաղորդակցութեանց եւ քարիւղի շահերուն համար, իսկ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէր.— «Եթէ հաստատուի թէ հողեր պէտք է առնուին փոքր ազգերէն, գոհացնելու համար մեծերը, կը նշանակէ թէ ժողովրդապետութիւնները կորսնցուցած են պատերազմը»:

ՅԱՌԱՋ.— Իսկ երբ իսկապէս փոքր եւ հալածական ազգեր այնքան արիւն թափած ըլլալով հանդերձ, կը զրկուին իրենց տարրական իրաւունքներէն եւ հայրենի հողերէն, ժողովրդապետութիւնը շահա՞ծ կ'ըլլայ պատերազմը...

Իրան եւ Ատրպատական

Վերջին լուրերու համաձայն իրանեան զօրքը դեռ կը դիմադրէ Ռըզայէի մէջ (Ուրմիա), — վերջին պահակազօրքը հիւս. Իրանի մէջ: Նորութիւն մը,— Քիւրտ ցեղապետներ, որոնք մինչեւ հիմա կ'ընդդիմանային իրանեան բանակին, այժմ գործնապէս կ'օգնեն Իրանի կանոնաւոր զօրքին, կռուելով Ասորիներու, Կովկասցիներու եւ ժողովրդավար ուժերու դէմ: Այս փոփոխութեան պատճառը անյայտ կը մնայ, բայց կը հաւաստեն թէ Քիւրտերու զէնքերը եւ ռազմանիւթի պաշարը բաւական չեն, վճռական դեր մը կատարելու համար:

Գործերը բոլորովին կանգ առած են Թէհրանի մէջ: Վաճառականները չեն ուզեր վտանգել իրենց դրամագլուխը կամ որ եւ է երկարատեւ գործառնութեան ձեռնարկել, նկատի առնելով կացութեան անստուգութիւնը: Խորհրդարանը չկրցաւ քուէարկել ելմտացոյցը, սպասելով Մոսկուայի խորհրդաժողովի ելքին:

ՄՐՃԱՐԱՆՆԵՐԸ բաց պիտի մնան մինչեւ գիշերուան ժամը 10.30:

Պաղեստին, Իրան, Թուրքիա եւ Իրաք

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Հրեաներու ներգաղթը դադրած է բոլորովին: Միայն 400 հոգի, որոնք անցագիր եւ ազգականներ ունին, արտօնուած են Պաղեստին մտնելու: Տեղական իշխանութիւններր հրահանգի կը սպասեն Լոնտոնէն, որ սպասողական դիրք մը բռնած է, իբրեւ հետեւանք Արաբներու ընդդիմութեան:

Երկու շաբաթէ ի վեր հանդարտութիւն կը տիրէ Պաղեստինի մէջ, բայց Սիոնական վարիչները դիտել կուտան թէ չեն կրնար երաշխաւորել այս անդորրրութիւնը, եթէ Հրեաները նոր ձախողանքներու մատնուին:

« Հականա », հրէական յեղափոխական կազմակերպութիւնը, կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ, ի հարկին գործելու համար: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պաղեստինի 1.800.000 բնակչութեան մէջ կան 200.000 զինեալ մարդիկ, ինչ որ կը նշանակէ թէ երեք Հրեաներէ, Արաբներէ կամ Անգլիացիներէ մէկը զէնք ունի, պատրաստ՝ զարնելու: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Արաբները այնքան չեն հետաքրքրուիր Սիոնականներու շարժումներով որքան խորհրդային քաղաքականութեամբ: Անդրյորդանանի էմիրը, Ապտուլլահ, տեսակցութեան մը առթիւ խոր մտահոգութիւն յայտնեց Իրանի մասին, ծանրանալով խորհրդային քաղաքականութեան հետեւանքներուն վրայ: Իր կարծիքով, Թուրքիա եւ Իրաք ուղղակի սպառնալիքի տակ են եւ այս կացութիւնը կ'ազդէ Միջին Արեւելքի բոլոր երկիրներուն վրայ, Սուէզէն մինչեւ Աֆղանիստան: Արաբ աստիճանաւոր մը կը ջանայ պաշտպանողական խմբակցութիւն մը կազմել Միջին Արեւելքի պետութիւններէն, համախմբելով Աֆղանիստանը, Թուրքիան, Իրաքը, Սուրիան, Անդրյորդանանը եւ Լիբանանը: Էմիրը կը կարծէ թէ Եգիպտոս եւ Արաբիա պիտի չմասնակցին այս խմբակցութեան, իրենց յատուկ պատճառներով: Էմիրը Լոնտոն պիտի երթայ փետրուարին եւ պիտի ջանայ անգլ. կառավարութեան կարծիքն առնել, դաշնակցութիւն մը կազմելու համար Իրաքի, Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի միջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ դաշնակից Վերստուգիչ յանձնաժողովը օրէնք մը հրատարակեց, որուն համաձայն ոճիր գործած պիտի համարուի ո եւ է անձ որ, —1. Վարած կամ օժանդակած է որ եւ է ոճիրի, հրամայած կամ քաջալերած է զայն. —2. Հաւանութիւն յայտնած է.— 3. Կապ ունեցած է որ եւ է ոճրային ծրագրի կամ ձեռնարկի հետ.— 4. Քաղաքական, քաղաքային կամ զինուորական դիրք մը գրաւած է Գերմանիոյ, անոր մէկ դաշնակից, պատերազմիկ կամ արբանեակ երկրին մէջ, կամ բարձր դիրք մը գրաւած է այդ կարգի որ եւ է երկրի տնտեսական, ճարտարագործական կամ սեղանաւորական կեանքին մէջ: Օրէնքին տրամադրութեամբ, ո եւ է մարդ որ կը դատապարտուի ոճիրով, պիտի պատժուի մահուամբ, ցկեանս կամ ժամանակաւոր բանտարկութեամբ, ինչքերու գրաւումով եւ կամ քաղաքային իրաւունքներէ զրկումով: Ո եւ է անձ, ըլլայ պետութեան վարիչը, կամ պատասխանատու պաշտօնատար մը կառավարութեան մէջ, կամ բարձրագոյն հրամաններ գործադրող, չի կրնար խուսափիլ ոճիրի մը պատասխանատուութենէն:

ՊԱՊԸ կարտինալի աստիճան տուաւ 32 եպիսկոպոսներու, որոնց չորսը միայն Իտալացի են, ինչ որ յեղափոխական նորութիւն մը կը համարուի: Չորս հարիւր տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Իտալացիները այլեւս գերակշիռ չեն եւ օտար կարտինալները մեծամասնութիւն կը կազմեն կարտինալներու ժողովին մէջ որ կը բաղկանայ 70 անդամներէ: Նոր կարտինալներէն մէկը հայ-հռոմէականներու պատրիարքն է, Աղաջանեան արք.:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ներգաղթի օրէնքին մասին յանձնարարութիւններ ընելով, նախագահ Թրումըն յայտարարեց թէ պատերազմի ընթացքին հազիւ 10 առ հարիւր օգտուած են տարեչափէն եւ թէ միտք չունի փոխելու ներկայ պայմանները:

30 ԿԷՏ պիտի տրուի մարդ գլուխ, հագուստի համար, իբրեւ կաղանդչէք: Ձեռք մը հագուստ գնելու համար պէտք է ունենալ 120 կէտ: Կնոջ մը համար 30 կէտերը կ'արժեն շրջազգեստ մը եւ մէկ զոյգ գուլպայ: Արտադրութեանց նախարարութիւնր կը ծանուցանէ թէ սովորական կօշիկներու բաժինը աւելի քան պիտի կրկնապատկուի: Հանդերձեղէնի պակասին գլխաւոր պատճառներէն մէկըն ալ այն է որ, ազատագրութենէն 8 ամիս վերջըն ալ, բանակը եւ պետական վարչութիւնը կը սպառեն հում նիւթերու 60 առ հարիւրը:

500.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ պիտի արտաքսուին Հունգարիայէն: Նախարարական խորհուրդը այս որոշումը տուաւ վեց ժամ խորհրդակցելէ վերջ: Նախապէս որոշուած էր արտաքսել միայն 250 — 300.000 հոգի որոնք իբրեւ Գերման արձանագրուած էին վերջին մարդահամարին մէջ, բայց

Պ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՔԷՇԻՇԵԱՆ եւ Mlle IDA TRESS

Ամուսնացած

15 Դեկտ. 1945 Montferrand (Puy de Dôme)

համայնավարներու պահանջին վրայ, որոշուեցաւ արտաքսել բոլոր անոնք որոնց մայրենի լեզուն գերմաներէնն է,— մօտ 500.000 հոգի: Այս որոշումը կրնայ գործադրուիլ նաեւ այն Հրեաներու մասին որ գերմաներէն կը խօսին: Վտարելի Գերմանները կրնան միասին առնել միայն ուտելիք եւ հագուստ: Արտաքսումները տեղի պիտի ունենան համաձայն Փոցտամի մէջ տրուած որոշումներուն: Փէշթայի մօտ ամբողջ գիւղեր պիտի պարպուին:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշեց գրաւել Պիրէօնի քիմիական պարարտի եւ ապակիի գործարանները, ուր 4000 բանուորներ կ'աշխատին: Որոշուած է նաեւ պետական հսկողութեան տակ առնել կրաղիւսի (սիման) գործարանները: Աւելի քան 30.000 ձախակողմեան կուսակիցներ ժողով մը գումարեցին, պահանջելով ընդհ. ներում, մասնակցութիւն կառավարութեան մէջ եւ պարպում անգլ. զօրքի:

ՍԵՐԺ ԼԻՖԱՐ, Օփերայի ռուս հռչակաւոր պարողը, որ ամբաստանուած էր թէ Հիթլէրը պտտցուցած է շէնքին մէջ, գրաւման օրերուն, կախակայման շրջանը լրացնելով, Մոնթէ Քարլօ գնաց, ներկայացումներ սարքելու համար: Անցեալ շաբթու ներկայացման մը պահուն թռուցիկներ ցրուեցին Օփերային մէջ, ի նպաստ Սերժ Լիֆարի, որ տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց թէ երբեք չէ տեսած Հիթլէրը, թէ Գերմանիոյ Առաջնորդը Օփերա եկաւ, բայց 90 տարեկան հրշէջ մըն էր որ զայն պտտցուց առանց ճանչնալու, եւ «երբ իմացաւ, մարեցաւ ինկաւ թեւերուս

ՏԽՐՈՒՆԻ

Պոլսէն ցաւով կը հաղորդեն մահը Պ. Յարութիւն Փափազեանի որ, յարգուած, լաւ դիրք մը կը գրաւէր Բերայի միջազգային կեանքին մէջ եւ օգտակար ծառայութիւնները համեստութեան քօղին տակ ծածկելու պարզութիւնը կը սիրէր: Հանգուցեալը եղբայրն էր փարիզահայ ծանօթ դերձակ՝ Պ. Պետրոս Փափազեանի: Այս առթիւ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 rue Jean Goujon, այս կիրակի օր, 30 Դեկտեմբեր, պատարագէն վերջ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Անիէռ Պուա Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէին ժողովը վաղը, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը, Ave. d'Argenteuil:

ԻՍԻԻ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէին ժողովը՝ այս ուրբաթ, ժամը 8.30ին, Խրիմեան սրահը:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ/ԿՐԸՆՈՊԼԻ մասնաճիւղին տօնածառ-պարահանդէսը՝ այս կիրակի 30 Դեկտեմբեր, ժամը 3ին, Expositionի սրահին մէջ: Հաճելի կաղանդ մը մանուկներու համար: Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆ.— Գեղարուեստական հանդէս, կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի կողմէ, Դեկտեմբեր 30ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ: 50էն աւելի սանուհիներ բեմին վրայ, զանազան դերերով եւ երգերով: Աւանդական Կաղանդ Պապան եւ տօնածառ:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի 3 Մարտ, 1946, ժամը 14ին Salle de la Chimie, 28bis rue St. Dominique: Կը խնդրուի Հայ Միութիւններէն նկատի առնել այս թուականը:

ՓԱՐԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ բուժարանը որ կը գտնուի Հայոց եկեղեցիի շրջափակին մէջ, բաց է ամէն երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը, առաւօտեան ժամը 9—12: Անոնք որ չեն կրնար գալ բուժարան, պէտք է գրեն, որպէսզի բժիշկ ղրկուի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Սէնթ Էթիէնի մասնաճիւղին, 29 Դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 8ին Ռէփիւպլիքէններուն սրահը, 16 rue J. B. David: Տէր եւ Տիկին Յ. Յովսէփեաններու ղեկավարութեամբ կը ներկայացուի ՏԱՅԸ ԿԱՐԱՊԵՏ կամ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՓԵՍԱՅՈՒՆ (3 արար) ծիծաղաշարժ զաւեշտը: Մուտք 30 Ֆր.:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 28 Décembre 1945 Ուրբաթ 28 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4495-Նոր շրջան թիւ 224 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

1945 — Ա. — ԸՆԴՀ. ԱԿՆԱՐԿ

Սովորութիւն մը յարգած ըլլալու համար չէ որ գրի կ'առնենք այս տողերը:

Անհրաժեշտ է տարեկան տեսութիւն մը մանաւանդ այս տարի, քանի որ թերթին հրատարակութիւնը դադրած էր 1940 Յունիս 10էն մինչեւ 1945 Ապրիլ 8:

Գիտենք թէ ի՛նչ անցաւ դարձաւ այս երկրին մէջ, գրաւման շրջանին: Բայց Ֆրանսայէն դո՞ւրս,— Եւրոպայի միւս մասերուն մէջ եւ աւելի հեռո՞ւն:

Խոստովանինք: Շատ մը անցքեր դեռ անծանօթ կը մնան, եւ հետզհետէ կ'իմանանք: Հարկ է թղթատել Ֆրանսայի գրաւումէն եւ յարաբերութեանց խզումէն մինչեւ 1940 օգոստ.ի ազատագրումը հրատարակուած թերթերու հաւաքածոները, լրիւ գաղափար կազմելու համար: Իսկ այդ կը պահանջէ երկար ժամանակ եւ համբերաբար աշխատանք: Չափազանց դժուար գործ մը, ներկայ պայմաններուն մէջ:

Արտասահմանէն թերթ ստանալ սկսանք ազատագրումէն ամիսներ վերջը: Այն ալ դեռ անկանոն: Գալով հին թերթերուն, անոնց իւրաքանչիւրը պէտք է սերտել տեղին վրայ, քանի որ անկարելի է փոխադրել:

Ուրեմն, արձանագրենք ինչ որ գիտենք հեռուէն հեռու,— քանի մը բնորոշ երեւոյթներ:

Անգլիա.— Աննշան գաղութ մը, իբրեւ համրանք: Բառն անգամ չի համապատասխաներ իրականութեան, քանի որ եղած-չեղածը կը բաղկանայ մեծ մասով առեւտրականներէ, փոքրաթիւ բանուորներէ, ուսանողներէ եւ մտաւորականներէ: Իրենց միութեան դիծը՝ եկեղեցին է: Երբեմնի գործօն Միութիւնները կը պատկանին պատմութեան, թէեւ Լոնտոն եւ Մանչէսթր անտարբեր չեն հանրային կարօտութեանց հանդէպ: Սալոնական բարքերը կը տիրապետեն երկու քաղաքներուն մէջ ալ:

Պելժիա.— Ինչպէս Լոնտոնի, նոյնպէս Պրիւսէլի եւ Անվերսի մէջ մեր հայրենակիցները դրեթէ անվնաս անցուցին պատերազմի տարիները: Չենք խօսիր նիւթական կորուստներու մասին:

Պելժիոյ Գաղթ. վարչութիւնը կը շարունակէ գործել, առանց ներքին ցնցումներու: Ունին ակումբ, հայերէնի դասընթացքներ եւ ուսանողներ: Դժբախտաբար տեսակ մը թուլութիւն վարակած է 7—800 հոգինոց այս գաղութը, հակառակ զանազան ճիգերու եւ Փարիզի մօտաւորութեան:

Կեդր. Եւրոպա.— Գերմանահայ գաղութը, որ 400 հոգիէ կը բաղկանար, մեծ մասով Պերլին հաստատուած, այսօր կը ներկայացնէ անճանաչելի պատկեր մը:

Գերիներ, ամէն կողմէ բռնի փոխադրուած աշխատաւորներ, փախստականներ իրար խառնուեցան: Մեծ մասը վերադարձաւ, մնացեալ 2—3000ը անտարոյդ վիճակի մը մատնուած են դըլխաւորաբար ամերիկեան շրջանին մէջ:

Նոյնը կարելի է ըսել Աւստրիոյ մասին, ուր պատերազմէն առաջ 250 հոգի կը հաշուէին, մեծ մասով Վիէննա հաստատուած:

Ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին նաեւ Իտալիոյ հայ գաղութի մասին (750—1000 հոգի): Գիտենք միայն որ Վենետիկի Մխիթարեանները կրցած են շարունակել իրենց գործունէութիւնը, որքան թոյլ կուտային պայմանները (ինչպէս Վիէննայի վանքին մէջ):

Պալքաններ.— Ազատագրութենէն այսքան ամիսներ վերջը, պատկերը տակաւին պարզ չէ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ: Խորհրդային բանակներուն ժամանումէն անմիջապէս վերջը, նոր կարգուսարք մը հաստատուեցաւ երկու երկիրներուն մէջ ալ, խորապէս ազդելով բոլոր փոքրամասնութեանց հանրային կեանքին վրայ: Հաղորդակցութիւնները դեռ չեն կանոնաւորուած եւ նիւթեր կը պակսին, բուն կացութիւնը պարզելու համար:

Դժբախտաբար ոխակալութիւնը աւերներ գործած է երկու գաղութներուն մէջ ալ, անյայտ ճակատագրի մը մատնելով խումբ մը մտաւորականներ: Անշուշտ արդարութիւնը երեւան կ'ելլէ օր մը: Պուլկարահայ գաղութին մէջ, իբրեւ հաւատարմութեան ցոյց, խումբ մը տիրացուներ որոշած են պարտադրել Երեւանի ուղղագրութիւնը: (Թերեւս Ռումանիոյ մէջ ալ):

Շ.

Փայտը ո՞ւր զարնել...

Ամէն ազգ մտահոգուած է իր նոր սերունդի ապագայի խնդրով:

Մասնաւորապէս մեզ, Հայերիս, նոր սերունդի ապագայի խնդիրը ոչ մէկ դարաշրջանում այնքան անհանգստութիւն չէ պատճառել, որքան ներկայիս, քանի որ բռնակալ ազգերի եւ օրէնքների բիրտ ուժը ցրել է մեզ աշխարհի չորս դին եւ թոյլ չեն տալիս վերադառնալու հայրենիք: Հայ տարրը փոքրիկ կղզիներ կազմած մշակոյթով հզօր ազգերի ովկէանոսների մէջ; միշտ ենթակայ նրանց բազմապիսի հարուածներին, պիտի չկարողանայ իր գոյութիւնը երկար շարունակել, եթէ չլարէ իր բոլոր պաշտպանողական միջոցները:

Արդ, փաստը այն է. որ մեր նոր սերունդի մեծագոյն մասը մատնուած է օտարացման: Նա ոչ միայն հայ գրին ու գրականութեանը չի տիրապետում, այլեւ՝ լեզուին: Եթէ խնդիրը սահմանափակուէր միայն չգիտնալով, այնքան սարսափելի չէր լինի երեւոյթը: Սարսափելին այն է, որ չգիտնալով հանդերձ, ցանկութիւն էլ չունի սովորելու: Ոչ միայն ցանկութիւն չունի սովորելու, այլեւ ուղղակի ատում է, արհամարհում իր մայրենի լեզուն եւ ամօթանք համարում անոր գործածութիւնը ...

Ո՞վ է բուն մեղաւորն այս ողբերգութեան: Շրջապա՞տը: Ո՛չ: Նիւթական պայմաննե՞րը: Ո՛չ բոլորովին: Դրանք միայն կեղծ պատճառաբանութիւններ են: Իրական եւ հիմնական մեղաւորները հանդիսանում են նախ՝ հայ մայրերը եւ յետոյ՝ հայրերը: Հետեւապէս, առաջին եւ ամէնէն ուժեղ հարուածը նրանց գլխին պէտք է իջեցնել, քանի որ՝ հայրենիք, ազգ, մայրենի լեզու եւայլն, առաջին մոռացողները նրանք են եւ ապա նոր սերունդը:

Թուրքիոյ մութ ու խուլ գիւղերից եւ քաղաքներից, բռնակալ [illegible]ապանքներից եւ արեան բաղնիքներից ազատուելով, նրանք յանկարծ գտնուեցան Ֆրանսայի կամ Ամերիկայի պէս քաղաքակիրթ երկիրները ու շլացան փայլից... Տների եւ պալերի պատմած հէքեաթային աշխարհը թուաց նրանց, եւ անոր փայլից կուրացան ու խլացան նրանք, մոռանալով ամէն ինչ: Մոռացութեան մատնեց եւ իրենց արնաթաթախ ծնողներն ու զաւակները, քոյրերն ու եղբայրները եւ տասնեակ հազարաւոր եզակի հերոսները, որոնք ինկան ազատութեան ճանապարհի վրայ, յանուն հայրենիքի եւ ազգի յարատեւութեան ու բարգաւաճման:

Ապացո՞յց, բաղդատեցէք Յունաստանի, Պուլկարիայի, Եգիպտոսի, Սուրիայի եւայլ նման հայ գաղութներում աճող նոր սերունդի ազգային բարոյական վիճակը՝ վերջինների հետ: Նոր սերունդն աճել է ամենուրեք, բայց ինչո՞ւ վերոյիշեալ երկիրներում սերունդի այլասերման հեռանկարները մեզ այնքան չեն սարսափեցնում, որքան Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի:

Երկրորդ հարուածը պիտի իջեցնել ազգային-քաղաքական հոսանքների եւ կազմակերպութիւնների գլխին, որոնք ձեւականութեան համար շատ կը սիրեն խօսիլ, ճառել, գրել, բայց վտանգը կանխելու տրամադրութիւններ չեն ցուցներ:

Ամէն մայր, որ ի բնէ ամենամեծ պատասխատուն է երեխայի դաստիարակութեան համար, եթէ տան մէջ թոյլ չտայ երեխային օտար լեզուով խօսիլ և խախտելու պարագային անմիջապէս դիմէ ազդեցիկ միջոցների, մայրենի լեզուի բանաւոր վարժութիւնը նոր սերունդի համար ապահովուած կը լինի: Այդ պարագային երեխան թէեւ չգիտէ մայրենի լեզուով գրել կարդալ, բայց խօսիլը գիտէ, իսկ այդ ամենակարեւորն է: Եթէ երեխան օրական գոնէ երկու ժամ հայերէն խօսի, երբեք չի մոռնար իր մայրենի լեզուն:

Սակայն այլասերումը սկսած է եւ շարունակւում է հին սերունդից: Երեխան դեռ նոր կը սկսի քալել եւ հայերէն բառեր թոթովել, անմիջապէս օտար լեզուն մէջտեղ կը բերեն: Այդ իսկ շրջանից երեխային կը սովորեցնեն օտար լեզուով խօսիլ, անգամ երգել եւ այդպիսով սկզբի օրից կը ներարկեն այլասերման թոյնը:

Ամենապարկեշտ եւ օրինակելի հայ ընտանիքներում անգամ սովորական երեւոյթ է դարձել մի շարք ֆրանսերէն բառերի գործածութիւնը, ինչպէս «պապա», «մամա», «պօնժուր», «օ ըրվուար», «ուի», «նօն», «փարտօն» եւայլն: Ի՞նչից ստիպուած այդ պարոնները մեր գեղեցիկ հայկական բառերը՝ «հայրիկ», «մայրիկ», «բարեւ», «մնաք բարով» եւայլն փոխարինել են օտարով:

ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ԹՈՒՐՔԸ

Մինչեւ Վերջին Դատաստանի ...

Թուրք թերթերը կը շարունակեն կրակ տեղալ, ռուսական պահանջներուն առթիւ: «Ագշամ» կը յայտարարէ իր վերջին խմբագրականին մէջ. — «Մենք չենք կրնար Ռուսիոյ բարեկամութիւնը շահիլ, անոր գինը վճարելով մեր հողերով»: Ենտոյ կը բացատրէ թէ Թուրքիոյ գործերը երբեք չեն կրնար Իրանի գործերուն վիճակն ստանալ: «Նորէն ազատ ըլլալու համար, ոչ թէ մենք, այլ Ռուսիան է որ փոփոխութեան պէտք ունի, յանուն աշխարհի խաղաղութեան»:

Իսկ Անգարայի անթէլը կ'ազդարարէ.

— «Մենք պիտի կռուինք մինչեւ վերջին Թուրքը, պիտի կռուինք մինչեւ վերջին Դատաստան: Թուրքիոյ ամբողջ հանրային կարծիքը օտար տիրապետութեան երազներուն պատասխանեց իր անխախտ հաւատքով: Բովանդակ Թուրք ազգը միաձայն վճռած է յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ կարելի չէ դպչիլ Թուրքիոյ ազգային տան, անոր հողերուն»:

X Թուրքիոյ ազգ. ժողովին մէջ, ելմտացոյցի վիճաբանութեան առթիւ երեսփոխան Հիքմէթ Պայուր յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի կրնար ապրուստի սղութեան առաջքը առնել: «Կենսական պիտոյքներու գիները աւելցած են հարիւրին 400, բաղդատելով նախապատերազմեան գիներուն հետ: Փոթորիկ մը կը պատրաստուի զոր կարելի չէ անտեսել»:

Երեսփոխանը միեւնոյն ատեն դիտել տուաւ թէ Թուրքիոյ երեսփոխանները չեն ընտրուիր, այլ կը նշանակուին միակ արտօնեալ կուսակցութեան, «Հալք»ի կողմէ: (Թաս):

600 ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ պիտի հսկեն Յունաստանի երեսփ. ընտրութեանց վրայ:

Սովորական առարկութիւններ հետ միասին (շրջապատը, նիւթական պայմանները) լսուած են նաեւ այն մասին թէ երեխան չի ենթարկւում ծնողներին: — Որքան կը խնդրենք, կ'աղաչենք, որ հայերէն խօսին, չեն լսեր մեզի, ի՞նչ ընենք...

Այս առարկութեան մէջ կայ որոշ ճշմարտութիւն, երբ զաւակն արդէն չափահաս է դարձել, այսինքն տասնհինգից վեր է: Սակայն ի՞նչ կը մտածէին այդ կոկորդիլոսի արցունք թափող ծնողները մինչեւ զաւակի չափահաս դառնալը: Ինչո՞ւ ժամանակին, երբ դեռ երեխաները փոքր էին, չաշխատեցան շարիքը խափանել իր բոյնին մէջ: «Չաշխատեցար ամառը, սաս՛, ի՞նչ է պատճառը»: Ճիշդ եւ ճիշդ անփոյթ եւ անմիտ ճպուռների կը նմանին այսպիսիները:

Նոր սերունդը այլասերումից փրկելու համար, բացի ծնողներից, անհրաժեշտ է, որ հայ քաղաքական հոսանքներն ու զանազան կազմակերպութիւններն արթնան իրենց թմրութիւնից եւ անցնին եռանդուն աշխատանքի: Անշուշտ այդ ուղղութեամբ կան որոշ ձեռնարկներ, բայց նրանք շատ դունատ են, թոյլ եւ երեսի վրայ ձգուած: Անհրաժեշտ է փորձել բոլոր միջոցները, եւ ոչ թէ բաւականանալ չոր ու ցամաք Ա եւ Բ սովորեցնելով եւ մի քանի դասախօսութիւններ կազմակերպելով:

Նախ եւ առաջ անհրաժեշտ է ամէն մէկ քաղաքում խարազանել գլխաւոր յանցաւորներին՝ ծնողներին, պախարակել, բարոյական պատասխանատուութեան կանչել: Երկրորդ՝ զարկ տալ եւ ուժեղացնել երիտասարդական կազմակերպութիւնները բազմապիսի ձեւերով: Երրորդ՝ անհրաժեշտ է օգտագործել երիտասարդութիւնը, շօշափել նրա զգացմունքի բոլոր լարերը: Փաստ է, որ երիտասարդութեան մեծագոյն մասը կը սիրէ յաճախել զուարճութեան վայրերը եւ հակում ունի դէպի չոր ու ցամաք դասախօսութիւնները: Հետեւապէս երիտասարդութեան հօծ զանգուածը փրկելու համար, պէտք է գործել համաձայն նրա ցանկութիւնների: Երգ, երաժշտութիւն եւ պարի երեկոներ, ահա այն գործօն ուժը, որ ամենից շատ համակրողներ կը համախմբէ իր շուրջը: Լարել բոլոր միջոցները, «քարից - հողից» դրամ քամել եւ ամէն մէկ անկիւնում ուր կը գտնուին անգամ 10—15 հայ երիտասարդներ, կազմակերպել՝ երգեցողութեան, երաժշտութեան խմբակներ: Գնել երաժշտական գործիքներ, ստեղծել խմբերում ջերմ ընկերական մթնոլորտ եւ հայ երիտասարդութեան ձրի սովորեցնել հայկական երգերն ու պարերը: Այն ատեն երիտասարդութիւնը չահապրդուելով, հաճոյք կը զգայ եւ կը յաճախէ նման խմբակներու, հետզհետէ կ'ընտելանայ, կը սկսի սիրել իր ազգային երգն ու երաժշտութիւնը, յետոյ աստիճանաբար սէր եւ հետաքրքրութիւն կը ծագի նրա մէջ դէպի իր մայրենի լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը: Դասախօսութիւնները, Ա. եւ Բ.ի ուսուցումը, շատ քիչ համակրողներ կ'ունենան: Այսպիսով մենք եթէ ոչ ամբողջութեամբ, բայց եւ այնպէս նոր սերունդի զգալի մասը փրկած կը լինենք այլասերումից, որի բուն մեղաւորները հանդիսանում ենք մենք, հին սերունդի ներկայացուցիչներս:

Փայտի առաջին հարուածը իջեցնենք նախ մեր գլխին, եւ շտապենք ուղղել մեր սխալները:

ՀԵՐ - ՆԵՐ

Մամն վիճակ Իրանի մէջ

Իրանի Ներքին նախարարին հրաժարականը պահանջուած էր: Նախարարը մերժած ըլլալով, Թագաւորը միջամտեց, եւ Խալիլ Շահալի յայտարարեց.— «Կը հրաժարիմ, տեղի տալով Շահին խնդրանքին»:

Տոքթ. Նէշ, անդամ ձախակողմեան «Թիւտէհ» կուսակցութեան, յայտարարեց խորհրդարանին մէջ.— «Իժգոհութիւնը խառնակութիւն յառաջ բերաւ Ատրպատականի մէջ: Ես չեմ հաւատար թէ Խ. Միութիւնը միջամտած է: Աշխարհի մէջ ամէն կողմ բարենորոգումներ կը կատարուին, բայց Իրան կառչած կը մնայ իր հնադարեան աւանդութեանց եւ կալուածատիրական ժողովրդապետութեան: 15 միլիոն բնակիչներ անօթի են, ցնցոտիներ հագած եւ չեն կրնար մեկուսի ապրիլ Խ. Միութեան 200 միլիոն բնակչութեան հետ»: Երեսփոխանը մեղադրեց թէ կառավարութիւնը զէնք եւ ռազմանիւթ կը դնէ Անգլիացիներէն եւ Ամերիկացիներէն»:

Կառավարութիւնը փակեց երեք ընդդիմադիր թերթեր եւս: Նախապէս խափանած էր չորս թերթեր որոնք պայքար կը մղէին կառավարութեան դէմ: Թասի գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ յետադիմականները դուրս վռնտուած են Սպահանի մէջ եւ թէ գործարանները սրիկաներ վարձելով ծեծել կուտան բանուորները:

╳ Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Այապի պահակազօրքը դէպի Թուրքիոյ սահմանամերձ լեռները քաշուած է իր հրամանատարին հետ: Նոյն հրամանատարը նոյն շրջանին մէջ կը գտնուէր 1941 օգոստոսին, երբ խորհրդային զօրքեր Իրան մտան եւ դարձեալ Թրքական սահմանագլուխի լեռները քաշուած էր:

Մոսկուայի անթենը կը հաղորդէ Թաւրիզէն.— Ռատիկան զինուորները կը շարունակեն անձնատուր ըլլալ Ատրպատականի մէջ: Մասնաւորապէս կը յիշուի Մոսկուայի ռատիկան - զինուորներուն անձնատրութիւնը:

╳ Թէհրանի կառավարութիւնը որոշեց Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան յանձնել Ատրպատականի խնդիրը: Այս առթիւ Ուաշինկթընի իրանեան դեսպանը նորէն յայտարարեց թէ միայն դաշնակից զօրամասերու հեռացումով կրնան ապահովել Իրանի դերիշխանութիւնը: Դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան. արեւելեան գործերու վարիչին հետ: Այս պաշտօնատարը 13 օրէ ի վեր Ռուսերու արտօնութեան կը սպասէ, Ատրպատական երթալու համար:

╳ Իրանի խորհրդարանի վերջին նիստին մէջ, պատերազմական նախարարը մեղադրեց թէ Ռուսերը դիտմամբ կը խանգարեն իրանեան զօրքին շարժումները: Նախարարը այս առթիւ յիշեց թէ կարգ մը պահակազօրքեր ստիպուեցան անձնատուր ըլլալ, իրենց հայրենակիցներուն արիւնը չթափելու համար:

Ֆրանքին արժեզրկումը

Պաշտօնաթերթը դեկտեմբեր 26ին հրատարակեց այն հրամանագիրը, որով անգլիականը պիտի արժէ 480 ֆրանք, իսկ տոլարը՝ 119.10: Բաղդատելով 1914ի հետ, ֆրանքը հազիւ իր նախկին արժէքին 3 առ հարիւրը կ՚ունենայ այսօր: 1914ի ֆրանքը գոյութիւն ունէր աւելի քան մէկ դարէ ի վեր եւ կ՚արժէր 322 միլիկրամ ոսկի: Փուանքարէ 1928ին այս արժէքը իջեցուց 65.5ի: 1936 հոկտեմբեր 1էն 1940 Փետրուար 29, չորս անգամէն, երկու երրորդը կորսնցնելով իջած էր 23.3ի: Նոր արժեզրկումով ֆրանքին ծանրութիւնը կ՚իջնէ մօտ 9 միլիկրամի:

Թերթերը նոր ֆրանքը կը կոչեն «Փլէվէնի ֆրանք», ելմտական նախարարին անունով, կ՚անուանեն նաեւ «մէկ սունոց ֆրանք», ինչպէս 1928-ին Փուանքարէի ֆրանքին համար կ՚ըսէին «չորս սունոց ֆրանք»:

Նոր հրամանագրին համաձայն, տոլարը 119.10 եւ անգլիականը 480 ֆրանք պիտի արժեն մայր երկրին, հիւս. Ափրիկէի, Անթիլեան կղզիներուն եւ Կույանայի մէջ, 70.06 եւ 283.35 ֆրանք՝ Ափրիկէի ֆրանսական գաղթավայրերուն, Մատակասքարի, Ռէօնիոնի, Սէն Փիէռի եւ Միքըլոնի մէջ, 49.62 եւ 200 ֆրանք՝ Խաղաղականի ֆրանսական գաղթավայրերուն մէջ:

Այս նոր արժեզրկումէն վերջը, կարելի պիտի ըլլա՞յ պահել ապրուստի գիները,— ահա ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ամէն արժեզրկումէ վերջ, գիները կը բարձրանային: Մասնագէտներու կարծիքով, այս բարձրացման պատճառները ոչ թէ տնտեսական են, այլ հոգեբանական: Միջին Ֆրանսացին կը խորհի թէ քանի որ ֆրանքը պակաս կ՚արժէ, իր ապրանքները պէտք է աւելի սուղ ծախէ: Տարակոյս չկայ թէ այս անգամ ալ այդպէս պիտի ըլլայ, հակառակ այն իրողութեան որ ֆրանքին անկումը շատոնց ազդած է գիներուն վրայ, վերջին տարուան ընթացքին: Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը պահանջէին անգլիականը 600, տոլարը 150 հաշուել, դիտել տալով թէ ընդունուած սակը բաւարար չէ, գիներու ճըշումին դիմանալու համար: Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը պիտի ջանայ հաստատուն վիճակի մը վերածել գիները:

Համայնավարները, որոնք հակառակ էին ֆրանքի արժեզրկումին, ի վերջոյ տեղի տուին:

Մոսկուայի խորհրդաժողովը

Երեք արտաքին նախարարները իրենց վերջին նիստը գումարեցին, պատրաստելու համար պաշտօնական զեկոյցը: Երեքն ալ գոհ կ՚երեւան ձեռք բերուած արդիւնքէն:

Սիրալիր մթնոլորտ մը կը տիրէր Կրէմլինի վերջին հացկերոյթին մէջ, ուր Սթալինի ձախ կողմը նստած էր Անգլիոյ արտաքին նախարարը, իսկ աջ կողմը՝ Մ. Նահանգներու նախարարը: Սթալին բաժակ պարպեց երկուքին առեւշատութեան համար: Հացկերոյթէն վերջը հիւրերը դիտեցին խորհրդային շարժանկար մը, «Ճափոնի պարտութիւնը», որ կը ներկայացնէ ճափոնական երկու սերունդներու նախայարձակումը Ռուսիոյ դէմ եւ կարմիր բանակին յաղթանակը:

Ինչպէս հաղորդած էինք, Իտալիոյ, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Հունգարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրները պիտի ստորագրուին մինչեւ 1946 Մայիս 1: Թերթերը կը գրեն թէ խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Փարիզի մէջ:

Մոսկուայի խորհրդաժողովին առթիւ, Իրաքեկներ կը հաւաստեն թէ Երեք Մեծերը ստանձնած են աշխարհի խաղաղութիւնը պահպանելու պատասխանատուութիւնը: Ուրեմն, «եթէ Երեք Մեծերը կրնան համաձայնիլ, վախ չկայ ապագային համար»:

╳ Զօր. տը Կօլ Ճնոնգի օրն ալ զբաղեցաւ Մոսկուայի խորհրդաժողովին որոշումներով, արտաքին նախարարին հետ: Անգլիոյ Թագաւորը Ծնունդի աւանդական ճառը խօսելով, վստահութիւն յայտնեց ապագայի մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ մասին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը դժուարութեան մը հանդիպած է այս օրերս: Կնքուած համաձայնութեամբ, երկու պետութիւնները իրենց զօրամասերը Սուրիայէն պիտի քաշեն միաժամանակ: Ֆրանսա, որ ունի միայն 4000 զինուոր, 4000 տեղացի կամաւորներով, զանոնք պիտի փոխադրէր Լիբանան, մինչեւ որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը վերջնական որոշում տար: Այդ առթիւ ճշդուած չէր թէ Սուրիոյ անգլ. զինուորներն ալ (25.000 հոգի) պիտի տեղափոխուէին, բայց կ՚ենթադրուէր թէ Պաղեստին պիտի քաշուէին: Արդ, այժմ կը յայտնուի որ անգլ. զօրքը ոչ թէ Պաղեստին, այլ Լիբանան պիտի փոխադրուի, ուր արդէն կան 5—6000 անգլ. զինուորներ: Այդ պարագային Լիբանանի անգլ. զօրքը մեծապէս պիտի գերազանցէ Ֆրանսական զօրքը: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, թիւրիմացութիւնը հարթելու համար:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը ճանչցաւ Եուկոսլաւիոյ հանրապետութիւնը: Սերտ յարաբերութիւններ հաստատուած են նաեւ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ:

ՍՈՎԻ ՎԱԽԸ հետզհետէ կը սաստկանայ Հունգարիոյ մէջ: Հունձքը խեղճ է, ներքին կարգուսարքը խանգարուած, այնպէս որ մարդ գլուխ օրական 838 գոլ (քալորի) կ՚իյնայ, մինչդեռ պատերազմէն առաջ 2952 էր: Այս անգամ բախտ մը կը համարուի: Հացի բաժինը, որ օրական 150 կրամ էր, գեղչուեցաւ 100 կրամի: Սեւ շուկան կը ծաղկի Փէշթայի մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Սարգիս Քաջերեան, իր հօրեղբօր կողմէ: Իմացնել՝ Ն. Քիւրէճեանի, 8 Chemin Villebois, Grenoble:

ՊՌԷՎԱՆԻ հիւանդանոցին Հայ պատսպարեալները հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հայ Կապոյտ Խաչին, որ ներկայացուցիչներ ղրկած էր վերջերս, հիւանդներուն բաժնելով ուտեստ, դրամ եւ մանաւանդ բարոյապէս մխիթարելով զանոնք:

ՍԱԼ ԿԱՎՕ, ԿԻՐԱԿԻ 30 ԴԵԿՏ. ԺԱՄԸ 14.30ԻՆ
(Métro Miromesnil)

Հայկական համանուագ, (առաջին ունկնդրութիւն), հեղինակութիւն Պ. Օննիկ Պէրպէրեանի, կը նուագէ Փատըլուի նուագախումբը, առաջնորդութեամբ Օփերա Քոմիքի նուագապետ Ֆրանսիս Սէպրոնի: Նուագահանդէսին կը մասնակցին Տիկիններ Մարսէլ Ժէստո, Նաթալի Վէջօր եւ Օր. Հիւկէթ Կարին Իջգալըցեան, ֆրանսական, ռուսական, սպանիական եւ հայկական երգերով:

Տոմսերու գիները՝ 25էն 250 ֆրանք: Դիմել յանձնախումբին: Հեռաձայն Tru. 37-54:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 1[illegible]

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ԱԶԳԱԳԱՀՊԱՆՈՒՄ

ԼԻՈՆ.— Այս խորագիրին տակ, կարդացի, բազմաթիւ գրութիւններ նոր սերունդի մասին: Ես ալ կ՚ուզեմ կարծիքս յայտնել, իբրեւ պարզ ընթերցող:

Մինչեւ հիմա գրողները անխտիր պատասխանատուութիւնը նոր սերունդին վրայ կը ձգեն, բայց շատ սխալ է: Պատասխանատուութեան հարիւրին իննսունը կ՚իյնայ ծնողներուն վրայ: Շատ մը անտարբեր ծնողներ կան որ իրենց գործէն կուգան, կերակուրը կ՚ուտեն եւ կը վազեն սրճարան, «պլօթ» խաղալու, փոխանակ իրենց զաւակներուն Ա. Բ. Գ. սորվեցնելու: Մեր քաղաքի հայաշատ կեդրոնին մէջ երեք հայկական դպրոցներ կան: Մէկը՝ Հայ կաթոլիկներու դպրոցն է որ քանի մը տարիէ ի վեր կը շարունակուի: Մինչեւ 1944ի վերջը Հ. Մոմճեան վարդապետն էր որ հայերէնի դաս կուտար 70է աւելի հայորդիներու: Այժմ փոխադրուած է Փարիզ, իր տեղը տալով Հ. Պապեանի, որ նոյնպէս դպրոց մը կը վարէ, առանց սու մը պահանջելու ծնողներէն: Սոյն դպրոցէն քանի մը տասնեակ մեթր հեռաւորութեան վրայ կան անտարբեր ծնողքներ որ իրենց զաւակները չեն ղրկեր հայերէն սորվելու: Այն ծնողները որ իրենց զաւակները դպրոց կը ղրկեն, շատ գոհ են: Այս ամառ Հ. Պապեան օդափոխութեան տարած էր 40է աւելի հայ աղջիկներ, 40 օրուան համար, կէսը Լիոնէն, կէսը Սէնշամոնէն: Բոլորն ալ հայերէն նամակներ գրեցին իրենց ծնողները ուրախացնելով: Շատ մը աղջիկներ որ մէկ բառ հայերէն չէին գիտեր, վերադարձին լաւ հայերէն կը խօսէին եւ տասնէ աւելի հայերէն երգեր սորված էին: Սիրելի «Յառաջ», քանի մը ամիս առաջ «աւելի կոթի» պատմութիւն մը գրած էիր, այդ օրհնեալ աւելին կոթը անտարբեր ծնողքներուն վրայ փորձելու է, ոչ թէ նոր սերունդին:

Պաղտասար Հալաճեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Ս. Լուսաւորիչ դպրոցին Կաղանդի հանդէսը՝ 30 Դեկտեմբեր, կիրակի օր ժամը 3ին, Սալ տը Ժան տ՚Արք: Տաքուկ սրահ: Մուտքը ազատ է:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շավիլի մասնաճիւղի թէյասեղանը կիրակի 30 Դեկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին դպրոցին սրահը, rue des Trois Champtiers, No. 4: Հանդէսին կէսը դպրոցին կը յատկացուի: Կը խօսի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ: Մուտք 50 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի Ֆր. Հայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընկերահամակրական թէյասեղանը Կաղանդի առթիւ, այս շաբաթ, իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ լոյս, դպրոցին մէջ, No. 9 Traverse de la Cabucelle: Մուտքը 30 ֆրանք:

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր ենթամասնաճիւղերով, նոր տարուան առթիւ Յունուար 3ին կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ», ընկերվարականներու սրահին մէջ, 58 rue Grignan:

Պ. ԳՐԻՄԻԹԷԼ հրաւիրուած է խօսելու՝ ֆրանսական կազմակերպութեան մը կողմէ (Սթիւտիօ Ատէլիթ) Կիներու եւ (Հայուհիներու) մասին: 30 Դեկտեմբեր կիրակի ժամը 3ին, Սալ տը Ժէօկրաֆի, 184 Bld. Germain, Փարիզ, մէթրօ Սէն Ժէրմէն տէ Փրէ: Մուտք 15 ֆրանք:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՉ ՄԱՐՍԷՅԼՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը ձեռնարկած է հանգանակութեան, Յունաստանի կարօտեալներուն համար:

Մօտ օրէն թէ Մարսէյլի կեդրոնը եւ թէ արուարձաններու մէջ մեր ժողովուրդը առիթ պիտի ունենայ շօշափելի օգնութիւն մը հասցնելու իր թշուառ հայրենակիցներուն, երբ դրամական օգնութիւնը անփոխարինելի տեղ մը կը բռնէ:

Կը խնդրուի բոլորէն անխտիր մասնակցիլ այս ազգանուէր գործին եւ ծրարները յանձնել փութով՝ Տիկին Գասպարեանի, 14 Place Alex. Labadie, Marseille:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Samedi 29 Décembre 1945 Շաբաթ 29 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4496-Նոր շրջան թիւ 225

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

1945.— Բ. ՈՒՐԻՇ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ապահովաբար ամէնէն դժբախտ եղաւ յունահայ գաղութը:

Գերման սարսափներէն եւ զրկանքներէն վերջն ալ, գաղութը, ինչպէս ամբողջ երկիրը կը տապկուի աննկարագրելի թշուառութեան մը մէջ, — անօթութիւն, հիւծախտ, զանազան համաճարակներ եւ քաղաքական անստուգութիւն: Հազարաւորներ ծիրած են բառին բովանդակ նշանակութեամբ: Մահերու թիւը՝ անհաշիւ:

Եւ սակայն կը տոկան, Ազգ. վարչութեամբ, դպրոցներով եւ մարդասիրական հաստատութիւններով: Երբեմնի հակահայ հոսանքը մեղմացած է, եթէ ոչ դադրած եւ բազմաթիւ անմեղ կալանաւորներ արձակուած են բանտերէն:

Թիւրիմացութիւնները ծագած էին մասնաւորապէս Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ պուլկարական գրաւման շրջանի դէպքերէն: Բարեբախտաբար կառավարութիւնը կրցաւ սանձել ամբոխավարական ելոյթները, թէեւ ունեցանք անմեղ զոհեր, մասնաւորապէս 1944 Դեկտեմբերի ներքին խռովութեանց հետեւանքով:

Եգիպտոս.— Այս գաղութն ալ անցուց չատ ծանր օրեր, երբ գերմանեւիտալական ուժերը մօտեցած էին սահմանին եւ կը սպառնային գրաւել Աղեքսանդրիան: Արշաւանքը խափանուեցաւ Էլ Ալամէյնի յաղթանակով (1942 Հոկտ.), եւ ամբողջ երկրին հետ մեր գաղութն ալ փրկուեցաւ ահաւոր մղձաւանջէ մը:

Գաղութը կը պահէ իր բոլոր ազգ. հաստատութիւնները, հանդիսանալով տոկուն փարոս մը ամբողջ Միջին Արեւելքի համար: Նախանձելի էր, մանաւանդ, ներքին գործակցութիւնը, թէ հոսանքէ հոսանք եւ թէ ազգ. իշխանութեանց հետ, ինչպէս կը շեշտէր առաջնորդը, հանդիսաւորապէս: Դժբախտաբար պաղ հովեր փչել սկսան էջմիածնի պատգամաւորներուն վերադարձէն անմիջապէս վերջը, ինչպէս հարեւան գաղութներուն մէջ: Մարդիկ բան-գործ ըրած են արիւն պղտորել, սարէն - ձորէն պատմութիւններով:

Սուրիա - Լիբանան.— Ամէնէն բազմահայ եւ աշխոյժ գաղութը՝ Միջին Արեւելքի մէջ: Նախկին Պոլիսն է որ կը վերածնի, բազմազան հաստատութիւններով, դպրոցներով եւ դիրքերով:

Ամէնէն տագնապալի օրերուն ալ, գաղութը կրցաւ անվթար պահել արաբ ժողովուրդին բարեկամութիւնը: Տեղական իշխանութիւնները, թէեւ յարափոփոխ, անխախտ կը պահեն իրենց վստահութիւնը, հակառակ ներքին եւ արտաքին դաւերու: Թանկագին երաշխիք մը՝ այս իրողութիւնը, քանի որ գաղութը սահմանակից է Թուրքիոյ:

Հանրային գործունէութեան հետ զուգընթաց՝ գրական - հրատարակչական աշխատանք մը, ջերմապէս գնահատելի:

Երկու գաղութներուն մէջ լոյս կը տեսնեն 15 թերթեր,— հինգ օրաթերթ, եօթը ամսագիր եւ մնացեալը՝ պարբերական: Կաթողիկոսարանն ալ ունի զանազան առաջադրութիւններ՝ մշակոյթի ճակատին վրայ: Հայ Ճեմարանը կը շարունակէ զարգանալ:

Ուրիշ մխիթարական պարագայ մը՝ Սանճաքի տարագիրներուն տեղաւորումը Այնճարի մէջ: Դժբախտաբար մեծ համրանք մը կորսուած է, ջուրի, ուտեստի եւ պատսպարման դժուարութեանց հետեւանքով: Դեռ նոր գլուխ հանուեցան որոշ բարւոքումներ:

Պաղեստին եւ Կիպրոս.— Նիւթեր կը պակսին այս երկու գաղութներէն:

Երուսաղէմը նոր տագնապներ անցուցած է, տեղի տալով դրքի մը հրատարակութեան: Լուսաւոր կէտ մը՝ հրատարակչական ձեռնարկները (մասնաւորապէս Ց. Օշականի գրական ուսումնասիրութիւնները):— Կիպրոսը ծանօթ է Մելգոնեան կրթարանով, որ կրցած է դիմանալ պատերազմի ելեւէջներուն:

Իրաք.— Նոյնպէս կը պակսին վաւերական տեղեկութիւններ: Գիտենք, միայն, որ ազգ. իշխանութիւնները կը գործեն անխափան:

Իրան.— Յարաբերութիւնները նոր վերահաստատուած էին եւ թերթերը հազիւ հասած, պայթեցաւ Ատրպատականի յեղափոխական շարժումը: Ազգ. գործունէութեան եւ մշակոյթի գլխաւոր վառարանը Թաւրիզն էր, որ հիմա կը գտնուի նոր կարգուսարքի մը տակ: Որոշ բարւոքում՝ հայկական դպրոցներու մասին որոնք գրկուած էին ամէն իրաւունքէ, աւելի քան տասը տարիէ ի վեր: Շ.

Ուղղագրութեան մասին

Արտասահմանում ես հանդիպեցայ զանգուածային հալածանքի եւ յանդիմանութեան մեր լեզուի նոր ուղղագրութեան դէմ: Զանգուած (մասսա) կ'ըսեմ, վասն զի այստեղ քաղաքներում հանրութիւնը բաղկացած է գլխաւորապէս մշակոյթի գործիչներից, լայն իմաստով՝ մտաւորականներից եւ գրագէտ կամ կիսագրագէտ առեւտրականներից: Մասսա, ժողովուրդ մեր իմաստով դժբախտաբար այստեղ գոյութիւն չունի, որպէսզի մեր լեզուի ժողովրդականացման անհրաժեշտութիւնը խորապէս զգացուի:

Լեզուի ժողովրդականացում՝ նշանակում է նախ եւ առաջ մօտեցնել լեզուն ժողովուրդին, մատչելի դարձնելով անոր ուղղագրութիւնը ժողովրդական լայն խաւերին: Ամէն լեզուի ձեւական արտայայտումի հնչաբանութեան (ֆոնետիք) եւ ուղղագրութեան իմաստով յաճախ պահանջում է հիմնական վերափոխում եւ պարզացում: Այդ անխուսափելի պահանջ է, եթէ լեզուէն օգտուող ժողովուրդը կազմուած է ոչ միայն մշակոյթի ներկայացուցիչներից կամ, ինչպէս այստեղ, դաղթահայութեան յատուկ վերոյիշեալ տարրերից, այլ եւ աշխատաւորութեան անհրաժեշտ խաւերից, անոր երկու հիմնական դասակարգերից, — գիւղացի եւ բանուոր:

Խօսք չի կարող լինել, որ այս դժուարին գործը կատարողները, լեզուի իսկական բարեկարգիչները պէտք է լինեն ժողովուրդի մասնագէտ ներկայացուցիչները, նրա մտաւորականները:

Ցեղաշրջման պահանջը լեզուի մէջ առաջ է գալիս, գլխաւորապէս յեղափոխութեան վարդագոյն պայմաններում, ժողովրդական իշխանութեան շրջաններում, ուր լեզուի ժողովրդականացումը անհրաժեշտ գործն է համարւում ժողովրդապետութեան, ժողովուրդի ու պետութեան անմիջական պահանջների համար:

Այս տեսակէտից, ինձ թւում է, որ մեր լեզուն մասնագիտական իմաստով դժուարամարս լեզուներից մէկն է մի ժողովուրդին համար, որ ռուսական երկու մեծ յեղափոխութիւններէ վերջ կեանքի է հրաւիրուած Ռուսաստանի միւս ժողովուրդների հետ միասին իր զանգուածային մասնակցութիւնը բերելու նոր պետականութեան դժուարագոյն գործի կառուցման:

Այսօր Խ. Միութեան հանրապետութիւններում մշակոյթի ներկայացուցիչները կամ առհասարակ մտաւորականները չեն, որ այդ ազգային հանրապետութիւնների կառուցուածքի ուղնուծուծն են կազմում, այլ նրանց հետ միասին ժողովրդական լայն զանգուածները:

Ես համոզուած եմ որ երէկ էլ «Դաշնակցական» Հայաստանում անհրաժեշտօրէն պիտի կատարուէր նոյնաշխատանքըուղղագրութեանմասին:

Գաղութների հայութիւնը այդ անմիջական անհրաժեշտութիւնը չի ըմբռներ, որովհետեւ օտար ափերի վրայ նա հեռու է համայնական գործունէութիւնից, որովհետեւ նրա այսօրուայ մշակոյթը ու լեզուն շարունակում են մնալ մինչեւ օրս այստեղի մտաւորականութեան մենաշնորհը, հեռու պահելով բուն ժողովրդական խաւերը մեր ազգային մշակոյթի լաւագոյն նուաճումներից:

Ուղղագրութեան վերաքննութիւնը բնական երեւոյթ է, եթէ կը կատարուի գիտականօրէն, հիմնուելով մեր նորագոյն ու հին գրականութեան ու այսօրուան իրականութենէն բխած առողջ պահանջների վրայ: (Ռուսաց լեզուն ուղղագրութեան տեսակէտից վաղուց է որ անհրաժեշտ եւ անվիճելի փոփոխման է ենթարկուել): Զաւեշտականը այն է, որ վերջին տարիների ընթացքում մեր հարուստ եւ սքանչելի լեզուն մթագնում է եւ եւ փչերով ծածկւում «նորելուկ» բառապաշարով, որի իսկական արժէքը գիտական ու նոյն իսկ յեղափոխական աշխատաւորութեան շահերի տեսակէտից միանգամայն կասկածելի է եւ որ զանազան կարգադրութիւնների հետեւանքով շարունակւում է մինչեւ այսօր սրբապղծել մեր լեզուի լաւագոյն եւ մեծագոյն գոհարները: Եւ զարմանալին այն է որ, այդ բառերի մեծ մասը վերցուած է առաւելապէս մի ժողովուրդի լեզուից, որ իր պատմական անցեալով ու լեզուի քաղաքական բառապաշարով (անկախ նրա հարուստ մշակոյթից) մեզնից աւելի քան երիտասարդ է: Նրա համար դեռ եւս քաղաքականօրէն նորածին «Ռեսպուբլիկա», «սովետ» եւ այլ հարիւրաւոր խօսքերին մեր չքնաղ ու հարուստ լեզուն վաղուց պատասխանել է «հանրապետութիւն», «խորհուրդ» եւ այլ հազար ու մի թանգարժէք ու իմաստուն բառերով: Մ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք:

«Մէկ թիզ թրքական հողի համար պատրաստ ենք կրակը նետուելու»

Անատոլիի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ Դեկտ. 26 թուակիր զեկոյցով մը.— «Վրացի ակադեմականներուն յօդուածները կարդալէ վերջ, փորձեցինք իմանալ երեսփոխաններու, լրագրողներու եւ ձեռնհաս շրջանակներու կարծիքները: Արդիւնքը կարելի է ամփոփել հետեւեալ կարճ նախադասութեան մէջ.— «Մէկ թիզ թրքական հողի համար ամբողջ Թուրքիա պատրաստ է կրակը նետուելու»:

× Հիլմի Ուրան, Թուրքիոյ ներքին գործերու նախարարը, Անգարայէն մեկնեցաւ դէպի արեւելեան նահանգները, քննական պտոյտ մը կատարելու համար մասնաւորապէս Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի նահանգներուն մէջ: Ամբողջ Թուրք մամուլը կը պահանջէ մերժել ռուսական պահանջները, իբրեւ «ծիծաղելի կատակներ»:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ ռուսեւ-Թուրք յարաբերութիւնները հետզհետէ կը լարուին:

Մոսկուայի խորհրդաժողովը

Մոսկուայի խորհրդաժողովը վերջացաւ հինգշաբթի առտու: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ ժողովը «չատ շինարար եղաւ»:

Սպասելով խորհրդաժողովի պաշտօնական զեկոյցին հրատարակութեան, թերթերը զանազան ենթադրութիւններ կ'ընեն անոր իրական արդիւնքի մասին:

Արդէն հաղորդած էինք Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրներու պատրաստութեան մասին տրուած որոշումները: Ֆրանսա վերապահ դիրք մը բռնած է այդ մասին, քանի որ միայն իտալական դաշնագրին մասնակցելու իրաւունք տրուած է: Անհամբեր կը սպասուի իր ծանուցագրին:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է հիւլէական ռումբի մասին եւ թէ քննուած են նաեւ Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրները: Մոսկուայի թերթերը եւ անթելը լայնօրէն կը յուզէին Ատրպատականի խնդիրը, Հայաստանի եւ Վրաստանի հողային պահանջները, ժողովի գումարման պահուն, իսկ անգլեւսաքսոն մամուլը կը գոհանար օրը օրին արձանագրելով տեղեկութիւններ, առանց սակայն ծածկելու իր տհաճութիւնը:

Կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ Ճափոնի մասին, որ պիտի ենթարկուի բոլոր Դաշնակիցներու հսկողութեան, ինչպէս կը պահանջէր Մոսկուա:

× Մ. Նահանգները հաղորդեցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի թէ պատրաստ են մասնակցելու որ եւ է խորհրդաժողովի, լուծելու համար սպանիական խնդիրը: Ինչպէս կը յիշուի, Ֆրանսա ծանուցագիր մը ուղղած էր, առաջարկելով ոչ միայն խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները զոր. Ֆրանքոյի հետ, այլեւ ճանչնալ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, որ կազմուած է Մեքսիկայի մէջ:

Ֆրանքին արժեզրկումը եւ ուրիշ հոգեր

Սահմանադիր ժողովը գիշերային նիստ մը գումարելով, գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկեց Ֆրանքին արժեզրկումը եւ Պրէթըն Ուտսի դրամական դաշինքը: Ի պատասխան զանազան քննադատութեանց, ելմտական նախարարը, Պ. Փլէվէն յայտարարեց.— «Ֆրանքին նոր գինը չի կրնար փոփոխել ապրուստի մակարդակը: Պիտի ջախջախենք բոլոր անարդարանալի բարձրացումները»: Նախարարը բացատրեց թէ անխուսափելի էր Ֆրանքին արժեզրկումը: «Մեր փոխանակութեան սակը չէր համապատասխաներ օտար գիներուն, եւ մեր արտածումները կանգ առած էին»: Ազգ. տնտեսութեան նախարարն ալ, Պ. Պիյու (Համայնավար) անհրաժեշտ գտնելով արժեզրկումը, լաւատեսութեամբ արտայայտուեցաւ ապագայի մասին: «Արժեզրկումը երբեք պիտի չխանգարէ նախնիւթերու, մասնաւորապէս ածուխի եւ ցորենի ներածումները: Բայց, ամէնէն աւելի մեր արտադրութեանց անձման շնորհիւ է որ պիտի կրնանք պահել գիները եւ յետոյ սեղմել զանոնք»:

Վիճաբանութեանց մասնակցեցաւ նաեւ զօր. տը Կօլ, ազդարարելով.— «Մեր տնտեսութիւնը կառուցանելու համար, պէտք է թափենք տաժանելի, չատ մեծ եւ կարծեմ երկարատեւ ճիգ մը:

× Սահմանադիր ժողովը նոյն նիստին մէջ վաւերացուց նաեւ օրինագիծ մը, որուն համաձայն պիտի բռնագրաւուին օտար դրամներն ու ոսկիները, արժեթուղթերը եւ արտասահմանի մէջ եղած ստացուածքները: Վաւերացուց նաեւ ամերիկեան փոխառութիւնը:

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՌՆ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ պիտի հրաւիրուին Ֆրանսա, համաձայն աշխատանքի նախարարին յայտարարութեան:

Թուրքիոյ ներքին խլրտումները

Ինչպէս գրած էր մեր մասնաւոր թղթակիցը, Թուրքիոյ մէջ կազմուած է նոր կուսակցութիւն մը, «Միլլի Գալքընմա» (Ազգ. Վերելք), որ պիտի գործէ իբրեւ ընդդիմադիր: Բացման հանդէսին առթիւ, հիմնադիրներէն Նուրի Տէմիրաղ շեշտեց իր ճառին մէջ:

— «Այն երկիրները որ ժողովրդապետութեամբ կը կառավարուին, երջանկութիւն կը վայելեն, մինչ անոր հակառակ չարժողները թշուառութեան եւ աղէտի կը մատնուին: Մեր երկիրը այլեւս չի կրնար կառավարուիլ միակ կուսակցութեամբ: Ժողովուրդը հիասթափութեան մատնուեցաւ մինչեւ հիմա զարդարուն խօսքերու, փայլուն ծրագրերու եւ չոր խոստումներու հետեւանքով: Մենք պիտի չընենք այդ բաները: Ես պիտի չըսեմ որ Հալքի կառավարութիւնները ոչ մէկ գործ տեսան: Անչափ ու սահմանափակ գործեր տեսնուած են, ինչ որ բաւարար չէ չանթահարիչ գրոհներ ընելու համար քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ: Պետականութեան վարչաձեւէն աւելի գործ ու արդարութիւն չսպասուիր: Երկրին մէջ նոր կուսակցութեանց կազմութիւնը չպիտի տկարացնէ հայրենիքի պաշտպանութեան գործը, ու մեր հողերուն վրայ փոքր յարձակում մը միաձոյլ զանգուած մը պիտի գտնէ իր դէմ:

Նուրի Տէմիրաղի բանախօսութենէն ետքը կուսակալը մեկնեցաւ ըսելով թէ գործ ունի:

Յետոյ նոր կուսակցութեան Վարչական Խորհուրդին նախագահ Հիւսէյին Ավնի Ուլաշ սկսաւ իր ճառը.

— Մեր կուսակցութիւնը պիտի օժանդակէ կառավարութեան բանաւոր եւ ուղիղ գործերուն, այլապէս՝ սաստիկ քննադատութիւններ. պիտի ընէ: Ժողովրդապետութիւնը մարդկութեան դատըն է: Մենք բռնապետութեան դէմ պիտի պայքարինք: Մեր հայրերը արիւնոտ պատմութիւն մը ժառանգ ձգած են մեզի: Մարդկութիւնը չկրցաւ լուալ այդ արիւնոտ պատմութիւնը, ու կարծեմ թէ մենք ալ չպիտի կրնանք լուալ:

Ժողովրդապետութիւնը այդ դառն տառապանքէն ծնունդ առած է: Արդարեւ, անիմաստ պիտի ըլլայ որ մարդիկ իբր կուռք պաշտուին: Բռնութեան ենթարկուած ազգեր, կեղեքուած անձեր իրարու ձեռք տալով, պիտի զօրանան: Սահմանադրութիւնը հաստատողները քմահաճ վարչութենէն ազատեցին մեզ, բայց յետոյ նորէն բռնապետներ շրջապատեցին զանոնք: Բոլոր պայքարները ապարդիւն եղան: Մենք քաղաքական հասունութիւն ունեցող ազգ մըն ենք, քանի որ անկախութեան պատերազմը մղեցինք: Ուզեցին թէքրաղդըփէրվէր կուսակցութիւնը կազմել. բայց թոյլ չտրուեցաւ: Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ քսան տարիէ ի վեր ազատութիւնը արտայայտող մէկ խօսք չէ ըսուած: Մեր մէջ ժողովրդապետութեան ամէնէն մեծ թերին է: Մեր կուսակցութիւնը թէքրաղդըփէրվէրներու շաւղէն պիտի ընթանայ, բայց գործուած սխալներէն խրատուեցանք, Հանրապետութեան նախագահի ցկեանս պաշտօնավարութիւնը բռնապետութենէ տարբեր բան մը չէ: Պետական գիրքերը առանձնաշնորհ չեն: Անիծեալ ըլլայ բռնապետութիւնը: Պետականութիւնը առաջ բերաւ անբնական կազմութիւններ: Թուրք տղոց արիւնը չորցաւ: Մեր լեզուին հետ կը խաղան: Մասնագէտները կ'ըսեն թէ լեզուն կը կործանեն: Իրարու լեզու չենք հասկնար: Մեր տղոց խէթալ մը չի տրուիր: Ցանուն ընդդիմադիր կուսակցութեան մը չնորհակալութիւն կը յայտնեմ Իսմէթ Ինէօնիւիի: Միայն թէ պարտականութեան կը հրաւիրեմ զայն: Նախագահին՝ Հալքի գլուխը գտնուիլը սխալ բան է: Պէտք է չէզոք մնայ ան»:

«Դաշնակցութեան Օր»ը Մարսէյի մէջ

Լաւ նիշ մը Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերներուն՝ իրենց խնջոյքին առթիւ: Ինչպէս կ'ըսէին բարեկամներն ու համակիրները, շրջանին մէջ ցարդ այդպէս խանդավառ եւ բազմամարդ հանդէս եղած չէր: Նախատեսուած 80 — 100 հոգիին տեղ եկած էին երկու անգամ աւելի հայրենակիցներ եւ ստիպուեցանք գրեթէ սեղմուիլ, բոլորը տեղաւորելու համար:

Բացման քանի մը խօսքէ վերջ, յոտնկայս յարգանք հայ Յեղափոխութեան ճամբուն վրայ ինկող բոլոր մարտիկներու յիշատակին, չմոռնալով վերջին տարիներուն ինկած Ֆրանսացի եւ հայ զոհերը: «Մարսէյեզ»ը եւ «Մշակ բանուոր»ը երգուեցան յաջող կերպով՝ բոլորին մասնակցութեամբ:

Առաջին խօսողն էր ընկեր Կարօ Երանեան, որ բացատրեց Դաշնակցութեան ծագումն ու էութիւնը: «Դաշնակցութիւնը նոր կրօնք մը ստեղծեց հայութեան համար: Դաստիարակեց ու հասցուց առաքեալներ որ արիաբար կրկէս նետուեցան եւ զոհուեցան բարձր գիտակցութեամբ, որպէսզի դարերու ստրկութենէն վերջ վերապրի անկախ, ազատ, անկորնչելի ազգը մեր Հայոց»:

Օր. Մ. Մարտիրոսեանի ջութակի երկու հաճելի կտորներէն վերջ, ընկեր Լ. Բարանեան խօսքը տուաւ ընկեր Ժ. Դատաւորեանի: Երիտասարդ ընկերը, անթերի Ֆրանսերէնով եւ գեղեցիկ ճառով մը Ֆրանսացի հիւրերուն բացատրեց կուսակցութեան ծագումը եւ ծրագիրը, ցոյց տալով մեր եւ իրենց միջեւ հաստատուած գաղափարական եւ բարեկամական հին կապերը: Տիկին Պարսիկեան քնքոյշ ձայնով երգեց երկու հայերէն երգեր:

Կարգով խօսեցան օղնական քաղաքապետ ընկեր Gratienը, Սէն է Ուազի ընկերվարական քարտուղար ընկեր Mazurierն, տեղական խումբին կողմէ ընկեր Joubertը, յայտնելու համար իրենց համակրութիւնը, բարեկամական զգացումները եւ հաւատքը՝ ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակին:

Վերջին բանախօսն էր ընկեր Հրանտ Ակոնայեան, որ փաստերով ցոյց տուաւ թէ Յեղափոխութիւնը չէր մեր դժբախտութեանց պատճառը, այլ մեր պապերուն դարերու ստրկութեան ընթացքին կրած տառապանքներն էին որ, բիւրեղանալով ծնունդ տուին յեղափոխական կազմակերպութեանց: «Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ կազմուած օրէն ուժ կը ներկայացնէր, պարզ է թէ անընդհատ պիտի հալածուէր: Համաձայն օրուան պայմաններուն՝ զայն կ'ամբաստանէին իբրեւ մէկուն կամ միւսին ծառան: Նոյնը այսօր: Այո՛, ճիշդ է, Դաշնակցութիւնը մէկ ժողովուրդէ ուժ, դրամ եւ աւիշ կը ստանայ եւ անոր ալ կը ծառայէ. այդ հայ ժողովուրդն է»:

Սկսաւ խնջոյքը: Ձոխ, առատ, աժան ուտելիք: Տեղացի հիւրերը կը զարմանային թէ ինչպէս ճարած էին այդքան խմիչքը: Իրենց մեկնումէն վերջ, սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Հրանտ Ակոնայեան: Մէջ ընդ մէջ խօսեցան ընկերներ Մկրտիչեան, Փանոսեան: Խնճոյքին փայլ տուին սիրելի Հոփփիկը (Գնեազեան) եւ Տիկին Խաչատուրեան: Մեր բարեկամներէն տաքարիւն Շիշմանեանի ղեկավարութեամբ բոլոր ներկաները երգչախումբ մը կազմեցին եւ հայ տոհմիկ երգերը չատ ներկայանալի ձեւով երգուեցան: Թառիստ Արդարը եւ վրացի Կինտօն թառով ու սրամտութիւններով զուարթացուցին:

Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտէն խանդավառուած, ներկաներէն մին, հակառակ կազմակերպողներու արգելքին, առաջարկեց աճուրդ մը սարքել: Պ. Նիկողոսեան կրցաւ կարճ ժամանակի մէջ մօտաւորապէս տասը հազար ֆրանքի բարձրացնել մէկ շիշ քօնեակը:

Մեկնելու ժամը շատո՜նց անցած էր, սակայն հայկական պարերուն մէջ թաղուած հայրենակիցները չէին ուզեր մեկնիլ:

Ապրի՛ք տղաք եւ Տիկիններ: Երկար ատենէ ի վեր կարօտը կը քաշէինք նման խնջոյքի մը:

Տրջանի թղթակից

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԻ ՏՈՄՍԸ պիտի վերահաստատուի յունուար 1ին, համաձայն վերջին լուրերու:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ դեսպանատունը զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, կը յայտարարէ թէ երկիրը միեւնոյն իրաւունքները կը վայելէ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան անդամներուն հետ, ուստի կը պահանջէ միաժամանակ եւ ամբողջովին պարպել օտար զինուորները: «Լիբանանը չուզեր դառնալ կամրջագլուխ մը, ուղղուած՝ արաբական երկիրներու անկախութեան դէմ»: Այս զեկոյցը անհրաժեշտ համարուած է անոր համար որ անգլ. եւ ֆրանսական կառավարութիւնները որոշած են Լիբանանի մէջ համախմբել Սուրիայէն քաշուած զինուորները եւ սպասել Միացեալ Ազգերու վերջնական որոշման:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նամակով մը կը յայտնէ թէ պատրաստ է պատասխանելու Աշխատանքի Դաշնակցութեան բոլոր կոչերուն, բայց պիտի չմասնակցի ձախակողմեան կուսակցութեանց պատուիրակութեան, «որուն տեսական հանդամանք մը տալ կ'ուզեն»: Յարաբերութիւնները նորէն պղտորած են ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միջեւ եւ երկու կողմի թերթերն ալ ամէն օր կուտան - կ'առնեն:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ համայնավար առաջնորդը, Տիմիթրով, ճառ մը խօսելով Ազգ. Ժողովին մէջ, պահանջեց թաղել միապետութիւնը եւ հանրապետութիւն հռչակել: Ճառախօսը յայտարարեց թէ Քապուրկի արքայական Տունը պատճառ հանդիսացաւ եկու ազգային աղէտներու եւ պահանջեց սաստկացնել պայքարը Փաշականութեան դէմ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ թիւն է, համաձայն նոր հաշիւներու, 65.400.000, որոնց իբր 22 միլիոնը կը գտնուին բրիտանական, 20 միլիոնը ռուսական, 17 միլիոնը ամերիկեան եւ 6.400.000ը Ֆրանսական շրջաններուն մէջ: Այս թիւերուն վրայ պէտք է աւելցնել Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ 6.500.000 Գերմանները որոնք պիտի փոխադրուին 1946ի առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին: Յետոյ պէտք է հաշուել նաեւ Դաշնակիցներուն ձեռքն եղած գերման գերիները, որով համագումարը կը բարձրանայ 73 միլիոնի: Վերսայլի դաշնագրով, Գերմանիան ունէր 468.716 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն (առանց Սարի շրջանին) եւ 62.411.000 բնակիչ: Արեւելեան կողմէն կորուեցաւ 100—110.000 քառ. քիլոմեթր հող: Ուրեմն, 1919ի հետ բաղդատելով, Գերմանիա կորսնցուցած է իր տարածութեան 22 առ հարիւրը եւ մնացեալով պէտք է կերակրէ ժողովուրդ մը որ աճած է 18 առ հարիւր: Ուրիշ խօսքով, իւրաքանչիւր քառ. քիլոմեթրի վրայ պիտի բնակի 200 հոգի, փոխանակ 133ի:

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Վիէնէն Տիկին Մարի Թէրզիպաշեան նոր տարուան առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Յակոբ Եաղուպեանի, Լիոն:

ԼԻՈՆԻ Ազգ. Միութեան ընդհ. ժողովը, վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 130 rue Tête-d'Orի «C» սրահին մէջ, (Cours Lafayetteի անկիւնը):

«ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է»

Անցեալ շաբաթ երեկոյ գացեր էի Գրիգոր Վահանի ներկայացման: Սակաւաթիւ բարեկամներ եւ թատերասէրներ կը լեցնէին սրահին հազիւ մէկ երրորդը: Անհաւասիկ մեծապէս ցաւալի երեւոյթ մը: Ինչպէ՞ս դիմանալ այս պարագաներուն մէջ... Ո՞ւր է այն մեկենասը որ ձեռք երկարէ: Բազմաթիւ հայ հարուստներուն մէջ չկա՞յ թատրոնը սիրող մէկը: Եւ ո՞ւր է այն ժողովուրդը որ պիտի քաջալերէ երիտասարդ հեղինակ մը:

Գ. Վահան «վոտվիլխտ»ի իրական ձիրք ունի: «Կինս Անհաւատարիմ է»ն յաջողած կատակերգութիւն մըն է, հիմնուած՝ թիւրիմացութեան մը վրայ: Թիւրիմացութիւն մը որ քիչ մը երկար կը տեւէ: Միակ նկատողութիւնը որ կարելի է ընել այն է թէ Գ. արարը ի զուր կ'երկարի: Կարելի է չատ դիւրութեամբ անոր կէս կրճատել եւ այս խաղը իր տեսակին մէջ կ'ըլլար յաջողութիւն մը: Արդէն երկուքուկէս ժամ անընդհատ կուչտուկուռ խնդացուց ներկաները: Փափաքելի է կրկին ներկայացնել, աւելի լայն միջոցներով:

Միջնարարին, աւուր պատշաճի երկու խօսք ըրաւ Պ. Սարիմ Մաքսուտեան, ցաւ յայտնելով որ թատերասէրները ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան նոր հեղինակներուն հանդէպ: Խօսեցաւ նոյնպէս ինքը Պ. Գ. Վահան: Ըստ իս, անտեղի էին իր քօղարկուած հարուածները որոշ անձերու հանդէպ: Դիմացինը նուաստացնելով չէ որ կարելի է ինքզինքը բարձրացնել... Գեղեցիկ էր իր «Դէպի Հայաստան» ոտանաւորը: Անհաւասիկ փրկութեան միակ լաստը:

Մուշեղ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Յ.Ր. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ մասնաճիւղին տօնածառ - պարահանդէսը՝ այս կիրակի 30 Դեկտեմբեր, ժամը 3ին, Expositionի սրահին մէջ: Հաճելի կաղանդ մը մանուկներու համար: Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆ.— Գեղարուեստական հանդէս, կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի կողմէ, Դեկտեմբեր 30ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ: 50էն աւելի սանուհիներ բեմին վրայ, զանազան դերերով եւ երգերով: Աւանդական Կաղանդ Պապան եւ տօնածառ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Կապոյտ Խաչի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Եղիսաբէթ Յարութիւնեանի ամուսնոյն մահուան առթիւ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ի Փարիզի մասնաճիւղին, Յունուար 1ին Գշ. օր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Studio Alemchahի մէջ 19 rue Caumartin, métro Madeleine: Ընկերական տաք մթնոլորտ, տօնածառ, նուագ: Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ պիւֆէ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆՄԱՀ ՏԻՊԱՐՆԵՐ (պատկերներ եւ յիշատակներ Ուրֆայէն): Գրեց՝ Յակոբ Հիսայեան: Փարիզ, 1945: Գին 80 ֆրանք: Հասցէ — 38 Rue du Ménil, Asnières (Seine):

Պ. ՇԱՌԼ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ Փարիզի բժշկական համալսարանէն պատիւ ունի տեղեկացնելու յարգելի յաճախորդներուն որ իր ատամնաբուժարանը փոխադրուած է քաղաքին կեդրոնը, 2 Rue Taitbout, Bld. des Italiensի 22ի անկիւնը, հեռաձայն Pro. 80-52: Կ'ընդունի ժամադրութեամբ: Métro Rich. Drouot, երկրորդ յարկ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք։

Dimanche 30 Décembre 1945 Կիրակի 30 Դեկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4497-Նոր շրջան թիւ 226 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

1945.— Գ. ԱՄԵՐԻԿԱ

Պարզապէս կը ճնշուինք, ամէն անգամ որ առիթ կը ներկայանայ խօսելու ամերիկահայ գաղութի մասին։

Հակառակ իր բարգաւաճ եւ հանրօգուտ, բեղուն գործունէութեան, որդ մը կը բանի այս բազմահայ գաղութին մէջ, 1933էն ի վեր։

Նիւ Եորքի ցաւալի դէպքէն առաջ ալ, կուսակցական պայքարը պղտոր մթնոլորտ մը ստեղծած էր։ Բայց անկէ ի վեր, մանաւանդ վերջին տարիներու ընթացքին, միջավայրը դարձած է անշնչելի։ Մարդիկ չափ ու սահման չեն ճանչնար, արիւն պղտորելու համար։

Գաղափարական պայքա՞ր։ Ի՜նչ հեգնութիւն։ Իսկ եւ իսկ բօշայական բարքեր է որ կը ցուցադրեն կարգ մը թերթեր, բանավէճը հասցնելով մինչեւ մատնութեան, մինչեւ թրքավարի բանսարկութեանց։ Ո՛չ միայն հայերէն, այլեւ անգլերէն։ Ոչ միայն թերթերով, այլեւ թռուցիկներով, գրքոյկներով։ Մինչեւ կառավարութեան եւ օտար դեսպանատուններու դուներն ափ առնելով, անասելի լրբութեամբ։

Ապագայ պատմագիրը երբ ժամանակ ունենայ պրպտելու ամերիկահայ թերթերը, անկասկած բառ առ բառ պիտի ընդօրինակէ Խորենացիին Ողբը, բան մըն ալ իր կողմէ աւելցնելով։

Այս ախտաբանական երեւոյթին գլխաւոր մէկ պատճառը անշուշտ այն է որ, անսահման ազատութիւն կը տիրէ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Ուրիշ պատճառ մըն ալ այն որ, շատ հեռու գտնուելով Հայաստանէն եւ հայրենի հողերէն, բուն հայկական միջավայրէն, մարդիկ ինքնուրոյն աշխարհ մը կազմած են իրենց համար, եւ իրերը կը դատեն համաձայն «ամերիկական» հանդամանքի մը։։

Բարեբախտաբար առողջ տարրերը մեծամասնութիւն կը կազմեն, եւ դարշելի, ցաւագար խաչակրութեան առաքեալները ամէն բանէ առաջ իրենք զիրենք եւ իրենց ներկայացուցած խմբակցութիւններն են որ կը խայտառակեն։ Այլապէս, դժուար թէ յաջողէին այն բոլոր ձեռնարկները որ իսկապէս կը ծառայեն հայ ժողովուրդի բարիքին։

Այդ պժգալի մթնոլորտին մէջ էր որ կատարուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանգանակութիւնը՝ Հայկ. Դատին համար, (165.000 տոլար), Կ. Խաչի բազմազան ձեռնարկները (վերջինը՝ աւելի քան 100.000 տոլար), Բարեգործականի Ա. եւ Բ. ձեռնարկները (250.000 եւ 500.000 տոլար), Ամերիկա - Հայկական Մշակոյթի ընկերակցութեան կազմութիւնը, նոր Ակումբներու գնումը կամ շինութիւնը եւն.։

Դարձեալ, այդ նոյն մթնոլորտին մէջ էր որ, երբ «խաչակիրները» կը քնանային կամ կը ծաղրէին, Հայկ. Դատի Յանձնախումբը ներկայացաւ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, փաստացի յուշագրով մը։ Եւ շատ չանցած իր օրինակին հետեւեցան քնացողները, յանուն ինքնակոչ «Ազգ. խորհուրդի» մը։ (Եւ հիմա ձեռնարկած են 100 հազար տոլարի հանգանակութեան մը)։

Գրական - հրատարակչական գործունէութիւնը կը շարունակուի անխափան, գլուխն ըլլալով «Հայրենիք»ը (օրաթերթ, ամսագիր եւ անգլերէն շաբաթաթերթ)։

Կը թուի թէ տուն - տեղ ըլլալու հոգեբանութիւնը հետզհետէ կը տիրապետէ Մ. Նահանգներու հայ գաղութին մէջ, ինչպէս կ'ապացուցանէ մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութեան ծրագիրը, որու մասին խօսած ենք արդէն։

Հարաւ. Ամերիկա.— Մեր տեղեկութիւններր կը հաստատեն թէ մթնոլորտը աւելի պայծառ է այս նոր գաղութին մէջ, որ կը բաղկանայ 30.000 տարագիրներէ, մեծ մասով հաստատուած Արժանթինի մէջ։

Այս գաղութն ալ ունի դպրոցական եւ մարզասիրական հաստատութիւններ, թերթեր, եկեղեցիներ եւ ակումբներ։ Կազդուրիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ Պուէնոս Այրէսի Հ. Յ. Դ. «Արմենիա» Երիտ. Միութիւնը, հազարի մօտ անդամներով, ինչպէս կը հաղորդէր մեր թղթակիցը։ Ինքնապաշտպանութեան միջոց մը՝ այլասերման վտանգին դէմ որ սպառնալից հանգամանք ստացած է մասնաւորապէս Պրազիլիոյ գաղութին մէջ։

Հայկ. Դատին առթիւ, գաղութը ներկայացաւ իբրեւ մէկ մարդ, հեռագիրներ ուղղելով Սան Ֆրանչիսկօ, Լոնտոն եւ ուրիշ ուր որ անհրաժեշտ կը համարուէր։

Շ.

«Յառաջ»ի Մատենադարանը

Օրաթերթերու կամ պարբերականներու մէջ փորձեր կատարել գրական քննադատութեան,— աշխատանք մըն է, զոր միշտ դիտեր եմ արհամարհանքով, կամ առնուազն անտարբերութեամբ։ Վասնզի մակարոյծ սեռ մըն է, հասակով՝ քանի մը հարիւր տող, օրաթերթերու կամ պարբերականներու շատ սիրական այդ աշխատութիւնը, որ կը յաւակնի բացատրել գրագէտի մը երկունքին բնախօսութիւնը եւ հոգեբանութիւնը։ Ճիշդ է թէ ստեղծուեր է նուազ յաւակնոտ բառ մը, «գրախօսական», որ կը նշանակէ խօսիլ նոր լոյս տեսած գիրքերու մասին, այսինքն համառօտակի ներկայացնել անոնց բովանդակութիւնը՝ լեզուին եւ խորքին մասին արագ նշմարով մը։ Այս սահմանումով՝ գրախօսականը կ'իյնայ գրական լրատուութեան կալուածին մէջ, առանց երբեք աղերս ունենալու գրական քննադատութեան հետ, հակառակ այն յաւակնութեան՝ զոր երբեմն ստորագրողը ցոյց կուտայ գրախօսականին վատուժ տողերուն մէջ նետելով բէֆնիէի, գրական հոսանքներու եւ արուեստի փիլիսոփայութեան իր կասկածելի ծանօթութեանց սպառնալիքը։ Ուրեմն զարմանալի չէ, եթէ հայերէն որ եւ է թերթ,— եւ Հայոց մէջ թերթը կը հրատարակուի՝ ճիշդ ինչպէս սունկը կը բուսնի անձրեւներէ վերջ, խոնաւ դաշտերու վրայ, առանց պարտիզպանի մը հոգածութեան,— իր ազգային ու քաղաքական լուրերու սիւնակներու քովն ի վեր, կամ «դետնայարկին» մէջ, դարպաս մըն ալ կը բանայ գիրքերու մասին գրոյց ընելու համար։ Դիտա՞ծ էք, Հայոց ամէնէն աննշան թերթն անգամ, որուն խմբագիրը Հայոց լեզուի ջարդարար մըն է յաճախ, նախադաս պարտականութիւն կը համարի գրախօսականներ հրատարակել, մինչ եւրոպական քաղաքական մեծագոյն թերթերը զանց կ'առնեն այդ որձեւէգ սեռը, անշուշտ ի յարգանս գրականութեան։

Աւելի յարգանք չի ներշնչեր [illegible] քերու ուսումնասիրութիւնը մեր պարբերականներուն մէջ,— ամէնէն բախտաւորը՝ տպաւորապաշտ քննադատութեան եղանակ մը, որ վարժապետական ծագում ունի, իր միօրինակ երաժշտութեամբ՝ մտաւորական ծուլութեան իր դովքը կը հիւսէ, ահա քառորդ դարէ ի վեր։ Եթէ ստորագրողը թեւաւոր լեզու ունի եւ գրական dialectique (տրիկա ինծի կը յիշեցնէ ընկերաբանական մարզանքներու սիրահար երիտասարդութեան մը dialectiqueը, նրբերանգով մը schizophrénique, որ մեր քաղաքական մամուլը լեցուց Հիւրիյէթէն վերջ), այլեւս տէ՛րն է հրապարակին,— կրնայ էջեր լեցնել նկարագրելով գրագէտի մը գործէն հոսող այսինչ կամ այնինչ զգայութեան գոյնը, ջերմութիւնը, կշռոյթը. ասիկա կը կոչուի գրականութեան գրականութիւնը, որուն նմոյշները տուած են, ժամանակին, քրիստոնէական մատենագրութեան կամ եկեղեցագիտութեան հեղինակները՝ իրենց անսպառ մեկնութիւններով, ճոռոմութիւններով եւ մտաւորական մակաբուծութիւններով։

Մեր գրական քննադատութեան հրապարակին մասին այս իմ դժգոհութենէս զատ, կ'ուզեմ արձանագրել նաեւ խորշանքը որ ինծի կը պատճառէ գրական քննադատութիւն բառը,— այդ քննադատութիւը գրական սեռ մըն է, որ դժբախտաբար համապարփակ եւ յատկանշական անուն չունի, ոչ մեր մէջ, ոչ ալ օտարներու մօտ։ Ֆրանսացիները, ժամանակ մը ուզեցին ընդհանրացնել essai բառը՝ պահ մը վէճի բռնուելով այդ բառին տրուած իմաստին ծագման մասին, երբ ոմանք առարկեցին թէ անգլիական արտադրութիւն է, մինչ ուրիշներ կը պդէին թէ ֆրանսական։ Ի վերջոյ բառը մնաց ենթախորագիրի համեստութեան մէջ, իսկ essayisteը չկրցաւ երբեք արժեցնել ինքզինք բառարաններու մէջ։ Հայերս, գրախօսութիւն բառէն զատ, որ իր համեստ նշանակութեան պարունակին մէջ չի կրնար չկախել պազարի մունետիկին պատկերը, ունինք նաեւ գրադատութիւն բառը, աւելի շատ՝ արեւելահայ գրականութեան սիրելի, որ յաջող չէ դարձեալ, պարզապէս անոր համար որ դատում չէ գրական քննադատութեան նպատակը։

Խոստովանինք որ դժուար է գտնել բուն բառը, թերեւս անոր համար որ տակաւին վէճ կայ գրական այս սեռին դիմագիծը ճշդելու եւ յաւակնութիւնները սահմանելու մասին։ Թերեւս անոր համար, որ շատ երիտասարդ է եւ շատ... հին։

Հին՝ որովհետեւ գրական քննադատութեան պատմութեան սկիզբը կըկորսուիքերականութեան պատմութեան հին բաւիղներուն մէջ, ու գրականութեան պատմութեան զանազան շրջաններ անոր կուտան տարբեր տարբեր դիմագիծեր։ (Վերջերս ձեռնարկեցի գրելու Գրական քննադատութեան պատմութիւն մը, որ թերեւս առաջին աշխատանքը ըլլայ նման ձեռնարկի մը համար,— արդարեւ ինծի ծանօթ չէ այդպիսի գործ մը եւրոպական գրականութեան մէջ, որովհետեւ երկար պրպտումներէ վերջ՝ ձեռք ձգած եմ քանի մը հատորներ միայն, որոնք մասամբ այս նիւթին կը վերաբերին՝ առանց ամբողջովին նիւթին նուիրուելու)։

Երիտասարդ՝ որովհետեւ գրական քննադատութեան արդի յաւակնութիւնները կը ծագին ժամանակակից շրջանէն։

Ի՞նչ են այդ յաւակնութիւնները, կատարելիք ի՞նչ դեր ունի գրական քննադատութիւնը, կամ վերջապէս ի՞նչ կը նշանակէ գրական քննադատութիւն,— յաջորդով կը ներկայացնեմ արդի տեսակէտները՝ իբրեւ ներածութիւն «Յառաջ»ի Մատենադարան» rubriqueին, ուր պիտի գտնէք զիս, ժամանակ առ ժամանակ, գրաղած՝ գիրքեր քակելով կամ գրագէտ դիտաղնելով, անխնայ եւ անողորմ, համակերպելու համար ընկերներուս հրաւէրին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՑՈՅՑԵՐ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ

Բացառիկ վիճակ՝ Տէրսիմի համար

Անգարայէն կը հեռագրեն.— Ռուսական պահանջներուն հետեւանքով, երկու վարչական միջոցներ ձեռք առնուեցան, Առաջինը՝ պաշարման ճակի երկարաձգումը կարգ մը շրջաններու մէջ։ Անցեալ աշնան կը սպասուէր որ ջնջուի պաշարման վիճակը եւ կը կարծուէր թէ սովորական կացութիւնը պիտի վերահաստատուի Նոր Տարուան հետ։

Երկրորդ վարչական տնօրինութիւնն է մէկ տարի եւս շարունակել զինուորական բացառիկ կարգուսարքը Թունճէլիի (Տէրսիմ) շրջանին համար, ուր մեծ մասով Քիւրտեր կը բնակին։ Այդ շրջանը բացառիկ օրէնքներով կը կառավարուէր 1938էն ի վեր, քրտական ապստամբութեան հետեւանքով և անդորրութիւնը վերահաստատուած էր. Ինչպէս որ կառավարութիւնը հաղորդած էր թէ պաշարման վիճակը պիտի ջնջուի մօտերս։ Բայց վերջին դէպքերը փոխել տուին այս մտադրութիւնը։

Այս որոշումներով, Թրքական կառավարութիւնը կ'ուզէ պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեան առջեւ, եթէ քրտական խլրտումներ սկսին։

× Անգարայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Վրաստանի հողային պահանջները Լազիստանի մասին ուրիշ նպատակ չունին եթէ ոչ սակարկութեան գետին մը գտնել, արժեւորելու համար խորհրդային պահանջները արեւելեան նահանգներու եւ Նեղուցներու մասին։ Այս առթիւ Անատոլուի գործակալութիւնը կը յայտարարէ, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ,— «Ամբողջ Թուրքիան պատրաստ է կրակը նետուելու, մէկ թիզ Թրքական հողի համար։ Կացութիւնը աւելի պարզ է այսօր քան երբեք. Թուրքիա իր հողէն նուազագոյն կտոր մը իսկ պիտի չձգէ եւ պիտի չհամակերպի որ եւ է ճնշումի, իր դաշնակիցներուն կողմէ ըլլայ թէ հակառակորդներուն»։

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Թուրքիոյ վերաբերեալ դէպքերը չափազանցուած են։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Խ. Միութիւնը զանազան պահանջներ դնելով, պարզապէս ուզած է տրամադրութիւնները շօշափել, բայց պիտի վարանի ուղղակի գործողութեան ձեռնարկել։

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Վրաստանի հողային պահանջներուն առթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան Տրապիզոնի մէջ եւ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ Թուրքերը կը նախընտրեն կռուիլ մինչեւ վերջին մարդը, փոխանակ տեղի տալու։

Անատոլուի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վրացի երկու ակադեմականներուն հողային պահանջները — Արտահանէն մինչեւ Տրապզոն եւ Կիրասոն — մեծ ջղագրգռութիւն պատճառած են Տրապզոնի մէջ, որուն բնակիչները զանոնք մերժեցին շարք մը ցոյցերով, իբրեւ «անարդար»։

Թրքական բանակը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ։ Պոլսոյ շրջանին մէջ ալ պաշարման վիճակը վերահաստատուեցաւ վեց ամսուան համար։

× Մոսկուայի զինուորական օրկանը, «Կարմիր Աստղ», իր կարգին խօսելով Պոլսոյ ցոյցերուն վրայ, դիտել կուտայ թէ անոնք «ակզբնաւորութիւնն են Խ. Միութեան դէմ սարքուած թշնամական պայքարի մը։ Այս խայտառակութիւնը, այս ֆաշական ցոյցը քանի մը տասնեակ ուսանողներու տղայական խաղը չէր, ինչպէս կ'ըսէ Թուրք պաշտօնական մամուլը»։ Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ Թուրք ծանօթ հրապարակագիրը, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, ինչպէս եւ կարգ մը ուրիշ խմբագիրներ եւ երեսփոխաններ բացէ ի բաց սպառնալիքներ կ'ուղղեն Խ. Միութեան, թէ «Ազչամ» թերթը գրգռիչ վիճաբանութիւններ կը հրատարակէ, նախատեսելով «սրբազան պատերազմ մը Խ. Միութեան դէմ արեւմտեան աշխարհին կողմէ»։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԿԱՂԱՆԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

(ԹԵՐԹ ՄԸ՝ ԲԱՆՏԻ ՕՐԱԳԻՐԷՍ)

Երկուշաբթի, 1 Յունուար 1945

Այսօր, Կաղանդ, ահա կապոյտ եւ լուսաճաճանչ առաւօտ մը որ պայծառութիւն եւ յոյս սրսկէ սիրտերու մէջ:

Բնութիւնը նուրբ երգիծաբան մըն է որ դիմերթ հանդիսաւոր պահերու պատրել մեր յուզումները:— Այսպէս, վշտահար դէպքի կը մասնակցի արտասուք թափելով երկինքէն, բախ տարեդարձի մը, նոյնիսկ ձմրան մէջ, արեւ բաղուկ մը կ'երկարէ մեզ քաջալեր, իսկ մեր ցնծացերուն կը մասնակցի ընկերացնելով քամի մը դրօշները բարձէ:

Այսպէս, իր այսօրուան զուարթ ծագումով մեզ կը տրամադրէ լաւատեսօրէն դատելու ահաւոր վիշտերու վախճանը:

Իրականին մէջ, ժամանակը իր չափիկը փոխէ. մէկ թիւ աւելի կը հագնի, 1945: Ան, ըստ մեզի, 365 օրը անգամ մը միայն կը փոխուի մի՛, գիրնալով ու բնաւ նիհարնալով: Մինչ մենք շաբաթը մէկ - երկու կը փոխուինք. մեր չափը, մանաւանդ վեց տարիէ ի վեր այնքան պակսած է, ձեռք կր մտնէ օձիքներէն ներս:

Մեր շապիկին ու ժամանակի շապիկին միջեւ ուրիշ մեծ տարբերութիւն մըն ալ կայ:— Մենք կը փոխուինք երբ տեսնենք որ օձիքը աղտոտեր, իսկ տարին անտարբեր է նման ճղճիմ բաներու: Իր շապիկը կրնայ պատառոտիլ թնդանօթի հարուածներէ, արիւնաքամ ըլլալ դաշտային սպանդներէ, այրիլ մրկիլ հրդեհներէ, եթէ նոյնիսկ դեձան մը չմնայ անկէ, Տարին, անթարթ ու անսայլ կը սպասէ մինչեւ վերջնագոյն մանրկրօրդ եւ ապա կը նորուի, թիւ մը փոխելով:

Մաղթել — ուրիշ ի՞նչ կարելի է ընել — մաղթել որ 1945ի շապիկը ճերմակ մաս մը կարենայ պահել փոխուելէ առաջ եւ այնպէս անցնի երթայ:

Կաղանդ, ամանոր, ի՜նչ երազ երբ փոքր էինք, ի՜նչ յիշատակ՝ երբ ծեր ենք ու մեր սիրտին մէջ խանդաղատանքը ջրոտած է այլեւս:

Կոնակս մահճակալին փակցուցած, աչքերս փակ, մութին մէջ կր տեսնեմ չարժանկարի մը թրթռուն անցքը, մեր Պոլսոյ տունին սեղանէն մինչեւ ...

Բայց մինչեւ ո՞ւր միտք իմ, մինչեւ ո՞ւր, եթէ կէտի մը վրայ չմկրատեմ ժապաւէնը:

Այսօր երբ կ'ոգեկոչեմ հին Կաղանդի փշրանքներ, անմիջապէս կր յիշեմ Մանզումէի մեր խմբագրատունը ուր Քասիմ ամէն տօնի առթիւ «յաւուր պատշաճի» գրութիւն մը կը պահանջէր, որ կր ջղայնացնէր զիս իր պայմանադրականութեամբը: Իսկ ամէն Կաղանդի «բացառիկ թիւ» մը սարքելու յանձնառու էր մեր ողբացեալ Թէոդիկը — Ամէնուն Տարեցոյցին աննախորդ եւ անյաջորդ հեղինակը — որու ձեռքէն ճողոպրիլ աւելի դժուար էր քան Թրքական ոստիկանին: Կուզար քովս, ձեռքը ուսիս, միւսովը կզակս շոյելով, աղաջանքի բոլոր ծալքերը այտին վրայ, «բան մը» կ'ուզէր: Կր դժկամակիմ:— «Մ'ըներ պէ', ինծի ամօթով մի' ձգեր»: «Լա'ւ»: Համբոյր մը եւ ձեռքի ուժգին սեղմում մը շնորհակալութեան: Բայց երբ երկու քայլ հեռացաւ, մեկնած պահուն, մատի սպառնական շարժում մը կ'երկարի դէպի ինձ եւ ուժեղ ձայն մը կը գոչէ կիսափակ դրան ետեւէն.

— Կ'ուզեմ հա՛... խոստացա՛ր այլեւս, վաղը կ'ուզեմ, ապա թէ ոչ...

(Հանդիսական առիթներով դժկամօրէն ու հարկադիր կերպով գրուած էջեր կան որ երբեմն աւելի յաջող են քան հեղինակին խանդավառութեամբ գրածները):

... Ո՛ տայր ինձ, այո՛, ո՛ տայր գերեկոն Ամանորայ:

Պոլսոյ մեր տնակին մէջ ահա կը տեսնեմ արդէն յարդարանքը ընկուզենիէ բոլորակ սեղանին ուր իրենց պատկառելի դիրքերը գրաւած են փէլթէն, զէրտէն, անուշապուրը, պահակուած պտուղի պնակներով: Օրեր առաջ գծագրութեան թուղթերու վրայ գեղագրած ու ծակոտած ենք «Շնորհաւո՛ր Նոր Տարի եւ բարի Կաղանդ» բառերը, համեմի փուշերով արտագրելու համար դանոնք օրուան քաղցրաւենիներուն վրայ:

Բայց այս բոլորէն վեր մեր ախորժակներուն թռիչք կուտար ուրիշ պնակ մը՝ թահինով պրասի լիցուկը որ Կաղանդէ Կաղանդ միայն կը շինուէր, մանաւանդ մայրիկիս շինածը համբաւեալ էր թաղին մէջ եւ անգամ մը ճաշակողը չէր մոռնար զայն:

«Եւ բարի Կաղանդ», այո, բարի էին այն ամէն կաղանդները:

. . . .

Քարխաղի լամբարին լոյսը մինչեւ հեծկլտար, կ'ուտէինք ու կր զբօսնէինք մեր նուէրներուն հետ, ու կր պառկէինք առաւօտեան մթնշաղին ողջունելու համար կանչը փոկեղավաճառներուն.

— Քուշլար, քումրուլար ...

ԿԱՐՕՏ

Կ'ուզէի լինել մի անհոգ մանուկ,
Անխռով սրտով՝ եւ միշտ անապակ,
Մոռացած ամէն վիշտ ու արտասուք,
Խայտալ արեւի ջերմ շողերի տակ:

Հայրենի ազատ երկնքի ներքոյ,
Կուսական գրկում մեր բնաշխարհի,
Ապրէի հնօրեայ փառքի վայելքով,
Ազատ օրերի բոյրն ընբոշխնէի:

Հանդերն ընկնէի փիշեր ու ցերեկ,
Մի անհուն փափաք հոգուս մէջ պահած,
Կրծքիս սեղմելով կանաչ ու ծաղիկ,
Ջերմ արցունքներով թրջէի նրանց:

Տեսնէի անոնց դէմքերը կորած,
Ողջոյն լսէի արտից ու ճամբից,
Պարզելով անխինդ որբ սիրտս նրանց,
Բաժին ուզէի վիշտ ու բերկրանքից:

Վանքերի խնկած բոյրը շնչէի,
Անցնէի աւեր բերդերի մօտով,
Արձագանգ տալով բոլոր կանչերին,
Յուզուած հեծէի նրանց կարօտով:

ԳՈՐԵԱՆ

Կաղանդի առթիւ թուչնաձեւ փոկեղներ էին առնենք, չպաղելու համար պարկերու մէջ փաթաթուած, որոնց թոյրն ու համը ուրիշ ոչ մէկ օր կրնայինք գտնել եւ որոնց անուշաբոյր շոգին կարծես հիմա դեռ կ'արբեցնէ քիմքս ...

Ահ, ո՛ տայր ինձ....

Բայց ո՛չ ոք...:

Ի՞նչ եղան այս բոլորը: Ի՞նչ մնաց տունէն:

Երբ 1914ի պատերազմը ծագեցաւ Հայրիկը որ քաշուած էր աշխատանքէ, վախնալով որ գինուոր պիտի մեկնինք, ձեռք առաւ իր հին գործը, լրագրավաճառութիւնը Գում - Գափուի կայարանը ուր օր մը կառախումբի մը հարուածին կր գոհուէր:

Ես աքսորուած էի, կրտսերներս՝ Արտաշէս եւ Արմենակ թրքական բանակին առնուած էին, կրտսերագոյն Մեսրոպը անհետ էր: Գլուխ գլխի անտէր ու անմիջոց մնացած էին խեղճ մայրիկս ու դեռատի քոյրս Զարուհին որ չարաչար կ'աշխատէր ապրեցնելու գինքն ու մայրը:

1918էն ի վեր:

Զմայլելի աչքերով եւ թերեւս մեր բոլորէն տաղանդաւորը, բայց չար ընկերներէ տարուած մեր փոքրագոյնը՝ Մեսրոպ անհետ կորած էր աքսորի ճամբաներուն վրայ:

Նկարչական ղեղեցկութեամբ անուշիկ մեր քոյրը հարս ուղարկեցինք բարեկամ ընտանիքի մը՝ Ամերիկայի մէկ անկիւնը ուր ան ունի հիմա բազմաթիւ հարսնացու աղջիկներ:

Ես հաղիւ ամուսնացած, հաղիւ անդրանիկս ծնած Փարիզ կ'իյնայի ուր այժմ երկու «փեսացու» տղաք ունիմ:

Արտաշէսն ու Արմենակը ծերունի մայրիկը քաշքշելէն տարին նախ Քորֆու եւ ապա Աթէնք ուր Արտաշէս մեռաւ հիւծախտէ՝ Պալքանեան եւ մեծ պատերազմներու ամբողջ ընթացքին գինուորութեան մէջ հալած ըլլալով:

Եւ այս պատերազմին երբ Յունաստան ապրեցաւ ամէնէն զարհուրելի թշուառութիւնը, մայրս փակած է առյաւէտ իր աչքերը իր հեռակայ սիրելիներուն սպասման տեսիլքին վրայ. իսկ Արմենակ եթէ ողջ մնաց, իր կեանքը հրաշքի մը մնացորդն է պարզապէս:

... Պոլիս, Փարիզ, Աթէնք, Ամերիկա, Սուրիա եւ դեռ ո՛ւր...: Զարհէ՛ տարածութիւնը անսահման եւ անմերձենալի կարօտին:

Առաջ, գոնէ մեր ոսկորները իրարու մօտ էին եւ տօնական օրերուն՝ մեր ստուերները անոնց քովիկը կ'իջնէին գիշերանց, ծառերու շուքին տակ իրար տաքցնելու եւ կարօտի խօսքեր փոխանակելու համար, շրջմոլիկ հուրերու կերպարանքով:

Այսօր, սրբուած շիրիմ մը Պալըքլըի մէկ լաւուտին տակ, անհետ փոս մըՏարսոնի բացաստաններուն վրայ, երկու խրամէ հեռու հողակոյտ Յունաստանի մէջ, հոս կիսաբաց փոս մը ոտքերուս առջեւ եւ անխուսափելի հեռանկար մը անծայրածիր Ամերիկայի մէկ անկիւնը:

... Բայց, բա՛ւ է ժապաւէն:

Աչքերս կր խոլորին, սիրտիս վրայ կաթիլներ կը նետուին ինչպէս կոպիճներ հորին մէջ, բաւակա՛ն է, կը խղեմ հոսանքը, քանի ձեռքերս դեռ չեն սառած պակուցումէ:

. . . .

... Բայց ո՞վ էր որ գրութիւն մը կ'ուզէր ինձմէ: Թէոդիկի ոգի՞ն թէ Միսաքեան Շաւարշը:

Ահա՛ ձեզի հայ ընտանիքին կաղանդի Նո՛ր պատմութիւնը:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

1946Ի ՍԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

1945 տարին պատմութեան յանձնելէ առաջ, կ'արժէ ակնարկ մը նետել աշխարհի քաղաքական կացութեան վրայ այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ այս տարեվերջին:

Տարին սկսած էր լաւ պայմաններու մէջ: Ֆրանսա ազատագրուած էր աւելի քան չորս տարի թշնամի դրաւման տակ տառապելէ վերջ: Գերման բանակները չարաչար պարտուած՝ կը նահանջէին արեւելեան եւ արեւմտեան ճակատներէն: Տեղ տեղ յուսահատական հակայարձակումներ կը գործէին՝ հակառակորդ գիծերուն մէջ ճեղք մը բանալու յոյսով: Միւս կողմէ կը սաստկացնէին նոր զէնքերու գործածութիւնը՝ մանաւորապէս ռմբակոծելու համար Անգլիոյ մայրաքաղաքը եւ Անվէրսի նաւահանգիստը: Գաղտնի նոր զէնքերու սպառնալիքներով ալ կ'ուզէին բարձր պահել բարոյական կորովը գերման ժողովուրդին, որ սկսած էր յուսահատիլ՝ իր յաղթական բանակներուն նահանջը տեսնելով բոլոր ճակատներուն վրայ:

Ասոնք բոլորը ո եւ է օգուտ պիտի չունենային, որովհետեւ պատերազմի ճակատագիրը վճռուած էր 1944 Յունիս 6ին՝ երբ դաշնակից բանակները ցամաք ելան Ֆրանսայի եզերքներէն եւ գերման զօրավարները չկրցան ծով թափել զանոնք՝ ինչպէս կը սպառնային տարիներով:

Այդ թուականէն վերջ պատերազմին շարունակուիլը իսկական աղէտ մը եղաւ ամբողջ Եւրոպայի, մանաւանդ Ֆրանսայի, Պելճիքայի, Հոլանտայի եւ Գերմանիոյ ժողովուրդներուն համար: Կռիւները աւելի կատաղի կերպով առաջ տարուեցան, իսկ օդային յարձակումները դաշնակիցներուն կողմէ գերագոյն աստիճանի հասան, քարուքանդ ընելով Գերմանիոյ շէն ու ծաղկեալ քաղաքները:

1945ի սկիզբէն իսկ որոշ կ'երեւար պատերազմին մօտալուտ վախճանը: Տարիներէ ի վեր խորհրդային դաշնակցին կողմէ պահանջուած երկրորդ ճակատը իր բարերար արդիւնքը տուած էր: Մարդկութիւնը՝ նոր տարուան սեմին վայ՝ խաղաղութեան եւ լաւագոյն օրերու անուշ յոյսերով կ'օրօրուէր: Համբերութեամբ կը տանէր այն բոլոր սեղմումները, որոնց ենթարկուած էր պատերազմի սկիզբէն ի վեր:

Մայիս 8ին անձնատուր եղաւ Գերմանիա, երբ արդէն մայրաքաղաքը գրաւուած էր կարմիր բանակին կողմէ եւ Հիթլէրն ու Կէօպէլսը անձնասպան եղած:

Այդ պատմական օրը խելայեղ խրախճանութիւններով տօնուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ, որ վերջապէս կ'ազատէր տարիներ տեւող մղձաւանջէ մը: Ճիշդ երեք ամիս վերջ, օգոստոս 8ին իր կարգին անձնատուր կ'ըլլար Ճափոն, որ թէեւ իր գերման զինակիցին պէս բոլոր ճակատներու վրայ չէր պարտուած, սակայն տեղի կուտար նոր զէնքի մը՝ հիւլէական ռումբին առջեւ:

Ճափոնի պարտութեամբ, պատերազմը իրաւականօրէն կը վերջանար: Գրեթէ ութ ամիս անցած է անկէ ի վեր:

Վերջացաւ պատերազմը, բայց կարելի չէ ըսել թէ վերահաստատուած է խաղաղութիւնը:

Եւրոպայի մէջ մենք շատ բան չենք գիտեր թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ հեռաւոր Զինաստանի, Հնդկաչինի եւ հոլանտական կղզիներուն մէջ: Մարտանաւերը, օդանաւերն ու հրասայլերը չեն լռած դեռ Ծայր. Արեւելքի ջուրերուն ու ցամաքներուն վրայ:

Ծայր. Արեւելքէն վերջ կը խլրտի նաեւ Մերձաւոր Արեւելքը, որ գրեթէ զերծ մնացած էր պատերազմի արհաւիրքներէն: Իրաքի եւ Սուրիոյ 1941ի դէպքերը միջադէպի մը հանգամանքը կր ներկայացնէին:

Սուրիոյ մէջ անգլեւֆրանսական մրցակցութիւնը այս ամառ ցաւալի դէպքերու տեղի տուաւ: Հետեւանքն այն եղաւ, որ 1918ի Զինադադարէն ի վեր հոգատարութեան ենթակայ այդ երկիրները վերջնապէս գտան իրենց անկախութիւնը եւ մտան Միացեալ Ազգերու շարքին մէջ: Արաբական երկիրներու դաշնակցութեան գաղափարը հետզհետէ հող կը գտնէ, մինչ Պաղեստինի մէջ հրէական խլրտումները նոր ուժեղութիւն կը ստանան:

Աւելի վեր բարձրանալով, կը տեսնենք որ Արեւելեան Խնդիրը առաւել քան երբեք օրակարգի հարց է: Իրանեան Ատրպատականը՝ իբրեւ հետեւանք ներքին յեղափոխութեան մը՝ ինքնավարութիւն հռչակեց, հովանաւոր ունենալով Խորհրդային Միութիւնը: Այն պահուն՝ երբ Մոսկուայի մէջ երեք մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները ժողով գումարած են՝ աշխարհի նոր քարտէսը գծելու համար, Խորհրդային Միութիւնը մէջտեղ դրաւ իր ծրագիրները՝ Արեւելքի, մասնաւորապէս Իրանի եւ Թուրքիոյ մասին: Ատրպատականի կատարուած իրողութենէն վերջ, յանուն Վրաստանի պահանջներ դրաւ՝ խորհրդային սահմաններուն մէջ առնելու համար Սեւ Ծովու եզերքները՝ Պաթումէն մինչեւ Կիրասոն՝ համապատասխան ներքնամասով մը, որ սակայն չի պարփակեր Հայերու պահանջած Ուիլսընեան սահմանները՝ Վանի, Պիթլիսի եւ Էրզրումի նահանգներուն մէջ: Թուր-

ՊՈՒՏՄ ՏԻԾԱՂ

Տարեգլուխի առթիւ..

Ուզեցի ոտնակոխ ընել սովորութիւնը եւ տարբեր նիւթ մը մատուցանել ընթերցողին: Ձեղաւ ու չեղաւ:

Որ դուռը որ զարկի զոյ դտայ:

Կաղանդ պապիկը եկաւ տնկուեցաւ սեղանին առջեւ, պարտադրելով, որ գոնէ քանի մը բառով անուշեմ զինքը:

Մարդիկ հազար ձեւեր առեղծած են իրենք զիրենք եւ իրար խաբելու համար: Տօներ, հանդէսներ, տարեդարձներ եւ շնորհաւորներ:

— Շատ տարիներու, բարով խերով հասնիք: Ցաջող եւ երջանիկ տարի կը մաղթեմ...

— Շնորհակալ եմ: Նմանապէս, դուք ալ բարով զաւակներով, թոռներով երջանիկ ըլլաք...

Կաղապարէ ելած, մաշած, հինցած բանաձեւեր բայց միշտ ի զօրու:

Եթէ, գոյութիւն ունենար զաղտնացոյց գործիք մը, դրուէր մաղթողին բերանը, գիտէ՞ք ինչ դուրս պիտի գար: «Երկար կամ կարճ ապրիլդ հոգս չէ, քու երջանկութիւնդ ալ չի հետաքրքրեր զիս, բան մըն է որ ըսի»...

Այսպէս, բոլոր քաղաքավարական արտայայտութիւնները, իրենց արտաքին չպարին տակ, բոլորովին հակապատկեր ներքինով մը պիտի ներկայանային վերոյիշեալ գործիքին միջոցաւ:

— Տիկին Նեմզար, աչքդ լուս, խերը տեսնաս հարսիդ, նմանաշնորհը (տարօս) միւս մանչերուդ...

— Շատ շնորհակալ եմ Տիկին Զարդիկ: Շատ ուրախ եմ, էն երջանիկ օրս է, վերջապէս մանչուս պսակը տեսայ...

Վերի ազնուական արտայայտութիւններուն աշխարհաբար թարգմանութիւնը պիտի ըլլար — «խերով-բարով չհասնէր չան աղջիկը, ո՞ւրկէ ուր տղուս օձիքին փակաւ, տակաւին պատանի է մանչս: Խելքը գլխէն առին եւ իրենց աղջիկը փաթթեցին տղուս գլխուն...»

Բացառութիւնները թող ներս քաշուին... Տակաւին կարելի է չարել, այս տեսակի բազմաթիւ պատկերաւոր մաղթանքներ, մէկը միւսէն սրտալի արտայայտութիւնով:

Տարեգլուխ է: Ոսկեզրուագ նկարներով թղթիկներ իրար կը խաչաձեւեն, բոլորն ալ հոգեյոյզ եւ երջանկաբեր մաղթանքներով բեռնաւոր: Եթէ, այդ չինիչ խօսքերը անկեղծ սրտերէ բխէին, իրական զգացումներու թարգմանը ըլլային, այսօր երկրի վրայ խաղաղութիւնն ու համերաշխութիւնը պար պիտի բռնէին...

«Սովորութիւն ու օրէնք այսպէս կը պահանջեն» պիտի ըսէք: Այո՛, անգիր օրէնքները պետական օրէնքներէն աւելի զօրաւոր են...

Թերթերն իսկ զերծ չեն այս պարտադրութենէն: «Խմբագրութիւնս, կը շնորհաւորէ նոր տարին՝ իր բոլոր ընթերցողներուն»ը կը փակցնեն թերթին ճակտին՝ մասնաւոր շրջագիծով:

Հայ մամուլը, սրտին վրայ քար դրած, կը հետեւի այս սովորութեան, թէեւ շատեր թերթի մը դրամը խնայելու համար, ամէն միջոցի կը դիմեն:

Եւ տակաւին կայ անդին տարեշրջանի պատճառով, կնկանդ սիրտը շինելու խնդիրը:

Աղդին երեք հարիւր վաթսուն չորս օր կը կերցնես, կը խմցնես, կը հագուեցնես, բայց տարուան վերջին օրը եթէ չպարգեւատրես զինքը, ամբողջ տարուան թափած քրտինքդ ջուր կը կտրի...

— «Տարագլխոյ նուէր մը իսկ չբերիր ինծի, ալ ինչի՞ս էրիկն ես դուն: Տես սա խլտրենց Գաբիկը, ի՛նչ աղուոր մուշտակ մը նուիրած է իր կնոջը: Ա՛խ, առջի մէկ օրէն գիտէի որ դժբախտ եմ...»

Կատակը մէկ կողմ: Ինքնախաբէութիւնն ու քաղաքավարութիւնը կեանքի դաւնութիւններուն վրայ ցանուած չաքարափոշին է: Եթէ չկենար այդ փոշին, մարդիկ աղած ձուկերու պէս պիտի կոնծէին:

Ուրեմն, շնորհաւոր եւ բախտաբեր ըլլայ նոր տարին՝ աջին եւ ձախին հաւասարապէս...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

քերը՝ յայտնի Քեազիմ Գարապէքիրի բերնով կը սպառնան պատերազմ յայտարարել Խ. Միութեան դէմ, անշուշտ կռթնած բրիտանական կայսրութեան վրայ, որ պատերազմի սկիզբէն ի վեր տէր ու պաշտպան կանգնած է Անգարայի կառավարութեան:

Հայկական հարցէն զատ, կը խօսուի նաեւ քրտական պահանջներու մասին: Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի Քիւրտերը միացնելով Քիւրտիստանի խորհրդային հանրապետութիւն մը կազմելու ծրագիր մը կը վերագրուի Մոսկուայի, թէեւ մինչեւ հիմա բացորոշ բան մը չէ ըսուած այդ մասին:

Այսպէս թէ այնպէս, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ շատ մը բարդութեանց կը սպասուի դեռ եւ խաղաղութեան մասին կարելի չէ խօսիլ առ այժմ:

Գալով Եւրոպայի, երկար վէճերէ եւ սակարկութիւններէ վերջ, ժամանակաւոր խաղաղութիւն մը հաստատուած է հոն: Խորհրդային Միութիւնը իր հովանաւորութեան տակ առած է Գերմանիայէն դէպի արեւելք գտնուող երկիրները: Լեհաստան, Չեխոսլավաքիա, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, մասամբ ալ Աւստրիա եւ Հունգարիա խորհրդային շրջագծին մէջ կը գտնուին:

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ դժգոհ է մասնաւորապէս Ֆրանսա անոր համար որ երեք մեծ դաշնակիցները կ՚աջակցին վերականգնել Գերմանիան տնտեսապէս եւ նկատի չեն առներ Ռուրի եւ Հռենոսի շրջանները կեդրոնական գերման կառավարութենէ մը զատելու Ֆրանսական առաջարկները: Փոցտամի մէջ որոշած են Գերմանիոյ արեւելեան սահմանները, իսկ առկախ կը մնան արեւմտեան սահմանները, որ մեծապէս կը շահագրգռեն Ֆրանսան:

Անցեալ պատերազմէն վերջ, նախագահ Ուիլսըն յղացած էր «Ազգերու Դաշնակցութիւն»ը համաշխարհային եղբայրակցութեան հիմը դնելու եւ պատերազմներու առաջքն առնելու համար:

Արդիւնքը տեսանք: Ամէնէն առաջ Ամերիկան ինք մերժեց մասնակցիլ այդ կազմակերպութեան, որ յետագային մասնաւորապէս բրիտանական կայսրութեան շահերուն ծառայեց եւ չկրցաւ առաջքն առնել նոր պատերազմի մը, որ թէ՛ իր տեւողութեամբ, թէ՛ ծաւալումով եւ թէ առաջ բերած քանդումներով գլեց անցաւ նախորդը:

Այժմ «Միացեալ Ազգեր»ու կազմակերպութիւնը առաջ կը քշեն, նոյն ձեւով եւ նոյն յոյսերով:

Դաշնակիցները շահեցան պատերազմը, սակայն չկրցան հաստատել դեռ խաղաղութիւն:

1946ի սեմին վրայ մարդկութիւնը՝ ի տես յաղթական Դաշնակիցներու ներքին անհամաձայնութեանց՝ այսօր չունի այն խանդավառ զգացումներն ու լուսաշող երազները, որոնք կ՚ոգեւորէին զինքը մէկ տարի առաջ:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՂԱՆԴԶԼ՞Ք ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

«ԱՐԱՄԱՆԻ» մը նուիրեցէք (Գ. հատոր), եւ մէկ տարեկան «ՀԱՅ ԲՈՅԺ»,— երկուքն ալ նոր լոյս տեսան:

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՂԵՐԵՐԳ

Աստղիկ մի երկնուց ի վայր
Կու սիրէր ձկնակն ի ծովուն.
Ուչ աստղիկն վար գալու
Ուչ ձկնակն վեր գնալու:

Ու ամէն երեկոյ, երբ դպրոցականի պայուսակը կռնակիս դուրս կու գայի Թաղային վարժարանէն, քայլերս կը յամենային ցուցափեղկերու երկայնքին ու պատանեկան, երկչոտ, գաղտագողի ակնարկներով նայուածքս կը փնտռէր այն պզտիկ, համակ երազային աղջնակը, որ ինքն ալ ծանրաբեռնուած քանի մը դասագիրքերու ծրարիկովը, ամէն երեկոյ ճիշդ որոշ ժամուն կ՚արձակուէր դպրոցէն ու եղնիկի մը քալուածքովը անցնելու պահուն մօտէս՝ կը շարադունէր ու արագացնելով քայլերը կ՚երթար անհետանալ փողոցին դարձն ի վար: Մեր այս ամէն օր կրկնուող հանդիպումները այդ պատանեկան շրջանիս ամբողջ էութիւնս կրթրթռացնէին ու քաղցր էր ինձհամար ընկղմիլ այս գգլխիչ գինովութեանը մէջ: Նախ քան զինքը նշմարելս, սերտուած էջերու պէս արդէն զոց գիտէի իր նայուածքին, մանկունակ արդուզարդին եւ այդ ժամերուն ձեւի բերուած իր մազի յարդարանքին բոլոր մանրամասնութիւնները: Սեւ շրջազգեստ մը, որուն կուրծքին վերեւը կարմիր դերձանով հիւսուած երկու գիրեր կը խորհրդանշէին իր դպրոցին անունը, կ՚իջնէր մինչեւ ծունկերը ու աւելի վար սպիտակ գուլպաներ քիչ մը եւս կը շեշտէին իր տարիքին պզտիկութիւնը: Գուցէ տասնեւչորս տարեկանը նոր էր թեւակոխած ու տակաւին մազերու խոպոպները սանձարձակ կը ծփային, որուն մէկ քովին աղուցուած ժապաւէնի ծուէն մը անմեղութեան, մաքրութեան հրապոյրը կը սրսկէր սիրոյ առաջին հպումներէն շառագունող իր այտերուն: Ու այսպէս մեր ամբչկոտ նայուածքները հետզհետէ կը ձեւափոխուէին ժպտախառն նայուածքներու, մունջ բառերու եւ աւելի վերջ սրտակցութեան մը՝ որուն ընթացքին կ՚օրօրուէի իր աղուորութեանը, բուրումին եւ պզտիկ աղջկան շնորհներուն մէջ: Ձիւնոտ օրերուն կը հետեւէի քայլերուն եւ իրմէ բացուող պզտիկ գաղափները կը քրքրէի անմիջական թափով մըշէի ուզեր որ ուրիշ օտար ոտքեր գային միախառնուիլ իր հետքերուն:

×

Ցաւի եւ տխրութեան աղջիկ. օր մըն ալ չեմ գիտեր ինչպէս դաշտի մը եզերք, վերջալոյսին, երբ յամր երաժշտութիւն մը կը ծփար մեր չուրջը, երբ երիցուկներ կը վազէին բլուրն ի վար, երբ ծառերը աղօթքի էին կանգնած ու վերջապէս երբ հեռուն խորհրդաւոր ստուերներ կ՚երկարէին հանդարտ ջուրերուն վրայէն, ինկար շրթներուս տակ՝ աչքերդ փակ եւ երկու կաթիլ արցունքներ ալ կոպերուդ ծայրը ու ըսիր տխրօրէն.— խօստացի՛ր որ պիտի չփորձես պարպել ուրիշ շրթներու տակ այն՝ որով այսօր լեցուն ապրեցանք: Այո՛, տառապանքի եւ քաղցրութեան աղջիկ, ի՞նչքան զուր էին հող զաղտագողի փոխուած մեր պզտիկ երդումներն ու նոյնքան ալ պզտիկ խոստումները: Զո՞ւր երբ դժբախտ հոգիներ կան որոնց միայն եւ միայն վիճակուած է երթալ ու մխիլ լուսնին սառն ցոլքերուն տակ...:

×

Տարիները վաղուց անցեր եւ տեղ տեղ սպիտակ մազեր արդէն սկսեր են սողոսկիլ քունքերուս վերեւ: Այսպէս Կաղանդի մը գիշերով Սէնի եզերքին երկարող ամայի քարափներուն եւ կամուրջներուն վրայէն մշուշին եւ բարակ անձրեւին մէջէն երբ միշտ միս-մինակ սա տխուր ստուերս կը պտըտցնեմ կեանքի դատարկութեան մէջ, ո՛վ իմ առաջին համբոյրս, այս գիշեր յիշատակներս քեզի՛; միայն քեզի կը վերադառնան: Ահաւոր եւ չար հողմը մեզ աշխարհի չորս կողմը տարածեց, եւ այժմ դուն երբեմնի պզտիկ աղջիկ, ո՛վ գիտէ որ անծանօթ մէկ քաղաքին անծանօթ մէկ տաքուկ սենեակին մէջ գուցէ ընտանիքի բարի մայր մը, շրջապատուած զաւակներէդ, երբեմնի սիրոյ ակնարկդ այսօր ալ կառչեցուցած Կաղանդի ծառին պզտիկ եւ խտխտացող լոյսերուն, քու երանութիւնըդ կ՚ապրիս մայրական համբոյրը դետեղելով երախայիդ աչքերուն: Եւ կամ ո՛վ գիտէ, ինծի եղբայրակցող դժբախտ, մահուան կառք մը քու այդ չքնաղակերտ մարմինդ գուցէ վաղո՛ւց առաջնորդած է փոսի մը խորը, երբ այս գիշեր այսպէս մութին մէջ պատանեկան լոյսէ յիշատակդ կ՚ոգեկոչեմ, գուցէ ներկայ ես մօտս, գուցէ սա մխմոզային շիւղն ես եւ կամ սա խենդուկ հովը որ կարծես հինին նման թեւեր կը փնտռէ՝ բանտարկուելու համար:

Ո՛վ անմոռանալի եւ անփոխարինելի առաջին համբոյր... :

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԹՐՔՈՒՀԻ ՄԸ ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Վիշիի ջերմուկներն ենք: Միջազգային խայտաբղէտ բազմութեան մէջ, խումբ մը Հայեր քով քովի կուգանք ընտանեկան մտերմութեամբ: Մեծ մասը Near East Reliefի ընտանիքէն՝ այսօր չափահաս զաւակներու տէր դարձած:

Առաւօտ մը, մեր ընկերուհիներէն մին կ՚իմացնէ թէ Թրքուհի մըն է եկեր:

— Թրքուհի՛ մը...: Բոլոր դէմքերը յանկարծ ցաւատանջ պրկումով մը կը դառնան ցոյց տրուած կողմը:

Արդարեւ, քանի մը մեթր անդին, կարճահասակ, գէր կին մը, պոռոտ կապոյտ քղանցքի մը մէջ սեղմուած՝ մեղքի ծրարի մը պէս կը կենար աղբիւրին մօտ:

Խոր հառաչանքով մը բոլոր դէմքերը դետին կը յառին: Եւ իւրաքանչիւրին դիմաց արեան ծով մը կը բացուի...:

Թրքուհին մօտէն ճանչնալու անդիմադրելի հետաքրքրութիւն մը կը համակէ զիս: Եւրոպացիներու խաժամուժին մէջ «վաթանտաշ»ներ գտած ըլլալու երջանկութեամբ, ան ինքնաբերաբար մեր մօտ կուգայ եւ համարձակօրէն աթոռ մը առնելով կը նստի:

Ընդհանուր վանողական տրամադրութիւնը կը մեղմանայ: Հայու քառասնամեայ այս կինը կրնար անմեղ մը եղած ըլլալ: Արդարեւ, ինքն ալ ժպիտով մը կը սկսի յորդորել մեզ որ անցեալը մոռնանք:

— Տարօրինա՛կ էք, կ՚ըսէ, այս օտարութեան մէջ, նոյնիսկ ձեր տղոց կը փոխանցէք ոխակալութիւնը:

Դիտել կը տրուի թէ այդ զգացումը մեր բոլորին կեանքերը խորտակող ողբերգութեան մը բնական արդիւնքն է:

— Տեսէ՛ք, հօս նստողներէս շատերը որբեր ենք: Ամբողջ ազգ մը մեծ մասով որբերէ կազմուած է, աւա՜ղ...

— Օ՛, Հայերն ալ Թուրքերը ջարդեցին, վրայ կը բերէ ան: Իմ հայրս ալ անոնք սպաննեցին: Ես «հաքիմ»ի զաւակ եմ, նոյնիսկ Էնվէրին հետ սեղանակից եմ եղած, որով խորապէս տեղեակ եմ այդ խնդիրներուն: Հայերը պարզապէս տանձգլուխութիւն ընելով, Անգլիայէն կաշառուեցան եւ իրենց գլխուն փորձանք բացին: Թուրքերը տանուտէր էին, վերջապէս տանուտէրը իրաւունք ունի երբեմն երբեմն իր սարուկները գանակոծելու...

Մէկէն ոտքի կը ցատկեմ:

— Ուշադրութի՛ւն, հանըմ, ես Ուրֆացի եմ: Սպասէ, հիմա կուգամ, կը տեսնուինք:

Աղբիւրին մօտ հանդարտութիւնս գտած կը վերադառնամ: Կ՚ըսեմ իրեն որ մենք Թուրքեր սպաննած ենք միայն ինքնապաշտպանութեան առիթներով: Ցետոյ, հազար Թուրքի վրայ մէկը Հայու ջարդուած է, մինչդեռ մեզմէ հազարէն մէկն է ողջ մնացեր...: Թէեւ մեր ազատագրական պայքարը եւրոպական դիւանագիտութեան զոհ դարձաւ, սակայն այդ Դատին նուիրուածները ոչ թէ կաշառուած «տանձ-գլուխներ», այլ հերոսներ են եղած: Պալքանեան ժողովուրդները միեւնոյն ճամբով չէ՞ր որ իրենց անկախութեան տիրացան:

Եւ կը խնդրեմ հարցում մը ընել իրեն, որուն պիտի պատասխանէր «այո» կամ «ոչ»: Կը հաւանի:

— Ենթադրենք թէ, կ'ըսեմ, դուն ես Հայը, ես ալ Թուրքը: Եւ, փոխանակ երկրի մը՝ սենեակ մը ունիս, զոր կուզամ բռնի գրաւել, քեզ սորուկըս դարձնել, տանը մէյ մըն ալ... տանուտէրի դանակոծումներս չներհել քեզի: Ըսէ՛, կ'աղաչեմ, ճար մը, ճարակ մը պիտի չմտածէի՞ր, որպէսզի այդ սենեակին մէջ հանդիստ շունչ մը կարենայիր քաշել:

— Մենք այստեղ դատարանը չենք: Դուք ըսէք նայինք, իրականին մէջ յանցանքը մեռնողինն է թէ մեռցնողին...:

Եւ չան քարոզը կը վերսկսի, նոյն անպատկառ ժպիտը շրթունքին:

Կը լռեմ: Ակռաներս կատաղի կսկիծով մը իրարու կը սեղմուին: Զափահաս տարիքիս մէջ առաջին անգամն է որ դէմ առ դէմ կը գտնուէի ջարդարարներու շառաւիղի մը հետ: Թրքական սադրանքներով թրծուած հոգիի մը հետ էր որ կը ծանօթանայի: Ոչ, այլեւս տարէց Հայերու երբեք պիտի չհարցնեմ թէ մեր յեղափոխականները յանցաւո՞ր են եղած իրենց շարժումին մէջ: Քանի մը վայրկեանի մէջ, հոգիս չափեց անոնց ապրած ողբերգութեան խորութիւնը: Եւ անարդարութիւնը ժանգոտ դաշոյնի մը պէս սիրտս խրեցաւ: Այդ տիրող պայմաններուն մէջ, եթէ մեր ազատագրական շարժումը սկսած իսկ չըլլար, ես պիտի սկսէի:

Մինչեւ ուշ գիշեր, Հայաջինջ Սարսափներու արիւնաթաթախ կարաւանը երեւակայութիւնս կը տանջէ: Յանկարծ վիշտերու թանձր ծուխին մէջ, կանացի լուսեղէն պատկեր մը կ'ուրուագծուի, որ դորովագին վրաս հակելով սիրտս խոցոտող թունաւոր դաշոյնը կը խլէ: Ա՜հ, կը ճանչնամ զայն. մեր հայրենիքին ներկայ աշխարհագրական շրջագիծն է, որ քանի՛ հինգ տարիներէ ի վեր, կարծես հրաշքով մը, Մայր Հայաստանի շնորհալի կիսադէմն առած՝ անձկութեամբ եւ կարօտով աշխարհի չորս հովերուն ցրուած զաւակներուն կը նայի: Լայն շունչ մը կ'առնեմ: Վեց դարերու փոթորկալից ճամբորդութենէ վերջ, մեր հողմակոծ լաստը փրկութեան ափունքն է հասեր: Ուրախութեան արցունքներով խաղաղ քուն կը մտնեմ:

×

Յաջորդ առտու, երբ ընկերներուս մօտ կ'երթամ, մեր հանըմն ալ կուղայ իր երանելի ժպիտով մեզ բարեւելու: Ձեռքս ետ կը քաշեմ, կը սկսի մանուկ մը ողոքելու փաղաքշական խօսքերով համոզել որ իրեն նայիմ:

— Մենք իրարու նայելու մարդիկներ չենք., կը պատասխանեմ: Ես քեզմէ կը խորշիմ ոչ թէ Թուրք՝ այլ մարդկային ազատութեան թշնամի մը ըլլալուդ համար: Հակառակ ամբողջ դերդաստանս կոտորուած ըլլալուն՝ ես կը հաւատամ որ այս պահուս կան այնպիսի Թուրքեր, որոնց ձեռքը շատ սիրով պիտի ուզէի սեղմել: Այդքան յոգնութիւն մի քաշեր, մեր սիրտերէն քէնը վանելու համար: Լոյսով թրծուած ստեղծագործ հայ հոգին՝ ոխակալութեան օձը բուծանելէ աւելի վսեմ գործեր ունի ընելիք: Դուն երկրիդ դարչելի ոճիրները բացէ ի բաց արդարացնելով հանդերձ՝ դեռ կը յամառիս ներկայութիւնդ, բարեկամութիւնդ պարտադրել: Քչիկ մը արժանապատուութիւն, հանըմ: Ձե՞ս տեսներ որ մեր միջեւ հասկացողութեան եզր չկայ: Ի՞նչ պիտի խօսինք միասին: Դուն կ'ուզես տանուտէր Թուրքիա մը որ իր հպատակներուն «փալախա»ները կը բաշխէ, իսկ ես կ'ուզեմ ազատ Հայաստան եւ ազատ Թուրքիա, որպէսզի իւրաքանչիւրը իր մշակոյթին կարելի սահմաններով ծլի, ծաղկի: Եթէ քչիկ մը լուսամտութիւն ունեցած ըլլայիր 1914էն առաջուան Թուրք եւ Հայ դպրոցներու բաղդատութիւնն ընելու՝ թերեւս քեզի հետ խօսակցելու կը նստէի: Բայց դուն, հակառակ հաքիմի աղջիկ ըլլալուդ, եւ լեզուդ ալ հացիդ հետ կերած չըլլալուդ՝ կաս ու կը մնաս վայրի տանձ մը: Հեռացիր...:

ՊԱՐԳԵՒՈՒՀԻ

«ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ» ԱՒԱԳԻ ՄԱՍԻՆ

Թէհրանի Ալիքին մէջ կը կարդանք (12 Նոյ.) — «Աչան» թերթը իր վերջին համարում դնելով Աւագի վերջին նկարը, ի միջի այլոց հետեւեալն է հաղորդում. —

Աւագին Դարբանդից փոխադրելով Թաջրիշ, Հայերը նրա համար մի տեղ են վարձել Թաջրիշի ոստիկանատան դիմաց, տարեկան 70 հազար րիալով, ուրտեղ հաստատուել է Աւագը եւ ցայժմ շուրջ երկու հազար հոգի — Անգլիացիներ, Ամերիկացիներ, Ռուսեր, Լեհեր, Արաբներ, Հրեաներ, Զրադաշտականներ, Հայեր եւ Մուսուլմաններ, մինչեւ իսկ Հնդիկներ դիմել են նրան: Աւագն ամէն օր, բացի ուրբաթ եւ կիրակի օրերից, 30 հոգի հիւանդ է ընդունում: Ուրբաթ օրը 700 հոգի է ընդունել, իսկ երէկւանից մինչեւ մէկ ամիս այլեւս հիւանդներ պիտի չընդունի:

Ստացուած տեղեկութիւնների համաձայն, Աւագի առողջական վիճակը լաւ է, միայն մի քիչ թոյլ է: Նրա ուտելիքը նոյնն է — կաթ, սոխ, հաց եւ տանձ: Մեծ թիւով հիւանդներ ապաքինման համար Թէհրան են եկել Ատրպատականից, Սպահանից, Քիրմանշահից եւ Ահվազից: Մինչեւ իսկ Իրաքից, Սուրիայից եւ Եգիպտոսից տեղեկութիւններ են պահանջել, որպէսզի նրա մասին եղած լուրերը ճշդուելու դէպքում այնտեղից եւս հիւանդներ գան եւ որովհետեւ ցայժմ մենք չենք կարողացել ճշդել նրա շուրջ տարածուած լուրերը, հետեւաբար աւելին ասել չենք կարող:

Իրանի Հոգեբանական Հիմնարկի առաջադրանքով մի խումբ իրանցի եւ օտար բժիշկներ արձանագրութիւններ են կազմում նրա կատարած բժշկութիւնների մասին, որպէսզի հետագային ներկայացնեն հանրութեան:

ՅԱՌԱՋ.— Կ'արձանագրենք իբրեւ հետաքրքրական տեղեկութիւն: Մեր գաղութէն ալ շատ մը դժբախտներ մեզի կը դիմեն, յանձն առնելով իրենց անդամալոյծ զաւակը կամ հիւանդ ազգականը մինչեւ Թէհրան փոխադրել, դարման մը գտնելու համար: Դժբախտաբար ի վիճակի չենք որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնելու:

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԸ տարեկան 240.000էն 350.000ի բարձրացուց երեսփոխաններուն թոշակը, հակառակ համայնավարներու ընդդիմութեան: Օրինագիծը քուէարկուեցաւ 151ի դէմ 393 ձայնով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ նոր դէպքեր պատահեցան ռումբերով, հրացանաձգութեամբ եւ հրդեհներով: Երթեւեկը դադրեցաւ եւ ամբողջ քաղաքը ցնցուեցաւ: Եօթը ռումբեր պայթեցան քաղաքին կեդրոնը, հրկիզելով ոստիկանութեան կեդրոնական շէնքը: Եաֆայի մէջ ալ յարձակում կատարուեցաւ ոստիկանական շէնքին վրայ: Զոհեր կը հանուին աւերակներուն տակէն: Վերջին խռովութիւնները ծագած էին հոկտեմբերին եւ նոյեմբերին:

Պաշտօնական զեկոյց Մոսկուայի խորհրդաժողովի մասին

Վերջապէս մամուլին հաղորդուեցաւ Մոսկուայի խորհրդաժողովին պաշտօնական զեկոյցը, որ կը բաղկանայ 5000 բառերէ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացած է բոլոր հարցերու մասին, որոնց քննութիւնը գրաւեց 12 նիստ:

Զեկոյցին առաջին մասը կը պարզէ Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրներուն պատրաստութեան եղանակը, որուն ծանօթ են մեր ընթերցողները: Երկրորդ մասը կը վերաբերի Ծայր. Արեւելքի: Որոշուած է կազմել միջազգային յանձնաժողով մը, որուն մէջ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան Անգլիա, Խ. Միութիւնը, Մ. Նահանգները, Չինաստան, Ֆրանսա, Հոլանտա, Քանատա, Աւստրալիա, Նոր Զելանտա, Հնդկաստան եւ Փիլիպպեան կղզիները: Յանձնաժողովը պիտի ճշդէ այն քաղաքականութիւնը եւ սկզբունքները որոնց համաձայն Ճափոն պիտի գործադրէ իր պարտաւորութիւնները, իբրեւ պարտուած պետութիւն: Այս առթիւ ճշդուած են յանձնաժողովին եւ Ճափոնի ամերիկեան սպարապետութեան յարաբերութիւնները: Ամերիկեան սպարապետութիւնը պիտի մնայ նորէն գործադիր իշխանութիւն: Տեխպողական պարագաներու մէջ, ամերիկեան կառավարութիւնը կրնայ գործել իր նախաձեռնութեամբ, տեղեկութիւններ հաղորդելով միջազգային յանձնաժողովին, որուն որոշումները պիտի տրուին մեծամասնութեամբ: Վեթոյի իրաւունք ունին Խ. Միութիւնը, Անգլիա, Չինաստան եւ Մ. Նահանգները: Յանձնաժողովին կեդրոնը պիտի ըլլայ Ուաշինկթըն, բայց կրնայ փոխուիլ: Միեւնոյն ատեն դաշնակից խորհուրդ մը պիտի կազմուի Թոքիոյի մէջ, նախագահութեամբ դաշնակից սպարապետին:

Որոշուած է քառանդամ խնամակալութիւն մը հաստատել Քորէայի համար: Չինաստանը պիտի կազմէ միացեալ եւ ժողովրդավար պետութիւն մը, դադրեցնելով ներքին պատերազմը: Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները յանձն առած են իրենց զինուորները քաշել կարելի եղածին չափ շուտ:

Ռումանիոյ մասին, երեք նախարարները որոշած են որ իրենց կառավարութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնախումբ մը անմիջապէս Պուքրէշ երթայ, կազմակերպելու համար աւելի լայն կառավարութիւն մը եւ ազատ ու գաղտնի ընտրութիւններ, ապահովելով մամուլի, խօսքի, կրօնի եւ ընկերակցութեանց ազատութիւնները: Գալով Պուլկարիոյ, Խ. Միութիւնը պիտի յանձնարարէ ընդարձակել կառավարութիւնը, երկու ներկայացուցիչներ առնելով ժողովրդավարական հոսանքներէն որոնք այժմ չեն մասնակցիր պուլկարական դահլիճին:

Ինչ կ վերաբերի հիւլէական ռումբին, զեկոյցը կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է, որով պիտի առաջարկուի Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին յանձնաժողով մը կազմել, քննելու համար հիւլէական ուժի վերաբերեալ խնդիրները: Այս յանձնաժողովը իր թելադրութիւնները պիտի ներկայացնէ Ապահովութեան Խորհուրդին: Չորս առաջարկներ պիտի ներկայացուին յանձնաժողովին.— 1. Գիտական տեղեկութիւններ հաղորդել փոխադարձաբար. 2. Արգիլել հիւլէական բոլոր զէնքերը, ինչպէս եւ այն զէնքերը որ զանգուածային քանդումներ յառաջ կը բերեն.— 3. Քննիչներ նշանակել այդ արգելքը գործադրելու համար եւն.: Ինչպէս կ'երեւայ, տրամադրութիւն կայ օրէնքէ դուրս հռչակելու հիւլէական ռումբը:

Զեկոյցը որ եւ է տեղեկութիւն չի պարունակեր Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրներու,— Թուրքիոյ, ռուսական պահանջներու եւ Իրանի մասին: Կը կարծուի թէ դիտմամբ յետաձգուած են այս հարցերը:

Թերթերը կը գրեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը այսօր - վաղը ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի խորհրդաժողովի արդիւնքներու մասին:

Հայերը եւ Քիւրտերը կը խլրտին...

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ շրջանցալից լուրեր հաղորդել հայ եւ քիւրտ գործակցութեան մասին: Այս անգամ ալ Le Mondeն է որ Անգարայէն ուղղուած հեռագրով մը (28 Դեկտ.) կը ծանուցանէ թէ «հեռու չէ այն ժամանակը ուր հայ եւ քիւրտ յեղափոխական կոմիտէները գործի պիտի անցնին, իրենց պահանջները ուղղելով թէ Թուրքիոյ եւ թէ Իրանի եւ սաստկացնելով խառնակութիւնը Միջին Արեւելքի մէջ: Թրքական շրջանակներու մէջ կը յայտարարեն թէ ռուսական ազդեցութիւնը դեր կը կատարէ այս շարժումներուն մէջ: Քանի մը հազար Թրքահպատակ Հայեր արձանագրուած են Ռուսիա մեկնելու համար: Նորէն արթնցած են հին ոխակալութիւնները Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ, ինչ որ պիտի ծանրացնէ կացութիւնը: Քիւրտերն ալ կը պատրաստուին անկախութիւն պահանջելու ի վնաս Իրանի, Իրաքի եւ Թուրքիոյ:

ԽՄԲ.— Ինչպէս կ'երեւայ, Անգարա կ'ուզէ միտքերը պղտորել, նոր անակնկալներ սարքելու համար փոքրամասնութեանց գլխուն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՌՈՒՄԱՆԱՑԻ ՄԸ, որ Սահմանադիր ժողովի դեսպանական ամպիոնը կը դըտնուէր, յանկարծ վար նետուելով ինկաւ ժողովասրահին մէջ ձեռքը սուր մը բռնած եւ յայտարարեց.— «Ես շառաւիղն եմ Իսահակի եւ Փարաւոններու. ես Լուի ԺԶ.ի թոռն եմ»: Փառաւոր ապտակ մը լռեցուց խելագարը, որ դուրս հանուած ատեն կ'աղաղակէր կառապանին.— «Զօր. տը Կօլի քով տարէք զիս»: Իր չար բախտէն յիմարանոց փոխադրեցին:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօնցիները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Փիլոս Սարգիսեանի, իր կնոջ՝ ՏԻԿ. ՈՎՍԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի դառնադէտ մահուան առթիւ:

Այրի Տիկին Ազապի Տուրպախ, աղջիկը եւ թոռնիկը խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնադէտ մահը ԱՐԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆի, իրենց զաւկին, եղբօր եւ մօրեղբօր, որ տեղի ունեցաւ կարճատեւ հիւանդութենէ վերջ, 42 տարեկան հասակին մէջ, Տիժոնի հիւանդանոցը, դեկտեմբեր 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ուրբաթ 28 Դեկտեմբերին, ժամը 9ին հիւանդանոցին մէջ:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Պրէվանի հիւանդանոցին մէջ մեռած է Պ. ԽՆԿԻԿ ԲԱՐԱՃԵԱՆ (Սէօլէզցի), 63 տարեկան: Իր հայրենակիցները պարտք սեպած են մարմինը փոխադրել Իսիի գերեզմանատունը, ուր թաղման արարողութիւնը պիտի կատարուի վաղը, երկուշաբթի ժամը 4ին:

Le Gérant H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN 17 Rue Damesme 13